166
G
24

BIBL. NAZ
Vitt. Emanuele III
166
G
27
NAPOLI

112
J
21

HOROGRAPHIA
I V R I S;
SEV
DE LEGITIMIS HORARVM
INTERVALLIS
IVRIDICA DESCRIPTIO;

Auctore Don Didaco de Narbona, I. C. Toletano, Philippi IV.
Potentiſsimi HH. Regis à Conſilijs in Regia Pinciana Curia
(vbi Senatoria Dignitate meritò decoratus olim) Officij-
que S. Inquiſitionis Conſultationibus

ADDICTO:

O P V S P O S T V M V M

ANTE DIV

D E S I D E R A T V M:

Forenſibus Diſceptationibus Inſtruendis oppidò Neceſſarium; moralibus quæſtionibus practicis quàm plurimis Enodandis Vtiliſsimum Theologis, Canoniſtis, & Iuriſperitis Expetendum; Philologis, & Amæniorum Litterarum Cultoribus æquè Gratum; Omnibus ad Legitimam Horarũ intimam agnitionem omnino Proficuum:

C V R A & L A B O R E

Doctoris D. Ioann. de Narbona Fratris ſuperſtitis; in Denati Fratris Amantiſsimi ſui Poſtumam Laudem;

BONO PVBLICO LVCI DONATVM.

EXPENS. PETRI COELLO
BIBLIOPOLAE, MATRITI, ANNO M. DC. LII.

Superiorum Permiſſu.
DIDACVS DIAZ DE LA CARRERA,
Typographus Electus, Excudebat.

Salutaris
HORARVM
Appetenda Cura;
Procuranda Doctrina;
Nec hominibus quid vtilius quam
Horologio Solari Mentis *Eas aſsiduò*
Meditari labentes, & Vnamquamque
Vitæ Noviſsimam *Putare*:
Quò Nulla, perituris Aliqua,
Væsanis Erroribus,
Inutiliter
Intercidet.

Gilbert. Brenck, *Memorabil. & Electon. Iur.*
Lib. 1. *Cap.* 6. *Num.* 22.

EMINENT. PRINCIPI

D.D. BALTHASARI MOSCOSO

ET

SANDOVAL,

Almæ Romanæ Eccleſiæ Presbytero Cardinali Tit.

S. CRVCIS

IN HIERVSALEM;

Archiep. Toletano, Hiſpaniarũ Primati, Magno Caſtellæ Cancellario; Regis Catholici à Conſilio Status, &c.

DOCT. D. IOANN. de NARBONA

Generalis Archiepiſcopatus iſtius in Archiepiſcop. Complutenſi Curiâ Vicarius ipſius, Vtriuſque Signaturæ Referendarius & Iudex Apoſtolicus, in Magiſtrali S S. Iuſti & Paſtoris Inſigni Baſilica Præfectus Aerarij, necnon S. Inquiſitionis totius Regni, Ciuitatiſque Toletanæ, Conſultationibus Præpoſitus;

HOROGRAPHIAM

IVRIDICAM HANCCE

(Fratris Amantiſsimi ſui Præmortui D. Didaci Narbona, Pinciani Senatoris; Extremum poſtumum opuſculum) Oblatione Lubentiſsima, Animo & Cultu Reverenti.

D. D. C.

HOROLOGIVM ECCE (Præſul. Eminentiſs.) *Nouo, ſed Vtili Commento*, Reip. Saluti compoſitum, hodie *protectione ſub tua* nunc vſuræ Lucis expoſitum, eòque fœliciter eminentiori loco poſitum. Ecquid *Nouo*? Ecquid *Vtili Commento*? Nomicum *Horologium hoc*; In ipſo Sacratiori Themidis arcano larario recenter erudiendis hominibus inuentum; vt *Nouitate* delectare, ſimul & *Vtilitate* proficere, queat *Vniuerſis*. Vtroque tibi gratum opus, & quia Narbonianum non ingratum fore, (Munificentia tua, *Tuorum in Publica*

Familia, Vicario Muneri principali tuo præpoſitus) ingenuè Suſpicor. Horas in eo *Nomos*, ſolario ſtylo ſubſtituta, ſpectantibus indicat ab alto; quò facilius Omnes exertis eas oculis intueri latenter irrepentes, irremeabiliter abeuntes; & Se contra imminentia temporis iacturæ Sontica Damna præcauti tueri, ſedulò diſcant. Vmbratili verùm Horarum indicationi Sole defæcato Gnomon indiget; ideò tui iubaris (Hiſpaniarum ò Primas) ardentem Sacram Purpuram inquirit, expetit, inhiat. Eminentiſsima namque propriâ, quâ fulges, *intima & extima*, claritate Gnomon & Auctor Illuſtrati *Solares Legales* Horas iſtas *Vmbra ſua* fortunatè ſignabunt; ac *Nomo-Didaſcali* legitimo Iuris Horologio, ſplendore tamen tuo, cunctos eas edocebunt. Etſi Iuridicum illud (Eminentiſs. Dom.) *Mutum* eſt Horologium vt *Sciothericum*. Inde non Sonitu, ſed *Vmbra* vivit, & hoc erudito Silentio Narboniana Poſtuma Fratris Amantiſsimi Mei Præmortui *Vera Gloria*. Tuam Æternùm Indeletilem (Auguſtæ Tolet. meæ Civitatis, *Vbi Primaria tua Sedes*, & Orbis, ò Inſigne Propugnaculum) Annos æquè Diutinos, Vegetamque Salutem, Incolumi Fælicitate, Deus O. M. Votis annuendo Noſtris, augeat, & perennet: *Ita Præcatur*

EMINENTISS. PRINCEPS,

Obſequiò tuo ſemper Addictus,

DOCT. D. IOANN. NARBONA.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI


ÆTATIS XLV.
D. Didacus Narbona I.C. Toletan.
In R. Pinciana Curia Senator.
Omnibus Illa Lucet
Nemo Mortalium Omnibꝰ Horis Sapit. Plin. lib. 7. C. 40.

HORÆ FATALI

Pinciani Senatoris Optimi *D. Didaci de Narbona*, Florenti Nomini Tanti Viri *Florentibus Annis* Alto Noviſsimo Silentio Mortis *In Sarcophago* Dormientis;

EFFIGIE NOBILI

Vultus Humani Sui, *Bracteato Solatio Suorũ*, Aere Cyprio mimicè Figurata (quidquid elingui) ſignanter Eloquentis;

IPSO SVB MARMORE

Vel Artubus, Eheu! Solutis *Vmbra Sua* Salubriora Docentis;

QVEM

Advenientem In Orbem Hora (Providentiæ Diva) Sedula *proprijs* excepit vlnis, *Horta & Stimula* Viventem Vberibus Aluit, Sinu Suo fovit, Avra Vitali pavit, Amplexu detinuit:

DIES

A Natali, Fumoſo Suę Gentis Antiquo Stemmate Clarum, Oris innata dignitate Commendabilem, Moribus Conſpicuum, Virtutibus Illuſtrem, & Mirabili Iuris Vtriuſque Scientia Præclarum, Vſuræ Communi Lucis expoſuit:

ÆTATES OMNES

Annalibus Aetatum Omnium, ad Critolai Libram & Cleantis Lucernam, *à Se quondam Examuſsim Elucubratis*, Inceſſanter, Elogio Perenni, Plauſu Legitimo, Proſecuentur;

NATVRALES HORÆ
(PARTES TEMPORIS VNIVERSI)

Legalibus Extremis *Horographia Iuridicæ* (Poſtuma Didaci Litteraria Proles) *Hodie* Fautrices, In Ardenti Solis Regia, cui Præſides Temporũ Aſsiduò famulantur, Ipſius Operis Extrinſeco Iubare PERILLVSTRES;

ILLA DOLENTES *Æternùm*;

In Alumni Sui Chariſsimi *Migratione Poſtrema*, non Obeuntis Sed Abeuntis, è Perituris ad *Aeterna Gaudia*, Regionem Longinquam Procul ab Iſtius *Horis, & Oris* (ò Vana Studia Mortalium) Interciduis:

VT SOLLENNE MONVMENTVM,

Lapidem Hunc Hac Inscriptione Pvblica Dicandum, & *In Foro* Roſis, è Gratiarum *Halanti Pleno Calatho* Collectis, Venuſtiſsimè Strato, *Viatoribus Allictendis Inſpecturis & Lecturis* Erigendum Vltrò Vovere.

MAERENS Amico Merenti

D. Petrus de la Eſcalera Guevara, I.C. Patricius Hiſpanus

M. ÆGIDIVS GVNDISALVVS DE AVILA,
Caſtellæ & Indiarum Regius Hiſtorigraphus
De Scripto & Scriptore.

SISTE GRADVM VIATOR
Qui ad Scientias fœliciter pervenire contendis,
Lege & Lauda

Librum de *Horis* Per multos menſes pietate, & labore, conſcriptum,
Ab erudito D. D. Didaco de Narbona in Vtroque Iure
peritiſsimo, Regio Conſiliario;

VIRTVTE CLARO,

Maiorum Imaginibus egregiè Nobilitato,
Vt

Ildephonſus Pater, Didacus Avus, Ildephonſus Proavus, Rodericus
Abavus, Ioannes Rodericus Atavus, illius incliti R. de Narbaez
Antiquarenſis Civitatis expugnatoris Frater, & M. Roderici
de Narbona Tritavi, Ducíſque Narbonenſis Filij,
(Vterque Regia progenies) Satis
Teſtatur:

CVI

CLAVDIANVM ILLVD DEBES

Claud. de Laudib. Stilicon.

Quis venerabilior ſanguis? Quæ maior origo
Quam Regalis erit? Non te privata dedere
Limina, Nec tantum poterat contingere Nomen
Anguſtis Laribus.

HOC TE SCIRE VOLVI, ABI,
ET DISCE.

D. HYACINTHI
DE
SEVILLA,
VTRIVSQVE
IVRIS DOCTORIS

Sacrorum Canonum in Complutenſi Licæo Primarij Anteceſſoris, Dudum Sanctæ Hiſpalenſis Metropolitanæ Ecclèſiæ Proviſoris, Inquiſitoris Ordinarij, & in toto Archiepiſcopatu Vicarij Generalis, Maximi D. Ildephonſi Alumni, Et in Sacro Inquiſitionis Granatenſi Solio Fidei Patroni delecti;

DE AVCTORE
EIVSQVE
HOROGRAPHIA AVREA,
Ex Ordinarij Iudicis Præſcripto Imperio
Iudicium.

DElegatam mihi à Nobiliſsimo Præſtantiſsimo que D. D. Alphonſo Diaz de Chaues, S. Toletanæ Eccleſiæ Hiſpaniarum Primatis Canonico; Necnon in Ampliſsima Complutenſi Archiepiſcopali Curia Generali Vicario, Horographiam Ivris, à D. Don Didaco de Narbona, in Toletana quondam Vniuerſitate Iuris Vtriuſque Primario Profeſſore; nunc autem Senatore Pinciano; ſingulari Numinis beneficio elaboratam libenter ſuſcepi, attentè perlegi, & ſedulò euolui. Opus certè, vel ipſa Opificis appellatione, eximiè commendatum. In qua ea eſt in dicendo ſuauitas & verborum proprietas, in diſſertatione ſubtilitas, in deciſsione grauitas, in inueſtigatione ſedulitas, in inuentione nouitas, in inuenti ſoliditate vetuſtas; tanta (inquam) in totius rei compoſitione fortuna, atque felicitas, tam magnus vniuerſæ Iuriſprudentiæ cumulus, & tam Diuinarum quam humanarum litterarum prætioſa ſuppellex, vt in eius ornamentis comparandis, & conſtruendis, Muſæ omnes, etiam ſeueriores, amicè conſpiraſſe videantur: Sibique Muſæum delitijs aptiſsimum præparaſſe. *Vt Muſæum illud in cuius faſtigio Horologium erat* ex ſingularis magnitudinis margaritis confectum, teſte Plinio *lib.* 37. *Hiſtoriæ Naturalis*, *cap.* 2. (quod Pompeius Magnus tertio ſuo triumpho, quem die natali egit: inter alia diuitiarum portenta, & induſtriæ miracula, in Romæ totiuſque Orbis ſtuporem, in Capitolio dedicauit) longè eſſe ſuperatum agnoſcimus.

Reor ideò non ſolum illæſo pede, inoffenſoque fidei morumque Sanctorum, vel minimo quidem capillo; quacunque decurrere poſſe, verùm facultatem ab eo petitam iure eſſe debitam, vt in litterarum, Iuriſprudentiæ, Philoſophiæ, Theologiæque moralis Profeſſorum vtilitatem, & iucunditatem, prodeat in lucem. *In hoc Maximo D. Ildephonſi Athæneo Complutí*, die 7. Menſis Septembris, Anni Domini 1646.

D. Hycintvs de
Sevilla.

APROBACION
DEL
L. DON PEDRO
DE LA
ESCALERA GVEVARA,

Fiſcal de ſu Mageſtad en la Real Iunta de Apoſento de Corte, i ſu Montero de Camara, de la Nobiliſsima le al Villa de Epinoſa de los Monteros; Señor de la Antigua Caſa Solariega Infanzona del Apellido de

ESCALERA.

POR Eſpecial Comiſsion i Mandato del Real Conſejo Supremo de Iuſticia he viſto vn Libro de Leyes Intitulado *Horographia Iuris*; Cuyo Auctor es *El L. D. Diego de Narbona I. C. Toledano*; Bien conocido ì digno de toda eſtimacion por *Otro Eſcrito* * *Suyo*, que tambien ſe me cometio para cenſurarle, ì corre impreſſo (con ſingular credito) para beneficio comun del Reyno. I quando no lo fuera tanto por ſus obras impreſſas; *Eſta* (de cuia edicion ſe trata) baſtaba para hacerle eſtimable, ì merecedor de no vulgares aplauſos por al azierto del buen empleo en las *Horas*, que aqui con *Novedad Vtil* oy ilustra. Fingio † *La Vana Mytologia* de los Etnicos Antiguos (para mayor aprecio de *las Horas*: O quanto debe hacerſe de qualquiera!) que preſidian à los tiempos, tenian el Imperio de las flores, eran domeſticas del Sol (aquien ſervian en los hermoſos tornos de ſus Lucidos afanes continuamente) ì *Deidades* à cuyas aras ſe debia culto. Pero lo que entonzes fue Fabula (miſteriosa en ſu moralidad docta) del error de ſu Religion; es aora Verdad en *Eſtas Horas Iuridicas*; pues en la calidad de tales acreditan lo Divino de ſu proprio ſer, el cargo de aquella Preſidencia, la Mageſtad deſte Imperio, ì que ſu luz es la miſma con que arde i alumbra El Planeta del Dia. No es poſsible faltarle al elegante *Diſcurſo Legal* dellas; O *Diurnas O Nocturnas*; quando en *Las Primeras* no ay niebla alguna de error baſtardo contra la ſerenidad del legitimo lucimiento Catolico; *I Las Vltimas* aun de noche alumbran; para que ningunas padezcan tinieblas, ì en todas halle luzes el entendimiento de aquel que prudente gaſtare ſus Horas en el Eſtudio admirable deſtas. Aſsi lo ſiento, i que debe darſe al Autor la Licencia que ſolicita para hacerlas Publicas: *Salvo* ſiempre en todo la Superior Cenſura del Conſejo. MADRID à 16. *De Octubre de* 1647.

D. P. DE LA ESCALERA GVEVARA.

* *Annales Tractat. Iur. de Aetate, &c.*

† Nat. Com. *in Mytholog. lib. 4 c. 16 de Horis*, G. Stuck. *de Sacrific. Gentil. à f.* 17. Barth. *lib.* 34. *Advers. cap.* 24. & Salmut. *in Notis ad Panci-rol. Memoral. lib.* 2. *cap.* 10. *de Horologiis.*

LECTORI
CANDIDISSIMO
S. & B. M.

DVRIS HORAS Subſecivis quibuſdã elaboratas, & aliquandiu *Annalibus Noſtris* expromiſſas (quas nec vllus hactenus obumbravit) etſi nullo iam onere mortali devincti, nexu vitæ ſoluti, C. L. Tibi perſolvimus. Fœlici ne; an Infauſta prodierint Hora, tuæ Sententiæ eſto. Placeat ne, ſeu Diſpliceat, quid ad Nos à Curis Immunes? Hiſce tantùm Prodeſſe curavimus: ò Vtinam *Horographia Noſtra* ſit tibi Salutaris; *Id Vnum* (Vltra non aliud) huius opuſculi Scopus & Meta. Extremam humani curſus Fato Communi tetigimus; quò tu tendis. *Horas* ideò Tuas in tuto colloca, vt Extrema (Longævà Vitæ viâ iam emensà) fauſta tibi contingat. Omnibus te Deus O. M. abundè fortunet, & Scriptis noſtris benevolum, ac gratum æque perennet. *Ità Tecum alloquitur* Qui iam non loquitur; *Pridie* Narbona, Toletanus, Nobilis, Senator; *Hodie* Fumus, Cinis, Vmbra, Nihil: Cuncta pereunt, *Sola Virtus Æterna*; Quam Sequare, necnon Aſſequare precamur, æternamque Nobis apprecare Tu requiem. VALE, & Vltimum *Manibus* Didaci Tui dormientis Ore pio, Religioſo more, placidè redde. A Sepulchro Scriptum, (vbi *Propriè* cuiuſque ſedes & ædes) expectamuſque hic ad reſurgendum *Noviſsimam Tubam*.

SVMARIO
DE LAS LICENCIAS
PRIVILEGIO;
I TASSA.

TIENE El Auctor las Licencias acoſtumbradas del Ordinario, i del Conſejo, i *Priuilegio* por diez años para Imprimir eſte Libro. *Eſtà taſſado a quatro Marauedis el Pliego;* à cuia razon 69. à que ſe reduce (ſin Principio, ni Tablas) montã 276. Marauedis; como parece por Certificacion de Don Diego de Cañizares Secretario de ſu Mageſtad, i Eſcriuano de Camara mas antiguo del Conſejo, ſu fecha à 15. de Abril de 1652.

FEE DE ERRATAS.

Hic Liber Inſcriptus: *Horopraphia Iuris, ſiue de Horis in Iure accuratu Deſcriptio, &c.* Suo Exemplari fideliter reſpondet, *Datum Matrit die* 12. *Aprilis* ANNI 1652.

LIC. D. CAROLVS MVRCIA DE LA LLANA.

HOROGRAPHIÆ IVRIS ANTELOGIVM.

Prælibationis Sylloge.

HORA, Græco-Latina dictio, num. 1.
Horarum mentionem non ita Latinis, ac Græcis, frequentem putat Barthius 2.
D. D. Laurent. Ramirez de Prado, laudatur, ibid. & n. 5. paſſimque.
Horarum vſus Romanis, & Græcis diu latuit, 3.
In legibus XII. Tabularum nulla horarum, ſed Ortus, & Occaſus Solis tantùm fit mentio, 4.
Mane, Meridies, Occaſus, & ſuprema tempeſtas, partes erant, quibus antiquitus dies diuidebatur, 5.
Patri, & Marito licebat deprehenſum adulterum, teſtandæ eius rei cauſa viginti horis detinere, 6.
Horam à Sole, qui Græcis Horos dicitur, nuncupatã volunt nõnulli, 7.
Annus Horus dicebatur, ibid.
Horas cœli partis praeſſe, & temporum moderatrices eſſe credebatur, 8.
Horas ab inferis homines reuocare finxit antiquitas, ibid.
Horæ aurigæ Mineruæ, & Solis famulæ appellantur, 9.
Horæ equos Solis iungebant, 10.
Horas Præſides temporum, & florum, (quarum officium erat floribus ornare quem alijs muneribus Dij cõdecorabant) eſſe ſcribunt aliqui, 11.
Horas virgines fuiſſe, textrinaque perpetuo vacaſſe finxerunt Poetæ, 12.
Pompa quotannis Soli, & Horis Athenis ducebatur, ibid.
Horam ab Oro, quæ Græce vrina dicitur nominatam volunt plerique, & quare, 13.
Cynocephalus duodecies in die vrinã reddit, 14.
Cynocephalus animal eſt ex genere ſimiarũ caninum habens caput, ibid.
Cynocephalum Hydrologijs ſedentem Ægyptij pingebant, 15.
Onager rugitu horas diu, & noctu demonſtrat, ibid.
Reprobatur opinio aſſerentium Horam ab Oro, verbo Latino deductam, 16.
Hora cum aſpiratione; Oro verò abſque ea ſcribitur, ibid.

Hora aliquando ſine aſpiratione legitur, ibid.
Fontes Cātabriæ duodecies in die exſiccantur, ibid.
Hora abſque aſpiratione alicuius rei extremitatem, cum aſpiratione ſolius temporis ſignificat, 17.
Hora aliquando accipitur pro tempore opportuno ad aliquid agendum, 18.
Hora punctus temporis eſt ex Solis tranſitu rapido, 19.
Hora etiam nonnunquam abſolute pro tempore vſurpatur, ibi.
Hora pro modico tempore, 20.
Apud noſtros ahora quid ſignificet, & vnde dicatur, ibid.
Scribitur aliquando Hora & pro anno, & pro temporibus anni, ibid.
Hora pro felicitate, 21.
Horis conſecratus, de quo dictum, 22.
Hora accipitur pro eo tēpore, quo quid eſt in proprio vigore, vnde & pro pulchritudine, 23.
Horam Diem apud aliquos ſignificare, 24.
Hora lucina quæ? ibid.
Diecula horam importat, 25.
Hora quamlibet anni partem ſignificat, & quid Hornum? ibid.
Horæ poſitæ apud Plinium, & Ptolomeum pro ipſa cœli inclinatione, ſeu diſpoſitione, 26.
Aliquando Hora pro mortis articulo legitur, 27.
Horæ vera definitio traditur, 28.
Naturales dies quales, 29.
Singulis Horis, ſinguli Angeli ſunt deputati, 30.
Hora diuiditur in momenta, puncta, & minuta, 31.
Quatuor puncta vnā horam efficiunt, ibid.
Decem momenta vnum punctum cōſtituunt, ibid.
Momentum eſt quadrageſima pars vnius Horæ, 32.
Diem, Horamque, certo momentorum numero conſtare iuris teſtimonijs probatur, 33.
Momentum pro hora, 34.
Hora in ſexaginta minuta; Minutum, in ſexaginta ſecunda: Secundum, in ſexaginta quarta: Quartum vero in totidem quinta, & ſic ſucceſsiue diuiditur, 35.
Horæ non ſemper æquales, æſtiuales Hibernis longiores, & è conuerſo Hibernæ æſtiualibus contractiores, 36.
Horæ æquinoctiales quomodo ciuilibus reſpondeant, 37. & ſeq.
Notarius qui in inſtrumento noctu confecto dixit tali die ſcriptum, falſum non committit, 38.
Si contractus fiat ante horam ſextam noctis, nobis duodecima debet computatio fieri à die præcedenti, ibid.
Horæ ciuilis diei à media nocte, naturalis vero ab exortu Solis numerantur, 39.
Crepuſculum, vel diluculū partes ſunt noctis, 40.
Vbi ſimpliciter Horæ fit mentio non de brumali, aut æſtiuali, ſed æquinoctiali erit ſubaudiendum, 41.
Sex horarum ſpatio æſtus maris accedit & recedit, 42.
Cuiuſcunque diei Hora quales, 43
Matutino tempore longe nos ad agendum promptiores, ibid.
Pueri matutinis Horis Scholas frequentabant, 44.

Scho-

Scholaſtici ad recitandum obſtricti non peccant, ſi cum toto matutino tempore ſtudijs operam dederint, poſt prandium officij penſum perſoluerint, ibi.

Ante meridianæ quæ ſint Horæ, ibi.

Nouus veruſque intellectus, l. 2. in fin. ff. de verbor. ſignif. traditur. 45.

Tribuno Plebis non licebat, nec minimam partem noctis, vel maiorẽ diei ab vrbe abeſſe, 46.

Magiſtratus ad horam vſque diei ſextam ſolummodo litibus operam dabant, 47.

Veſpertino tempore niſi ex magna cauſa, etiã apud noſtros iudicia ſilebãt, 48.

Meridiano tempore, vel poſt meridianum, domum iudicis ingredi non licebat, 49.

Meridies finis regendi curiam dicebatur, ibid.

Tempus ius dicendi, ſiue de hazer audiẽcia, *matutinũ fuit omni æuo, 50.*

Horæ appoſitio in citatione, minime eſt neceſſaria, ibid.

Qui certo die ſoluere tenetur, non quacunque hora ipſius comparens liberabitur, ſed illa dumtaxat qua pecuniã accepturus, vel officialis domi, vel officio eſſe ſolet, ibid.

Si Hora in citatione apponatur, & alia fuerit negotium expeditum, irrita erit ſententia, ibid.

Seprema hora, quæ, in l. 1. §. dies 6. ff. quand. appell. 51.

A tertia hora ad meridiem Magiſtratus in foro adeſſe ſolebant, 52.

Honoratis ſiue Curialibus prohibetur dũ litigãt, horis quibus ipſorum lites expediuntur foro adeſſe, 53.

Iudices Ordinarij habent certum locum, & tempus iudicandi, 54.

Pedanei iudices omnibus horis iudicari tenebantur, ibid.

Pedanei vnde dicti, 55.

Tribuno Plebis non licebat per integrũm diem ab vrbe abeſſe, 56.

Tribuni Plebis fauote inductum eſt, vt ſaltim minori diei parte ab vrbe poſſet diſcedere, ibid.

Notatur P. Rebuf. nullam in iure diei naturalis, & ciuilis differentiam admittens, 57.

Dies artificialis, ſiue labori, vel artificio deſignato, duodecim horarum eſſe debet, 58.

De noctibus duodecim horarum frequens in iure fit mentio, 59.

Chriſtus ſe ipſum Diem, diſcipulos vero Horas appellauit, 60.

Conducens operarios, pro die xij. horarũ, non vero xxiiij. cõduxiſſe videtur, ibid.

Horologia antiquis extitere, quibus Horæ non ſolum ciuilis, ſed & naturalis diei deſignabantur, 61.

Horologia quando fuerint à Romanis recepta, 62.

In foro publico, & in campo Martio, apud Romanos erat ſolarium, 63.

Vmbræ Encomium, ibid.

Publica Solaria ad curam Cenſoris pertinebant, ibid.

Priuatis ædibus etiam horologia fuere, 64.

Contra ſeruitutem altius non tollendi facere videtur, qui extollendo ædificium ſolem auerit à ſolario, vel etiã ab heliocamino, ibid.

Arnaldus Contadis Narbonenſis, & D. D. Anton. à Narbona Siſteronenſis Epiſcopus extolluntur, 65.

Parua Horologia ſecum adducere antiquis, vt & noſtris vſitatiſsimum, ibid.

Horologium Dionyſij ſingulare, ibid.

Horologia noſtris ſimilia, quæ motu Horas monſtrarent, ſero Romani receperunt, 66.

Automata opera, quæ, ibid.

Romanis nulla Horologia fuere ſonum edentia; Hebræi tamen habuere, 67.

Puerorum voce Horæ antiquitus euulgabantur, 68.

Et apud Turcas, & Perſas, ibid.

Accenſi, qui, 69.

Hora Dea iuuentutis numen vocabatur, 70.

Horologia ictu homunculorum ſonum edentia, quale Toletanum noſtrum vnde originem traxerint, 71.

Clepſydra aqueum erat Horologium, cuius forma deſcribitur; 72.

Clepſydris quare in iudicijs vſum, 73.

Horologiorum vſus maxime in iure neceſſarius, 74.

Diuerſitas Horarum actuum diuerſitatem conſtituit, ibid.

Omiſsio horæ aliquãdo actũ viciat, 75.

Executio apud noſtros horæ præteritione infringitur, ibid.

Apud noſtros in cauſis, rei tantum, veritate inſpecta, proceditur, ibid.

Vbi in executiuis exactio decimæ non eſt in vſu, omiſsio adiectionis horæ nõ viciat, 76.

Executio ſolum viciatur prætextu neglectæ horæ, vbi debitor intra diem ſoluere deſiderat: ſecus verò, vbi nec ſoluit, nec depoſuit, ibid.

Renuncians appellationi in Gallia, renũciationi debet horam inſerere, ibid.

Horæ adiectio non eſt de ſubſtantia inſtrumenti, 76.

Ad prælationem confert horam inſtrumentis adijcere; nam ſi duo inueniantur eodem die ſcripta, illud præcedet, quod horam contractus obtinuerit, 77. & 85.

Probatio certi temporis præualet probatione incerti, 78.

Dotis inſtrumentum ſine hora præfertur alteri eiuſdem diei, 79. & 85.

Antidata nemini concedenda, ibid.

Hora inſtrumenti, ad effectum prælationis, teſtibus probatur, ibid.

In publicis inſtrumentis debet apponi Hora, vbi eam ſcire expedit, 80.

Adiectionem horæ in inſtrumento, nec ad prælationem prodeſſe multi voluerunt, quorum rationes referuntur, 81.

Certo tempori innitens, illud probare debet, 82.

Verius eſt horam inſtrumentis ſcriptam prælationem quoad cætera eiuſdem diei inſtrumenta præbere. Reſpondetur contrarijs rationibus, 83.

Probatio horæ eſt certior probatione diei, 84.

Magis concludit, qui probat de hora, quam qui oſtendit de die; & magis qui de momento, quam qui de hora, ibid.

Inter duo inſtrumenta eiuſdem diei, illud præfertur, quod horam habet, etiam ſi alterum ſit Rei, Dotis, aut alterius priuilegiati, 85.

Si inhibitio ex cauſa appellationis contineat horam, ſententia verò ea careat, quæ debeat anterior præſumi, 86.

Ex eo ſolum quod hora ſcripta inuenitur in inſtrumento, quo de ſtilo apponi

ni non ſolet, ſuſpicioni locus non eſt, 87.

Inſtrumentum poſſidentis an præcedat alterum eiuſdem diei horam continens? 88.

Inſtrumētum vltimam horam habens, an cætera eiuſdē diei præcedat? 89.

Prius, vel poſterius, aliquid dicitur nō ſolum ratione vnius horæ, ſed momenti, & puncti, 90.

Prouiſio facta ipſo die obitus, cum derogatione regulæ de veriſimili notitia valet, etiā ſi probetur delatio ad ſepulturam eadem die hora vigeſima quarta, 91.

Collatio beneficiorum de nocte fieri poteſt, ibid.

Reſignatio beneficij nocturno tempore facta tenet, ibid.

Præſentatio noctu fieri poteſt, ibid.

Horæ appoſitio ſolum in inſtrumentis à diuerſis Notarijs, eodem die factis prioritatem inducit, nō vero in illis, quæ ab vno eodemque Notario fuerunt ſtipulata, quia potius hoc caſu ordini prothocoli quoad hunc effectum ſtandum erit, 92.

Pluribus concurrentibus nominatis eadem die ad præbendam ab Ordinario, vel à Papa & Ordinario, ille præfertur, qui ſuæ nominationis horam probauerit, 93.

Signatura Papæ ordinaria fit ſemper circa medium diem, extraordinaria vero noctu fit, & diu, & hora matutina, ibid.

Habens poſſeſſionem cum die, & hora virtute ſpectatiuæ, debet reſtitui & præferri contra habentē poſſeſſionem eiuſdem diei ſine hora, 94.

Prælatio in beneficio ratione horæ habet locum etiam in prouiſionibus factis in Curia, 95.

Vbi gratia beneficij, & obitus beneficiarij eodem diē concurrunt, & hora mortis probatur, mortem præceſſiſſe gratiam creditur, 96.

In poſſeſſionibus eodem die captis, anterior habetur horam continens, 97.

Inſtrumentum habens clauſulam, ſpectavimus ad capiendam poſſeſſionem. quod Beneficiati venirent ad veſperas, cenſetur habere horam, 98.

Inſtrumētum rogatum ante tertiam diei horam, prius eſt rogato poſt veſperas, ibid.

Poſſeſſio cum die & anno, melior eſt poſſeſſione incerti temporis, 99.

Si vnus habeat poſſeſſionē cū hora, vndecima videlicet, iam declinante & alius cū hora duodecima, ſed nondū pulſata, ſequeſtro locus erit, 100.

Ex duobus teſtamentis eodem die ordinatis, quod horam habet, alterum reuocat, 101.

Signatura habens hor præfertur non habenti, quamuis eiuſdem diei, 102.

Si duo creditores contra vnum dlbitorem ſententiam obtinuerint, ille altea ri erit præficiendus, qui per horam executioni mandauit, vel in executione horam adiecit, 103.

In nominationibus ad emphyteuſim, nec nō, & in acceptationibus vigore ſpectatiuarum, horam habens præfertur non habenti, ibid.

Accuſatio abſque hora non tenet, 104.

Ex forma ſtatutorum, quædam ſunt delicta vna hora, quæ alia non ſunt delicta, ibid. & 108.

Accuſator etiam ſi abſque neceſſitate ho

ram libello adiecerit, illam probare debet, ibid.

Teſtis examinatus ad probationem delicti patrati nocturno tẽpore, non probat niſi delicti horã teſtetur, eaque lunam ſplendorem habuiſſe, quo potuit reum agnoſcere, 105.

Teſtis examinatus ad exonerationẽ delicti nocte commiſsi fidem facit, etiã ſi de Hora, vel Lunæ ſplẽdore nihil adijciat, niſi de eo fuerit interrogatus, 106.

In noui operis nuntiatione hora neceſſario erit adſcribenda, 107.

Cum actus vna hora permittitur, & alia prohibetur, nõ rectè fit niſi & horæ fiat expreſſa mentio, 108.

Vbi peſtis graſſatur, in chartis hora adijci debet, 109.

Appellationis libello hora inſeri debet, quoniam decendium computatur de momento ad momentum, 110.

De ſtilo Curiæ Romanæ horæ adiectio in appellatione nõ deſideratur, quia nõ de momento ad momentũ tempus ad appellandum computatur, ibid.

In dubio fauore appellationis non fuiſſe lapſum decẽdium præſumendum eſt, ibid.

Viſitator Epiſcopi congruas viſitationis horas ſingulis diebus deſignare debet, eaſque, quibus agricolæ, vel artifices ab operibus non retrahantur, 111.

Feriæ meſium & vindemiarum, quare fuerint inductæ, 112.

Viſitator non congruis horis viſitans, peccat, & quomodo hoc accipiatur, 113.

Iudex, qui ex accidẽti vltra horas præſcriptas Ius dicit, nullã culpã admittit 114.

Mulio, qui inchoatã tempore licito mercium tranſportationem, feſto die proſequitur, non peccat, ibid.

Dardanarijs, nobis Regatones, debet certa hora à Magiſtratibus præſcribi, à cuius lapſu, & nõ antea, poſſint edulia comparare, 115.

Piſces ſaliti ex noſtris legibus nõ antea à propolis emi poſſunt, quam ſi per diem venales foro publicè extiterint, 116.

Propolis libera emẽdi facultas certi temporis adiectione eſt coarctanda, ne mercium ſuppreſsione annonam inducant, 117.

Cuſtodes, ſiue ciuitatis nocturnas excubias agentes, ſi offenſiua, vel defenſiua aliqua inſtrumenta deprehenderint, intra diẽ ſuperiori exhibebunt, cum aſsignatione horæ, qua fuerunt apprehenſa, 118.

Vbi ſcientia requiritur diei & horæ, niſi teſtis de die, & Hora deponat, nil probat, 119.

Varij dicuntur teſtes ex horæ varietate, 120.

Diuerſitas temporis in teſtibus non viciat, quando dictũ vnius comprehẽditur ſub dicto alterius, ibid.

Quoties tempus debet à momento in momentũ computari, horæ appoſitio deſideratur, 121.

Vbicunq; negotio expedit temporis coarctatio, hora debet apponi, 122.

Factũ eodem die, cenſetur factum incõtinenti, niſi adiecta ſit hora, 123.

Negatiua per coarctationem temporis, probari debet teſtibus deponentibus de certa hora, 124.

D. Pet. Pantoja de Ayala Regius Conſiliarius laudatur, 125.

Vt furtum iniuriaque aduerſus Aleatorem commiſſa ſit impunita ipſa ludi hora factam, probari debet, ibid.

Iudex, qui ex ſtatuto certis horis iudicio adeſſe debet, id probare tenetur, 126.

Qui debet adeſſe certo tempore & loco, illud probare tenetur, ibid.

Vt ſuperuiuentiæ viginti dies in caſu renuntiationis officij, computentur ab ipſa renuntiatione, debet illius inſtrumento hora adijci, 127.

D. Alfonſ. Per. de Lara, & D. Ioã. Per. de Lara ipſius filius Regij Senatores, laudantur, ibid.

Dies habito reſpectu ad vitam hominis, non à media nocte, ſed à momento in momentum computatur, 128.

Si de hora renuntiationis non appareat viginti ſuperuiuentiæ dies, non ab ipſo renuntiationis die, ſed à ſequenti erunt numerandi, 129.

Dictio, poſt, *tempus præcedens excludit, maximè vbi terminus ſtatuitur ante dictionem* diem. 130.

Dictio, poſt, *operatur vt dies, cui adijcitur, non computetur in termino, ibid.*

Subhaſtatio tam fiſcalium, quam priuatarum rerum certæ horæ adiectione, fieri debet, 131.

Subhaſtatio ea hora fiat oportet, qua homines in foro conueniunt, ibid.

Horæ aſsignatio in duelo requiritur, 132.

Certam horã ad aliquid obſeruare, quãdo ſuperſtitioſum? 133.

Regulares poſſunt ab Epiſcopo prohiberi cenſuris, & pœnis, ne vltra debitas horas celebrent, 134.

VOcis *Hora*, etymon, ſiue Natales varij varie, & prout ſua cuique coniectatio ſuppetit, diuersè ſuſpicantur; in idque ferè omnes ſolummodò cõueniunt, *Horam*, ſcilicet, Græco-
1 Latinam, vel potius à Græcis acceptam, & tradditam Latinis eſſe Dictionem. Ita Lel. Biſciol. *horar. ſubceſ. lib. 9. cap.* 19. Chrſtian. Becman. *de origin. Latin. ling. lit. H. verb. Horus.* Adrian. Iun. *in Nomenclat. cap.* 73. *de tempore, verb. Hora*, & Ioann. Funger. *in etymo-*
2 *log. eod. verb.* etſi Gaſpar Barth. *aduerſar. lib.* 58. *c.* 6. Horarum mentionem frequentiſsimam Græcorum Vatibus, rariſsimam Latinorum affirmet. Cuius admonitionem ad veteres tantum illos vates cõtractam, qui velut naſcenti Romæ quaſi coætanei extiterunt, admittere non grauabor. Nã vt ex Plinio didicimus *lib. 7. c. 60.* Varron. *lib. 5. de ling. Lat.* & Cenſorino *de die natali, c.* 19. (ex quibus notat
Henricus Salmuth *ad Guid. Pancirol.* 3
memorab. lib. 1. tit. de Horis, & Clepſydris, pag. mihi 748. Guill. Forner. *in l. 2. §. 1. de verb. ſign.* Hiſpaniæque noſtræ eximium decus D. D. Laur. Ramirez de Prado *Pentecontarc. c.* 23.) Horarum vſus nomenque diuturnis temporibus latuit apud Romanos, & id quidem CCC. & eo amplius annis, vti & apud antiquos Græcos ſi fides adhibenda Iſaac. Caſaub. *in animadu. ad Athen. lib. 1. c.* 1. vbi propoſita illa quæſtione Vlpiani: *An reperiatur in ſcriptis veterum Græcorũ Hora pro diei parte?* certum eſſe inquit, neque Platonis, Ariſtotelis, & æqualium ſæculo, neque aliquãto poſt tempore has diei partes, quas Horas vocamus, fuiſſe in vſu. Quare vocabulum *Hora*, in antiquorum illorum ſcriptis, illa notione le-

legi non potuit, nec Pollux *lib.* 1. vo-
ces receſes, quibus Diei Noctiſq; par
tes deſignantur, dictionis *horæ* memi-
nit indeque ipſius vſum poſterioribus
tantùm Græcis adſcribit.

4 Hinc eſt in legibus *XII.* tabularũ
nullam horarum fieri mentionem, ſed
tantum Occaſus & Ortus, vt *l.* 64. *Oc
caſus Solis ſuprema tempeſtas eſto*, ideſt,
nouiſsimum tempus. Itaque & multo
poſt in Plebiſcito, quod M. Plecto-
rius Tribúnus tulit, legitur: *Prætor Vr
banus, qui nunc eſt, quique poſt hac fue-
rit, duos Lictores apud ſe habeto. Iſque ſu
premum ad Solis occaſum ius inter ciues
dicito.* Expendit Alex. ab Alex. *dier. ge
5 nial. lib.* 4. *c.* 20. vbi & Tiraq. liter. C.
Tunc enim dies cõtinua ſerie numera
batur, à nocte media præcedẽte ad me
diã noctẽ ſubſequentem. Quas vtique
parres (vt ſentio cum Salmuth, & cũ
eruditiſsimo D.D. Laurentio Ramir.
locis proxime allatis) mane ſcilicet,
occaſum, ſupremam tempeſtatem, &
meridiẽ, (qui poſt aliquot annos adie
ctus agnoſcitur; veluti poſt Plinium,
primus adnotauit Frãc. Balduin. *in d.
l.* 64. *XII. tabullar.* & deinde Forner.
in l. 2. *§.* 2. *de verbor. ſign.* Lil. Giral. *de
annis & menſib. paulò ante finem.*) Lex
XII. tabularum nõ tam diei, quàm lu
cis feciſſe videtur: hoc eſt, vt vſuram
illius tantum, non vero noctem diſtin
gueret. Cõſentit Iacob. Cujat. *de di-
uerſis & temporalib. præſcript. c.* 2. *ad
calcem*, ſubijciens, in legibus duode-
cim tabullarum horas non nominari,
vt in alijs poſtea legibus, veluti lege
6 Iul. de adulterijs, qua præſcribitur de
prehenſum adulterum, quem nollet,
aut nõ liceat occidere Vir, aut Pater,
teſtandæ eius rei gratia, horis *XX*, re
tinere poſſent *Icaoite, ad leg. Iul. de ad-
ult.* inſinuat Guil. Forn. *in d. l.* 2. *§.* 2.
ff. de verbor. ſign. Lilius Girald. *d. tracta
tu, pag.* 604. quo nec illud reticeã, ean-
dẽ formã computandi diem per ortum
& Solis occaſum, etiam nouioribus
noſtris legibus obſeruari, ut in *l.* 2. *tit.*
11. *lib.* 7. *nouæ R. coll.* meminit ſuperio
rum Iul. Labor. *variar. elucubr. tit.* 1.
cap. 5. *n.* 76.

Reſtituamur ergo initio, & ancipi- 7
tem huius vocis originem perſcrute-
mur. Quidam enim à Sole mutuãtur,
qui Ægyptijs *Horos* eſt, auctore Ma
crobio *lib.* 1. *Saturnal. c.* 21. quando-
que & eadem ratione Plutarcus *lib.* 5.
Symph. q. 4. ex Antipatri ſentẽtia, priſ
ca Græcorum lingua annos tradit di-
ctos *Horos.* Horas equidem facit Sol,
vel diẽ: quæ horis diſtinguitur, aduer
tit Lel. Biſciola. *Horar. ſubceſſ. lib.* 9. *c.*
19. *tom.* 1. latius Petrus Gregor. *in
præludijs optimi Iuriſcõſulti, lib.* 4. *cap.*
1. *n.* 3. Ioan. Fungerus, *d. verb. Hora,* 8
qui hac de cauſa tabulari Homerum
ſubnectit, Horas cæli præeſſe portis,
curamque habere, ut modò ſit nubilũ
modò ſerenum. Quare illas modera-
trices temporũ oſtendit verbis Home
ri, Petr. Gregor. *loco vbi prope.* Lilius
Girald. *d. tractatu pag.* 603. Mart. de
Roa *lib.* 4. *ſingul.* 12. qui de hora, quã 9
ſuam Chriſtus vocauit intèr alia agẽs:
*Hæc igitur hora, ſubnectit, vere cuſtos eſt
ianuæ cœli; quia per Chriſti cruciatus,
& mortem nobis ſunt cælorum ianuæ pa
tefactæ, & mortales ab inferis excitari,
quam vim ab inferis reuocandi.* Horis
etiam veterum ſuperſtitio attribuit,
cum Adonidem ab inferis earum ope
reuocatum iactitat. Ita Theocritus:

Qualem tibi Adonidem ex perenni
Acheronte.
*Menſe duodecimo reduxerunt mollipe-
des Horæ*
*Tardiſsimæ ex Dijs Horæ caræ tamẽ ex-
optatæ,*
*Veniunt omnibus hominibus ſemper ali-
quid ferentes.*

Quod nec latuit eidẽ Martino de Roa
ibidem. Cœli Ianitrices ex Ouidio,
collocat Stephan. Pighi *libro quẽ The
midem Deã inſcripſit:* Quod prius edi-
xerat Lucian. *de Sacrificijs nun.* 60. &
iterum *in Ioue tragædo* ita: *Quo circa Ho
ræ poſtiariæ iam auferant à ianua peſſu-
lum, ac deductis nubibus Olimpij portas
referent.* Vel ipſius cœli cuſtodes, vt
vocat Homerus *Iliad. c.* 2. vbi & auri-
gas Mineruæ facit. Adde Gaſpar. Bar
th. *aduerſ. lib.* 18. *c.* 6. itidemque & in
de ſubinferens Horas Solis famulas
edi-

edici, vt & iam iam *lib.*34.*c.*14. præmonuerat ex Valerio Flacco *lib.*4.

——— *Sol auricomus cingentibus Horis*
Loricam induitur ———

Statius de eodem, *Thebaid.*3.

——— *rapidis accurrunt paſsibus Horæ,*
Frenaque & auratæ textum ſublime coronæ
Deripiunt.

10 Indeque finxere illas equos Solis iungere, vt apud Ouid. *lib.*2. *Metham.*

Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iuſſa Deæ celeres peragunt, ignemque vomentes
Ambroſiæ ſucco ſaturos præſepibus altis,
Quadrupedes ducunt, adduntque ſonantia frena.

11 Et quia annorum tempora, & viciſsitudines ab illis moderari ſuſpicabatur, ipſas anni Præſides appellabant, vt notat Martin. del Rio *in Senecæ Medeam verſ.*714. necnō & florū, Pindar. *Olimp. XIII.* quarū officium eum ornare floribus, quem cæteri Dij alijs muneribus dotabant erat; vti cecinit Heſiodus de Pandora. Maxime in nuptijs, audi Apuleium *lib.*7. *de cœna nuptiali* pulchrè: *Vulcanus cœnam coquebat. Horæ roſis, & cæteris floribus purpurabant, omnia Gratiæ ſpargebant balſamo.* Conſentit Theocrit. Edill. 19. de Europa canens:

Et Iupiter rurſus aliam aſſumebat formam
Soluitque ei zonam: & illi lectum parabāt
Horæ.

Obſeruat Martin. de Roa *ſingular. lib*, 2. *cap.* 11. aſſueuerantque ſuis floribus inſcribere nomina perpetuādorum hominum, veluti ex Claudiano venuſte ſatis decerpſit Gaſpar. Barth. *d. lib.* 34. *cap.* 14. & iterùm *lib.*58. *cap.*6. ijs annectens Græcos Poetas fingere virgines eſſe Horas, eaſque perpetuo textrinæ vacare,
12 textrinam illam variorum minutorum omnis generis eſſe florum, in corollam ad extremum egregiam euadentem, ſiue & lanificij modo texere eaſdem ſtamina & ſubtegmina tandem in egregie textum opus procedere. Corollam illā ſiue texturam poſtmodum illam eximiam eſſe, & perhiberi mortalibus annum ipſum illum ſolarem perpetuo ſuo ſe obitu repetentem, & ita ſecula infinita concinnantem. Hinc moris fuiſſe Athenis pompam quotānis Soli, & Horis ſimul ducere, tradit Porphirius *lib.* 1. & ex illo Iſaac. Caſaub. *in Athen. lib.* 14. *cap.* 20.

Aliud vero etymon placuit Horo *in* 13
*Hieroglyph. litera.*16. M. Victor *in lib. Ciceron. de inuen. rerū.* Polid. Virgil. *de inuent. rerum lib.*2. *cap.*5. Lel. Biſciol. *horar. ſubſeſsiuar. lib.*9. *c.*19. *ad mediū*, Ioa. Funger. *in etymologiario, d. verb. Hora*, Petr. Bung. *de myſter. numeror. num.*12. Hieron. Roman. *in Republicis tom.* 2. *lib.*9. *c.* 2. *ad finem*, Theſaur. ling. Hiſpan. *verb. Hora*, qui omnes ab vrina, quæ Græce, *To Oro*, Horam deductam volunt; propterea, quia Mercurius Triſmegiſtus (vt Ipſi cōminiſcūtur), cū in AEgypto ani- 14
mal quodā Serapidi dicatū, Cynocephalum nomine (quod ex genere eſt Simiarum, capite canino, teſtibus Plinio *lib.* 8. *cap.*54. Iſidoro *lib.* 12. *etymolog. cap.*2. Biſciola *vbi proxime.*, Petr. Greg. *in præludijs opt. Iuriſconſ. lib.*4. *cap.*1. *num.*7. & Geſnero *de quadrupedib. lib.*1. *de ſimijs di-* 15
uerſis.) toto die duodecies vrinam reddere obſeruaſſet, in hæc temporis interualla, ſeu horas diuidendum eſſe diem coniecit, ex quo Hydrologijs ſedentem Cynocephalum Ægypti effingere conſueverant, qui veluti mingens aquam Hydrologij effundat, vt ex Apollo refert Girald. *ſupra*, qui teſtimonio Philelphi animaduerſum in AEgypto, quo tēpore ſacrificium faciendum eſſet, victimam immolandam quater, & vicies æqualibus inter ſe ſpatijs minxiſſe, & inde Horas nomen accepiſſe. Cōſentiūt Pier. Valer. *de ſacris Ægyptior. lib.* 6. *c.* 4. Geſnerus *ſup. vbi de Cynocephalo*, Cauſin. *de ſimbol. Ægyptior. lib.*7. *c.*28. At eiuſmodi Horarum originem reſpuit Petr. Gregor. *d. num.*7. itemque, & quaſi ridiculam Gaſp. Barth. *d. lib.* 58. *aduerſar. cap.*6.

A quo nec illud diſcrepat, quod referunt Olaus Magnus *lib.*1. *c.* 35. & Berchor. *littera H. verb. Hora*, videlicet Onagrum in æquinoctio horas ſuo ruditu menſurato, duodecies de die, & duodecies de nocte demonſtrare. Refert. Hieron. Rom. *d. tom*, 2. *Republicar. lib.*9. *c.* 2. his verbis: *Porque dize Olao Magno, que la inuencion de repartir el dia, fue hallada*

por

por el rebuzno de los aſnos ſaluajes: los quales a quinze de Março rebuznã doze vezes al dia por ſu compàs, y a la noche otras doze. Cui, & illud congruit eorum, qui eundẽ Cynocephalum non modo meiere, ſed & in ſingulas horas, hoc eſt, duodecies latrare referunt, vt meminit Gregor. Girald. *d. loco*, vbi & aliorum commentum recenſet exiſtimantium Cœli quadraturam in partes duodecim pro ratione muſicæ diuidi, & inde Horarum manaſſe rationem, & aquam quæ extenuiſſima cauerna difluebat, cum per totum diem excepiſſent, hanc in duodecim partes diuiſerunt, ex quibus horis nomen impoſitum, atque inde etiam vaſa ipſa, quibus horas dimetiebantur, Clepſydræ, & Hydrologia nuncupata de Onagro. Idem referunt Geſnerus *d. lib. 1. cap. de Onagro*, Daniel Heinſius *in opuſculo Ioco-ſerio, de laudibus aſini.* Hinc vt Simbolum ſapientiæ ab Hebræis colebatur teſte Pierio *de ſacris Ægypt. lib. 12. de aſino, mulo, & Camelo, c. 22.* vel eo ſolùm (vt cæteras prætercam huius rei cauſas, quas enumerat Pierius) quia ruditu ſuo homines, temporis vſum & diuiſionem edocuit; quo nil pretioſus, nilque ad ſapientiam congruentius.

Verùm vt prædixi ſuſpecta hæc omnia videntur. Etſi inficiari nequeam eiuſmodi animalis duodenariam æquis interuallis euaquationem & ruditum poſsibilem & naturalem eſſe potuiſſe, veluti ex illo quod ſcribit Andr. Baccius *lib. 6. de Termis cap. 23.* nec difficulter coniectatur. Aſſerit in Cantabria tres fontes octonis diſtantes pedibus, ſingulis diebus duodecies exſiccari. Et luculentius exemplo Lupini cuiuſdam herbæ ſuadetur, de qua Plinius *lib. 18. cap. 14.* ita recenſet: *Nec vllius, quæ ſerũtur natura aſſenſu terræ mirabilior eſt: primum omnium cum Sole quotidie circũagitur, horaſque agricolis etiam nubilo demonſtrat.* Adducit Cæſar Ripa *in Iconologia pag. mihi* 208. & Ioan. Funger. *in Etymolog. verbo Lupinus.*

16 Cardinalis *in Clem. 1. quæſt. 4. de celebrat. Miſſar.* & Albert. de Ferr. *in c. 1. q. 2. eod. tit.* Singulariter arbitrantur horas, ab Oro, verbo Latino dictas, quos erraſſe intrepidè affirmat Nauar. *de Horis canon. cap. 3. num. 26.* quia prima verbi *Oro*, non aſpiratur, prima vero verbi *Hora*, ſic, & ſi aliquando etiam ſine aſpiratione Hora legatur, vt in *cap. liquido 54. de conſecrat. diſt. 2.* ibi: *Quod nulla orarum diuerſitate variatur*, & apud Poetam.

Viximus & iuſſas æui decurrimus oras

Qua ſcriptura oras lucis, & vitæ dixit Lucretius lib. 11.

——— *indignos eſſe putandos*
viuam progeniem qui in oras luminis edant,

Quod & Barthi. adnotauit *lib. 51. aduerſarior. cap. 17.*

Denique Steph. Durant. in rationali diuinorum tres huius vocis deductiones recẽſet, quas ex Clauio (ipſius nomi 17
ne ſuppreſſo) mutuaſſe carpit Theod. Rubeus *in Horario vniuerſali Eccleſ. cap. 15. num. 10.* qui nulli earum acquieſcens, tandem *num. 11.* ipſi magis arridere inquit, vt *Hora* dicatur cum aſpiratione ad differentiam *Oræ*, ſine aſpiratione, vt ſicut hæc ſignificat cuiuſvis rei extremitatem, veluti Pſalm. 132. *Quod deſcendit in oram veſtimenti eius*; ita cum aſpiratione ſignificet non cuiuſcumque rei, ſed ſolius temporis extremitates ſignatas varijs numeris.

Cæterum ſiue hinc, ſiue illinc nomen 18
profluat, Horam plurifariam ſignificare, diuerſimodeque vſurpari, nec ſemel occurrit. Aliquando enim pro tempore opportuno ad aliquid agendum legitur; vnde illam Cicero occaſionem vocat, habentem in ſe ordinem actionum, vtpote animaduertit è noſtris doctiſſimus Petr. Gregor, *d. lib. 4. cap. 2.* 19
num. 1. nam & Hora punctus temporis eſt, ex Solis tranſitu rapido, quo ſenſu explicat eruditè Martin. de Roa *ſingular. lib. 4. cap. 12.* illud Ioannis 13. *Sciens Ieſus, quia venit hora eius, &c.* Horã quippe, inquit, appellat tempus illud, in quo ſuæ virtutis, & magnitudinis animi in ferendis doloribus, in cruciatibus ſuſtinendis, tollerandiſque opprobrijs, ſingularia dedit documenta. In idemque replicat & illud: *Hæc eſt hora veſ-*

veſ-

veſtra, & poteſtas tenebrarum.

Auicena *lib.4. fen. 1. tractatu 1. cap. 3.* tempora quatuor a quouis morbo materiali, & ſalubri neceſſariò aſſumẽda, & tranſigenda, Horas appellat. Et ſic titulum illius capitis ſcriptum inuenio: *de horis febrium*, & in explicatione anotomica cordis *lib.3. fen.11. tractatu 1. cap. ad finem capitis*, ſic ſcriptum reliquit: *Et ex virtute vitæ cordis eſt, quoniã quando aufertur ab animali inuenitur pulſare vſque ad horam*; per horã vero in hoc vltimo loco non ſuſcipit horam, vt determinatum tempus ſignificat, ſeu vt ſolum includit vigeſimam quartam partem diei, ſed per horam tẽpus indifferens, latitudinemque admittẽs intelligit: mutuauit enim adductam doctrinam ex ſcriptis Galeni, qui *lib.3. de anothomicis adminiſtrationibus, c.7.* docuit, cor non eſſe verũ & proprie muſculum, etſi perpetuo moueatur, quoniam etiam à corpore exemptum diu, inquit, moueri videtur: illam ergo durationem temporis, quàm per aduerbium *Diu* Galenus expoſuit, interpretatus fuit Auicena per horam, ſicut in *cap.3.* tempora febrium diuerſiſſimam latitudinem temporis includentia, Horas appellat.

A quibus nec multum diſcrepat idẽ Galen. *2. de alimentat. facul. cap.2.* cum aſſerit caniculam habere ortum in media hora. Vocabant autem Græci horam illud tempus æstivum, quo maturantur fructus illi, qui non perdurant, vt ceraſa, pruna, ficus & ſimiles alij, vnde dicti ſunt *Horarij Fructus*. Tẽpus vero iſtud *Hora* dictum, incipiebat antiquis à dimidio Maij, & extendebatur vſque ad finem Auguſti. Vnde conſtat quod ſi canicula oritur in hora media, vt Galenus dicebat, erit ortus eius à decimo ſeptimo die Iulij ad decimũ nonum.

Et quod abſolute Hora pro tempore vti ſoleat, nonnullis teſtimonijs adſtruit Lelius Biſciol. *d. lib.9. cap 19. in principio*, probarique poteſt innumeris Sacræ Scripturæ, vt Iob, *cap.10. Si peccaui & ad horã pepercisti mihi.* Pauli *ad*
20 *Rom.13.* Matth.11. *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini.* Et Ioan.12. alijſq; ex quibus ita obſeruat M. Cyprianus monachus Ciſtercienſij in Iob *d. cap. 10.* & probatur D. Auguſtini teſtimonio *in cap. quomodo 41. in fin. de conſecratione, diſtin.4.* ibi: *Soluitur enim heſternus dies, & quidquid ſuperſt, ſoluitur etiam ipſa hora, momentoque ante baptiſmum, & in baptiſmo: deinceps autẽ reus eſſe continuo incipit, nõ ſolum conſequentium, ſed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum redeuntibus, omnibus quæ dimiſſa ſunt peccata.* Sæpè, ſæpiuſque pro modico tempore accipitur, vt apud D. Paul. *2. ad Corint.6. Videns quod epiſtola illa & ſi ad horam, vos contriſtauit.*

Et quaſi eodem ſenſu, vt c[illegible]ũ proſequar, etiam Hora pro felicit[illegible]e exauditur, ſicque fauſtam, noſtram horam dicimus, Sili. Italic. *lib.12.* 21

Perge age fergreſſus dexter Deus, hor[illegible]ue
noſtra eſt.

Et Horat. lib.3. carm.8.

Dona præſentis c[illegible]pe lætus hora, & lin[illegible]ue
ſecura.

Hinc felicitatem hominibus horatim obuenire Veteribus perſuaſum. Sic iterum Horat. *lib.2. carm.16.*

Et mihi forſan tibi quid negabit
Porriget hora.

Et lib.1. epiſtol.

Grata ſuperueniet, quæ nõ ſperauitur hora

Rurſuſque:

Tu quamcunque Deus tibi fortunauerit horam, grata ſume manu.

Putabant enim Deorum fortunæque 22
fauorem quauis hora mutari, vnde *Horis cõſecratus*, prouerbialiter dictum, inquit Gilbert. Cognatus *in Syllog*, de re valde venuſta, & iucunda, quidquid enim venuſtum gratum, & tempeſtiuum veniret; id Horis conſecratum ferebant. A quibus nec longe diſtat Sui- 23
das, qui teſte Giraldo, vbi proxime, horam accipit pro eo tempore, quo quid eſt in proprio vigore, & conſiſtẽdi vi, vnde, & pulchritudinẽ interdum apud Græcos ſignificare ſubiũgit; cui & adſtipulatur Mart. de Roa *d. lib.4. c.2.* vbi & pro pulchritudine horam accipi notat.

Vſur-

24 Vſurpatur etiam Horæ nomen ad diem ſignificandum, ex quo à Prudentio aduerſus Simmachum, *hora lucina*, dicta hora lucis & vitæ.

Et qui lucinas tribuo naſcentibus horas.

25 Quod & noſtris commune profitetur Budæus *in l. ſi neceſſarius, in fin. ff. de pign. action.* Vbi & e cõuerſo diecula ho rã ſignificare obteſtatur, eſt in eadẽ ſententia Biſciol. *horar. ſubceſiu. d. lib. 9. c. 19. non longe à principio.*

26 Itemque annus, & quælibet anni pars ex quatuor, quibus conficitur, Hora vocitatur, vt notat Scaligerus *de cauſis Latin. ling. c. 98.* & Girald. *vbi ſup.* vnde ſuſpicor Hornum vnius anni rẽ ſignificare, ex quo vinum hornũ, apud Horatium, pro nouo, & vnius anni, vt & frumentum hornum à Cicerone.

Horas etiam aliquando poſitas pro ipſa cœli inclinatione, & diſpoſitione, quod dicitur, admonet idem Girald. *d. loco*, vt ſi dicamus Italiam vergere ad ſextam horam, hoc eſt ad meridiẽ, & ad primam horam brumalem, hoc eſt ad hibernum orientem. Quomodo locutum Plinium videmus cum de Italia agens, ita ait *in 3. Incedit per maria, cœli regione ad meridiem quidẽ: ſed ſi quis diligẽti ſubtilitate id exigat, inter ſextam horam primamque brumalem:* quod item Claudij Ptolomei authoritate cõ firmat.

27 Tandemque Hora pro mortis articulo reponi ſolet, vt vel ex illo Saluatoris: *Quia neſcitis diẽ, neque horã*, & ſalutationis Angelicæ: *& in hora mortis noſtræ*, ſatis liquet. Audi Pacatũ in Panegyrico: *Cũ vltima ſupra caput ſteterit hora* Bohet. *lib. 2. proſ. 3. Cũ ipſũ ſæpe hominum velox hora diſſoluat*, notat Barthi. *lib. 24. aduerſar. c. 15.* Theſaur. ling. Hiſp. *verb. Hora*, quo ſenſu *cogere ſæculare horam*, de moriente dici ſolebat, ſic Lucan. lib. 1. *cum cõpage ſoluta ſæcula tot mundi ſuprema coegerit hora*, ſic ex Stobæo idem Barthi. *lib. 11. cap. 8.*

28 Nos equidẽ de Hora prout illa certã & determinatam diei partem ſignificat diſceptamus; quam ita eleganter definit gloſ. *in §. hinc nobis, verb. cura. Aut. de Hæred. & falcid. coll. 1. Hora eſt pars tẽporis ex pluribus momentis cõſtituta, qua dies & nox diuiditur.* Hinc Petr. Gregor. *in præludijs optim. Iuriſconſ. lib. 4. cap. 1. num. 2.* Horæ eſſentiã quaſi vno perſtringens verbo, eſſe congruum tempus, & certum ſtatuit: & Anton. Cardoſ. *in praxi Iudic. & aduocat. verb. tẽpus, n. 3.* Horam, inquit, eſſe vigeſimam quartã partem diei, quod ex antiquioribus prædixerant Lazarus Fœnut. *de mom. tempor. cap. 4. n. 6.* Petrus Rebuf. *in l. 2. verſ. horar. de verbor. ſig.* Et rectius Theodor. Rub. tã de Iuriſprudentia, quam de Aſtronomia benemeritus, *in Horario vniuerſ. Eccleſ. cap. 15. n. 2.* rem dixerit, ſic definiendo. *Hora nihil aliud eſt, quam vna ex viginti quatuor partibus, in quibus quilibet dies naturalis, qui eſt integra Solis reuolutio, diſtinguitur.* Quamuis Franc. Baroc. *coſmographiæ lib. 3. c. 2. pag. mihi* 165. hanc definitionem tantũ 29
reſpectu diei ciuilis, non verò naturalis, vt Theodorus profert, verã agnoſcere videatur, ex quo diem ciuilem viginti quatuor horarum conſtituit, naturalem vero duodecim, & totidem noctem, cui & accedit Cæſ. Ripa *in Iconologia pag. 203.* qui & vniuſcuiuſq; effigiẽ, & habitum mire proprijſsimeque deſcribit. Athan. Kircher. *de arte magnet. lib. 3. Magnetici mundi p. 3. c. 4. in problẽma*, vbi hanc horarum diuiſionem hominum arbitrio factam aduertit, vt illam iaſpidi naturaliter ineſſe abneget. Ex quo in propoſito ſubinfert Baroc. Horas diei, ciuiles, eo quod quælibet earum eſt vigeſima quarta pars diei ciuilis; & è conuerſo, naturales appellari, quia duodecim partes diei naturalis ſunt. Siquidem natura rerum magiſtra nos docuit per eas diſtinguere dominia Planetarum, in diebus naturalibus, atque in noctibus. Sed cum Theodorus habito reſpectu ad integram Solis reuolutionem, vigintiquatuor horis naturaliter euenientem, hoc ſpatium naturalem diem appellet: Nil obſtat, & ſi reſpectu alterius inſpectionis, non naturalis, ſed ciuilis debeat cognominari; maxime vt inde falſi ipſius definitionem incuſemus quo

quoad forenſia attinet, in quibus dies non niſi viginti & quatuor horarũ agnoſcitur, l. more 8. ff. de ferijs.: *More Romano, inquit, dies à media nocte incipit & ſequentis noctis media parte finitur. Itaq; quidquid in his XXIV. horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actũ eſt; perinde eſt, ac ſi quauis hora lucis actũ eſſet*, facit text. *in c. conſuluit, de offic. deleg*. Præſertim cũ nec me lateat hũc viginti & quatuor horarũ curſum, quem Franc. Baroc. & paſsim iuris noſtri Interpretes ciuilem vocitant, ab aliquibus etiam naturalẽm cognominari, vt vel ſolo teſtimonio Petr. Gregorij *d. lib. 4. cap. 2. num. 9. & 10.* Fõtanel. *de pactis nup. clauſ. 1. n. 21.* qui communiter naturalé appellari docet; Vt vel ſolo teſtimonio verſatiſsimi viri D. D. Laur. Ramirez de Prado *in Pentecont. d. cap. 23.* ſatis conuincitur; dicemuſque fuſius in *Diario Iuris*, cui inſimul incumbimus,

30 Id tamen non prætereã, quod ſingulariter obſeruat Berchorius *liter. H. verb. Hora* nẽpe ſingulis hiſce horis ſingulos Angelos eſſe deputatos: Ipsũ audi: *Sicut enim Raſiel in libro ſuo certi Angeli deputati ſunt ſuper Horas & ſinguli ſupra ſingulas, ad quod ſatis alludit illud verbum Scripturæ Apocalypſ. 9. vbi dicitur: Angeli parati erant in horam, & diem, menſem, & annum.*

31 Cæterum Hora, ſiue diei vigeſimaquarta pars tam à noſtris, quam á Planetariæ Scholæ Magiſtris in momenta puncta, & minuta paſsim ſubdiuiditur. Gloſſa verò *in l. cũ biſextũ, de verb. ſign.* quatuor puncta vnam horam efficere; & decem momenta vnum punctũ. Cuius aſſertionem, vt veriſsimam amplexantur Ioã. Andr. *in c. 1. de cauſ. poſſeſ.*

32 *& propr.* & ibid. Abbas *n. 7.* ex ſententia eiuſdem Ioan. Andr. prẽmittit, Momentũ eſſe quadrageſimá parté vnius horæ, quoniã hora eſt Vigeſimaquarta pars diei; Punctum quarta pars vnius horæ, Momentum decima pars puncti, & ſic quadrageſima horæ. Cõſentit Afflict. *in cõſt. lib. 2. rubr. 16. n. 7.* ſumma Angel. *verb. Tempus*, Ioan. Monach. *in repertor. 4. p. § 3. n. 12.* Laçar. Fœnut. *de momẽto tempor. d. cap. 4. n. 6.* *Cardoſ. d. verb. Tẽpus, n. 3.* Aloiſ. Ricc. *in prax. var. reſol. reſol. 103. n. 2.* Lil. Girald. *de annis, & mẽſ. vbi proxime.* Sforc. Od. *de reſtit. p. 1. q. 2. num. 56.* Scipio Rouit. *pragm. 14. numero 2.* ex quo punctum maius temporis ſpatium, quam momentum ſignificare, adducto Tertuliano, admonet Gaſp. Barth. *aduerſ. lib. 42. cap. 8.*

Hancque Horæ diuiſionem redolere videntur nonnulla iuris teſtimonia, 33 quibus momenti non ſimpliciter, ſed habito reſpectu ad certum, & prẽſcriptum momentorum numerum fit mentio, veluti *in l. ſi cui legatur, l. ſi quis ita legauerit* 8. ibi: *Quia non omne momentũ exigendũ ſit, vt cũ liberis ſit, ff. de cõd. & demõſtr.* & *in l. ſi is à quo* 3. illis poſterioribus verbis. *Neq; enim oportet per ſingula momẽta onerari eũ, à quo ſatis petitur; ff. vt in poſſeſ. legat. l. in vſucapionib. 6. In vſucapionibus nõ de momẽto ad momentũ, ſed totum poſtremum diẽ cõputamus, ff. de vſucap.* facit *l. 3. §. minorẽ, ff. de minorib. l. qui bonã fide 23. ff. de acquir. poſſeſ. l. pretia rerũ 63. in fin ad leg. Falcid. l. 3. § 1. ff. quod vi, aut clã, l. anniculus 134 de verb. ſign.* & expreſsius *in l. in vſucapione 15. in princip. in vſucap. ita ſeruatur, vt etiã ſi minimo momẽto nouiſsimi dies poſſeſſa ſit res, nihilominus repleatur vſucapio, ff. de diuerſis, & tẽp. præſcrip.* Nec aliud euincitur *ex l. cũ biſextũ 98. de verb. ſign.* ea periodo: *Cato putat menſẽ intercalarẽ addititiũ eſſe, omneſque eius dies pro momento temporis obſeruat, extremeque* (momento ſcilicet) *diei menſis Februarij attribuit Quintus Mutius* Et tandem, vnius momenti horę meminit, *l. fin. C. de contrahend. & commit. ſtip.* Eo verſic. *Nemo enim ita ſtultus, inuenitur, vt tali animo faceret ſtipulationem, vt putaret poſſe tantũ ædificium in vno momento horæ extollere.* Ex quibus ſatis concinne ſuſpicatur Laçar. Fœnut. *d. c. 4. n. 4.* adeſſe certum numerum momentorum, cum ferè numerentur in dictis legibus. Etſi non ignorẽ momentũ, maxime apud iuris noſtri 34 profeſſores, ita large vſurpari, vt aliquãdo pro integra hora accipiatur, ſi Goueano credimus *in l. moribus. paulò poſt princip. ff. de vulgari*; quo ſẽſu. &

apud noſtros occurrit *in l.* 43. *tit.* 18. *part.* 3.

35 Diuiditur item *Hora* in minuta, ita, vt ſexaginta integram horam conſtituant, & eorũ quodlibet diuidatur an ſexaginta ſecunda; & quodlibet ſecundum in ſexaginta tertia; & quodlibet tertium in ſexaginta quarta, & ſic ſucceſsiue vſque ad decem, vtpote ex Aſtrologis docent Franc. Baroc. *coſmographiæ, lib.* 1. *c.* 2. Theodor. Rob. *d. c.* 10. *n.* 13. *verſ. Exemplum*, & è noſtris Laçar. Fœn. *vbi proximo. n.* 6. D. D. Laurent. Ramir. de Prado *in Pentecont. d. c.* 23. & Riccius *in praxi variar. reſolut. re-*

36 *ſol.* 103. *num.* 2. cuius mẽſuræ Horam, *Solidam*, vtpote integram, & ſuis numeris abſolutam appellitauit Iuuenal.

——— *iam nunc in balnea ſalua*
Fronte licet vadas: quamquam ſolida hora ſuperſit.
Ad ſextam. ——————————

Vti & diem ſolidum Horat.

——— *aut partem ſolido demere de die.*

Integrum, atque vt per naturam ſuam eſt. Demit autem ſolido aliquid, ſubijcit Gaſp. Barth. *lib.* 42. *c.* 18. qui dormit, nam vigilantibus dies factus eſt.

Nec tamẽ ideo aſſerimus Horas omnes æquales, aut eiuſdem magnitudinis quolibet tempore fuiſſe: quoniã ſi artificialem diem, quam plerique natutalem vocant, vt obſeruat D. D. Laur. Ramir. *vbi ſupr.* attẽdamus, cum in duodecim tantum partes, ſiue horas ipſius lux diſcernantur, & totidem nox: eiuſmodi horarum quantitas hyberno, & æſtiuo tempore eadem eſſe nequiuit. Cũ brumali hibernoque Sol ſupra noſtrum emiſpheriũ eluceſcat minori ſpatio, quam ſolſtitiali. & æſtiuo. Ergo cũ à duratione lucis, artificiales diei ipſius duodecim horę debeant mẽſurari, minores neceſſario eruñt hyberno tẽpore diurnæ, & lõgiores nocturnæ: æſtiualique è contra diurnæ maiores, nocturnæque contractiores, vt omniũ eſt cõmune placitũ. Teſtetur hoc Arnobius, lib. 1: *Nunquid lõgos habere dies bruma, & reuocare tardiſsimas luces nox cœpit æſtatis?* Tardiſsimas luces inibi lõgiſsimæ ſunt, adſit tantæ veritatis, aſſertor Virgil.

Anne nouũ tardis ſidus te mẽſibus addas.

Conſentit propoſitæ ſententiæ D. Auguſt. *lib. de Vera Relig. Hora brumalis æſtiuæ comparata minor eſt.* Cẽſor. cap. 16. *Æuum neq; annorum*, inquit, *neq; ſæculorum numero, nec denique vllo finiti tẽporis modulo metiri conabor, hæc enim ad ætatẽ infinitã nõ ſunt brumalis inſtar horæ.* Quo reſpexiſſe videtur Ouid. *lib.* 15. *Metamorph.* ibi:

Vita curſus flumen eſt;
——— *neque enim conſiſtere flumen,*
Nec leuis hora poteſt.

In cuius confirmationem, ſi quę ab obnigenæ litteraturę Scriptoribus teſtimonia ſuppetũt, recẽſere conarer, deſperatus vtique labor, aut cruciatus foret. Plura concenturiarunt Ant. Aug. *emend. lib.* 4. *cap.* 13. Philipp. Broid. *in notis ad Frãciſci Polleti hiſtor. lib.* 1. *c.* 9. *n.* 6. Petr. Gregor. Tholoſ. *in prælud. opt. Iuriſconſ. d. lib.* 4. *c.* 2. Franc. Baroc. *coſmographiæ, lib.* 3. *d. c.* 2. *pag. mihi* 164 Gal. Marc. *de doctr. promiſcua, c.* 14. *ad med.* & Rurſus, *c.* 25. Nauarr. *de Horis Can. c.* 3. *num.* 36. Lil. Girald. *de annis, & mẽſ. pag.* 604. Dionyſ. Petau. *de doctr. tempor. lib.* 7. *c.* 1. Lel. Biſciol. *horar ſubceſ. lib.* 9. *c.* 19. *tom.* 1. & *lib.* 11. *c.* 1. *tom.* 2. Ioan. Funger. *in etymolog. verb. Hora*, Gaſp. Barth. *aduerſar. lib.* 2. *c.* 19. D. D. Laur. Ramir. de Prad. vir numquam ſatis laudatus *in Pentecont. d. c.* 23. Andr. Bacc. *de Hiſtoria naturali vini, lib.* 4. *in præfat. pag. mihi* 129. & *de Thermis, lib.* 1. *pag.* 44. & *lib.* 7. *pag.* 388. D. Anton. Cabrer. floridiſsimi ingenij adoleſcẽs *in vere ſacro prophano, pag.* 9 Iul. Labor. *elucubrat. tit.* 1. *cap.* 6. *num.* 80.

Sane, quomodo reſpondeant horæ 37
æquinoctiales ciuilibus ex dierum, vel noctium auctione, vel decretione, facile ratione mathematica colligitur, ſi credimus Lil. Gregor. Girald. *de annis, & menſ. d. pag.* 604. ciuiles enim, ideſt, circę bruma, & hyberno ſolſtitio tertia parte minores, quam æquinoctiales interdiu eſſe patet: eſtiuo verò ſolſtitio tertia parte maiores productioreſque, & quod ſequens eſt vincunt hybernas duabus quartis, ſiue quod idem eſt, dimidio:

Qui-

38 Quibus item conſequenter ſubijci-
tur ciuilis diei horas viginti & qua-
tuor, pares, & eiuſdem quantitatis, ac
æquinoctiales eſſe (de his enim loqui-
tur Ovid. 2. *Metamorph.*
*Sæculaque, & poſita ſpatijs æqualibus ho-
ræ.*) Et quod lucis diurnis duodecim
horis abfuerit, crepuſculo; vel amplio-
ris noctis parte ſubingeratur: Ita vt
quod ea factũ probetur, nõ aliter ac ſi
media luce fieret iure cẽſeatur, *d. l. mo-
re 8. ff. de ferijs*, ibi: *Itaq; quidquid in his
XXIV. horis, id eſt, duabus dimidiatis no-
ctibus, & luce media actũ eſt, perinde eſt
ac ſi quauis hora lucis actũ eſſet*. Obſeruat
egregie Gaſp. Barth. *d. lib. 2. c. 19.* vnde
proſluit, quod ſi Notarius in inſtrumẽ-
to nocte cõfecto dixerit tali die ſcrip-
tũ, falſum non committit, quoniam ex
proxime dictis, quod noctu fit dicitur
factũ etiã de die, ciuili tẽpe. Vt Innoc.
docet, & Abbas *in c. conſuluit, de offic.
delegat.* Bartol. & Angel. *in d. l. more*,
Bald. *in l. nõ minorẽ. C. de trãſact.* quibus
ſubſcribit Marc. Mãt. *in gloſſar. iuris
claſ. 8. dialog. 21. n. 1.* vbi hoc verũ intel
ligit quãdo dies artificialis non eſt de
ſubſtãtia actus, vel inſtrumẽti. Idẽ ea-
dẽ reſtrictione multis probat Tiber.
Decian. *conſil. 65. n. 22. vol. 2.* Polydor.
Rip. *de nocturn. temp. cap. 117. n. 2. &
ſeqq.* iterũque, *cap. 161. n. 1.* vbi docet
horam nocturnam non eſſe de ſubſtan-
tia contractus, ideò apponi nõ debere;
nam in his, quæ pariter die noctuque
fieri poſſunt, in dubio intelligendus eſt
dies viginti quatuor horarum, qui &
noctem continet, quoniam his ſpatijs,
totius cœli reuolutio abſoluitur. Se-
quitur Cald. Pereir. *de empt. & vendit.
c. 4. n. 15.* id itẽ ſubnectens, quod ſi cõ-
tractus noctu fiat ante horam ſextam,
quæ nobis eſt duodecima, debet com-
putatio fieri à die præcedenti, ex *l. 4. ff.
de teſtam.* vbi notat Roger. *num. 7.*

39 Cuius vtique ciuilis diei horæ, à me-
dia nocte in mediam noctem computã
tur, vt *d. l. 8.* verba luculẽter euincunt
ipſius initio: *More*, inquit, *Romano dies
à media nocte incipit, & ſequentis noctis
media parte finitur, l. 1. de manumiſſi.* Na
turalis verò ab ipſo primo ſolis exor-
tu, ad occaſum dinumerantur. Vnde
Martialis horam lucernarum, quam
vulgares noſtri, *Al encender luces* vo-
cant, poſtremam diei aſsignat, librum
alloquens ſuum:

*Seras tutior ibis ad lucernas, hæc hora eſt
tua.*

Seras dixit Poeta; ſubiũgit Fortunat.
Scach. Eleochriſm. Myroth. 1. cap. 40 vt
poſtremã cœnæ horã indicaret. Con-
ſtat itẽ ex Caſaubono *in Athen. lib. 11.
cap. 8.* etſi crepuſculum, aut diluculum 40
matematicẽ partes ſint noctis, ex Ca-
leoto Martio, *de doctr. promiſc. d. c. 14.*
& nonullis alijs ex prope recenſitis,
præſertim Petr. Gregor. *d. lib. 4. c. 2.*
vbi poſtquã de initio diei, ſecundũ mo
res diuerſarum regionũ prolixe nimis,
& eleganter ſcripſerat; cõmuniter au-
tem nos in horarũ obſeruatione à me
dia nocte primã incipere diei, inquit:
& poſt meridiem primam duodecimæ
noctis, non tantum ea ratione, quod in
prima noctis Sol in emiſpherium no-
ſtrum aſcẽdere incipiat, & poſt duode-
cimam meridiei ab illo deſcendere ab
elatione videatur, quæ tamẽ vera ſunt:
ſed quia Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus media nocte natus eſt, vt cõſtat 2.
Lucæ.

Vbi verò horarũ ſimplex occurrit 41
mẽtio, aut illarum indiſtinctè humana
diſpoſitio meminit, non brumaliũ, vel
æſtiualium, ſed æquinoctialiũ ciuilis-
que diei, neceſſariò erit ſubaudienda.
Sic acutè ſatis admonet D.D. Laurẽt.
Ramir. *d. c. 23.* à quo merito decerpſit
D. Ant. Cabrer. *d. loco*, illo Plinij ſuffu
tus *lib. 8. c. 25.* *Horæ nunc in omni acceſ-
ſione æquinoctiales, nõ cuiuſq; diei ſignifi-
cantur.* Cuiuſq; diei, ideſt brumalis,
autũnalis, vel diei æſtiui, quorum diẽ-
rũ horæ pro tẽporis ratione creſcunt,
vel minuũtur: Ideò non cuiuſque diei,
ſed æquales ſolùm in ſimplici appella-
tione continentur. Quod tantundẽ reſ
pectu naturalium dierum eſſe ſubintel-
ligendum vterque notat, quoniam ci-
viles dies, vt non longè adnotauimus
eaſdem, & eiuſdem longitudinis horas
perpetuo ſortiuntur. Ipſiuſmet Plinij
verba iterum id confirmant, *lib. 2. cap.*

97. qui de receſſu, & acceſſu æſtus ma-
42 ris hæc ſcribit: *Nec vnquã eodẽ tempore quo pridie reflui, vt ancillante ſidere trahenteq; ſecũ auido æſtu maria, & aſsidue aliunde, quam pridie ex oriente: paribus tamen interuallis, reciproci, ſeniſq; ſemper horis, non cuiuſq; diei, aut noctis, aut loci, ſed æquinoctialibus: ideoq; inæquales vulgariũ horarũ ſpatiũ, vtcumq; plures* (ſic enim legẽdũ cõiectatur D.D.Laur.Ramir.) *in eas, aut diei, aut noctis illarũ mẽſuræ cadunt, & æquinoctio tantũ pares vbiq;* Oſtẽdit ſex horarũ ſpatio æſtũ maris accedere, & recedere, æquinoctialiũ vtiq; non inæqualiũ, & quæ cuiuſque diei ſint. Et ſi non ſemper æſtus maris ſex horis, nec ſemper iiſdem horis acceſſus, & receſſus, ſed pro diſpoſitione luminarium in Zodiaco durare, certius affirmet Atanaſ. Kircher. *de arte magnetica, lib. 3. par. 4. c. 2. propoſ. 1. pag.* 689.

Hinc neceſſariò cũ D.D.Laur.Ram.
43 infero Conſultũ *in l. 2. §. cuiuſque, ff. de verb. ſign.* non de ciuili viginti quatuor horarum, ſed de naturali, & artificioſo die duodecim horarum fuiſſe locutum. Quod prius edixerãt quãuis diuerſa cõiectura Petr. Greg. *in prælud. opt. Iuriſconſ. lib. 4. c. 2.* Steph. Forcatul. *in Sphæra legali, n. 93.* ſiquidẽ illa verba: *Cuiuſcunq; diei*, quibus Cõſultus vtitur, iuxta proximè adnotata conſecutiue id euincunt. Cuiuſcũq; diei horas brumales, ſiue æſtiuales fuiſſe nulli dubiũ eſſe poterit Plinij verbis inſpectis. Cõtendit ergo Paulus Iuriſconſultus in d. §. *cuiuſcumq; diei*, ſiue naturalis, quod idẽ eſt, maiorem partem eſſe horarũ ſeptẽ primarum diei, non ſupremarum. Cuius ſentẽtia apud noſtros adhuc dubia, & quaſi in certo verſatur. Nulli enim ſatis liquet, qua ratione diei naturalis duodecim horarum maior pars ſint ſeptem priores, & non poſteriores, cum æquali longitudine omnes conſtent.

Nonnulli enim poſt Accurſium *ibidem* matutino tempori id referunt, cũ (experientia docente practica) tũc longe nos ad agendũ prõptiores, ſagaciores, & velociores adſimus. Vnde Heſiodus, *Aurora*, inquit, *operis tertiã ſortitur partẽ*, & à pueris matutinas horas Scholis impẽdi ſolere indicat Marc. *lib. 9. epigram. 30.* ex eoq; Gaſp. Barth. *aduerſ. lib. 3. c. 18.* qui & *lib. 9. c. 19.* mane adeò diei præcipuã partẽ notat, vt pro integro die matutina pars accipi ſoleat, quare Mart. Nauarr. *de horis Canonicis, c. 3. n. 55.* ex Ioan. Maior. *in 4. diſt.* 44
12. *col. 1.* infert non peccare Scholaſticos, qui toto tẽpore ante prãdiũ ſtudijs vacãt, & aſsũpto prãdio horas recitãt, eo quod ſtudijs aptior ſit Aurora, & orationi nõ inepta veſpera, quod etiã placuit Thom. Sanc. *in opuſc. tom. 2. lib. 7. c. 2. dub. 36. n. 3.* & Ant. Dian. *p. 4. tractat. 4. Miſc. reſ. 9. in fin.* Et ſi eo tẽpore, quo dies erũpit, hominũ precationes omnes exaudiri, Hebræorũ ſapiẽtes ſibi perſuadeãt. Ideoq; vigilãtiã cõmendãt; quin & iniungunt iidẽ, dũ aiũt, cuiuslibet hominis eſſe diẽ ipſum expergiſcifacere, nec ſinere, vt ipſe ab ipſo expergefiat. Veluti recenſet Aloiſ. Nouar. *Schediaſm. Sacro-Prophan. lib. 11. c. 4 n. 31.* Ex quo Honorius Auguſtodunenſis in Gẽma animæ; *lib. 1. c. 144. Nõ ſine cauſa*, inquit, *gallus ſuper cãpanariũ ponitur: Gallus enim dormientes excitat, & per hoc admonetur Presbyter, gallus Dei, vt per cãpanã dormientes ad matutinas excitet.* Erat enim moris antiquis gallũ cãpanario imponere, cuius teſtis idẽ Nouarin. *d. tract. lib. 12. c. 16. n. 69.* Hocq; ſenſu notat Benedict. Curt. *in explic. areſtor. amoris, areſto 3 verb. Se viſtieſſe la camiſa.* Mulieres ſe horis matutinalibus quotidie templo, vel alio loco ad futuras, nequaquam poſſe vouere. Intereſt enim maritorum, ne id faciãt. ob lanificium, cæteraq; domeſtica, quæ aptius matutino tẽpore operantur. Argumento text. *in c. manifeſtum 33. q. 5.* Eoque ſuſpicor primas haſce, & antemeridianas horas fuiſſe, quas bonas appellitauit Martial. *lib. 1. epigramm. 14.*

Male collocare ſi bonas voles horas.

Veluti ſtudijs maximè ſacratas. Idcirco nec inuenuſtiori ſuauitate D. D. Laur. Ram. de Prad. *in Schediaſm. ep. n. 1. Bonas male collocare horas*, inquit, *magnũ eſt ſtudioſis diſpendiũ, vt cõpendiũ maximũ eas bene impẽdere diligenti ſolertia,*

&

& *laudabili ſollicitudine*. Quæ addenda velim tradita à Iacob. Cuj. *li. 5. Pauli ad ed. Ed. in explicatione d. l. 2.* Petro Rebuffo, & Guliel. Fornerio, *vbi ſupr.* Stephan. Forcatul. *in Sphera legali, n.* 93. Lil. Girald. *de annis, & menſ. pag.* 605. Henriq. Salmuth. *in notis ad Guidonis Pancirolli memorabilia, libr. 1. c. de Horis, & Clepſydris*, & alijs, qui huius interpretationis auctores extitere. A quibus diſſentiens Anton. Faber in Ration. *ad l. more 8. ff. de ferijs*, lacerandū potius, quā explicandū nodum, vt aſſolet arbitratur, & pro verbis illis: *Septem horarum*, leui tantum allucinatione *ſex horarum* reponit. Rectius enim noſter D. Laur. Ramir. ad Martialem, *lib. 4. epigramm.* 8. de Conſulti ſententia me-
45 ditatur. At mihi plauſibilius videtur Paulum *in d. l. 2.* non ſimpliciter, ſed reſpectu Tribuni plebis, de quo illi erat ibi ſermo, vt optime expendit Cuiac. *d. loco*, reſpondiſſe diei naturalis maiorem partem ſeptem horarum primarum eſſe, non ſupremarum, quoniam
46 Tribuno plebis non licuerat, nec minimam partem noctis ab vrbe abeſſe, *l. Vrbana familia 166. § pernoctare, ff. de verbor. ſign.* quæ de hoc Magiſtratu eſt ſubaudienda; nec interdiu licuerat abeſſe maiorem partem diei, cæteram partem licuerat. Huius reſpectu ambigi nequit ſeptem priores horas, nēpe matutinas maiorem diei naturalis, partē eſſe, qua ab vrbe impune recedere vix poterat; cum ex ſui muneris præſcripto, & forenſi conſuetudine, ferè integro illo ſpatio teneretur litium expeditioni, & iurgijs præeſſe.

47 Quibus tantum ad horam ſextā operam dari conſueuerat. Vnde apud Plutarchum *in Catone Vticenſi* legitur, vt paradoxon, Marcum Catonem poſt prandium, & vinum cauſas cognouiſſe, quaſi id extra ordinem foret. Veluti accurate nimis obſeruat Franc. Pollet. *Hiſtor. For. Roman. lib. 1. ad calcem.* Probaturque expreſſo iuris teſtimonio *in l. 2. § initium, verſ. Et quia, ff. de orig. iuris*, vbi nimis ad rem Pomponius ita: *Et quia Magiſtratus veſpertinis tēporibus in publicū eſſe inconueniens erat, quinque viri conſtituti ſunt eis Tiberim, & vltra Tiberim, qui poſſent pro Magiſtratibus fungi.* Inſinuat Andr. Sancta Maria *in Iſoplonomia, ſeu in collatione armorum, & legum, pag.* 62. qui & *pag.* 42. opuſculum *de ſingulis hominis ætatibus*, noſtro, quod iam edidimus *De ætate ad omnes humanos actus*, ſimile pollicetur: cuius euulgationem, vt vel tanti viri ſcriptis noſtra perficiantur, in totius Reipublicæ litterariæ commodum ardentiſsime exopto.

Nec inconcinnius idem euincitur 48
apud noſtros antiqua *l. 7. tit. 4. part. 3.* quæ de iudicibus agens, ſic ſtatuit: *Logares ſeñalados, è comunales deuē eſcoger à todos los juzgadores, en q̄ puedan oir los pleytos, è delibrar paladinamente las contiendas de los omes q̄ ante ellos vinieren, para alcanzar derecho, è deuē hi eſter aſſentados deſde grant mañana faſta medio dia;* Et tantū vbi litiū qualitas, & numerus exegerit, Magiſtratibus neceſsitatem ſedendi veſpertino tēpore demū iniungit, ibi: *E aun deſde nona faſta viſperas, ſe yendo los pleytos muchos.* Quæ, vtpote ex iuris communis penetralibus eruta, maximè conducit. Stabiliunt id ipſum notata à Polleto, *ſupr.* faciuntque elegantiſsima Varronis verba, *lib. 5. de lingua Latin.* quæ iuxta noſtræ legis ſeriē ſunt accipienda: *Hoc idem*, inquit: *Coſconius in actionibus ſcribit, Prætorem accenſum* (ſiue præconem, vt mox explicauimus) *ſolitum tum eſſe iubere, vbi ei videbatur horam eſſe tertiam, inclamare horam eſſe tertiam. Itemque meridiem, & horam nonā.* Iuuantque tradita à Giraldo, *ſup. quaſi ad calcem*, & inde ſuadetur, quod meri- 49
diano tempore, vel poſt, domum iudicis ingredi nemini fas erat, *l. nequis 6. C. T. de offic. Rect. Prouinc. l. 1. C. T. de offic. iud. ciuil.* Quod & in adeundo Imperatore ſimiliter obſeruabatur; ad quem nemini pomeridiano tempore, ſed matutino tantum ingredi licebat; ſic refert Georgius Codinus de offic. aulæ Conſtantinop. *cap. 5.* his verbis: *Indicat hoc etiam ſonus talium inſtrumentorum*; tubarum ſcilicet, *qui eſt, vt ſiquis ex populo aliquid petat, vel iniuria afficiatur, audito hoc ſono, accurrat, & ad*

Imperatorem libere referat. Fit autem hoc, ſi Imperator mane equitet: at, ſi poſt prandium equitet, id nullo modo obſeruatur. Cauſa neſcitur: at, ſi coniecturæ locus datur, dico, cum plebei mane quidem ſobrij ſint, & magis temerarij, meritò mane tubis canunt, eo, quo diximus modo: Poſt prandium verò, nequaquam; ne quis ebrius incompoſitè, & temere ad Imperatorem accedat. Notat etiam Aloiſ. Nouarin. *Schediaſm. lib. 12. cap. 26. num.* 107. Et ſuccinit Hebræorum iudicum ritus, vt ſub diſtinctione indicat Maim. Nilch. Sanhedrin initio, *c.* 3. his verbis: *Quanto tempore ſedent iudices in iudicio? Sinhedrium minus, & triam virorum collegium à precatione matutina, vſque ad ſextam diei horam elapſam: quod tempus prandij ſapientibus in Gem. Sabb. cap.* 1. *Sed Sinhedrium ſummum à iugi matutino, ad veſpertinum.* Hinc Bernard. Pand. *de præſent. inſtr. 4. part. declarat. 4. n. 43. & ſeq.* Finem regendi curiam, & Magiſtratus, meridiem appellat. Semper enim, & omni æuo ius dicēdi tempus, maximè in publico, quod noſtris dicitur,
50 *Hazer Audiencia*, matutinum fuit, horæque ipſius certæ, & deſignatæ quandoque.

Nulla alia ratione, etiā hodie in citationibus horæ appoſitionē, qua citatus debet cōparere, minimè neceſſariā credidit Blarerius *in regulariter repet. leg. diffamari, c. 6. n.* 132. & Marc. Mant. *in gloſſ. iur. cluſ. 8. dialog. 71. num.* 6. Andr. Gail, *lib. 1. obſeru. 53. num.* 4. Petr. Caball. *reſol. crim. cētur. 3. caſ. 541. n.* 15 (qui & numeris præcedentibus, id etiā ad comparentem ſolutionis cauſa producit, vt ſcilicet, non quacumque hora diei comparens liberetur, ſed illa duntaxàt, qua officialis, cui ſolutio eſt facienda, aut quiuis alius in officio, vel domo eſſe ſolet) & nituntur hæc omnia ea ſingulari ratione, quia hora ſolita cauſarum debet citatus iudicio adeſſe. Quod ſimiliter, & quam plurimis placuit, quibus accedit Auguſt. Barboſ. *in collect. ad text. in d. cap. conſuluit* 24. per illum textum, *num. 3. de offic. deleg.* docuerat Maranta, *tit. de citat. num.* 66. Banc. *tit. de nullit. ex defectu citat. num.* 72. Oſuald. *lib.* 23. Donell. *cap. 2. lit.* CC. qui & inſuper adijciunt, quod ſi forte hora in citatione apponatur, & alia negotium expediatur, claudicabit ſententia; quamuis abſolutè Lanfranc. velit *in cap. quoniam contra, de probat.* debere in citatione locum, diem, & horam inſeri. Cuius ſententiæ extitere Boer. *quæſt.* 235. Dec. *in cap. comparenti, num. 6. de appellat.* Greg. Lop. *in l. 11. tit. 6. par.* 3. Foller. & alij apud Cald. Pereir. *de empt. & vendit. c. 5. n.* 18. Alfar. *de offic. Fiſcal. gloſ. 44. n.* 3.

Et ſuadetur dilucidius noſtra inter 51
pretatio, ex *l. 1. §. dies 6. ff. quādo appell. ſit*, vbi ſuprema hora conſtat iudici licuiſſe ſe retrahere, & litigantibus ſui ipſius copiam negare. Audi verba: *Quid igitur ſi conditio horæ effecit, vt ſe reciperet?* De iudice loquitur; *Si forte dicta ſit ſententia, iam ſuprema hora? Vtique non videbitur ſe ſubtraxiſſe.* Supremam horam hic I.C. appellat proculdubio meridianam, ſiue diei ſextam, qua vt præmiſsimus lites ſopiri conſtat, & iudicibus à foro diſcedere impune permittebatur. Facit apud noſtros, *l. 3. tit. 4. lib. 2. nouæ Recoll.* ibi: *Mādamos, que los del nueſtro Conſejo, que en èl reſidieren por nueſtro mandado, vayan cada dia por la mañana à la Camara è caſa que fuere deputada para el Conſejo, y deſde principio de Octubre, haſta fin del mes de Marzo, comiencen à oir deſde las ocho horas, haſta las onze, &c.* cōfert *l. 1. tit. 1. lib. 9. & l. 9. tit. 2. lib. 3. eiuſdem Recoll.* Idque ex more, quoniam ante meridiem fiebant res ſeriæ. Teſtetur hoc antiqua hæc lex: *In comitio, aut in foro, ante meridiem cauſam conijcito, poſt meridiem fœdus ne ferito, ne auſpicator, Senatus-Conſultum ne facito;* & Plutarch. *in quæſtionib. Roman.* vbi ſic: *Meridies multi finis, & tractandis, quæ publica ſunt, & ſeria.* Apud Sidon. *epiſt. 2. lib.* 1. Theodoricus Rex, mane adminiſtrandi Regni curam ſibi deputat, & Senec. *de tranquill. cap* 17. Ideoque Maiores noſtri nouam relationem, poſt horam decimam in ſenatu fieri vetabant. Hoc ideo, vel vt corpora curarent, vel quia Senatus-Conſultum, poſt occaſum ſolē factū, nec ra-

tum quidem erat. Agel. *libr.* 4. *Noctium Attic.cap.*7.

52 Nec coniectationi noſtræ repugnat non à prima lucis hora, quinimo à tertia ad meridiem conuenire ſolitos in forum Magiſtratus, Iudices, Litigatores, Aduocatos, & omnes, quorum erat actioni intereſſe, niſi ex aliqua graui cauſa extra ordinem res cognoſceretur, ſi Martiali fidem debemus, qui *lib.* 4. *epigramm.*8. ita edixit.

Prima ſalutantes, atq; altera detinet hora,
Exercet raucos tertia cauſidicos.

53 Quo forte reſpexiſſe videntur Imperatores *in l.*1. *C.T. de offic. ciuil. iudic.* cum Honoratis, ſiue Curialibus litem habẽtibus interdicunt his horis, quibus cauſarum, vel merita, vel facta panduntur cum iudicibus aſsiſtere. Necnon, & Paulus (ni mea coniectura decipior) *in l. ius* 11. *ff. de iuſt. & iur.* ibi: *Alia ſignificatione ius dicitur locus, in quo ius redditur, appellatione collata ab eo, quod fit, in eo vbi fit.* Id eſt horis, quibus ibi adeſt ius dicendi cauſa. Ex quo rectè inferũt Caſtrenſ. *in l. non minorem* 20. *num.*3. *& ibidem* Rom. & Petr. Gilken. ille, *num.*5. iſte, *num.*3. *C. de tranſact.* iudicẽ
54 ordinarium habere certum locum, & tempus iudicandi, quoniam Pedanei omnibus horis ius dicere cogebantur: *Authentic. de iudic.* 82. *collat.*6. §. *ſedebunt.*3. vbi ſic Iuſtin. *Sedebunt autem hi Pedanei iudices continue, & nunc in Regia Baſilica, in quibus, & nunc domunculis iudicant, matutino mox, & meridie, & veſpere audientes cauſas.* A qua iudi-
55 candi continua neceſsitate Græce Pedaneos dictos ſuſpicor, à verbo *Pedei* compedes ſignificante, aut à verbo *Pedero*, quod vinctum ducere importat, cum Pedanei hi Magiſtratus, quaſi catenati, & vincti ſemper, & omnibus horis iudicio ſederent. Veluti in *Elucidario noſtro linguæ Hiſpanicæ*, qui propediem typum ambit, verb. *Behetria*, inter alia obſeruamus.

56 Hæc inquam nil refragantur, nam etſi reſpectu aliorum Magiſtratuum, quibus ius dicendi poteſtas inerat, non nihil vrgeant; reſpectu tamen Tribuni plebis, nec quicquam obſiſtunt: cuius tanta in Romana Republica per ſingula momenta neceſsitas, vt per integrũ diem ab vrbe abeſſe prohibeaetur: *Illud certe ſatis conſtat*, refert Alexand. ab Alexand. lib.1. cap.3. *Neque Tribunos plebis diem integrum ab vrbe abeſſe liceret, ne auxilij latio cum opus fuerit ciuibus deſit: ſicut Hæduis in more fuit, vt qui ſummum gerit imperium finibus excedere non poſsit.* Quod prodiderant item Dioniſ. Alicarn. *lib.*8. Gell. *lib.*3. *cap.*2. Macrob. *lib.*1. *Saturnal. cap.*3. congruentiſsima hac verborum ſerie: *Præterea Tribuni plebis, quibus nullũ diem integrũ abeſſe Roma licet, cum poſt mediam noctẽ proficiſcuntur, & poſt primam facem ante mediam noctem reuertuntur, non videntur abfuiſſe diem: quoniam ante horam noctis ſextam regreſsi, partem aliquam illius in vrbe conſumunt.* Conſentiunt Nouarin. *Schediaſm. lib.*11. *cap.*9. Et ſi in eo perperam argumentetur Macrobius, quod non videri Tribunum abfuiſſe diem arbitratur, qui ante horam noctis ſextam reuertitur; quia dies quoad reſidentiam huius Magiſtratus attinet, non ciuiliter, & viginti quatuor horarum accipi debet; ſed naturaliter, & prout lucis tantum duodecim horas continet. Alioqui fruſtra Tribuno imponeretur neceſsitas non diſcedendi ab vrbe per integrum diem, nec per minimam partem noctis, *d.l. vrbana familia* 166. §. *pernoctare, ff. de verb. ſign.* Si enim præceptum non recedendi per diem integrum, de die ciuili ex luce, & nocte compoſito erat ſubaudiendum; inſipidum; & redundans omnino videretur alterum vinculum non exeundi à continentibus ciuitatis, nec per minimam noctis partem, *vt in d.* §. *pernoctare*, præcipitur, cum & hoc ſatis primo comprehenſum appareret? Confirmat hoc Seru. *in illud Virgilij* 5. *Æneido*:

Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis.

Vt d. loco Alexandr. notat Tiraquel. ergo nil mirum, ſi qui per integrum diẽ ab vrbe diſcedere non poterat, etiam vltra matutinas horas, quibus neceſſario foro adeſſe cum cæteris Magiſtratibus tenebatur, nonnullis alijs, ad ſeptẽ

vſ-

vſque aſsiſtendi onere grauaretur. Si tamen onus, & grauamen licet compellare, quod ipſius fauore eſt interpretatum. Nemo enim diffitebitur eximia indulgentia inductum, vt Tribunus plebis, cui per integrum diem recedendi facultas denegabatur, poſſet ſaltim minori diei parte ab vrbe abeſſe.

57 Profluit vtique ex ſuperioribus miſere obdormitaſſe doctiſsimum aliàs Petrum Rebuffum, vt quilibet aliquando bonus licet Homerus, dum *in d.l.*2. *num.*10. ipſius verba non præciſè de naturali tantum, ſed & de ciuili die accipi debere arbitratur, cum neget extare in iure noſtro differentiam naturalis, & ciuilis diei, quo ad horarum vtilitatem, & conſiderationem. Quod plane, vt iuri contrarium merito reprehẽdit D.D. Laur. Ramir. *d.cap.*23. *pentecont.* Nam & ſi frequentiorem ciuilis diei vſum in libris noſtris admittamus, vt *in d.l. more, ff. de ferijs, d.l. in vſucapione, & l. ſeq. ff. de vſucap. l. à qua ætate, ff. qui teſtam. l.*1 *ff. de man.* & fere innumeris alijs locis (quorum operoſa magis, quam proficua cumulatio) vbi tamen maximè de die ad hominis laborem deſtinato agere occurrit, non de ciuili viginti & quatuor horarum, quinimo de naturali die duodecim horis circumſcripto ab ortu Solis ad ipſius occaſum cogitatur, *l.*2. *ff. de annuis legat.*
58 ibi: *Quemadmodũ ſi diurnas operas Stichi dare damnatus, nõ à mane, ſed à ſexta diei hora det: totius diei nomine tenetur.* Similis text. in l.3. de operis libertor. *Itaq; nec ei liberto, qui ſex horis dũtaxat ante meridianis præſto fuiſſet: liberatio eius diei cõtingit,* facit l. Medicus 26. ff. eod. *Reſpondit Ius eſſe dummodo liberales operas ab eis exigeret, hoc eſt, vt acquieſcere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honeſtatis ſuæ rationem habere ſineret:* optimus text. *in l. Titius* 25. *§. Lucius, ff. de liber. & poſth. Quæro,* inquit Paulus, *cũ ipſa die qua Titius ordinaret teſtamentum in ciuitate hora diei ſexta, eodem die albeſcente cœlo rure ſit enixa Mæuia maſculum, an inſtitutio hæredis valeat.* Similiterque, & noctium naturalium duo-
59 decim horarum frequens in iure fit mẽtio, vt *in l.*1. *de manum. d.l. à qua ætate, qui teſtam. facere poſſ. l. adeoque, de vſucap.* quibus de ſexta noctis hora agitur, quę niſi in nocte diei naturalis dari nequit, vtpote, quæ ſola duodecim horis menſuratur ab occaſu Solis ad eius ortum: non aliter ac ipſius claritas ab exortu ad occaſum, cuius hora ſexta meridies dicitur, & noctis, media nox, ſeu meridies noctis, vt Poetis vulgare notat Ant. Aug. *li.*4. *emẽd. c.*13. qui in huius computi rationem Matthæi locum adducit, *cap.*20. vbi vineæ Dominus his, qui vndecima hora conducti fuerant, tantam mercedem ſoluit, quantam his qui à ſexta, tertiaque hora opus fecerãt acceperunt. In cuius rei teſtimoniũ apud Euangelium, ſecundum Ioannem *cap.*11. dicit Chriſtus: *Nonne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die,* 60
non offendet. Vbi quamuis allegorice (admonet in propoſito Petr. Bung. *de myſter. numer. cap.*12.) ſe Diem, diſcipulos verò, qui à ſe illuſtrandi fuerant, Horas appellauerit, ſolito tamen humanæ computationis ordine numerum definiuit horarum. Quod & idem Petr. Rebuff. agnoſcere videtur cum de die artificiali agit, quem ſic dictum vult, quaſi artificio, & humanæ operationi ſit deſignatus. Vnde ſi pater familias, ſcribit Cald. Pereir. *de empt. & vendit. cap.*4. *num.*16. conduceret operarios pro aliquo certo ſalario ſingulis quibuſque diebus, intelligenda erit cõductio de diebus artificialibus à ſummo mane vſque ad veſperam; & non viginti quatuor horarum, qui noctes continent, quoniam huiuſmodi operæ non ſolent noctis tempore præſtari, ex Azone *in ſumma, C. de oper. libert.* Alber. *in d.l. more,* & Tiraq. *de retract. §.* 1. *gloſſ.*11. *num.*11. 61

Iuxta quem horarum numerum antiquis ſolaria extitere, eo ordine, & artificio compacta, vt nec ciuilis tantum diei horas, aut æquinoctiales; ſed naturales, etiam ſiue eſtiuales, ſiue brumales vmbris denotarent. Alex. ab Alex. in id adducam, cuius verba omnia perſtringunt: *Solaria enim antiqui eo libramento habuere diſtincta, vt ſexta diei*

bo-

hora meridies, noctis quoque ſexta hora, media nox deſignaretur. Quum enim lege naturæ radij ſolares, alij hyberni, alij æſtiui ſint, ita vt vmbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æſtiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erãt enim horologia figurata, & ea finitione deſcripta, vt æquinoctialis, brumalis, & ſolſtitialis dies, in partes duodecim aſsidue diuiſus foret, horaſque pro qualitate temporum, & dierum, modo maiores, nunc minores, nonnunquam creſcentes, aliquando breuiores oſtenderent: quod commentum Anaximenes Mileſius excogitaſſe, dicitur primus. Ita Plin. *lib.2. cap.76. Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant Gnomonicem, inuenit Anaximenes Mileſius. Anaximandri (de quo diximus) diſcipulus: primuſque horologium, quod appellant Sciotericon, Lacedæmone oſtendit.* Aſſentitur Iul. Labor. *elucubr. variar. tit.1. cap.6. num.81.* cuius arcani horologij effigiem, & delineationem, ne vel hoc minimum cultioris ingenij deſiderio latuiſſet, ſedulitati, & indefeſſe indagationi D. D. Laur. Ramir. debemus, *d. c.13. Pentecont.*

62 Horologiorum verò eiuſmodi vſum ſatis ſerò receperunt Romani, bello ſcilicet Punico ſecundo. Vnde illi Plauti verſus *in Beotiâ comœdia, feſtiuitate mira.*

Vt illum Dij perdant, primus, qui horas reperijt,
Quique adeò primus ſtatuit hic ſolarium,
Qui mihi comminuit miſero articulatim diem,
Nam me puero venter erat ſolarium,
Multo horum iſtorum optimum, & veriſſimum,
Vbi iſte monebat eſſe, niſi cum nihil erat,
Nunc etiam quod eſt nõ eſt, niſi Soli lubet:
Itaque adeò tam oppletum eſt oppidum ſolarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame.

Quæ verba ſunt paraſiti eſurientis, execrantiſque ſolaria recens ſtatuta, cum ante venter certis horas latraret:

63 Erat igitur in foro publico Solariũ, vt recenſet ex Cicerone pro Quintio Franc. Pollet. *Hiſtor. For. Roman. lib.1. c.9.* & ibidem Broidæus, *n.7.* & aliud inſigne in Campo Marcio, quod habebat ſeptem gradus circum, & lineas diſtinctas metallo inaurato: Solum etiam Campi eo loco, vbi horologium iſtud fuit, lapide amplo quadrato ſtratũ erat, & habuit lineas eaſdem: & in angulis quatuor ventos cum inſcriptione: *Vt Boreas ſpirat*, cuius meminit Plin. *lib. 36. cap.10.* addens, ab Auguſto Imperatore illud horologium factum fuiſſe. Sic refert ex Pomponio Læto, Thom. Dempſter. *de antiquit. Roman. lib.6. cap. 11.* in poſtrema editione ſtudio Andr. Schoti euulgata. Syracuſis, vt nec vel hoc ſilentio inuoluam, horologiũ etiã illuſtre ac excelſum fuiſſe, opus quidẽ Dionyſij Senioris, eius vrbis tyranni Thomas Facellus refert *Hiſtoriæ Siculæ Dec. prioris, lib.4. cap.1.* quam correctam, auctã, & anno M.DC.XXVIII. typis datam lego à Doctiſsimo mihique amiciſsimo viro Abbate Martino la Farina, Regis noſtri Sacellano (*Nũc Archimandrita*) cuius egregijs ſtudijs Sicilia maxime ſe debere fatetur. Qui & *lib.1. cap.7.* teſtimonio Plinij, *lib.7. cap.6.* recenſet, horologiorum inuentores Siculos fuiſſe, atque ex inde è Catana illius nempe vrbe à M. Valerio Meſſala Conſ. primo bello punico Siciliam turbante, horologij vſum Romam adductum, veluti ipſius, *lib.3. cap. 1.* Adnotatur. Alia eximij artificij horologia memorat Lilius Girald. *d. loco ad finem*, quæ lubenter miſſa facimus, id tantum adnotantes, publica eiuſmodi Solaria, ad curam Prętoris pertinuiſſe, vt memorat Alex. ab Alexand. *dierum genial lib.3. cap.13.* qui & refert curam horologij inter opera cenſoria nõ in poſtremis fuiſſe. Vti & ſi quis Senatus Conſultum curaſſet fieri ante exortum, vel poſt occaſum Solis, nã & hoc inter opera Cenſoria erat, ſi Plinio credimus, *lib.7. c.60.* & Gellio, *lib.14. c.7.* ex illiſque aſſerenti Tiraquel. *in d. loco Alexandri, littera E.*

Quinimo nec in publico foro tantum, ſed & in priuatis domibus horologiorum vſus irrepſit. Hinc cõtra ſeruitutem ne luminibus officiatur cum facere cauetur, qui altius tollendo ſolem auertit à ſolario, quia vmbram facit 64

cit in loco, vbi Sol eſt neceſſarius, vt etiã heliocamino, *l. ſi arborem* 17.*ff.de ſeruit.præd.vrb.* Et apud Vlpianũ *in l. in inſtrumento* 8.*§.Papinianus el* 1.*ff.de inſtruct.& inſtrum. legat.* diſcuſſum inuenio, an ſupellectili, vel inſtrumento domus horologiũ adſcribatur, vt legato cõtineretur? Et in horologiò æneo illud ſingulare putat Papinianus, vt licet adfixum non ſit, inſtrumento domus contineatur. Quod ſatis eleganter animaduertit Arnaldus Contadis Narbonenſis *in epitome ad XXXIII.lib.Pãdectar.d.tit.de fund. inſtruct. & inſtrũ. legato*; dignum hercle munus viro,
6 ac Mecoenati D.D. Antonio à Narbona, Siſteronenſ. Epiſcopo, cuius nomini tutelæq; addixit. Non quidẽ ex prærogatiua materiæ, vt id obiter notem, quia æneũ fuerit horologium, ſed ex magnitudine & grauitate, quæ ita motu difficile reddiderant, vt quaſi immobile, & affixum poſſet cẽſeri. Quo circa in ferreo, argẽteove, aut aureo eiuſdẽ molis, idẽ ſentiendũ puto, vt domus inſtrumẽto cõtineatur, ſecus in paruo, æneo licet, ferreo, aut plumbeo: erant, ſuntque Horologia plumbeis põderibus, de quibus nuperus quidam Poeta, ſic cecinit:

Nola ſilet, ſtatq; Hora: graui en traho pondera plumbo,
Id rota nexa rotis, tinnulaque æra ſonãt.
Quis teneat lẽto fugientia tempora nodo,
Si dant & celeres, plũbea vincla, pedes?

Erantque & lapidea, maxime Chaldęis & Hebręis, à quibus ideo Horologium, *lapis horarum* dicebatur. Vnde vbi noſter legit Iſaiæ 38. verſ. 8. *Ecce ego reuerti faciã vmbrã linearum.* Chaldæus vertit: *Vmbram* lapidis horarũ, & *Regreſſus eſt Sol decẽ horis in figura lapidis horarum.* Ideſt, ſolari horologio, vt explicat eruditè Aloiſ. Nouarin. *lib.* 5. *Schediaſm. Sacroprophan. lib.*5.*c.*14. *n.*62. Pretioſus tamẽ, & excellentioris materiæ conſtat, quod ex Pſalmorum quotidiana recitatione confinxit Sanctus Petrus Damianus *opuſc.*13.*c.*17. cuius artem ſequentia præferunt: *Commiſſæ tibi curæ intẽtus, ſemper prouidus, ſẽperq; ſollicitus, volubilis ſpheræ neceſſitatem quieſcere neſcientẽ, ſyderum tranſitum, & elabẽtis tẽporis mediteturſemper excurſum. Porro pſallendi ſibi faciat cõſuetudinem, ſi diſcernendi horas quotidianã habere deſiderat notionem, vt quãdocumq; Solis claritas, ſiue ſtellarum varietas nubium denſitate non cernitur, illic in quãtitate pſalmodiæ, quã tenuerit, quodã ſibi velut Horologium metiatur.* Huius artificio qui vtatur, nec premet horã, nec reprimetur ab hora; hoc eſt, nec malè tẽpus abſumet, nec abſumetur à tẽpore. Sic enim vulgatũ illud Rabinorũ: *Qui præmit horam, hora reprimet eum*, ex mente ipſorũ explicat idem Nouarin. *ſupr.num.*58.

Sed nec domi tantum, imò & colo etiam horologia veteres appendiſſe, indicat Bato Comicus, illis verbis: *Tãta te diffidentia tenet, vt totum diem à mane ſummo circumferas ampullã diligenter cõſiderans, quod intus eſt oleum, vt iure aliquis putet, non ampullã te huc illuc geſtare, ſed horologium.* Inde ſubnectit Iſac. Caſaub. *in Athen.lib.*4.*c.*17. *Notabis antiquiſsimum morẽ circumferẽdi horologia, cuius nullum aliud teſtimonium puto in litteris antiquis extare: niſi quod Vitrubius horum meminit, lib.*9.*c.*9. *appellatq; viatoria penſilia. Hodiæ multiplicis formæ horologia fiunt elegantiſsima, quæ iam nõ vtilitatis, ſed ornamenti gratia, etiam proletarium mulieres ſibi appendunt. Adcò publicorũ morum diſciplina eſt corrupta, aut potius nulla.* Quod noſtrorum conſuetudini, & vſui nil cõgruentius adduci potuit. Adſtipulatur Ioan. Sanc. Valleſius in Cronic. General. hominis, *lib.*3.*cap.*8. ibi: *Y publicamente ſe traen por las manos, y las caſas relexes de Sol.* Cuiuſmodi fuit quod annulo digiti Caroli V. Imperatoris S. A. quidam artifex collocauit, habens campanulã & indicem, & cætera libramenta omnia; Teſte Sim. Maiol. *dierum canicul. colloq.*23.*pag.mihi* 762. Cęſio, *de minerali, lib.*3.*cap.*10.*ſect.*9.*num.*6. Cauſin. *ſymbolo penult.* Brenck *memorab. & elector.lib.*1.*cap.*11.*n.*18. Funger. *in etymolog.v.b.Horologium.* Torreblanc. *de Magia, lib*2.*c.*2.*de Magia artificioſa, n.* 4.*& in tract.iuris ſpiritualis, lib.*11.*c.*5. *n.*21.

21. ſingulariter Atanaſ. Kircherius, *de arte magnet.* Vbi & quam plurium miri artificij horologiorum item meminerunt.

Et, ne quidquam irreligioſo ſilentio prætercam Ioãnem Vvov Vveriũ accipite *in die æſtiua, ſiue de vmbra, c.22.* qui inter alia illud quoque ſolertiæ vmbræ deberi obſeruat, quod ea pretium fugaciſsimæ rei ponere didicimus, & excitari ad ſingula momẽta, correptique horrore cogitemus iã ſtrictũ fatale ferrum iugulo imminere. Nam vt tacito fluxu properantia tempora quodãmodo retinet, horis illa diſtinguere, certamque earum menſuram obſeruare docuit. Partes enim diei, atque adeò horæ, magnitudine vmbrarum, incrementis, & decrementis illarum diſmẽbrantur. Eaque doctrina Gnomonice appellata, quod Gnomon horarũ diſcrimina in plano oſtendebat. Indeque excogitata omnis generis horologia Sciotherica, aliaque inſtrumenta, quibus umbras captamus, & ex earum ratione horarum ſpatia, ſimiliaque multa indagamus: quale illud Scaphium, ſiue vt Vitrubius appellat, *de archit. lib. 9. c. 9.* Marc. Capell. *lib.* 6. hemiſphærium, inuentum Ariſtarchi, quod horarum ductus ſtili umbra in medio notabat, & in ſacris celebratur Achæ Regis Iudæ.

Nec verebor affirmare, proſequitur Vvov Vver. in AEgypto obeliſcos, & pyramidas immenſæ molis huic vſui initio ſtructas: deinde demũ incitante prodiga æmulatione ſigna Regij faſtus & potentiæ relicta.

Ex hac vero antiquorum conſuetudine vmbris notandi diei horas, quod etiam hodie ruſticis frequentiſsimum obſeruat, Cæl. *lib.* 12. *c.* 9. & StucKius *antiquit. conuiuial. lib.* 1. *cap.* 11. ipſas horas, vmbras vocabant. Vt apud Virgil. in Bucolicis

Maioreſque cadunt altis de montibus vmbræ.

Et Ierem. 6. 4. *Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ ſunt vmbræ veſperi.* Ex quo Ariſtophanes, inquit, illos, qui olim vocabãt ad cœnã deſignaſſe, ad quam vmbram ſolarij vellent cõuiuas adeſſe: & itidẽ illos, qui vocabantur, ne venirent ante tẽpus rogaſſe ad quam lineam eſſet veniendum. Quo referendum illud Eubuli Comici apud Athen. *lib.* 1. *cap.* 13.

Elatus vt Phœbus pedes menſoribus
Viginti erit, cum prandio hunc accedere
Cœpiſſe mane Sole vix orto ſtatim
Vmbram metiri, cum pedes maior foret
Etiam duos, tunc aduenire, poſteà
Dixiſſe paulò forte tardiuſculus
Negotijs veni retentus cum die.

Metiebantur enim pedibus vmbras, vt horarum numerum comprehenderent; veluti multis oſtẽdit StucK *ſuprà*, vbi ex Eraſmo notat, vmbram decẽ pedalem, quaſi cœnæ ſpem facientem, paraſitis fuiſſe gratiſsimam.

Seriùs vero Romani receperunt horologia noſtratibus ſimilia (liceat nũc elegantia, & verbis diligẽtiſsimi Polleti *vbi proxime*, vti) quæ expreſsis, & ſolidis ſpheris, orbibuſq; automatis, & ponderũ iuſta grauitate ſeſe mouẽtibus, ad numerum circumdarent indiceni diametrum per orbem planũ, in viginti quatuor intervalla diſtinctum, qui repreſentaret nobis circulum illũ æquinoctialẽ: & vbi attingeret intervalla illa index, tum horæ indicatæ numerus nolæ impulſu ſignificaretur. Quã quã, & tẽpori Ciceronis ſpheras automatas habuerunt, quibus expreſſa erat orbiũ cœleſtium deſcriptio, & etiam planetarum, ſimilemque ex argento ſolidam Poſidonium habuiſſe, cõmemorat Cicer. 2. *de natura Deorũ*: Quorum artificium doctiſsimè proſequitur Angel Polit. *lib.* 4. *epiſt.* 70. & refertur in libris noſtris ab Vlpiano, *l. cætera* 41. *§. itẽ hoc prohibetur* 7. *de legat.* 1. Vbi legari poſſe fiſtulas, caſtellos, vel automataria, ſiue automata, ſcribit quorum artificium explicans Andr. Alciat. *lib.* 1. *parerg. cap.* 20. automata ea opera ſunt, inquit, quæ ſua ſponte mouentur, qualia ſunt horologia. 66

Cæterum licet horologia hæc automata, ſiue motu horas ſignificantia, Romanis in uſu fuiſſent, tamen ipſorum artificio tintinabula adiunxiſſe, quorũ ſo- 67

ſonitu etiam diſtantibus illas perſonarent, nullibi obſeruaui: vt nec ſe legiſſe teſtatur idem Pollctus, *d. loco* eiuſmodi verbis: *Cæterum tum vtrumque haberēt, ex quo compararent horologium noſtro ſimile, nuſquam legi ea coniunxiſſe, & in vſu horologiorum tintinabula, & ſpheras automatas conuertiſſe. Nam quod apud Valer. lib. 1. legitur, Coruum mortis Ciceronis prænuntium horologij ferrum loco excuſſiſſe, ad ſolarij pertinere poteſt Gnomonem.* Et ſi Hebræis ſonantia hęc horologia vſitata, ex Flauio Ioſepho, lib. de vita ſua, inferat Petrus Halloix, *tom. 2. de Illuſtr. Oriental. Eccleſ. Script. in notat. ad cap. 7. vitæ S. Abertij*, ibi: *Ex quibus verbis videtur, etiam quadantenus colligi, datum eſſe ad ſingulas horas aliquod ſignum, ſeu tuba, ſeu quouis alio modo, vt quotæ eſſent colligeretur, & ſuis omnia temporibus fierent.* Itemque, & Græcis Luciano teſte *in Hipia, ſeu balneo: Quin etiam,* inquit, *horarum geminis indicijs idem balneum exornauit, vno per aquam, & ſonitum, altero per Solem.* Hebræi autem etiam in ſolarij vſu, & inuentione cæteris antiquiores fuere, extat enim in ſacris literis Horologij Scioterici, ſiue vmbratilis expreſſa mētio in ægrotatione Ezechiæ Regis, quod fuit annis fere ducentis ante Anaximenem, Anaximandri magiſtrum, quorum altero Diogenes Laertius, & Plinius, vt alibi adnotauimus, ipſius inuentionem tribuunt. Quod hac ſola ratione reijcit Guilielm. StucK. *antiquit. conuiuial. lib. 1. c. 11.*

68 Et horologijs noſtris ſonitum edentibus illos minime vſos, vel eo ſatis cōuincitur, quod puerorum voce, & miniſterio horas ciuibus euulgare conſueuerant, vt conſtat ex Alexan. ab Alex. *dierum genial. lib. 4. c. 20. Quas quidem,* inquit de horis loquens, *enunciare Romanis puerorum munus erat.* Hucque reſpexiſſe Martialis videtur, *lib. 8. epigramm. 67.*

69 *Horas quinq; puer nondum tibi nuntiat, & tum*

Iam conuiua mihi Cæciliane venis.

Cuius ſimile, & Iuuen. *Satyr. 10. verſ.* 215.

——clamore opus eſt, vt ſentiat auris,

Quē dicat veniſſe puer, quot nūtiet horas.

Sueton. in Domit. cap. 16. *Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, ſexta ex induſtria nunciata eſt.* Affirmat S. Auguſt. Gentilium ſuperſtitioſam vanitatem irridens, *libr. 6. de ciuitate Dei, cap. 10.* illis verbis: *In Capitolium perueni: pudebit publicatæ dementiæ, quod ſibi vanus furor attribuit officij. Alius numina Deo ſubijcit: alius Horas Ioui nuntiat: alius lictor eſt: alius vnctor, qui vano motu brachiorum imitatur vngentem, &c.* Quod & apud Turcas obſeruatum ſic memorat Augerius Buſbequius, Epiſt. 1. *Neque,* inquit; *Horæ ſunt Turcis; quibus temporum, neque milliaria, quibus locorum ſpatia diſtinguant. Tale munus habent hominum genus, Templorum miniſterio dicatum: hi menſuris vtuntur ex aqua, quibus poſtquam aduentari auroram cognouerunt, clamorem tollunt excelſa turri in eum vſum conſtructa, quo homines ad venerandum Deum hortantur, & arceſſunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum Solis, & meridiem, & itē inter meridiem, & occaſum: Poſtremo Sole occidente, voce vtuntur acutiſſima, eam non iniucunda modulatione vibrantes, quæ longius, quam credi poſſit, exauditur.* Meminit Aloiſ. Nouar. *Schediaſm. Sacro-Prophan. lib. 5. c. 14. n.* 59. & prædixerat de Perſarum Seruis Barnab. Briſ. *de Regno Perſ. libr. 1. pag. mihi* 145. *In domeſtico etiam Regum miniſterio,* aſſerit, *fuiſſe quoſdam, qui horas nunciarent.* Indicat Ioſephus *lib. 11. antiquit. cap. 6.* Vocabanturque ij Accenſi, à ciendo, vt inquit Petr. Gregor. *ſintagm. lib. 47. cap. 40. num. 15.* quod cierent, vel vocarent, quos iuueret Conſul, & horam iudicij, & comitiorum nuntiabant. Audi Varronem de ling. Lat. lib. 5. *Hoc item Coſconius in actionibus ſcribit, Prætorem accenſum ſolitum, tum eſſe iubere, vbi ei videbatur horam eſſe tertiam. Itemque meridiem, & horam nonam.* Extat priſcæ huius conſuetudinis nobile veſtigium; apud Democritum: *Ego verò,* inquit, *qui non ſum mercenatius horarum nunciator, vt ille apud Timonem, qui horas ante cœnam obſeruat.*

Ex

Ex quo Iſac Caſaub. *in Athen. lib. 9. c.* 17. veteres ſubijcit, cũ horologiorum vſum ignorarent, diei tẽpus ex vmbra in foro, aut alio patente loco conijciebant, quare illuc ſemper eundum erat, vt horas ſcirẽt. Propterea in Beatorũ ædibus vnius ſeruorũ propria, & peculiaris cura fuit horas obſeruare, & nũciare: quod ex Heſichij commentarijs diſcere eſt. Horã vero cænæ Paraſiti, vt plurimum nuntiabãt, curioſi talium obſeruatores. Notat item Heraldus *ad Martialem, pag.* 166. ad quem morẽ referendus Seneca *de breuit. vitæ, cap.* 12 *Nec illos,* inquit, *inter otioſos numeraueris, qui ſella ſe, & lectica huc, & illuc ferunt, & ad geſtationũ ſuarũ, quaſi deſerere illas non liceat, horas occurrunt; quos, quãdo lauari debeant, quãdo pernoctare, quãdo cœnare, alius admonet,* & Martial. iterum *lib.* 10.

Nuntiat octauã Phariæ ſua turba iuuencæ.

Congerit huiuſce ritus nonnulla Bar-
70 nab. Briſ. *de formul. pag. mihi* 535. Erãtque horarum iſti vocitatores clientes Horæ Deæ, ideò & iuuenilis ætatis, quoniã iuuẽtutis numẽ ea vocabatur, vt Ennij auctoritate obfirmat Nonius Marcel. cui iuuenes vota facere conſueuerat. Sic Alex. ab Alexand. *lib.* 3. *cap.* 22. & *ibidem* Andr. Tiraq. Lil. Girald. & Caſaub. *ſupr.*

71 Hincque forſan ſcaturijt mos efficiẽdi horologia eo ingenio, vt alterno puerorum, ſiue homunculorũ ictu, aut molæ percuſione, inſtar vocis, horæ ſpargãtur. De quibus Nicol. Cauſ. *Eloquentiæ ſacræ, & humanæ, lib.* 3. *c.* 2. *Quid in horologijs, vt triũpharunt ingenia: alia Solis, & Lunæ curſus definiũt, alia quauis hora homines è ſomno excitant, & lumen accendant, alia ſtatuas accedẽtes, & recedentes ſingulis ictibus referunt.* Cuius artificij, vt alia præterea, in Toletana noſtra Eccleſia nobile miratur exemplar. Sed adeò vbivis hæc vulgaria, vt ad exprobrationem, & contẽptũ hominũ, quaſi parœmia obijciatur, Horologij homunculos illos videri. Sic apud noſtros: *Parece Hõbrecillo de Relox:* quò forſan Seneca *lib. de Vita Beata, c.* 22. collimavit hiſce: *Non contemnet, & ſe. Sapiens, etiam ſi fuerit minimæ ſtaturæ.* Nam etſi plures exiguo corpore contemptibiles apparere videantur; Ingenio tamen, Robore, conſilio, Virtuteque propria, præſtantes, omnibus antecedunt, & merito laudibus afficiuntur.

Denique vt rem proſequamur, ad 72
Romanoſque noſtra redeat oratio; quia Solarij vſus perpetuus nõ erat, cũ impedito Sole nubiũ obiectione, vmbraque deficiente, ſtylus horas deſignare nequibat; Clepſydrã item vtebantur, quod aqueum erat horologium, cuius formam ita deſcribit Guid. Pancir. *memorab. lib.* 1. *c. de Horis, & clepſydris,* capiebant vas quoddam vitreum, in cuius fundo anguſtum foramen erat auro circumdatum, ne ab aqua conſumeretur. In altera vaſis illius parte linea recta XII. horas inſcriptas habens erat ducta, poſtea vas aquã implebant, quæ per exiguum foramen illud guttatim emittebatur: ipſiq; etiam aquæ ſuper immittebant, cui haſtula, ſeu virgula erat infixa: quæ apice, & extremitate ſua primam; mox emiſſa ſenſim, & guttatim aqua ſecundam, & tertiam, & alias tangendo mõſtrabat horas. Similem delineationẽ appinxit Franc. Pollet. *Hiſt. For. Rom. lib.* 1. *c.* 11. vbi poſtquam hoc inuentum Cteſibij cuiuſdã Alexãdrini, ex Vitruuio, *lib.* 9 eiuſque vſum illatum primum in vrbem à P. Scipione Naſica, anno Vrbis conditæ D.XC.V. edixerat, quod itẽ memorat D.D. Laur. Ram. *d. c.* 23. clepſydrarũq;
vſum in forenſibus præſertim, & iudi- 73
cialibus fuiſſe receptũ obfirmat. Nam & ſi Magiſtratus, & litigatores Solariũ aduerſum, oculiſque oppoſitum haberent, quoniam (vt præmiſimus) cõſtructum erat in publico, ſecũdum Roſtra in columna; at quia nõ ſemper ſubdio, aut fulgente Sole cauſæ agebantur: vel quod certius eſt, quia non ita facilè ſolario, Patronis pro arbitrio ius dicẽtis perorãdi tempus deſignatum mẽſurari poterat, etiam clepſydris utebantur: de quorum computatione, & uſu in foro ita exactè Polletus ſcripſit, vt nec addẽdum habeamus, nec libeat ab ipſo elegan-

gantiſsime concinnata, nō ſine iniuria infelicioris calami, ad noſtra traducere. Tamen illud ſubijciam, quod egregie ſatis admonet ex Cenſorino, Petr. Faber, *ſemeſtr, lib. 2. c. 25. paulo poſt principium*, videlicet ſolarij nomen, etiá ad clepſydras, & illa horaria, quibus ad cõtinuam pulueris, aut arenæ, lapſum horarum intereſtitia dignoſcimus, fuiſſe deductum, ex primo inſtrumento, quo Solis radio horæ diſtinguebantur, vt & in alijs rebus frequentiſsimum profert.

74 Horologiorũ eiuſmodi quippe vſus, maxime in iure neceſſarius fuit, quo certo numero horarũ, res, aut fieri permittuntur, aut prohibentur. Hinc ſatis ad rẽ Petr. Gregor. *in præluđ. opt. Iuriſ. conſ. lib. 4. c. 3.* Maximè inquit, nos tẽporum diuiſione egere, & horarum numero certo in iure, quemadmodum in omnibus rerum negotijs, & artibus. Hucque forſitan reſpexit Ouid. *eleg. 1. verſ. 17.* cum cecinit.

Iudicis officium eſt, vt res ita tẽpora rerũ
Quærere, quæſito tempore tutus erit.

Optimè Agellius, lib. 3. c. 2. *Iſthæc autẽ omnia de dierũ temporibus, & finibus, ad obſeruationẽ, diſciplinãque; iuris antiqui pertinentia, cum in libris veterũ inueniremus*, &c. Diuerſitas enim horarũ, actuum diuerſitatem conſtituit, Lanfranc. *decis.* 493. Farinac. *de teſtib. quæſt. 64. num. 80.* notauimusque infra, *num.* 120.

75 Quod adeò quibusque probatur, vt non aliter inſtrumentis hi ſuã vim, & quaſi vitam roburq; cõcedant, quá ſi in ipſis dies, & diei hora adſcribatur. Satis enim hoc exemplo euincitur, *l. 21. tit. 21. lib. 4. nouiſsim. Recollect.* qua nõ aliter executionẽ vim habere diſponitur, quam ſi tabellio actis horá initæ executionis inſcripſerit, vt ex tunc poſſit naturalis dies cõputari, poſt cuius lapſum ſi debitor non ſoluerit, decimæ item præſtatione oneretur. Vt ipſius l. verbis cauetur, ibi: *Mandamos q̃ pagando el deudor dẽtro de vn dia natural la deuda porq̃ le huuierẽ hecho executiõ, no ſea obligado à pagar decima, por razõ de ella; y el Eſcriuano ante quiẽ paſſare, aſsiẽte la hora en q̃ aſsi ſe hiziere la dicha executiõ, para q̃ ſe vea, y entienda, quando ſe cũple, y acaba el dicho dia natural, ſo pena de pagar el daño à la parte; y q̃ la tal execucion ſea en ſi ninguna. E declaramos, q̃ eſte dia natural corra, y ſe quẽte deſde la hora q̃ la dicha execuciõ ſe notificare en perſona del executado, ſi pudiere ſer auido*, &c. obſeruat Azeued. *in l. 10. n. 85. tit. 7. lib. 4. Recop. & l. 18. tit. 21. n. 1. eodem lib.* Vbi contra Villalobos, defectũ ſolius appoſitionis horæ executionem vitiare defendit, non obſtante diſpoſitione *l. 10. tit. 7. d. lib. 4. Recop.* quæ omnẽ omnino nullitatem, ex ſolemnitatis omiſsione reſpuens; procedẽdum rei veritate inſpecta decernit. Quoniá generalis hæc diſpoſitio iuribus in ſpecie loquentibus, *vt d. l.* 21. minime officit. Quod ita ſubaudiendum admoneo, ſi decimæ præſtatio in executiuis vſu fuerit recepta: ſiquidem vbi non exigitur, vt Toleti, Compluti, & alijs in locis, omiſsio horæ cõtractæ executionis, proceſſum non vitiabit, cũ horæ inſcriptio cauſa tantum dictæ decimæ fuerit inducta. Item admoneo, nec prætextu omiſſæ horæ executionem vitiari, vbi debitor intra diem præſcriptum non ſoluit, deponit, aut quauis alia liberationis ſpecie obligationem exuit; quoniam vt egregie aduertit Azeued. *in d. l. 18. n. 6.* præfata *l.* 21. qua ob neglectã horam executionis nullitas inducitur, eo tantum caſu loquitur, quo debitor intra dictum diem naturalem ſoluere deſiderat, vti initio indicat ibi: *Que pagando el deudor dentro de vn dia natural la deuda porque fue executado, &c.* Ergo eo ſolum locum ſortietur præfata nullitas, non verò vbi debitor nullam oferens ſolutionem, aut liberationem intra diem paſſus fuit executionem fieri. De quo vidẽdus Ioan Guttierr. *lib. 3. pract. q. 22.* Baius *in praxi Eccleſ. & ſecul. lib. 3. cap* . . . . . *num. 37. pag.* 503.

Hucq; ſpectat quod docet Caſſan. *in cõſuetud. Burg. Rubric. Des Iuſtices, §. 8. gloſ. & Iour. col. 2.* ex Felino *in capit. conſuluit, col. 2. de offic. delegat.* Videlicet appellationi renũtiare cupientẽ in Gallia, id intra octo dies à propoſita appellatione facere debere, oppoſita

hora in renuntiatione, quia terminus debet computari de momento ad momentũ. Etſi hoc diſpliceat Rebuffo *in d.l.2.de verb.ſign.verſ.& ex hoc,pag.*21.

76 At veriùs eſt horæ adiectionem regulariter non eſſe de inſtrumenti ſubſtantia, ſecundum Felinum *in cap.* 1.*n,* 12.*de fid.inſtrumen.* Marſill.*ſingul.*319. quos ſequitur Carol.de Graſ. *tract. de exceptionib.except.*19.*n.* 20. Bertazol. *de clauſ. clauſ.*1.*gloſ.*5.*num.*41. Parlador. *rerum quotid.lib.*2.*cap.*20.*num.*9. quibus cõſentit Fõtanell. *de pactis nuptial.clauſul.*1.*n.*12. Petrus Rebuff.*in l.* 2.*verſ.horarum,ff de verbor. ſign.* Marc. Mant.*in Gloſſario iuris,claſ.*8.*dialog.*21. *num.*2. Petr.Gregor. *Syntagm.lib.*31.*c.* 7.*n.*7. Marc. Ant. Peregr. *de priuileg. Fiſci,lib.*6.*tit.*6.*num.*35.

77 Conſultiùs tamẽ erit horam inſtrumentis addijcere, nam etſi defectus ipſius nil ſubſtantiæ, aut validitati detrahat, in id tamen maxime proficiet, vt in concurſu, alijs inſtrumẽtis hora deſtitutis hæc iure præferãtur. Quoniã ſi duo adſint inſtrumẽta, aut chirographa eodẽ die ſcripta, de quorũ prioritate dubitare cõtingat, illud proculdubio erit anteferẽdũ, in quo obligationis, vel cõtractus hora fuit deſignata, Gloſ.*in l. ſi ex pluribus*, §. *Lucius.verb. die obligauit, ff.de ſolut & in c. duobus, verb.ſi nõ appareat, de reſcript.in* 6. Bald. *in l.de rebus, C.de donat.ante nupt.* vbi aſ-
78 ſerit, quod probatio certi, & determinati tẽporis, obtinet cõtra illũ, qui probat tempus, quod poteſt ſe habere ad prius, vel poſterius. Idẽ expreſsè probant *ibidem* Cinus, & Salicet. Ripa *in l.*1.*num.*7.*ff.ſolut.matrim.& in l.ſi debitori à num.*5.*ad* 11.*ff.de pign.* Afflict. *deciſ.* 387. *num.* 4. Marſil. *ſingul.* 319. Oſaſcus, *conſil.*1.*n.*12. Brunor. à Sole *in compendio reſolut. iuris.verb. Hora, & verb. inſtrumentũ.* Menoch. *de arbitrar.lib.*2.*centur.*1.*caſu* 48.*n.*3. Carol. de Graſ.*d.except.* 19.*n.* 21. Petr. Plaça *in epit.delictor.c.*34. *num.* 22. Maſcard.*de probat.concluſ.*1229.*n.*27. Neguſ.*de pign.*2.*membr.*5.*part.n.* 46. pluribus cõgeſtis Laçar.Fœnũt.*de momẽto tempor.cap.*18.*num.*3. vbi hanc communem opinionem, & ab omnibus receptam dicit. Idem multorum teſtimonijs concludit Fõtanell.*vbi ſupr.n.*12. & 13. antea Tiraq.*de primog.quæſt.*17. *opin.* 11.*num.*3. Mantua, *d.loco, n.*3. vbi ſpeciale tantùm in dotis inſtrumẽto agnoſcit, vt abſque horæ adiectione alijs eiuſdem diei præferatur. Fulu.Pacian. *de probat.lib.*2.*c.*25.*n.*97. Cald.Pereir. *de empt.& vend.c.*4.*n.*17. Doctiſsimus cõciuis, & amicus noſter D. Alphõſus Perez de Lara *de anniuerſ. lib.* 1.*c.*9.*n.* 45. Quintil. Mandoſ.*conſ.*16.*n.*15. vbi ideò concludit nemini antidatam, nec ipſi D.Datatio Apoſtolico cõcedẽdã. Hier. Gigas, *conſil.*12.*n.*8. vbi etiã teſti- 79
bus probari horã rogationis inſtrumẽti, quo ad hũc effectum ſubijcit. Quod etiã notat Fab.Capit. Galeot. *cõtrou. lib.*1.*cõtrou.*49.*n.*3. ex Gloſſ. Aflict. & Peregr.*vbi ſupr.* Pancirol.*conſ.*6.*n.*24. aſſerens id verum, etiã aduerſus Fiſcũ. Quamuis neget Raudẽs. *variar. c.*6.*n.* 6. Vt recẽſent Alphar.*de offic. Fiſcalis, gloſ.*44.*n.*3.*in fin.* Anton. Mornacius *in l.*15.*C.de rei vendic.* Literatiſsimus Auguſt. Barboſ.*de poteſt. Epiſcop. alleg.*57. *part.*3.*n.*15. Hocque ſenſiſſe videtur 80
Felinus *in c.ego N.in princip.de iure iurando*, cum aſſeruit quòd in publicis inſtrumentis debet apponi hora, ſi expedit ſcire horam, ex Gloſſ.*in d. l.ſi ex pluribus*: Licet alioqui diei adiectio ſufficiat.

Cæterùm nõ defuerunt qui aduer- 81
ſæ opinioni plus deferentes, exiſtimarent adiectionem horæ in inſtrumentis nil cõferre, quo debeat alteri, de cuius obligationis die tantũ cõſtat præferri. Hi fuerũt Felinus *in c. Paſtoralis*, *n.*5. *verb. Ratione vnius horæ, de reſcript.* Bolog.*in l.*1.*n.*28. *verſ. Ex quibus remanet, ff.ſolut.matr.* Socin. *cõſ.*67.*vol.*3. & ipſius aſſecla doctiſsimus Andr. Alciat. *de præſũpt.regul.*3.*præſumpt.*43.*in fin.* Qui in hãc ſentẽtiã adducũtur. Primò, quia probatio horæ celebrati contractus nõ eſt de ſubſtãtia inſtrumẽti, vt oſtẽdimus, & probãt ex Gloſſ. *in Authẽt.vt præponãt nomẽ Imperat. & in c. interdilectos, de fide inſtrum.* Ergo ex eo ſolùm quod de ea conſtat, non ſatis

contra alia inſtrumenta eiuſdem diei probatum videtur. *Secundo*, quoniam probatio horæ non infert neceſſariò, quod inſtrumentum ſit prius altero hora deſtituto; cum nil obſtet quominus ante illam horam poſſet inſtrumentum celebrari, de cuius die tantum conſtat: Igitur probatio hæc, ut non concludens repelli debet, Argumento text. *in c. in præſentia, de probat.*
82 *Tertiò*, denique quia certo tempori innitens, illius probatione adſtringitur, *l. matrem. C. de probat.* Ergo qui ſuũ inſtrumentum prius altero contendit, liquidiori probatione, quã adiectionis horæ id oſtendere tenebitur.
83 Porrò hæc tanti ponderis non ſunt, vt à communiori, & melioribus rationibus munita contraria ſententia deflectere cogant; cum *Primum Fundamentum* eo facile, corruat, quod licet horæ appoſitio non ſit ex ſubſtantialibus inſtrumenti, at inde non rectè infertur minimè præferri debere inſtrumẽtum, de cuius hora conſtat, alij eiuſdem diei, ſed cuius hora ignoratur: nam & ſi non ſit de ſubſtantia, conducet tamen probata, vt in æqualitate communis diei, alteri debeat anteponi, quod tantum pro ſe diem habet. Siquidem probatio magis certa, vt eſt illius iu quo eſt hora, nõ debet interuerti probatione minus certa, vt eſt illius inſtrumẽti, de cuius die tantùm conſtat; Vt optimè in noſtræ opinionis fulcimentum conſiderauit Ripa, *d. loco.* Caſador. *deciſ. 4. ſuper regula Cancellar. n. 7.* & fulcitur doctrina Baldi, qui poſt Martin. Sal. Cinũ & alios *in d. l. de rebus, C. de donat. ante nupt.* tenet inter duas probationes illã præualere, quæ certiùs, & magis determinatè concludit; *vt ſi* vnus probat de die, alius de hora, & quod magis eſt, de puncto, & momento. Notat Catell. Cott. *in memor. verb. Hora.* Fœnut. & Fontanel. vterque, *vbi ſupr. iſte n. 14.* *Secundum* verò, quaſi eodem ictu deprimitur; quoniã licet fuerit poſsibile cõfectionẽ illius inſtrumẽti, quod diẽ tantũ habet, pręceſsiſſe alteri ſimul horam complectenti; cùm tamen id non conſtet, certiori coniectura prioritatis iuuatur vltra diem horam continens, *Tertium* vtique minoris eſt obſtaculi, maximè ſi quod ad prioris fundamenti euerſionem notauimus, iterum conſideremus. Ibi enim magis certam probationem illius inſtrumenti oſtẽdimus, quod horam habet. Ergo qui tale inſtrumentum primum dicit, reſpectu alterius, de cuius die tantum conſtat, quaſi certa probatione id euincit.

Securè igitur tenendum erit ex duobus inſtrumentis eodem die ſtipulatis, 85
illud primum reputari, quod horã ſuæ obligationis continet: etiam ſi alterũ ſit Rei, vel perſonæ habẽtis beneficiũ prælationis. Ideòque licet inſtrumentum dotale confectum eodem die, cum alio inſtrumẽto priuati regulariter pręſumatur prius ſcriptum dotis fauore; hoc tamẽ deficit quoties in priuati inſtrumẽto adeſt horæ adiectio. Ita Ripa & Bertazol. *vbi proximè.* Petr. Barboſ. *in l. 1. n. 9. 2. part. ff. ſolut. matrim.* Fontan. *d. clauſ. 1. n. 15.* qui *n. ſequenti* inde 86
infert, quod licet de iure inhibitio vigore appellationis ab interlocutoria interpoſit eodem die, quo ſententia prolata, pręſumatur ſubſequuta, ex Achil. de Graſ. *deciſ. 263. quæſt. 36. tit. de appellat.* (etſi hoc difficultate nõ carere prædicet Ant. Theſaur. *deciſ. 49.*) hæc præſumptio ceſſat, vbi in præſentatione inhibitionis adeſt hora, nõ vero in ſententia. Cui vix audeam in hoc aſſentiri, cum hora præſentationis nil conferat ad prioritatem inhibitionis, ex quo rectè ſimul ſtare poſſunt, inhibitionem præceſsiſſe ſententiam, & tamen poſt ipſius promulgationem fuiſſe iudici a quo intimatã, vt fieri ſolet, & oportet. Libentiùs tamen tanti viri ſententiam admitterem, ſi in ipſo inhibitionis reſcripto, & non in ſententia hora inueniretur.

Probabilius enim contra Bertazolum, & alios exiſtimat, *num. 17.* ex eo 87
ſolum, quod in inſtrumentis, in quibus de ſtylo hora non adijcitur, ſi inueniatur, ſuſpicioni locum minimè fore, cũ potiùs id à notario parte petente, quã dolo factum præſumi opporteat. Vt & quolibet prudens creditor iuri ſuo cõ

ſu-

ſulens præcaberet, ſi conſcius prælationis foret inde prouenientis. Alioqui enim, cum vt iam vſus admiſit, raro, aut nunquam inſtrumentis hora adſcribatur, veluti experiẽtia edocet; & probat Socin. Iun. *in d.l.1.n.55.ff.ſolut. matrim.* & de inſtrumẽtis nominationes ad beneficia cõtinentibus agẽs, notat Gambar. *de offic. legat....n.676. pag. mihi 98.* corruerẽt quæcumque ab interpretibus, & ab ipſo Bertazolo in id profuſè nimis cõminiſcuntur, vt ex duobus inſtrumentis vno die factis, illud præferant, cui hora contingit.

88 Quæ veriſſima pronuntiatio, ſuas ab interpretibus nihilominus patitur reſtrictiones, quarum etiam meminit poſt alios Fõtanell. *d. num.*18. Primò enim illam reprimit, quando is qui inſtrumentum habet horam non continens ſit in poſſeſsione: quaſi tunc præſumptio, quæ pro poſſeſſore facit, vt potentior præſumptionem horæ elidat, ex Bald. Nouel *tract. de dote, part. 9. priuil. 2. in fin.* Decio *in cap. paſtoralis, n.5. de reſcript. & in l. in ambiguis pro dote, n. 4.* & *ibidẽ* Cagnol. *n.4. & 6. ff. de regul. iur.* Maſcard. *de probat. concluſ.* 1229. *n.*33. Bertazol. *loco vbi ſupr.* & Pacian. *vbi proximè, verſ. Sunt qui diſtinguunt.*

Verùm nec adduci poſſum, vt huic limitationi acquieſcam; maximè perpẽſis rationibus, quibus regula innititur, quoniam qui probat horam, dicitur certiùs probare: & talis probatio certior iudicatur, ſiue quis agat, vel cõueniatur, nec commodum poſſeſsionis tanti eſſe debet, vt ſuperet certiorem probationem: Cum tũc poſſeſsio dumtaxat operetur, quando vtrinque ſunt probationes pares, & ſic quando ambo inſtrumenta apparent facta eadem die, non etiam quando alterum documentũ amplius habet horã, ex quo ſolùm in pari caſu ſit melior cõditio poſſidentis. Sicque nobis cõſentit Laçar. Fœnut. *d.c.18.num.5.* Ideò incũctanter aſſerens prædictã limitationem reſpui debere, & actorem habentẽ in ſuo documento etiam horam, præferendum eſſe poſſeſſori conuento.

89 Secundò dictæ ſententiæ generalitatẽ corrigit ex mente Ripæ, *vbi ſuperius, num.8.* quãdo in inſtrumẽto appoſita eſſet vltima hora diei. Quia tunc, vel eadẽ, aut ſaltim anteriori neceſſariò factum aliud inſtrumẽtum ſit oportet, quod eadem die fuit celebratum. Vt etiam ſentit Guil. Pont. *in l.1.num. 13.ff.ſolut.matrim.* Bald. Nouel. *de dote p. 9. priuil. 2. in fin.* Andreas Tiraq. ipſis relatis *de retract. tit.1. §. 11. gloſ. 1. n. 10. in fin.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. d. caſu 48. num. 21. & ſeqq.* Vbi cum eodem Socin. *in d. l. 1. n. 57.* hoc verũ putat, etiam ſi qui habet horã poſſideat. Et ſi deniq; *n.* 23. ob huius limitationis ambiguitatẽ, iudicis arbitrio relinquendũ magis credat, cũ veriſimile ſit poſt vltimam illam horam eſſe aliud inſtrumentum confectum, vt talem horam habens non præſumatur poſterius.

90 Mihi tamen potiùs arridet dictam limitationem, etiam irrationabilẽ videri. Cũ quid nõ dicatur prius, vel poſterius ratione vnius horæ tantũ, ſed etiã ratione momẽti, & puncti, veluti infra multis apparebit, & interim conſtabit ex his, quæ egregiè ſcribit Laçarus Fœnut. *de momento tẽporis, cap.17.n. 6.* Ergo cũ vnius horæ plura ſint momẽta, vt initio præmiſsimus, quamuis inſtrumentum fuerit vltima hora diei cõfectum, hocque ex ſubſcriptione illius eliciatur, non inde poſtremum fuiſſe ſuſpicabitur eorum, quæ eadem die celebrata apparent; cum nouiſsimis eiuſdem vltimæ horæ minutis, aut momentis, cætera potuerint perfici, ac perconſequens ex eo quod hora in inſtrumento appoſita ſit vltima, non variatur natura facti, imò in iiſdem terminis manet ac ſi alia quælibet fuiſſet adiecta, vt capi poſsit coniectura prioritatis ex ea, aduerſus alia inſtrumenta eadem die facta, ſed abſque horæ expreſsione. Quod mirificè iuuatur celebri 91 Rotæ iudicio, apud Creſcẽt. *deciſ. 31. de reſcript.* vbi prouiſio facta ipſo die obitus, cũ derogatione regulæ de veriſimili notitia, valet etiam ſi probetur delatio ad ſepulturam eadem die, hora vigeſima quatta, vel media hora noctis, quia poteſt eſſe quòd poſt illã ho-

horam fuerit gratia conceſſa, quia collatio beneficiorum etiam de nocte fieri poteſt, Gloſ. *in cap. vnic. verb. occulta, vt Eccleſ. benef.* Abbas *in c. 1. de clādeſt. deſpon.* Decius *in c. conſuluit, in fin. de offic. deleg.* vti & de reſignatione tenet Gomeſ. *in regul. de infirmis reſignant, q. 8. in fin.* & de præſentatione Lambert. *de iure patronat. lib. 2. art. 4. 2. q. princip. 2. part.* & ſic noſtram ſententiam poſt (Decium, Baldum, & Brunorū) amplectitur vno verbo doctiſsimus D. Alphonſ. de Lara, *de anniuerſ. lib. 1. c. 9. num. 46.*

92 Tertio fortunatiùs hercle reſtringitur dicta enunciatio, vt procedat tantundem in inſtrumentis a diuerſis notarijs confectis, quæ ſi eadem die fuerint ſtipulata, illa ſolummodò reliqua antecedēt prærogatiua anterioritatis, quibus hora ſit adſcripta. Secus verò ſi ab eodem notario omnia fuerint confecta, quia tunc non horæ adſcriptioni ſtandum erit, ſed ordini ſcripturarum protocoli ipſius notarij, cum ea præſumatur prius facta, quæ ordine ibidem aliam antecedit, text. optimus *in §. quibus ſpecialiter, in prima conſtitut. Codicis.* Illic: *Vt ordo temporum earum conſtitutionum non ſolum ex adiectis diebus, Conſulibusque; ſed etiam ex ipſa compoſitione earum clareſcat: primis quidem in priori loco, poſterioribus verò in ſecundis ponendis.* vbi Bartol. & Bald. notant, & iterum Bartol. *in l. 2. §. prius, num. 7. ff. de vulg.* & alijs Maſcard. *de probat. d. concluſ. 1229. n. 13.* Menoc. *de arbitrar. lib. 2. caſu 187. num. 52.* & ex omnibus Fontanel *d. loco, num. 20* & ſi Copin. *lib. 3. tit. 2. conſuetud. Pariſ.* abſolutè doceat, ordinem Regeſti ſpectandum, ſi quæ hora ſit prior non liqueat; a quo non recedit Ant. Mornacius *in d. l. 15. C. de rei vindicat.*

93 Extra hunc verò caſum perpetua manet regula anteferendi, ex duobus inſtrumentis eadem die factis, quod horam fuerit ſortitum. Non aliter ac in prouiſionibus beneficiorum obſeruatur, nam ſi plures concurrant ad præbendam nominati eadem die à Papa; vel à Papa & Ordinario, ille præfertur, qui ſuæ nominationis horam probauerit, cæteris illam non probantibus. Calador. *deciſ. 20. de præbend.* Decius, *conſil. 169. num. 6.* Martil. *ſingul. 319.* Afflict. *deciſ. 87.* Creſcent. *deciſ. 4. de præſumpt. & deciſ. 16. de præbēd.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. caſu 48. n. 25. & 26.* Tiraquel. *de primogen. quæſt. 17. opin. 11. n. 3.* Fōtanel *de pactis nupt. clauſ. 1. num. 13.* Aſsinius, *de execution. §. 7. cap. 9. num. 1.* Catel. Cott. *in memorabil. verb. Hora.* Vbi ita Romæ iudicatum teſtatur Petr. Gregor *Sintagm. lib. 31. c. 7. n. 7.* Fulu. Pacian. *de prob. c. 25. n. 97. verſ. Sed in contrariū.* Qui & *verſ. ſeq.* alios exiſtimaſſe recenſet hanc quæſtionem eſſe facti. Quoniam collatio Papæ fit ſemper circa mediū diē, & tūc præfertur collatio Ordinarij ſi habeat certā horam anteriorē medio die: aut collatio Papę fuit extraordinaria, & tūc ipſa pręfertur, cū Papa ſoleat eas facere, & noctu, & diu, & hora matutina. Vt ait Bologn. *in d. l. 1. n. 28. ff. ſolut. matrim.* Quorū ſentētia, etſi priori mēbro rationi ſit conſona, ſecundo tamē ex ſupradictis probabilitate caret, vti & quod in eandem rem comminiſcitur Gambar. *de poteſt. legat. lib. 3. n. 668. & 670.* Adſtipulātur ſuperioribūs Alpharus *de offic. Fiſcal. gloſ. 44. n. 3.* Auguſt. Barboſ. *de poteſt. Epiſcop. allegat. 57. part. 3. n. 15.* Gomeſ. *deciſ. 33* vbi ex Ca-
ſadoro reſoluit habentē diē, & horam 94
in inſtrumēto poſſeſsionis captæ vigore expectatiuæ, reſtituendum aduerſus habentem poſſeſsionem eadem die, ſine hora. Et quod magis eſt dari prælationem obtinenti in acceptatione ſua diē, & horā, reſpectu illius, qui habet acceptationem eiuſdem diei, & poſſeſsionem. Conſentit Ludou. Poſtius, *de manut. obſeru. 71. num. 16.*

Et quamuis Socin. *conſil. 161.* voluerit
dictam regulam non procedere in 95
prouiſionibus factis in Curia, in quibus hora nō eſt ſolita apponi, ipſius ſententia minime fuit à Rota admiſſa. Ideoque illa non obſtante in vna Gerundenſis Canonicatus decreuit; Caſtellanū vrbis propter acceptationem factā in par-

partibus cum certa hora, fore præferē-
dum vni familiari R. Cardinalis de Me-
dicis, qui eadem die in Curia accepta-
uerat, licet in cæteris in eorum manda-
tis de prouidendo eſſent pares. Vt re-
fert Creſcēt. *d. deciſ. 4. de præſumpt. nu-
mer. 1.*

96 An vero idem procedat vbi gratia,
& obitus concurrunt eadem die, & ex
parte objcientis probatur hora mor-
tis, vt ſic mortuus quis nō præſumatur
tēpore debito, ad hoc vt gratia impe-
trationis beneficij per obitū euaneſcat?
Quæſtionis eſt non inelegantis. In qua
negatiuè Creſcent. reſpōdit *deciſ. 116.
lib. 1. in antiquis, & in nouiſsimis, deciſ.
13. de reſcript.* quoniā hoc caſu præua-
let præſumptio pro validitate gratiæ,
& mortuus quis præſumitur tēpore de-
bito, vt gratia beneficij ſuſtineatur,
tradit Simon. *deciſ. 23.* & exactius Fab.
deciſ. 16. lib. 2. Guidob. *deciſ. 144.* Tan.
deciſ. 75. latiſsimè Cotta, *deciſ. 392.* qui
poſtquam hac de re fuiſſet diſputatum,
refert cauſam iterū fuiſſe propoſitam,
vt ſatisfieret D. Petro Baſſano, qui nō
poterat acquieſcere, & de nouo ita fuiſ-
ſe reſolutum. Accedit alijs etiam con-
firmans Hercules Mareſcot. *variar. re-
ſolut. lib. 2. cap. 1. num. 204.*

97 Idem etiam, & in poſſeſsionibus phi-
loſophandum, eſt quando eodem die
captæ videntur, & non apparet de prio-
ritate, quoniam anterior præſumenda
erit, quæ horam habuerit. Menoc. *de
adipiſcenda remed. 4. n. 792. & de arbi-
trar. caſ. 47.* Pont. *de ſpol. lib. 3. cap. 2. n.
83. circa fin.* Surd. *conſil. 117. n. 13. lib.
1.* Mohed. *deciſ. 12. n. 2. de reſt. ſpoliat.*
Gomeſ. *deciſ. 33. lib. 1.* Cald. Pereir. *de
empt. & vendit. cap. 4. n. 17. ad mediū.*
98 Quintil. Mandoſ. *conſil. 48. num. 8.* vbi
itē ſubdit: illud poſſeſsionis inſtrumē-
tum habere horam, in quo notarius
ſcripſit; *expectauimus ad capiendā poſſeſ-
ſionem; quod beneficiati venirent ad veſpe-
ras.* Quaſi tunc cōſtet poſſeſsionem an-
te veſpertinam horam fuiſſe apprehē-
ſam, hocque ſufficere, vt alteri præfera-
tur non habenti horam, aut poſteriorē
habenti. Quemadmodum, & inſtrumē-
tum, quod haberet, datum tali die ante
tertiam, prius eſſe altero cōtinēte, da-
tum poſt veſperas, ex gloſ. *verb. ſi non
appareat, in cap. ſi duobus, de reſcript. lib.
6.* optimè Ludou. Poſt. *de manutent. ob- 99
ſeru. 71. n. 10.* qui ita obſeruādū inquit,
n. 11. Quemadmodum, ſi conſtaret de
poſſeſsione vnius, cum die & anno, &
probaretur alterius poſſeſsio, ſed non
de certo, & determinato tempore, præ-
ſumeretur anterior poſſeſsio habens
diem, & annum. Rota *diuerſ. 506. ſub n.
1. part. 1.*

At ſi de prioritate dubitetur, vt pu- 100
ta, quia vnius poſſeſsio habeat horam
vndecimam videlicet iam declinantē,
& alius duodecimam nondum pulſa-
tam, ſequeſtro locus erit. Sic Rota di-
uerſor. *deciſ. 389. n. 1. part. 4.* Ricc. *l.
collect. 1507. verſ. aduertendum tamē eſt,*
& Poſt. *vbi ſupr. num. 14.*

Quod etiam, & ad teſtamenta pro- 101
tenditur, nam ſi inuenirentur duo eadē
die ordinata, illud proculdubio alterū
reuocaret, in quo hora fuiſſet ſcripta.
Ita Puteus, *deciſ. 321. lib. 1.* Guil. Bene-
dict. *in cap. Raynutius. verb. Teſtamentū
2. n. 27.* Menoc. *de adipiſcend. d. remed.
4. n. 792.* Creſcent. *d. deciſ. 4. de præ-
ſumpt. num. 1. in editione Chariſij.* Franc.
Marc. *tom. 1. deciſ. quæſt. 496.* Car-
telian. Cott. *in memorabilib. V. Hora,
verſ. & ideo.*

Idemque de ſignaturis docet Quin- 102
til. Mandoſ. *regul. 33. cancell. quæſt. 4.* cō-
cludens, ſignaturam habentem horam
præferri debere non habēti, licet eiuſ-
dem diei. Quod refert amplectēs Cha-
riſ. *ad Creſcent. d. deciſ.*

Similiter & ſi duo creditores con- 103
tra vnum debitorem ſententiam obti-
nuerint, ille alteri præfertur, qui vel
per horā ſentētiā executioni prius mā-
dauerit, vel in executione horā adiece-
rit, vt in terminis Ordinationis Luſita-
næ, *lib. 3. tit. 74. §. penult.* docet Cald.
Pereir. *de empt. & vendit. cap. 4. n. 17.*
qui & idē affirmat in nominationibus
emphyteuticis, quando eadem die pa-
ter duos, aut plures filios nominauit:
Necnon, & in acceptationibus vigore
gratiarum expectatiuarum eadem die
factis.

Sed

104 Sed nec ad prælationem tantum, quinimo & ad actus ſubſiſtentiam, & validitatem multis in caſibus horæ adiectio deſideratur; vt in libello accuſationis, cuius nulla vtilitas erit, ſi horá patrati delicti non contineat. Ita Bartol. *in l. libellorum, n. 12. de accuſat. per illum textũ*, ibi: *Et generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquẽ deferunt; neque autem diem, neque horam: inuitus cõprehẽdet.* Vbi obſeruant cõmuniter Gloſſographi, Petr. Gregor. *Syntagm. iuris, lib. 13. c. 7. n. 6.* & quam plures, quorum nomina recenſebimus in *Diario noſtro*, cum de neceſsitate adijciendi diem in accuſatione ſermo inciderit. Quod ſummam habet æquitatem, cum proponente accuſatore horam delicti, ſi forte per inuidiam illud obiecerit, facile probato negotio, quo fortè eadem hora reus fuit detentus, à calumniá ſe expediet. Quod vix liceret, ſi, vt hanc defenſionem accuſato ſubtraheret, horam delicti ſubdolè obtexiſſet. Indicat Felin. *in c. ex tenore, de teſtib.* Orianus *in cap. quoniam contra, n. 58. de prob.* Herculan. *de negatiua, n. 268.* Barbat. *conſil. 44. vol. 1.* Boer. *deciſ. 165*, Ioan. Gutt. *pract. qq. lib. 1 quæſt. 98.* Andr. Gail, qui communem, eiuſmodi opinionem teſtatur. *lib. 1. obſeru. 64. per totã*, & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabilium iuris cõmunis, part. 1. gloſ. 6. à n. 3.* vbi ſic Rotam communi aſſenſu recepiſſe teſtatur, *deciſ. 349.* Quoniam ſi locus, aut tempus in accuſatione non exprimerentur, accuſatus incertus in ea accuſatione, & crimine vagaret, cuius multũ intereſt in his nullo dubio laborare, *l. itẽ exigit, iuncta gloſ. ff. de dolo malo.*

Quæ vtique exigẽtia adiectionis horæ in accuſationis libello, cum iuris ſit quædam ſolemnitas, accuſati fauore inducta; vt commodiùs ipſius appoſitione ſuam poſsit fouere innocẽtiá; nulla lege, vel ſtatuto ſublata creditur; vti nec alia quæuis Rei, vel Inquiſiti defenſionem reſpiciens. Ex ſententia Baldi *in l. cũ fratrem, C. de his quibus, vt indign.* cui accedit Anton. de Palma, *ſupr. n. 4.* quaſi legis non tanta fuerit poteſtas, vt quæ defenſionis ſunt valeat auferre. *Clement. Paſtoral. de re indic.* vnde meritò colligit Palma, *d. loco*, etiá vbi ex forma ſtatuti cauſæ ſiue ciuiles, ſiue criminales ſummariè, & ex plano definiuntur, vt Neapoli; adiectionẽ certi loci, & tẽporis eſſe de ſubſtantia, quidquid ſecus voluerit Afflict. *deciſ. 250.* & Alex. *conſil. 6. vol. 3.*

Deinde, quia vt expẽdit Catel. Cott. *in memorab. verb. Hora, in fine*, ſecundũ terrarum ſtatuta, quædam ſunt delicta vna hora, quæ alia hora non ſunt delicta. Ideoque de neceſsitate tam in Inquiſitionibus, quam in cæteris libellis accuſatorijs concludit horam eſſe adijciendam. Quibus addenda nonnulla, quæ in huius rei exẽplũ adducit Petr. Gregor. *ſupr. num. 7.* Cæterùm, vt cum Cicerone, *lib. 3. offic.* loquar: *Tẽpore fit, vt quod plerũque turpe haberi ſoleat, inuenitur nõ eſſe turpe.* Et 2. de inuẽt. *In omnibus quid tẽpora petãt, aut quid perſonis dignũ ſit, ſemper conſiderandũ eſt.* Extat eiuſdem ſententiæ Alfar. *de offic. Fiſcal. gloſ. 44. num. 3.* ſubdens iuxta commune criminaliſtarum placitum, conſultos eſſe debere actores, ne diẽ, aut horam extra neceſsitatem libello adſcribant quoniam cum illius probationem neceſſario, ex ſola adiectione aſſumãt, ni ipſam planè probauerint, reus abſoluetur, iuxta Bartol. *in l. ſi qui reus, n. 9. de publ. iudicis, & in l. Pantonius, §. rei, n. 3. de acquir. hæred.* à quibus nec diſſentit Bernard. Diaz *in pract. crimin. canon. cap. 5.* proferens vt certiſsimum, accuſatorem teneri id omne præſtare ad quod etiam voluntariè, & nulla exigente neceſsitate ſe adſtrinxit. Conſentit Alfarus, *ſupr. & gloſ. 17. à n. 18.*

Et licet regulariter in teſtium depo- 109
ſitionibus horæ adiectio minimè ſit de ſubſtantia, imò etiá ſi nulla ipſius mentione facta negotiũ expoſuerint, ſubſiſtet obteſtatio. Argumẽto *l. libellorũ, de accuſat.* aduertit Schen. *de teſtib. n. 47.* Nellus de S. Gemin. *n. 209.* & illis ſubſcribens Alfar. *d. gloſ. 44. num. 3.* requiritur tamen in teſte examinato ad probationem delicti nocturno tempore admiſsi, qui nullam fidem faciet, niſi deponat exprimendo horam commiſsi

miſsi

miſsi ſceleris, & inſuper ea ipſa Lunam ita præluxiſſe, vt facilè illius ſplendore reum agnoſcere potuiſſet. Veluti in ſpecie eleganter conſuluit Celſ. Hug. *cōſ. 62. incipienti, Tanta eſt copia, num. 5. verſic. Quod limitat.* Addens non ſufficere, ſi hoc caſu teſtis dicat, vidi quia Luna ea nocte lucebat, ſed requiri vt expreſſè teſtetur vidiſſe, quia hora commiſsi delicti lucebat Luna: Idque verbis affirmatiuis, non verò credulitatis. Cuius opinionem egregiè amplectitur Polidor. Ripa *tract. de nocturno tempore, cap. 57. num. 8. & 12. cum ſeqq.* Solum

106 in teſtibus examinatis ad offenſam, & probationem criminis; non verò in illis, qui pro reo, & ad ipſius defenſionẽ recipiuntur, cum etſi nullam ſui dicti rationem reddant ſufficienter probẽt, ex communi opinione noſtrorum, de qua poſt Viuium teſtatur Iul. Clar. *lib. 5. §. fin. q. 53. n. 22. verſ. & hanc opinionem.* Niſi de ratione fuerint interrogati; quia tunc non aliter, quam ea reddita probabunt, vt idem Clar. & Polyd. concludunt.

107 Et in denuntiatione operis faciendi ſimiliter horæ adiectionem neceſſariam Vlpianus præſcribit reſponſo, *l. aut qui aliter 5. §. ſi quis 1. ff. quod vi, aut clam: Si quis ſe denuntiauerit,* ait, *opus facturum, non ſemper non videtur clam feciſſe, ſi poſt denuntiationem fecerit; debuit enim, & ita Labeo, & diem, & horam denuntiatione complecti, & vbi, & quod opus futurum ſit.* Obſeruat Lanfranc. *in repetit. cap. quoniam contra, de probat.* & Petr. Rebuff. *in d. l. 2. verſ. Horarum, ff. de verb. ſign.* Idq; fieri debet, vt euitetur difficultas clandeſtinitatis, aliàs enim, niſi hora exprimatur, inquid Cald. Pereir. *de empt. & vendit. c. 4. n. 17. ad fin.* Fruſtra nuntiatur opus futurum, cum ea hora fiat, qua aduerſarius, nec præſens, nec ſciens erit.

108 Generaliterque vbi actus vna hora prohibetur, & alia permittitur, non rectè fiet, niſi & in eo horæ facta fuerit expreſſa mẽtio. Adſtruit hoc ſubtiliter Papinianus *in l. ſeruitutes 4. ff. de ſeruit.* illis poſtremis verbis: *Interualla dierum, & horarum, nō ad temporis cauſam, ſed ad modum pertinent iure conſtitutæ ſeruitutis.* Quibus congruit ſequentis, l. vltima ſententia: *Vſus ſeruitutum,* inquit Gaius, *temporibus ſecerni poteſt, forte vt quis poſt horam tertiam, vſque in horam decimam eo iure vtatur.* Optimus text. qui id planè probat, *in l. ſi communem 10. §. fin. ff. quemadmod. ſeruit. amittat.* ibi: *Idem eſt in eo, qui certis horis aquæductum habens, alijs vſus fuerit, nec vlla parte harum horarum.* Alioqui enim ſi oporteret ſeruitutis vſum non continuum, & totius diei eſſe, ſed alternum, & diuerſis horis, male conſtitueretur, niſi & horarum meminiſſent contrahentes. Docet expreſſè propoſitam enuntiationem ex Bartol. Panormit. & Felin. Petr. Rebuff. *in d. l. 2. vbi ſup. verſic. & quando actus.* Adſtipulatur egregie Catel. Gott. *d. verb. Hora, in fin.* dũ Inquiſitionibus, & libellis horam eſſe apponendam monet; quia per ſtatuta terrarũ, quædã ſunt delicta vna hora, quæ alia hora nõ eſſet delicta; ideò horam de neceſsitate eſſe apponendam, concludit cum Bartol. *in d. l. libellorum in principio, verſic. Circa tempus, ff. de accuſat.* Quod voluit Ancharr. *conſil. 388. num. 12.* horam ſpecificam probãdam ſtatuens, quando res ex tempore poteſt mutari.

Hinc quamuis regulariter inſtrumẽ 109
tis horæ appoſitio nõ ſit neceſſaria vti conſtitit, chartis tamen ob peſtem inſeri oportere, vbi hoc malum graſſatur obſeruat Alciat. *tom. 3. p. 2. num. 13. pagin. mihi 195.* Vti & frequentiſsimum etiam, vbi nec hoc immineret malum adijcere Epiſtolis, obſeruat ita Barnab. Briſon. *de formul. libr. 8. pag. 846. Ad epiſtolas autem omnes horarum quoque momẽta, nec diei modo, ſed & noctis, quibus datæ ſignificarentur, addidiſſe Auguſtum, Sueton. in eius vita, c. 1. memorat contra Commodum inſcribendo ita tardũ, & negligentem fuiſſe, Lampridius Auctor eſt, vt in epiſtolis plurimis, tantum vale ſcriberet.* Cuius obſeruationis, teſtis etiam eſt Nouarin. *Schediaſm. lib. 7. cap. 12. n. 57.*

Con-

110 Confert admonitio Raphaelis Cu-
mani *in l.1.§.dies,ff.quando appellãdum*
ſit,qui ex Ioan.Andr.*in Addit.ad Spe-*
culatorem,tit. de inſtrum. edit. §. breui-
*ter,in addit.*incipienti:*Dies*. Quam am
plect itur,Catel.Cott.*in memorabil. d.*
V. Hora,verſic.& ideo, qui appellãtem
decimo die hortatur,vt ſupplici appel
lationis libello horã inferat. Quia de-
cendium currit de momento ad momẽ
tum,&primus dies non computatur in
teger,ſed punctus illius diei interpoſi-
tæ appellationis tantùm,& eodem pũ-
cto decimi diei terminatur. Sicque eue
nire poterit, vt decima die iam ceptus
ſit vndecimus. Docent And.Gail *lib.*1
*obſeru.*139.*num.*5.Ruginel.*tract.de ap-*
*pellat.§.*2.*cap.*4.*tom.* 14. *&* 15.Sigiſ-
mund.Scac.*eod.tract.q.*5.*num.*57.vbi
hoc de iure communi ſeruari affirmat,
non verò de ſtylo Romanæ Curiæ, ex
Bulla Innocentij VIII. ſub data Ro-
mæ 1487.vt repetit *quæſt.*12.*num.*53.
ex Veſtr. *lib.*7.*cap.*3.*num.*26.Bard.*tra*
*ctat.de temp.vtil.cap.*3.*num.*1. Meno-
ch. *de præſumpt.lib.*2.*præſumpt.*95.*n.*6
quare inquit,licet ſentẽtia feratur diè
prima Maij hora XIII. & die vndeci-
ma eiuſdem menſis, eadem hora XIII.
finiantur decem dies ita, quod illa ho-
ra elapſa non poſſet appellari de iure
communi,tamen ex dictr Conſtitutio-
ne Apoſtolica licet vſque ad extremũ
illius diei artificialis punctum. Itaquè
obſeruari ait in vniuerſo ſtatu Eccle-
ſiaſtico,& practicari debere in omni-
bus Curijs Pontificijs ex Menoch.*vbi*
*ſuprà præſumpt.*95. *num.* 6. & tandem
nonnulla alia refert huc ſummè ſpectã-
tia,maximè in dubio, an fuerit elapsũ
vltimum momentum decendij,iudican
dum non eſſe lapſum fauore appellatio
nis,ne fiat deſerta,vt *d. q.* 12.*num.*52.
explicat cum Rebuff.*de appell. in præf.*
*n.*75.*tom.*3.

111 Pertinet & alia admonitio viſitato
ris Epiſcopi,quem primitus hortatur,
vt viſitationi ſingulis locis congruas
horas defigat:illaſque, quibus agrico-
læ,aut alterius artis homines,citra ar-
tificij; ſeu laboris iacturam, iuſsioni-
bus præſtò eſſe valeant, aduertit Ferr.
Manrique *quæſt.moral. Vicariali, p.* 1.
*q.*82.*num.*4.quòd prouidiſsimè in no
ſtro Archiepiſcopatu Toletano Viſita
toribus quibuſque imponitur illis in-
ſtructionis verbis: *Y junte el pueblo al*
tiempo que menos impedimento ſe ſiga a
nueſtros ſubditos,por las labores de ſus ha-
ziendas. Vti &ne tempore ſationis, vel
collectionis fructuum viſitare pergãt,
vt idem Manrique,*n.*6.obſeruat. Ceſ-
ſari enim debet his temporibus à iure
dicundo: vnde cautum,vt quandiu fru
ctus pendentes maturi,vt plurimũ col- 112
liguntur,iure non agatur, veluti ferijs
meſium,& vindemiarum, *l.* 1.*de ferijs.*
Extat ſimilis apud noſtros,*l.*37. *tit.* 2.
*p.*3. quæ fuerunt permiſſæ condendo-
rum fructuum gratia; fauore hominũ
occupatorum neceſsitate inductæ.Pro
uiderunt Legumlatores, inquit Petr.
Greg.*in prælud.opt.Iuriſconſ.lib.*4.*cap.*
6.*num.*13. quantum fieri potuit, ne ab
operibus publicis auocarentur agri-
colæ, teſte Calliſtrato *in l.*2.*ff. de nun-*
dinis.

Idcirco Ferrus *vbi ſuprà* elicit, viſi- 113
tatorem non congruis horis populum,
aut ſingulos de populo cogentem, &
culpam admittere,& pœna dignum vi
deri. Quod ità ſubaudiendum velim,
ex ipſius mente, dum tamen ex propo-
ſito,& deliberatè eas horas deſignaue
rit; nam ſi ex accidenti ab oportunis
inchoando,in non oportunas fuerit de
lapſus, prorſus erit à delicto immunis.
Argumento eius quod ſcribit Alberic.
in l.non minorem 20. *num.* 2. *C. de tran-*
ſact.& refert Petr. GilKen.*ibid. nu.*3.
videlicet,quod licet iudici fuerint ho- 114
ræ iudicandi præſcriptæ,non tamẽ de-
linquere ſi illas,aliqua iuſta cauſa, exi-
gente,exceſſerit. Vti nec mulio,qui in-
choatam tempore permiſſo mercium
tranſportationem, feſtis diebus proſe-
quitur. Vt multorum teſtimonijs pro-
bat Anton.Dian.*reſol.mor.p.*2.*tract.*1.
*miſcellan.reſ.*36.

Poteſt etiam,imò,& debet certa ho- 115
ra præfigi Dardanarijs,quos *l.*1. *&* 2.
*tit.*14.*lib.*5.*nouæ Recollect.* Vocant *Re-*

gatones, à Decurionibus, vel Magiſtra-
tibus ciuitatum, vt illa, & non antea
edulia comparandi ius habeant, veluti
ferè in omnibus ciuitatibus ſtatuto
præſcribi; docet Gloſſ. *in l. 2. verbo trad
dere, ff. de nund.* Ioan. de Platea *in l. ſep-
tem diebus, C. de erog. milit. annon. lib.* 11.
Ripa *tract. de peſte, tit. de remedijs præ-
ſeru. contra peſte, num.* 225. Amanel. de
Clar. *ſingul.* 8. Nuñez de Auendañ. *de
exeq. mandat.* 1. *p. cap.* 19. *num.* 21. *verſic.
Et ob vbertatem*, Auiles *in cap.* 17. *Præ-
tor. num.* 26. Franciſc. Marc. *deciſ. Del
ph.* 340. *num.* 10. Mexia *in pragmat. taxa
panis, concl.* 1. *num.* 167. *in princip.* Ma-
tienz. *in d. l. 2. tit.* 14. *gloſ.* 10. *num.* 2. *lib.*
5. *Recopilat. & ibid.* Azeued. *nu.* 6. Bo-
badilla *in polit. lib.* 3. *cap.* 4. *nu.* 51. Bap-
tiſt. Frag. *de reg. Reipubl. Chriſt. p.* 1. *lib.*
7. *diſp.* 19. *num.* 26. & Ioann. Machad.
in perfect. Confeſſ. tom. 2. *lib.* 6. *p.* 8. *tract.*
5. *docum.* 1. *num.* 3. Quod ſummam ha-
bet vtilitatem, & quam maximè bono
expedit Reipublicæ, cum interim ciues
poſsint ſibi neceſſaria commodiori
pretio ab ipſis aſportantibus emere.
116 Quandoque nulla alia ratione, *d. l.* 2.
de piſcibus ſalitis agens, Dardanarijs
prohibuit, ne prius quàm per integrũ
diẽ publice in foro venales omnibus
paterent, illos compararent hac ſerie
verborum: *Pero los peſcados ſecos, aſsi co
mo congrios ſecos, y peſcados ſalados, y ſar
dinas freſcas, y ſaladas; y pulpas, y miel-
gas, y gibias, y todos los otros peſcados de
la mar ſecos, que los que los traxeren los
pongan, y tengan publicamente en la pla-
za, ò villa, ò lugar dò la dicha mi Corte eſtu
uiere todo vn dia; porque los que quiſieren
hazer ſus prouiſiones, lo puedan hazer pa-
ra ſus caſas; y aquel dia paſſado, lo pueda
comprar quien quiſiere para reuender, ſin
pena alguna.*
117 At in cæteris victui neceſſarijs, ſta-
tuta cuiuſvis ciuitatis erunt obſeruan-
da, circa tempus, & horas, quibus poſ-
ſint à propolis emi. Vtpote Toletanũ,
quo duodecima diei in id præfigitur.
Alioqui ſi libera illis emendi quouis
tempore facultas relaxaretur, vndiq;
coemptas merces ſupprimerent, & ex
raritate charitatem in maximam ciuiũ
perniciem affectabũt. Vel vt Vlpianus
loquitur *in l. annonam.* 6. *ff. de extraord.
crim.* onerabũt, & vexabunt annonam,
& Marcial. *lib.* 6. *epigram.* 60.

Hic vbi Roma ſuas aurea vexat opes.

Quare Diuini Spiritus auerſionem me-
tuerunt, *Prouerb. c.* 11. *verſ.* 29. *Qui ab-
ſcõdit frumẽta, maledicetur in populis. Vẽ
ditio autem ſuper caput vendentium.* Et
Deus quotidie horrenda ſuæ vindictæ
exẽpla in eiuſmodi homines ædit, dum
ſæpenumero fruges, quæ ab illis repo-
nuntur, auolant, aut alias corrumpun-
tur, atque pereunt, ac ipſi ſuſpendio,
aut alio modo (cum ſpem communis
mali ſe feſelliſſe ſentiunt) mortem ſibi-
met ipſis conſciunt, nec hac ſolùm tem
porali, verumetiam æterna illa, beatiſ-
ſimaque luce, atque vita ſemetipſos
priuãt: quo nil triſtius, atque funeſtius
dici, aut cogitari poteſt. Vt exclamat
Guillelm. Stuckius *antiquit. conuiuial.
lib.* 2. *cap.* 12. Qui auaros iſtos homi-
nes, ſeueris legibus eſſe coercendos itẽ
admonet, cum veræ ſint Reipublicæ
peſtes, qui pro more, & conſuetudine
ſua vinum, annonam, omnis denique ge
neris fruges coemendo, atque recondẽ
do, præpropera hac ſua emptione (Plau
ti verbis vtitur) flagellant, accendunt,
& excalefaciunt, hoc eſt grauem, diffi-
cilem, caramque reddunt, & quæſtum
ſic cum totius Reipublicæ pernicie, at
que detrimento maximum facere gau
dent. Quo circa infamia olim illos fuiſ-
ſe notatos, & conſtitutionibus Roma-
norum coerceri fuiſſe ſolitos, obſeruat
ex Marquardo Frebero *lib.* 3. *de infam.*
Et ſi maximè doleat, perditis hiſce no-
ſtris temporibus ipſos nobiles, Reges,
Principes, atq; etiam Eccleſiarum An-
tiſtites non pudere execranda hac ne-
gotiatione, turpiſsimum quæſtum facè
re, cum olim etiam Principum Conſti-
tutionibus, tanquam res ſordida, & il-
liberalis nobilibus familijs fuerit in-
terdicta, *l. nobiliores, C. de commerc. &
merc.*

Qui vigilias agunt ciuitatis, aut cu- 118
iuſvis alterius loci, ſiue officiales iuſti-
tiæ, quibus nocturnæ excubiæ ſunt de-
mandatæ, vulgo *las rondas*, ſi inſtrumẽ-

ta aliqua offenſiua, vel defenſiua abſtulerint, intra diem ſequentem ſuperiori bus; cum aſsignatione certæ horæ, qua fuerunt ſublata deferre, tenentur ex præſcripto noſtræ *l.5.tit.6.lib.6.nouæ Recollect.* ibi: *Y mandamos, que las armas que ſe tomaren, luego otro dia las manifieſten, y exhiban ante la juſticia, para que ſe ſepa como, y donde, y a que hora, y a quien ſe tomaron.* Vt cognita apprehenſionis hora, pateat conſequenter ex forma ſtatuti, an ſint amiſſa, vel ſtatim reſtituēda.

119 Item vbi exigitur ſcientia diei, & horæ, niſi teſtis deponat de certa hora, nullam fidem facit, ex Proſpero Farin. *de teſtibus, quæſt.64.num.111.* Ideoque varij dicuntur teſtes ex horæ varietate, ſi vnus, verbi gratia, *Hora Tertia*, & alius *Octaua* homicidium, aut quid aliud factum teſtetur, dummodo ex tali diuerſitate, diuerſitas etiam facti induceretur; Argumento eorum, quæ idem Farin. contigerit, *ibidem num.80* vbi & *num.82.* id limitat, vbi diuerſitas in tempore eſſet talis, vt dictum v-

120 nius teſtis comprehendatur ſub dicto alterius, ſecundum Archidiaconum *in cap. nihilominus, num. 1. verſic. Si autem vnus diceret, & ibi* Præpoſit. *num.5. verſic. Aut diuerſitas vnius 3.q.9.* Vtputa, quando vnus teſtis diceret homicidiū commiſſum die Lunæ, alter Hora Tertia, alter eadem die. Tunc enim cum dictum vnius comprehendatur ſub dicto alterius, omnes concordes, & integri habentur.

121 Necnon item quotieſcumque tempus debet de momento ad momentum computari, horæ appoſitio erit neceſſaria, vt voluit Fulgoſ. *in l. 1. §. dies, ff. quando appelland. ſit.* Felin. *in cap. ad petitionem in fine, de accuſat.* Marc. Mant. *in gloſſario iuris, claſ.8. dialog.21. num.7* comprobarique poteſt apud noſtros, ex *l.21. tit.21. lib. 4. nouioris Recollect. legum Hiſpaniæ*, cuius *ſup. num. 75.* meminimus.

122 A quo nec longe diſtat Petr. Gregor. *ſintagm. iuris, lib.31. cap.7. num.7.* cum generaliter ſtatuit, quod vbicumque expediat negotij determinationi, adeò tempus coarctandum, vt hora ſit de neceſsitate adſcribenda. Argumento *l. cum actum 7. de negot. geſt. & l.1. §. editionis, ff. de edend.* Veluti in ciuilibus negotijs, cum concurſus eſt reſcriptorum ad beneficia, horæ prioritas multum prodeſt ex dictis *ſupr.*

Vt factum verò eadem die, factum incontinenti non cenſeatur, horæ adiectio eſt neceſſaria, vt placet Cœpol. *tract. de ſimult. præſumpt. 2. verſic. Item quando eſt factum.* Purpurat. *in l. bonæ fidei, verſic. Declarantes præmiſſa, C. de pactis*, & Ant. Gabr. *comm. concl. lib.1. tit. de præſ. concl. 13. nu.5. in fin.* qui omnes pro regula conſtituunt, factum vno eodemq; die, cenſeri factum in continēti, niſi adiecta ſit hora. 123

Similiter negatiua per coarctationē temporis, non probatur teſtibus deponentibus, Titium, verbi gratia, fuiſſe illis tali hora, vel circa, quia fuit delictū cōmiſſum; niſi obteſtētur eadem certa hora delicti Titiū abſfuiſſe. Ita Ægid. Boſ. *in pract. crimin. tit. defenſ. reor. nu. 27.* Franc. Hercul. *de negat. proband. n. 261.* Quia oportet ad eiuſmodi ſpeciē probationis, quod teſtes coarctent non ſolùm locum, & tempus, ſed & totum locum, & tempus, Argumento text. *in §. item verborum 13. de inutilib. ſtipulat.* ibi: *Vel per teſtes idoneos approbauerit toto eo die, quo conficiebatur inſtrumētum, ſeſe, vel aduerſarium ſuum in alijs locis eſſe.* Facit *l. optimam 14. C. de contrahē. & commit. ſtipul.* & apud noſtros, *l. 32. titul. 11. part. 5.* expreſsiuſque *l. 117. tit.18. p.3.* illis verbis: *Si aquel contra quien vſauan de la carta, dixeſſe, que no debe valer, ni ſer creida contra el; porque el queria probar, que en todo aquel dia que dezia la carta, en que el fizo pleyto, era tan luene de aquel lugar do dizen que fue fecha la carta, que ome del mundo, por ninguna manera eſſe dia non podria allegar en aquel lugar do dizen que fue fecha la carta, &c.* videndus Farin. *de falſ. & ſimul. q.158. per tot.* 124

Eſtque huic conſentaneum, quod vt furtū iniuriaq; aduerſus aleatorem cōmiſſa, ſit impunita, oportet non ſolùm probare in domo ipſius hāc perpetratam, 125

tam,

ta,ſed ipſa hora,& tempore ludi, *l.* 1. *in princip.ff.de aleatorib.* ibi: *Verum furtum factum domi, & eo tempore, quo alea ludebatur, licet luſor nō fuerit, quidquid eorum fecerit, impune fit.* Notat *ibidem* Gloſſ. & Bartol. *verſ. Furari non poteſt, niſi tempore quo luditur.* Inde inferens, volentē ſe excuſare à furto facto aleatori, non ſolum debere probare furtū factum fuiſſe tēpore, quo is retinebat ludum, ſed etiam quod furatus fuit tēpore quo ludebatur, deſignando horam. Multis confirmat Proſper. Farinac. *quæſt.* 109. *num.* 154. Fulu. Pacian. *de probat. lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 101. Azeued. *in l.* 3. *tit.* 7. *n.* 27. *lib.* 8. *Recop.* & conciuis amicusque noſter D. Petr. Pantoja de Aiala in Hiſpalenſi, & demùm in Gallæciæ Senatu Regius Cōſiliarius, bonarum literarū, ac linguarū præſidijs ſatis inſtructus, *in cōment. ad d.l.* 1. *verſ. ſiue quid eo tēpore. n.* 10.

126 Confert etiam, quod ſi iudex ex forma ſtatuti tenetur ſedere pro Tribunali, vel ad bancum iuris, vt aiunt, ſingulis diebus hora præſcripta; illi incumbet onus probandi fuiſſe in loco, & tēpore debito, quia qui debet ad eſſe certo tēpore, & loco, id oſtēdere obſtringitur. Sic Bald. & Caſtrenſ. *in l. ſi quando, C. de ſtatuis,* vbi inde admonent optimam cautelam eſſe, vt iudex quotidie faciat ſcribi in actis, qualiter hora iuridica comparuit ad bācum. Recenſet Fulu. Pacian. *vbi proximè, n.* 103.

127 Subijciam itidem terminum viginti dierum ſuperuiuentiæ, ex forma *l.* 4. *tit.* 4. *lib.* 7. *Recop.* deſideratū, vt cuiuslibet publici officij, putà decurionatus, vel tabellionatus renuntiatio plenam vim ſortiatur, non aliter ab ipſo renunciationis die eſſe computandum, quàm ſi inſtrumento fuerit ipſius hora ſcripta, veluti affirmat Didac. Perez *in l.* 22. *tit.* 2. *verſ. præterea dies, lib.* 7. *ordinam.* & exactiùs D. Alphōſ. Perez de Lara (incōparabilis memoriæ, & infinitæ penè lectionis vir, & vt vno verbo omnes ipſius laudes cōplectar, digniſsimus genitor D. D. Ioan. Perez de Lara, quōdā in Granatenſi Senatu Conſiliarius, nunc verò in Regio patrim. Cōſ. cooptatus, cuius tanta in litteris claritudo, & æſtimatio, vt nemo eum non ſuſpiciat) de *Anniuerſarijs, & Capellanijs, lib.* 1. *c.* 9. *n.* 23. *& ſeqq.* qui huius ſentētiæ illā veriſsimam rationem ſubdit, quia dies 128
habito reſpectu ad vitam hominis, nō quidem à media nocte in mediam noctē calculatur, vt *in l. more* 8. *de ferijs*; ſed à momento in momentum, iungendo partem diei natiuitatis, cum altera ſequentis diei. Argumento *l. Gallus. §. ille caſus, ff. de liber. & poſthum. l.* 3. *§. minorem, ff. de minorib.* Vbi ætas cōputatur ab hora, & momento partus. Igitur cum viginti dies validitati renunciationis deputati, ex vita regulentur renunciantis, non ciuiliter, & de media nocte in mediam noctem, ſed de momento in momentum computari debebunt.

Si tamen de hora factæ renunciationis non appareat, eſt inconcuſſum nō 129
poſſe præfatum dierum numerū ab ipſo renunciationis numerari, ſed à ſequenti, ita vt totus ille dies maneat excluſus, veluti ſatis conſequenter voluit Didac. Perez, ex Felino *in c. quoad conſultationem, num.* 27. *de re iudicat.* & Alphonſ. de Lara, *ſupr. num.* 53. vbi meritò Didacum Perez ab impugnationibus Azeuedi defendit aſſerentis, etiam vbi de hora, & momento non apparet, renunciationis diem eſſe integrè computandum; quo nihil abſurdius, cum tantùm poſt actum renunciationis viginti dies ſuperuiuentiæ deſiderentur. Ergo totus dies factæ renunciationis computari non poterit, dictio enim *poſt*, tempus præcedens excludit, maximè vbi terminus ſtatuitur ante dictionē *diem*, ut in *d.l.* 4. ibi: *No vala ſino viuiere veinte dias, deſ-* 130
pues q̃ otorgare la tal renunciacion. Tunc enim operatur, vt dies ille cui adijcitur, non comprehendatur in termino. Ita Gloſſ. *verb. Proponitur in cap. frequens, de reſtitut. ſpoliator. lib.* 6. & ibi. Archidiac. *num.* 1. *verſ. poſt diem*: Eadem Gloſſ. 1. *in cap. quod à patribus* 75. *diſtinct.* multis cōfirmat Auguſt. Barboſ. *de dict. vſufrequent. diction.* 207. *n.* 2. Nec magis poteſt dictū tēpus viginti

dierum computari à momento, & hora renunciationis hoc caſu, cum de ea nõn appareat; vt expendit ipſe Lara, *n.*41. ergo præciſè totus excludetur dies, & à ſequenti fiet computatio.

131 In ſubhaſtatione etiam vectigalium, aut alterius rei Fiſcalis hora eſt neceſſario adſcribēda, vt ritè, & ex iure fiat. Idque ea de cauſa, quia ſubhaſtatio fieri debet ea hora, & tempore, quo homines in foro cõueniant *l.*5.*tit.*11.*lib.* 9.*Recopil.* Ergo ni ex actis ſubhaſtationis de hora conſtet, nõ rectè facta licitatio dicetur. Obſeruat Alfarus *de offic. Fiſcal. glōſ.*34.*num.*75. inde ſubhaſtationis formulā eam eſſe debere ſubijciens: *Tali die, & tali hora in foro ſubhaſtatio facta eſt, per præconē aſſerentem, pro tali eſt tale pretium promiſſum, ſoluendum tali tempore; rem verò dandam plus offerenti, vel meliorem afferenti conditionem.* Quod & in reliquis iudicialibus ſubhaſtationibus ad creditorũ inſtantiam factis pariter obſeruandum, eadem expenſa ratio, & communis vſus ſuadet.

132 Quod & ad duellum illiusque ſpeciem (quã ſingulare certamen vocitamus) itidem producitur, nam vt regulare eſt, abſque certi temporis, aut horæ aſsignatione indictũ, duellum dici quo ad pœnas eius ratione inflictas haudquaquam poteſt. Ita communiter Doctores, pręſertim Lucas Floronus, *cap.* 5.*§.*1.*verſ. tertium eſt.* Bonac. *de excõmunic. tom.*1. *diſp.* 2.*q.* 6.*punct.* 1.*propoſ.* 1.*num.*15. Anton. Dian. *reſolut. moral. p.* 3. *tract.* 6. *reſolut.* 1. *verſ. dico tertio*, vbi etiam Gaſpar. Hurtado adducit, qui omnes contra Peregrinum, *quæſt.* 15.*n.*3.*cum ſeqq. & quæſt* 20. *num.*3. id neruosè defendunt.

133 Nec eſt ab eiuſmodi inſpectione alienũm ſuperſtitioſam videri obſeruationẽ certæ, & determinatæ alicuius horæ ad actus peragēdos, ex quibus fauſtum aliquid, ſi ea hora exequatur nonnunquam euenturũ certo confiditur: Veluti affluentiam bonorum, ſalutem, felicitatem, & lęta eiuſmodi, ſi vel ſingulis, aut nonnullis diebus, nona, decima vel ſimili determinata hora preces effundātur; vel ſi certis diebus, aut horis, aliquid inchoari, vel non debeat, *c. non obſeruetis, cap. quis exiſtimaret* 26. *q.* 7. conducunt tradita a Martino del Rio, *diſquiſit. Magicar. lib.* 3. *part.* 2. *quæſt.* 4. *ſect.* 5. & docent Pater Sanchez, *lib.*2. *moral cap.* 40. *num.*22. Fagund. *in primo præcepto Decalogi, lib.*1. *c.*34. *n.* 5. quibus ſubſcribit Machad. *in perfecto confeſſ. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 3. *tract.*7. *docum.*6.*n.*4. Id aduerſus perditiſsimos Iuſores ſtatuēs, qui ex ludo certæ alicuius horæ maiorem ſolent prouentum, ſibi vaniſsimè inaugurari, & *docum.*7. *num.*2. quod vel inſipientiori ſatis conſtabit, cum vix ſuaderi poſsit fælicitatem ita certo illo temporis puncto eſſe alligatam, vt neceſſariò ſi eo fiat deprecatio, alea iactetur, aut iter ſuſcipiatur, non poſsit non continuò fauſtum illud accidere.

Item quamuis regulariter exempti ratione priuilegij ſint à coertione, & poteſtate Epiſcopi liberi, tamen ne Miſſam inconſuetis horis celebrent, ſed certis tantum, & à iure permiſsis horis, poteſt illis ab Epiſcopo præcipi, eos pœnis, & cenſuris arbitrio ſuo in id compeſcendo, vt Tridentino definitur *ſeſsione* 22. *de obſeruandis, & vitandis in ſacrific. Miſſæ*, cuius meminit P. Thom. Sanchez, *tom.*2. *conſilior. moral. lib.*6. *c.* 9. *dub.*2.*n.*7. vbi appoſitè notat Societatem Ieſu, poſt Conciliũ obtinuiſſe priuilegium celebrandi per horam ante auroram, vel poſt meridiem. 134

Denique accedat, cauſam appellationis nõ niſi horarijs dilationibus terminandam vbicumque a iudice à quo, & per horas fuiſſe actitatum conſtiterit, ex celebri doctrina Franc. *deciſ.* 520. aſſerētis, quod quãdo propter grauiora delicta proceditur per horas; ita ſi appellatur, & per horas procedi debet. Vti & in praxi obſeruatum in M. C. Neapolitana affirmat Nicol. Ant. de Palma *in praxi rerum notabil. iuris comm. part.*1. *gloſ.*9.*n.*53. in cauſa quorundam militũ, qui caſtra deſeruerũt, quorum cum fuiſſent capti quatuordecim 135

çim

cim; & aſsignatis terminis de hora in horam, condemnati per M. C. pœna capitis; ad S.C. fuit appellatum, & idē proceſsit etiam per horas, confirmãdo ſententiam dictæ M. C. adeò, vt vno eodemque die fuerunt capti, condemnati per M. C. & confirmata ſententia per S. C. noctèque ſequenti, circiter quartam horam ſuſpenſi in mole, ſiue portu ciuitatis Neapolis.

136 Quæ ſententia ſummam habet rationem, ſiquidem appellatio non mutat naturā cauſæ principalis, & ſicuti procedebatur coram iudice à quo, ita etiam procedi debet coram iudice ad quem. Sic Innoc. *in cap. cum ſpeciali, numer. 6. verſ. eſt & alia ratio, de appellat.* Bald. *in l. vnic. C. de his quæ pœnæ nom.* Maſtrill. *lib. 2. deciſ.* 196. *num.* 32. quibus ſubſcribit idem Nicol. Anton. de Palma, *d. loco, num.* 51. ex eo inferens, quod vbi de iure, vel ex delegatione cauſa eſt ſummria, aut in ea certo modo proceditur, ſi fuerit prolata ſententia, & ab ea appellatum, etiā cauſa appellationis erit ſummaria, & modus cauſæ principalis in ea ſeruan-

137 dus. Vt etiam prædixerat Angel. *in l. 1. ff. an per alium.* Nec mirum quippe quod tanta inter eiuſmodi cauſas debeat ſimilitudo, aut identitas verſari, cum habeant ſe quaſi mater, & filia, ſi Baldo credimus *in l. 1. in fine, C. ſi de moment. poſſeſſ.* qui cauſæ principalis, appellationis cauſam filiā conſtituit, quare eandem eſſe cauſam principalē cum cauſa appellationis, & è cõuerſo ſenſit Gloſſ. *in l. 2. verb. Mouiſſe, C. de iure dom. impetr.* quam ſequitur Surd. *deciſ.* 147. *num.* 3 vnde vtriuſque idem eſſe iudicium profert Gloſſ. *in cap. fin.* 31. *quæſt.* 2.

138 Et, vt electio, aut quodvis aliud negotium ad Collegiū, vel Vniuerſitatē ſpectans, poſsit à maiori parte, nō omnium, ſed eorum, qui poſt legitimè factam citationē in loco ſolito conuenerunt expediri. Vocatio ſiue per nunciū præconem, aut campanam ad certam horam fieri debet, vt ex Gloſſ. *in l. ſed ex dolo, §. 1. verſ. facere, ff. de dolo* & *in c. cum nobis, de electione,* poſt Innocentiū, Corneum, Abbatem, Beroium, & Deciū, ſentiūt Bellon. *conſil.* 39. Maſtrill. *de Magiſtrat. part. 2. lib. 5. cap. 15. num.* 40. *cum ſeqq.* & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabil. iuris, part. 2. gloſſ. 9. num.* 22. qui ideò reſoluit, vocatis omnibus de vniuerſitate voce præconis, aut ſono campanæ, prout iuris, & moris eſt, qui venerunt ſtatuta die, & hora, etiam ſi ad duas partes omnium ciuiū non aſcendant, poſſe eligere, vel negotiū cuius occaſione fuerunt congregati, validè definire. Quoniam voces abſentiū ob contumaciam venientibus accreſcūnt, veluti docet Bald. *in l. 1. num.* 34. *C. quando non pet. part.* Iaſ. & Rip. *in l. re coniunctiſ. ff. delegat.* 3. quod ſufficit, vt electio ab vniuerſo populo facta cēſeatur, ex doctrina eiuſdem Gloſſæ *in cap. quorūdam, circa finem, verb. numero, de elect. in 6. & in cap. ſi à capitulo, verb. factum, de conceſsione præb. eod. tit. & in c. Apoſtolica* 56. *diſt.*

Vocat item nos campanarum tinnitus, aut ſonus, cuius nunc meminimus, 139
vt illum, etiam in Eccleſijs, Monaſterijs, alijsve quibusvis locis pijs, nōniſi ſtatis, & præſcriptis horis liceat emittere, ex iure hic ſubnectamus. Sic de hoc dubio conſultus, vti egregius Cōſultus reſpondit, & nonnullis ſtabiliuit Doctiſsimus mihique amiciſsimus vir Auguſtin. Barboſ. *ſpeciali hac de re opuſculo*, quod inter ipſius Vota nonageſimū octauū locū ſortitur, *dub.* 4. *num.* 91. Et mire probatur Extrauag. *vnic. de offic. cuſtod.* vbi de cohibendo cāpanarum numero, maxime inter Religioſos Ordinum Mendicantium ſedulò agens, poſt alia, hæc S. P. Ioannes XXII. cūctas alloquens Eccleſias verba profert. *Quod ſi forſan Communitas, ſeu Vniuerſitas aliqua Eccleſiaſtica, vel mundana, ſeu ijdem Religioſi pro illis in aliquo ipſorum locorum campanam aliā* (præter vnicam, cuius tātumdē vſum permittit) *haberent, vel nunc habent, non illam, ſed aliam ſolam eorum ſpecialiter vſibus deputatā pulſare valeant Horis diurnis, & nocturnis, Miſsis, & alijs conſuetis.* Cuius cōſtitutionis diſpo-

poſitionem adhuc vigere, nec contraria generali conſuetudine fuiſſe abrogatam, vt placuit Vincentio de Caſtronouo, & Ioanni Stephano Durant. quibus relatis ſubſcribit Ang. Roccha, *tract. de campanis, cap. 16.* contendit idem Barboſ. *vbi proxime, num. 62. & ſeqq.* Inde inferens immoderatum, infeſtumque campanarum pulſum poſſe, imò & debere à iudicibus Eccleſiaſticis interdici; cum non tam excitationi fidelium ad ſacra, quã illarum execrationi, & pulſantium, quatientiumque deſeruiat: qui à ſummo mane, velut publicæ quieti, & ſomno inſidiantes aſsiduo crepitu, nedum conturbant, ſed & mortales omnes infeſtant. Idque adeò, vt quæri poſsint cum Syneſio: *Somni partem, quæ mihi ſorte obuenit, ſæpe turbat tintinabulum vigilum.*

140 Cui malo præcauere cum veteres optaſſent, vnius tantum campanæ vsũ permiſerunt; conijcio ex Anaſtaſio in Leone IV. *Fecit etiam ibi*, ſcribit, *ipſam campanile, & poſuit campanam cum malleo aureo.* Fortè, vt auri blanda percuſsione minus ſoni moleſtia offenderet, quoniam vt æris campani circumſcriptio habebat:

Os mihi ſemper hians, & pendens ferrea lingua eſt;
Vox eſt nulla, niſi prodita verberibus.

Ferri ſcilicet.

Quò reſpexiſſe nuperus quidam Poeta videtur, apud Nouarinum *Schediaſm. Sacro-prophan. lib. 1, capit. 27. numero* 134. lepidiſsimo eo epigrammate:

Nux, aſinus, campana, piger, ſine verbere ceſſant:
Hæc dura, hic tardus, hæc tacet, illa iacet.
Sed ſimul vt ferri plagã ſenſere, vel vlmi;
Hæc cadit, hic pergit, hæc ſonat, ille ſtudet.

Inſinuat vnius campanæ vſum, etiam in funeribus, Beda *lib. 4. cap. 23.* dum inquit: *Audiuit notũ campanæ ſonũ, quo ad orationes excitari, vel conuocari ſolebant, cum quis de hoc ſæculo fuiſſet euocatus.* Et quamuis delatio diuitum ad ſepulturam multiplici campanatum crepitu celebraretur, non magnæ molis, & in- 141 compoſitum ſonũ edentibus vtebatur, ſed geſtatorijs, & quæ Codonophorũ manu portarētur, vt cõſtat ex Budæo: *Ante ambulones atrati dici poſſunt, qui Græcè Codonophori, id eſt, tintinnabula geſtantes: quod honoratiorũ funera præcederēt cũ tintinnabulis.* Ex quo ſimiliter notat Aloiſ. Nouarin. *ſupr. lib. 2. cap. 25. num. 131.* & confirmatur vnius campanæ pulſus. de quo noſter ſermo expreſſo iuris teſtimonio *in cap. nimis, de exceſ. lib. Præl. c. patētibus, de priuil. d. Extrauag. vnic. de offic. cuſtod.* notat Barboſa, *vbi ſupr. dub. 2. d. num. 57.*

Et licet hoc aliquando in deſuetudi- 142 nē abijſſet, illud tamen perpetuò apud omnes peræque gentes cuſtoditum inuenitur; vt ſiue vna, ſiue pluribus campanis vterentur, non temporis longo ſpatio, ſed breuiſsimo, ipſas concutiebant; eo vtique, quo opus erat, vt vel rei ſacræ peragēdæ, vel fidelis alicuius deceſſum, quaſi facto ſigno tantundem indicarent. Sic planè deprehēditur, ex *cap. ſolent 50. de conſecrat. diſt. 1. Solent plures*, inquit, *qui ſe ieiunare putāt, in Quadrageſima mox, vt ſignũ audierint ad horã nonã comedere.* A quo ſignandi munere breuiſsimo pulſu, cãpanas *Signa* dictas nonnunquam mihi in mentem venerat. Ita appellat Vvaldebertus Diaconus in vita Sancti Goaris Presbyteri: *Domorum turricula*, inquit, *de qua ſigna penderent.* Et iterum in tranſlatione Sācti Liborij, Epiſcopi Cenomanenſis, vbi ſic ſcribit: *Eleuato feretro, ſonantibus quoq; ſignis omnium per vrbē Eccleſiarũ.* Conducunt verba Auctoris vitæ Sancti Lupi, quæ ita legũtur: *Vt ipſe ſuis manibus ſignum, vel cãpanã Eccleſiæ pulſaret.* Et paucis interiectis: *Mox Sancti Stephani ſignũ manu tangit, quo Clerus ad Matutinas laudes celebrãdas conuocetur:* etſi nō ignorē eo ab aliquibus ſigna dici cãpanas pro ferri, quia in eum finem pulſantur, vt ſint ſigna tēporis, quo Clerici ad diuinas Horas recitandas, & fideles ad intereſſendum ſacris debent conuenire. Quibus denique ſubſcribit Auguſtin.

Bar-

Barboſ. *loco vbi proximè, num.*20.

143 Sed vt vt hæc ſint, nullus diffitebitur, vt in cæteris rebus, ita & in cāpanis pulſandis modū ſeruari oportere, nec inuſitatis, ſed congruentibus horis, tuncque nō diutius, ſed per modicum tempus id fieri debere. Ne aliter ipſarum tinnitu, & nimia crepitatione iuxta Eccleſias degētes pertæſi cogātur non ſolū domos, ſed & vicos, vrbesque deſerere. Sic facere tanti ſonitus impatiētes Moſcobitas teſtatur Poſſeuinus *in ſua legatione ad eoſdem.* Nam cū quibuſvis Sāctorum veſperis ſit illis in more poſitum campanas diu, vehementerque concutere; vt ipſarum moleſtiam effugiant, fugiunt & ipſi, aliaque loca
144 toto eo tempore incolunt. Quod fortè verentes Hebræi in die Paraſceue ſex vicibus ſolummodo tubæ ſonitu (cuius loco in ſacris cāpanam ſucceſsiſſe auctor eſt Leāder Galganet. *de iure public. lib.3.tit.62.in fine* P. Herrera, *de origine offic. diuin. lib.1.c.8.n.4. & 5.*) Sabbathum venturū nunciabant. Sic legitur in tractatu de Sabbatho, vbi ita ſcribitur: *Quando Iſrael erat in ſua habitatione, die veneris tubæ ſex vicibus inſonabant, vt populū ab operibus auocarent.* Eſt igitur campanarum pulſatio res ſeria, & quæ prudenti indiget iudicio, cum Dei miſericordiam ſignificet vti obfirmat Gabant. *in Rubric. Miſſal. part.1. tit.20. de præparat. altar. verb. Parua Cā-*
145 *panula.* Quo ſenſu Papinius *Thebaidos* 6. auxiliatrices gētium campanas edexit.

——— *procul auxiliantia gentes,*
Æra crepant.

Ex quo notat Aloiſ. Nouarin. *d. lib.1.c.27.num.*133. olim ſi qua vis ingrueret, campani æris tinnitu dari ſolitum indi-
146 cium rei, & periculi imminētis. Quod diuinæ miſericordiæ propriū, vel illud ſingulare oſtendit, cuius fit mentio in Actis Sancti Meinulphi, Diaconi. Sic enim ibi legitur: *Tintinnabulū quoddam æneum bene ſonorum in eodem Monaſterio reuerenter aſſeruatur: Nam quoties aliqua ex eius Monaſterij ſororibus breui erat abitura è vita, abſque vllo humano miniſterio per ſe fortem redebat ſonum.* At egregiùs confirmat apud noſtros propheticum illud æs campanū, quod a loco, *Vililla* dicitur, imminentia mala omnia bella, excidia, aliaque huiuſcæ infelicitatis proprio motu, ſonoque in id protendens, nedum vt præuiſa minus feriant; quin vt & a nobis poſsint quodammodo cæleſti præcaueri iuuamine. Veluti aduertit P. Herrera, *vbi proximè, cap.9. num.7.* Loquitur enim 147
plerumque campanis diuina pietas, adeò, vt ipſius Dei linguas, nec inepte dixeris. Quod vt denotarent Hebræi, legis volumen, vtpote diuinum eloquium, tintinnabulis exornabant: nam turriculas argenteas, inquit Aloiſ. Nouarin. *vbi ſupr. lib.2.cap.25.n.*134. duobus haſtilibus imponunt, circa quæ legis liber voluitur, pendentque a turribus tintinnabula; vt frequenti eorum ſonitu (ita ſuſpicor) velut continuè pronunciari à Deo videātur, quæ in lege continētur. Sicque cū Eccleſiæ caput ſit Deus, iiſdem æneis linguis, ſiue cāpanis loqueretur oportuit. Quandoque non alia ratione veſtem Sacerdotis, quo Eccleſia ſignificatur, campanulis exornari preceptū legamus, niſi vt eiuſmodi linguis illam loqui intelligeremus. Ita exponit Sanctus Proſperus, *part.2. de promiſsion. c.3. In quinquaginta verb. tintinnabulis,* inquit, *totidemque malis granatis linguæ ſunt Eccleſiarum, quæ per Sanctum Spiritum die Pentecoſtes in ſpecie ignis diuiſæ diſcipulis inſederunt: Vt enim numerus ipſe oſtendit, ex quo mala granata, omnis Eccleſia per mundū cōnexos, vt grana, intrinſecus continet populos in vinculo pacis, & gratiæ, vt vnū eos tegmē operiat charitatis.* Quod voluiſſe videtur Hugo Cardinalis, Pſalmo 62. cum *per tintinnabula verba,* dixit, *per malogranata opera deſignantur.*

Nec tamen, quia Sacerdoti Eccle- 148
ſiæ figuram referenti quinquaginta cāpanæ permitut ntur, eaſdē etiam, aut ſaltim plures figurato itē eſſe permittendas inferri licet. Quoniam vt ex S. Proſperi verbis colligitur, ideò tot campanis Sacerdos circumdatus incedebat, quia non vnam, ſed omnes mun-

mundi Eccleſias ſignificabat, quarum ſingulæ ſingulis denotātur campanulis; Etquidem exiguis, modicique, & ſuauiſsimi ſonitus, vt linguas Eccleſiæ cūctis appareant cōvenit, nō garrulas. Inde appoſitè ſatis Iuuenal. Mulieris lo
149 quacitatem multis ſimul pulſatis tintinnabulis comparat eo carmine:
Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas Pulſari ———

Ex quo tinnire dicūtur, qui acuto vocis ſono garruli ſunt. Vt mulierculæ, apud Plaut. Caſinam:
Obe iam ſatis vxor eſt, cōprime te, iam nimium tinnis.

Et tinnula vocatur dicacitas ab Apuleio, vt teſtatur Gaſpar Bart. *aduerſar. lib.* 33. *cap.* 5.

Ergo ne tali vitio deturpetur Eccleſia, paucæ ſint campanæ, hæque adeò ſacratæ, vt non niſi reuerenter, & ſtatis horis, ab honeſtis viris debito modera
150 mine pulſentur. Nam ſi maiorum ſtatuto conſulimus, ita compoſitè ad hoc munus accedēdum conſtituūt, vt eos, qui cāpanas pulſant, ſacris ſuperpelliceis indui Conciliū decreuerit Colonienſe, *part.* 3. *c.* 31. vt idem Gabant. refert, & P. Herrera, *d. lib.* 1. *de orig. offic. diuin. cap.* 9. *num.* 4. Decedet enim illis abuti, & ipſarum regimen puerorum indiſcretioni relinquere, qui cum ſono maximè delectentur, numquam reſonare ceſſant. Inde Auguſtin. Barboſ. *d. vot. & dub.* 4. *n.* 90. cum habendam eſſe rationem cenſeat vicinorum, ægrotantium, Miniſtrorum, aliorūque, quibus ſomnus, & quies neceſſaria in arbitrādo campanarum ſonitu iuxta diei ſolemnitatē, & qualitatem defuncti pro quo pulſantur: hæc non eſſe relinquenda, optimè ſubijcit, iudicio indiſcreti campanarij, aut alicuius pueri, vel iuuenis otioſi, qui ad hanc campanarum pulſationem libenter concurrunt.

151 Maxime in Parochialibus, cæteriſque Eccleſijs huius noſtri Arbhiepiſcopatus Toletani, cuius Synodicis conſtitutionibus immoderata & infeſta cāpanarum pulſatio adeò diſtricte prohibetur, vt ſub interminatione pecuniariæ mulctæ, id Sacriſtis iniungatur ne fiat, *conſtit.* 3. *de offic. Sacriſtæ*, his verbis: *Iten mandamos, que los Sacriſtanes no ſeā demaſiados en tañer las campanas; pues la demaſia ſolo ſirue de peſadumbre, y trabajo de los que las oyen: ni puedan tañer ſino es para los oficios diuinos, ſegun la coſtumbre de eſte Arçobiſpado.* Sicque cùm vicinus Parochialis Sāctæ Leocadiæ ciuitatis Toletanæ, nimia campanarum pulſatione offenderetur, & de ea re in Archiepiſcopali Senatu porrexiſſet querelam; fuit decretum, Sacriſtam debere impoſterum, modum in pulſandis campanis obſeruare, ita vt non niſi congruis horis, & tunc per modicum tempus illas concuteret; vt dicta conſtitutione cauetur.

Quod equidem rectè ſtatutum lau- 152
do, nam licet ſonitu conſecratę cāpanæ, illi ſoleant impetrari effectus, quos in ipſius conſecratione deprecatur Eccleſia: nempe vt vbicumque ſonuerit campana conſecrata, procul recedat virtus inſidiantium; vmbra Phantaſmatum; incurſio turbinum, Percuſio fulminum, Læſio tonitruorum, Calamitas tempeſtatum, omniſque ſpiritus procellarum; vt cum filij Chriſtianorum, clangorem campanæ audierint, creſcat in eis deuotionis augmentum. Tamen non ideò aſsiduus campanarum ſtrepitus eſſe debet, vt falsò ſibi perſuaſit impudens ille Calumnicola I. Hoſpinianus, apud Iacob. Gretſer. *de benedict. lib.* 2. *c.* 46. dum campanarum benedictionem exibilans, illiuſque effectus irridens; *Cur non perpetuo pulſentur cāpanæ, ſi ſonus iſte huiuſmodi virtutibus præditus ſit?* à nobis ſciſcitatur. Cui tā lepide, quam doctè ſic reſpondit Gretſerus: *Quæram & ego, cur Prædicantes Lutherani, & Caluiniani, indeſinenter non prædicent, ſi auditus verbi Dei tātos & tam mirificos fructus profert; quantos Stentores iſti celebrant, & decantant. Et quamuis campanas diu noctuque ſine intermiſsione non pulſemus; haud tamen dubito frequentius eas pulſari, quam Prædicantibus; aut libeat, aut placeat: qui pleriſque in locis, non tam campanas, quam* Nolas *habent, quas quo nomine Germani appellent; & quibus in Orgijs*

eas frequentent, Prædicantes non ignorant. Certè eorum exercitijs, vel potius opificijs, magis *conueniunt* Nolæ *ſenſu Germanicò acceptæ, quæ in campanæ.*

153 Etſi amplius hac de re hæſitauerit Hoſpinianus, Gretſeri dictis ſubdam ipſum miſerè decipi cum exiſtimat, nõ ſtras campanas minimè perpetuò, ſed aliquando ſonare: Nam cum ſtatis, & ab Eccleſia deputatis horis pulſentur, perpetuò ſemperque reſonare citra dubium apparet. Non aliter ac, qui ſeptem Canonicas Horas tantùm recitat, tota die, & ſemper oraſſe dicitur, vt Dauid: Ipſe enim Pſalm. 70. ſepties in die duntaxat laudem Domino dixiſſe fatetur; & tamen alibi ſe tota die indeſinenter oraſſe teſtatur. *Repleatur os meum*, inquit, Pſalm. 33. *laude tua, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Lingua mea tota die meditabitur iuſtitiam tuam. Benedicam Dñm in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.* Quo teſtimonio ita obfirmãt poſt Diuum Auguſtinum, Staniſlaus Hoſius *can. 91. de cæremonijs*, Thom. Boſſius *de ſignis Eccleſiæ, lib. 9. cap. 12. numer.* 3. Caniſius *Catechiſm. §. 7. de oratione.* Alphonſus de Caſtro *contra Pſallianos, lib. 11.* Et prius edixerat Sedulius *in cap. 1. Epiſt. ad Romanos*, his verbis: *Dicendum eſt eum ſemper orare, & non deſiſtere, qui Canonicis orationibus quotidie, iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs, precibuſque conſuetis Dominum rogare, & laudare non deſiſtit.* Cui penè eiſdem verbis poſtmodũ ſubſcripſere S. Eligius *Homil.* 11. Venerabilis Beda *Lucæ* 18. Suar. *tom. 2. de Relig. cap. 1. nu.* 4. qui ideò inquit nos dicere *ſemper ſtudere*, de eo, qui nonnullis diei horis ſtudet, & de puero intemperato *ſemper comedere*, & alij penes Auguſt. de Herrera *de origine, & progreſſu offic. Diuini lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. qui id nouiſsimè, & mirè confirmat hac ſerie: *Aſsi compartidas las horas*, in ſeptem ſcilicet, *de oracion de dia, y noche por los Sagrados Apoſtoles, cumplieron, no ſolamente miſterioſo, ſino literal el conſejo de Criſto S. N. que dezia, quanto les conuenia orar ſiempre. Y ellos añadieron: Que ſiempre, y ſin interrupcion, y cõtinuamente.*

Idque planè ſenſiſſe videtur D. Hieronymus *in cap. nunquam 33. de conſecrat. diſt.* 5. vbi poſtquam obligationem perpetuo orandi Sacerdotibus à Deo iniunctam his verbis refricaſſet: *Nunquam de manu tua, & oculis tuis recedat liber: Dicatur Pſalterium ad verbum: Oratio ſine intermiſſione.* Statim, vt vigil Sacerdotis mens, nec varijs cogitationibus patens perſeueret, ita ſubijcit: *Facito aliquid operis, vt ſemper te Diabolus inueniat occupatum.* Vel *fiſcellam texe iunco, vel caniſtrum lentis plecte viminibus; ſarriatur humus; areolæ æquo limite diuidantur, in quibus cum olerum iacta fuerint ſemina, vel plantæ per ordinem poſitæ, aquæ ducantur irriguæ:* Si enim perpetuò, ideſt quibuſcumque ſiue diurnis, ſiue nocturnis horis, Sacerdos Orationi vacare oporteret; nullam alterius operis diſtractionem admonuiſſet. Deſiderat tamen, quoniam non integro die, ſed certis tantùm, & ſtatis ab Eccleſia horis recitando Sacerdos, conſilium perpetuo, & ſine intermiſsione orandi ſatis adimpleſſe videtur. Senſit eleganter ibidem Gloſſographus, *verb. Nunquam*, quo textus ad denotandam continuam orandi Sacerdotum neceſsitatem vtitur, quod ita explicat: *Nunquam, ſcilicet horis conſtitutis.* Argumento 36. *diſtinct. cap. ſi quis vult.* Vbi cum idem S. Hieronymus ſententiam repetens dixiſſet: *Oret ergo, & Sacerdos Eccleſiæ indeſinenter.* Verbum *Indeſinenter*, ſimiliter exponit eadem Gloſſ. *Omnino, vel horis ſtatutis.* Et expreſsius *in cap. hi qui 6. 21. quæſt.* 3. vbi cum de Presbyteris ſcribat S. Cyprianus: *Ab Altari, & Sacrificijs non recedant: Sed die, ac nocte cæleſtibus rebus, & ſpiritualibus ſeruiant.* Horis tamen interpolatis, ad id tantundem adſtringi notat, *verb. Sed die.* Repetit *in cap. Sacerdotibus 2. 31. diſt.* ipſius hæc verba declarans: *Sacerdotibus, vt ſemper Altari queant aſsiſtere, ſemper ab vxoribus continendum, ſemperque caſtitas obſeruanda præcipitur.* Et abſtinentiam eiuſmodi à venereis, 154

quam ſemper habendam à Sacerdoti-bus, text. exoptat, ad debitas tantùm horas reſtringit. Itaque accipiendum infert text. *in cap. ſi laicus 7. eadem diſt.* Cuius ſeries maximè propoſitò conſert: *Si laicus*, hæc eſt, *& quicumque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali, Sacerdoti, cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt: Si ſemper orandum eſt, ergo ſemper matrimonio carendum*. Carendum eſt etenim ſemper matrimónio, ex ſententia Gloſſæ, vt ſemper orandum eſt, horis ſcilicet quibuſdam. At cum Eccleſia Latinorum matrimonia Sacerdotum prorſus renuerit, eoſque caſtos, & à carnalibus voluerit alienos; præfatæ interpretationi locus haudquaquam patet; imò vt verbi propria ſignificatio expoſtulat, ſemper, & omnibus horis Sacerdotes officio coniugali carere debent, licet non ita ſemper, ſed alternis horis ad ſacrificia, & orationes teneantur.

Eodem ſenſu explicat prædicta Gloſſ. illud Apoſtoli ad Roman. 1. cuius fit mentio *in cap. Sacroſancta 2. 32. diſt. Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius: quod ſine intermiſsione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis*: Vbi ſine intermiſsione accipit, *non tamẽ in quolibet inſtanti, ſed horis conſtitutis*. Nec aliter intelligendum verbum *Aſsiduè* putat, *in cap. de quibuſdam 12. 37. diſt.* quo Magiſtros, & Doctores eſſe eligendos admonemur, qui ſtudia litterarum, liberaliumque artium dogmata *Aſsiduè* doceant. *Aſsiduè*, inquit, *ideſt horis competentibus*. Facit *l. ſi quis ita, ff. de cond. & demonſtrat. & l. Mæuia, in princip. & §. 1. ff. de annuis legat.*

155 Et ſi hoc audacter detrectauerit Hoſpinianus, libenter præſtauimus Chriſtianorum campanas, non perpetuo, imò nec diutius pulſari, aut tale quid oportere, ſed pauliſper, & congruis Horis. Idque ſufficere, vt ſperati effectus cum Deo expedire videbitur, quaſi ad ſonum compellati accedant. Cacodæmonem ipſum in tantæ veritatis teſtem acceſſam duobus exẽplis, quorum alterum auctoribus Grillando, & Binsfeldio, ſic narrat Gretſerus *ſupr. cap. 46. Anno M.D.XXIV. menſe Decembri, dum ipſe Grillandus eſſet in quodam Caſtro Monaſterij S. Pauli, apud Romanos ad inſtantiam Abbatis dicti Monaſterij, vbi examinauit maleficas incarceratas; ex quibus vna fuit, quæ cum deferretur à Dæmone ſuo, reuertendo à ludis, in itinere, antequam peruenirent domum, dum eſſet vicina oppido patriæ ſuæ, audiuit pulſari campanam manè pro* Aue Maria: *Sic Dæmon debuit eam deponere, & diſcedere. Quam depoſuit ſtatim iuxta ripam quandam, vbi erãt ſpineta quædam.* Alterum exemplum recentiſsimum eſſe ſcribit Binsfeldius, quod accidit circa Annum Redemptoris M.D.LXXXVI. ſiquidem cum eodem fere modo vir quidam à Diabolico conuentu reueheretur, ope Dæmonis vectoris deſtitutus eſt, audito matutino primo pulſu ad ſalutationem Angelicam. Si enim ad primum ſacratæ campanæ pulſum, nocentium omnium obſtinatior Dæmon, conſternatur, & fugit; ad quid perpetuus, continuuſque ſonus deſideratur, cum fruſtra fiát per multa, quæ fieri poſſunt per pauciora? *l. fin. cũ adductis per gloſſam, C. de adopt.*

Ergo meritò ab Eccleſia immoderatus campanarum pulſus eliminatur, 156
quaſi non neceſſarius, & vicinis ſummè moleſtus. Nec aliud euincunt Carol. Maranta *controuer. iuris vtriuſque reſponſion. part. 2. reſp. 22.* & Ioan. Maria Nouar. *quotidianarum practicarumque forenſium quæſt. p. 2. q. 1.* qui planẽ fatentur deciſum, ſonum moleſtum cãpanarum nil obſtare, quominus, etiam reluctantibus vicinis, poſsit turris, ſiue campanile de nouo extrui. Quia id in caſu dictæ deciſionis ſolummodo debet intelligi, vbi moleſtia campanarum proueniebat à ſonitu etiam moderati pulſus, quia turris de nouo erigebatur à Patribus Societatis Ieſu, iuxta Monaſterium Monialium S. Claræ: non vero proueniebat dicta moleſtia ex nimio, & immoderato pulſu campana-

na-

narum (vt caſus eſt noſtræ diſquiſitionis) cum ſtatis, & congruis horis tantum pulſarentur à Societatis Patribus, veluti ex verbis dictæ deciſionis, apud Marantam conſtat *num.* 43. ibi: *Deinde, quia campanarum ſonitus continuus non eſt, ſed ſtatis quibuſdam horis, & modico temporis ſpatio*. Qui quidem moderatus ſonitus vti neceſſarius, & communi fidelium bono expediens, quamuis illis moleſtus, debet à vicinis patienter ſupportari. Vt in ſpecie loquens reſolutum affirmat Oldrad. pro patribus Dominicanæ Familiæ *conſil.* 228. *Quod fratres Prædicatores*, *num.* 8: veluti & in Rota, Seraphin. *deciſ.* 847. *num.* 1. quorum meminit ibidem Carol. Maranta, & ſubindicat Barboſ. *d. loco, num.* 93. Pro quo & illud vrgebat, quod adderant alia Monaſteria illi contigua, ex quibus Moniales ſimile impedimentum campanarum diu fuerant expertæ, & ſatis delicatæ auribus videbantur, quæ cum aliarum Eccleſiarum nolas perferant, has vnas Patrum pati renuerant. Et tandem, quia idem impedimentum ſentiebant Patres ipſi Societatis Ieſu, ex nolarum aſſiduo, & intempeſtiuo ſonitu dictarum Monialium, maximè dum conciones habebant & populum erudiunt, non ſine ipſius præiudicio, & notabili ſcandalo.

MINVTA HORÆ PRIMÆ.

QVOD primum eſt Dèo offertur, 1. & 4.

Prima Canonica, hora prima poſt Solis ortũ perſoluitur, 2.

Hora prima Chriſtus ligatus coram Pilato ſtetit, 3.

Hora prima poſt Reſurrectionem Chriſtus conuiuium cum ſeptem Diſcipulis celebrauit, 4.

Hora prima diei debet Prima Canonica recitari non ſolùm in choro, ſed etiam in priuata cuiuſvis Clerici oratione, 5.

Prima non ita præcisè debet hora Prima ab ortu Solis recitari, vt non poſſit paulò ante, vel poſt effundi, 6.

Paulò plus, vel minus in propoſito, vſque ad tres Horas accipiunt aliqui, ibid.

Finitis laudibus, an poſſit dici Prima, 7.

Qui primam aſſignata hora non recitat, licet peccet, non tamen ab obligatione recitandi manet liber, 8.

Ordinatus, die ſuæ ordinationis non tenetur ſtatis horis officium perſoluere, ſed ab ea tantum qua ordines ſuſcipit, 9.

Iuſta de cauſa, vt cum futura eſt proceſsio, inſignis concio, aut alicuius magni viri aduentus ſpectatur, poteſt Prælatus diſpenſare circa obligationem recitandi officium debitis horis in choro, 10.

Auroræ initium dicitur per horam, & quartum alterius ante Solis manifeſtationem, 11.

Aurora maxima eſt horarũ circiter nouem, 12.

Aurora minima durat ſpatio vnius hora,

ræ, & minutorum duodecim, ibid.

Ante Auroræ initium non licet Miſſam celebrare, 13.

Per horam, & quadrantem alterius, aut ſecundum aliquos per horam, & dimidiam, vel per duas horas ante Solis irradiationem, poteſt Miſſa inchoari, 14.

In moralibus non eſt locus mathematicæ menſuræ, 15.

Iuſta cauſa intercedente, multo ante duas horas ab irradiatione Solis poterit Miſſa incipi, 16.

Quando Sacerdos eſt iter facturus, an liceat ante præſcriptum tempus Auroræ Miſſam dicere? ibid.

Item vt operarij Miſſam audiant ad laborem profecturi.	*Licet Miſſæ celebratio, dicto ante tempore, ibid.*
Ad communicandū infirmum morti proximum.	
Nocte S. Natiuitatis.	
Ex diſpenſatione Epiſcopi.	

Text. in cap. Nocte 48. in fin. de conſecrat. diſt. 1. explicatur, 17.

Vnius horæ ſpatium pro longa dilatione accipitur, 18.

Vnum alio prius dicitur ratione horæ, ibid.

Prætextu vnius horæ tantum præuentioni eſt locus in omni actu, 19.

Bulla Gregorij XIII. de præcedentia inter Fratres Mendicantes habet locum in præcedentia vnius horæ dūtaxat, 20.

In concurſu ad hypothecam ille creditor potior habebitur, qui ſaltim per horam fuerit prior, 21.

Anterioritas poſſeſſionis ſufficienter probatur per horam, 22.

Poſſeſſio anterior eſt manutenibilis, ibidem.

Illa poſſeſſio debet manuteneri, quæ alias per horam ſaltim præcedit, 23.

Teſtamentum vt à poſteriori reuocetur dicitur prius, ſi per horam aliud antecedat, 24.

Filius per horam viuens à morte patris, de iure communi ipſi ſuccedit, 25.

De iure noſtro filius vt patri ſuccedat viginti quatuor horas viuere debet. 26.

Scholaſticus, vt curſum lucretur ſingulis lectionibus, ex neceſſarijs vnius horæ ſpatio adeſſe debet, 27.

L. 18. §. 6 tit. 7. lib. 1. Recopilat. quæ vt ſcholaſtici fori priuilegio potiantur duarum lectionum auditionem ſingulis diebus iniungit, explicatur, 28.

Canonici ſiue Cathedralis, ſiue Collegiatæ Eccleſiæ, qui ſingulis diebus lectioni Sacræ Scripturæ intereſſe debent, per horam ad id adſtringuntur, 29.

Qui indebite curſus probauit, ſi ad gradū peruenerit, nullis priuilegijs fruitur, niſi idoneus fuerit, 30.

Imperitus, quamuis legitimè curſibus peractis, ad Doctoratus gradum accedit quacumque facultate, peccat, 31.

Ætatem impleuiſſe legitimam non videtur, qui tantùm per horam ab ea diſtat, 32.

Parum pro nihilo non reputatur, vbi pro forma expletio deſideratur, ibid.

Ta-

Taxatur P. Leander probabiliùs aduerſus noſtram ſententiam exiſtimans poſſe quem iuſtè ea die ordinari, cuius veſpera legitimam explet ætatem, 33.

Non videtur rata adeptio beneficij illius, qui non habet primam tonſurã; licet mane habiturus ſit, ibid.

Attingētia legitimæ ætatis etiam per horam, vel momentum ſufficit, 34. & 36. & ſeq.

Fauore minoris, ſi non conſtat de hora natiuitatis, ſpectandus eſt totius diei exitus; & ſi non de die, ſed de ſolo menſe, aut anno; totus mẽſis, vel annus, 35.

Ætas defunctorum cum numero etiam menſium, dierum, & horarum quibus poſt annos vixit tumulis inſcribebantur, ibid.

Ætas non à momento conceptionis, ſed à natiuitatis hora eſt numeranda, 38.

In vſucapionibus tempus non computatur de momento ad momentum, 39.

Vera conciliatio, l. in omnibus 60. ff. de action. & obligat. cum l. in vſucapionibus 6. ff. de vſucap. & cum l. in vſucapione 15. de diuerſ. & tempor. præſcript. nouiſsimè tradditur, 40.

Probationis annus an vnius horæ defectu vicietur? 41. & ſeqq.

Integer annus ad probationem nouitij in Religione ante profeſsionem deſideratur; 43.

Integrum dicitur illud; cui nec minimũ deficit, 44. & 58.

Annus probationis biſſextili tempore, an vigeſima quarta die Februarij impletus videatur? 45.

Profeſsio nulla defectu integritatis anni probationis, non poteſt ratificatione validari, 46.

Annus probationis, an ita continuus eſſe debeat, vt ſaltim vnius horæ interruptione vicietur? 47. & ſequentibus.

Seruus, qui ad conſequendam libertatem, per ſeptennium continuum ſeruire debet ſatisfacit, ſi poſtquam intra ſeptennium fugit, deinde fugæ tẽpus nouo ſeruitio ſupplet, 48.

Media tempora non nocent, 49.

Stipulatio, etſi continuam ſeriem requirat, ex diſcõtinua, & ex interuallo adhibita reſponſione non viciatur, ibid.

Quod Patrum ſanctionibus non eſt ſtatutum ſuperſtitioſa inuentione non eſt præſumendum, 50.

Vt verius defenditur annum probationis ita continuum eſſe debere, vt nec in hora deficiat, 51.

Interruptio modici temporis annum probationis viciat, 52.

Diſcontinuari probationis annum ſolo vnius horæ ſpatio, qui doceant, 53.

Lex, quæ ſimpliciter de tempore, aut anno loquitur, non de vtili, ſed de cõtinuo debet intelligi, 54.

Seruus qui continue per annum ſeruit, iam non eſt nouitius, ſed veteranus 55.

Famulus, qui per annum ſeruire tenebatur, & poſt ſex menſes recedens à Dominica domo, ſi poſtea reuertatur vt reliquum ſemeſtre ſeruiat, in arbitrio Domini eſt illum recipere, 56.

Temporum coacerbatio non admittitur

tur regulariter, ibidem.

Bãnitus ex quinquaginta ex vna cauſa, & ex quinquaginta ex alia, non videtur Bãnitus in centum, vt poſſit impune offendi, vbi ſtatuto ita cauetur, 57.

Dictio, per, ex ſui natura importat continuationem temporis, 59.

In his, quæ pro forma exiguntur obſeruatur rigor, 60.

Cardinalium declarationibus oſtenditur annum probationis, nec per horã diſcontinuari poſſe, 61.

Religionem ingrediens, ſi elapſis ſex menſibus probationis egreſſus fuit, & pœnitentia ductus regreditur, licet per alios ſex menſes in nouiciatu ſteterit, ad profeſſionem admitti nequit, 62.

Qui iuſta ex cauſa à Monaſterio egreditur cum licentia ſuperioris, an Nouitiatus annum interuertat, 63.

Nouitius, qui intra annum probationis ex mãdato ſui Prælati præfuit negotijs magni põderis in Curia, an poſſit profiteri, 64.

Peregrinationis cauſà, cum licentia ſi Nouitius intra probationis annum Monaſterium deſerat, an poſsit (quaſi intra clauſtra probationis annum expleuiſſet) ad profeſſionem admitti, 65.

Interruptio anni probationis nõ reficitur, quamuis poſt annum tãto tempore in Nouiciatu permãſerit, quãtum ab eo abfuit, ibid.

Licẽtia Prælati ad abſentiam Nouitij, vtrum ipſum præſentem conſeruet, 66. & 71.

Licentia Abbatiſſæ ad egreſſum monialis à Monaſterio, nihil operatur, quia ipſius cõceſsio Generali competit, 67.

Securius defenditur, etiam de licentia Superioris, nõ licere intra Nouitiatus tempora à clauſtro, nec per horã egredi, 68.

Qui quadrageſimam continuato ieiunio obſeruare nequit, id facilè cõſequitur ſi inter diem, & diem ieiunij, alium refectionis interponat, 69. & ſeq.

Profeſſio illius, qui cum Nouicius eſſet in paterna domo de licẽtia ſui Prælati aliquantum permãſit, fuit irrita à S. Rota declarata, 70.

Veritas imagine naturæ obumbrari nequit, 71.

In cauſa pia, & fauorabili admittitur temporum coacceruatio, vt in libertate, 72.

Cauſa de integritate anni Nouitiatus, non eſt fauorabilis, ibid.

Cõſtitutio Iulij II. de cumulatione temporum ad Nouiciatus annum, an ſit in vſu; & an extra Mendicantes, de quibus loquitur vires ſuas exerat, 73. & ſeq.

Præcipua auſteritas Religioſa in continua habitus delatione conſiſtit; quo circa Nouicius, qui alterius Religionis habitu indutos, probationis annum egerit, nil egiſſe videtur, 75.

Habitus dimiſsio in Clericis, per horam, nullam culpam inducit, 76.

Clerici nõ poſſunt habitum mutare abſque cauſa rationabili, ibid.

Lethalis culpæ reatum non incurrit Clericus, qui per horam tantùm laruales ludos, quos nos Maſcaras dicimus exercet, ibid.

Peccat Religioſus quocumque modico tem-

tempore larvis utens, ibid.

Clericus, qui tantùm per horam, ſine ſcandalo, ludo operam dat, ſi recreationis, & non auaritiæ cauſa id faciat, licet aliàs ſit ludo aſſuetus, non peccat, 77.

In materia ludi breue tempus, intelligitur unius horæ, 78.

Quod fit uno impetu incontinenti fieri dicitur, licet actus duret per horam 79.

Fur uno loco rem ſubripiens ſi ad aliũ deferat, non poterit ibi, niſi per horã ſteterit cum re puniri, 80.

D.D. Alphonſ Narbona, Auctoris frater, laudatur, ibid.

Vtrùm appellatio interpoſita ultima die termini, ſed prima hora noctis teneat? 81.

Dies appellationis nõ ab ortu Solis, ſed à media nocte in mediam noctẽ computantur, ibid.

Dies naturalis durat quouſque aliquis unum ab alio diſcernere nequit, 82.

In dubijs autem pro appellatione iudicandum eſt, 83.

Licet noctu pronuntiari nequeat, appellari tamen noctu poteſt, 84.

Sententia nec prima hora noctis ferri poteſt, 85.

Prima hora noctis, nocturnò tempori adſcribitur, ibid.

Valet ſententia noctu lata, ubi viget conſuetudo iudicandi de noctẽ, ut in Curia Romana, & apud noſtros in Tribunali Nuncij Apoſtolici, 86.

Qui alternis horis, vel una hora quotidie ſeruitutem habet, amittit non utendo, 87.

Reus quamuis de crimine vehementer Suſpectus, non poteſt ultra horam torqueri, 88.

De crimine ſuſpectus nõ poteſt per duas, vel tres horas torqueri, ſed ad horã, & quartum ad ſummum, 89.

Ex ſcriptis à Tabellione colligitur, an reus ultra horam fuerit tortus, ut ſi octo folia ſcripſerit, 90.

Campana quietis, quæ ex præſcripto noſtrarum legũ ſingulis noctibus quibuſcumque opidis pulſari debet, per horam ſonet oportet, etiam in paruis locis, 91.

Si campana non ſonuerit debito noctis tempore, & poſt horam à tempore, quo pulſari debebat, fuerit quis deprehenſus punitur; quia tanti temporis ignorantiã non præſumitur, 92.

Actus ſiue contractus facti una eademque hora, cenſentur nihilominus correſpectiui, & unus gratia alterius celebratus, 93.

Hora captiuitatis, & redditus, ſiue captiuitatis, & obitus pro una reputãtur, 94.

Fictio legis Corneliæ qua hora locum habeat? 95.

D. D. Melchior de Valentia in Supr. Caſtellæ Senatu Regius Senator laudatur, ibid.

Captus ab Hoſtibus nõ ante ſeruus fit, quam in præſidia fuerit deductus, ibid.

Qui ad horam aliquem detinere poteſt, ligare non poteſt, 96.

Canonicus Theologus tenetur ſingulis diebus per horam Sacram Scripturam, vel Theologiam Scholaſticã exponere, 97.

Hora, quæ Canonicus legere debet arbitrio Epiſcopi aſsignanda erit, vt & materia, ibid.

Qui examinis cauſa ad Cathedram, Canonicatum, Beneficium, vel Collegium legere debet, per horam id facere tenetur, 98.

Ad examem Beneficiorum in concurſu Toletano, ſemihoræ lectio ſufficit, 99.

Lectionibus extemporaneis magis memoria, quam ſcientia legentis experitur, ibid.

Nō priuatur voto eligēs, ex eo quod lectionibus oppoſitorum nō interfuerit, 100.

Qui in lectione defecit lubrico memoriæ, ſi cæteros cōpetitores ſciētia præcellit, eligi ad Cathedrā, Canonicatum, & ſimilia poterit, 101.

Licet regulariter hora noctis nō debeat à Tabellione inſtrumētis adijci, tamē ad maiorem cautelam, & in collatione Beneficij vacātis vltima hora poſtremæ noctis menſis apponi debet, 102.

Prohibito ingreſſu alicuius loci, vt Palatij certa aliqua hora, vt pœnæ ſit locus, debet hora probari, 103.

Nemo præſumitur aliquid facere tempore, quo non licet, ibid.

Ex lapſu horæ ſolutioni deſtinatæ, an mora ipſo iure inducatur, & æſtimatio cauſetur? 104. & ſeqq.

Regulariter omne tempus computatur de momēto ad momētum, niſi aliud ſit expreſsè diſpoſitum, 105.

Anguſtia temporis ſolutioni præſcripti moram excludit, 106.

Vnius horæ ſpatio res poteſt deteriorari 107.

Secūdus fatalis in cauſa appellationis an integer cōcedatur, ſi impedimētum primi vnius tantùm horæ fuit, 108.

Quando impedimētum modici temporis, vt horæ abſoluit effectum primi anni, ſecundus integer conceditur, alioquin nō niſi alterius horæ ſpatium indulgetur, 109.

Sacerdoti, qui in ſacrificando non niſi vnicam horam conſumit, non debetur pro labore totius diei alimētum, 110.

Miſſa intra mediam horam finiri debet, ibid.

Sacerdos honeſto artificio victū quærere debet, 111.

Ad Sacerdotium, nemo abſque patrimonio, debet admitti, ibid.

Sacerdos non poteſt à pluribus tot ſtipendia accipere, quot ſufficiant pro ipſius diurna ſuſtentatione, 112.

Arbitrium mortis eligendæ, non niſi per horam damnatis concedebatur, n. 113.

Mulier enixa hora prima poſt partum, gratias agendi cauſa, poteſt Eccleſiā ingredi, 114.

Si Parrocho accedente ad communicādum infirmum, qui dicit ſe velle reconciliare, & inuenitur multas feciſſe confeſsiones inualidas, & repetendas; an tunc ſufficiat ſaltim vnius horæ, vel dimidiæ confeſsionem præmittere, licet eo tempore plene confiteri nequiret, vt ratione ſcandali, poſsit Euchariſtiam ſuſcipere, 115.

Ad nobilitatis poſſeſsionem, vel proprietatem poſſeſſoriam probādam, an teſtes neceſſario litigatorem, patrem,

& auum ſaltim per horã agnouiſſe debent, 116.

Vbi agitur perſonali actione, teſtes litigantes cognoſcere debent, 117.

Parẽtibus quã maximè intereſt filiorũ ſtatus, 118.

Si nobilitatis poßeſsio in loco habitationis litigatoris, & aſcendentium eſt probanda, teſtes etiam de cognitione perſonarum deponere debent, 119.

Actio pro cõſequenda nobilitate realis eſt, 120. *&* 121.

In actione reali teſtes non tenentur de cognitione litigantium deponere, ibid.

Tempus ad poſſeſsionem nobilitatis adquirẽdam, neceſſarium adeò cõtinuũ eſſe debet, vt nec per horam diſcontinuetur, 123.

Continuum quod dicatur, 124.

Vnicus actus cõtrarius licet momentaneè, viciat nobilitatis poßeſsionẽ, 125

Actus contrarius tunc viciat poſſeſsionem, quãdo fit cõſentiente poſſeßore, ſecus ſi eo contradicente, ibid.

Momentum naturæ, actum non diſcontinuat, 126.

Vnius horæ poſſeſsio an in litigatore ſufficiat, ad perficiẽdam patris, & aui nobilitatis poſſeſsionem, 127.

Poſſeſsio licet momentanea, poſſeſsio eſt, 128.

Accidens non immutat ſubſtantiam, ibid.

Ad manutentionem vera poſſeſsio requiritur, ibid.

Ioan. Garc. reijcitur dum exiſtimat, litigatoris poſſeſsionem non eſſe neceſſariam in poſſeſſorio nobilitatis, vbi pater, vel auus in poſſeſsione fuerũt viginti annis, 129.

Forma diſpoſitionis, vel legis neceſſario, eſt ſeruanda, ibid.

Triũ perſonarũ poſſeſsio, quare fuerit requiſita in poſſeſſorio nobilitatis, 130.

Tres, familiam conſtituunt, ibid.

Ternarius primus eſt numerus multitudinis, 131.

Tria, multa dicuntur, ibid.

Poſſeſsio magnam habet communionem cum proprietate, 132.

Nobilis eſt, qui ex nobili familia deſcẽdit, ibid.

Expenditur l. 2. titul. 21. p. 2. 133.

L. 7. titul. 11. lib. 2. Recop. explicatur 134.

Poſſeſsio patris, filij etiam poſſeſsio dicitur, 135.

Perſonalia debent ab ipſa perſona adimpleri, ibid.

Capellanus cui in fundatione fuit onus adiectum, per ſe ipſum celebrandi non ſatisfacit, ſi id per ſubſtitutum fecerit, etiam ſi ægrotauerit, 136.

Realis poſſeſsio non eſt tranſmiſsibilis, ibid.

Poſſeſsio nobilitatis nõ in priuatiuo, ſed in poſitiuo conſiſtit, 137.

Poſſeſsio nobilitatis ex quibus actibus quæratur, ibid.

Poſſeſsio nobilitatis nõ poteſt niſi à ſui iuris homine acquiri, 138.

Voluntas mulieris, nec per horam durare præſumitur, 139.

Mulierum genus mutabile, 140.

Rara, aut nulla fœminarum amicitia, 141.

Fœminæ ſunt mendaces, & de facili peierant, 142.

Mutatio voluntatis repente non præſumitur, niſi in fœminis, 143.

Falſi ſuſpectus eſt, qui de die, & hora facti recordatur, & tamen factum cum memorabile fuerit negat, 144.

Horam Natiuitatis inſpicere, vt futura cuiuſque prænoſcantur, vaniſsimum eſt, 145.

Aſtrologia iudiciaria, qua ratione fuerit à Chriſto nato probibita, 146.

HORA PRIMA.

1 QVOD primum eſt Deo offertur. Hinc *Exod.cap.*22. primitias illi offerri præceptum; quia re vera cuiuslibet boni operis inchoatio Deo eſt adſcribenda. Etenim abſque diuina gratia nullum bonum opus perficitur. Ipſe enim Dominus operatur in nobis velle, & perficere. Ergo rectè à *Prima Hora Canonica* exordiendum; quæ velut primitia noſtrarũ precũ, ipſa prima diei hora perſoluitur, imò &
2 perſolui debet. Sic poſt Durant. Nauar. *de Hor.Canonic.cap.* 3.*n.* 36. & 39. qui ideò per primam dicit intelligi vnã horam poſt Solis ortum. Mich. Thim. *de diuin.Offic. tract.* 4. *q.* 1. & nouiſsimè Theod. Rub. *in Horario vniuerſ. Eccl.c.* 17.*n.*36. qui & *n.* 40. id probari inquit eius Hymno: *Iam lucis orto ſidere*. Vbi cum loquatur de tempore perfecto, nõ eſt controuertendum de Aurora, vt aliqui voluerunt; ſed prima proculdubio lucis hora recitanda, ſubindicant text. *in cap. presbyter* 2. 91. *diſt. cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* Ex quibus dubia redditur ſententia Cerolæ, *in praxi, verſic. Dies, in princ.* & aliorum, qui diem, tã quoad eſum carnium, quàm quoad recitationem Diuini Officij, à media nocte præcedentis diei incipere arbitrantur: cùm ex dictis ſatis liqueat, nõ niſi à Solis ortu debere dinumerari; quoad Primã ſcilicet, & reliquas minores horas. Nã quoad matutinũ ſecus obſeruatur, vt infra *Hora* 4. mõſtrauimus.

3 *Prima ergo Hora* (vt inquit Rupert. Abb. *lib.*1.*cap.*2. *de Diuin. Offic.*) Creatori noſtro *laudes referre debemus ante omnem curam corporis, qua ſcilicet Hora Dominus noſter iam conſputus, & illuſus, atque alapis cæſus, & adhuc ſannis, & opprobrijs ſaturandus Pilato propter nos ligatus adſtitit. Itemque rediuiuus ſtans in litore (cum captura piſcium, à quibus retia rupta non ſunt, ſignificaſſet Eccleſiam, qualis futura eſſet in reſurrectione mortuorum) mellitum cum ſeptem Diſcipulis celebrauit conuiuium.* 4 *Quia ergo primum quærendum eſt Regnũ* Dei, *& cætera adijcientur nobis. Et in lege iubet Dominus, omne ſibi primitium offerri; primam offeramus horam diei Noſtro Redemptori, & quæramus Regnum eius, qui paſſus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Hactenus Rupertus. A quo nec diſſentit D. Cyprianus *in expoſit. orat. Dominic.* cum mane orandum eſſe, inquit, vt reſurrectio Domini matutina Oratione celebretur: quoniam vt coniectari poteſt, ad Auroram fuit factum reſurrectionis myſterium. Quod & plurimi Patres ſentiũt. S. Ignatius Epiſtol. ad Trallianos: *Illuceſcente Dominico Die reſurexit è mortuis.* D. Auguſt. in enarrat. Pſalm. 29. *Ideò Dominus Ieſus Chriſtus in matutino reſurrexit de ſepulchro, vt quod dedicauit in fundamento, hoc promitteret domus.* Sedul. *lib.*4. Carm.

Cœperat interea poſt triſtia Sabbata felix,
Irradiare dies, culmenque numinis alti,
A Domino dominante trabit, primuſque videre,
Promeruit naſci mundum, atque reſurgere Chriſtum.

Con-

Conſentit D.Thom. *in 3.p.q.5.3.art.2.ad* 3. Horam expreſsit D.Antoninus *1.part.Hiſtor.tit.5.cap.7.* vbi aſſeuerat decimam fuiſſe noctis iuxta antiquam diuiſionem: ſequitur P. Franc. Suarez *in dictum locum D.Thomæ diſp. 46. ſection.2.* Etſi D. Hieronymus *Epiſt. 150 q.6.* affirmet: *Surrexiſſe Dominum qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita eſt.* Similes rationes connexius Durandus *lib.5.cap.5.* quas repetunt Iodocus *lib.2.de Prima Hor.* & Michael Thimot. *d. q.1.* Verſus tamē non prætercam, quos ibidem refert Gloſſa noſtra *in d.c.1.de celebr. Miſſ.* & ex ea Nauar. *vbi ſup.n.27.*

Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis,
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat,
Prima replet ſputis, cauſam dat Tertia mortis:
4 *Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipartit:*
Veſpera deponit, tumulo completa reponit.

Quidni ergo primam lucis horam ipſius Creatori deuoueat Eccleſia? cū & gentilium vana ſuperſtitio id ipſum erga falſa numina ſua effecerit: Adſit Plautus in Curculione:

Nunc ara Veneris, hæc eſt ante horum fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.

Hoc eſt, vt exponit Lambinus*, voui me Veneri prima luce ſacra facturum, quo tempore pueri ientant: vel vt Simeon Boſius, quo tempore ientacula venduntur, iuxta illud Martialis *lib.* 14.

Surgite iam pueri, vendit ientacula Piſtor.

Et licere etiam eo modo interpretari cum eodem Simeone Boſio placet Gulielmo StucKio *antiquitat. conuiuialiū, lib.1.c.7.* voui me ante alios omnes Veneri ſacra facturum, quæ ſint ei pro ientaculo.

5 Cæterùm quod de hac Hora recitanda in prima diei diximus, non ſolū de ea accipi oportet, quæ publicè in Eccleſia cantatur, aut recitatur; ſed & de ea, quæ priuatim vnuſquiſque Clericus recitat in ea, vel extra eam, aut domi ſuæ, cum etiam debeat præſcripta, & deſignata hora effundi, & non diuerſa, niſi aliud iuſta cauſa expoſtulauerit. Vt optimè aduertit Nauarr. *dict. 3.num.44.* quia ita præcipitur, *in dict. cap. Presbyter,* & *in d.cap.1. de celebrat. Miſſar.* (vbi expreſsè admonent Gloſſ. & ferè omnes Gloſſographi) cui, & alias ſubiungit vrgentiſsimas rationes, quæ id planè conuincunt, & vulgaris illius noſtræ parœmiæ ſententiam ſtabiliunt; quæ habet: *Viſperas de noche, y Maitines de dia, ni placen a Dios, ni a Santa Maria.* Faciunt tradita à Fuſc. *de Viſitat. lib.2.cap.2.num.19.* Pelagio *de planctu Eccleſiæ, lib.2.cap.27.* Aniba le Rocho *de Viſitat. ad Breue Gregorij XIII. verſic. Debito, pag. mihi* 269. Antonino Diana *reſolut. moral. p. 2. tract. de Horis Canonicis. reſolut.*14. Et ſi non me lateat contrarium de priuata recitatione aliquos ſenſiſſe, vt Azor *lib.10 cap.10.q.1.* Suarez *tom.2.lib.4.cap. 24* & *de Horis Canonic. cap.1. num.2.* Bonacina *eodem tract. diſp.1.q.3.puncto 4. n.* 2. Vazquez *in opuſcul. tract. de benefic. cap.4.§.1.art.2.dub.*4. Acunha *in d. c. presbyter, num.* 2. qui indiſtinctè aſſerunt probabile eſſe, recitantes extra deſignatas diei horas minime peccare: At eiuſmodi ita diſsidentes opiniones rectè cum S.Fauſto *lib. 2. de Horis Canon. q.193. verſ. quam doctrinam,* conciliat Eſcobar *eodem tract. q.3. nu.*129. ſentiens *Primam* opinionem, in notabili perverſione horarum procedere; *Secundam* verò in leui & modica, quæ nec veniale crimen poteſt inducere; *Immoderatæ tamen poſtpoſitionis, aut antepoſitionis* pro exemplo ſubijcit, vt cum ſummo mane omnes recitantur horæ, vel Completorium ante prandium, vel Matutinum ad Veſperas; *moderatam, vel conſuetam dilationem, ſeu anticipationem* vocat, recitare Primam vna hora ante Solis ortū, vel per duas, vel tres horas ab ortu Solis ſimul cum cæteris horis minoribus.

Ego tamen nec improbabiliter af-

affirmare auderem hodie ex communi conſuetudine (cui in propoſito ſtandũ eſſe, *ex Nauarr. Sancio, Filliucio, & Bonacina*, obſeruat D. Ioan. de Eſcobar *ſup. num.* 128.) indiſtinctè licere Sacerdotibus, priuatim Horas Canonicas quacumque diei parte perſoluere, etiam notabiliter illas anticipando, aut poſtponendo præſcriptis Horis, aut nulla interueniente iuſta perverſionis cauſa; quia id fieri vbique paſsim videmus, & ab omnibus ita obſeruatum multis ab hinc annis communiter accepimus.

6 Sed ſtando priori ſententiæ, ſi ipſa magis complaceat, prænotatum velim non ita ſtrictè accipiendum, vt Prima incipi debeat præcisè in fine primæ partis diei artificialis, ſed cum aliqui latitudine morali, ita vt ſatisfaciat illam recitans, vel paulò ante, vel paulò poſt ab hora præſcripta veluti de omnibus Horis Canonicis loquentes apertè docet Angel. de Clauaſio *verſ. Hora, §. 22.* Silveſter *eodem verſ. q. 9.* Nauarr. *d. cap. 3. num.* 76. qui hanc latitudinem arbitratur circiter mediæ horæ ante, vel poſt, ita quòd qui recitaret Primam media hora ante, vel poſt finem primæ partis diei, cenſeretur recitaſſe hora primæ. Idem docent Sanchez *in opuſcul. tom. 2. lib. 7. cap. 2. dub. 35. num. 4.* doctiſsim. Antonin. Diana *reſolut. Moral. p. 4. tract. 4. Miſcellan. reſolut. 9. verſic. notandum eſt.* Qui hoc parum ante, vel poſt deſignati temporis, etiam ad tres quadrantes, vel ad vnicam horam extendũt; imò & ad tres horas, ſi Bonacinæ opinioni ſtandum eſt *de Horis Canonic. diſp. 1. q. 3. num. 9.* Vbi excuſari, inquit, ab omni culpa recitantem Primam cum Tertia, Sexta, & Nona tribus horis poſt Solis ortum. Tum quia hæc eſt moderata, & conſueta poſtpoſitio. Tum quia tempus à iure præſcriptum non conſiſtit in indiuiſibili, ſed magnam habet latitudiné, vt ex conſuetudine patet. Qui & aduerſæ opinionis fundamentis ſatisfacit. Sequitur Eſcobar *d. tract. q. 4. regul. 9. num. 127. & 136.* Quo & illud admoneam Clementem VII. S. P. Conſtit. 13. vt habetur *tom. 1.* Bullar. Laert. Cherub. *pag. mihi* 578. Auditoribus Sacræ Rotæ Romanæ indulſiſſe facultatem recitandi Horas Canonicas, & alia diuina Officia, anticipatis, vel poſtpoſitis horis. Vti & Referendarijs vtriuſque Signaturæ *Paul. III. Conſt. 23.* fuit elargitũ, vt *in eodem tom. pag. 650.* elucet.

7 Et quamuis inde inferrent nonnulli, quod cum Matutina cum Laudibus recitatur in Aurora, ea finita protinus poſſet dici Prima, quaſi iam tunc eſſet hora debita: Hoc tamen omnino diſplicet Nauarro *ibidem*, quia Prima Hora non eſt in ipſo Solis ortu, qui eſt initium primæ partis diei, ſed in fine illius partis, vt initio cum Theod. Rubeo inſinuauimus.

8 Hanc igitur latitudinem ſi in Prima recitanda Clericus, aut quiuis alius obſtrictus exceſſerit, culpam ſaltim venialem minimè effugiet, & tandem ad Primæ recitationem tenebitur, quamuis hora illi à iure præſcripta effluxerit; quia lapſus horæ peccatum inducit, ſed non excuſat ab obligatione recitandi, dum adhuc dies duret, vſque ad mediam noctem, quo finito proculdubio excuſaretur. Quoniam vt optimè ratiocinatur Nauarr. *d. cap. 3. num.* 78. eiuſmodi præceptum tantum reſpicit horam, vt à veniali excuſſet, non verò ab obligatione ſub mortali, quæ per integrum diem perſeuerat. Vt etiá nouiſsimè conſiderat Machad. *de perfect. Confeſſore, tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 2. docum. 6. num. 1.* & ſi contrarium magis placuerit Coſm. Guimier. *in pragmatic. ſanction. titul. quando Horæ, verſ. Syncopando*, vbi indiſtinctè affirmat expirante hora deputata lectioni Horarum expirare etiam obligationem illas recitandi. Ductus authoritate Ancharrani *in cap. 1. de celebrat. Miſſar.* qui cum verbo *Termini* ad Horas recitandas loquatur, dicens elapſo termino lectioni Horarum deſignato, finiri obligationem illas recitandi, de termino diei, & non Horæ eſſe ſubaudiendum putat *dicto loco* Nauar.

9 Excipiendi tamen erunt à regula ſu-

ſuperius præſcripta Clerici, Religioſi, & Beneficiati illa die, qua incipiunt recitationi precum Canonicarum eſſe obnoxij, qui non Præfatis ſtatis horis, ſed ab illa prima ſuæ obligationis preces ſolvere tenētur; ex ſententia P. Suar. *lib.4. de Horis Canonic. c.27. n.* 8. Caſtr. Palaus 2. *tom. tract.7. diſp.2. puncto 4. nu.3. verſ. difficultas.* Quibus conſentit nouiſsimè Eſcob. *de Hor. Can. q. 4. reg. 9. n.* 132.

10 Nec illud in propoſito negligam, iuſta interueniente cauſa poſſe Prælatum diſpenſare circa obligationem recitandi Officium debitis Horis in Choro, vt ſi futura ſit proceſsio, inſignis concio, aut ſpectetur illuſtris aliqua perſona, vel quid ſimile acciderit, quia tunc ceſſat ratio ſcandali, quæ prohibet dictam precum inverſionem, vt poſt Nauarr. *de Orat. cap.* 3. *num.* 55. Regin. *lib.*18. *nu.*179. Suarez *de Horis Canonic. lib.*4. *cap.*15. *num.*13. S. Fauſt. *lib.*9. *q.*190. Trullench 1. *Decalog. cap.* 6. *dub.*18. *cap.* 5. obſeruat optime D. Ioann. de Eſcobar *d. tract. q.4. regul.9. num.*134.

11 Quibus conſectariè ſubiungitur Auroræ initium diei per horam, & quartam alterius horæ partem ante Solis manifeſtationem: Ita expreſsè Scotus *in* 4. *diſtinct.*13. *quæſt.* 2. *art.* 4. Gabriel *in lect.*14. *in Can.* Azor *part.* 1. *lib.*10. *cap.*25. *quæſt.* 5. Scorc. *de Sacrific. Miſſæ, lib.*2. *cap.*15. *num.* 8. Cardinal. Brancatius apud Antonin. Dianam *Reſolut. Moral. part.6. tract.*8. *Reſolut.*49. *verſ. vt autem clarius*. Quibus quaſi ſubſcribens Theodor. Rubeus *in Horario Vniuerſal. Eccleſ. cap.* 16. *numer.* 24. *verſic. reſponſio*. Auroram

12 inquit minimam (quoniam maxima Aurora eſt Horarum circiter nouem, vt in eleuatione poli graduum 80. in gradu 6. Piſcium, & gradu 24. Libræ, vt idem Theodorus agnoſcit *ibidem cap.*19. *num.* 18.) durationis eſſe ſaltim horæ vnius, & minutorum duodecim. Et ſi Bonacina *de Sacram. Euchar. tom.*1. *diſput.* 4. *quæſt. vltim. punct.*9. *num.* 5. Malit crepuſculi, ſiue Auroræ tempus eſſe vnius horæ, cum dimidia ante Solis ortum, toto ferè anno; Martio ac Iunio menſibus exceptis, quàm communem Theologorum, & Aſtronomorum ſententiam dicit Cardinal. Brancatius *loco vbi prope adducendus*. Videndus Martinus Stephan. *lib. de Templo Salomonis, pag.*160. Ioann. Buſtamant. *in Ceremonial. lib.*1. *capit.* 4. *Rubrica* 15. *num.* 7. qui breuiſsimam tabulam deſcribit, qua ſciri poſsit, qua hora ſingulis anni diebus incipiat crepuſculum. Quod exactiùs, & accuratiùs deſignat Theodor. Rubeus *in ſuo Horario*, vbi id delineatis ſecundùm eleuationem cuiuſcumque Prouinciæ tabulis, vniuerſaliter demonſtrat. Gui opinioni illud optime ſuffragatur, quod de hora Auroræ circunferri ſolitum obſeruat Aloyſius Nouarin. *Schediaſm. Sacro-prophan. lib.*11. *c.*2. *n.*15. computari ſcilicet duabus, aut tribus horis:

Hora vna Auroræ tres valet, atque duas.

Vnde cum de iure communi priuilegio ſecluſo, ante Auroræ initium non liceat Miſſam celebrare (nam quæ ante Auroram fiunt, nocte fieri dicuntur Cald. Pereir. *de empt. & vend. c.* 4. *num.*20.) vt eſt omnium vulgare placitum; à quo non diſſentiunt D. Thom. *in* 3. *p. quæſt.*83. *art.* 2. *ad* 4. Suarez *in* 3. *p. tom.*3. *quæſt.*83. *art.* 2. *ſectione* 4. Scort. *de Sacrific. Miſſæ, lib.*2. *cap.* 15. *num.*3. Frat. Ioann. de la Cruz *de ſtatu Relig. lib.*2. *cap.*5. *dub.*6. Bonac. *de Sacram. Euchar. tom.*1. *diſp.*4. *q. vlt. punct.* 9. *n.*5. pluribus relatis Aug. Barboſ. *in collect. ad Concil. ſeſſione* 22. *in Decreto de obſerv. & evitand. in Sacrific. Miſſæ n.* 29. & his relatis Cardinalis Brancat. *vbi ſupra* in eleganti, & ſancto viro digna diſſertatione *de priuilegijs Cardinalium, quo ad celebrationem Miſſæ in eorũ Capellis*. Quibus addendus A Egidius Trullench *in expoſitione Bullæ Cruciatæ lib.*2. *§.*5. *dubio* 3. *num.*3. & nouiſſime P. Leander *quæſtion. moral. part.*2. *tract.*8. *de Sacrific. Miſſæ diſp.*6. *quæſt.* 1. 13

1. Proculdubio per horam, & quadrantem alterius (quam Auroræ terminum eſſe diximus) ante quam ſubſtantia Solis ſuper terram erradiet, quòd prima diei hora contingit, quam duodecimã vocat Iacob. Mandel. *conſil.* 83. *n.* 25. computatò die ab vno Solis occaſu, ad alium; eiuſmodi Sacrificij celebratio erit permiſſa, vtpote in prima diei parte, *c. neceſſe* 51. *de conſecrat. diſt.* 1. *cap. ſolent. in fine ead. diſt.* conſentit *Rubr.* 15. *Miſſalis*, & D. Thom. 3. *part. quæſt.* 83. *art.* 2. *ad* 4. qui primam diei partem pro Miſſæ celebratione ſecundum S. Leonem *in d. cap.* intelligit de Aurora, quãdo primum Solis radiorum claritas apparet, & dicitur *dies vulgaris*; cũ vulgus diem appellet ab initio Auroræ vſque ad finem crepuſculi veſpertini. Sic Theod. Rubeus *in horar. c.* 19. *num.* 4. qui hanc diei primam partem, mane primum eſſe ait, de quo Iudic. 9. *Primo mane Oriente Sole.* Vt Auroram veteres appellare ſolebant. Idque ſignificari Marci 16. *Et valde mane* (id eſt primò mane) *vna Sabbatorũ veniunt ad monumentum orto iam Sole.* Vnde inquit, cum hoc ſacrum Miſſæ Sacrificium, in principio Auroræ poſsit celebrari, non eſt ſpectanda claritas. Et ita S. Congregatio Cardinalium declarauit *ad Trident. ſeſsion.* 22. *in Decreto, de ſeruandis, & euitandis in celebration. Miſſæ.* Quòd tempus, proſequitur, eſt ſatis opportunũ pro artificibus, & ruſticis, qui ad laborandum, & agros colendos ſummo mane ſurgunt; & etiam pro puellis, & ſimilibus perſonis. Vt propterea S. Epiſcoporum, & Regularium Congregatio ſub die 18. Februarij 1592. Ordinauerit cuidam Epiſcopo (qui ſub pœna excommunicationis præceperat, vt puellæ audirent ſacrũ in diebus feſtiuis) vt excommunicationem reuocaret; & admoneret parentes dictarum filiarum, vt Sacrum audirent. Et ſubiungit, quòd Epiſcopus faceret Miſſam celebrare in Aurora, vt eò facilius poſſent audire, hoc eſt, vt notauimus, per horã; & quadrãtem alterius ante ipſam Solis irradiacionẽ: ita in ſpecie reſoluunt Scort. *vbi proxime n.* 3. Roſel, *verſ. Miſſa num.* 2. Azor. *inſtit. moral. lib.* 10. *c.* 25. *quæſt.* 5. Rodrig. *tom.* 4. *quæſt.* 43. *art.* 3. quibus accedit Brancat. *ibidem*, ſubdens ampliari hunc terminum vnius horæ cum quadrante a nonnullis Theologis ad horam cum alterius dimidio; præſertim à Suarez *vbi ſupra, verſ. Secũdò inquiri poteſt.* vbi, vt occuratur ſcrupulis, tenet non eſſe curãdum de quadrante, ad quem vltra horam tempus Miſſam inchoandi producimus, cum in moralibus non ſit locus mathematicæ menſuræ, quo circa ſeſquihoram pro quadrante illo conſtituit, vt ſic intra horam & dimidiam ante Solis ortum liceat Miſſam celebrare; idẽ tenet 15
Stephan. Durand. *de ritib. Eccleſiæ lib.* 2. *cap.* 7. Bartol. ab Angel. *de Miſſa* §. 647. Bonacina *vbi ſupr.* Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 5. *à num.* 111. & alij, quibus accedit Auguſt. Barb. *de iure Eccleſiaſt. lib.* 1. *c.* 11. *num.* 25. & *in collect. ad Concil. ſeſsione* 22. *de Sacrific. Miſſæ cap.* 8. *num.* 29. Quod non nihil protendunt Palud. apud Suarium *d. loco*, Victoria *in ſumma num.* 97. Layman *tract.* 5. *de Sacrific. Miſſæ cap.* 4. *num.* 2. ſcilicet, vt poſsit Miſſa inchoari dimidia hora ante crepuſculum ſiue Auroram, ſic vt Miſſæ finis collimet cum initio Auroræ, vel crepuſculi quam ſententiam in proxi ſeruandam admonet Suar. *dicto loco, verſ. Tertia exceptio*, & Trull. *vbi ſup.* Buſtamante *in ceremon. lib.* 1. *c.* 4. *Rubr.* 15. *num.* 2. & multorum teſtimonijs Anton. Diana 2. *part. tract.* 14. *reſol.* 33.

16 Qua opinione admiſſa, tuta, & probabiliſsima (vt placet eminentiſsimo viro) infertur, cuicumque Sacerdoti licere per duas ferè horas ante Solis candorem, ſiue Auroram, Miſſæ Sacrificium exordiri, vt conſequenter voluit Suarius *ibidem*, & Hieronym. Rodrig. *in comp. quæſt. Regular. reſol.* 25. *de celebrat. Miſſar.* Eminent. Card. Lugo *de Sacram. diſp.* 20. *num.* 32. & *ſeqq.* Moure 3. *p. c.* 5. §. 14. *num.* 3. Pitigian. *diſt.* 13. *quæſt.* 2. *art.* 4. & nouiſsimè P. Leand. *quæſt. moralium in ſept. Sacram. tract.* 8. *diſp.* 6. *q.* 2. vbi ex Nauarro,

AEgi-

AEgidio, Fagund. Layman & Philiberto ſubiungit, in Gallia, Germania, & Belgio Miſſam celebrari tempore hyemis; tribus vel quatuor horis ante Solis ortum. Quod & de Hiſpania ex antiquiſsimo more Toletanæ noſtræ Eccleſiæ adteſtari poſſumus cum in ea ſingulis diebus prædicto tempore antelucanum hoc Sacrificium, non ſine fidelium concurſu, & deuotione à Sanctiſsimo Ildephonſi præſulatu ſine intermiſsione celebretur, vt notiſsimum eſt, & ex antiquis monumentis accepimus, quorum fidem nec parùm iuvant Illuſtriſsimi viri D.D. Didaci de Caſtejon & Fonſeca Epiſcopi Turaſonēſis abſolutiſsima ſcripta *de Primatu S. Eccleſiæ Toletanæ contra Bracharenſē part.1.cap.1.§.7. pag.432.* vbi in propoſito hæc leguntur: *Deben los Fieles à Ildephonſo la Miſſa, que la Santa Igleſia de Toledo en ſu Capilla haze celebrar todos los dias al romper de el Alba: dotacion llena de piedad, y de prudencia; porque preuino à la deuocion de los meneſteroſos, poniendoles eſte ſoberano Sacrificio en hora que ſin verguenza le pudieſſen gozar ſus deſaliños; y ſin faltar al trabajo cotidiano, de que los pobres neceſſitan y para que le gozaſſen tambien los paſajeros, ſin perder tiempo para hazer ſu camino.*

Refert præcedētis ſententiæ nonnullos Card. Branc. *vbi ſup.* quibus ex animo ſubſcribit, inde ad priuilegiatos infereñs, quid dicendum? Sed cum hoc ad Secundam Horam ſpectet, ibi vt propriori loco diſcutiemus illud tamen non reticeam, quod in propoſito admonet AEgid. Trullench. *vbi proxime num.* 5. videlicet præfatam reſolutionem procedere regulariter, vbi nulla iuſta cauſa intercedit; quia ea interueniente, poterit etiam ante præſignatum tempus Miſſa celebrari. Veluti *Primò* quando Sacerdos eſt iter facturus. Et ſi hoc non admittant Lay. *lib.4.tract.5.cap.4.n.3.* & Diana *d.reſol.33.* vtpote cōtra canonem, & conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ. De Epiſcopis id affirmat Nauarr. *c.25.n.85.* Henriq. *lib.9.cap.24.num.5.* Fag. *præcepto 1.lib.3.cap.17.num.16.* Azor. *lib.10.c.25.q.5.* Hurtado *diſp.4. diff.4. Philib.tract.3.p.3.c.7.n.11.* nouiſsimè P. Leand. *d.tract.8.diſp.6.quæſt.6.* qui idem etiā permittūt Cardinalibus licet non ſint in itinere: cæteris autem presbyteris, quamuis itinerantibus negat ipſe Leand. *quæſt.1.*

Secundò, proſequitur Trullench, adhuc in ipſis tenebris celebrari poterit, vt operarij ad laborem profecturi Miſſam audiant; non ſolum diebus feſtiuis, quibus ex præcepto ad Miſſam tenētur, & tamen ſi neceſsitas poſtulaverit poſt ipſius auditionē poſſunt labori incumbere; vt ex illis ſatis liquet, quorum meminit Summa oper. Dianæ *part.1.verſ. feſtum ſeruare.* Sed quibusvis alijs diebus nō feſtiuis, vt id obiter notem, cum his omnibus ſaltim ex honeſtate, conſilio, & deuotione expediat Miſſam audire ad Spirituale lucrum, & interiorem conſolationem, quæ ex inde nec minima oritur teſte B. Chriſoſtomo *homil.69.* Innoc. & alijs citatis a Gabriele *in Canone Miſſæ lection.29.in princ.* Et teſte omni exceptione maiore experientia, iuxta Nauar. *in manual.cap.21.num.1.in fine*, & alios apud Ferdinand. Paez *in repetitione c. Miſſas, verſ. Die Dominico, n.31.*

Tertiò, licet ex temporaneam Miſſam dicere *ex Trullench*, ad communicandum infirmum morti proximum, quod etiam contra Henriq. *lib.9.cap.4.num.5.* docet Victor. *de Euchar. n.95.* Laym. *vbi ſup.* & cum Gaſpar Hurtado, Diana *d.reſol.33.* multisque alijs Leander *d.tract.8. quæſt.5.* vbi ex hac cauſa poſſe celebrari ſtatim poſt mediā noctem affirmat, etiam, citra licētiam Epiſcopi ſi abſit, vt ſubnectit Trullench *ibidem*.

Quartò, permititur Sacratiſsima Natiuitatis nocte, *c. nocte, de conſecr. diſt.* 1. qua adeò ante Auroræ initium Miſſa decantatur, quod etiam ante diei principium, & duodecimam noctis ſoleat in Pōtificia Capella. Idque conſequenter, & à non ieiuno Sacerdote, vt ſatis colligitur ex verbis P. Garſiæ, *de excellent. Sacerdot. tract. 3. dif.5.dub.2.punct.3.num.27.* vbi hæc ſatis

ſatis ad rem profert: *De lo dicho ſe colige; que pues eſte ayuno es Eccleſiaſtico, como hemos viſto, puede diſpenſar el Pōtifice en el; y ſabemos que lo han hecho: porque quenta el P. Fr. Ioſeph de Siguença en las Coronicas de nueſtra Orden tom. 3. lib. 1. cap. 37. que Iulio III. diſpenso con Carlos V. y diſpenſa cada año el Pontifice la noche de Nauidad, en la qual celebra vn Cardenal en la Capilla de el Papa delante de el deſpues de Maytines, y acaba antes de media noche: con lo qual es viſto que no celebra ayuno, pues comio la Vigilia de Nauidad. Reſpōde empero Lugo vbi ſupra num. 57. que no diſpenſa el Papa en que eſte celebre no ayuno, ni es tal ſu intencion, ſino anticipar el dia de Nauidad vna hora, ò hora y media, pues no ay termino fixo de quando comença el dia, y puede la Igleſia ſeñalarle, como de hecho le ſeñalá en eſte caſo el Pontifice a las diez y media, ò onze.* Alioquim plura inde ſequi abſurda infert *ibidem* Lugo, quibus nō refragantibus contrarium magis arridet Paſqualigio *deciſ.* 311. *n.* 24. vbi illis ſigillatim recenſitis inquit, *quod licet hoc accutiſsime excogitatum ſit a Lugo, non eſt tamen verum, ſed contra praxim; quia Pontifex quotañis diſpenſat cū Cardinali celebraturo, vt poſsit non ieiunus celebrare, expediens ſuper hoc ſpeciale Breue, & proinde ſupponitur, quod ſit celebraturus intra diem præcedentem, neque anticipatio, quam ponit Lugo habet fundamentum*, vt latius apud ipſum.

Et tandem quinto ex diſpenſatione Epiſcopi Miſſam dictis horis decātare concludit *ibidem* Trullench, ex doctrina P. Ledeſm. *in ſumm. tract. de Euchar. cap.* 19. *concluſ.* 8. *&* 9. Nec di-
17 ctis aduerſatur text. *in d. cap. nocte* 48. *poſterioribus verbis, de conſecrat. diſt.* 1. vbi excepta nocte Sanctæ Natiuitatis Domini, reliquis temporibus prohibet celebrationem Miſſarum ante horam tertiam diei. Quia hæc diſpoſitio de Miſsis publicis, & popularibus ſubaudienda eſt, quæ ante dictam horam celebrari non poterant, non vero in peculiaribus procedit, etiam prima diei parte permiſsis, vt egregie deducitur *exc. & hoc* 52. *d. diſt.* 1. *attendendum eſt*, inquit Auguſtinus, *vt Miſſæ peculiares, quæ per dies ſolemnes a Sacerdotibus fiunt non ita in publico, fiant vt propterea populus a publicis Miſſarum ſolemnibus, quæ hora tertia Canonica fiunt abſtrahantur*, conſentit Guil. Durand. *in ration. diuin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 20.

Verum enimvero ne a propoſito curſu diſcedamus, vnius horæ ſpatium pro longa dilatione frequenter vſurpari in iure conſpicitur. Hinc vnum, alio prius ratione vnius horæ vocatur text. optimus *in l. ſi quis eum.* 16 *§. ſi ſuo teſtamento, ff. de vulgar. & pupil. ſubſtit.* vbi eadem die pater fecit ſibi teſtamētum vna hora, & alia hora pro filio impubere teſtamentum ordinauit, & tamen vtrumque non dicitur eodem contextu conditum, ſed prius paternum: de hinc vero pupillare notat *ibidem gloſ. & in l. ſi ex pluribus §. fin. ff. de ſolut.* Bald. *in l. Imperator. La* 1. *verſ. & nota quod dies, ff. de ſtat. hom.* Fel. *in cap. Paſtoralis, num.* 5. *de reſcript.* Rip. *in l. ſi debitor. num.* 10. *ff. de pignor.* & alijs relatis Laçar. Fænuc. *de momento tempor. cap.* 17. *num.* 6. ſubnectens, non ſolum ratione vnius horæ, & particulæ, ſed etiam ratione momenti; & puncti vnum diei prius alio, ex Decio *in cap. Paſtoralis, in princ. num.* 5. facit gloſ. 1. *in l. non ſolum, ff. de in integr. reſt.* Tiraq. *de primog. quæſt.* 2. *num.* 2. Mieres *de maior. part.* 1. *quæſt.* 36. *num.* 102. & colligitur ex doctrina Bart. *in l.* 2. *§. creditū, ff. ſi cert. petat.* quam ſequitur Purpurat. *ibid. num.* 49. aſſerentis prioritatem minoris temporis unius horæ eſſe incōſideratione, facit *l. Arethuſa, cum ſequenti, ff. de ſtat. homin. l. ter enixa. de verbor. ſignificat.* & aliarum cumulus apud Menochium *de arbitrar. iud. caſu* 48. *num.* 3. Et ſaltim quod ratione vnius horæ dicatur quid altero prius, vel poſterius, vt præmiſsimus, eſt quidem extra controuerſiam poſitum, innumeriſque iuris & ſcriptorum teſtimonijs euictum a Tiraquello *de primog. d. quæſt.* 2. *num.* 2. *& tract. de indicio in rebus exiguis ferendo, inter caſus quibus modici ratio habetur, verſ. Septimo*

com-

commẽdatur. Menoch. *de adipiſc. poſſeſ. remed.* 4. *num.* 792. Anton. Peregrin. *de iure Fiſci lib.* 6. *tit.* 6. *num.* 35. vbi id etiam rerum contra Fiſcum admittit, cui ratione vnius horæ priuatum, vt antiquiorem eſſe præferẽdum concludit Petr. Barboſ. *in l.* 1. 2. *part. num.* 7. *&* 8 *ff. ſolut. matrim.* Stracha *de mercat. tit. de Doctorib. verſ. poſtquam num.* 13. Mieres *vbi ſup. num.* 101. Hocque ſenſiſſe videntur Cagnol. *tom.* 3. *pagina mihi* 695. *num.* 4. & Bernard. Pandius *de præſent. inſtr.* 4. *par. declarat.* 19. *num.* 121. cũ horæ ſupputationem deſpuendam non eſſe affirmãt, quinimo inquit Pandius, quod licet ſtatuto caueatur nullam haberi rationem horarum, adhuc ſi de horis conſtet præuentioni, & prioritati eſſe deferendum.

19 Ex quo prætextu vnius horæ præuentioni eſſe locum, ſiue in materia beneficiali, ſiue in alio quolibet actu, contendit gloſ. *verſ. die obligauit. in d. l. ſi ex pluribus* 89. §. *fin. ff. de ſolut. & in c. duobus* 14. *verſ. ſi non appareat, de reſcript. in* 6. Bald. *in l. Imperator.* 1. *lect. num.* 4. *ff. de ſtat. homin. & in l. præſcriptione num.* 15. *C. ſi contra ius, vel vtilit. public.* Franc. *in cap. ſi a ſede num.* 4. *de præb. in* 6. Felin. & Decius *in d. cap. Paſtoralis, in princ. de reſcript.* Ioan. de Silua *de benef.* 3. *part. quæſt.* 5. *num.* 13. Caſador. *deciſ.* 20. *num.* 1. *de Præbend. & deciſ.* 4. *in fin. ſuper regul.* Puteus, *deciſ.* 172. *num.* 3. *lib.* 3. Menoch. *de adipiſcend. remed.* 4 *num.* 791. expreſsius docet Franc. Marc. *quæſt.* 496. *num.* 1. Petr. Gregor. *in præludijs optimi Iuriſconſ. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 1. vbi in concurſu Ordinarij, & Summi Pontificis, illum præferri, cui prius per horã collatum fuit beneficium, docet conſentit Gãbar. *de poteſt. legat. lib.* 3. *n.* 668. *cum ſeqq.* & Aloiſius Riccius *in praxi, variar. reſol. reſol.* 103. *in princ.*

20 Qui quidem inde meritò colligit Bullam Gregorij XIII. de præcedentia inter Fratres Mendicantes, vt præcedant illi, qui antiquiores, & priores fuerint in loco, debere intelligi etiam de antiquitate vnius diei, vel horæ tantum, quia prioritas, ſeu præuentio cauſatur ex vna hora prioritatis, quod reſpectu proceſsionum erit ſubaudiẽdum, de quibus tantum dicta conſtitutio loquitur, non vero reſpectu ſeſsionũ in Concilijs, & generalibus congregationibus, aut priuatis vti ex eadem Bulla deducitur, vbi ſubditur: *Præterea, quia inter prædictos ordines plerumque alia in proceſsionibus, & alia in Concilijs generalibus, & alijs actibus publicis, ſiue priuatis, ratio circa modum præcedendi ſeruatur, nolumus per præſentes prærogatiuis dictorũ ordinum quo ad præcedentias huiuſmodi, quæ proprijs ordinibus, præterquam in proceſsionibus prædictis debentur, aliquod præiudicium generari.* Obſeruat Fel. Contelorius *de præcedentia num.* 77. qui *& num. ſequent.* admonet, poſt prædictam conſtitutionem, Sacram Cõgregationem Eminentiſsimorum & RR. Cardinalium, negotijs Epiſcoporum, & Regularium præfixam, ad tollendas omnes lites anno 1593. ſtatuiſſe approbante Sanctiſsimo, vt in poſterum in proceſsionibus, cæterisq; actibus illud ſeruetur inter Regulares, quod in vrbe Romana ſeruatur, non obſtante Bulla Gregorij XIII. vtpote ex ipſa declaratione conſtat quam refert Stephan. Quaranta, *in ſumma Bullarij verſ. Præcedentia*, quæ eſt etiam impreſſa *in priuilegijs Ordinum Camaldolenſium fol.* 218. *& in collectione priuilegiorum facta per Ioannem Baptiſtam Confectium fol.* 188. *impreſsionis Florentinæ.* Et meminit etiã Ioãnes Aloiſ. Riccius. *deciſ.* 131. *num. fin. part.* 1. Sequitur Rota *in Salernitana præcedentiæ* 14. *Martij* 1622. corã R. Caualerio, quod & ad reliquas Ciuitates extra Romanam eſſe produbendum non dubito, ex vi rationis, quæ vbique procedit, nẽpe, vt lites & diſcordias tollantur.

Quod item & in hypotheca procedit, ad quam ſi duo concurrunt creditores, quibus eadem die fuiſſet pignus addictum, ille profecto erit præferendus, & alterum præcedet, cui prius, ſaltim per vnius horæ ſpatium conſtiterit obligatum. Elegans text. *in l. ſi fundus,* 16. §. *final. ff. de pignor.* 21

vbi

vbi ideo cum eodem die ſimul vtrique creditori pignus datum eſt, ſeparatim ſoluitur, quia diuerſis horis vnicuique fuerat ſuppoſitum, interpretatur Euſtachius *de tempore*, & ex eo L. Charond. *nota marginali*: Obſeruat gloſ. *in l. ſi ex pluribus*, *§. fin. ff. de ſolut.* Felin. *in d. cap. Paſtoral. num. 5. ac reſcript.* Afflict. *deciſ.* 387. & ibi *Addit.* Corraſ. *tom. 1. pag. 736. num. 3.* Aloiſ. Riccius *d. reſolut. 103. num. 2.* Felician. *de cenſib. lib. 3. cap. 5. num. 16.* qui quaſi regulam cõſtituens, ſufficere ait, vnius horæ prioritatem, vt vnus creditor alteri præferatur. Marc. Anton. Peregr. *de iure fiſci d. lib. 6. tit. 6. num.* 35. Carraſcus *in nonnullas leges Recop. cap. 11. part. 3. num.* 180. Cald. Pereyr. *de emptione & vendit. cap. 4. num.* 17. nouiſsime Carol. Rota *in florilegio practicar. concluſ. concluſ. 31. num. 2.*

22 Cui finitimum eſt, anterioritatem poſſeſsionis ſufficiẽter probari per horam, illamque antiquiorem diei, quæ hoc ſaltim ſpatio aliam antecedit. Vnde cum iuris ſit manifeſti poſſeſsionem antiquiorem eſſe manutenibilem, poſteriorique præferri, vti clandeſtinæ ex iuris præſumptione, *cap. licet cauſam* vbi communiter Doctores, *de probat.* Bartol. *in l. ſi duo num. 4. ff. vti poſſid.* cum alijs relatis per Menochium *de retin. poſſeſ. rem. 3. num. 725.* Quo ad effectum
23 manutentionis illa dicitur antiquior poſſeſsio, quæ vna hora eſt alia poſſeſsione anterior argumento eorũ, quorum prope meminimus, tradit in ſpecie Ferret. *conſil. 3. num. 8. in fine*, Rota *deciſ. 19. n. 2. & 3. par. 2. diuerſor.* vbi quia conſtiterat Ioannem cæpiſſe poſſeſsionem capellaniæ, de qua lis vertebatur, priuſquam Andræas per horam, vel circiter; reſolutum fuit Ioánem, & non Andræam in poſſeſsione dictæ capellaniæ manutenendum eſſe. Riccius *in collectan. deciſion collectan.* 1507. Viuius *deciſ.* 411. *numero* 31. *lib.* 3. Barzius *deciſ.* 46. *num.* 11. & pluribus deciſionibus confirmat Ludouic. Poſth. *de manut. Obſeruat. 71. n.* 9. *& deciſ. 49. n.* 2. *&* 3. Nec mirum, cum vt *in d. deciſ. 19. diuerſorum, num.* 3. fuit deductũm, non ſolum vnius horæ prioritas, verum & cuiuslibet puncti ipſius in idem ſufficeret, ex Viuio *ſupr. intriglioto deciſ. 35. n.* 3. & Poſth. *vbi proxime.*

Eóque pertinet illud teſtamentũ 24
haberi prius ad reuocationem alterius, quod vel per horam antea ſcriptum probatur, cum etiam in teſtamentis prioritas vnius horæ locum habeat. Gloſ. celebris *in d. l. ſi ex pluribus. §. fin. ff. de ſolut.* quã mirifice extollit Bald. *in d. l. Imperator, caſ. 1 ff. de ſtatu homin.* quibus expreſſe adſtipulatur Franc. Marc. *d. quæſt. 496. num. 1. ad finem.* Conducuntque ſuperius notata, *num.* 18. & probari videtur *ex l. ſi quis cum 16. §. ſi ſuo teſtamento. ff. de vulgar. & pupil. ſubſt.* Ex qua hanc elicit ſententiam antiquiſsimus Euſtachius *de tempore & interuallis, vbi de Hora*, quam ſic è Græco originali Latine donauit ſedulitas Ioannis Leũclauij 2. tom. iuris Græco-Romani, pag. mihi. 209 *Si quis alia quidem hora ſibi teſtamentum authenticum condiderit, alia vero pupillare fecerit adſumptis in eo quinque teſtibus: teſtamentum pupillare valet, & veluti tempore poſterius authenticum reſcindit Digeſtor. lib. 28. tit. 7. Dig. 16. Baſ. lib. 35. tit. 10. cap. 17.*

Vnde inferendum ſuccedit, quod vti inſpectio, & deſcriptio teſtamenti abſque die, & Cõſule fieri præcipitur, *l. 2. §. diem, ff. quemadmod. teſtam. aper. l. 3. C. eod. l. 5. tit. 2. p. 6. facit. l. 112. tit. 18. par.* 3. ita & abſque horæ manifeſtatione fieri debet, ſi forte hora fuerit teſtamento adſcripta, quoniam illa ratio dicti §. *diem*: *Namque etiam inſpectio materiam falsò fabricandi inſtruere poteſt.* Etiam in horæ teſtamenti inſpectione, ſeu editione procedit, ſiquidem cognita ipſius hora, certius poterit de falſitate cogitari, aliud ſcilicet teſtamentum, veluti ſequenti hora conſcriptum ſubijciendo, quod vltimum appareat, & antecedentis ſaltim per horam, reuocatorium.

Cæterum conuincitur vnius horæ 25
ſpatium pro longa dilatione accipi, quandoque de iure communi infanté

ſatis

ſatis poſt mortem patris vixiſſe creditur, quo ad transmiſsionem hæreditatis in ſuos, cum per horam tantum in humanis degerit, Bald. *in l. vnica, §. in nouiſsimo, de caduc. tollend.* Iaſſon *in l. nõ tantum, num. 2. C. de legat.* Sebaſt. Medic. *de regul. iur. regul. 5. p. 2. n. 39.* Lazor. Fœnut. *de momẽto tẽpor. c. 32. n. 8.* Dixi hoc ex iure communi procedere,
26 quoniam patrio iure attento, ex diſpoſitione *l. 13. Tauri*, vita ſaltim viginti & quatuor horarum naturalium eſſe debet, vt filius legitime natus, & ſucceſsionis capax habeatur, vbi vulgo admonent interpretes, præſertim Alph. Carrança, *in notis peculiaribus, ad d. l. poſt tract. de partu, ſubdens num. 8. & 17.* huius legis deciſionem correctoriam fuiſſe antiquarum ll. videlicet, *l. 17. & 18. tit. 2. lib. 4. fori Iudic.* quibus decem dies in idem erãt præſcripti, vt infra hora 24. latius apparebit, quod reſpectu filij ſanguinolenti, & recenter nati ſubaudiendum vellim, is enim, vt matri, vel patri ſuccedat, & eorum quamlibet hæreditatem trãſmittat, horis ſaltim viginti quatuor perduret, & viuat oportet, computatis ſcilicet a puncto ipſo natiuitatis, non vero ab inſtanti mortis illius parentis, de cuius ſucceſsione agitur, quoniã ſi ætatis fuerit viginti quatuor horarum, licet ſaltim per horam, aut momentũ parenti ſupervixerit, illi ſuccedet, & in alterũ hæreditatẽ trãſmittet, arguměto *l. qui duos 10. §. ſi Lucius, ff. de rebus dubijs, & probat Fænut. vbi ſup.*

27 Indeque ſuperius pronunciatũ elucеſcit, quia Scholaſticus, qui vt curſũ lucretur, cõſiderabili temporis ſpatio lectionibus adeſſe obſtringitur, veluti ratio ipſa euincit, & cauetur Salmanticenſibus ſtatutis, *tit. 21. §. 28. & tit. 28. §. 27.* Complutẽſibus, Vallisoletanis, & noſtris Toletanis etiam; non minori ſpatio vnius horæ cuilibet lectioni ex his, ad quarum auditionem, vt curſum adquiras teneri placuit, intereſſe debet. Quoniam vt optimè concludit Alphonſ. de Eſcobar, *de Pontiſic. & Regia iuriſd. in ſtudijs general. c. 32. num. 52. & ſeqq.* non aliter vtroque foro Scholaſticus curſum iuſtè probauit, quam ſi cum Magiſtro toto tempo electionis ita adfuerit, vt neceſſario cum ipſo egrediatur, & non antea, vnde cum tempus lectioni deputatum vnius horæ, fere in vniuerſis Gymnaſijs agnoſcatur, eo præcisè adſint Scholaſtici operæpretium erit ad curſus probationem.

Iuſta quæ erit accipienda apud noſtros, *l. 18. §. 6. tit. 7. lib. 1. Recop.* vbi inter alia, vt ſtudioſus fori priuilegio potiatur, maxime prærequiritur, vt audiat: *dos lectiones cada dia*, quod interpretandum eſt ſecundum mentem Alphonſi de Eſcobar *vbi proxime nu. 49.* ex verbis illis ſequentibus: *De manera, que hagan aquello porque deben gozar*, & conſequẽter, vt ſi ex vniuerſitatis ſtatutis ſtudioſus, vt curſum conſequatur, non niſi vnã lectionem audire debeat, ex huiuſce legis præſcripto ad duarum auditionem non compellatur, cum legis ea fuerit mens, vt ſtudioſus id faciat, quod ad curſum recte probãdum facere debet, ſiue duas, ſiue vnã, dũtamen muneri ſuo ſatisfaciat, lectiones audiat, ipſisque deſignato temporis ſpatio adſit, videlicet, vnius horæ in qualibet lectione. Quod etiam de omnibus Canonicis, tam Cathedralis, 28
quam Collegiatæ Eccleſiæ dictum vellim, qui cum ex munere, Sacræ Scripturæ lectioni ſingulis diebus ſua Eccleſia intereſſe debeant; ad idque ab Epiſcopo poſsint compelli; vt cenſuit Sacra Congregatio Cõcilij, teſte Auguſtino Barboſ. *de Canonic. & dignitat. cap. 27. num. 28.* per integram horam lectioni aſsignatam, vt infra pateuit, adeſſe debent. 29

Qui vero aliter curſum probauerit, priuilegijs non fruetur, & ſi ad gradũ eo modo conſcenderit, ipſius intuitu nullis honoribus, aut immunitatibus gaudebit, ita Nauar. *in ſumm. cap. 28. ad dit. ad num. 58. cap. 25.* & alij quorum meminit Sanch. *in opuſc. tom. 1. lib. 2. c. 1. dub. 57. num. 8.* Niſi ita fuerit idoneus, & litteratus, vt merenter gradũ ſuſceperit, quoniã vbi eſſentialia inueniuntur, defectus ſolemnitatis actũ 30

F non

non viciat, veluti in propoſito mauult Couar. *in regul. peccatum 2. p. §. 3. n. 9. & in cap. cum eſſes, de teſtam. num. 5. & 8.* Lopez, *1. par. inſtr. noui, cap. 164.* P. Sanchez, *d. loco num. 14.* quibus nouiſsime accedit Machad. *in Perfecto Cōfeſſore tom. 2. lib. 6. par. 6. tract. 2. docum. 6. n. 2.* vbi numeris ſequentibus de illis
31 agit, qui, & ſi poſt debitum tempus, & curſus ex integris lectionibus conſtātes, imperiti tamen & ignorantes gradus ſuſceperunt; & cōcludit eos mortaliter peccare, qui ſaltim maiores gradus vtputa licentiæ, aut Doctoratus, ſiue in Sacra Theologia, iure Canonico, aut Ciuili, vel medicina notabili inſufficientia aſſumpſerunt, ex multis, quos ibi adducit.

32 Quibus accedit, illum non videri requiſitam ætatem impleuiſſe, qui ſaltim per horam ab ea diſtat, vnde P. Baſil. *de matrim. lib. 7. cap. 65. num. 1.* inquit, quod ſi vna hora deſideretur ad ætatē alicui actui præſcriptam, actus viciabitur, ſiue fuerit profeſsio, ordo, matrimonium, aut ſimilis, quoniam cū ius prefinijt tempus, exigitque illud eſſe completum, non eſt locus, nec vnius horæ ſupplemēto, vtpote iam expendimus. *Noſtris annalibus de ætate ad omnes humanos actus requiſita, anno 22. q. 1. & anno 23. quæſt. vnica num. 5.* nouiſſimè ſubſcribit Ferrus Manriq. *quæſt. moral. 45. par. 2. num. 1.* & prius *quæſt. 42. num. 11.* aduerſus Anton. Dianam, qui *part. 2. tract. 2. miſcell. reſol. 29.* cum Ledeſma contrarium etiam probabile dicit, & ita in facti contingentia conſuluiſſe, initiatum ſacris ordinibus mane illius diei, cuius veſpere, aut nocte legitimam ætatem implebat, non fuiſſe ſuſpenſum, quoniā licet ſit in prouerbio, *parum pro nihilo reputari, & quod parū diſtat, nihil diſtare videtur*; hoc vtique nequaquam poteſt verificari, vbi pro forma, & de præſenti requiritur certa ætas ad actui validitatem, tunc enim neceſſariò de momēto ad momētum adimpleta actum præcedat operæpretium erit, ex ſententia Nauar. *tom. 1. de tempor. ordinand. conſil. 9.* Villalob. *in ſum. tom. 1. diſp. 11. num. 2.* Graf. *de ciſuur. lib. 2. cap. 93. num. 30.* & Ferrus Manriq. *d. quæſt. 43. num. 7.* ideo ex Flamin. Pariſ. *de reſig. lib. 4. quæſt. 9. n. 20.* Vega, *in ſum. par. 1. c. 36. caſ. 5. & 21.* Garc. *par. 7. de benef. cap. 4. num. 84.* Rodrig. *in ſum. tom. 1. cap. 30. num. 1.* concludit Squillant. *de priuil. Clericorū cap. 4. num. 81.* prouiſionem beneficij factam nō habenti legitimam ætatem, ſaltim ex defectu vnius horæ eſſe irritam.

Hæc cum ita ex iure ſint, quis non mirabitur P. Leandrum, *quæſt. moral. in ſept. Sacram. 2. par. tract. 6. diſp. 6. quæſt. 8.* adeo pro contraria ſententia pertinaciter pugnantem, vt nedum probabilem, ſed & probabiliorem contendat; meque quaſi crimine inſimulet, proferentem, *anno 22. annal. iuris, q. 1. num. 10.* quam defenſaturus erat partem, omnino improbabilem videri? Quid enim potuit incertius in iure dici, quam veſperam vnius diei, trahi ad mane alterius? nam & ſi fuerit indubitatum, veſpere, & mane coaleſcere integrū diem, vt *Geneſ. 1.* hoc de veſpere antecedentis diei (liceat ſic loqui) non ſequentis, vt Leandro placet, ſubaudiri oportet, hoc enim veſperum non ad præteritum mane, ſed ad ſequens ſpectat, ergo qui matutino tempore illius diei, cuius meridiano legitimam agit ætatem, ordines ſuſcepit, potius alio die, quam ipſomet implementi ordinatus videtur; aut ſaltim nō eo, quo impleuit, ſed quo erat impleturus ſi viueret, quod nemo prudēs ratū admittet, imo quilibet deteſtabitur, vt in ſimili feciſſe videtur P. Azorius, *part. 2. lib. 6. c. 2. dub. 5.* cui ſubcinens Vincēc. Candid. *diſquiſ. moral. tom. 1. diſq. 18. art. 10. dub. 1.* tāti viri auctoritate, nec ratam, nec firmam beneficij adeptionem, ſeu impetrationē dicit, illius qui non ſit prima tonſura ordinatus, etiā ſi cras certo eam ſuſcipiet. 33

Nec minorem admirationem meretur, præfatum virum alias in excutiēdis, expungendiſque aliorum allegationibus ſedulisſimum, me ipſum etiam pro ſua opinione adduxiſſe, *anno 25. q. 55. num. 5.* cum ibi potius, vt & ſupe- 34

rio-

rioti loco contrarium inſinuarim aſſerendo, ex Panormitano, Mandoſio, Sancio, Naldo, & Diana illum, qui hodie: verbi gratia (hæc ſunt verba;) *implet ætatem viginti & quatuor annorum poſſe ſtatim poſt mediam noctem, Sacerdotem creari; quia iſte* re vera dicitur attigiſſe vigeſimum quintum annum, ſiue quod idem eſt, primam diem anni vigeſimi quinti hoc quid aliud importat, quam obfirmare ætatem ordinationis tempore impletam adeò eſſe debere, vt nec momentum deficiat, etſi per momentum tantum impleuiſſe, vel attigiſſe, vbi cepta requiritur ſit ſatis.

35 Sub hæc autem nec illud ſingulare in propoſito negligam, cuius Auctor eſt Sforc. Odus *de reſt. in integr. q. 2. art. 9. num. 54.* & Thom. Sanch. *in ſum. lib. 4. cap. 35. num. 3.* videlicet fauore minoris, ſi non cõſtaret de hora natiuitatis ſpectandum eſſe totius diei exitum; & ſi nec de die conſtet, ſed de ſolo mẽte; expectandum totius menſis exitum; quod ſi nec de menſe, expectandum totius anni exitum, ſequitur Squillant. *de priuileg. Cleric. cap. 4. num. 81. verſ. ſicuti.*

Ideo antiquis obſeruatum comperio, vt integre de ætate; maxime, poſt obitum alicuius conſtaret, ipſius vitæ curſum cum expreſsione item mẽſium, & horarũ tumulo inſcribere ſic in illa;

VALERIA TROPHIMA FILIO DVLCISSIMO. ET PIENTISSIMO. ET FRVGALISSIMO. VIXIT ANNIS. XXIX. MENS. VIIII. DIEB. XVI. HORIS VII.

Cuius teſtis Ioan. Kirchmanus *de funeribus Romanor, lib. 3. cap. 20.* ita conſentit: *Solemne quoque erat, ſpatium vitæ eorum, qui tumulis condebantur exiliter ad calculos reuocare, & quot annos, mẽſes, & eo amplius quot dies ac horas vixiſſent; ſepulchro inſcribere; vt ex innumeris monumẽtorum inſcriptionibus, quæ in omnium paſsim manibus verſantur intelligimus.* Fortèque hac de cauſa, vt exactius, & de momento ad momentũ ætas probetur, horæ mortis rationem haberi indicat Nicolaus Ant. Gizzarellus, *deciſ. 9. in addit. num. 8.*

36 His finitimũ eſt ſatis inchoaſſe ætatem dici, qui legitimam, & requiſitã ſaltim per horam fuit ingreſſus. Ideòque ad Sacros Ordines, quibus ætas incepta ſufficit, rectè promoueri poterit vltimi anni primam horam agens, cũ hæc ſola ætatis ſalutatio, vt ita dicam, vera ſit inchoatio, adeò, vt inficiari nequeat eſſe in vigeſimo tertio anno, v.g. ad Diaconatum præſcripto, qui illius, vel vnam horam exceſsit, veluti affatim oſtẽdimus, *locis vbi proxime noſtrorum annalium*, & multis probat Roder. Acunha *in c. ſubdiaconus 4. & in exp. nemo, 2. n. 2. 78. diſt.* Ferr. Manriq. *d. diſp. 42. num. 11.*

37 Quod etiam & de ætate ad teſtamẽti factionem requiſita philoſophandũ erit; nam cum incepta, ſiue quatuordecim annorum in maſculis, ſiue duodecim in fœminis ſufficiat, rectè illã egiſſe dicetur, qui quæ ve vltimi anni primam horã fuit ingreſſus. Hancque fuiſſe conſulti mẽtem, *in l. à qua ætate 5. ff. qui teſt. facer. poſſ.* ipſius hæc poſteriora verba manifeſtè conuincunt: *plus arbitror: etiam ſi pridie Kalendarum* (erat enim Kalendis natus) *fecerit poſt ſextam horam noctis valere teſtamentũ, iam enim compleſſe videtur annũ quartumdecimũ; vt Martiano videtur;* cauetur Baſil. *lib. 7. tit. 17. c. 8.* & explicat Euſtath. Græcus interpres *de tempor. internall. ipſius operis initio*, & ferè omnes gloſſographi *in d. l. à qua ætate*, vtpote notauimus, *annalibus noſtris anno 14. quæſt. 46. num. 18. & ſeqq.*

38 Hæc vero ita ſubaudiẽda admoneo, dum ætas ab ipſa natiuitatis horã, non vero conceptionis dinumeretur. Nam etſi non ignorem aliquibus, maxime in fauorabilibus placuiſſe, à momento conceptionis eſſe computandã, veluti gloſſæ, *Reg. 17. Cancellar.* Sforc. Oddo,

de in integr. reſt. quæſt. 2. art. 7. n. 48. id tamen omninò improbabile, & a ratione deuium apparet, cum indiſtinctè ſit verum, & generali conſuetudine receptum, ætatem ſemper a natiuitatis hora numerari, vtpote, quæ menſura eſt hominis viuentis, qui non antea dicitur, quam in lucem prodierit, *l. in falcidia 9. ff. ad leg. Falcid. l. 2. ff. de mort. infer. l. cum inter 14. C. de fideicõm. libert.* iũctis alijs, quibus eandem rem plenius elucidauimus *noſtris Annalibus, de ætat. ad omn. human. act. requiſ. anno 1. quæſt. 2. num.* 20. quare eiuſmodi computandæ ætatis initium omnes vna conſeſsione præfingunt; præſertim Couar. *in epit. de ſponſalib. 2. part. cap. 8. §. 2. num.* 5. vbi contra dictam gloſſam *Regulæ 17. Cancellariæ*, inquit, frequentiſsimum eſſe ætatis annos a natiuitate, non a conceptione connumerari. P. Molina *de iuſt. tom. 2. diſp. 573. circa principium*, Garcia *de benef. tom. 2. part. 7. cap. 4. num.* 89. Aldana *in comp. Canonic. reſol. lib. 1. tit. 10. num.* 15. vbi ſic a Rota deciſum teſtatur in vna Cotronenſi ſub die 4. Decembris 1627. cuius etiam meminit Barb. *in collect. ad Concil. ſeſ. 24. cap. 12. num. 3. & ſeſ. 23. de reform. cap. 12. num. 4. & tract. de Canonic. & Dign. cap. 13. num.* 18. Quintil. Mandoſ. *de ætate minori, cap. 1. num.* 24. Thom. Sanch. *in ſumma, tom. 1. lib. 4. cap. 35. num. 4. & tom. 2. conſil. lib. 7. cap. 1. dub. 33. num.* 8. Bonac. *de ſuſpenſione in particulari diſp. 3. quæſt. 1. num.* 6. Ioan. Selius, *in ſelectis, canon. cap. 14. num.* 8. Ego ipſe *d. tract. anno 25. quæſt. 64. num.* 2. nouiſsime P. Leander, *quæſt. moral. in ſept. Sacram, 2. part. tract. 6. diſp. 6. quæſt. 4. verſ. nota hic.* Qui omnes dictæ gloſſæ, & Sforciæ opinionẽ falſam vocitant: & meritò, ſi enim in fauorabilibus, in quibus ſingulari quodã beneficio ætas incepta, habetur pro cõpleta (veluti in ſuſceptione ordinũ, latiſsimè *Noſtris Annalibus Iuridicis* mõſtrauimus) à cõceptionis inſtãti; ſiue mométo ætas numeraretur, duo eſpecialia circa eãdẽ cauſam cõcurrerẽt, quod iura prohibẽt, vt de ætate ad ordines loquens expendit Ferr. Manriq. *q. moral. & Vicarial. part. 2. q. 42. n.* 8.

39 In vſucapionibus verò, non ita de momento ad momentum computatio exigitur, vt ſi à neceſſariæ poſſeſsionis tempore, vel vnica hora deficiat, vſucapio claudicet, *l. in vſucapionibus 6. ff. d. vſucap.* vbi Vlpianus: *In vſucapionibus* (inquit) *non a momento ad momentum, ſed totum poſtremum diem computamus*; quaſi diceret, in vſucapionibus ſcrupuloſam momentorum obſeruationem non haberi, ſed a primo momento vltimi diei, totum poſtremum diem computari: *Ideſt*, elapſo primo ipſius momento, totum diem elapſum quo ad implementum vſucapionis videri, vt explicat Venuleius, qui perperam contrarius videri ſolet, *in l. in vſucapione, 15. in princ. ff. de diuerſ. & tẽpor. præſcript. Dum in vſucapione* (ait) *ita ſeruatur, vt etiam ſi minimo momento nouiſsimi diei poſſeſſa ſit res, nihilominus repleatur vſucapio: nec totus dies exigitur ad explendum conſtitutum tẽpus.* ¶ *Ideoque* (proſequitur Vlpianus *in l. 7. ſequenti*) *qui hora ſexta diei Kalendarum Ianuariarum poſsidere cepit: hora ſexta noctis pridie Kalendas Ianuarias implet vſucapionem*, quo ſenſu prædicta loca accepere Cujatius *in d. l. 6.* latiſsimè Donel. *lib. 5. comment. cap. 19.* vbi Oſuald. *liter. D.* & alij apud Nicol. de Paſſerib. *in conciliat. legũ, pag. mihi* 466.

40 Nec dictis obſiſtit *l. in omnibus 6. de obligat. & action.* vbi Paulus: *In omnibus tẽporalibus actionibus* (profert) *niſi nouiſsimus totus dies compleatur, non finit obligationem*, loquitur enim de temporalibus actionibus, quæ cum tẽpore excludantur, non niſi omni eo perfectè, & a momento in momentum tranſacto id fiat operæpretium eſt, at vſucapio non tam tempore perficitur, & rem à vero domino aufert, quã certi tẽporis poſſeſsione (vnde frequẽter poſſeſsio pro vſucapione accipitur, *l. 2. cũ ſimil. ff. de vſucap.*) cuius ea natura eſt, vt vel minima cuiuslibet rei parte poſſeſſa, tota res poſſeſſa videatur per extẽſionẽ, *l. poſsideri 3. in princ. ff. de acq. poſſeſ. cap. 2. de conſuet.* qua ratione, & qui

qui primo inſtanti vltimi diei poſſedit, eodem extenſionis beneficio, & totum diem poſſediſſe creditur, quia cum poſsidendi actus quàm maxime ex animo pendeat, qui vel minimo vltimi diei momento naturaliter poſſedit, cætera ipſius momenta, & animo poſſediſſe iam videtur, *argumento d. l. 3. §. 1. verſ. non vtique ita accipiendum eſt, vt qui fundum poſsidere velit, omnes glebas circumambulet, ſed ſufficit quamlibet partem eius fundi introire, dū mente & cogitatione hæc ſit; vti totum fundum vſque ad terminū velit poſsidere,* & *l. ſi cui res, 57. ff. de legat. 2.* vbi Gaius: *Sicut res* (inquit) *legata fuerit, & omnino aliqua ex parte voluerit ſuam eſſe, totam acquirit*, & hanc puto dictarum ll. veriſsimā cōcordiā, quidquid aliter ex cogitarint Cujat. Donel. & Nicol. de Paſſer. *ſup.*

41 *Vtrū* (autem) *probationis annus vnius horæ defectum vicietur, ita vt integer quoad profeſsionis valorem minimè cenſeatur?* quæſtionis eſt non inelegantis, in qua negatiuam, vtpote ſecuriorem tenuerunt Stephan. Gratian. *diſceptat. forenſ. tom. 3. c. 413. num. 22.* Campan. *in diuerſor. iuris Canonici rubr. 12. cap. 13. num. 4. in fine*, aſſerentes annum probationis, maximè poſt profeſsionem non eſſe computandum de momēto ad momentū, quia hoc eſſet nimis rigoroſū quo circa Eminētiſsimi S. Concilij Interpretes ſub die 2. Februarij 1631. cenſuerunt illū, qui profeſsione tribus horis ante expletum probationis annū emiſſa, a religione diſceſsit, poſtea regredientem teneri factam profeſsionem ratam habere.

42 Sed nihilominus contrariā ſententiā potiorē arbitrātur quā plures, quibus incōperto eſt annū probationis ex mēte Cōcilij Tridentini, *ſeſ. 35. de regular. c. 16.* de momento ad momentū eſſe neceſſario cōputandū, ita Graſſis *tom. 1. conſ. lib. 3. conſ. 6. n. 2. de Regul.* Zanard. *in direct. Theol. par. 2. cap. 26. numer. 12. verſ. nota autem*, Læſius *de iuſt. lib. 2. cap. 41. dub. 7. num. 59.* Sanchez, *de matrim. lib. 1. diſp. 16. num. 2.* Suarez, *de relig. tom. 3. lib. 5. cap. 15. num. 1.* & quā plures alij, quorum meminit Auguſt. Barboſ. *de poteſt. Epiſcopi allegat. 101. num. 22. in fine, & de iure Eccleſ. lib. 1. c. 42. num. 118. & iterum in collect. ad Concil. d. ſeſs. 25. de Regul. cap. 16. num. 24.* vbi inquit annum probationis numerari debere ab hora ipſa diei, in qua habitum quis ſuſcepit ad horam vltimi diei eiuſdem anni, quibus addo doctiſsimum P. Baſilium *de matrim. lib. 7. cap. 65. numero 1.* expreſsè affirmantem vnius horæ defectum integritatem neceſſariam anni probationis vitiare.

Dixi enim hoc diſpoſitioni S. Con- 43
cilij maximè congruere, quoniam non minori ſpatio, quam vnius anni nouitium in probatione eſſe debere ſtatuit, at quis dubitabit ſanctæ Synodi mentem fuiſſe integro anno, tam profeſſuro, quam religioni proſpicere, vt dum iſta nouitij mores, indolem, corporiſque & animi robur inquirit, ille regularem obſeruantiam, auſteritates, & cætera incom-
moda experiatur? integrum enim non 44
niſi de eo dici pōteſt, cui nec minimum deficit, vt docet expreſſe Caldas Pereira, *de empt. & vendit. cap. 9. numero 5.* Rebuf. *in l. nominis & rei, in fine, de verb. ſign.* & alij, quibùs id iterum probabimus *infra*.

Hinc meritò inferunt Bonac. *de* 45
Sacram. diſp. 8. quæſt. vnic. puncto 5. num. 15. & de clauſura, quæſt. 2. puncto 10. diffic. 2. §. 3. numero 4. Molina *de iuſtit. tract. 2. diſp. 573. verſ. atque vt a minori ætate* Sanchez, *de matr. lib. 2. diſp. 24. numero 22. verſ. ſimiliter credo*; & litteratiſsimus Auguſt. Barboſa, *locis vbi proxime*, quod ſi nouitius expleat annum probationis die 24. Februarij anni biſſextilis, non videbitur expletum annus, niſi ſecunda die intercalari, quæ etiam vocatur vigeſima quarta, etſi vere ſit vigeſima quinta dies Februarij, vt probatur *ex l. 3. §. minorem, ff. de minor. cap. cum biſſextus, de verb. ſign. cap. quæſiuit, eodem titulo* & ita declaraſſe S. Congregationem

Cōcilij ex Iulio Laborio teſtatur Barboſa, *vbi ſup.* & ſi nō me lateat contrarium tenuiſſe Fornerium *de ordin. cap.* 3. *num.* 4. Riccium, *in praxi verb. for. Eccleſ. poſt reſol.* 76. *in notabili de materia Sacramenti Ordinis, verſ. quo ad interſtitia*, Barth. a S. Fauſto *in Theſaur. Relig. lib.* 5. *quæſt.* 151. verius arbitrantes ad profeſsionem emittēdam anno biſſextili ſatis eſſe, habuiſſe probationis trecentos & ſexaginta quinque dies.

46 Quibus parum obſiſtit declaratio Eminentiſsimorum Cardinalium *ſup. num.* 41. à Gratiano, & Campanilio pro muniēda ſua cōtraria ſentētia adducta; quia ipſius fides vel ex eo ſatis ſuſpecta redditur, quod iuris diſpoſitionibus, & communi Doctorum traditioni opponitur, quibus cauetur integritati anni probationis à nouitio renuntiari non poſſe, vt per Nauar. *conſ.* 33. *tit. de Regul. in antiq. aliàs conſ.* 62. *n.* 5. *eod. tit. in nouis*, Emanuel Rodrig. *tom.* 3 *quæſt.* 14. *art.* 7. *& in ſum. tom.* 2. *cap.* 6. *num.* 10. Azor, *lib.* 12. *inſt. moral. cap.* 4. *quæſt.* 4. Thom. Sanch. Barth. à S. Fauſto, Roder. Acūha, & alios apud Aug. Barboſ. *de poteſt. Epiſc. alleg.* 101. *num.* 32. *& in collect. ad c. ad Apoſtolicam, n.* 3. *de Regul. & de iure Eccleſ. d. c.* 42. *n.* 132. & tandem *in collect. Concilij vbi ſupr. num.* 42. Ergo cum in dicta declaratione ſupponatur annum probationis ex eo inutilem fuiſſe, quia triū horarum defectu laborabat, quo circa profeſsionem poſtmodum emiſſam, vt nō præuio legitimo nouitiatus anno, conſequenter nullam, & ratificatione indigentem pariter agnoſcitur: Hoc vtique vitium anni nouitiatus, vt renuntiatione, nec ratificatione (quæ hac caſu abſque renuntiatione illius defectus trium horarum fieri nequit) illius, qui hac de cauſa nulliter fuit profeſſus ſubſanari poteſt, cum tūc ſolum poſsit nulla profeſsio rata haberi abſque iteratione anni nouitiatus, quando iſte integer & continuus præceſsit, vt docent Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 37. *num.* 45. Peregr. *in conſt. Clericor. Regul. part.* 2. *cap.* 1. *lit. C.* §. 2. *&* Barb. *de iure Eccleſ. d. cap.* 42. *n.* 110. *& in collect. ad Conc. d. loco, num.* 22. & tandem ſi dicta declaratio attente perpēdatur, potiùs noſtram affirmatiuam ſententiam confirmat, ex quo aperte teſtatur profeſsionem eo caſu nullam; quia illo anno probationis fuit emiſſa, ex quo tres horæ deficiebant, alioqui fruſtra ipſius ratificationem deſideraſſet.

Implicatioris autem negotij vide- 47
tur illa inueſtigatio, *An* (videlicet) *annus iſte probationis ita continuus eſſe debeat, vt ſaltim vnius horæ interruptione vitietur*? Sane nonnullis ſatis eſſe probatur ſi integer annus fuerit, licet non continuus: inde exiſtimantes validè profeſſurum, qui ex pluribus temporibus diſcontinuis & interpollatis, integrum annum nouitiatus abſoluit: ita Specul. *tit. de ſtat. Monac.* §. 1. *nu.* 43. *quæſt.* 37. *gloſ. verb. cum qui, in cap. cum qui, de regulis iuris lib.* 6. vbi etiā Barth Brixien. *nu.* 6. Card. *in cap. ad Apoſtolicam, de Regul.* Bonif. *in Clem. eos, eod. tit. vbi* Imola, *num.* 9. Bald. *in l. non ſolum in princ. per text. ibi ff. de excuſat. tutor.* Ludouic. Roman. *in l.* 1. §. *quoties de public. & vectig.* Paleot. *conſ.* 54. *n.* 2 *&* 19. *lib.* 4. *inter conſilia Alexandri*, Minſinger. *de tempore vtili cap.* 3. *num.* 9. *verſ ſed reddeundo ad caſum*, Anton. Gomez, *in Bull. Cruciatæ clauſ.* 5. *num.* 7. Rota *deciſ.* 5. *de Regul.* aliàs *deciſ.* 286. *in antiq.* vbi reſoluit ingredientem religionem ſi intra probationis annum exierit, & iteratò poſt ipſius lapſum, aut alium intervallum ad eundem redeat Monaſterium; non teneri poſt ſecūdum ingreſſum annum probationis nouiter incipere, ſed tantùm id quod reſtabat ſupplere. Cuius etiam deciſionis meminit Marta *in Compil. deciſ. tom.* 6. *verb. profeſsio, cap.* 9.

Quorum ſententia multis inſtruitur 48
fundamētis. *Primò*, auctoritate Conſulti, *in l. ſeruus qui* 14. §. *ſeruus cum hæredi, ff. de ſtat. liber.* vbi ſeruus cui libertas ſub illa cōditione, *Vt per ſeptenium ſeruiret* relicta eſt, paruiſſe videtur, licet intra triēnium fugam arripuerit, ſi poſtea totidem dies quot abfuiſſet, ſeruiſſet pro complemento ſeptenij

per

per quem textum idem tenuit gloſ. *verb. continuus*, *in l. 1. C. ſi mancip. ita fuer. alienat.* etiã illo caſu vbi conditio poſita fuit, & grauatus ſeruus annis continuis ſeruire, explicans enim verbum *continuus* eiuſdem *l. 1.* ſubijcit: *Si aliquo tempore fugerit, tantumdem temporis poſtea debebit ſeruire.*

49 Secundò, pro eadem ſententia conducit vulgaris illa regula, quæ habet, *Media Tempora non nocere*, deducta ex *l. ſed & in conditione 6. §. ſolemus*, *l. ſi alienum 49. §. in extraneis*, *ff. de hæred. inſt. l. 1. §. exigit*, *ff. de bonor. poſſeſsione contr. tabul.* vbi vulgò notant omnes: vnde ſi quis, cum ab aliquo ſtipulandi animo interrogaretur, diſceſsiſſet, & poſt tempus reuerſus præbuiſſet reſpõſum, contrahit nihilominus obligationem, quia medio illo intervallo non impeditur, *l. 1. §. qui præſens*, *ff. de verbor. oblig. cõtinuus actus*, inquit, *ſtipulantis, & promittentis eſſe debet.* Ergo mediũ intervallum, nec annũ nouitiatus, nec profeſsionem vitiabit.

50 *Tertio*, quia *c. ad Apoſtolicam, de Regular. & c. 1. eod. tit. lib. 6.* ibi: *Per totum annum*, iuncto *cap. 15. ſeſ. 25. de Regul. S. Concil. Trid.* Solùm annum nouitiatus requirunt ad profeſsionem validè emittendum, nec continuationis neceſsitatem adijciũt, nec expoſtulãt, quaſi id non videatur neceſſarium, nam quod Patrum ſanctionibus non eſt ſtatutum, ſuperſtitioſa inuentione non eſt præſumendum, vt profertur *in cap. cõſuluiſti 2. quæſt. 4.* quia ſi id canonum latores voluiſſent, vtique expreſsiſſent, *cap. ad audientiam, de decim.* & cum lex non diſtinguit, nec nos vtique diſtinguere debemus, *l. 1. C. de iure deliber. l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præſt.* At cum annus probationis integer ſit, ac totus compleatur ad numerum 365. dierum, nil ſubſtantiæ detrahitur, ſi non continuus, vel interpolatus fuerit, cum equidem, qui ita peregit, verum eſt quod per annum aſperitates Religionis fuit expertus, vt & nouitij mores ipſa Religio integro anni curſu.

51 Sed nihilominus contraria ſententia, vt verior & probabilior communiter recipitur, & quaſi ab omnibus profertur, annũ, *Nẽpe* probationis, itã cõtinuum eſſe debere, vt nec per horã debeat intercidi. Hoc ſentire videntur quotquot temporũ coniunctionem ab anno probationis excludunt, & continua ſerie perfici debere conſtituunt; vt Bartol. *in l. interdũ, §. quoties, n. 2. ff. de public.* (vbi Angel. Bald. Iacobo de Belbis, & alij) idem Angel. Paul. de Caſtro, Imol. Roman. & Alex. *in l. ſi idẽ, in princ. ff. de iuriſd. omnium iudic.* idem Angel. & Imola, *in l. quoties in ſtipulationibus, ff. de verbor. obligat.* Bartol. *in l. 2. §. 1. de condition. inſtitut.* Abbas *in d. cap. ad Apoſtolicam n. 10.* Ioan. de Lign. *in d. Clement. eos, de Regul.* Decius *in l. ſi idem, cum eodem num. 9. ff. de iuriſd. omnium iud.* Iaſon, *in l. admonẽdi num. 266. ff. de iure iurand.* Lapus, *allegat. 46. num. 2.* & ibi Mandoſ. *verb. tempore*, vbi ipſe Lapus, *num. 4.* dicit, hanc opinionem eſſe veriorem de iure, vtpote quæ difficilioribus, & inconuincibilibus rationibus comprobatur Alex. *conſil. 34. num. 1. lib. 5.* Socin. Senior, *conſil. 118. num. 6. lib. 4.* Anchar. Archid. & Franc. *in cap. 1. de regul. lib. 6.* Raym. de Farol. *in l. quod dicitur, §. fin. ff. de teſt. milit.* Angel. *in proœm. Digeſtor. §. fin. & in l. fin. §. 1. de cond. inſt.* Marc. Ant. Bardus, *tract. de tempore vtili & contin. cap. 3. num. 2. & ſeqq.* Silueſt. *in ſum. verb. Religio. 5. quæſt. 4. n.* vbi inquit, *Indubitate ſic tenendum eſſe*, Henriq. *in ſumm. lib. 13. c. 40. §. 2. in medio*, Flam. Pariſ. *de reſign. benef. lib. 3. q. 13. n. 11.* Carol. de Tap. *de Relig. domib. c. 4. n. 9.* Nauar. *cõſ. lib. 3. tit. de Regul. cõſ. 17. & conſil. 19. num. 4. & conſ. 28. n. 5. & conſ. 34. num. 2. & conſ. 41. num. 1. & ſeqq. & conſ. 89. num. 1. & conſ. 29.* vbi ait: *Hanc ſententiã cõmunẽ, & receptiorẽ eſſe*, eamq; vidiſſe in Sacro Pœnitẽtiariæ Prætorio obſeruari, *& conſ. 32. n. 1. verſ. 3. vbi & n. 3* item inquit, *Quod per duos, vel tres dies, quibus nouitius foras exijt, & extra monaſterium manſit, interrumpi nouitiatum*, Steph. Grat. *diſcept. forenſ. tom. 1. cap. 66. numero 14. & ſeqq.* Nicol. Garcia *de benef. part. 11. cap. 9. numero 7.* qui ampliat

etiam in eo, qui ex voto Religionem ingreditur, & in alijs caſibus. Hipol. de Marſ. *tract. de Bannitis, verb. annis, n.* 3. vbi magis communē opinionem eſſe affirmat. Quòd in Nouitiatu requiratur tempus continuum, nec fiat coacerbatio temporum; Manuel Rodrig. *in ſum. cap. 8. tit. de los nouicios, num. 4. & tom. 3. quæſt. Regul. quæſt. 15. art. 8.* vbi hanc eſſe veriorem opinionem dicit, & communiter teneri Rebuf. *conſ.* 68. Azor, *lib. 12. inſtit. moral. cap. 2. quæſt. 8.* Thom. Sanchez, *in præcept. Decalog. tom. 2. cap. 4. num. 3.* Aug. Barb. (qui innumeros alios refert) *de iure Eccleſ. lib. 1. cap. 42. num. 121. & in collect. ad Concil. d. ſeſſ. 25. cap. 15. num.* 30.

52 Quæ vtique ſententia procedit etiā ſi interruptio ſit modica, ſecundum Nauar. *d. conſ. 42. num. 4. de Regul.* Galet. *in margar. caſuum conſc. verb. Nouitius* 2. Sanchez, *d. tom. 2. lib. 5. cap. 4. num. 31.* Suarez, *tom. 3. de Relig. lib. 5. cap. 15. num. 3.* Barth. a S. Fauſto, *lib. 5. quæſt.* 164. Barth. de Bechis. *in praxi ſeruanda in admit. ad Relig. ſtat. nouitios diſp. 11. dub. 3. numero 7.* Peregr. *in conſt. Cleric. Regul. par. 2. cap. 1. liter. E. §. 8. verſ. ſed quid.* Roder. Acunha *in c. 1. num. 17. 54. diſt.* Aug. Barb. *vbi ſup. & de poteſt Epiſc. 2. par. de alleg. 101. n.* 25. Vbi id mordicus defendit contra Læſium, qui *lib. 2. de iuſtit. cap. 41. dub.* 7. exiſtimat paucorum dierum interpollationē non officere, & cōtra Sorb. Lorich, & Naldum, idem putantes, quorum ſententiam item refellit iudicio Eminētiſsimorum Cardinaliū dubijs Regularium præpoſitorum; *Qui de vno, qui a Religione S. Franciſci de Paula per ſpatium viginti horarum extra Monaſterium ſine habitu permanſit, inutilem Nouiciatum & profeſſionem cenſuerunt*; vt refert *d. cap. 42. iuris Eccleſiaſtici num.* 124.

53 Et expreſsiùs, quod interruptio tātum *Vnius Horæ* annum probationis vitiet, tenet Andr. Alciat. *paradox. lib. 1. cap. 3.* idque Lap. *d. allegat. 46. num. 1. in editione Venet. anni 1006.* conſuluit pro nullitate profeſsionis, in cuius nouitiatus anno quatuor horarum, vel circa interruptio adfuit, quibus adhæret Thom. Sanchez *d. tom. 2. lib. 5. cap. 4. num.* 32.

Fulcitur autē hæc pars validiſsimis rationibus. *Primò*, quia lex, quæ de tempore aut anno ſimpliciter mencionem facit, regulariter de continuo, non autem de vtili, vel interpolato ſubintelligitur; *text. optimus in d. l. cum hæres 4. §. Stichus, ff. de ſtat. lib.* ibi: *Quærendum eſt annus quòmodo accipi debeat, an qui ex continuis diebus trecentis ſexaginta quinque conſtet, an quibuslibet? ſed ſuperius magis intelligendum Pomponius ſcripſit, l. 3. iuncta gloſſ. ibi, ff. de vſucap. l. nunquam, §. 1. eod. tit. cap. 1.* vbi Ioan. And. *de vita & honeſt. Cleric. lib. 6. C. laudabilem, & ibi gloſ. de frig. & malef. gloſ. in rubrica, ff. de diuerſ. & temp. præſcript.* Abbas *in cap. fin. circa finē, de elect.* Lap. *allegat. 46. incipien. in Dei nomine, num. 3.* AEgid. Boſsius, *tit. de iniurijs, num. 25.* iunctis alijs, quos congerit Carol. de Tapia, *tract. de Religioſ. rebus, cap. 4. n. 14.* Ant. Bard. *tract. de tempore vtili & cont. cap 3. nu. 9. & ſeqq.* Thom. Sanchez, *in ſum. tom. 2. lib. 5. cap. 4. num. 31.* 54

Secundo facit, quia mancipium, aut ſervus dicitur nouitius, qui nondùm anno ſeruierit; poſtquàm verò complectum conſequitur nomen veterani, ſi ſanum illum continue ſeruiendo tranſegerit, vt probat Conſultus *in l. interdum 16. §. quoties, ff. de publican. & vectig. Sunt autem* (inquit) *veterana, quæ anno continuo in vrbe ſeruierint: Nouitia autem mancipia intelliguntur, quæ anno nondum ſeruierint*, eleganter plura ex *Pignorio, & Popma*; Rynthelen, *in obſeruation. iur. Sect. 12. §. 2. num. 18. & 26.* & Brenc. *memorab. & Elector. iur. cap. 2. num. 74.* ergo vix perficiet nouitiatum, qui annum continuū probationis abſque vnius horæ interruptione intra clauſtra non habuerit. 55

Tertiò, quoniam regulariter non fit coacerbatio temporum; vnde ſi famulus ſeruire promittat per annum, & ſeruierit per ſex menſes, indeque à Dominica domo diſceſſerit, ſi poſtea reuertatur 56

tatur paratus ſeruire reliquũ ſemeſtre, in arbitrio Domini erit illud admittere, quia factũ vnius tẽporis differt à facto alterius, ex Iacobo de Sancto Georg. *in l. ſi idem, cum eodem, ff. de iuriſd. omn. iudic.* quem ſequitur Carol. de Tapia *d. tract. de Relig. domib. cap. 4. num. 13.* licet famulus ipſe compelli poſsit ad cõuentum ſeruitij tempus explendum, & pœnis ob diſceſſum affici, *l. 2. in fin. tit. 20. lib. 6. nouæ Recol.* quantumuis iracundiæ calore à Domino expellatur; Neaiz. *in Sylua nupt. lib. 6. num. 49.* Hipol. Bonacoſa *tract. de ſeruis & famulis, quæſt. 265.* quidquid aliud ſit in ex pulſione libera, & ſpontanea, *d. l. 2. Recop.* Bonac. *ibid. quæſt. 109.* & Didac. Perez, *in l. 1. tit. 2. lib. 1. ord. verſ. eſt & alia, pag. mihi 63.*

57 Cui & exemplum ſubiungo de ſtatuto præcipiente; quod Bannitus in centum poſsit impunè offendi: Nam ſi Bannitus ſit in quinquaginta ex vna cauſa, & ex alia in totidem, non dicetur Bannitus in cẽtũ. quia nõ cumulãtur ſummæ, nec tũc quinquaginta, & quinquaginta cẽtũ efficiũt, vt Bannitus poſſit impuni offendi, veluti nõnullis alijs exẽplis proſecuntur Hypol. de Marſil. *d. tract. Bannit. verb. annis, n. 4. & ſeqq.* Silueſt. *in ſumma, verb. Religio, 9. q. 9. n. 4.* Carol. de Tapia, *de Relig. domib. in Auth. ingreſſi cap. 4. num. 10. & ſeqq.*

58 *Quartò*, facit *d. cap. 1. de regul. in 6.* ibi: *Quod ſi per totum ſequentem annum in Monaſterio permanſerit.* Quo textu ad probationem non ſolùm annus ſimpliciter requiritur, verùm quòd ſit totus & ſequens. Non enim totus annus ſequens dicitur, qui vel Vnà Horà diſcontinuatur. Totum enim dicitur, quaſi integrum, conſiſtens ex omnibus ſuis partibus Cald. Pereir. *de empt. & vend. cap. 9. num. 5.* Rebuf. *in l. nominis, & rei, ad finem, ff. de verb. ſig.* Euerard. *Centur. legall. loco 80. verſ. iſtud argumentum*, Bertazol. *de clauſul. clauſ. 27. gloſ. 19. num. 2.* Monach. *deciſ. Lucenſ. 53. n. 36. & deciſ. 72. num. 1.* quos ſequitur Aug. Barb. *de dict. dictione 353.*

59 *Quintò*, id etiam ſuadent verba *dicti cap. 1. de Regular. lib. 6.* & S. Concilij Trid. ibi: *Per annum*, nã dictio illa *per*, ex ſui natura importat continuationẽ, vt ex textu *in cap. graue, de præbend. & cap. præſentiam, 7. quæſt. 1.* tradunt Ioan. Andreas, *in cap. cum contumacia, in gloſ. per annũ, de Hæret. lib. 6.* Quintil. Mand. *in Regul. Cancell. Regul. de annali, q. 21. l. vrbana prædia, 166. verſ. pernoctare, ff. de verb. ſig.* vbi Rebuf. *verſ. pernoctãdũ*, Octauian. Vulpel. *de prepoſ. & ad verb. dictione Per, in princ. verſ. & ſignificat.* Aug. Barb. *de dict. dictio. 213. n. 1.* vbi plures adducit, & in terminis ſeu in ipſa ſpecie noſtra, ita tenuerunt relati per Lapum, quibus ipſe conſentit, *dicta alleg. 46. num. 3.* & Quint. Mand. eius Additionator *ibid.*

Sextò, quia (vt præmiſsimus) de iure communi, & iuxta decretũ S. Trid. 60
Synodi, annus requiritur ad probationem nouitij pro forma præciſa, & ſub pœna nullitatis profeſsionis; ſed in his, quæ pro forma exiguntur obſeruatur rigor, vt tradit Ruinus, *Rubr. de noui operis nunciat. numer. 9.* Farinat. *tom. 1. deciſ. nouiſſim. deciſ. 175. num. 2.* Steph. Grat. *diſcept. for. cap. 166. num. 16. tom. 1.* Sanch. *in præcept. Decalogi, tom. 2. lib. 5. c. 4. n. 32.* Ergo in propoſito ita ſtrictè annus cõtinuus deſiderari debet, vt nec hora diſcõtinuetur.

Septimò, quia cũ hic agatur de eruẽ- 61
da mente Concilij Trid. & dubiæ illius voluntatis, quæ exinde finita illa anni expreſsione reſultat, ſtandum eſt declarationibus Sac. Congregationis Eminentiſsimorũ Cardinalium, quibus illud explicare datum eſt. Quæ ſanè Congregatio expreſsè cenſuit annum probationis, continuum eſſe oportere, & non interpollatum, vt explicans verbum illud, *per annum*, ita edixit: *Continuum ſcilicet in probatione intra clauſtra, non autẽ interpollatum; nec priuilegiũ aliquod ſuffragatur, cum cenſeatur ſublatum, infra cap. 22.* retulerũt Farin. *d. cap. 15. de Regul.* Ioan. Soteallius, & Marcilla, *lib. 1. tit. 12. cap. 16.* ſuper verb. *ante decimum ſextum annũ completum.* Et iterùm eadem S. Congregatio decreuit, vt in noſtro declarationum Cardinalium Romano, &

aut

authentico manuſcripto habetur, his verbis: *Cum Michael Angelus dubitaret, an validè profeſſus eſſet, cum tres in Monaſterio menſes moratus, inde exierit, & poſtea reuerſus, & alios tres mẽſes itidẽ moratus ſuperueniẽte infirmitate rurſus exierit, eaque liberatus ad Monaſterium reuerſus poſt nouẽ mẽſes in manibus Miniſtri profeſsionem emiſſerit, habitum profeſſorum ſuſceperit, quem decem & octo mẽſes geſtauit? Congregatio cẽſuit profeſsionem expreſſam non valuiſſe, quia intra annum facta, nec tempora poſſe cõiũgi, ſed requiri annum continuatum, iudicatum tamẽ fuiſſe tacitam ex lapſu anni, & geſtatione habitus profeſsionem per tãtum tempus.*

62 Quò circa ſi quis per ſex menſes cõtinuos exteterit in Monaſterio, & ob aliquam cauſam, vel quia placuerit Monaſterio exierit, ac poſtea pœnitẽcia ductus (cum præceps conſilium ſequatur pœnitentia, iuxta Philoſophi dictum) reuertatur ad Monaſterium, vbi per alios ſex mẽſes perſeuerauerit, non dicetur id eò legitimè probationis annũ expleuiſſe, ac proinde profeſsio irrita erit, ex proximè dictis, & ex Bartol. *in d. §. quoties, & alijs ſup. relatis n.* 56. & in expreſſo tradit Marc. Ant. Bardus *d. tract. de tempore vtili, & cont. cap. 3. num. 8. & ſeqq.*

63 Scio tamen multis placuiſſe, quod ſi egreſsio Monaſterij intra annũ probationis, non ſolùm per horam, ſed & per aliquot dies fuiſſe ob neceſsitatem ineuitabilem, vtputa infirmitatis Nouitij, qui vt medelam adhiberet, ex licentia ſuperioris paternam domum petijt: tunc annum non cenſeri interpollatum, vt eademmet Eminentiſimorũ Cardinalium Congregatio cenſuit, *d. cap. 15. ſeſ. 25. de Regul. Hoc anno probationis durante* (inquit) *ſi nouitia curandæ valetudinis cauſa de licentia ſuperiorum a Monaſterio exierit, & poſtea reuertatur, eodem tempore profeſsionem emitet perinde, ac ſi nuſquam egreſſa fuiſſet*, quod iuris regulis conſonum videtur, *l. cum hæres 4. §. Stichus, ff. de ſtat. liber. Sed etſi quibuſdam diebus* (ait Conſultus) *aut valetudo, aut alia iuſta cauſa impedimento fuerit quominus ſeruiat: & hi anni imputandi ſunt*, quibus cõueniunt tradita per Accurſium, & Bartol. *in l. arboribus 13. §... num. 25. ff. de vſufr.* Innocent. *in c. propter ſterilitatẽ, de locato*, Didac. Perez, *in l. 1. tit. 2. lib. 1. Ordin.* Hipol. Bonacoſ. *tract. de ſeruis & famul. quæſt. 103. per tot.* Petr. Greg. *Sintagm. iuris. lib. 7. cap. 9. num. 8.* Petr. Surd. *de aliment. lib. 1. cap. 13. num. 44.* Parlador. *differ. 130. §. 9. num. 1.* Souſa *in repet. §. actionum, num. 75. part. 4. inſtit. de action.* Nauar. *lib. 3. conſil. tit. de Regular. conſ.* 32. vbi acriter defendit 64
nouitium, qui de licentia ſuperioris extra Monaſterium reſedit in quadam Curia magni momenti negotia peragendo, non interrũpiſſe annum nouitiatus, ſed poſt curſum legitimum illius anni profeſsionem rectè emiſsiſſe, ac ſi à Monaſterio non diſceſsiſſet: Itaque reſpondiſſe ex cõſultatione S. Cõcilij Tridentini teſtatur, *ex c. inſinuante, qui Clerici, vel vouentes*, & dictam Congregationem ita ſenſiſſe reperio in noſtro *Manuſcripto Romano declarationum Cardinal.* his verbis: *An valeat profeſsio eius, qui ſex menſes anni nouitiatus tantùm manſit in Monaſterio, & reſiduo illius anni tempore, de licentia & mandato Prælati, ſub cuius obedientia extitit, in quadam Curia agendo ſui Monaſterij negotia, & in fine per procuratorem profeſsionem emiſsit? Congregatio cenſuit valere; præſertim per cap. inſinuante, qui Cleric. vel Monach. conſentit* (pluribus aductis) Barboſ. *de iure Eccleſ. lib. 1. c. 42. num. 125. & de poteſt. Epiſcopi, alleg. 101. num. 27. & demùm in collectan. ad Concil. d. cap. 15. num. 37.* & Ioan. Machad. *in Perfect. Confeſ. 2. tom. lib. 5. part. 1. tract. 2. docum. 1. n. 7.*

Idque ipſum idem Nauar. extendit 65
ad alios ſimiles caſus; quibus Nouitius *cum licencia Superioris*, in ſtationem, vel peregrinationem piam proficiſceretur, aut in domum paternam iret; vt etiam tenet Barb. *vbi proximè.* Secùs verò ſi prohibito voluntatis, nulla neceſsitate cogente, monaſterium exiret; quoniam tunc abſentiæ tempus non computabitur in anno; vt *in d. l. cum hæres, 4. §. fin.*

fin. de ſtat.liber.ibi:*Ei, qui ſeruire iuſſus eſt anno, illud tempus, quo in fuga ſit, vel in controuerſia, pro libertate non procedere.* Etſi hoc caſu ſufficeret, ſi totidem dies, quot abfuiſſet, poſtmodũ ſeruiſſet, *d.l.ſeruus qui.14.paulò ante finem, ff. de ſtat. liber.* quod in probationis anno nequaquam admittitur; imò ſi quis ita reſarcire ſarciendum curaſſet, ſicque profiteretur, nullius mométi eſſet profeſsio: Oportebat enim priùs alium integrũ annum probationis haberi, quod inchoatum interpretari poterat poſt dies interruptionis, Nauar. *d.conſ.32. num.1.verſ.tertio*, Silueſter. *verb. Relig. 5.quæſt.4.n.4.* Stephan. Grat. *diſcept.forenſ.tom.1.c.166.n.14.*

66 Hincque quam plures inferunt, ſuperioris licentiam tanti eſſe hoc caſu, vt nulla abſentia nouitij à Monaſterio permiſu Prælati probationis annũ interrumpat, cum ipſius vis ita protendatur, vt etiam tunc nouitium, quaſi intra clauſtra in habitu & obſeruãtia cõſeruet; vt poſt antiquum Abbatem, tenet Abbas Panorm. *in cap. ex reſcripto. col.2. de iure iurando*, Nauar. *d.conſ.32. num.3.* & *cõment.4.de Regul.in cap.ſtatuimus 19.quæſt.3.num.74.* & *conſ.41. num. 3.* & *conſ. 10. de Cleric. non reſid.* Flamin. *d.quæſt.13.n. 12.* Manuel Rodrig. *de Regul.tom.3.q.15.art.8.* Vega, *reſponſ.caſ.cõſcien.part.4. caſu vlt. in fin.* Quoniam frequenter licentia operatur præſentiam, vt pluribus latè oſtendit Stephan. Grat. *deciſ.200.per tot.* & *diſcept.forenſ. d. cap.166. per totum*, inde inferens nouitiũ, de licentia Superioris Monaſterium exeuntem, dehinc reuerſum poſſe coniungere primum tempus cum ſequenti, ita ut annus habeatur pro continuo, vt per Sãctam Congregationẽ fuiſſe declaratum, teſtatur Gonçalez Mend. Vaſconcel. *lib.2. variar. iuris, argum. cap.15.* relatus ab eodem Gratiano, *ibidem.* Id limitans in

67 nouitia, quæ infirmitatis curandę gratia, de licentia Abbatiſſæ fuit Monaſterium egreſſa, quæ ſi reuertatur non poteſt annum cõtinuare, ſed de nouo illũ inchoare debet, cum habuerit licentiã ab ea, quæ cõcedere non poterat, quia Abbatiſſæ non eſt cõceſſum, vt monialibus poſsit ſimiles licẽtias indulgere, etiam ex iuſta cauſa, cum id Generali, vel Prouinciali reſeruetur, ex Paris de Puteo *de ſindicatu, verb. licentia, num. 3.* Surd. *cõſ.42.lib.1.* & alijs relatis per Gratian. *d.cap.166.num.16.* & *d.deciſ. 200.nu.2.* plura apud Aſcan. Tamburin. *de iure Abbatiſſar. diſput.23.quæſit. 3.* & Gibalin. *de clauſura, diſquiſit. 1. de clauſura Sanctimonial. cap. 4.§.5.cõſectario 1. num.16.* & *17.*

At hæc, quæ de licentia diximus, parum tuta mihi videntur, nam cùm eiuſmodi probationis annus debeat eſſe continuus intra Monaſterij clauſtra, ita vt nec frangi, aut diſcontinuari vllo momento, aut prætextu poſsit, & conſequenter pro forma ſit inductus in ſubſidium humanæ fragilitatis, tamque Nouitij, quam Monaſterij fauorem reſpiciat, vt interim iſtud mores ingreſsi, & ille Religionis incõmoda experiatur, *d.cap.ad Apoſtolicã, de Regul.cap.non ſolum, eod.tit.in 6.* planum eſt nõ ſatisfieri iuris diſpoſitioni; quamdiu Nouitius procul a Regulari diſciplina, & à Prælati conſpectu in domo paterna, aut alibi blandè, beneuolè, & fortè delitioſè, agit, cum forſitan illis diebus, aut horis, quibus extra Monaſterium degit, occurreret in Religione aliqua aſperitas, vel auſteritas; quam vel nollet Nouitius ſufferre, vel non poſſet; ob quam animũ à Religionis propoſito retraheret, præſertim cũ maxima omnium auſteritatum, ipſa cõtinuatio vitæ relgioſæ ſit. Sicut experimur in eo, qui cum difficultate ieiunat quadraginta diebus continuis, id tamen conſequitur, ſi inter diẽ, & diẽ ieiunij, alium refectionis, vel licentioris prandij interponat, vt expẽdit Silueſter *in ſumma d.verbo Religio 5.quæſt. 4.num.4.* Emanuel Rodrig. *d.quæſt.15. art.8.* & Suarez, *dicto cap.4.n.31.* Non aliter ac viator faciliùs iter perficit, ſi requiem aliquam interpoſuerit medio in itinere, qua poſsint membra defeſſa refici, qui ſi vno curſu deambularet, vel percurreret, imbecillis forſan, & ſine ſpiritu maneret.

Quæ

70 Quæ ferme rationes adduxerunt Rotam Romanam in vna Granatenſi profeſsionis anni 1609. corã R. P. D. Lugdunen. quã ſillabatim refert Proſper. Farin. *tom.* 1. *nouiſsim. deciſ.* 175. (& in alia coram Pamphilio. 175. *part.* 1. quã recenſet Marta *in compil. deciſ. tom.* 6. *verb. Profeſsio. c.* 15.) vt proferret Nouitium Monaſterij B. Mariæ Redẽptionis Captiuorũ (quæ de Mercede dicitur) inualidè fuiſſe profeſſum ob tẽporalem exiſtentiam in paterna domo, ex cauſa infirmitatis, & de licentia ſuperioris, quam opinionem, veriorem reputat Steph. Grat. *diſcept. forenſ. d. cap.* 166. *num.* 16. *verſ. quamuis.* Vbi reprobat opinionem contrariam Vaſcõceli, & aliorum.

71 Nec poteſt dici, licentiam ſuperioris efficere; vt licet Nouitius ſit extra Monaſterium, iudicetur intra illud permanſiſſe; cum verè extra monaſterium fuerit, nec veritas iſta imagine naturæ obumbrari poſsit, *l. filio quem pater.* 23. *ff. de liber. & poſth. l. liber homo* 128. *& ibi gloſ.* 1. *de verb. obligat. l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. Præſid.* ſiquidẽ vt Nauarrus ipſe (contrariæ opinionis aſſecla) inquit, *conſil.* 68. *d. lib.* 3. *de Regul. n.* 3. manens extra Monaſteriũ de licentia ſuperioris, nõ poteſt citra mẽdaciũ dicere, ſe egiſſe in Monaſterio.

72 Minuſque huic noſtræ ſententiæ repugnat, hic agi de cauſa religioſa, pia, & fauorabili; qua regulariter admittitur temporum coacerbatio, nec continuatio deſideratur; vtpote in libertate ſtatutũ legimus, *in l. Paulus, §. Caius, ff. de liber. cauſ.* Decius *in l. d. ſi idem, cũ eodem, num.* 6. Tapia, *vbi ſup. num.* 16. *&* 17. Nam reſpondetur hoc caſu non agi de re fauorabili, imò de re odioſa, & nociuã, cum agatur de præiudicio Nouitij, vt perpetuò religionis vinculo maneat obſtrictus, abſque congrua, & ſufficienti auſteritatum probatione, vt etiam expendit Carol. de Tapia *de Religioſ. dom ib. c.* 4. *num.* 17.

73 Et demùm nec officit Conſtitutio Iulij II. S. Pontif. qua diſponit, quod cùm aliqui fratres in Ordine Minorum annum probationis inceperint, ſi poſtea ad eundem Ordinem reddierint, tempus prioris receptionis habitus, cũ tempore poſteriori ſibi computari, vel non computari poſsit, iuxta determinationem ſuorum prædeceſſorum, vt habetur in monumentis Ordinis, *in ſecunda impreſsione pag.* 127. *conſt.* 283. & refertur ab Emanuel Rodrig. *d. tom.* 3. *quæſt.* 15. *art.* 8. vbi etiã tenet, hoc priuilegium Iulij II. non eſſe reuocatum per Concil. Tridentinum, *dicto cap.* 15. *ſeſſ.* 25. *de Regul.* idem putat Sorb. *verb. Nouitius, vbi de Nouitiorum profeſsionis emiſsione, verſ. ſed Iulius,* quibus aduerſatur Thom. Sanch. *tom.* 2. *in præcept. Decalog. lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 35. Lud. Miranda, Bartol. à S. Fauſto, & F. Bartol. de Bechis, quos refert & ſequitur Auguſtin. Barb. *de iure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 123. *& in collect. ad dict. locum Concilij, num.* 33. *&* 34. & ſi vtramque opinionem probabilem dicat Machad. *in Perfect. Confeſ. tom.* 2. *lib.* 5. *part.* 1. *tract.* 2. *docum.* 1. *n.* 6.

Tum, quia Conſtitutio prædicta Iulij II. loquitur ſolum in Ordine Minorum, præcipue ante conſtitutiones generales Toletanas illius Religionis, cùm per eas etiam ſublatum videatur ius vtendi illo priuilegio, iuxta ea quæ tradit ipſe Emanuel Rodrig. *vbi proximè*; nõ vero procedit in alijs Religionibus, præſertim Mendicantibus, quibus nondum inualuit ſimilis conſuetudo, vt expẽdit idẽ Emanuel Rodrig. *d. art.* 8. *in fin.* 74

Ergo plane euincitur, annum probationis, vel vnius horæ receſſu à clauſtris Monaſterij interrumpi, maximè ſi tũc habitũ religioſum Nouitius exuerit, quo caſu, proculdubio diſcontinuatur Nouitiatus annus, quo, id præcipuum experimentum intenditur, vt Religioni addicẽdus, de ipſius habitus continua, & incõmoda dilatione, quæ nec minima auſteritas eſt, cercioretur, vnde fit, quod nec ſufficiat, ſi alterius Religionis habitum detulerit; vt poſt gloſ. *in cap. ſuper eo, de Regul.* tenet Silueſt. *d. verb. Religio.* 5. *quæſt.* 5. *n.* 5. Nauar. *dict. lib.* 3. *tit. de Regular. conſil.* 76. *num.* 2. 75

76 Quæ habitus delatio cùm non ita
ſtricte in Clericis,ac Religioſis deſide
retur, ipſius neglectus *per Horam* nul-
lius culpæ reatum inducet. Quia licet
Clerici etiam non poſsint habitum mu
tare ſine cauſa rationabili, vt docet
Sayr. *lib.*11.*clauis Reg.cap.* 12.*num.*4.
§. quod intelligendum eſt, Salon.2.2.
*quæſt.*5.*art.* 6. *de domin. contr.* 1. *paulò
poſt ſecundum concluſionem, verſ. vbi non
deſinum*, conducunt tradita ab Aug.
Barb. *de iure Eccleſ. cap.* 40. *num.*65.
Hoc tamen ſubintelligitur reſpectu tẽ-
poris conſiderabilis, non vero modi-
ci, vt vnius horæ quod adeò probatur
Vincentio Candido, *diſp. moral. tom.*2.
*diſp.*26.*art.*13.*dub.*13. vt à mortali ex
cuſet Clericos, qui habitu dimiſſo lar-
vales ludos, quos noſtri *Maſcaras* vo
citant, non maiori ſpatio, quá vnius
horæ agunt; aliter de Religioſis ſen-
tiens, quibus ſtrictiùs, & ſub cenſu-
ris larvarum vſus interdicitur, *cap.* 2.
*ne Cler. vel Monachi lib.*6.

Et iuxta hanc ſententiam ſubaudiẽ-
di erunt, text. *in cap.* 1.*cap. nullus*, *cap.
Epiſcopi*, *cap. ſine ornatu*, *&* *cap. fin.*21.
*quæſt.*4. quibus ſtrictiſsimè precipitur,
vt ſine ornatu Sacerdotali extra do-
mos Sacerdotes apparere non audeant,
prohibuiſſe quippe videntur cõſidera-
bilem, non vero momentariam vt ſic
dicam, vel horariam ſecularium & ful-
gidorum veſtimentorum delationem,
quæ vt modici temporis, quaſi nulla
negligitur, eſt ergo legislatori Eccle-
ſiaſtico hac in re longi ſolummodo tẽ-
poris cura, vt vel ſatis ex dicto *c. Epiſ-
copi*, colligitur, vbi inceſſus abſque
operimento, non niſi cum longo tem-
pore in itinere anbulauerint, Sacerdo-
tibus permititur; breviſsimi tamen in-
vſus, vt cum in ciuitate, in via, aut in
plateis ſine operimento ambulatur,
prorſus interdicuntur.

77 Quod etiam & ad ludum producen-
dum crediderim; nam licet ille ſit Cle-
ricis, ſiue in maioribus, ſiue in mino-
ribus cum beneficio cõſtitutis diſtric-
tiſsimè prohibitus, *cap. Clerici* 15. *de vi-
ta & honeſt. Clericor. cap. inter dilectos*
11. *de exceſs. prælat.* Concil. Trid. *ſeſſ.*
22. *de reform. cap.* 2. *& ſeſſ.*24. *etiam de
reform. cap.*12. *l.*57. *tit.*5. *part.*5. obſer-
uant Vinc. Cand. *vbi ſup. dub.*14. & plu
res relati à Barboſa, *d. cap.*40. *num.*66.
*& d. cap.*1. *Trid. n.*5 Eiuſmodi conſti-
tutiones in ludo modici temporis, vt
vnius horæ non ſunt admiſſæ: maximè
vbi luditur ſine ſcandalo, recreationis,
& non auaritiæ cauſa, velut nobis ſen-
tit Vinc. Cand. *dicto loco, verſ. dico vige-
ſimò octauo* iuncta dicta *dub.*15. Id am-
plians etiam ad illos Clericos, crebrò
ludis operamdantes, dummodò id ſe-
cretò, abſque ſcandalo aliorum, mo-
dicum quid, gratia ſolatij, & recrea-
tionis, & ad breue tempus luſerint, ad-
ducit Caietanum, 2.2. *quæſt.* 168. *art.*
3. *§. ad dubium tertium, verſ. de circunſtã-
tia autem perſonæ*, Læſium *lib.* 2. *de
iuſt. cap.*26. *dub.*1. *num.* 6. Lopez *par.*
2. *inſtruct. cap.*31. *§. ſit ergo ſexta propoſi-
tio, verb. ſecus eſt ſi ſecluſo*, Salon *vbi pro-
xim.* quibus addendi plures congeſti à
Barboſa *locis initio deſignatis*, necnon
& Toletanus noſter D. Petrus Pãtoja
de Ayala, *Floridiſsimo tract. de aleatori-
bus, l. fin. verſ. ſed ſolutum redditur, nu.*
10. *pag.*172 qui licet de breui tempore
loquantur, in hac materia ludi, breue 78
tempus intelligit Cand. *dicta dub.* 15.
vnius horæ ſpatium, & Bonac. *tom.* 2.
*tract. de reſt. diſp.*2. *quæſt.*3. *puncto* 1. *n.*
17. conducunt tradita per Fœnut *de
momento tempor. cap.*19. *num.*15.

Nec omittendum in propoſito illud 79
dici *Incontinenti* factum, quod fit vno
impetu, quamuis rixa duret per horá,
vtpote ex Vlpiano deducitur, *in l. quòd
ait lex* 23. *§. quod ait lex* 2. *ff. ad leg. Iu-
liam, de adult.* eo periodo: *Quod ſi non
affectauit, ſed dum adulterum occidit, pro
fugit filia, & interpoſitis horis adpre-
henſa eſt à patre, qui perſequebatur:
in continenti videbitur occidiſſe*, vbi no-
tat Bart. *in princ.* Iul. Clarus, *in §. homi-
cidium, verſ. ex propoſito, circa finem.* Me-
noch. *de arbitrar. caſu* 351. *n.* 20. Ryn-
thel. *in obſeruation. Iur. Sect.* 7. *§.* 2.
*num.*27. Helfrid. *in Spicileg. Iur. cap.*
14.80. *num.*18. & Lazar. Fœnut. *dicto
tract. cap.* 11. *n.*24.

Accedat elegans reſolutio Baldi *in*

l.qui furem, ff.de ſtat.homin. quam mirificè extolliunt Ang.de Arimin.*in addit. ad* Angel de malef.*gloſ.& veſtem cæleſtē* Hippol.de Marſil. *conſ.* 136.*num.* 15. Boer. *deciſ.* 13. *num.* 47. quibus calculum adijcit Lazar. Fœnut.*dicto tract. c.*31.*n.* 19. videlicet furem, vno loco furatē, & in aliū rē ſubreptā transferentē non poſſe ibi puniri, ſi nec per horā illic moratus diſceſerit; & ſi ad integrā diē id produxerit Frater noſter D.D. Alphonſ. de Narbona primā in litteris celebritatē iure vindicans, *ad 3.part. Recop.l.*10.*gloſ.*2.*n.*24.*tit.*6.*lib.*1.

81 Quibus annectenda videtur ſingularis illa quæſtio; *Vtrū appellatio interpoſita vltima die termini, ſed prima hora noctis, de iure ſubſiſtat?* in qua ſecurè tenendum erit, apellationem valere. Cū quia dies in appellatione, vtpote & in alijs actibus iuris, non ab ortu, ad occaſum Solis, & duodecim horarum computatur; ſed à media nocte vſque ad aliam dimidiam, & ſic viginti & quatuor horarum, *l. more Romano* 8.*ff. de ferijs.* Tum etiam, quia & ſi non ci-
82 uiliter, ſed naturaliter, vel artificialiter calculari in appellatione deberet dies, is propriè dicitur, & durat quouſque vnus alium diſcernere poteſt, licet Sol non videatur oculis noſtris, quia illa claritas primæ horæ noctis, ſiue crepuſculi reſultat ex Sole, *cap.*3.
83 *vbi notant omnes de homicid.* optimè Angel.*d. tract. de malef. verſ. de nocte.* Et tandem, quoniam & ſi harum rationū neç tanta vis eſſet, vt rem planè expedirent, illam tamen maximè dubiam redunt; in dubijs autem pro appellatione iudicare debemus, ne manet deſerta, vt conſuluit Caſtr.*in l.*1. per illum textū, *ff.ſi quis caution.* vbi etiam Alex. & Iaſſon Felin.*in cap.ſignificauerūt, paulò poſt principium, de teſtib.*

84 Ex quibus in vna Cataneinſi coram D. Petro Vortio ita iudicatum per Dominos de Rota, teſtatur Ludouic. Gomes *deciſ.*22. vbi etiam non obſtare dixerunt appellationem noctu fuiſſe interpoſitum, quia licet de nocte pronuntiari non poſſit, ex notatis in *cap. conſuluit, de Offi.delegat.* quibus addenda ſunt, quæ late congerunt Polidor. Ripa *de nocturn. tempore c.*134.*à num.* 9.*cum ſeqq.* & Petr. GilKer.*in l. non mi norē*, 20.*num.*3. *& de inceſſ, C.de tranſaction.* prouocari tamen & appellari poteſt, ut docet Angel. *in d.l.more, ff. de ferijs*, Bald.*in authent. hodie, circa finem, C.de appel.* Felin. *in cap. fin. de appel.verſ.quæritur, & in cap.cum M. n.* 34.*de Conſt.* faciunt tradita per Ripam *de nocturn.temp.cap.*136.

Cui conſequens videtur, adeò ſententiæ prolationem noctu prohiberi, vt 85
nec *Prima Hora* noctis facta ſubſiſtat, ex Signorolo *conſil.*52.*incip. Quæritur an ſententia, in princ.* Menoch. *de arbitrar.lib.*1.*quæſt.*62. Card. Tuſch. *practicar: concluſ. iuris, litera I. concluſ.* 384. *num.* 2. vbi communem dicit, quibus meritò ſubſcribit Polid. Ripa, *d.c.*134. *num.*9. etenim cum ideò ſententia nocturno tempore, vtpote incongruò ferri interdicatur, *d.cap. conſuluit, de offic.delegat.* vt falſitatis, vel ſimulationis quæuis occaſio auferatur; & inſuper quia partes, quæ neceſſariò ad eam citari debent, noctu oberrare non cōuenit, vt vtrumque in propoſito optimè conſiderauit Ripa *d.cap.* 134.*num.* 17. hæ vtique rationes, æquè in prima, ac in cæteris nocturnis horis vrgent; cùm *Prima Hora* Noctis ad nocturnum tempus referatur ex Iaſſon *conſ.*50. *placet conſtitutio num.* 1. *vol.* 3. Decio *conſ.* 354. *in caſu propoſito num.* 4.*verſ.& dicit Angel.* Bertazol. à contrario ſenſu *conſil* 378.*num.* 8. *verſ. & tanto magis vol.*2 & Polid. Ripa *vbi ſup. cap.*3.*num.*61.

Quod ſubintelligendum eſt, exceptis caſibus, de quibus per Polidor *vbi ſup. d. cap.* 134. præſertim inueteratæ, & antiquæ conſuetudinis nocturno tēpore proferendi, vt nonnullis Curijs obſeruatur, maximè in Romana, vt teſtis eſt Hoſtienſ.*in ſumma de indic. §. qualiter*, Marc. Ant. Eugen. *conſ.*48. *incipienti, contracta ſocietate num.*37.*verſ. quia ea opinio, lib.*1. & Ripa *dicto loco*, & forte ea de cauſa inualuit apud noſtros eadem conſuetudo in Tribunali Illuſtriſsimi Nuntij Apoſtolici, quo frequen- 86

quen-

quenter litiũ expeditiones noctu fiunt. *Commendanda quippe Obſeruatio, & merito à reliquis laudanda Iudicibus*, ſi eo fuiſſet inducta, quo & olim apud Areopagitas, qui litium controuerſias noctu & obſcura luce, nunquam die iudicabant, vt procul ab omni affectu, qui animam in diuerſum agit, tantummodò facta cognoſcerent, perſonas non viderent, vt Lucianus *in Hermotimo* refert, & Alex. ab Alex. *dierum genial. lib. 3. cap. 5.* vbi ſtatim ſubijcit: *Quod æque apud Romanos fere cõperimus, quibus ante horam decimam, de abſente iudicare ius non erat*: ante horam ſcilicet noctis decimam, quia hoc tempore iã Nox exacta cenſebatur, cuius nonniſi Auroræ & dubiæ lucis duplex hora ſupererat; veluti infra *Hora* 10. *num.* 2. apparebit: alioqui ſecum pugnaret ſententia, nec Plinio congrueret; *lib.* 4. cum ex iure Romanorum: *Actionẽ meam* (inquit) *nox, vt prælia ſolet, diremit*, idemque deducitur ex celebri illa prima contentione Papirij Dictatoris cum Q. Fabio Magiſtro equitum, apud Liuium *lib.* 8. vbi dicitur; quod Nox, veluti in prælia, certamini finem fecit. Hinc Senatuscõſulta, quæ facta eſſent poſt diem Solis occaſu clauſum, irrita omnino & nulla erant, confirmat Frãc. Pollet. *Hiſtor. for. Rom. lib.* 1. *c.* 11. *in fine* vbi & aliquãdo factũ memorat, ſed nouo more, & extra ordinẽ, vt etiã in noctẽ decerneretur, ita Suetonius in Auguſto: *Ipſe ius dixit aſsidue, & in noctẽ non nunquã*, & Plinius auctor eſt Theophanẽ in cauſa Baſsi dixiſſe in noctẽ, atq; illatis lucernis. Itaque futurum finale, & vniuerſale Mundi Iudicium, media nocte, vt Rupertus coniectatur *lib.* 1. *de diuinis officijs cap.* 8. ibi: *Media nihilominus nocte venturus aſſeritur*, & igne lucernarum loco immiſſo; vt vtriuſque ſatis Virginum illo ſimili admonemur. *Forte, vt vel eadem hora fiat Iudicium, & Iuſtitia, qua fuit pietas, & miſericordia Natiuitatis ipſius Chriſti operata*, ſicque ſecundus ipſius aduentus primo in hora reſpõdeat; vt & in die reſpõſurũ, teſtatur Petrus Bungus *de miſter. numer. Num.* 25. *in princ.* his verbis: *Eadem die Vnigenitus Patris filius, cum ineffabili modo luce vigeſima quinta Decembris natus, omni ſuo in carne defunctus eſſet officio, de Cruce pependit, Mundumque renouauit, præterea quidam Beatorum, & diuino inſtinctu prædictorum patrum, eadem die alternam filij Dei, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentũ fore pronunciarunt, quo de omni anima eſt iudicium acturus; quippe futurum ſæculum rurſum ab hac ipſa die inchoandum exiſtimantes.*

Cæterum & inſtituto cõuenit Iuriſ- 87
conſulti Pauli ſententia *lib.* 15. *ad Plautiũ, in l. ſi ſic conſtit. uta* 7. *in fine, ff. quemadmod. ſeruit. amitt.* vbi ex Seruij opinione ſcribit, eum qui alternis horis, vel vna hora quotidie ſeruitutem habet, perdere eam, non vtẽdo conſtituto tempore, quia id quod habet, quotidianum ſit; nam licet alternis horis, vel vna hora tãtum ius vtendi habeat; id tamen ſingulis diebus fieri poteſt, quod ſufficit, vt ſeruitus quotidiana & continua dicatur, non aliter ac diſtributiones quotidianæ dicuntur, quæ non omnibus horis diei, ſed aliquibus tantùm diuinis intereſſentibus præſtã tur, *cap. fin. de reſcript. lib.* 6. *c. vnic. de Cler. non reſid. eod. lib. cap. vltimo de conceſ. præb. eod. lib. extrauag. cum nonnullæ, c.* 1. *§. præterea, de præb.* notat Aug. Barb. *de Canonicis & Dign. cap.* 21. *num.* 3. vbi quotidianas dici obſeruat, ex Couar. Moneta, Zenedo, & alijs, quia quotidie diſtribuuntur, ſiue potiùs, quia diſtribuũtur ijs, qui quotidie Horis Canonicis, diuiniſque Officijs interſunt.

Quibus non repugnat eiuſdem legis verſiculus: *Si verò alternis diebus*, quo etiam affirmare videtur Conſultus ſeruitutem alternis diebus conſtitutam, vt ſcilicet quis vnoquoque tertio die ea vtatur, quotidianam eſſe, vti & quæ alternis horis vniuſcuiuſque diei competit; cum tamen non quotidie, ſed quibuſdam tantum diebus competat, ideoque & diſcontinue, quia vt initio præmonuit Conſultus: *Non eſt continuũ tempus, quo cum vti non poteſt, non fit vſus*, quotidianum verò non eſt niſi cõtinuum, vt dicta conuincunt; & ex Vitrucio notant Gaſp. Barth. *aduerſar. lib.* 24. *cap.* 12. Brenc. *Memorabil. & Elector. Iur. cap.* 8. *num.* 22. & Hielfrid.

in Spicileg. iur. d. c. 14. num. 39. & 40. Sed hoc equidem nec quidquam obſiſtit, quia neglecta allucinatione Antonij Fabri *in rationali ad hunc textum*, vtpote, quæ obſcurat magis, quã explicat, tenẽdũ erit ſeruitutẽ alternis diebus, eò in *d. verſ.* dici continuã, & quotidianã, quia ſingulis diebus erat cõſtituta, ſed alternatim die, aut nocte, vel vno toto integro die, ciuili viginti & quatuor horarum, & illo elapſo, non niſi tantum nocte diei ſequentis, ſicque hoc alterno ordine in perpetuũ veluti planè indicare videntur ipſius verba: *Si vero alternis diebus, aut die toto, aut tãtum nocte*, quorũ proculdubio hic veriſſimus ſenſus, quem miror accutiſsimo Fabro abſconditum.

Et hanc item eſſe Vlpiani mentem conijcio in *l. 1. in principio, verſ. ea quoque, ff. de aqua quotid. & æſtiua*, vbi aquam quotidianam definiens Conſultus; *ea quoque dicitur quotidiana* (inquit) *cuius ſeruitus intermiſsione temporis diuiſa eſt*. Alternis ſcilicet horis, aut die tantum, aut nocte tantum; vel alternis diebus, ſemel toto integro die ciuili vignti quatuor horarum, & iterum nocte, vel luce tantum alterius diei, ſicque alternatim alioqui nequa quam quotidiana dici poſſet, non ex quo ipſius ſeruitus temporibus diuiſa eſt, quotidie ea vti non liceret, etiam ſi vellet, quod ſaltim neceſſarium præſupponit Vlpianus, vt aqua poſsit quotidiana dici ibi: *Quotidiana autem aqua non illa eſt, quæ quotidie ducitur: Sed ea, qua quis quotidie poſsit vti ſi vellet: quam quã quotidianam interdum hyeme ducere non expediat, & ſi poſsit duci.*

Maiorem difficultatem ingerit text. in *l. qui tertiana 53. ff. de ædil. edicto*, qua expreſsè Iabolenus definijt tertiana, aut quartana febri; aut podagra vexatum etiam illis horis, vel diebus quibus morbus vacat, & eo liberatur morboſum dici, cum tamen non ſingulis diebus, ſed alternis tertio, aut quarto dicta febris ingruat, ergo quia continuum etiam dicitur, & quotidianum, quod alternis diebus habetur. Sed nec hoc aduerſatur, cum non hac ratione morboſus, item illis horis & diebus, quibus a morbo vacat, dicatur, tertiana aut intermittẽti alia febri laborans; ſed quia licet vexatio ſit alternis diebus, cauſa autem quotidiana eſt, & perpetua, ſic ſenſiſſe videtur Bart. Gepola *ibidem num. 4.* vbi inquit, quod quantũ ad actionem redhibitoriam, vt ipſa competat, ſeruus venditus ſi vexetur febre tertiana, vel quartana, vel podagra, & eſt male ſanus, & morboſus etiã illis diebus, quibus non vexatur prædictis morbis, locus eſt edicto prætorio, & poteſt redhiberi tanquam male ſanus, & illam reddit rationem, quia non requiritur ad hoc, vt ſit morboſus, quod ſemper, & continue patiatur morbum, ſed ſatis eſt, quod habeat in ſe, cauſam ſcilicet morbi, aut repetentiæ ipſius. *Quod* verum putat quãtũ ad actionẽ redhibitoriã, & quãto minoris: non vero quoad alios contractus, ad quorum obſeruantiam ſi vocetur in iudicium eo die, quo non vexatur febre tertiana, quartana, aut alia comparere tenetur, *l. quæſitum 60. ff. de re iudic.* nã & ſi eo die etiam ſit morboſus, nõ tamẽ morbo ſontico laborat, id eſt, impedienti ſuarum rerum curã, & geſtionem, vt ad id requiritur, quod poſsit tute iudicio non adeſſe, *d. l. quæſitum*, ibi: *Sonticus autem exiſtimandus eſt, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt*, vnde morbum ſonticum Caſsius definit, qui perpetuo nocet, *l. 1. §. 1. de ædil. edict.* notat Iacob. Cuiacius, qui in propoſito nonnulla congerit, *lib. 5. edicti Saluij Iuliani in explicat. d. l. 60.* & Thom. Accius *de infirmitate legal. part. 1. c. 4. à num. 8. cum ſeqq.*

Ex dictis profluit veriſsimã eſſe opinionẽ eorum, qui (vt tutiſsimum docent) ea infirmitate laborantem, quæ ſtatutis horis accedit; veluti *Quartana*; non liberari illa die ab obligatione recitandi, ſi ad id ex ordine, beneficio, aut quoquo modo tenetur, quinimo ad totius officij recitationem teneri, ſi accedit veſpere, anticipatè ſi mane poſtpoſite: quia obligatio currit per totum diem; ita Villalob. *tom. 1. tract. 24. diffic. 16. num. 7.* Bonacina

diſp. 1. *quæſt.* 6. *punct.* 1. *num.* 2. qui viginti Auctores pro hac ſententia adducit. Macign. *de Hor. Canon. cap.* 14. *num.* 2. AEgid. Trullenc. 1. *decalog. cap.* 7. *dub.* 27. *num.* 2. *&* 5. Ant. Diana, *reſol. Moral. part.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 10. *& part.* 7. *tract.* 11. *reſol.* 14. Summa Diana, *verb. Horæ Canonicæ num.* 65. D. Ioanes de Eſcob. *de Horis Canonic. quæſt.* 6. *num.* 63. & nouiſsimè P. Hieron. Garc. *de excellent. Sacerd. tract.* 2. *diffic.* 8. *n.* 3. vbi etiam de leui tertiana, capitis, dentiũ, & ſtomachi dolore affectis idem ſentit.

Nec tamen diffitear, contrarium aliquibus etiam probabilem videri, vt Cano *de pœnit. par.* 5. *dub.* 3. Henr. *lib.* 4. *c.* 14. *n.* 7. *& in gloſ. lit.* Q. vbi hanc ſententiam communem dicit, quod negat Diana *d. reſol.* 10. & ſi eam probabilem fateatur, at oppoſitam communiorem vult probat Læſsius *de iuſt. lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 8. *num* 43. & eo relato Bonart. *de Horis Canon. lib.* 2. *cap.* 38. *num* 8 eaque mituntur ratione, quia jus anticipandi & poſtponendi Horas, eſt priuilegium, quo nemo inuitus vti compelli poteſt, cum iuris ſit vulgari placitum, *beneficium non reddi in nolentem & inuitum.* Sed hęc ratio ſolùm cõcludit febre, tertiana, aut quartana laborantem illis horis, quibus vexatur eſſe immunẽ ab illa Officij Diuini parte, quæ illis recitari debeat, vt ſi mane quartana accedat, liber ſit à Matutinis, aut ſi veſpere, à veſpertinis, ex quo nec poſtponere, nec anticipare Officium tenetur, non tamen in totum, ſic ægrotantẽ ab integro illius diei penſo diuinarum precum abſoluit, vt par erat.

Eſcobar *vbi ſup.* nec primæ, nec ſecundæ opinioni accedendum putat, imò duce experientia, nullam circa tertianam, vel quartanam certam excuſationis regulam hac in re poſſe conſtitui affirmat, quo circa relinquẽdum, inquit, valitudini, & diſpoſitioni ipſius infirmi, cum aliquando medijs illis horis inter febrem, & febrem magis defeſſus, & defatigatus inueniatur, quam ipſius febris tempore, & hac in diſpoſitione exiſtente, nemo ſanæ mẽtis tũc illum ad recitandum conſtringet, vt & placet Trullench. *vbi proxime d. n.* 2.

Mihi tamen, & ſi hoc nõ diſpliceat, illud quaſi pro regula generali, hac in parte præfigi poſſe videtur, vt prima opinio in veteri quartana, aut tertiana laborantibus locum habeat, cum hæc eo negligi ſoleat, quo nullis rebus agẽdis præſtet impedimẽtum, nec propriè ſit morbus, vnde qui illam patitur, nõ reducitur, *l.* 1. *§. 1. d. ſciẽdũ, verſ. proinde, de ædil. edicto*, nec vt morboſus ſi de crimine ſit ſuſpectus, à tortura excuſatur, maximè in grauiſsimis delictis, veluti ex Franc. Marco *deciſ.* 790. reſoluit Hort. Caualc. *de brachio Regio part.* 3. *num.* 127. aſſerens, laborãtem febre, quartana poſſe in caſsibus grauiſsimis torqueri ea die, qua non laborat dicta infirmitate. Etſi morbum eſſe velis, leuiuſculus erit, adeòque ſalutaris, vt nec in ſe periculũ habeat, nec alterius magni morbi ſimul admittat; iuxta illud Hipocratis 6. *epid. ſect.* 6. *text.* 7. *Quartana laborantes magno morbo non capiuntur.* Ideòque nec peſte inficiuntur, vt Parei auctoritate *lib.* 21. *c.* 17. refert Paul. Zachias, *Medico legal. lib.* 4. *quæſt.* 1. *n.* 30. his verbis: *Imò teſtatur Pareus, vbi proxime cap.* 17. *quod vniuẽ duxeris, gallico morbo affectos, cancros, ac vlcera Phagædenica habentes, quartanarios, & huiuſmodi farinæ homines obſeruatum eſſe, a peſte ſeruari immunes.*

Secunda verò oppinio, quæ a diuini officij recitatione quartanarios illis horis excuſat, quibus non vexantur, reſpectu eorum ſit ſubaudienda, qui graui tertiana, aut quartana opprimũtur, & ea, quæ propriè *morbis ſonticus*, ideò dici poteſt, quia perpetuò, id eſt, *ſiue in acceſsione, ſiue in remiſsione, aut vacatione* fatigat, *l. animi, §. quoties, ff. de ædil. edicto* quia ita quis poſt vexationẽ laſus, & defeſus remanet, vt quaſi vexari adhuc, & abſque intermiſsione videatur, quo ſenſu morbum ſonticum eũ eſſe puto definiſſe Caſium *in d. l. qui perpetuò nocet, cum tamen in l. quæſitum* 60. *ff. de re iudic.* quælibet febris, ſiue continua, ſiue intermittens (ut rectè ibidẽ placet Cujacio) pro ſontico morbo

acceptetur. Quidquid dicat Paul. Zachias, *vbi ſup. part. 2. tit. 3. quæſt. 4. n.* 29. neſcire quid ſibi voluerit lex in dicta definitione.

In Fanaticis vero indiſtincte venit aſſerendum eos, nullatenus morboſis annumerandos, & ſi certis horis extra mêtê rapiãtur: *l. 1. §. apud Viuianum, ff. de ædil. edicto.* Eſt enim *Fanaticus* (vt explicat Paul. Zach. *ſup. lib. 2. tit. 1. q. 18. num. 8.*) *qui vel ex ſupernaturali, vel ex naturali cauſa, per vices quaſdam futura vaticinatur, vel vaticinari videtur, & extra mentem rapi*, quod quia in fanis, hoc eſt, *templis aliquibus* eueniebat, idcirco fanatici ſunt appellati. Ideòque *num.* 21. fanaticos ſimiles eſſe ebrijs inquit, & vbi habent intermiſsiones; veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quam ij, qui ſemel, aut bis, aut pluries in ebrietatê inciderunt toto vitæ curriculo, nã interdum ij vnicã patiũtur acceſsionem non multo tempore durãtem, ſentit Torquat. *in Necyomant. iuris dialogo* 88. *nu.* 1. conducunt traddita a Briſ. *lib. 2. antiq. c.* 13. & D. D. Franc. Amaya *obſeruat iuris lib. 3. c. 6. n.* 42.

Et quãuis Budeus *in d. l. 1. §. apud*, exêpli fanaticos antiquitus Dæmoniacos eſſe voluerit, quaſi dæmonio afflati vaticinarêtur, hoc tamê diſplicet Paulo Zachiæ *d. loco*, quia dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis ſint, qui vaticinentur, cum hoc, quod obſidentur a malis ſpiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum etiam à Deo impulſus, vel a naturali quoque cauſa vaticinari quis poſsit, quare dæmoniacos non fanaticis, ſed magis melancholicis, & maniacis aſsimilandos putat; nã licet intermiſsiones habeãt, tamê ſêper in ſe habêt inſaniæ cauſam.

Ergo conſectariũ euadit Arepticios, Energumenos, etiã illis horis, quibus ab ſpiritibus non vexantur dæmoniacos dici, vtpote qui & tũc illis intermiſsionibus a fœdis ſpiritibus poſsidêtur, vnde qui ſemel hoc genus vexationis diabolicæ paſsi fuerunt, & ſi poſtea quieuerint, ordinari prohibentur, *cap. maritũ n* 2. ibi: *Neque illum, qui in furiam aliquando verſus inſanivit, vel aſſlictione diabolica vexatus eſt*: facit text. *in cap. communiter 3. cap. clerici* 4. his verbis: *Clerici, qui in adoleſcentia à dæmonibus cognoſcũtur obſeſſi, ad ſuperiorem ſacri regiminis gradum aſcendere non poſſunt, cap. vſque adeo* 5. 34. *diſtinct.* notat expreſſe Suarez *de cêſuris diſp.* 51. *ſect.* 1. *n.* 7. Sayr. *d. tract. lib. 6. c. 9. num.* 14. Viuald. *in candelab. aureo, tract. de irregul. n.* 181. latiſsimè D. Valenzuela, *conſil.* 25. *n.* 2. *& ſeqq.* & Roder. Acunha *in d. cap. communiter* 3. *n.* 2. qui omnes eiuſmodi dæmoniacos ſemel vexatos, & adhuc libertate, ſiue quiete fruentes ſi ordinati exiſtãt, ita ab ipſorum exercitio ſuſpendunt quouſque vnius anni ſpatio per diſcretionem Epiſcopi inueniãtur ab incurſu dæmonum liberati; vt cauetur *in d. cap. communiter 3. in fine.* Quod item & in laicis ſimili infelicitate affectis ſubaudiêdum videtur, vt poſsint ad communionê, & Sacram Euchariſtiam admitti, alioqui niſi per longũ tempus a diabolicis incurſibus liberi agnoſcantur, & deuotionis, nec leuia ſigna oſtêderint, nequaquam erunt ad communionê admittendi; vt ſatis indicari videtur illo Arauſicani Concilij *cap.* 13. his verbis: *Energumeni baptizati de purgatione ſua curantes, ſi ſe ſolicitudini Clericorum tradunt, monitiſque obtêperant, omnimodis communicent ſacramenti ipſius virtute, vel muniendi ab incurſu dæmonis quo infeſtantur, vel purgandi, quorum iam oſtenditur vitæ purgatio*, refert Burchard. *lib. 4. cap.* 53. quo loco, & ſi nulla de vexationis intermiſsione ſit mentio, ipſa tamen æqualitatis ratio ſuadet eamdem in laico, ac in Presbytero energumeno, quoad ſumptionem Euchariſtiæ fore neceſſariam.

Nec ab inſtituto deuiat reum, quã 88
uis de crimine vehementer ſuſpectum, non poſſe vltra vnius horæ ſpatium à iudice torqueri; *vt Conſtitutione* 58. *Pauli III. S. P.* cauetur illis verbis: *Nec reus vltra vnius horæ ſpatium tortura detineatur*, quæ & ſi intra vrbem ſolummodo loqui videatur, ipſius tamê æquitas ſuadet vbique ſeruandum, ſic Alderete, *de diſciplina tuenda lib. 1. cap. 17 n.* 23. & nouiſsimè P. Petrus de Angelis

in compendio Ordin. iudicior. par. 1. *c.* 24. *n.*
7. vbi id maximè inter regulares ſeruã
dum admonet, prius docuerat Flamin.
Cartarius *in prax. interrog. reor, lib.* 4. *c.*
1. *n.* 113. & Proſp. Farin. *tom.* 1. *praxis*
criminal. quæſt. 38. vbi propoſitis quinque
torturæ gradibus. *Primò* (inquit
num. 40.) cum leuia ſunt indicia, reus
ſpoliarij, ligari, funi applicari, & in ordine
poni debet, ita vt nihil aliud deficiat,
quam ſola eleuatio. *Secundò* verò,
quando magis vrgent indicia, &
clarius patent, quam in primo caſu, ſed
ſufficientia ad torturam non videntur;
reus tortura eleuatur medio tempore,
videlicet, per vnam *Aue Maria*, per
vnum *Pater noſter*, vel per vnum *Miſerere*
ad ſumũ, abſque tamen vlla ſquaſſatione.
Tertiò, ſi indicia ſint plena, &
plenè probata, at delictũ ſit leue; aut
ſi eſt atrox, reus ſit nobilis, honeſtæ
familiæ, & bonæ famæ, ſuſpenſus detinetur
in tortura per ſpatiũ duorũ *Miſerere*,
vel paulò plus, abſq; tamẽ ſquaſſitione.
Quarto igitur gradu cõuictus
de atroci legitimis, & vrgẽtioribus indicijs
hiſq; plenè probatis, ſi robuſtus
inueniatur, diutius detinetur in tortura,
videlicet per tertiã partẽ vnius horæ,
vel per mediã, vel perduas tertias
partes, vel etiã per horã integrã, cũ
vno, duobus, vel pluribus ictibus funis,
vel ſquaſſationibus (cuius ſentẽtia firmari
videtur, ex traditis à Nicolao Intrigliolo
deciſio. Siciliæ lib. 1. *deciſ.* 12. *n.* 5.)
Et denique *vltimo gradu*, quando reus
atrociſsimi delicti in tortura ſuſpenſus
pertinaciter negat, non niſi vnius horæ
ſpatio, aut paulò plus etiam torqueri
poterit, nec enim licebit per duas,
vel tres horas ob criminis magnitudinem
reũ opprimere, ita expreſsè Ghir-
89 lan. *tract. de quæſtion. & tortura*, *q.* 4.
num. 4. Foller. *in prax. crimin. verb. Rei*
indurati torquentur num. 16. ex quibus
idem reſoluit Farinac. *ſup. n.* 54. illud
ſubdens: *Et quidem, vt verum fatear, in*
quocũque enormiſsimo crimine apud nos
rarò vidi torturã adhibitã vltra horã & ſi
fuit adhibita vltra horã, nõ exceſsit quartã
partem ſecundæ horæ, quem hac de cauſa
perperã lenitatis accuſat Ant. Que-
ued. *d. tract. de indic. & tortura* 2. *p. c.*
1. *num.* 6. & ſi regulariter ſentiat reum
vltra horam, vel ad ſummum vltra horam
& quartũ aculeo detineri nõ poſſe,
nec iudicis arbitrium longius hac
in re progredi,

Vtrum autem Iudex poſsit torturam
ita diuidere, vt ſæpius reum torqueat modico
tẽpore, dum tamen in omnibus ſquaſſationibus,
ſiue ictibus vltra dictam horam
non egrediatur? quæſtionis eſt nõ inuenuſtæ,
quã affirmatiuè reſoluit Hort.
Caualcan. *de brachio Regio part.* 3. *num.*
138. aſſerendo iudicem poſſe diuidere
ſi ei videbitur torturam, ſeu illam in
plures vices diſpartiri, ſiue eadem hora,
ſiue eadem die, vel altera ſequenti,
vt pluries ſeruauit, qui etiã tenet *num.*
60. vt de tempore quæſtionis appareat 90
an legitimum fuerit, necne Horologiũ
puluerinũ, cum diſtinctionibus medij,
quarti, & quarti integri, tertij, & dimidij
horæ, & horæ integræ debere
ſtare præoculis iudicis, vt penes acta,
qualitas & quantitas torturæ conſtet.

At ſi Horologium non adfuerit, ex
ſcriptis à Tabellione apparere poterit,
an vltra horam durauerit tortura, vt
ſingulariter obſeruat Farinac. *conſil.*
crim. 10. *num.* 39. vbi inde infert tortũ
fuiſſe reum maiori ſpatio horæ, quia
ex actis cõſtabat ea Notarium ſcripſiſſe
octo folia.

Huc etiam ſpectat campanam quie- 91
tis, quam vbique locorum pulſandam
ſingulis noctibus præcipit noſtra, *l.* 5.
tit. 6. *lib.* 6. *nouæ Recol.* per integrum
vnius horæ ſpatium ſonare debere, vt
ex Regalibus iuſsionibus in eam rẽ editis,
obſeruat Bobadilla *in polit. lib.* 1. *c.*
13. *num.* 52. eorum ſententiam improbans,
qui hoc ſolùm in ciuitatibus, &
ampliſsimis locis cuſtodiendum exiſtimant,
non vero in municipijs, & opidis,
quorum exigui termini, quaſi illis
ſufficiat quilibet, & ſi breuiſsimus ſonitus:
quoniam noſtræ legis diſpoſitio;
quæ generalis eſt, & in omnibus, &
quibuſcumque locis extat ſcripta, vt
ex ipſius verbis patet, vbique ſeruari
debet.

Cui finitimum eſt ob errantem cũ 29
ar-

armis nocturno tempore, poſt horam, qua ſtatuto id prohibetur cum ſono cãpanæ, nullã incurrere, ſi nõdu cãpana ſonitũ ceciderat, niſi elapſa ia vna horã abſq; qua campana pulſari conſueuerat, fuerit deprehenſus, quoniam poſt tantum tempus efficitur ignorantia craſſa, quæ neminem excuſat, *l. nec ſupina, ff. de iuris & facti ignor.* cuius auctoritate ita in propoſito animaduertit Polid. Ripa, *de noct. temp. ſup. 5. n. 21.* & expreſsius *num. 30.*

93 Si vero duo actus, ſiue contractus fiant vna eadẽque hora, cenſetur nihilominus correſpectiui, id eſt, vnus factus gratia alterius. Curt. Senior, *conſ. 55. verſ. & hoc maxime*, Ant. Gabriel, *comm. cõcluſ. lib. 1. tit. de præſumpt. concluſ. 13. num. 5.* non aliter ac, quando facti inueniuntur vno eodemque die, vnde ſi à Pontifice, vel Rege data ſit licentia Prælato, vel communitati faciendi certam emphyteuſim, & conſtiterit fuiſſe factam, eodem die, quo & licencia conceſſa; nec conſtare poſsit, an præceſſerit licentia, vel emphyteuſis, præſumitur licẽtiã præceſsiſſe, ſubſequutumque fuiſſe emphyteuſim, quia ex duobus actibus eadẽ die factis, ille præſumitur præceſsiſſe, qui debebat eſſe præambulus ad alterũ, vt probat Alex. *conſ. 81, lecto & diſcuſſo laborioſo proceſſu, num. 7. verſ. cum fuerit dicta licentia, vol. 3.* Fel. *in cap. Paſtoralis, verſ. & hinc eſt, de reſcript.* Alciat. *præſumpt. 42. n. 1. reg. 3.* & alijs adductis Fuluius Pacian. *de probat. lib. 2. c. 25. n. 21.* qui & *num. 23.* ex eo confirmat, quia vbi ad eſſentiam ſubſtantialem actus aliquid debet eſſe prius altero, ſi vtrunque reperitur factum eodem die, præſumitur in dubio præceſsiſſe illud, quod actum facit valere, ex Felino *vbi ſup. verb. ad identitatem.* Idemque docet de donatione, & mancipatione ſimul eadẽ die facta, iuxta Bald. *in l. cũ in teſtamento, § hec verba, in fine, ff. de hæred. inſtit.* vti & de teſtamẽto & emãcipatione eiuſdem diei. Iaſon. *in l. fin. num. 35. verſ. Nota tamen in prædictis, C. de edicto Diui Adriani tollendo*, qui ſemper emancipationem priorem præſumunt, & aliud prætendenti, aut alleganti, incumbit vnus probandi, vt ſimilibus alijs confirmat Pacian. *numeris ſeqq.* Menoch. *de præſumpt. lib. 6. cap. 12.* quod procedere inquit *num. 29.* nõ ſolùm ſi eodẽ die, licet alia hora fiant ſucceſsiuè actus, verùm & ſi ſequenti die alter actus celebretur, ſecundũ Crauetam *conſ. 298.* Anchar. *conſ. 434.* Sed receptius eſt, non aliter actus dici correſpectiui, quam ſi vel intra vnam horam, vel ſaltim intra vnum eundemque diẽ expediantur, vt optimè notat Seſſe, *deciſ. 19. num. 9. qui & num. ſequenti* ſubdit; idem tẽporis interuallum conſiderari, vt quid dicatur factum in cõtinenti ad effectum, vt inſit priori cõtractui, & ſumatur pro eodem actu, vbi & id ſubintelligendum, ex Tiraquelo, Menoch. & alijs notat, quãdo illi duo actus ſe compatiuntur, aut ſunt circa eandẽ materiã; vel nullæ extant cõniecturæ voluntatis contrahentium, ex quibus præſumatur voluiſſe diſtinctos, & diuerſos actus efficere; vel tandem quando nullum adeſt tertij præiudiciũ, cũ correſpectiuitatis præſumptio ſolũ aduerſus contrahentes locũ habeat.

Accedat etiam horam captiuitatis, & redditus, ſiue captiuitatis, & mortis, ſubtiliſsima legis Corneliæ fictione, & commento ita coniungi, vt nõ plures, ſed vna tantum hora credatur: Captiuumque poſt redditũ, aut obitũ apud hoſtes; vel ipſa captiuitatis hora redemptum, vel mortuum haberi, *l. iuſto 44. in fine, ff. de vſucap. l. in omnibus 18. ff. de capt.* adnotat acutiſsimè Iacob. Cujat. *lib. 29. quæſt. Papiniani in l. 7. §. quod ſequitur, ff. vnde liberi.* 94

Non quidem præambula captiuitatis hora, vel antecedenti ipſam captiuitatem, vt placuit Emanueli Acoſtæ *in cap. ſi pater 2. part. § teſtatore mortuo, num. 15.* exiſtimanti legis Corneliæ, fictionem ipſa captiuitatis hora locum habere non poſſe, veluti ea, qua ab hoſtibus captus, iã ſit ſeruus effectus, *l. naturalem 5. ff. de acquir. rer. dom. §. item ea, inſtit. de rerum diuiſ.* quoniam, vt eruditè ſatis reprehendit vir mihi vnicè charus, omnibus honore proſe- 95

quen-

quẽdus D.D. Melchior de Valent. *Caſtellæ in Suprem. Conuentu Regio Senator* (& factus longe carior ex deguſtatis ingenij monimentis, & ob incredibilẽ morum comitatem) *illuſtrium quæſt. tract. 2. cap. 5. num.* 31. cum captus ab hoſtibus non antea ſeruus dicatur, vel ſit, quam in præſidia deducatur, interimque ciuis Romanus perſeueret, *l. poſtliminij* 5. *§. vlt. l. poſtliminium* 19. *§. poſtliminio. ff. de captiuis; l.* 26. *tit.* 26. *part.* 2. rectè lex finxit ea horã deceſſiſſe qua captus eſt, quia tunc adhuc liber, & ciuis Romanus erat.

96 Congruit hoc loco ſingularis illa doctrina Placent. *in praxi iudic. Inquiſit. verſ. incarcerare.* Quam amplectitur Proſp. Farin. *tom. 1. praxis criminal. q.* 27. *num.* 8. videlicet, eum cui ad horam aliquem detinere permittur; detinere & ligare non poſſe: quoniam ligandi poteſtas illi tantùm conceditur, qui vniuerſaliter habet diſponere de actibus & vitá alterius. Vt marito, cuius in vxorẽ tanta poteſtas, vt ferè patriã æmuletur, ſic ex Iulio Cæſar, *lib.* 6. *comm. de belle Gallico,* Tiraq. *ad ll. connubial. gloſ. 1. part. 1. num.* 6. Senator Supremi Senatus D. D. Ioan. Solorçan. (vir nunquam ſatis laudatus) *tract. de parric. crim. lib.* 2. *cap.* 13. *in princ.* D. Ioſeph. Vela, *diſſertat.* 1. *num.* 43. huic enim ligandi vxorem, facultatem iura concedunt *cap. placuit* 10. 33. *quæſt.* 2. vbi ex Toletano *Concilio I.* ita legitur: *Placuit vt ſi quorumcumque Clericorum vxores peccauerint: ne fortè licentiã peccandi plus habeant, accipiant mariti carũ hanc poteſtatem, præter necẽ cuſtodiendi, & ligandi in domo ſua, ad ieiunia ſalutaria, non mortifera eas cogentes.* Et licet ibidem *gloſ. verb. poteſtatem*, hoc ſolum Clericis permittat reſpectu ſuarũ vxorum, laicis verò ius illas ligandi auferat, quia nullibi conceſſum videtur, tamen cum hæc ſit moderata quædam coercitio, & caſtigatio, quibuſvis maritis competat operæpretium eſt, quibus indiſtinctè modica correctio, & animaduerſio erga vxores competit, argumento *l. ſed & ſi quemcumque* 5. *§. vlt. verſ. an ex locato, iuncta* gloſ. *verb.* docenti, *ff. ad legem Aquil. & in l. rei iudicatæ* 15. *alias* 16. *§.* 1. *in fine*, *vbi* Lud. Rom. *num.* 5. *verſ. quinimo, ff. ſolut. matrim. l. vnic. C. de emẽdat. propinq.* notãt vt tritiſsimum quam plures relati a D. Ioſepho Vela *vbi proxime*, *n.* 43. a quorum nomenclatura libenter abſtineo, dum tamen illis adiungam Menoch. *de arbitrar. caſu* 364. *n.* 8. Siluam Nupt. *tit.* 1. *num.* 36. Gracian. *diſcept. forenſ. cap.* 778. *num.* 64. *tom.* 4. Petr. Gregor. *Syntag. lib.* 11. *c* 4. *n.* 13.

Deinde Canonicus Theologus ſingulis diebus per horã ex muneris ſui præſcripto Sacra Scriptura (vel Thologiã Scholaſticã, vt aliqui malunt) exponere tenetur, exceptis mẽſibus iulio, Auguſto, & Septembri, vt docet Nicol. Garſ. *de benef. part.* 5. *cap.* 4. *num.* 157. Galet. *in marg. caſ. conſc. verb. legere* 2. Scip. de Rubeis, *in aphor. Epiſcop. verb. Epiſcopus, num.* 3. Aug. Barb. *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 56. *n.* 7. *& de Canon. & Dignit. c.* 27. *num.* 26. cuius horæ aſsignatio, ſcilicet, qualis, an matutina, aut veſpertina arbitrio Epiſcopi relinquitur, vti & quæ materia ſit legenda, ita ſupra citati, præſertim Nicol. Garſ. *d. cap.* 4. *num.* 156. Aug. Barb. *d. num.* 26. & ex eo Alced. *de præſt. Epiſcopal. Dignit. part.* 2. *cap.* 9. *num.* 42. quibus addẽdi Aldana *in comp. Canonic. reſolut. lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 5. Ioan. Machad. *in perfecto conf. tom.* 2. *lib.* 4. *part.* 4. *tract.* 5. *docum.* 6. *num.* 2. & ſi id facere Canonicus neglexerit, poterit ab Epiſcopo, ad dictam lectionem vnius horæ ſingulis diebus compeli pœnis, ſequæſtrationibus fructuũ, aſsignatione portionis de eiſdem fructibus alteri, qui ipſius loco legat, & ſi adhuc cõtumacia inſorduerit, ad maiora Epiſcopus procedet, ipſumque benefitio priuabit, & in alium conferet, qui dicto muneri, vt par eſt ſatisfaciat. Veluti S. Eminẽtiſsimorum Cardinalium Congregatio cenſuit in vna Maioricenſi, teſtibus Barboſa, Aldana, & Machado *vbi ſup.* 97

Quam lectionem cæteri Canonici præcisè audire tenentur, ita vt integra ipſius hora gymnaſio adeſſe debeant, argumẽto eorum, quæ ſuperiùs de Scholaſti-

laſticis ſcripſimus, alioqui non ſatisfacient, & ab Epiſcopo cogi poterunt ad dictam lectionem accedere. Sic præfata Congregatio Concilij *ſub die 11. Auguſti 1618.* teſte Aug. Barb. *vbi ſup. num.* 28. qui & *num.* 29. ex eo confirmat, quia & Epiſcopo licet eos compellere pœna pecuniaria, vt accedant ad Congregationem caſuum conſcientiæ, iuxta declarationem eiuſdem Cõgregationis 11. Iulij emiſſam 1620.

Si verò alicuius infirmitatis temporalis, & non diuturnæ, aut alterius iuſtæ cauſæ de proximo finiendæ impedimento laboret, quominus per ſe ipſum Canonicus Theologus legere poſſit, nec per ſubſtitutum id facere tenetur. Si verò inſanabilis, aut longa infirmitas appareat, ſubſtitutum mittet Epiſcopus, qui & per horam quotidiè legat, cum ipſius nominatio ad Epiſcopum ſpectet. Vt deciſum admonet Nicol. Garſ. *de benef. part.* 5. *cap.* 4. *num.* 159. & ideò (ſubiungit Barboſ. à *n.* 32. cuius ſtudio & diligentiæ hæc debemus) cum quidam Canonicus Theologus inſtaret ſibi licere legere per ſubſtitutum ex cauſa infirmitatis, fuit illi data licentia ad ſex menſes per S. Congregationem Concilij ſub die 13. Nouembris 1627.

98 Spatio etiam alterius horæ recitare ſiue legere tenentur, poſt ſtudium & præmeditationem viginti quatuor horarum, à momento ſortiti puncti, qui Cathedræ, Canonicatus, Beneficij Curati, Collegij, aut ſimilis alterius rei examen ſubire debeat, vt iterum *infra Hora XXIV.* notamus, & de canonicatu apparet ex conſtitutione S. P. Gregorij XV. circa prouiſionem præbendæ pœnitentiariæ expedita Nonis Nouembris 1622. quam refert Barboſ. *de Canon. & Dign. cap.* 26. *num.* 24. & Ioann. Machad. *in Perfect. Confeſſ. tom.* 2. *lib.* 4. *part.* 4. *tract* 5. *Docum.* 9. *n.* 4 & de beneficijs curatis loquens prædixerat *in prolocutione ad prælatos Eccleſiarũ,*

99 *non longe à principio tom.* 1. Vbi in Archiepiſcopatu noſtro Toletano obſeruat, in concurſu ad eiuſmodi beneficia, ſemihoræ lectionem eſſe opportere, quamvis ad effectum examinis prædicti, etiam vnius horæ iuridicam, vel Theologicam aſsignati loci enarrationem, inſufficientem, aut ſaltim ſuſpectam habeat. Et quidem meritò, cum fœlicitas immaniſsimi huius experimenti membra ſimul & animum quatientis, memoria potius, quam ſcientia conſequatur. Vidimus hebetioris ingenij pleroſque, doctiores multos colluctationis hoc generé ſuperaſſe; quos non ideò ſapientiores dicet aliquis. Quinimò ſtultiores, cum naturaliter, vt plurimum eveniat; vt qui ingenio tardi ſunt, memoria ſint tenaciſsimi, quemadmodum Philoſophis notiſsimum obſeruat Tiraquel. *in leges connub. gloſſ.* 5. *num.* 24. Corſetus *in ſingular. verb. Teſtamentum, num.* 2. vbi inquit, quod licet qui memoria ſunt tenaciſsimi, in vniuerſum iudicij modici ſint, in certis tamen rebus habent iudicium, & aliquando non mediocre. Vnde eſt quod vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, vt homines ſimul iudicio & memoria valeant, vti ex Platone *in Theæteto*, Foreſt. *lib.* 10. *obſeru.* 10. *in Schol.* noſtro Hieronym. Zeual. *in præfat. ad pract. quæſt. com. num.* 94. aduertit eruditè Paul. Zachias *medico-legal. lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 7. *n.* 13. & 53.

Hinc vltro aſſentior Garſiæ *de benef.* 5. *part. cap.* 6. *num.* 213. aſſerenti capitularem, qui non interfuit lectionibus eiuſmodi in concurſu ad alicuius Canonicatus prouiſionem factis, poſſe nihilominus in ea ſuffragium ferre; nedum quia ab interéſſentibus valet de actibus cerciorari, ſed etiam quia tanti momenti non ſunt, vt ex illis poſsit candidatorum ſcientia ſufficienter deprehendi, ex proximè dictis, quidquid contrarium tenuerit Farinac. *deciſ.* 551. recenſens cenſuiſſe Rotam *in vna Carthaginem præbend.* 28. *Decembris* 1600. illum capitularem, vel electoré, qui non interfuit lectionibus, & actibus oppoſitorum ad Canonicatum Magiſtralem, votare non potuiſſe, quia rectum iudicium de ſufficientia oppoſitorum facere non valebat, proptereaque fuiſſe declaratum, votum Decani 100

cani

cani fuiſſe nullum ex dicto defectu nō interuentionis, quam deciſionem factam, merito notat Gonzal. *in regul.8. Cancel.gloſſ.4.num.107.* vna tantū parte informante, ideòque difficultate nō carere, ex pluribus, quæ in contrarium adduci poterant, refert Ioan-Machad. *in Perfecto Confeſ.tom.2.lib.4.p.4. tract. 1.docum.3.n.4.*

101 Profluit etiam ex ſuperioribus Canonicatum, Cathedram, Beneficium, Collegium, aut ſimile, poſſe tuta conſcientia conferri in eum, qui aduerſarios, & competitores ſcientia præcellit, licet in actu legendi defecerit, quia hæc impotentia non ignorantiam, ſed lubricum potius memoriæ ſupponit, quod meritis nil detrahit. Vti nec ſi colluſione, aut diligentia effecerit, vt locus ille, ſiue punctum aſsignetur, cuius lectionē iā iam didicerat, & memoria tenuerat, ne fortè ob infirmitatem memoriæ à iure ſuo cæderet, *nec enim memoria ad omnia ſufficiens*, vt politicorum doctiſsimus D. Math. Lopez Brabo profert *de Rege, & regendi ratione, lib.1.vbi de iuſtitia, pag.mihi* 8. vel vt ſatis ad rem Paulus I. C. *in l.peregre 44. in princ.ff.de adq.poſſ.nec infirmitatem memoriæ damnum adferre oportet.*

102 Adducam ſub hęc Polidorum Ripam *de nocturno tempore, cap.*161. obteſtantem, quod licet regulariter certa hora noctis non debeat à tabellione inſtrumentis adiici, *vt ſup. in perhorario* oſtendimus, & ipſe iam præſtiterat, *cap.*114.*num.*2.*& cap.*117. Id tamen duobus caſibus deficit, in quibus debet neceſſariò apponi, primò ad maiorem cautelam in teſtamentis, quæ de nocte conficiuntur, ad omnem omnino falſitatis, & ſimulationis ſuſpicionem arcendam, vt placuit Tiberio Deciano *conſ.65.n.21.verſ. & ad tollēdā, vol.2.* Secundò verò caſu ex neceſsitate erit à Notario certa noctis hora adſcribenda, nempe in collatione beneficij vacantis per obitum præbendarij decedentis vltima die menſis, nocte poſtrema. Ita Ioſeph. Ludouiſ. *deciſ.*116.*n.6. verſ. Imò etiam aliquando, p.2.*

103 Deinde ſi ſtatuto caueatur neminē poſſe ingredi Palatium ante ſonum cāpanæ certæ horæ, vt pœnæ excuſationibus ſit locus, conſtito de ingreſſu, debet ipſius hora neceſſariò probari. Vt ſentit Angel. *in l.matrem, num.4.C. de probat.* a quo nec diſſentit Bartol. *in l.non ſolū, §.ſed vt probari, n.2.verſ.Sed pone ſtatutum eſt, ff.de operis noui nunciat.* Vbi adducto exemplo ſtatuti, quo cauebatur nobilis, non poſſe ingredi palatium, niſi hora Conſilij, non ſolum ingreſſum, ſed horam etiam eſſe probandam concludit. Ita etiam Fulvius Pacian. *de probat.lib.2.cap.25.num.36. cum ſucceſsiuis.* Vbi ſimilibus alijs relatis affirmat hoc caſu, onus probandi tempus, vel horam ingreſſus, accuſatorem reſpicere, quia nemo cenſetur illud eo tempore facere, quo non licet, vt omnis delicti præſumptio excludatur.

Vtrum autem quoties vnica hora ſolutioni deſtinatur, ipſius lapſus protinus moram inducat, & conſequenter ex ea debitum æſtimetur? à multis diſquiritur, 104 quod inducat, & æſtimationem cauiet, tenuerunt Bald. *in l.1.n.3.verſ.quod dico, C.ne liceat tert.provocare,* Iaſſon *in l. ſi ex legati, n.13.ff.de verb.oblig.* Decius *in l.vinum, num.9.* vbi Alciat. *ad verba, ſi dictum, num.45.* Loriot. *num.8.* Bolog. *num.28.* affirmans omnes modernos Decium ſequi, Gabriel Rom. *lib.3. tit.de ſolut.cōcluſ.9.n.6.* Decian. *conſ. 84.num.6.vol.2.* Gregor. Lop. *in l.8. gloſſ.1.tit.14.part.5.* quibus ſubſcribit Andr. Kohl. *exercitat. legali 12. num. 22.* Idque eo, vt ipſe ſubijcit, cum quia non eſt ambigendū, quod de toto videlicet die ſolutioni deſtinato verum eſt, in illius parte, hora nempe ſolutioni præfinita per æquè verū eſſe, *l.quod* 105 *de toto, ff.de rei vind.* Tum quia regulariter omne tempus, computatur de momento ad momentum, niſi quo caſu peculiariter aliud in iure ſit cautū, *gloſſ. in l.3.§. minore, ff. de minor.* vbi DD. Ioann. Andr. *in cap. ſuper eo (vbi cæteri) de appell.* Matth. de Afflict. *deciſ.73.num.7.* igitur & in hora ſolutioni deſtinata, idem iuris erit, in qua nihil aliud prouiſum reperitur, ac per

con-

conſequens illa, ſimul atq; præterijt, in mora conſtituet, & quo ad æſtimationem attendenda veniet.

106 Contrarium verumtamen ſectatur Iaſſon *in dict. l. ex legati, n.* 13. illo adductus, quoniam vt eſt vulgare anguſtia temporis ſolutioni præſcripti, omnem prorſus moram excludit, ex Baldo *in l, ſi mihi, & tibi, §.* 1. *n.* 4. poſt textum & gloſſam, *ibid. ff. de legat.* 1. ſpatiũ verò vnius, vel alterius horæ ad ſoluendum nimis eſt anguſtum, ergo neceſſariò debeuit moræ obſiſtere. At hoc parùm refragari meritò contendit Andr. Kohol. *ſup.* ſiquidem breue hoc tempus fere ſemper adijcitur ſolutioni eius rei, vel pecuniæ, cuius acquiſitio, vel numeratio ita eſt in manu, vel in promptu, vt nihil valeat ipſius præſtationem renovari intra præſcriptũ horæ ſpatium. Si verò aliter negotium ſe habeat, erit quod debitori tunc imputetur, cum domi rem debitam non haberet, nec ab alio tam citò comparare poſſet, cur ad ſolutionem ita breui termino ſe adſtrinxit, quo caſu difficultas celeris præſtationis à mora non excuſauit, vt poſt antiquiores ſentit Loriot. *in l. quod te, n.* 10. *ff. ſi cert. petat.* Alciat. *in l. continuus, §. illud, n.* 12. vbi Zaſſius *n.* 6. *verſ. quarto fallit. ff. de verb. oblig.* Cagnol. *in l. in omnibus obligationibus n.* 7. *ff. de regulis iuris*, facit *l.* 2. *§. ſi quis tamen verſ. neque iterum, ff. ſi quis*

107 *caution. l. penult. ff. de iure dot.* Quod verũ puto, maximè ſi cum eodem Kohol. expendam, ita brevi vnius horæ ſpatio poſſe adeò ſpetiem debitam deteriorari, vt vilior confeſtim eſſe incipiat ob moram debitoris, experitur ſæpe, etiam in homine hæc ſubita mutatio, vt ex illo, qui metu mortis, aut pœnarum non maiori ſpatio vnius horæ canities contingit, obteſtatur Ioann. Schenkius *obſeruat. medicinal. libr.* 1. *de capillis, in princ.* Nec quid mirum, cum breuiori ſpatio maiorem mutationem, & vt rectius dicam, meliorationem quotidie ipſa panis tranſubſtantiatione in Sacratiſsimum Chriſti Corpus cernatur, vt ex D. Gregorio notatur, *in cap. quid ſit* 73. *de conſecrat. diſtinct.* 2. illis verbis: *Quis enim fidelium habere dubium poſsit, in ipſa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri? In illo Ieſu Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe? Summa & ima ſociari?* Nihil eſt enim ita certum, & immutabile, quod non ſubito repentinus aliquis caſus queat inuertere, nam & beſtia vſque adeò lethaliter vulnerata, vt proximè capi poſsit: nondum tamen eſt vulnerantis, niſi & eam cœperit, multa enim accidere ſolent, vt eam nõ capiat, *l. naturalẽ, §.* 1. *ff. de acquir. rer. domin. §. quæſitũ, inſt. de rer. diuiſ.* Conferunt innumera a Tiraq. cõgeſta, *gloſ.* 1. *poſt ll. connub. a n.* 25. *cũ ſeqq.* & à Cæſare Contardo *in Comm. ad l. vnic. C. ſi de moment. poſſeſsione in rubric. num.* 19. facit elegans text. *in l. pretia rerum* 63. *§. fin. ff. ad legem Falcid.* vbi in æſtimandis fructibus ad computationem legis falcidiæ, non inopinati incrementi, aut decrementi, ſed communem æſtimationem eſſe conſiderandam, ibi: *Dum hic quoq; ex momẽtis tẽporũ, non ex ea quæ raro accidat charitate pretia conſtituantur.*

Alia nec minus vtilis Queſtio ſuc- 108
cedit, *cum ſcilicet ſecundus fatalis in cauſa appellationis concedatur integer, etiam ſi impedimentum, quid in primo fatali accidit, vnius tantum horæ fuiſſet?* Cui affirmatiuè reſpondet Angel. *cõſ.* 314. Sed fœdere quodam diſtinctionis ſecurius digerit Sfort. Oddus *de reſt. in integr. part.* 2. *q.* 70. *art.* 8. *n.* 45. eo ſcilicet, aut ſecundus annus venit concedendus ipſo iure, & abſque auxilio reſtitutionis in integrum, aut beneficio ipſo reſtitutionis: primo caſu integrũ annum concedendum aſſerit, ſecundo negat, quoniam tunc ex natura reſtitutionis tantundem temporis duntaxàt erit reſarciendum, quantum abſtulit de primo anno impedimentum, ex Ioanne Andr. Cardin. Decio, Felino, Angelo, Baldo, & alijs ab ipſo in hanc rem accerſitis,

Et tandem concludit, etiam primo 109
caſu, quando ordinario iuris ſuffragio ſecundus indulgetur annus, non aliter integrum concedendum, quam ſi impedimentum huius modici temporis, ſci-

ſcilicet, horæ, abſorueret effectum totius primi anni, alioqui non niſi alterius horæ ſpatium dari deberet, iuxta communem Angeli, & aliorum ſententiam *in l. ſi ita ſtipulatus eſſem, ff. de verb. oblig.* Iaſon *in §. rurſus, num. 68. de action.* Zaſio *ibid. num. 31.* Minſing. *eod. num.* Guid. Papæ *ſingul. 332.* Oldrald. *conſ. 70. verſ. quid ſi impeditus*; & aliorum penes ipſum.

Confert item & illud ſingulare, cu-
110 ius meminit Laymā *tom. 2. lib. 5. tract. 5. cap. 1. num. 13. verſ. iuſtum autem.* Videlicet Sacerdoti, quia non niſi vnicam pene diei horam ſacrificando cōſumit, vt etiam fatetur Cardin. Branch. apud Dianam, *part. 6. reſol. moral. tract. 8. miſcel. reſ. 4. verſ. & ſaltē.* (Idque raro; cum frequenter Miſſa ſpatio ſequi horæ finiatur, imò & finiri debeat, ſi Gabanto credimus, *tit. 11. n. 13.* qui Miſſam quinque has litteras A. B. C. D. E. continere debere affirmat: A, vt ita altè recitetur, quod audiatur: B, breviter, non vltra mediam horam: C. clarè, vt omnia verba integrè proferantur. D. deuotè, vt attendatur ad ea, quæ dicuntur: E. exactè, vt fiant omnia, quæ præſcribuntur in Rubricis: quod item docet P. Garſia *de excellent. Sacerd. tract. 3. diffic. 8. dub. 6. n. 10.*) Sacerdoti ergo, inquit Laymā; quoniam in ſacrificando, nec integram horam, abſumit, minus ſtipendium, quam quod ad frugalem vnius diei victum ſufficit, aſsignandum, vbi taxatum non eſt lege, vel conſuetudine, à quo nec diſſentit Ioan. Machad. *in Perfecto Confeſſ. tom. 2. libr. 4. p. 1. tract. 12. docum. 8. num. 3.* Non eſt enim, Miſſæ ſacrificium, in id principaliter inſtitutum, vt ipſius emolumento Sacerdos congruè, & prout indiget, alatur, vt vel ex eo ſatis conſtat, quod ſacris canonibus diſpoſitum agnoſcitur, clericos victum, & veſtitum, ſibi artificialo, vel agricultura, abſque officij ſui detrimento parare debere, *cap. cle-*
111 *ricus victum 4. cap. Clericus quilibet 7. 91. diſt.* vbi ex Concilio Carthaginenſi legitur: *Clericus quilibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat: item omnes Clerici, qui ad operandum validi ſunt, & artificiola, & litteras diſcant, & cap. Epiſcopus 4. cap. tuis 23. de præbend.* diſponitur neminem ordinandum, niſi de ſua, vel paterna hæreditate ſubſidiū vitæ poſsit habere, quod etiam apud Etnicos obſeruatum cōſpicimus, ſiquidem Alicarnaſeo teſte, *2. hiſtor.* ex Romuli preſcripto nullus ad Sacerdotium admittebatur, niſi qui ſufficiētem cenſum haberet. Vti & nouiori diſpoſitioni S. Concilij Tridentini in noſtris Sacerdotibus diſponitur *ſeſſ. 21. de reform. cap. 2.* etſi non ita abſolutè congruum patrimonium habentem, ſi cetera neceſſaria concurrant, debere ordinari præcipiat, ſed ita demum, ſi Epiſcopo vtile, aut conueniens videbitur. Vnde egregiè notat doctiſsimus Frater D. D. Alphonſ. de Narbona *in Cōment. ad 3. p. nouæ Recol. lib. 1. tit. 3. l. 33. gloſſ. 1. num. 4.* quod cum ex antiqua diſpoſitione iuris communis, ſufficiens habens patrimonium, regulariter poſsit ad ſacros ordines promoueri; poſt Concilium verò non aliter, quam ſi Epiſcopus pro commoditate, vel neceſsitate Eccleſiarum aſſumendum iudicauerit. Ergo nequaquam pro labore ſacrificij, quod vix horam abſumit, tantum ſtipendium Sacerdos poterit accipere, quod ſuſtentationi ſufficiat, ut optimè agnoſcens nouiſsimè P. Garſia *de excellent. Sacerd. tract. 3. diffic. 10. dub. 2. num. 8. Eſte eſtipendio*, inquit, *tampoco ha de ſer tan pingue, que por ſi ſolo baſte para el congruo ſuſtēto, pues le queda al Sacerdote tanto tiempo en el dia, para valerſe de otros medios, que por eſſo ſe lleua mas eſtipendios de las miſſas cantadas, que de las rezadas, y que ſea eſta la voluntad de la Igleſia, conſta ex cap. 1. de celebrat. Miſſar. verſ. Ad opus rurale, cap. presbyter, cap. clericus victum 91. diſt.*

Vnde ſemper mihi vera, & alijs præ- 112
ferenda ſententia illorum viſa fuit, qui conſtanter affirmant, Sacerdotem non poſſe accipere prò vna Miſſa tot ſtipendia à perſonis diuerſis, quot pro ipſius diurna ſuſtentatione ſuppetāt, iuxta Nauar. *in manual. cap. 25. num.*

92. Suarez *diſp.* 88. *ſect.* 4. Vazquez *diſp.* 284. *cap.* 2. Hurtado *diſp.* 4. *diffic.* 15. Azor *part.* 3. *lib.* 12. *cap.* 6. *quæſt.* 2. Læſium *lib.* 2. *cap.* 24. *dub.* 5. *num.* 28. Filliuc. *tract.* 5. *cap.* 6. *num.* 188. Eminentiſsimi. Lugo *diſp.* 21. *num.* 27. Philib. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 16. *num.* 14. 18. & 19. Machad. *vbi ſup. num.* 3. quàm nouiſsimè probauit S. P. Vrbanus VIII. & S. Congregatio Concilij ſub grauiſsimis pœnis Sacerdotibus iniungens, vt tot Miſſæ ab ipſis celebrẽtur, quot ad rationem attributæ eleemoſynæ præſcriptæ fuerint, vt poſt alios recenſet P. Leander 2. *part. quæſt. moral. in Sept. Sacram. tract.* 8. *diſp.* 4. *q.* 4. qui & alias ibidem quæſtiones mouet, huc maximè ſpectantes.

113 Liceat tandem & illud ſubijcere, liberum mortis arbitrium, quod à ſolis Principibus damnatis ſolebat concedi, *l. aut damnum* 8. *verſ. Proinde, ff. de pœnis.* Obſeruat ex reconditæ antiquitatis monumentis Petr. Faber *ſemeſtr. lib.* 1. *cap.* 4. non niſi vnius horæ ſpatio indultum videri, quo reus neceſſariò conſtringebatur, quam minus perhorreſceret mortis ſpeciem deligere. Ita ex Suetonio *in Nerone, cap.* 37. didicimus, vbi mori iuſsis Neronem, non amplius, quam horarium ſpatium dare conſueuiſſe narrat, ac nequid moræ interueniret, medicos admouiſſe, qui cunctantes continuò curarent, ita enim vocabat venas mortis gratia incidere. Hucque reſpexiſſe videtur, Tacit. *lib.* 15. *annal. Proximam,* cum inquit, *necem Plautij Laterani Conſulis deſignati Nero adiunxit, adeò properè, vt non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium* (horæ nempe) *permitteret,* quod & placet Petro Fabro *vbi proximè.*

114 Eſtque memoratu digniſsimum, quod licet ex veteris teſtamenti præceptione, & ritu mulier enixa, ſi maſculum edidiſſet, per triginta & tres dies: & per ſexaginta & ſex fœminam ab ingreſſu Eccleſię abſtinere deberet, *cap. cum enixa* 5. *diſt.* Tamen vt fœlicis ſui partus gratias Deo incunctanter rependet, ipſa prima puerperij horà Eccleſiam intrare permittitur, *cap. ſi mulier* 2. *ead. diſt.* vbi ex D. Gregorio hæc referuntur: *Si mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat Eccleſiam, nullo pondere peccati grauatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa eſt, in carnis autem commiſtione voluptas eſt, in prolis vero partu dolor, & gemitus, vnde & ipſi primæ matri omnium dicitur: in doloribus paries, ſi itaque enixam mulierem prohibemus intrare Eccleſiam, ipſam ei pœnam ſuam in culpam deputamus,* ex quo textu notat Abbas *in cap.* 1. *de purif. poſt part. notab.* 2. quem ſequitur Roder. Acunha *in d. cap. ſi mulier, num.* 2 mulierem in partu nullum peccatum incurrere, licet in conceptione commiſerit fornicando, vel adulterando.

Eſtque ſummè notandum, quod ſolet ab aliquibus in controuerſiam vocari: *An ſcilicet, accedente parrocho, vt infirmo communionem impartiatur, qui reconciliari exoptat; ſi appareat multas confeſsiones, eaſque inualidas feciſſe, quarum neceſſariam repetitionem agnoſcit; ſufficiat tunc minori ſpatio vnius horæ confitentem infirmum audire, licet integrè non potuerit confiteri; vt cauſa vitandi ſcandali illi poſsit communio miniſtrari?* Hanc quæſtionem mouet Zambranus *de caſib. occur. in art. mortis de Sacram. pœnit. cap.* 4. *dub.* 6. *num.* 6. & 7. quam iſto fœdere diſtinctionis definijt. Aut infirmus laborat periculoſa infirmitate, aut eſt citra periculum: *Primò caſu* ob mortis imminentiam, præmittenda erit confeſsio raptim facta, & quæ non excedat medietatem vnius horæ, cum generali tamen confeſsione omnium peccatorum, & eo pacto, vt poſtmodum ſimulatione alicuius indigentiæ Parrochum vocabit, & integrè confitebitur: quibus ita diſpoſitis, communio erit infirmo ſecurè miniſtranda. *Secundo verò caſu,* cum nullum vrgeat periculum, & confeſsio non poſsit intra mediam horam perfici, contritione vtendum erit, qua adhibita cum propoſito confitendi eo, vel quo primùm potuerit die, infirmus cõmunicetur. Ex quibus duobus diſtinctio- 115

ctionis membris, primum ea innititur ratione, quia hoc modo omnia ceſſant incommoda, ſubuenitur moribundo præmiſſa confeſsione poſsibili, & abſolutione, miniſtrando illi Euchariſtiam, vitaturque ſcandalum. Secundum item eam habet rationem, quia excuſat ſcandalum, & eligitur minus inconueniens, quod proculdubio erit; communicare illum cum ſola contritione, & non cum confeſsione inconſulte & nimis propere facta. Ita reſoluit Zambranus, cuius ſententiam libenter amplectimur, vti & feciſſe videtur Antonin. Dian. *Reſolut. Moral. part. 5. Tractat. 3. Reſolution. 75.*

116 Vtrum ad probandam poſſeſsionem, aut proprietatem poſſeſſoriam in cauſis nobilitatis, ex diſpoſitione *l. 8. tit. 11. lib. 2. nouæ Recol. legum Hiſpaniæ*, ſit præciſè neceſſarium, quod teſtes, perſonas litigatoris, patris, & aui ſaltim per horam cognouerint, vel ſufficiat, ad obtinendum teſtificari, ſe vidiſſe illorum bona, vti nobilium à contributionibus libera, & immunia viginti annis extitiſſe, abſque eo quod aliquem eorum vnquam viderint? Elegans erit diſquiſitio, & quam hactenus, nec ullus excogitauit, cum tamen ipſius reſolutio ad *dictæ l.* intellectum maxime expediat. Sæpè enim accidit, litigatorem, ipſius patrem, & auum, vel ipſorum quemlibet extra locum domicilij bona poſsidere, erga quorum adminiſtrationem, aut culturam adeo ſe negligenter habent, vt vel quia maioribus negotijs implicati, vel quia longiſsime diſtant, alijs, vtpote colonis, aut œconomis curam illorum committant, nec vnquam videre contingat. Qui cum nobiles exiſtimantur ipſorum bona ſunt à contributionibus plebeiorum exempla, quo caſu incolis illius loci poterit poſſeſsio immunitatis, & nobilitatis, non vero perſonarum cognitio probari, quia ſemper libera hac ex cauſa bona cognouerunt, non vtique dominorum perſonas, quia nec teſtes ad locum domicilij eorum; nec illi ad teſtium domicilium, vbi bona extiterant aliquando acceſſere.

Nonnulla ergo ſeſe offerunt, quæ huius quæſtionis affirmatiuam partem plane aſſerere videntur. Primum, *dictæ l. 8.* verba, *in verſic. Pero ſi el abuelo*, vbi cum eum caſum excludere velent, quo aui mors adeò præceſſerat, vt teſtium licet ſeniorum ætates longe excederet, ſic legantur: *Pero ſi el abuelo huuiere ſido tan antiguo, que los teſtigos no lo pudieren conocer, &c.* ergò excluſo caſu antiquitatis teſtes, vt ſufficienter poſſeſsionem nobilitatis probent, perſonas tam litigatoris, quam ipſius parentis, & aui agnouiſſe debent, ſaltim per horam, aut momentum. Deducto argumento à contrario ſenſu, aut ab exceptione, quod in iure fortiſsimum, nec vllus diffitebitur.

Deinde, quia actio, quæ pro conſequenda nobilitatis poſſeſsione proponitur, perſonalis eſſe videtur, cum perſonam principaliter reſpiciat, & veluti in conſequentiam etiam bona quaſi nobilis, & ideo exempti libera contenduntur. Argumento eorum, quæ ex gloſſ. *in l. actionum genera, verſic. In rem, vel aduerſa, ff. de actionib. & obligat.* Hothom. *in §. omnium autem actionum, num. 7.* Parlad. *rer. quotid. diffic. 36. num. 1.* notat Honuf. Cigala *in dict. §. omnium, num. 3.* At verò vbi perſonali actione agitur, teſtes neceſſario litigantes, & eos omnes, de quorum intereſſe diſceptatur, cognoſcere debent, iuxta gloſſæ ſingularem doctrinam *in l. teſtium, §. indeque, verb. quanta fides, verſ. Sed hoc puto verum, ff. de teſtib.* quã ſequuntur ibidem Bartol. *num. 2. verſ. Item quæro, iuncto num. 4.* & nonnullis relatis Proſper. Farinac. *tract. de teſtib. q. 71. num. 57.* igitur, vt de cognitione litigatoris, patris, & aui in propoſito teſtificetur opportebit, vtpote de quorum intereſſe, & commodo ita principaliter diſcutitur, vt eos omnes litigare, nec immerito dixeris. 117

118 Intereſt enim quã maximè parentes, filiorũ ſtatus, *l.* 1. ibi: *Quia ſemper parentis intereſt filium ſeruitutẽ non ſubire*, *l.* 2. *de liber. cauſa*, ibi: *Quoniam ſeruitus eorum ad dolorem noſtrum, iniuriamque noſtram porrigitur*, iuncta gloſ. *ibid.*

Sed quidquid hæc ſuadeant, vti certius tenendum erit, ad legitimam probationem poſſeſsionis, vel proprietatis poſſeſſoriæ trium perſonarum cognitionem ex præſcripto noſtræ legis, aut iuris communis, nec per horam deſiderari. Imò ſufficere ſi teſtes de viſu tantum exemptionis, & immunitatis bonorum deponant, & ſi eorum poſſeſſores minimè cognouerint, dum tamen de tempore vniuſcuiuſque poſſeſsionis obteſtentur, & omnium, vſque ad annos viginti. Quod manifeſtè euincitur verbis *d. l.* 8. *Recollectionis*; quibus ad prædictos effectus, probatio ſolum exemptionis triũ perſonarum efflagitatur, vt patet illic: *Y otro ſi, ſi alguno dixere, que eſtá en poſſeſsion de bijodalgo, y pueſta la demanda en propriedad, y poſſeſsion, ſuſpendiere el petitorio en tiempo, y en forma debido, y pidiere, que ſolamente ſea procedido en el poſſeſſorio, que eſte tal ſea tenudo de probar la poſſeſsion de ſu bidalguia, probando la exempcion, y inmunidad de ſu padre, y de ſu abuelo, y que todas tres perſonas, el ſeyendo caſado, y viuiendo ſobre ſi, y ſu padre, y abuelo eſtuuieron pacificamente en reputacion, y poſſeſsion de hombres bijoſdalgo, en los lugares donde viuieron*
119 *por veinte años continuos, &c.* Eſt igitur perſpicuum, legem minime cogitaſſe de perſonarum cognitione, niſi caſu, quo de probanda poſſeſsione nobilitatis eo loco ageretur, vbi & litigator, & parentes habitarunt, tunc enim, cum pene inſeparabilis videatur ſcientia poſſeſsionis, à perſonarum notitia, ex quo non aliter ſatis illis de immunitate bonis eorum conceſſa liquere poſsit, quam ſi & perſonas cognouerint, quarum nobilitatis intuitu illuc fit, teſtes vtrumque, immunitatem ſcilicet, & perſonarũ notum habeant conueniet, hocque ſubindicant eiuſdem l. illa verba: *Eſtuuieron pacificamente en reputacion, y poſſeſsion de hombres bijoſdalgo en los lugares donde viuieron por veinte años continuos, y cumplidos, y que como à tales bijoſdalgo los dexauan los Concejos donde viuian de empadronar, ý prendar en los pechos Reales, y Concejales, y no por otra razon alguna, y que ſe ayuntauan en ſus ayuntamientos con los otros bijoſdalgo, en los lugares donde viuian*, quo ſenſu, accipienda erunt ſequentia eiuſdem conſtitutionis verba, quæ pro contraria ſententia *ſupr.* expendimus: *Pero ſi el abuelo huuiere ſido tan antiguo, que los teſtigos no le pudieron conocer.* Loquitur enim de teſtibus, qui è loco habitationis aui producuntur, aut ſi mauis intelligi poterunt, & quidem veriſsime, de cognitionis potentia, non verò de ipſius actu, cum iuris ſit certiſsimi, ſemper in eiuſmodi teſtibus extra caſum antiquitatis, potentiam cognitionis deſiderari; id eſt, quod potuiſſent litigatorem, patrem, & auum agnoſcere, vtpote, qui ſuo tempore vixerunt. Alioqui nequaquam de vniuſcuiuſque poſſeſsione, & immunitate, vt par eſt, teſtimonium proferret.

Cæterum vbi extra locum habitationis, in loco bonorum agitur de poſſeſsione probanda recte, illam teſtes probabunt, ſi de exemptione tantum bonorum trium perſonarum depoſuerint, & ſi eorum perſonas, nec vnius horæ ſpatio cognitas habuerint, ſiquidem ſcientia exemptionis, non vero notitia perſonarum deſideratur ad obtinendum in poſſeſſorijs nobilitatis. Quod item & 120
ex natura actionis, quæ in hanc rem ab vtraque parte proponitur, luculentius oſtenditur, nam cum realis ſit, vtpote, quæ pro tributis petendis, vel negandis, ſiue confeſſoria, ſiue negatoria intentatur, iuxta Baldum, Salicetum, & Bartulum, quibus ad-

adhęret Otalora *de nobil.* 3. *part. cap.* 9. *num.* 7. partium, ſeu litigantium cognitionem minime deſiderat, ſecundum gloſſam *in d. l. teſtium*, vbi Bartol. *num.* 2. Alber. *num.* 9. *ff. de teſtib.* ſequitur multis relatis Proſper. Farinac. *d. q.* 71. *num.* 58 ideo quaſi pro regula conſtituens, quod quando agitur de perſonali actione, teſtis debet cognoſcere litigantes, ſecus quando agitur actione reali: quam communem omnium Doctorum ſententiam appellat.

121 Nec reſiſtit, quod pro ſtabilienda, contraria ſententia, ſecundo loco expendimus, nã etſi primo obtutu, actio quæ pro nobilitate conſequenda deducitur, mere perſonalis videatur, quaſi perſonam principaliter reſpiciat; certius eſt realem eſſe, quia in id principaliter proponitur, vt immunitas competat attributis, etſi mixtam eſſe ſibi contrarius voluerit Otalora 2. *part. in princip. num.* 3. *verſic. In hac quæſtione dicendum credo, & 2. par.* 3. *p. c.* 1. *n.* 9. Sed quidquid ſit, dubitari nequit ſaltim ex verbis, & mente *dictæ l.* 8. *nouæ Recopil.* ſolam vicenariam ſcientiã, & cognitionẽ exéptionis bonorum, abſq; notitia perſonarum litigatoris patris, & aui ſufficere ad obtinendam in poſſeſſorio, & petitorio nobilitatis. Itaque in hoc inclyto Valliſoletano Prætorio (me iudice) Aula nobilium cenſuit, in cauſa cuiuſdam Franciſci de Paz Eſtrada, qui cum Salmanticæ ſimul cum patre & auo perpetuo vixiſſet, nec ad oppidum de *Villamor de los Eſcuderos*, vbi bona obtinebat, & parentes obtinuerunt, aliquando quiſquam eorum acceſsiſſet, vt ab Incolis dicti oppidi poſſent agnoſci; tamen ipſis de immunitate & exemptione bonorum trium perſonarum, ſpatio viginti annorum, ex propria ſcientia, & viſu obteſtantibus, abſque illarum cognitione, fuit dictum, eum legitime ſuam poſſeſsionem probaſſe 12. die Octobris 1646.

122 Quibus in propoſito ſubdam, viginti annos, exemptionis ex diſpoſitione dictæ Gordubenſis ſanctionis in litigatore, patre & auo ad nobilitatis poſſeſsionem probandam requiſitos, ita completos; & omnino exactos eſſe opportere, vt vel per horam defeciſſe noceat, ſic indicant d. l. verba, ibi: *Y probare enteramente de ſi, ſeyendo caſado, &c.* Et inferiùs: *por veinte años continuos, y cumplidos*; quibus notat Ioann. Garc. *de nobilit. gloſ.* 12. *n.* 7. 12. 25. *&* 50. *& gloſ.* 26. huiuſce tẽporis perfectionem maximè eſſe neceſſariam, ob eximiam harum litium grauitatem, quæ in cauſa fuiſſe videtur, vt neglecta communi illa iuris regula, videlicet, perfectam exiſtimari præſcriptionem, cuius pauci tantum dies deficiunt; *l. ſi fundum, ff. de fundo dotali, l. rerum mixtura, §. Labeo, ff. de vſucap.* de qua latiſsimè per Tiraquell. *in l. conn. gloſ.* 2. *princip. à n.* 9. *cum ſequentibus* hanc prorſus exactam, & mathematice, vt aiunt completam, ne dum quantitate menſium, & dierum, ſed horarum, item dicta ſanctio voluerit, completum ergo id tantum dicitur, cuius nec minimum deficit, imò ſuperſt. *l.* 2. *§. excuſantur, ff. de excuſat. tutor. Excuſantur*, inquit, *à tutela & curatoria, & qui ſeptuaginta annos compleuerunt. Exceſsiſſe autem oportet ſeptuaginta annos tempore illo, quo creantur, aut quo hæreditatem adijt quis, aut quo conditio, quæ teſtamento ſcripta eſt, completa eſt: non intra tempora excuſationis, l. qua ætate, in fine, ff. de teſtament. l. vlt. C. de operib. public.* præſertim in diſpoſitione noſtræ legis, vbi eo magis, ipſius verba denotant perfectionem, quia ſunt geminata, cum nec tantum vtatur aduerbio illo, *enteramente*, ſed & illis dictionibus, *continuos, y cumplidos*, quæ geminatio magis enixam abſoluti temporis, & perfecti voluntatem denotant; *l. Baliſta, cum vulgarib. ff. ad Trebel.* cui vix ſatisfactum videbitur, ſi vel hora ad prędictos annos deficiat, nihil enim actu creditur, ſcribit Imperator, *l. cum Syllanianum. C. ad Senat. Conſult. Syllan.* cum aliquid ſuperſt agendum.

123 Ex quibus conſequenter infertur, prædictos viginti annos poſſeſsionis non ſolum integros, ſed etiam conti-nuos eſſe debere, vt patet ex d.l. ſiue ibi: *Cortinuos, y cunplidos*: continui enim ita dicentur, ſi nec vnius horæ ſpatio litigator, ipſius pater, vel avus fuerint inter plebeios deſcripti, aut illorum munera obierint, quoniam ſi id fecerint, licet per breuiſsimum tempus, cęptam poſſeſsionem inuertent, & quaſi diſcontinua nequaquam proficiet, vt ſatis probatur ex his, quæ *ſup. à num.*51. *cum ſequentibus* in id expendimus, vt annum probationis, ad profeſsionem in quacumq; religione emit tendam, ex S. Concilij Tridentini decreto requiſitum, continuum, & ſine aliqua, licet vnius tantum horæ interiectione eſſe oportere, conſtat, & patet quia omnis continuatio, extrema, & medium requirit, vnde data continuatione datur tēpus perſeuerās Ant. Band. *de tempore vtilit. cont. cap.*2. *n.*

124 1. vbi eā de cauſa continuum definijt, eſſe illud; quod habet materiā ſucceſſiuam, & continuatam, non autem interruptam, *l. ſeruitutes, ff. de ſeruit. tit. generali, l. foramen, ff. de ſeruit. vrban. pr. præd. l. non ſolum, §. annus, ff. de excuſat. tutor.* ergo ſi breuiſsimo vnius horæ tantum ſpatio, aut litigator, aut vnus ex his parentibus, qui ad dictam poſſeſsionem immunes, & abſque vlla innobilitatis maculā requiruntur, intra viginti annos fuerit cum plebeis ad ipſorū munera, aut officia aſſumptus, nequaquam in poſſeſſorio obtineuit, vtpote, qui per viginti annos continuos, veluti dictā l. cauetur in poſſeſſione noq extitit nobilitatis.

125 Ideo inquit Ioan. Garſ. *de nobil. gloſ.* 6. *num.* 5 vnicum actum contrarium deſtruere anteriorem poſſeſsionem, ſi ad legitima tempora non aſcenderit, quia tempus non erit continuum, interueniente aliquo actu contrario, aut pignorationis, aut incartulationis, etiam ſi actus ſit momentaneus, vt idē Ioan. Garſ. indicat *ibid. num.* 33. dum inquit, actus momentaneos nōn deſtruere poſſeſsionem iam perfectam, & legitime præſcriptam, niſi ad legitimū tempus peruenerint, ergo in perfectā poſſeſsionem interrumpent, & diſcontinuabunt? quod hoc vllus dubitauit, ſi eiuſmodi contrario actui, momentario licet, vel vnius horæ deſcripti, vel ad munus plebeiorum deputati aſſenſus acceſſerit, nam ſi facti conſcius ſtatim reclamauerit minime nocuit, aut poſſeſsionis curſus ſiſtet, teſte Otalora *de nobil.* 2. *part. tertiæ part. princip. cap.* 1. *num.* 10. vbi aſſerit, per capturam pignoris nō amitti poſſeſsionem ciuilem, quādo is qui pignoratur nō acquieſcit capturæ, ſed reclamat, & proteſtatur ſe proſecuturum ius ſuum citra voluntatem, ergo & animo momentis temporum non amittitur poſſeſsiō, *l. peregre* 44. *in princ. ff. de acquir. poſſeſſ.* ibi: *Alio quin reſponſuros per momenta ſeruorum quos non viderimus interire poſſeſsionem.*

Et confirmatur propoſita ſententia 126 ex textu in *l. continuus* 137. *in fine princ. ff. de verbor. oblig.* vbi actus ſtipulationis continuus non videtur, quando poſt interrogationem, qui reſponſurus erat, aliud agere cœpit; quamuis eadem die, alia tamen hora ſpopondiſſet, ſi enim vbi actuum continuatio exigitur, vnicus actus diuerſus licet momentaneus deſtruit continuitatē, quāto magis viciauit, ſi contrarius fuerit, & ſi non vltra horam perſeuerauerit? at in propoſito, cum actus ignobilitatis non ſtatim contrarius appareat, ſed cum ſcientia & tollerantia illius acceſſerit; medium tempus inter nominationem ad plebeium munus, deſcriptionem, vel pignorationem; & notitiam electi? deſcripti, aut pignorati nequaquam officiet: Eſt enim hoc quaſi momentum naturæ, quod compatitur cū ipſa continuitate, & quod ipſam minime diſturbat, vt planē profitetur Conſultus initio d.l. his verbis: *Continuus actus ſtipulantis, & promittentis eſſe debet, vt tamen aliquod momentum naturæ interuenire poſsit*, hoc eſt neceſſarium, vt naturaliter reſponderi poſsit, nam ſi repentino aliquo ſimultanea promiſſio impediretur, hæc dilatio vti neceſſa-

ſaria actum non diuidet.

127 Conſtat ergo ex ſuperioribus, vicenariam eiuſmodi poſſeſsionem ad nobilitatis probationẽ, ex legis noſtræ præſcripto, neceſſariam integram non ſolum, & continuam abſque alicuius horæ impedimento, ſed trium etiam perſonarum eſſe opportere litigatoris, ſcilicet patris, & aui; vnde diſquirendum conſequenter occurrit, an ſufficiat, cum pater, & auus annis viginti fuerint immunes, ſi litigatoris filij poſſeſsio vnius tantum horæ extiterit? finge auum decem annis, & totidem poſtea patrem nec cenſum agnouiſſe, nec inter plebeios fuiſſe deſcriptos deceſsit pater, aut filium emancipauit, certis bonis immobilibus donatis, & cum fuiſſet in matricula vti nobilis, & a penſitationibus immunis deſignatus, elapſa hora, vt plebeius incartulatur, & ad cenſus ſolutionem captis pignoribus compellitur, proficiet ne hæc horaria filij poſſeſsio, vt paternæ & auitæ cumulata, trium perſonarum, quo ad effectum obtinendi in poſſeſſorio nobilitatis cenſeatur? perſpicuum eſt ſufficere, cum poſſeſsio quamtumuis momentanea, & breuiſsima, poſſeſsio ſit
128 *totus tractatus, C. ſi de momentanea poſſeſsione fuerit appellatum, facit l. 1. §. fin. ff. de aqua quotid. & æſtiua*, ibi: *Non enim præparat hoc interdictum cauſam; vt ſuperiora interdicta; nec ad poſſeſsionem temporariam pertinet.* Momenti vero, aut horæ circunſtantia eſt accidẽs, quod non immutat ſpeciem poſſeſsionis reſpectu ſubſtantiæ, nam qualitas accidentalis facit aliam rem, id eſt, diuerſam, non tamen aliud reſpectu ſubſtantiæ, Ioan. Fab. *in §. omnium, num.* 3, *inſt. de action.* Socin. *conſ.* 75. *num.* 14. *lib.* 1. vt dicimus, quod aqua quotidiana diſtinguitur ab æſtiua, non ex aquæ ſubſtantia, ſed ex vſu, & modo ducendi, *l.* 1. *§. duo, ff. de aqua quot. & æſtiua*, quo circa cum ad manutentionem vera, & realis poſſeſsio requiratur, *§. retinendæ, inſt. de interd. l. Attilius, vbi Caſtrenſ. ff. de donation.* multis comprobat Ludouiſ. Poſt. *de manut. obſer.* 1. *n.* 2. *obſeru.* 15. *num.* 4. *&* 5. *& deciſ.* 5. *n.* 2. vnius horæ poſſeſsio ad manutentionem ſufficit, vt ex notatis *ſup. n.* 23. ſatis colligitur.

Et confirmatur ex eo, quod *initio, num.* 36. *& ſeq.* ſcripſimus, videlicet illum vere legitimam ætatem impleſſe, qui vltimi anni primam horam fuit ingreſſus, ergo pari ratione filius, qui requiſitam viginti annorum poſſeſsionẽ à patre, & auo inchoatam vnius tantũ horæ immunitate perfecit, illam ſatis abſoluiſſe dicetur ad effectum, vt triũ perſonarum poſſeſsio videatur, ex diſpoſitione *dictæ Cordubenſis ſanctionis* ad obtinendũ in poſſeſſorio, vel in petitorio, ſi & immemorialis acceſſerit.

129 Ex quibus infertur, parum tutam videri opinionem Ioannis Garſiæ *de nobilitate, gloſſ.* 12. *num.* 12. *cum ſeqq.* exiſtimantis, litigatoris poſſeſsionem etiã extante diſpoſitione *noſtræ legis Cordubenſis*, nunime fore neceſſariam, vbi in auo & patre, vel in auo ſolo; aut patre etiam ſolo, ſi in auo nullus extiterit actus contrarius, fuerit viginti annorum poſſeſsio terminata; nam cum in dicta lege pro forma ſubſtantiali exigatur curſum vicenariæ poſſeſsionis tres illas perſonas litigatoris, patris, & aui obtingere, vt patet, ibi: *Si alguno dixere, que eſtà en poſſeſsion de hijodalgo*, iunctis illis, *probando la exempcion, y inmunidad de ſu padre, y de ſu abuelo, que todas tres perſonas, el ſeyendo caſado, y viniendo ſobre ſi, y ſu padre, y abuelo eſtuuieron pacificamente en reputacion, y poſſeſsion de hombres hijoſdalgo, &c.* & iterũ: *Pero ſi el abuelo huuiere ſido tan antiguo, que los teſtigos no le pudieron conocer, que alomenos depongan dèl de oydas, y fama publica de lo ſuſodicho, y de el padre, y de èl miſmo pruebe de cierta ciencia, y ſabiduria de los dichos veinte años*, ad amuſſim erit obſeruanda, vt actus ſubſiſtat, *l. cum hi, §. Prætor. ff. de tranſact. l. non dubium, C. de leg.* maximè cum ſit forma legis, Surd. *conſ.* 186. *num.* 19. Caſtill. *controu. lib.* 5. *cap.* 149. *num.* 26. Stact. *de commer. §.* 1. *quæſt.* 1. *n.* 148. & alij apud Valaſc. *axiomat. litt. F. num.* 160. fruſtra enim trium perſonarum poſſeſsionem deſideraſſet, ſi duarũ, aut vnius tan-

tantum ſufficeret, quod vix de prudenti, ac prouida legis diſpoſitione ſuſpicari licet, *cap. ſi Papa 10. de priuil. in 6. cap. ſi Romanorum. 19. diſt.* Card. Tuſch. *pract. concluſ. iuris lit. F. concluſ.* 520. & pluribus idem Valaſc. *lit. L. n.* 14.

130 Præſertim cum ipſa deciſionis ratio trium perſonarum neceſsitatem manifeſtè ſuadeat, eo enim exiſtimo illas deſideraſſe, vt non aliter quis poſſeſsionem nobilitatis conſecuturum ſtatueret, quam ſi prius, ſaltim poſſeſſione, ipſius familiam nobilem oſtenderet, non quidem ab origine, ſed ab illis tantum vltimis perſonis, quarum numerus poſsit familiam omnem repreſentare, aut efficere, tribus nempe ſi Conſulto credimus *in l. Neratius* 85. *de verb. ſign.* duo quidem familiam non faciunt, vt inquit Vlpianus *in l. aeteſtatio* 40. *§. vnicus ſeruus, ff. eod.* ſed tres,

131 veluti *ibidem* notat Forner. & communiter omnes cum ternarius, primus ſit numerus multitudinis. Vnde tria multa dici poſsim notatur in *l. licet Imperator. delegat.* 1. *& in §. multis, inſt. de libert.* dixit Bald. *in l. hac conſultiſsima, in fine, C. qui teſt. facer. poſſ.* & Ioan. Bertachin. *in repertor. verſ. Tria*, quia ternarius multitudinem ſignificat, vt innumeris probat Petr. Bungus *de myſter. numer. vbi de Numero* 4. præſertim ex textu in *cap. reliqui Sacerdotes* 67. *diſt.* iuncta gloſſæ explicatione *verb. Trium.* Nam cum magnam habeat cõ-

132 munionem poſſeſsio cum proprietate, vt in explicatione *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, ff. de acq. poſſeſ.* admonet Gothofr. ex illo Senecæ: *Stulta mortalium auaritia proprietatem, poſſeſsionemque diſcernit.* Conuenientiſsimum noſtra lex cenſuit, vt quemadmodum propriè nobilis nemo dicitur, niſi qui ex nobili familia originem ducit, *l.* 3. *tit.* 21. *part.* 2. ibi: *Hidalguia, es nobleza, que viene a los hombres por linage.* Ita nec impropriè, aut poſſeſsione tantum nobilem quem poſſe decerni, ni prius de ipſius familiæ poſſeſſoria ſaltim nobilitate, vel hoc modo conſtaret.

133 Et hac ratione, dictam Cordubenſem ſanctionem trium perſonarũ poſſeſsionem efflagitaſſe, vel eo affatim liquet, quia vt ex ipſius ſerie conſtat, ab antiquis Regni diſpoſitionibus, hac de re loquentibus non diſceſsit, imò illis ſtandum expreſsis, his verbis prouidet: *Y probare enteramente de ſi, ſeyendo caſado, ò viuiendo ſobre ſi, y de ſu padre, y abuelo, en la manera que las leyes, y pragmaticas de nueſtro Reyno lo diſponen.* At ſi legis 2. *tit.* 21. *part.* 2. antiquam deciſionem reſpicias, illum ex nobili familia deſcendere inuenies, qui ex tribus tantum perſonis, patre ſcilicet, auo, & proauo nobilibus originem ducit, verba dabo: *E por ende*, inquit, *fijoſdalgo deben ſer eſcogidos, que vengan de derecho linage de padre, è de abuelo; faſta en el quarto grado, que llàman biſabuelo.*

Nec aliud euincitur, ex *l.* 7. *d. tit.* 11. 134
lib. 2. *Recol.* vbi illis verbis: *Que todos los hijoſdalgo, que ſon hijoſdalgo de padre, y abuelo, y eſtuuieren en poſſeſsion de hidalguia de tanto tiempo acà, que memoria de hombres no es en contrario.* Duarũ ſolummodo perſonarum, patris nempe, & aui poſſeſsionem requirere videtur, quoniam ſi verba attentius perpendantur, trium etiam perſonarum immunitatem, vt in dicta Cordubenſi pragmatica expoſtulat. Nam etſi de litigatoris poſſeſsione, nil expreſsè diſponat tacite tamen illam exigere videtur, primò ibi: *Que todos los hijoſdalgo, que ſon hijoſdalgo*, & iterum, *y eſtuuieron en poſſeſsiõ de hidalguia*, quæ in litigatores proferuntur, & de ipſis ſunt neceſſariò ſubandiẽda; vt agnouiſſe videtur Ioan. Garſ. ſibi contrarius, *d. gloſ.* 12. *num.* 12. nam cum antiquiore noſtro iure, *d. l.* 2. *partita*; quatuor perſonarum requiſitam fuiſſe poſſeſsionem referret, nouiore *l.* 7. trium duntaxàt requiri fatetur, nec *l.* 7. quidquam decidere de litigatore aperte. Si enim de litigatoris poſſeſsione, nec verbum quidem *in d. l.* habetur, non trium, ſed duarum ſolũmodo perſonarum poſſeſsionem exegiſſe videtur, patris nempe, & aui quorum duntaxat expreſſam mentionem facit. Nam de proauo minimè cogitauit, niſi vt illum prorſus excluderet, abrogata hac in parte antiqua lege par-

partitæ, alioqui ſi & proaui poſſeſsionem expoſceret; nullo fauore nobiles proſequeretur, vt ſe facere *d.l.* conſtitutione iactatur ſic alloquens: *Porque ſiempre nueſtra voluntad fue, y es de hazer merced à los hijoſdalgo de nueſtro Reyno, &c.* imò illos difficilioris onere probationis grauaret, cum antiquæ legis parti probationẽ quatuor perſonarum, immemorialem adieciſſet, quod vix dici poterit, cum eo potius dicta *l.7.* emanarit, vt proaui difficilem poſſeſsionis probationem ſeptem partito iure requiſitam antiquaret, quæ licet propoſitæ rationi congruentior eſſet, quia litigatorem à numero excludebat perſonarum, quibus familiam repręſentari voluit, in id ſolum aduocans patrem, auum, & proauum, ne ſi ad eiuſmodi repręſentationem neglecto proauo, filium, ſiue litigatorem admitteret, & aſcendentis, & deſcendentis ſimul vicem agere videretur: nihilominus difficultas iſtiuſmodi probationis, quę nobiliores quoſque in abiectiſsimam cenſitorum conditionem redigebat, *dictæ l.7.* conditorem adeò in benignitatem impullit, vt hãc magis impropriam duarum perſonarũ repręſentationem in litigatore maluerit, quam vt veritas antiquæ nobilitatis defectu probationis pateretur, quod & item Cordubenſis ſanctionis Auctori placuit. Sed eo tamen vberioris clementiæ moderamine, vt *dictæ l.7.* diſpoſitio, quæ ſimul cum poſſeſsione trium perſonarum, ab ipſa litigatoris; immemorialem immunitatis cæterorum aſcendentium requirit, ad proprietatis probationem pertineat, ſatis eſſe diſponens ad obtinendum in poſſeſſorio, ſi non amplius, quam de earundem trium perſonarum poſſeſsione fuerit obteſtatum. Ergò planè, tam ex antiquis, quam ex nouioribus Regni conſtitutionibus euincitur, non alia ratione, Cordubenſem ſanctionem viginti annorum immunitatem tribus illis perſonis exoptaſſe, niſi, vt familia litigatoris, nobilitatis poſſeſsione honeſtata, conſtaret, vt vel hoc modo quaſi è nobili familia, nobilem item litigatorem efficeret.

Quod cum ita ſit nequaquam admitti poterit dicta Ioannis Garſiæ ſententia, vtpote quæ menti, & rationi legis reſiſtit; nec iuuatur eo præcipuo fundamento, quo nititur; fatemur enim poſſeſsionem patris, eſſe poſſeſsionem filij, in ipſumque continuari cum ſua cauſa, & vt fuit in parente, & quod filius habet promiſcuam cum patre poſſeſsionem, *cap.1.§. inter filiam, ſi de feudo fuerit contr.* tradit Bald. *in l. ſi eius, C. de legit. hæred.* facit text. *in cap. cum Eccleſia Sutrina, de cauſ. poſſ. & propr. cap. cũ veniſſent, de inſtit. l.2. ff. pro hær.* Sed hæc omnia *dictæ l. Cordubenſis*, diſpoſitioni minimè aptantur, cum non fictã, ſiue artificialem, vt eiuſmodi vocat Alex. *conſ.24. incipien. attentis his, num. 3. verſ. Et appellatur dicta poſſeſsio, lib. 3.* & Cardin. Tuſch. *pract. concluſ. iuris litt. S. concluſ. 625. num. 17. & 19.* Sed vera, & perſonalis poſſeſsio litigatoris, patris, & aui requiritur, vt nec ſemel notauimus, vbi enim perſonale quid exigitur, alterius facto ſuppleri nequit, *l. vlt. ff. de excuſ. tutor. l. in honoribus, §.1. de vac. muner.* notat Petr. Pekius *in regula qui facit per aliũ, 72. num. 13. in fin. de regul. iuris, in 6.* 135

Vnde Capellanus, cui in fundatione fuit onus adiectum perſonalis ſeruitij, aut ſacrificij, per ſubſtitutum illud adimplere non poterit Piaſecius *in praxi part.2. cap.3. art.5. num.4.* Anton. Diana *Reſ. moral. part.1. tract.14. de celebr. Miſſar.* etiam ſi ægrotaverit, vel alio iuſto impedimento, non diu laboraret, vt indicat P. Leander *quæſt. moralium in ſept. Sacram. part.2. tractat.8. diſp.5. quæſt.29.* ergo nec poſſeſsio, quæ à lege in filij perſona expoſcitur, patris, vel aui poſſeſsione ſuppletur. Maximè cum ſit realis, cuius non datur translatio de vno in alium, *l. cum hæres, de acq. poſſeſ. l.1. §. Scæuola, §. ſi quis teſtam. liber eſſe iuſſus fuerit*, ex quibus ita obſeruat poſt antiquiores Card. Tuſch. *litt. P. concluſ. 426. num. 1. & 2.* etſi Ioann. Garſ. *d. gloſ. 12. num. 14. in fin.* eiuſmodi immunitatis poſſeſsionem, non realem, ſed incorporalem eſſe voluerit, quia conſiſtit in actu mere priuatiuo, 136 137

ſci-

ſcilicet, non ſoluendi tributa plebeia. Sed proculdubio fallitur, cum tantum abſit, vt in priuatiuo conſiſtat, quod imò eſſentia ipſius dependeat a poſitiuo, illo nempe, vt quaſi nobilis ſit in matricula deſcriptus, hoc enim neceſſario procedit exemptionem, vt potè cauſa non ſoluendi tributa, veluti planè, illis verbis: *d. l.* oſtenditur: *y que como à tales hijoſdalga los dexauan los Concejos donde viuian de empadronar, y prendar en los pechos Reales; y Concejales, y no por otra razon alguna.* Etſi loca ſint libera, ubi officia, ſiue Magiſtratus tantũ nobiles à plebeis diſcernũt, poſſeſsio illis quæſita, quomodo in priuatiuo cõſiſtet? Neceſſariò ergo realis, & in facto poſita credenda erit, vti & quę ex acceſsione, & concurſu ad cętus, & congregationes nobilium, iuxta eiuſdem l. diſpoſitionẽ, ibi: *Y que ſe ayuntauan en ſus Ayuntamientos con los otros hijoſdalgo en los lugares donde viuieron;* quam veram, & ſufficientem poſſeſsionem nobilitatis, reiecta diſtinctione Otaloræ 3. *part. cap.* 8. *num*, 9. probat ipſe Ioan. Garſ. *gloſ.* 7. *num.* 5. *cum ſeqq.* & rurſus, *gloſ.* 35. *à num.* 1. qui & *d. gloſ.* 7. maximè *num.* 22. ex alijs actibus poſitiuis probari ſufficienter poſſe teſtatur, dummodo iuris diſpoſitione, vel conſuetudine ſolis nobilibus competant, cuiuſmodi eſt profectio ad bellũ, cum vocati ſunt nobiles, teſte Otalora 3. *part. cap.* 4. *num.* 2. *ad finem.* Hæc igitur omnia ſatis perſuadent, poſſeſsionem nobilitatis nõ priuatiuis, ſed imò poſitiuis, & affirmatiuis actibus acquiri, qui illam neceſſariò realem conſtituunt, & ideo intranſmiſsibilem de perſona in perſonam.

Deinde præfata Ioannis Garſiæ iura, quibus ſuam opinionem propugnat, eo facile reijciuntur, quia ex illis ſolum concluditur, poſſeſsionem cum ſua cauſa tranſire de patre in filium, & de teſtatore in hæredem, propter identitatem perſonarum, quia vt pater & filius reputantur vna perſona, *l. ne cum filiofamilias* 16. *ff. de furtis, l. vlt. C. de impub. & alijs ſubſt.* ita & hæres perſonam repręſentat defuncti, & vna cenſetur cum illo, *l. cum à matre, C. de rei vendic. l.* 1. *&* 2. *C. de hæred. action. aut. de iur. iuramor. praeſt.* §. 1. At hæc trãſlationis ratio ceſſat in diſpoſitione noſtræ legis, cũ identitas perſonę patris, & filij proueniat à patria poteſtate, vt 138 ex adductis liquet; & probat Anton. Faber *in Iuriſpr. Papin. titul.* 8. *princ.* 7. extra quam neceſſario filius eſſe debet ex ipſius præſcripto, vt poſsit nobilitatis poſſeſsionem quærere, hoc enim ſignificant illa verba: *&* de filio loquitur, *ſeyendo caſado, y viuiendo ſobre ſi,* quibus notandum erit, adeò legem voluiſſe perſonam filij, quo ad eiuſmodi effectum, diſtinctã, & extraneam à parentis eſſe perſona, vt nec ſatis eſſe crediderit ſi matrimonio fuerit à paterna ditione liberatus, *l.* 47. *Tauri*, niſi & ſeorſim viuat, propria obtinens bona, quæ ſuo diſponat arbitrio; vt iam obſeruaſſe meminimus *annal. noſtris de ætate ad omnes humanos, act. requiſ. anno* 7. *q.* 34. *n.* 6.

Nec quaſi in hæredem poſſeſsionis tranſlationem admittit, *d. l. Cordubæ* edictũ, cum etſi hoc fateretur, eſſet neceſſariò aſſerendum viuentibus patre, & auo, nequaquam filium poſſe acquiſiſſe nobilitatis poſſeſsionem, quaſi ipſorum nondum extiterit hæres, & viuentis nulla datur hæreditas, *l.* 1. *ff. de hær. vel act. vend. l.* 2. *de vulg. & pupil. ſubſt. l. qui ſuperſtitis, ff. de acq. hæred.* Et quod abſurdius eſt, cæptam à patre, & auo poſſeſsionem, non aliter poſſe filio proficere, vt ipſius adminiculo perficiatur, quam ſi à patre ſaltim fuerit hæres inſtitutus, & hæreditatem agnouerit, quę prorſus à dicta conſtitutionis mente, & verbis abhorrent, fruſtra enim de filio requireret, *que viuieſſe ſobre ſi*, id eſt, in nullo à patre pẽdens, ſi defunctum patrem tunc acquirendę poſſeſsionis tempore voluiſſet. Ergo ſiue realem, ſiue incorporalem, & in priuatiuo conſiſtentem nobilitatis poſſeſsionem accipiamus, ſemper intranſmiſsibilem futuram erit dicendum, quoniam patris, & aui poſſeſsio ex diſpoſitione *d. l.* non proficit filio, vt tranſlata in ipſum, ſed per modum

coa-

coacervationis, & adminiculi ad ſuam poſſeſsionem perficiendam, vt *in l. Pōponius* 13. *§. cum quis vtitur adminiculo, ff. de acquir. poſſeſſ. & in l.* 16. *tit.* 29. *par.* 3. ergo & poſsideat ipſe ſaltim per horam, conſectarium erit, ſi legis formæ adherendum placet.

139 His ſubdam, voluntatem mulieris; nec per horam durare iure præſumi, mutatur enim ter in hora, ſi Baldo credimus *in l. vlt. col. 3. verſ. Et die quod mulier, C. de ſuis, & legit.* vbi cum alijs, hanc item exhibet cauſam, vt mulier ad feudi ſucceſsionem non admittatur, cum vaſſallus debeat eſſe conſtás, *cap. 1. tit. de no. for. fid.* extant eiuſdem ſententiæ Iacob. à S. Georgio, Nicol. Neapol. Iacob. Aluarot. & alij, quorum meminit Tiraq. *in ll. connubial. l. 9. gloſ. 1. p. 9. num.* 132. adducit eandē rationem D. Garſ. Maſtril. *de Magiſt. lib. 2. cap. 4. num.* 17. vt à publicis muneribus fœminas ableguet, & probari videtur ex textu *in l. filia in orbitate 20. C. de inoffic. teſt.* vbi Imperatores Diocl. & Maxim. voluntates mulierum momentarias vocant, id eſt, ſingulis horæ momentis mutantes, vel momentarias dixit, vt illas de hora in horam mutari ſignificaret. Stat enim aliquando momentum, pro hora, vt *ſup. in perhorario* notauimus, *n.* 34.

140 Inde paſsim mulierum genus conuicio mutabilitatis afficitur, *cap. forus, de verbor. ſign. cap. de viduis* 227. *quæſt.* 1. ſic à Montal. *in l. 1. gloſ. 1. verſ. Eſt enim mulier, tit. 7. lib. 4. fori ll.* Didac. Perez *in l. 1. verſ. Quæſtio dubia eſſe poteſt, tit. 2. lib. 5. ordinam. pag. mihi* 86. Maſcard. *de prob. concluſ.* 181. *num.* 39. Petr. Gregor. *ſintag. lib. 32. cap. 13, n. 2.* Vincent. Turturet. *in paralel. ethic. & iuridic. obſeru.* 48. *in iuridicis*, vbi poſt alia, ipſarū inconſtantiæ tribuit, quod nulla, aut rara inter fœminas ſit amicitia, obteſtante Platone *libr. de claris*
141 *mulieribus*, quas cum ſummis laudibus affeciſſet: *Graue*, inquit, *eſt omnino pronuntiare, ad ſolam amicitiam eſſe parum idoneas.* In amicitia, proſequitur Turtur. *conſtantiam deſideramus, aqua mulieres abeſſe, tam certum eſt, quam quod certiſsimum*, notauimus item *annalibus noſtris de ætate, anno 14. quæſt. 43. num.* 12. ex quo nec immerito, vt rarum & ſingulare exclamat teſtatrix illa apud Paulum I. C. *in l. Titia* 35. *ff. de auro, & argento legato*, Titiam amicam habuiſſe, cum eaque ſine mendacio vixiſſe: *Titiæ amicæ meæ, inquit, cum qua ſine mendacio vixi auri pondo quinque dari volo.* Mirāda quippe hæc fœminarum 142
amicitia, ſed magis mirandum abſque mendacio fuiſſe, cum adeò ſit inconſtantiæ, velut conſectarium mendacij vitium, vt quaſi carū propriſsimū credatur, etiam à Iuſtiniano *Auth. de nupt. §. quæ vero nunc.* In quibus de fœminis ſcribit, *omnino periurium promptum eſt*; quā de cauſa abrogauit legem Iuliam Miſcellam, quę à mulieribus iuramentum exigebat, nempè quod ad ſecundas venirent nuptias filiorum cauſa hoc agere: ſi volebant accipere legata, & relicta ſub ea conditione, quatenus ad ſecundas nuptias non venirent. Et ſublato iuramēto permiſit Imperator accipere relictum: *Cum vtique periurium eſſet in promptu: filiorum verò procreatio in fortunæ muneribus iaceret*, vt ipſe ſubijcit. Eoque & aliam conſtitutionem ex veteribus abrogatam voluit, vt de re non diſsimili: nempe quod matres geſturæ curam filiorum iuſiurandum darent, quod ad ſecunda vota non tranſirent, ſed toties peierabant, quoties iure iurando hoc aſſerebant: *Et toties*, inquit, *ſcimus præuaricatam legem, & ius iurandum periurium datū, quoties pene datum eſt*, quod ex ſuis Græcis didiciſſe obſeruat Vincent. Turtur. *vbi proxime*, quibus velut *in prouerbio erat.*

Muliere iurante ridet cœlum,

Et aliter:

Mulieris ius iurandum in vino ſcribo.

Ex quo in multis à teſtimonio ferendo arcentur fœminæ, veluti abundè ſatis probat Didac. Perez loco *vbi ſup.*

Fœminarum ergo hæc varia conditio eſt in cauſa, teſte Decio *conſ.* 163 143
in cauſa matrimoniali circa finem, verſ.

19.

19. *non obſtat*, vt licet nemo præſumatur repente voluntatem mutare, *l. non ad ea, ff. de cond. & demonſt. cap. maiores, de baptiſm.* quo circa ſuſpicione falſitatis laborat teſtis, qui de ſubita voluntatis mutatione deponit: cum in teſtibus veriſimilia tantum credantur, *cap. quia veriſimile*, vbi notat Panor. *de præſumpt.* Hoc tamen ceſſat, ſi de repentina mulieris mutatione voluntatis appareret, & ſi contrarium magis placuerit Carolo Ruino *conſ.* 151. *gratiſsimum, fol. 3. verſ. Tertio fuit dictum, lib.* 5. ſed mihi magis probatur ſententia Tiraquel. *vbi ſup. num.* 133. qui boni viri arbitrio id relinquit, vt inſpectis negotij, & perſonarum circunſtantijs rem ſecurius definiat, cum nec omnes variæ, & mutauiles ſint, & vt in plurimum non niſi habito reſpectu ad virilem ſexum, veluti optimè in propoſito admonuit Maſcard. *d. concluſ.* 181. *n.* 40.

144 Subiungam item, illum falſitatis nimis ſuſpectum haberi, qui ignorare dicit factum iam diu ſecutum, cum tamen recenſeat diem, & horam illius, adhibitis circunſtantijs vbi erat, quid fecit, quod edit, & bibit, quos ſermones habuit, & cum quibus. Nam & ſi quis non teneatur recordari de tempore, ſi tamen ait, non recordari de facto memorando, & de non memorandis ad amuſsim recordari dicat, veriſim iliter ſuſpectus eſt, ita Hort. Caualcan. *in pract. & theor. teſtium, part.* 4. *num.* 95. vtpote, & qui memoriam negat habere de his, de quibus veriſimiliter recordari potuerit, puta de facto proximo, & de re admodum notoria, argumento *l. peregre* 44. *ff. de acq. poſſeſſ.* vbi notant omnes Bartol. *in l.* 2. *§. ſi quis autem, C. de vet. iure enucleand.* Innocent. *in cap. qualiter, & quando, de accuſat.* ſecus in factis antiquis, de quibus non præſumitur memoria ex Bart. *conſ.* 65. *col.* 4. *lib.* 4. Alciat. *de præſumpt. præſump. reg.* 3. Menoch. *de arbitr. caſu* 308. *num.* 7. & Caualcan. *vbi ſupr. p.* 5. *n.* 151.

145 Nec minus falſitate laborant, qui ſuperſtitione magis, quam arte, ex cuiuſque natiuitatis hora, ipſius mores, caſus, & interitum certo ſe prædicere iactant. Hi ſunt Aſtrologi, qui & *Genethliaci appellati ſunt*, inquit D. Auguſtinus in *cap.* 1. 26. *quæſt.* 4. *Propter natalitiorum conſiderationes dierũ. Geneſes enim hominum per duodecim cœli ſigna deſcribunt, ſyderumque curſus, naſcentium mores, actus, & euentus prædicere conantur, id eſt; quis quali ſigno fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui naſcitur, interpretantur. Hi ſunt, qui vulgo mathematici vocantur, cuius ſuperſtitionis genus, conſtellationes Latini vocant, id eſt, notationes ſyderum quomodo ſe habeant, cum quiſque naſcitur*, ex quo etiam textu paulò inferius cõſtat, Horoſcopos item eos fuiſſe compellatos, vtpote obſeruatores horarum: *Horoſcopi dicti*, proſequitur, *quod horas natiuitatis hominum ſpeculentur diſsimili, & diuerſo facto.* Nec hominum tantum, ſed & Regnorum, ciuitatumque fata profitentur, hac arte poſſe præ noſcere, obſeruata enim aſtrorum cõpoſitione, quæ fuit cum vrbes conderentur. Vt fecit hoc in vrbe Roma rogatu Varronis, quidam Tarutius Mathematicus, vt *in Romulo* tradit Plutarchus, & Cicero *lib.* 2. *de Diuinatione*, & apud noſtros (vt domeſtico id ſtabiliamus exẽplo ataui noſtri) miles quidam, natione Italus aſtrorum peritiſsimus; Is ergo cum obſeſſa à nobis eſſet Antiquarenſis ciuitas, & Ferdinandus Infans, qui tunc caſtris aderat cum Roderico Roderici Narbaez, & Ioanne Roderico Narbona fratribus (vterque vt clariſsima Roderici de Narbona progenies, & extrenui milites, & Ferdinandi à cubiculo, & conſilijs) de rebus diſcrimineque belli ageret; ad illos acceſsit, & in ſpem feliciſsimi euentus accendens, ciuitatem, prædixit à mauris fore proxima die, eripiendam. At cum hoc maximè à Ioanne Roderico Narbona, ut leuiſſimum irrideretur: ne contemnas addidit, ex aſtris didici, & quod tu parricidio anno ætatis ſeptuageſimo decedes. Res ita ſe habuit, nam ciuitas die ſequenti fuit capta, & Ioannes

cum

cum ſenio, & militiæ laboribus confectus domi quieſceret, ictu tabulæ, quæ Roderici Narbona filij ſui, ab auique noſtri effigiem referebat, & ex alto delapſa in ipſius caput concidit, dum annum ageret ſeptuageſimum, vt prædixerat miles Toleti, occubuit. Sicque à noſtris proauo, & auo, Ildephonſo videlicet dicti Roderici filio, & Didaco de Narbona pluries eximium parentem D. D. Ildeponſum de Narbona accepiſſe, nec ſemel audiuimus, & legiſſe retulit D. Thomas Tamaio de Vargas Regius Phillippi IV. Hiſtoriographus, *in peruetuſta Hiſtoria*, nondum typis mandata, cui titulus: *Memoria del Señor Rey Don Iuan el Segundo, eſcrita por vn ſu Eſcudero.* Sed hanc futurorum cognitionem nemo aſtris adtribuet, ope potius credens præuiſa Dæmonis, cui Regnorum, ciuitatumque excidia latere non ſolent, teſte D. Auguſtino *in cap. ſciendum 2. eadem cauſa, & quæſtione*, ibi: *Quatenus preſcij videantur*, Maligni ſcilicet ſpiritus, *quid in ſingulis Regnis, aut locis venturum.* Hoc enim ex ſola Horoſcopi inſpeccione, ſi forte certum fundationis accepe rint, merito, vt vaniſsimum negligit Cicero *vbi ſupr.* cum de L. Tarutij vrbis Romæ prædictione agit, his verbis: *O vim maximam erroris, etiam ne vrbis natalis dies ad vim ſtellarum, & Lunæ pertineat? fac in puero referre, ex qua affectione cœli primum ſpiritum duxerit, num hoc in latere, aut in cœmento, ex quibus vrs effecta eſt potuit valere?* Ergo merito, vt falacisſimam iudicandi hanc artem, ſiue in ciuitatibus, ſiue in hominibus prohibitam legimus, ad cuius exprobationem quam plura efudite congerit Benedict. Pererius *de magia, lib. 3. de diuinatione aſtrologica.* Et ſi D. Auguſtinus *in dicto cap. 1. in*

146 *fine.* Eo nunc præſertim vetitam enunciet, ne poſtquam Chriſti natiuitas, & diuinitas ſtellis innotuit, alterius creaturæ natalitium aſtra ſubſeruiant: *Primum autem genus*, inquit, *id eſt, ſtellarum interpretes, Magi nuncupabantur, ſicut de his legitur in Euangelio qui natum Chriſtum annunciauerunt. Poſtea hoc nomine ſoli Mathematici dicti ſunt, cuius artis ſcientia vſque ad Chriſtum fuit conceſſa; vt Chriſto edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cælo interpretetur.* Ex quibus, dubia prorſus redditur ſententia exiſtimantium, Magos non ex aſtrologia, ſed ex diuina reuelatione Chriſti Domini natiuitatem cognouiſſe, vt nonnullis ſuadere contendit Torreblanca *iuris ſpiritualis, lib. 10. c. 3. n. 35.*

Cuius ſcientiæ (ſi ſcientiam illam compellare licet) falſitatem, mendaciamque procul à recto viro deſiderat D. Matthæus Lopez Brauo, *libr. 2. de Rege, & regendi ratione*, elegantiſsimis hiſce verbis; *Hoc certiſsimum, omne mantiæ genus falſum, noxium & expellendum. Nec aſtrorum prædictio hanc legem effugiet; ſi natalitijs imprudenter incumbas, ſi quærentibus ſatisfacias, ſi cum nec Medicus, nec Agricola, tempora eligas, ſi in annorum reuolationibus inani ſpe, & metu copiæ, & inopiæ ciues afficias, ſi magnos errantium ſynodos, & octauæ ſpheræ nondum agnitos motus, nouiſsimeque ſpectatos Planetas obſeruans, certum Imperio, & quod impium eſt, certum etiam Religioni diem ſtatuas*, quia vt ipſe poſtmodum ratiocinatur: *Omnis enim ex Aſtrorum prænotione magia & ſuperſtitio: & inutilis Dæmonum communio, & inuocatio.* Quibus verbis nedum Iudiciarios, ſed Haruſpices item exprobat, vtpote eiuſdem fallatiæ & ſuperſtitionis auctores, cum ex eodem D. Auguſtino *in dict. c. 1. Haruſpices ſunt nuncupati, quaſi horarum inſpectores: Dies enim, & horas in agendis negotijs, operibuſque cuſtodiunt: & quid per ſingula tempora obſeruare debeat homo, intendunt*, quorum iam *in Antelog. num. 133.* meminimus.

MINVTA HORÆ SECVNDÆ.

QVI ex priuilegio habent ius celebrandi ante Auroram, quibus horis ante ipſius ſplendorem id facere poſſint, 1.

Regulares S. Franciſci, & S. Dominici tribus horis ante Solis ortum, Miſſam ex priuilegio celebrant, 2.

Priuilegium aliquid addere debet conceſſo à iure communi, 3.

Epiſcopus, & Commiſſarius S. Cruciatæ concedere poſſunt facultatem celebrandi ante lucem, & quomodo hoc accipiatur, 4.

Cappellani Cardinalium, an illis abſentibus gaudeant ipſorum priuilegijs, quo ad Miſſæ celebrationem in eorum capellis? 5.

Interruptio Roſarij, Coronæ, Officij Diuini, aliarumque orationum, tam ex præcepto, quàm ex voto, aut pœnitentia, ſi duas horas excedat, an ſit lethale? 6.

Interpoſitio, niſi modici ſit temporis facit alium actum, 7.

Verius eſt interruptionem quarumcumque precum, & ſi duas, vel tres horas excedat, nullam culpam inducere, 8.

Continuatio non eſt de eſſentia Diuini Officij, aut alterius orationis, quia ſinguli verſiculi ſunt per ſe laudatio, vel precatio quædam, 9.

Diſcontinuatio orationis; vel Officij Diuini, abſque iuſta cauſa non caret ſcrupulo, 10.

Matutini officij Nocturna, an ſine cauſa poſſint diſcontinuari, & quare? 11.

Cauſæ ille excuſant à veniali, in diſcontinuatione orationum, quæ ſaluti, & famæ alicuius conducunt, 12.

Iudex, qui dum recitat aliqua expedit, aut præcipit non peccat, ibid.

Recedens à prandio in diebus ieiunij animo reuertendi, etiam ſi per duas, vel tres horas reuertatur, poteſt iterum, abſque ieiunij fractione edere, 13.

Qui die ieiunij à menſa animo non reuertendi diſcedit, ſi poſt horæ quadrantem, aut paulò plus tantum reuertatur, prandium nilominus proſequi poterit, 14.

Actus quando geminati dicantur, ibidem.

Ordines hora noctis ſecunda collati valent, 15.

Vbi collatio beneficij, & ſuſceptio ordinum eadem die concurrunt, ſi de certa ordinationis hora appareat, ordinatio anterior, & præcedens collationi, abſque hora creditur, ibid.

Noctu ordines celebrari de iure præcipitur, at hodie aliud obſeruatur, 16.

Tranſactio hora ſecunda noctis facta valet, 17.

Hora ſecunda noctis apud Romanos, quæ

quæ nobis fuerit, ibidem.
Gallus hora decima, noctis duodecim horarum, ſiue duobus horis ante primam lucem incipit canere, 18.
Sententia noctu lata nullius eſt momenti, 19.
L. non minorem, 20. C. de tranſactio. noniter intelligitur, 20.
Sententia conſenſu partium noctu prolata tenet, ibid.
Hora prima, vel ſecunda noctis nuptiæ celebrari conſueuerunt, 21.
Matrimonium primo diluculo celebratum dicitur clandeſtinum, & non in facie Eccleſiæ, ibid.
Textus in cap fin. 23. diſtinct. } *Illuſtrantur,* 23.
Text. in cap. ſponſus 5. 30. q. 5. }
Poſt horam ſecundam, & ante tertiam plenam vrbes condebantur, ibidem.
Non licere vltra dimidium horæ, vel ſaltim vltra horam diebus feſtiuis laborare, putant aliqui, 24.
Receptius eſt nullum crimen eſſe per duas horas diebus feſtiuis laborare, 25.
Quantitas duarum horarum eſt parua materia, reſpectu totius diei viginti & quatuor horarum, 26.
Laborans, ſiue vnica, ſiue diuerſis diebus feſtiuis vltra duas horas peccat lætaliter, 27. & 28.
Renunciatio, filij legitimatio, aut quilibet alius actus ex eo fraudulentus præſumitur, quod duobus horis ante mortem celebrantis fuerit effectus, 29.
Geſta à moriente ipſo mortis articulo ſuſpecta videntur, ibid.
Mortis articulus qualis, 30.
In extremis agenti, quamuis non ieiuno, licet Euchariſtia miniſtrari, 31.
Licet infirmus in vltimis laborans poſsit, vt ieiunus Viaticum ſuſcipiat, per duas horas ad duodecimã noctis ſpectare, ad id tamen non tenetur, 32.
Duodecima hora noctis ſomnus eſt grauior, ideòque tunc ſuſcitare difficile, ibid. & 33.
Vigiliæ quas Regibus noſtris nobiles illi, quos Monteros de Eſpinoſa *vocamus, quibus horis fierent,* 33.
D. Petrus de la Eſcalera Gueuara I.C. Patricius Hiſpanus laudatur, 34.
Tabachum, nec ante Miſſam, nec per duas horas ſequentes ſumi debet à Sacerdotibus; 35.
Illota facie, & manibus ad Euchariſtiam accedere, veniale eſt, 36.

DIximus *Hora præcedenti* ex vulgari omnium placito, licere Sacerdotibus, quaſi ex iure cõmuni per duas fere horas, ante primam Solis illuſtrationem, quam Auroram vocamus,
Miſſæ Sacrificium Inchoare. Nunc ve- 1
rò in priuilegiatis, ad duas integras horas, id ſaltim extendimus, ita, vt ſiue Cardinalibus, ſiue alijs, quibus ex benignitatẽ Pontificia, aut Cõmiſſarij S. Cruciatæ (cui & hoc licere probat Machad. *in Perfecto Conf. tom. 2. lib. 4. part. 1. tract. 11. docum. 8. n. 1.* indulge-

tur celebratio ante Auroram, competat illam duplici retro hora ab ipſius ſplendore incipere. Imò & ſi Scort. *de Sacrif. Miſſæ, lib.2.cap.15.num.4.* fides adhibenda eſt; de Cardinalibus agens, contendit poſſe per duas horas cum quadrante alterius, ante Solis ortum, Sacrificium perficere. Vel per
2 duas horas & dimidiam alterius, vt tenet Vazquez *in 3.part.tom.3.diſp.233. cap.3.n.27.* Laym.*tract.5.c.4.n.3.* Hurtad. *diſp.4. diffic.4.* qui etiam ad tres quadrantes ſupra duas horas extendunt. At quid mirum? cum tantùm hac in parte Regularibus S. Dominici, & S. Franciſci detulerint doctiſsimus P. Suar. *in 3.p. tom.3.q.83. art.2. ſect.4. verſ. Tertia exceptio*, Mirand. *in manuali Prælat.q.40.art.10. concl.2.p.1.* Hier. Rodrig. *in cōp.q. Regul. reſ.25. de celeb. Miſſar.* & nouiſsimè P. Leander *reſol. mor. in ſept. Sacram.p.2.tract.8. diſp.6. q.3.* vt hoc illis, etiā per tres horas ante Solis ortū, licere conteſtari, non ſint veriti. Imò & illicò à matutino, poſt duas horas mediæ noctis, vt cū Ioanne de la Cruz *in direct. cōſcien. p.1. de Sacram. Miſſæ, q.2. dub.1. concl.3. in fin.* tenet Dian. *p.2. tract.14.q.33. ad finem*, exactè P. Leander *d. tract.8.q.4.* & Machad. *vbi prox. n.3.*

3 Et adducuntur in has ſententias, ea vnica ratione, quia priuilegiū nihil operaretur, niſi aliquod tēpus adderet tēpori, quo de iure cōmuni, & iuxta receptiſsimā ſententiā licet cuiq; Sacerdoti Miſſæ celebratio. Ita Suar. *loco citat*, Rodrig. *in ſum. verb. Miſſa c.243.n.1.* AEgid. Trullench *in expoſit. Bullæ Cruciatæ lib.2.§.5.dub.3.n.4.* Ergo cū hoc ſit ferè duarū horarū, vt dicta *H. 1.* oſtendimus, minimè à ratione videri debet extraneū, ſi huic tēpori priuilegiū, vel quadrantē, vel aliā horā ſubiūgat. Quare huiuſmodi ſententiā, quaſi veriſsimam amplectitur AEgid. Trul-
4 lench. *ſup.* vbi itē ſubdit, poſſe Cōmiſſariū Cruciatæ indulgere facultatē celebrandi per horam ante lucem, ita, vt ſuppoſita diſpoſitione iuris cōmunis, poſsit Miſſa inchoari per duas horas, & quartam, vel dimidiam partē vnius, ante ortum ſolis, conſentit Buſtam. *in ceremoniali lib.1.c.4. Rubric.15.num.7.* P. Leander *d.q.3.* quod item, & de Epiſcopo ſentiunt Reginald. *lib.29.n.174. in fin.* Fagund. *præcepto 1. Eccleſ. lib.3. c.17.n.16.* P. Garſ. *in ſum. de excellent. Sacerd. tract.3. dif.8. dub.1. punct.2. n. 13.* ex Silueſtro *verſ. Miſſa 1.q.6.* & Azorio *p.1. lib.10. c.25. q.5.* qui hanc facultatem diſpenſandi, iuſta intercedente cauſa, ad duas horas extendunt, Eminentiſsimus Card. Branc. *in deciſ. de priuileg. Cardinalium quo ad celebrationem Miſſæ in eorum capellis*, apud Dianam *p.6. reſol. mor. tract.8. miſc. reſ. 40.* qui tandem his verbis totam rem digerit: *Et ſaltem ex ſupradictis certam eſt; quod ſimplex Sacerdos, preciſo priuilegio, Miſſam inchoare poteſt per mediam horam ante initium crepuſculi, & Auroræ (tempus illi conceſſum de iure) & hoc quia ſufficit, quod Miſſa deſinat circa initiū Auroræ, idem dicendum ſit de Cardinalibus, eorumq; Cappellanis, qui poterūt incipere per dimidiū horæ ante tēpus conceſſum, ex DD. ſentētia, hoc eſt duarū horarū cū quadrante, & ſic per duas horas, cū tribus quadrantibus, vt Miſſæ ſacrificiū terminare cōtingat per duas horas cū quadrante ante ſolis ortum, cum ſacrificiū cōmuniter ſpatio horæ perfici ſoleat.* Quod 5.
item probabiliter, & ad cappellanos extendit, vt poſsint etiā, abſentibus Cardinalibus, in eorū cappellis pro ipſorū familiæ cōmoditate, dicto tēpore, celebrare. Et ſi probabilius contrarium arbitretur, ſeque non permiſurū concludat, eo abſente, cappellanum in ſacello ante Auroram celebrare, quaſi hoc Cardinale Miſſam audiente, tantùm licitum putet.

Vtrum autem interruptio Roſarij, coronæ, Officij Diuini, aliarumq; orationum, tam ex præcepto, quàm ex voto, iuramento, aut Confeſſoris iniunctione debitarum, ſi duas horas excedat ſit peccatum mortale? nondū in comperto eſt. Affirmatiuam partem defendunt plerique vt Nauar. *de oratione, c.16.n.75.* Suar. *lib.4. de Hor. Canon. c.24. n.10.* Vazq. *opuſc. de Benef. c.4.§.1. dub.96.n.109.* Regin. *to.2. lib.18.c.12. ſect.4 n.162.* Ioan. à Cruce *in direct. 1.p. præcepto 3. art.3. dub.4. concluſ.2. in fine*, Molfeſ. *in ſum. tom.1.*

tra-

*tractat.5. cap.2. num.*38. Carol. Macign.*cap.87.num.*12.Rag.*de offic. Canon. in choro quæſt.*14. *num.*4. Homobon.*de exam. Eccleſ.part.1.tract.4.cap.4.quæſt.*39.Schillant.*de obligat. cler.p.1.dub.*15. *n.*48. Comitol. *reſponſ. moral.lib.*1.*q.*66.

7 Quorum illa potiſsimum ratio exiſtit, quia notabilis quælibet interruptio, adeo orationem, vel Diuinum Officium diſcontinuat, vt vna oratio, aut vnicum officium dici nequeat: cum interpoſitio faciat alium actum, niſi modici ſit temporis, *argum.l.continuus, in princip.ff.de verbor.oblig.* cuius quantitatem, nec auſus fuit definiri Nauarr. *vbi ſup.num.*71.ſed arbitrio prudentis æſtimandam relinquit, *per text.in l.1.de iure delib. & c.de cauſis, de offic.deleg.*

8 Nilominus alij in contrarium procliuiores verius exiſtimant, nullius culpæ, ſaltim læthalis reatum incurrere, qui nedum duabus horis, ſed & maiori diſtractione preces, vel orationes, etiã ſine iuſta cauſa diſecant. Amplectuntur hanc opinionem Laym. *lib.*4.*tract.*1.*cap.*5.*num.*6. Villalob. *tom.*1. *tract.*24.*dub.*11.*num.*24. Læſius *de iuſt. lib.*2.*cap.*37.*dub.*10.*n.*57.Ledeſm.*in ſum. part.*2.*tract.*9.*c.*1. Aragon 2.2. *q.*83. *art.*12.*in fine*, Zanard. *in direct.p.*2.*c.*23.*in explic.*3.*præcepti*, Naldus, *verſic. Diuinum Officium*, *n.*4. Ioan. Machad. *in Perfect. Confeſſ. tom.*1. *lib.*2. *part.*3. *tract.*2.*docum.*3.*n.*6. Auguſt. Barboſ. *in collect.ad c.dolentes, n.*19.*de celebrat. Miſſar.* Vincenc. Candid. *diſquiſ. moral.tom.*2.*diſquiſ.*23.*dub.*4. vbi appoſitè ſatis inquit, interruptionem Roſarij, Coronæ, aliarumque orationum, ex voto, vel confeſſoris præcepto debitarum, & etiam ipſius Diuini Officij ex præcepto Eccleſiæ debiti, abſque iuſta cauſa, etiam ſi duret per vnã, vel duas horas non eſſe peccatum mortale, neque eſſe repetendum, quod antea recitatum eſt, idem ex Caietano, affirmat Anton. Dian. *reſol. moral.p.*2. *tract.*12.*de Horis Canonic.reſol.*4. & nouiſsimè P. Leander, *reſol.moral.in Septim.Sacram. tract.*6. *diſp.*13. *quæſt.*20.

9 Eò videlicet, quia continuatio, non eſt de ſubſtantia materiæ præceptæ, & ideò quamuis interruptio duret per vnam, vel duas horas, manet tamen ſubſtantia precum quoniam ſinguli pſalmi, & ſinguli verſiculi, ſunt per ſe, vel precatio quædam, vel laudatio, vel ſententia, nõ habens cũ reliquis connexionem, vt penè omnes ſentiunt, maximè Læſius, Diana, Candidus, Machado, & Leander, *vbi ſup.*

Nihilominus ſubiungit Candidus, eiuſmodi interruptionẽ orationum ex voto, vel ex præcepto debitarũ, nõ carere culpa veniali, ſi abſq; iuſta cauſa adhibeatur, quia vt eſt irreuerentia ſermone, vel cõfabulatione cũ aliquo cęptam interrũpere, ita & orationẽ, quæ conuerſatio eſt cũ Deo impedire, indecens putabitur; vt docet Aragon *vbi ſup.§.de interruptione quæ in Officio Diuino.* Quod an procedat interruptione Nocturnorum in Matituno? dicemus *infra H.* 3. 10 11

Cęterùm ab his omnibus diſcedens D. Ioann. de Eſcob. *tract.de Hor. Canon. q.*4.*n.*37. mediã eligit viã, & primã opinionẽ verã & ſequendã arbitratur, quãdo interruptio fit abſq; honeſta & rationabili cauſa, vt ſi obludũ volũtariũ, ob loquẽdũ obſcęna, ob meretricãdũ, ob riſus, & iocos. Secũdã vero & oppoſitã, nonniſi tunc admitti t, cũ ex iuſta cauſa, aut indifferẽti, oratio, ſiue Officiũ Diuinũ diſcõtinuatur, hoc caſu inquit, quãuis magna fuerit interruptio, nullũ aderit peccatũ, niſi cauſa indifferens fuerit omnino voluntaria, & quæ commodè abſq; proprio, vel alterius damno poſsit in aliud tempus differri, nã tunc ſi magna fuerit interruptio aderit veniale, ſecus verò ſi modica, vt puta quadrantis vnius horę, vt ipſe explicat *n.*42. ex S. Fauſto *q.*100. & 101.

Quę autẽ ſint iuſtæ cauſę interrũpendi (etiã abſq; veniali) Roſariũ, orationes, vel Diuinũ Officiũ, & ſi regulariter à prudentis arbitrio pendere videãtur; illas tamẽ, vt tales recenſent Nauar. *de oratione, n.*68. & 69. & Candidus *d.loco, verſ. Dico octauo*, quæ ſaluti, honori, famæ, aut alijs bonis noſtris, vel proximi neceſſariæ, cum tales ſint, 12

vt prope dicebamus, quod in aliud tẽpus cõmodè differri nequeant. In quarum numero etiam reponit Nauarus *num.70.* ſtudium, vel lectionem tunc neceſſariã, aut in Iudice expeditionem vrgentis negotij. Vnde inquit, nec dicerem peccare iudicem, qui dum recitat feſtinanter, interpellatus aliquid conſtitueret, aut breuiter præciperet, & deinde Horam cœptam continuaret. Addit, & alias D. Ioann. de Eſcobar *vbi ſup. num.37.* meditationem ſcilicet inter recitandum, exercitium pietatis, aut miſericordiæ ſpiritualis, aut corporalis, vt potè eleemoſynam, conſilium bonũ, doctrinã, reprehenſionẽ, cõſultationẽ neceſſariã proximo. Exonerare aluum, potionem ſumere, excipere hoſpitem, ne inurbanus videaris, habere verba cum ſocio ad intelligentiam eorum, quæ recitantur, vel ad maiorem deuotionem, famulo præcipere aliquid, aliquid notare, ſeu ſcribere, quod interius mentem vexat, lumen accendere, libros quærere, & his ſimilia.

Qui quidem etiam ibidem notat, hæc non procedere reſpectu prolationis verborum cuiuslibet formæ Sacramentalis cum in his continuitas adeò ſit de ſubſtantia, vt quælibet interruptio, vel alterius actus interpellatio, etiam ex honeſta; & neceſſaria cauſa eas viciet, propter defectum ſignificationis: Secus ac in recitatione alterius orationis, aut Diuini Officij cuius ſingula verba ſuam continent ſententiam, aut deprecationem, vt iam notauimus.

13 Quibus conſectarium eſt, quod de interruptione prandij in die ieiunij tradit Lancius *in ſelectis diſſ.52. num.4.* & ex illo Anton. Dian. *reſol. moral. part.1. tract.9. de ieiunio, reſol.32. in princip.* videlicet recedentem à menſa animo reuertendi, etiam poſt ſpatium duarum horarum poſſe redire, & iterum edere abſque fractione ieiunij. Quod item ex Bonacinæ ſententia eſſe videtur, *tract. de legibus diſp. vlt. quæſt.1. punct.3. num.10.* cum ita è prãdio abeuntem, ſi animum habuerit illud proſequendi, nullam culpam incurrere affirmet, licet poſt longam moram fuerit reuerſus. Et ſi id, non niſi in modica interruptione verum putent Reginald. *tom.1. lib.4. c.14. num.177.* Azorius *part.1. lib.7. cap.11. quæſt.1.* cuius quantitatem boni viri iudicio definiendam committunt.

Quorum opinionem, ſolum eo caſu 14
veram exiſtimarem, quò ieiunans animo non redeundi à menſa ſurrexit. Tunc enim, ſi poſt modicam interruptionem, vt puta quadrantis horæ, aut paulò plus denuo ſederit, impune mãducauit. Eſt enim probabile, ex hoc, minime frangi ieiunium, quia ob breuem intercapedinem reputatur vnica comeſtio, ex Filliucio *tom.2. tract.27. part.2. cap.2. quæſt.10. num.41.* Molleſ. *in ſum. tract.10. tom.1. cap.5. num.27.* & Portel. *in addition. ad dubia Regular. verſ. Ieiunium, num.10.* qui breuem interruptionem in propoſito ſeſquihoræ appellat, refert Diana *vbi proximè*, conducit text. *in l. plerique 33. ff. de ritu nuptiar. l. diuortium 3.* ibi: *Si breui reuerſa vxor eſt, nec diuertiſſe videtur, ff. de diuortijs*, ex quibus vulgo iactatur, non videri eum receſsiſſe, qui nec poſt longum interuallum reuertitur Hort. Caualcan. *de Brachio Regio, part.2. n.240.*

Ex dictis infertur, duarum horarum interuallum ſaltim deſiderari inter actum, & actum vt geminati, & diuerſi iudicentur. Quoniam vbi geminati requiruntur, non ſufficit, ſi ſimul fiant, ſed temporis aliquo interſtitio diſcriminetur operæpretiũ erit, veluti ſentit gloſſ. *in l. ſi conuenerit, ff. de pignor. actione, & in cap. ab eo, verſ. inſtanter, de appel. in 6.* Bald. *in l. qui fidem, C. de non num. pecun.* qui etiã *in proœm. C. in fin.* inquit, quod perſeuerãtia dicitur, cũ quis pluries diuerſis temporibus confitetur, & rurſus *in authent. de nouo iure, n.5. C. de ſeruis fugit.* quam ſequuntur Bart. & Ang. *in l. eum qui, §. idem dicit, ff. de furtis*; furta inquit eodem tempore facta, non dici plura, vt durior pœna imponatur propter conſuetudinem delinquendi, ſed temporis requiri interuallum, non aliter, ac cum quis

iti-

tribus edictis eſt citandus, non ſufficit, ſi eodem tempore ter citetur, ſed opportet, quod temporis interpoſito aliquo ſpatio id fiat, ex eodem Baldo *in cap. ex litteris, de conſt.* & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabil. part. 1. gloſſ. 23. num. 19.* quod quidem interuallum duarum ſaltim horarum ſit conueniet, vt ſatis liquet contrario argumento *l. quod ait lex 23. §. quod ait lex 2. ff. ad leg. Iuliam, de adulter.* ibi: *Et ſi interpoſitis horis adprehenſa eſt à patre, qui perſequebatur, incontinenti videbitur occidiſſe.* Secus verò ſi interpoſitis horis à patre, qui illam non perſequebatur, fuiſſet occiſa, quia non incontinenti; ſed alio tempore interfecta videbitur.

15 Pro validitate ordinum, quos in partibus hora noctis ſecunda quidam ſuſceperat, aliquando apud Rotam dubitari contingit, teſte Creſcentio *deciſ. 4. aliàs 169. de præſumpt. in editis à Chariſio*; & adeò validos, & legitimos Domini ſuppoſuerunt, vt etiam beneficij collationem eadem die (hora tamen incerta, vtpote de qua non conſtabat) antecedentia ordinum ratione certæ horæ, vt initio obſeruauimus,
16 communi aſſenſu decreuerint. Etenim iuris diſpoſitione ordines noctu celebrari præcipiebantur, *cap. quod à patribus 4. 75. diſt.* obſeruat Auguſt. Barboſ. *iuris Eccleſ. vniuerſ. lib. 1. cap. 33. §. 2. num. 172.* Sed cum liceat, antiquam conſuetudinem in melius commutare, hæc omnino abrogata cernitur, & ordines veſpertina hora haudquaquam conferuntur, vt optime ratiocinatur P. Suar. *tom. 3. de Sacram. diſp. 8*[illegible]*. ſect. 4. §. ſed quæres.* Præſertim, ſubiungit Roderic. Acunha *in d. cap. quod a patribus 4. num. 1.* quia Pius V. motu proprio vetuit omnes nocturnas, vel Matutinas Miſſas, etiam in Sabbato Sancto.

17 Similiter tranſactionem hora ſecunda noctis factam, vim obtinere profeſerunt Imperatores *in l. minorem 20. C. de tranſact.* hac verborum ſerie: *Nec enim ad reſcindendum pactum ſufficit, quod hoc ſecunda hora noctis interceſsiſſe propõnas, cum nullum tempus ſanæ mentis maioris viginti quinque annis conſenſum repudiet.* Horam ſecundam noctis *hic* explicat Gothofred. ſeptimam poſt meridiem, & Brederodius *in Theſauro iuris, verbi Hora*, auctoritate huius leg. horam ſecundam noctis Romanorum, nobis eſſe ſeptimam poſt meridiem affirmat, at rectius Forcatul. *in Auiario iuris, cap. 10. num. 2.* ſecundam horam noctis hac ſpecie, duas horas noctis, poſt diem finitum ſignificare mavult, nobis octauam.

Aliter enim Accurſius *in d. l.* ſecundam noctis horam ſubaudit, nempe pro Galli cantu, ſed vereor ne id ſiniſtræ cum ales hic hora decima noctis canere incipiat, audi Virgilium *in Moreto*: 18

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas
Excubitorque diem cantu prædixerat ales.

Id eſt, duabus horis ante primam lucem, & finitam noctem, quæ duodecim horas complectitur. Vt etiam Gloſſographum noſtrum increpans expendit Stephan. Forcatul. *vbi proxime n. 1.* nam etſi more Romano, quo & nos vtimur, diem à media nocte viginti quatuor horis metiamur, adhuc horam ſecundam, perperam gallicinium vocaſſet, quod ciuili, vel artificiali die, vt oſtendimus, decima hora accidit, quarta ſcilicet, poſt initium diei ciuilis, Romanique, & noſtri Horograph.

Hac igitur noctis hora, tranſactionem interpoſitam valere, probatur *ex d. l. 20.* & quidem difficili collectione, cum ex eo, inferant Imperatores, huius conuentionis ſtabilitatem, quia nõ minor auctoritas tranſactionis, quam rei iudicatæ exiſtit. Ex hac verò conuenientia, contrarium potius eliciendum videbatur, cum ſententia diffinitiua noctu fieri nequeat, Vancius *de nullit. tit. de nullit. ex defectu iuriſdict. num. 132.* obſeruat Petr. Gilkenius *in d. l. 20. num. 3. cum ſeqq.* & multis Polidor. Ripa *de nocturn. temp. cap. 34. à num. 7.* Ergo nec tranſactio ſententiæ ſimilima, eod tempore inita valebit. 19

Sed

20 Sed quidquid alij ad huius leg. explicationem ſomniarint, mihi tamen verius probatur, Imperatores ibidem illam ſententiam, aut rem iudicatam tranſactioni æquiparaſſe; quæ fuerat conſenſu partium; etiam in congruo tempore prolata, cum iuris ſit inconcuſi, ſententiam ipſis annuentibus, validè quamuis nocturno tempore proferri. Vancius *vbi ſup.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 62. n. 4.* Maranta *in ſpecul. iudic. part. 9. verb. & demum fertur ſententia, n. 92. verſ. item ſi ambæ partes*, & quam plures alij, quibus hanc ſententiam irrefragabilem dicit Polidor. *dicto loco, num. 45. & deinceps*: Quo ſuppoſito, recte deducitur, tranſactionem à contrahentibus voluntarie nocte celebratam conſiſtere, ex quo ipſius non minor auctoritas eſt, quam rei iudicatæ, item nocturno tempore conſenſu partium emiſſæ, quæ proculdubio tenet. Etenim illa deciſionis generalis ratio: *Cum nullum tempus ſanæ mentis maioris viginti quinque annis conſenſum repudiet.* Vtrumque caſum ſententiæ ſcilicet, & tranſactionis complectitur, nec ſine manifeſta violentia ad ſolam tranſactionem comprimi poterit.

21 Hinc etiam, & nuptiæ, quæ nonniſi vtriuſque contrahentis conſenſu peraguntur, *cap. noſtrates 30. quæſt. 5. cap. cũ locum, de ſponſal. l. 1. ff. eod. tit.* prima, aut ſecunda noctis hora rite celebrari conſueuerunt, ſic Valerian. *verſ. Faſces, & nuptiæ*, Feſtus Pompeius *lib. 14. de verbor. ſignif.* Prima, inquit, aut ſecunda hora dicata ſponſalibus, hominis cauſa, vt optima, atque fœcundiſsima eueniant, alluſit Iuuenal Satyra 2. verſ. 132.

——Officium cras
Primo Sole mihi peragendum in Valle Quirini:
Quæ cauſa officij? Quid quæris? nubit amicus.
Nec multos adhibet, liceat modo viuere fient,
Fient iſta palam.

Ex quibus infert Ioan. Decker, *diſſertat. iuris lib. 2. diſſert. 5. num. 8.* matrimonium non dici in facie Eccleſiæ contractum, etiamſi ab Epiſcopo ex iuſta cauſa fuerint denuntiationes remiſſæ, ſed clandeſtinum & occultum, cum ſecreto, primo diluculo, & nonniſi ſolo Parrocho, & teſtibus adhibitis peragitur; cum ex doctrina Panormitani *in cap. cum inhibitio*, Præpoſiti & aliorum *ibidem, de clandeſt. deſponſat.* iura, quæ locuntur de matrimonio in facie Eccleſiæ contracto, intelligenda ſunt de matrimonio contracto publice in conſpectu Eccleſiæ, & collectione fidelium, vt proinde ſatis non ſit, Sacerdotem, ſiue parrochum ad præeundum in verbis contractus (vt ipſis Deckeri vtar) adhiberi; quia ſolus Sacerdos non eſt Eccleſia, accipiendo verbum Eccleſia, in materia ſubiecta, ſicut accipit Panormitanus *in dicto cap. cum inhibitio*, parum verò, aut nihil, proſequitur prædictus Auctor, ad hæc ſacra faciebant teſtes illi duo, nam cum hæc res in ſolemnitate iuris verſetur, non ſufficit adhibitio teſtium ad excuſandum vitium clandeſtinitatis, tametſi hoc modo conſtet de veritate Eccleſiæ enim, id eſt, congregationi fidelium ſtatim ab initio debet matrimonium innoteſcere. Confirmat ſuperiorem obſeruationem Alexàd. ab Alex. *dierum genial. lib. 2. cap. 5.* qui ita ſcribit: *ſiquidem prima & ſecunda hora ſponſalibus olim, & nuptijs dabatur*, vbi etiam Andreas Tiraq. notat, & Maximilianus Sandeus *in Theologia Iuridica, comment. 49. in notis de nuptijs, verbi & humanitatis, §. tempus nuptiarum, pag. mihi 666.* vbi non ſatis probari poſſe exiſtimat eorum ſuſpiciones, qui arbitrantur, in nuptiali nocte horam nonã ad accumbendum duodecimam ad ſurgendum fuiſſe aſsignatam.

Quo referendus eſt Catul.

Veſper adeſt: iuuenes ſurgite: veſper Olympo 22
Expectata diu vix tandem lumina tollet:
Surgite iam tempus, iam pingues linquere menſas.
Iam veniet virgo, iam dicetur Hymenæus.

Et Claudian. *de nuptijs Honorij & Marc.*

Alij

—alij funalibus, ordine ductis,
Plurima venturæ ſuſpendunt lumina nocti.

Hunc que morem redolere verba illa, *cap.3.num.6.* Iob ſuſpicatur egregie D. D. Laurent. Ramir. de Prado *in Pentecont. cap.14.* Noctem illam, inquit, tenebroſus turbo poſsideat, non computetur in diebus anni. Nec numeretur in menſibus: *Sit nox illa ſolitaria, nec laude digna*, quibus vltimis verbis, proſequitur doctiſsimus vir, videtur etiam noctem illam; & eius forte reuolutionem, deuouere, optans, vt ſine laude, id eſt ſine ſacris, ſine nuptijs; nam ſolitaria hæc non ſunt, ſed frequentia, cantibus, hymnis & hymenæis celebrantur. Prodit etiam apud Lucam, *cap.12.num.35.* exigentia illa luminum: *Sint*, admonet, *lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus ſpectantibus Dominum ſuum, quando reuertatur à nuptijs.* Accedat Barnabas Briſon. *ſelect. lib.1. cap.18.* qui ex eo, quod noctu, nuptiæ celebrabantur, vt Sext. Pompeius *lib.14.* notat, intelligit, cur in Catulli Epithalamio noctem imminere, pueri, puellæque moneant, veluti nec procul expendimus. Necnon, & Thad. Piſon. *de ſponſal. lib.p. 2. vbi de antiquis nuptiarum ritibus, n. 12. pag. mihi 43.*

23 Securius tamen, eiuſmodi coniecturam admittunt verba Concilij Carthaginenſis, tranſcripta *in cap. fin. 23. diſt.* & iterum *in cap. ſponſus 5.30. quæſt.5. ſponſus, & ſponſa*, hæc ſunt, *cum benedicendi ſunt à Sacerdote, à parentibus ſuis, vel à paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipſius benedictionis in virginitate permaneant.* Eadem nocte, dixit Sacer Concili, ſupponens nocte contracta ſponſalia, & acceptam benedictionem nuptialem, horis ſolitis iuxta morem, prima nempe, aut ſecunda. Quod autem dicitur Matthæi 25. 6. *Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit*, dictum vult Maximilian. Sandeus *vbi adductus*, quia moram faciebat ſponſus.

Celebrabantur enim hoc tempore matrimonialia fœdera, quia ſecunda hora habebatur auſpicatiſsima. Inde hora poſt ſecundam, ante tertiam plenam, religioſe ab antiquis obſeruata in condendis vrbibus: eaque Romam ædificatam, prodidit Lucius Tarucius inſignis Mathematicus apud Iulium Solinum *cap.2. Polyhiſtoriæ*. Hinc ſuſpicor, omne proſperum *ſecundum* dici, quaſi id ſecunda hora eueniſſet, ſic ventus ſecundus apud Plautum, Merc.22. pro grato & felici. & labor ſecundus, apud Horat.4.Carm.Od.4.

Laboribus ſecundis creuit Romana pubes,

Hoc eſt, proſperis, quo ſenſu fructus ſecundos ſcripſit Paul.I.C. *in l. pretia rerum 63. §. fin. ff. ad legem Falcidiam, nec enim*, inquit, *tantidem Romæ & in Hiſpania oleum æſtimabitur: nec continuis ſterilitatibus tantidem, quantis ſecundis fructibus.* Et ſi proſperas res eo dictas voluerit Feſtus, quia vt velimus ſequantur.

Sub hæc autem & illam diſquiſitionem conſtituam, an vtique per duas horas liceat diebus feſtiuis laborare? In 24
cuius reſolutione mirum eſt quantum Interpretes, ab Interpretibus diſſentiant. Negant quam multi; & maxime Azor *inſtitut. moral. tom.2. lib.1. cap.28. quæſt.5.* Villalob. *in ſumm. tom.2. tract.32. differ.4. num.1.* Ideo exiſtimantes, grauiter peccare, qui vltra dimidiũ horæ his diebus occupatur. Quod ad integram horam extendunt Suarez *tom.1. de Relig. lib.2. cap.3. tractat.31.* Sanchez *lib.1. moral. cap.4. num.18.* Bonacina *tract. de legib. diſp.5. q. vnic. puncto 3. n.2.* Reginald. *in praxi tom.2. lib. 16. cap.3. n.53.*

Affirmatiuum tamen nec inferior eſt numerus, ex quo Filliuc. *in quæſt.* 25
moral. tom.2. tract.27. cap.11. num.205. Granadus *in part.2. D. Thom. controu.6. tract.2. diſp.2. ſect.6. num.54.* Anton. Diana *reſol. moral. part.1. tract.9. reſol. 1. verſ. Quid ergo, & part.2. tract.15. qui eſt primus miſcellaneus reſol.36. verſ. Quænam, & part.3. tract.5. miſcellan. reſol.8. in fine*, Ioan Machad. *in Perfect.*

Con-

Confeſſore tom. 1.*lib.*2.*part.*3.*tract.*16.*docum.*1.*n.*2. & alij, qui docent nullius criminis reos eſſe, non vltra duarum horarum ſpatium diebus feſtiuis laborantes. Quæ velut media ſententia amplectenda videtur, cum à noſtris fuerint nonnulli arbitrantes, nullum eſſe peccatum laborare tertia parte cuiuslibet diei feſtiui, vt referunt Fagundez *præcepto Eccleſiaſt.*1.*lib.*1.*cap.*14.*n.*2. Filliuc. & Machad. *ſup.*

26 Et ſuadetur hæc affirmatiua opinio, quia vnius, & alterius horæ ſpatiũ, eſt parua materia; quæ omnino excuſatá mortali: nam licet hæc quantitas, per ſe conſiderata, magna videatur, at habito reſpectu, ad totam materiam præceptam, videlicet, ad integram diẽ viginti & quatuor horarum, eſt exigua, & minima, cum ſit duodecima pars, & vt egregie aduertit Sanchez *in ſum, lib.*1.*cap.*4.*n.*18. ex eoque Antonin. Dian. *vbi ſup.* (& ſi 5. *part. tract.*5.*reſol.*6. ad trium horarum ſpatium id producat, ſed an probabiliter? ex notatis alij viderint) paruitas materię, comparatiue ad vniuerſam materiam præceptam, debet metiri, non per ſe, & independenter.

27 Vnde fit, laborantes citra omnem neceſsitatem, & cauſam, ſiue vnica, ſiue pluribus diebus feſtiuis, vtputa per quadrantem vniuſcuiuſque, non peccare lethaliter, niſi duas horas laborando tranſegerint, quia vt optime ratiocinatur Sanchez *vbi ſup. n.* 12. dictæ paruæ materiæ non continuantur, neque coaleſcunt in vnum. Sicuti ſi in diebus diuerſis ieiunij, parum quiſpiã ſingulis diebus comederet, etiam cum intentione, à principio id ita faciendi, ſingulis diebus, ſic comedendo nõ peccaret, neque ieiunium frangeret, quod etiam placuit poſt Bonacinam *in præceptis Decalogi, diſp.*5. *quæſt. vnic. part.*3.*num.*3. Machad. *loco vbi ſup. num.*4. contra Tolet. *in ſum. lib.*4.*cap.*25. *n.*1. & Fagund. etiam *ibidem vbi nuper num.*3.

28 Quod ſubaudiendum vellim, vt premiſi, dummodo diuerſis feſtiuis diebus id accidat, nam ſi vnica die, vltra duas horas laboraſſet, & ſi diuerſis ſpatijs, & inter vſurijs, vt vno quadrante cuiuslibet horæ ſecerit, tamen effracti præcepti reus erit, veluti aduertit ex Baſſe, *verſ. Feſtum* 3.*num.*4 Ioan. Machad. *ſup. num.*3, & ratio eſt, quia hæc non tam ſunt plures materiæ, quam partes vnius ſcilicet diei (ſiquidem quælibet dies feſtiua eſt materia præcepti) inter quas datur coniunctio, & continuatio, non vero inter partes plurium dierum, vel plurium opera ſeruilia exercentium, vno, aut diuerſis diebus feſtiuis, vt docet Sanchez *dicto loco*, & Ant. Dian. *d. reſ.*8. *verſ. Notandum eſt*, vbi non eſſe peccatum mortale auctoritate Sancij cõcludit, ſi quis efficiat, vt multi eadem, vel diuerſis feſtis modico tempore laboraſſent, licet ſi omnium labor continuaretur, magni temporis partem componeret, quia illa modica ſingulorum temporum minime vniuntur.

Cæterum renunciatio, filij legitimatio, aut ſimilis actus, fraudulentus ex eo ſolum præſumitur, quod duobus horis, ante mortem celebrantis fuerit effectus, vt in caſu legitimationis, ſe conſuluiſſe teſtatur Socinus *in l. Sed eſt quæſitum, verſ. Quarto limita, ff. de liber. & poſth.* cuius doctrinam etiam in cæteris caſibus amplectitur Lazar. Fœnuc. *de momento tempor. cap.*7.*num.*51. *ad finem.* Cuius opinionis ratio inde peti poteſt, quod geſta à moriente ipſo mortis articulo omnino ſuſpecta videntur, *l. filiæ meæ* 58.*ff. ſolut. matrim. l. dubium non eſt, C. de repud.* iunctis his, quæ vt hoc ſtabiliat accurate congeſſit Fœnuc. *d. cap.*7. *à num.*46. *cum ſeqq.* quibus addendus Afflict. *deciſ.* 168. *Vtrum quietatio, num.*1. *verſ. in contrarium fuit votatum*, Menoch. *conſil.*39. *noua excitatur dubitatio, num.*46. *lib.*1. Polidor. Ripa *de actis in articulo mortis, cap.*84. *num.*1. aſſerentes actus in morte factos, illi non præiudicare, de cuius agitur præiudicio, ſecus ac ſi in ſanitate fierent, inde inferentes, feudũ in mortis articulo refutatum in manibus Domini, vti in fraudem agnatorũ, nil operari, reperit Menoch. *conſ.*226. 29

da-

dubitationes multæ, num. 73. verſic. idem ſentit, Alberic. *vol. 3.* conſentit egregie Curtius Iunior *conſ. 26. num. 9. & 10.* dum feudum a fratre alienatũ, pridie, quam moreretur, cum filia ſuccedere non poſſet, in fraudem aliorum fratrũ

30 alienatum præſumit. At is in mortis articulo, & in extremis poſitus iudicatur, qui ex ea infirmitate, qua opprimitur, deceſſurus eſt abſque multis interuallis, vtpote ex Bald. *in cap. 1. ad fine, num. 15. verſ. Pone ſtatuto, de pactis*; & Cotta *in memorabil. verſ. Extremæ mortes tempore*, per textum *in l. alumnæ 30. §. fin. ff. de adimend. legat.* obſeruauimus *Annalib. de ætate ad omnes human. actus neceſſaria, anno 80. quæſt. 6. num. 5.* & planè ſuadetur ex Polidoro *vbi ſup. cap. 1. num. 2.* vbi inquit, proprie ſecundum Philoſophos, eum dici mori, atque in mortis articulo eſſe conſtitutum, qui eſt per vltimum ſui eſſe, id eſt, eo tempore, quo verum eſt dicere, nunc viuit æger, immediatè poſt non viuet, quem ſemianimem dicimus, vt Eliſa apud Virgil. *lib. 4. Æneidor. ad finem.*

Semianimemque ſinu germanam amplexa fouebat.
Illa graues oculos conata attollere, rurſus
Deficit

Scio tamen, aliquibus in caſibus etiam longioribus interuallis præſumi, quem in mortis articulo eſſe, ſed vel illud improprie, vel ex forma ſtatuti ſe habet, vt iſtiuſmodi nonnulla congerit Polydor. *d. loco.*

31 Et ne ab eo, qui in extremis agit, diſcedamus, ipſi licere, iura clamitant, nõ ieiuno Euchariſtiam ſuſcipere, ne abſque ſalutari hoc viatico decedat, *cap. presbyter*, cum ſimilibus, *de conſecrat. diſt. 2.* notat Villalob. *in ſum. tom. 1. tract. 7. diffic. 39. num. 2.* poſt D. Thom. *3. part. quæſt. 80. art. 8.* Lugo *diſp. 15. à num. 58.* Suar. *de Sacram. diſp. 68. ſect. 5.* Bonac. *diſp. 4. quæſt. 6. punct. 2. num. 22.* Filliuc. *tom. 1. tract. 4. cap. 8. n. 138.* Baſſe. *verſ. Communio, num. 44.* P. Leander *quæſt. moral. in ſeptem Sacramenta, part. 2. tract. 7. de Euchariſtia, diſp. 5. q. 38.* Ioann. Machad. *in Perfecto Confeſ. tom. 1. lib. 2. part. 4. tract. 8. docum. 5. n. 2*, qui & *num. 43.* hoc ita moraliter eſſe accipiendum admonet, 32 vt ſi infirmus poſsit, per duas horas noctis ſpectare diem ſequentem, vt tunc ieiunus communicaret, tamen ad id non teneretur: tum ob difficultatem miniſtrandi intempeſtiuo eo tempore Sacramentum (eſt enim duodecima hora noctis ſomnus grauior, ideoque durius ab eo tunc ſuſcitari, Theodor. Rubeus *in Horar. vniuerſali Eccleſiaſt. cap. 17. num. 5.*) Tum etiam, quia nec decet ita ſero miniſtrare, ſic ex Filliucio, & Baſſe. *ſup.*

33 Demum adde, vt id obiter notem, prædicto tempore horæ duodecimæ nocturnæ; quo gratior, & grauior ingruit vnicuique mortalium ſoporata quies, iuxta illud Virgil. *Æneidor. lib. 2.*

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuum gratiſſima ſerpit.

Hiſpano noſtro ſermone, reſpondere proprie vigilias, aut excubias illas, quæ *de prima noche* dicuntur. Nam excubitores aulici nobiliſsimi, qui vocantur *los Monteros de Eſpinoſa*, quondam in tres partes, appoſitè noctu vigilias ſuas diuidebant, vt eleganter Gonzalo de Ouiedo *en el libro de la Camara Real del Principe Don Iuan, y oficios de ſu caſa, tit. de los Monteros de Eſpinoſa, 1. part. fol. 76.* obſeruat, quæ quidem ſectiones excubiales ita nuncupantur, *Prima* (quæ circa duodecimam horam incipiebat) *Modorra, y Alua*, de quibus, plura ſignanter D. Petrus de la Eſcalera Gueuara *en el origen de los Monteros de Eſpinoſa, 2. part. cap. 3.* 34 cuius Hiſpani Patricij, amicique noſtri D. Franc. de Amaia *in commentar. ſuper lib. 10. Codicis in l. 2. de excuſat. muner. tit. 47. n. 14. & 16.* (vbi ſilentiarijs antiquis Montarios ille comparat) D. D. Ferdin. Pizar. Supremi Senat. Caſtellę Senator, *en los Varones Iluſtres del nueuo Mundo, en la vida de Fernando Cortes, c. 5. obſeru. 3. in fin. & cap. 7. obſeru. 2. y en la vida de Fernan Pizarro, cap. 3. obſeru. 2. in gloſſ. marginal.* D. Petr. de Salzedo *in*

in tractat. de lege Polit. lib. 1. cap. 5. num. 8. Vztaroz *en la Coronacion de los Reyes de Aragon, en la epiſtola a la memoria de Geronimo de Blanc, Chroniſta del Reyno, y en la forma de celebrar Cortes en Aragon, cap. 30.* D. D. Ioannes de Solorzano *en el memorial doctiſsimo de la Candelaria, num.* 383. & alij plures, tam exteri, quã proprij, meritò meminere.

35 Sed vt ad duplicis horæ diſcuſionẽ reuertar, Synodi Canariẽſis verba ſub ijciam, quibus cum ſordida, & expar-ciſsima Tabachi continua ſumptio, præſertim Sacrificaturis interdicatur, ſic concipiuntur: *Iten ordenamos, que ningun Clerigo antes de dezir Miſſa, ni dos horas deſpues, tome tabaco, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ.* Laudabilis quippe, & à noſtris, cæteriſque Epiſcopatibus maximè his temporibus inuidenda conſtitutio; nam etſi fatear, tabachum nequaquam alimentum eſſe, nec vt tale ſumi, quamuis ore, fumo, aut folio degluciatur, ſed vicem tantum ſaliuæ vtraque ſpecie obtinere, veluti ſentiunt Diana 5. *part. tract.* 13. *reſ.* 1. & nouiſsimè P. Leander *quæſt. Moral. in ſept. Sacram. tom.* 2. *tract.* 7. *diſp.* 5. *q.* 10. Alphonſ. de Leon *tract. del Chocolate, part.* 2. *quæſt.* 8. *ſect.* 27. *num.* 134. Ioan. Præpoſit. 3. *part. quæſt.* 80. *art* 8. *num.* 39. Zachar. Paſqualig. *deciſ. moral.* 333. quibus vltimo conſenſit P. Hieron. Garſ. *de excellenc. Sacerd. tractat.* 4. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. *num.* 47. Ideo proferentes, ſumptionem prædictam in folio, puluere, vel fumo non impedire communionem, niſi caſu (vt ex ijs plerique excipiunt) in ſtomachum deſcenderit, quod vix erit, vt probare auxim, ſiquidem cum alimentum non ſit, nec ideo fuerit à natura productum tabachum, vt nutriat, vel alat, licet ori, aut naribus appoſitum in pectus ſtillauerit, minime franget ieiunium, vel ſacrificium, vel communionem impediet; cum per modum ſaliuę, id fuerit immiſſum: vt in eo defendunt Doctores, qui per nares aquam, vel quid ſimile attraxit, quod demum in ſtomachum traiecit; vel qui deglutit ſanguinem dentium, ſiue alium humorem è capite in os elabentem, vel è naribus in os effluentem, præſertim S. Thom. *quæſt.* 80. *art.* 8. *ad* 4. Granad. *tract.* 10. *diſp.* 8. *num.* 7. Nauar. *cap.* 21. *num.* 53. Sà, *verb. Eucharistia, num.* 27. Valenz. *diſp.* 6. *quæſt.* 8. *puncto* 3. P. Lugo *diſp.* 15. *num.* 34. & alij, quorum meminit P. Leander *ſup. q.* 9. Et ſi fatear, inquam, tabachum alimentum non eſſe, ideoque & ante, & poſt ſacrificium; & communionem ſumi poſſe, non tamen concedam, reuerenter, & honeſte id fieri: ſiquidem cum ipſius vſus etiam ſecluſa ſacri Dominici corporis reuerentia, quocumque alio tempore, fuerit ſordidiſsimus, & indecẽs, multò magis ante, & poſt ſuſceptionem Euchariſtiæ talis cenſendus erit, vt ſacrificaturo à prima diei hora, & ſacrificanti per duas integras horas ſequentes interdicatur: vtpotè cui tanta manuum, & faciei mundicies præcipitur, vt his polutis, & illotis (vt tabacho ſunt ſæpe) ad Euchariſtiam accedere conſcientiæ ſit labes, ſaltim venialis, ex multis apud Granad. *de Euchar. diſp.* 9. *num.* 13. & Leander *d. tract. diſp.* 6. *q.* 8. quam manuum ſpurcitiam, ita auerſabantur Hebræi, vt manibus ſordidis ſpiritus malos hærere cenſerent, atque adeo dum manus abluunt, cauent, ne aqua illa in terram decidat, ſed in cloaca mittunt, vt teſtis eſt Aloyſ. Nouarin. *Schediaſm. ſacro-prophan. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 139. Maxima quippe eſt puritas, quæ etiam exterius, hora ipſa ſacrificij, vel orationis exigitur, veluti ſatis ad rem exprimit Gilibert. Abbas *ſerm.* 28. *in Cant. iure*, inquit, *tota pulchra vocatur, & ſine macula* (de ſponſa loquitur, vt *Canticorum* 4.) *quam orationis ardor incanduit. Tota pulchra eſt, quia tota pulchra eſt hac hora orationis, hora incenſi.*

Præſertim cum non ita aliquibus probetur, tabachum alimento carere, 36
quod oppoſitum verius aſſerere erubeſcant, cum ſint etiam doctiſsimi, qui illud alimentum definiant, & ſumptum Miſſæ ſacrificium, & communionem impedire obteſtentur, vt Franc. de Nigro *in addition. ad Ruiz. part.* 1. *præcep-*

to

to 4. *num.* 32. *quæſt.* 18. Alphonſ. de Leo. *ſup. part.* 2. §. 4. *num.* 10. & alij: quo in dubio tutior, & honeſtior pars ſequi debet, vt in materia Sacramentorum commune eſt.

MINVTA HORAE TERTIAE.

ORatio illa Canonica, quæ Tertia *dicitur, ab hora diei qua recitatur nomen accepit,* 1.

Dies quoad Officium Diuinum attinet in quatuor æquales partes trium horarum diſtinguitur; quarum vnaquæque ab vltima ſua hora denominatur, 2.

Quatuor diei partes quoad officium, à prima potius hora vniuſcuiuſque denominari verius putat P. *Halloix,* 3.

Hora tertia fuit Chriſtus linguis Iudæorum Crucifixus, columnæ alligatus, & dirè flagellatus, 4. *&* 6.

Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos hora tertia deſcendit, 5. *&* 10.

Hora Tertia Canonica, cum primam ſequatur, cur tertia & non ſecunda appellatur? 7.

Hora Secunda nil memoratu dignum in ſcriptura, aut redemptionis noſtræ myſterio fuit celebratum, 8.

Miſſæ ſolemnes diebus Dominicis, aut feſtiuis non niſi hora diei tertia diei debent, peculiares verò; quacumque hora antemeridiana, 9.

Communione Ieiunium non frangitur, ibid.

Miſſa ſolemnis celebrabatur ab Apoſtolis die Penthecoſtes cum Spiritus Sanctus ſuper illos deſcendit, 10.

Hora diei Tertia ſacra appellabatur, antequam non licebat Sacerdotibus cibum ſumere, aut conuiuia facere, quam conſuetudinem Apoſtolos obſeruaſſe traditur, 11.

Ientaculum ſumi ſolebat ſub horam tertiam, prandium vero ſub nonam, 12.

Cap. non liceat 12. 45. diſt. *interpretatur, ibid.*

Ientaculum ſolius panis erat, ibid.

Ientaculum non niſi precibus effuſis capi ſolebat, ibid.

Veſperi poſt omnes cibos gratiæ Deo redebantur, ibid.

Epiſcoporum conſecrationes diebus Dominicis hora tertia celebrari debent, 14.

Epiſcopi in locum Apoſtolorum ſucceſſerunt, 15.

Apoſtoli Hora tertia ſuper Paulum, & Barnabam, manus impoſuerunt, ibid.

Qui mane diei Dominici continuato Sabbati ieiuno Presbyter fuit ordinatus, an poſsit hora tertia eiuſdem diei Epiſcopus conſecrari, 16.

Hora tertia non eſt de ſubſtantia conſecrationis Epiſcopalis, ſed tantùm de ſolemnitate, 17.

Hora diei tertia conueniebant in forum ma-

Magiſtratus, Prætores, Iudices, litigantes, & Aduocati pud Romanos, 18.
D.D. Alphonſus de Narbona Auctoris Pater commendatur, 19.
Senatores, Regijque Conſiliarij, apud noſtros tribus horis Senatu Conſiliove ſingulis diebus intereſſe debent, ibid. & 20.
Senatores debere perpetuò habitare in loco vbi ius dicũt, qui doceant, 21.
Regij Metatores quot horis, & diebus qualibet Hebdomada conuenire debeant, ibid.
Præſides curiæ; quas horas Prouincijs adeſſe debent, ibid.
Aduocati tribus Horis, quibus Cõſiliũ ſingulis diebus coactũ extat, Palatio ex noſtris legibus adeſſe debent, 22.
Aduocati antiquitus in ipſis Tribunalibus degebant, 23.
Afferentes victualia ad aliquem locum ſua ſponte, poſſunt compelli, vt per duas, vel tres horas ea minutatim vendant, ſecus ſi compulſi ea attulerint, 24.
Aſportantes panem venalem, ſiue ſponte, ſiue coacte, illum minutatim ſemper vendere debent, 25.
Tria furta incontinenti, & vno impetu, & ſi diuerſis horis facta, vnum tantum reputantur, 26.
Dolores, partum per tres horas tantùm regulariter præcedunt, 27.
Maius nocumentum infert vicino, qui ædificium extollens, primis tribus diei horis ſolem impedit, orientem, quam qui reliquis horis auertit, 28
D.D. Petrus Michael de Heredia Regius Medicus, & Auctoris Socer laudatur, ibid.
Nocturna Matutini Officij, poſſunt per tres horas diſcontinuari, 29.
Laudes dicebantur quarta noctis vigilia, ſiue Aurora, 30.
Nox diuidebatur in quatuor vigilias, & quælibet vigilia erat trium horarum, ibid.

1 VT à Dei laudibus auſpicemur, Hora illa Canonica *Tertia*, inde nomen accepit, quod eadem diei, ab exordio naſcẽtis Eccleſiæ, quaſi ſtata hora, vt debuit, & ſolità ſit effundi, Ita Nauar. *tract. de Horis Canonic. cap. 3. num. 26.* Guiliel. Durand. *in Rationali diuinor. lib. 5. cap. 6.* Michael Timoth. *in Diuin. Officium, tract. 5. q. 1.* nouiſsimè Theodor. Rubeus *in Hora. Vniuer. Eccleſ. c. 17. num.*
2 34. Quoniam iuxta antiquos mores, vnaquæque dies pro Horis Canonicis diuidebatur in quatuor partes æquales, & vnaquæque pars denominabatur ab vltima ſua hora. Ita vt prima pars, quæ in tertia diei hora finiebatur, *Tertia* diceretur. Secunda quæ terminabatur in hora ſexta, appellaretur *Sexta*. Tertia quæ ad nonam producebatur, *Nona* vocaretur. Quarta & poſtrema, quæ in veſpere & duodecima, *Veſpere*, ſeù duodecima denominabatur, veluti egregie ratiocinatur Theodor. & Nauar. *ſup.* vbi & iſte *num. 36.* ſubnectit, tertiam in hyeme, quando dies ſolùm eſt octo horarum horologij, incipere ab hora nona, & finiri decima Horologij Hiſpani, & Galli, quæ ſunt circiter quindecim, & ſexdecim Horologij Romani. Cuiuſmodi eſt noctem in quatuor vigilias ab antiquis diuiſam, & vnicuique vigiliæ tres horas fuiſſe conſtitutas ſubnectit idem Theodor. *ſup. cap. 15. num. 8.* & prædixerat Barradas *in Euangel. tom. 3. lib. 4. cap. 17. num. 3.* vbi ex Tertulliano *de ieiunijs, cap. 10* tres horas, *Tertiam, Sextam*, ſcilicet, & *Nonam* inſigniores appellat, vtpotè præcipuas in rebus

bus humanis, quæ diem diſtribuunt, quæ negotia diſtinguunt, quæ publicè reſonant; quare ſolemniores fuiſſe in orationibus Diuinis infert; conſentit Cantapetrenſ. *Hypotypoſ. lib. 9. reg. 36.*

3 Scio tamen vſitatiorem hanc formā calculandi Eccleſiaſticas Horas (nec immeritò) diſplicuiſſe eruditiſsimo Petro Halloix *tom. 2. Illuſtrium Eccleſiæ Oriental. Scriptor. qui ſecundo Chriſti ſæculo floruerunt, in notationibus ad c. 8. vitæ S. Abertij litt. E.* potiùsque arbitratur Iudæos, ac poſt eos primos Chriſtianos diem in quatuor partes diuiſiſſe, *Primam, Tertiam, Sextam, Nonam,* ¶ *Primamque* vocaſſe, quæ ab ortu Solis, ſeu diei initio tres horas continebat: *Tertiam*, quæ à tertia diei hora, vſque ad Sextam procurrebat: *Sextam* ſimiliter, quæ à ſexta diei hora, ſiue à meridie vſque ad nonam protendebatur; hoc eſt, vſque ad tertiam pomeridianam, *Nonam* itidem, quæ à nona vſque ad Occaſum Solis. Idcircò, inquit, non ſibi videri eam rationem, quam frequentiori, & initio propoſitæ adhærens inſit Baronius *ad annū Chriſti Domini XXXIV.* vbi de hora paſsionis agit, æque eſſe probabilem. Nam ipſe eam, quam nos vocamus Primam, vocat Tertiam, & quam nos Tertiam, ipſe Sextam, & quam nos Sextam, ipſe Nonam, & quam nos Nonam, ipſe Veſperam: ita vt iuxta ipſum, è quatuor partibus diei, nulla vocetur Prima, & ſine Prima inchoatur numeratio diei à Tertia, ita vt ſingulæ partes nomen accipiant non à principio, ſed à fine; quod vix dici poteſt, maximè ſi vnicum Baronis præſidium inefficax eſſe, ex dictis ab Halloix facile didiceris.

4 Perſoluimus ergo, *Hora Tertia* Deo laudes, vt placuit Ruperto *lib. 1. cap. 3.* Caſſiano *lib. 3. cap. 3.* Timoth. & Guilielmo *d. cap. 6.* quoniam in illa *ſecundum Marcum, cap. 15.* linguis Iudæorum morti adiudicatus fuit, & à Pilato ad columnam ligatus, & flagellatus. Necnon quia ſicut ab Adam, per Diaboli ſuggeſtionem ſeparatus eſt, ita per Chriſti crucifixionem, dignetur eadem hora Spiritus Sanctus in cordibus noſtris effundi. Quibus accedit hac hora 5 repromiſſum Spiritum Sanctum, datum fuiſſe Apoſtolis, & viſibiliter magnalia fuiſſe locutos. Vnde in actibus Apoſtolor. 2. dicitur: *Non enim ſicut vos æſtimatis, ij ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia*, per quam vel duodecimam, vel decimam tertiam Horologij Italici ſubaudit Petr. Bungus *de myſterijs numerorum, n. 4. pag. mihi 216.*

6 Hiſque ad texam ex opinione politiſsimi viri D.D. Laurentij Ramir. de Prado *in Pentecont. cap. 38.* Chriſtum etiam *hora tertia* cruci fuiſſe affixum, vt vel ex illo *D. Marci 15. verſ. 25.* conſtat: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*, quo cæteri Euangeliſtæ conuenire videntur, dum ipſum non crucifixum fuiſſe hora ſexta affirmant, ſed poſt aliquot horas, quam crucifixus eſt, hora Sexta tandem veniſſe tenebras. Et licet verba D. Ioannis *cap. 19. verſ. 14.* non nihil refragari videantur, quæ, vbi cæteri Euangeliſtæ horam tertiam agnoſcunt, ſextam habent, ea ita eruditè in conſenſum redigit præfatus vir, vt probabile cuiquam videri poſsit, ſed infra *Hora VI.* latiùs id explicauitur.

7 Hæc verò *Hora Tertia, cur non ſecunda nominetur, cum Primam ſequatur Horam?* dubitat Iudocus *lib. 2. de Horis Canon.* & Michael Timoth. *ſupr. q. 5.* qui Iudoci verbis, ita rē explicat. Neque eam, quæ proximè ſequitur *Primam Horam* in deſignando tempore Eccleſiaſticorum officiorum, *Secundā* appellare quis rectè poteſt, tùm quod hic non eſt attendendus naturalis, & continuus numerorum ordo (ſecundū quem ordinem, primo, ſecundum ſubijcitur, ſecundo tertium, & tertio quartum: quemadmodum huiuſmodi ordo ſeruatur in ſupputandis horis horologiorum.) Sed ſolùm aduertenda eſt illarum horarum denominatio, quæ in Sacris litteris manifeſtius ſunt annotatæ, & in quibus aliquod myſterium, aut veteris, aut nouæ legis peractum legitur: *Secunda* ſiquidem hora 8 neque in Sacris Scripturis celebrata in-

invenitur, neque in ea aliquod præcipuum, aut inſigne redemptionis noſtræ Sacramentum memoratur fuiſſe completum. Eadem etiam ratione, neque quarta, neque quinta hora, aut reliquæ continuato naturali ordine numerandi occurrentes, hic quæritandæ ſunt, aut nominandæ: quoniam hic non de horarijs temporum ſpatijs fit ſermo.

9 Hinc ex adductis Miſſæ ſolemnes, non niſi tertia diei hora poſſunt decantari, vt Teleſphori verbis euincitur, *in cap. nocte Sancta 48. de conſecrat. diſt. 1.* vbi cum nocte Sancta natiuitatis Domini Saluatoris, Miſſas celebrari à Presbyteris imperaſſet: *Reliquis vero temporibus*, ſubijcit, *Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus Crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus Sanctus deſcendiſſe legitur.* Quod de ſolemnibus tantum Miſsis dictum liquet ex D. Auguſtino (aut Gregorio, vt alij malunt) *in cap. & hoc attēdēdū 52. de conſecr. diſt. 1.* cuius hæc ſententia: *Et hoc attendendum eſt, vt Miſſæ peculiares, quæ per dies ſolemnes à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt propter eas populus à publicis Miſſarum ſolemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abſtrahatur.* Peculiares enim Miſſæ, vt præmiſsimus, quacumque diei parte antemeridiana dici poſſunt, ſolemnes verò non niſi tertia, diebus Dominicis, aut feſtiuis; quoniam in pro feſtis hora ſexta: & in quadrageſimalibus hora nona Miſſarum celebratio fit, vt ſuis locis pateuit, & memorat Guiliel. Durand. *in Rationali Diuin. lib. 4. cap. 1. num. 20.* Sebaſt. Medic. *in concord. Canon. Decreti, de conſecrat. diſtinct. 1. art. 14.* & omnium elegantius Humbertus contra Nicetam *tom. 4. Bibliot. veter. Patrum.* Quod autem quotidie, inquit, & quacumque hora diei, non autem ſolum tertia perfectam Miſſam agimus, auctoritatem tenemus, ex verbis ipſius Domini iuxta B. Paulū dicentis: *Hoc facite quotieſcunque in meam commemorationem:* Vnde mox idē Apoſtolus ſecutus adiecit: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis: Et quandiu? donec veniat*; ſcilicet iudicare viuos, & mortuos. Putas ne alicubi dixerit hoc facite hora tertia in meā cōmemorationē? Nō vtiq; ſed nullā horā, aut tēpora excipiēs dixit: *quotieſcūque.* Nec ipſe Paulus ieiunia aliqua, aut certam quālibet euolutionē annorū attēdens ait. Quotieſcūq; per tot annos hora nona manducabitis panē hūc, & calicē bibetis, mortē Dñi annūtiabitis, ſed indifferēter: *Quotieſcunque, & donec veniat.*

Nec neſcimus Sanctos Patres diei Dominicę & præcipuarū ſolemnitatū Miſſas hora tertia celebraſſe ſolitos, propter Spiritus Sancti effuſionē hora tertia in diſcipulos, & hoc mandaſſe ad poſteros, quatenus illa illius actio Miſſæ gemino priuilegio inſigniretur, reſurrectione, videlicet, Chriſti aduentu Paraclyti, vtque propter gaudium feſti temporis relaxarentur cunctis fræna ieiunij. Verumtamen alia cauſa eſt Dominicæ diei dici, ac ſolemnitatū, alia ieiuniorum: ſi ergo hora nona, aut veſpertina diebus ieiuniorum perfecta agitur Miſſa, nulla proculdubio inde contrahitur noxa quia & Dominus in cœna ad veſperū primā, & perfectā adminiſtrationē tanti Sacramenti diſcipulis inſtituit, & hora nona ſpiritum tradens, Sacrificium veſpertinū expanſis manibus in cruce, & præmiſſa oratione ad Patrē conſummauit. Propterea quamuis hora tertia, & nona propter ſupradictas rationes ſint aptiores Miſſarum actioni, quotieſcunque tamen horis alijs fiunt occupatione itineris, aut gratia cuiuslibet neceſſariæ rei, in memoriā fiunt Chriſti: nec violatur inde integritas ieiunij. Hæc Humbertus, & tandē nonnullis alijs id comprobat, quibus Nicetæ Efrenem audaciam cohibet exiſtimantis participatione, aut cōmunione corporis Chriſti ante horā nonā, ieiunium frangi: quod vt clarius euincat, verba adducit Summi Pontificis Clementis, quæ recenſentur *in cap. tribus gradibus 22. de conſec. diſt. 2.* ſtatimque ſubiungit:

git: In quibus ſanè verbis liquet, quòd nō ſolùm hora tertia, ſed etiā mane hora quarta Miſſas fieri licet, quodque ex ſacrificio ieiunium non ſoluitur, dū illic dicitur: *Vt qui conſumpſerint ieiunēt vſque ad ſextam, vel veſperum: alioqui, quomodo ieiunabunt, ſi ex ſacrificio ieiunium ſolueretur?* Quod nec obſcurius monſtretur illo Diui Ambroſij cuius fit mentio *in cap. non iſte panis, de conſecrat. diſt. 2.* panem iſtum cœleſtem, proprie cibum, & corporis nutrimentum eſſe negantis, quare *ibidem gloſ. verſ. Non iſte*, non tranſire in ſubſtantiam accipientis, vt tranſit vulgaris panis, conſequenter affirmat. Sic enim temporalis alimenti naturam Chriſti corpus haudquaquam habere, certiſsimum extat, ipſius traiectio minimè ieiunium franget; non aliter ac de oſsiculo, charta, ligno, vnguibus, & cæteris rebus non comeſtibilibus, & quæ alimenti nullam rationem habent, aſſumptis, vt probabiliſsimum tuentur ſumma corona, *p. 4. c. 4. n. 65.* Cruz *de Eucharistia, q. 5. dub. 4. concl. 5.* Ludou. *1. part. ſum. tract. de Euchar. q. 7. art. 10. diffic. 3.* Sanc. *diſp. 42. num. 23.* Anton. Dian. *p. 2. tract. 14. reſol. 52. & 3. part. tract. 4. reſol. 38.* Lugo *diſp. 15.* & illis accedens P. Leander *in ſeptem Sacram. 2. part. tract. 7. diſp. 5. quæſt. 13.* eo vtique, quia ſolum cibus, aut potus impedit communionem, quā ratione, idē de ſpeciebus Sacramentalibus ex D. Bonauentura ratiocinatur Cardinal. Turrecremata *in dict. cap. non iſte, num. 2.* vt ipſarum deglutionem minimè ieiunium frangere euincat. Et ſi verius exiſtimet, dictas ſpecies nutrire, & in accipientis ſubſtantiam conuerti, Diuumque Ambroſium *in dict. cap.* illud abnegaſſe diffitens, cum ibi de ſpirituali tantum pane Chriſto loquatur, cuius proprium eſt animam, & non corpus reficere. In quo illi per quam libenter aſſentior. Et vt illud repetam, ieiunium ipſa corporis Chriſti deglutione non frangi, expreſſo Septimij Tertulliani loco iuuatur, *libr. 6. de oratione, cap. 14.* vbi ſic: *Similiter de ſtationum diebus* (erant ij ieiunij, vt multis oſtendit *ibidem* P. Cerda, *num. 151.*) *non putant plerique ſacrificiorum orationibus interueniendum, quod ſtatio ſoluenda ſit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obſequium Euchariſtia reſoluit, an magis Deo obligat? Nonne ſolemnior erit ſtatio tua, ſi ad aram Dei ſteteris? accepto corpore Domini, & reſeruato, vtrumque ſaluum eſt, & participatio ſacrificij, & executio officij.*

Inde in primitiua Eccleſia vſu fuit receptiſsimum, in ieiunijs nullam, neque ſolemnem, neque priuatam Miſſam dicere. Et ſi alia ratione id factum contendat P. Auguſtinus de Herrera *de origine & progreſſu Offic. Diuini, lib. 2. cap. 18. num. 4.* nempe: *Porque juz gauan*, inquit, *piadoſamente aquellos fieles primitiuos, no compadecerſe la penitencia, triſteza, y afliccion del ayuno, con la eſtremada alegria que ſus animos percebian, con ſolo ver la Sagrada Euchariſtia, y adorarla en la Miſſa. I anſi, aun de eſte conſuelo tan licito ſe priuauan, por carecer de todo aliuio en tales dias.* At cum ieiunia exſoluerentur hora diei veſpertina accedente, nona videlicet, ſiquidem & dies etiam Eccleſiaſticus tunc deſinebat, vt alibi probauimus, poſt dictam horam, tribus ſcilicet primis illis à duodecima meridiana computatis Miſſam decantabant, non vero antea, nec aliquantulum poſt. Deinde verò ieiunium exſoluebant, & menſas frequentabant. Hincque morem fluxiſſe, quo & nunc vtimur, recitandi veſpertinum officium in quadrageſima ante prandium, quia ipſis veſperis, vt dies, & ieiunium ſolui credebatur. Sic Palud. *in 4. diſtinct. 5. quæſt. 4. artic. 4.* S. Antonin. *2. part. cap. 16. num. 2. §. vlt.* & Herrera *vbi proximè, num. 5.* qui & ex eodem fonte item promanare ſubijcit obſeruantiam comedendi diebus ieiunij ſerius, quamquam quibuſvis alijs non ieiunij.

Eſt igitur regulariter, vt rem proſequamur, hora tertia pro Miſsis ſolemnibus conuenientior, veluti relata ſuadent, & Francol. *c. 29. n. 3.* Theod. Rubeus *in Horar. vniuerſali Eccleſiaſt.*

cap. 19. *num.* 12. qui etiam à tempore Apoſtolorum obſeruat ex eo, quod legitur *Actor.* 2. videlicet, cum complerentur dies Penthecoſtes, fuiſſe omnes diſcipulos pariter in eodem loco, repletosque fuiſſe Spiritu Sancto, & ad Iudæos obmurmurãtes ebrios fuiſſe Apoſtolos, Petrum dixiſſe: Horam diei eſſe tertiam, quoniam & ſi nihil de Miſſæ celebratione hic legatur, at veriſimile eſt, Miſſam tunc celebratam, quia conuenerunt omnes illa hora, vt Hymno Penthecoſtes canit Eccleſia.

Dum hora cunctis tertia
Repente mundus intonat
Orantibus Apoſtolis
Deum veniſſe nuntiat.

Itaque & nunc obſeruari à S. Pontifice, dum ſolemniter celebrat, obteſtatur idem Theodor. Rubeus *n.* 13.

11 Ideo tertia diei hora ſacra appellabatur, vtpote, qua ſacrum confici conſueuerat, ante cuius lapſum nec conuiuia, nec comeſtiones Clericis, ſiue laicis permittebantur, probat vtramque *text. in cap. non liceat fi.* 44. *diſtinct.* ibi: *Nec opportet Clericos, vel laicos religioſos ante ſacram horam diei tertiam inire conuiuia.* Clerici vero aliter facientes, & ante horam præſcriptam cibum ſumentes, nec ſolum à celebratione, imo & ab auditione Miſſæ omnino arcebantur, veluti ex Concilio Antiſidorenſi *cap.* 19. colligitur, dum præcipit, non licere clerico poſt cibum ſumptũ, nec Miſſam dicere, nec aſsiſtere vbi dicitur, habetur *tom.* 4. *Concilior. pag.* 522. *in nouiſsima editione.* Et hanc conſuetudinem, non comedendi ante horam tertiam obſeruaſſe Diſcipulos Domini, teſtatur Turrecremata *in d. c. non liceat*, eaque excuſaſſe Petrum ſocios à vitio ebrietatis cum *dicto* 2. *Actor.* dixit: *Non enim ſicut æſtimatis hi ebrij ſunt, cum hora ſit diei tertia.* Antequam, veluti ſi proſequeretur, non comeditur, nec bibitur. Etiam apud Etnicos, vt ſubindicat Auſonius in Ephemeride.

Soſia prandendum eſt, quartam iam totus in horam
Sol calet, ad quintam flectitur hora notam

Quod non de prandio, ſeu meridiano cibo accipiendum moneo, ſed de matutino, & ientaculo. In idque aducor ex poſterioribus verbis *dicti cap. non liceat.* Vbi poſtquam non opportere dixit Clericos, vel laicos religioſos, ante horam diei tertiam inire conuiuia, ſtatim ſubijcit: *Neque aliquando Clericos, niſi hymno dicto, comedere panẽ: & poſt cibos gratias auctori Deo referre:* quaſi diceret, ante preces nil eſſe comedendum, quod de ientaculo, & matutino cibo locutũ textũ planè cõuincitur. Erat enim antiquis in more poſitum, prima luce orare, & precari, dehincque ientaculum ſumere. Indicat ſatis venuſte Plautus *in Curculione*: 12

Nunc ara Veneris hæc eſt ante horum fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.

Hinc ientaculum à precibus dictum nonnullos voluiſſe refert Guiliel. Stuckius *antiquit. conuiuialium, libr.* 1. *c.* 7. his verbis: *Sunt quibus illud videtur à precibus dictum, quæ apud a Græcis appellantur, propterea quod veteres Græci non ſine precibus ad cibum capiendum accedebant.*

Et iuuatur noſtra coniectura ex cibo, cuius ſumptionem nondum percãtato hymno interdicit, quem panem tantùm eſſe conſtat: ſiquidem non niſi ex pane veterum ientaculum fiebat. Sic Antonius Pius, antequam ſalutatores venirent, ſummo mane, pane ſiccum comedebat, ad ſuſtentandas vires, teſte Iulio Capitolino, & Diodoro Gramatico, inquit Stuckius *vbi ſup. c.* 11. quoniam ſi iraſceretur, aut ludi litterarij negotijs, aut actione forenſi occupatus diutius inediam ſuſtineret, morbo comitiali corripiebatur, Galenus ſuaſit, vt ad corroborandum ſtomachum, mane quotidie ientaculo, pane, ſcilicet vino ſub acerbo, macerato vteretur. Conſentit Clemens Alexandrinus *libr.* 2. *cap.* 2. *pedagog.* *Qui autem ſunt in ætatis flore*, ſcribit, *cùm interdiu ientaculum, ſine prandium ſumpſerint, quibus conuenit prandium, pane ſolo guſtato, à vino omnino abſtineant, vt ebiba-*

batur, atque conſumatur ſuperflua eorum humiditas aridorum eſca, veluti ſpongia quædam exhauſta.

Ex his lucem accipit illud *Regum* 19. vbi cum vellet Deus, Eliam mittere in montem Horeb, eſſetque per deſertum quadraginta dierum iter acturus, præmuniuit illum pane, coegitque illum accipere bis, & in duas cibationes dormire, vt ſcilicet ita refectus tãto labori ſufficeret. Non perindè legimus, Moſem refectum eſſe cibo, vt aſcenderet in montem Sinai, in quo erat quadraginta diebus & noctibus ſine cibo futurus: neque adeo Dominum cum baptizatus à Ioanne, eſſet in deſertum receſſurus. Eliam vero videtur Deus diligenti cautione pauiſſe, ne deficeret. An quia hic non erat ſolum ſine cibo futurus, ſed etiam laboraturus, per longamque viam defatigandus, quæ conficiendarum virium duplex cauſa erat. Propterea enim Hypocrates *in Aphoriſmo* dixit, *vbi fames laborandum non eſt, nimirum labor ſupra inediam*, magnam exſoluendi corpus & vires cauſam adijcit. Ideo ergo videtur Dominus, ſine cibo laboraturum, panis geminata ſumptione, & ſomno interiecto confirmaſſe. Panis enim cõfirmat cor hominis, vt *in Pſalmo* dicitur 103. & 35. Prouerbiorum, conſtatque 1. *Reg. cap.* 28. *Et robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa*. Aliquibus confirmat Franc. Valleſius *de Sacra Philoſophia, cap.* 29. maxime ſi primo manè ſumatur inſtar ientaculi, qualem fuiſſe primam Eliæ cibationem ſuſpicari poteſt; vtpote quæ ad ipſum roborandum fiebat. Vnde ſequitur in præſcripta oratione, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: quibus verbis videtur reddi cauſa, qua tandiu potuit ſine alio cibo laborare, & qua illi ante laborem per modum ientaculi, cibus is datus eſt, nimirum potuit tandiu ambulare, quia fortitudine illius cibi roboratus eſt, & datus eſt illi ante laborem cibus, vt poſſet ſuſtinere. Itaque quaſi naturale aliquid eſſet quod parabatur, naturalem cauſam appoſuit Deus, acta verò res eſt, non ſine miraculo: quia niſi illi cauſæ, Deus plurimum, ſua omnipotentia vſus, adieciſſet, nullus cibus eſſet ad tantum tempus, & tantum laborem futurus ſatis. Cum dictum ab Hypocrate ſit, vt *noſtris annalibus meminimus*, ſolos ſeptem dies, poſſe humanam debilitatem integram inediam, etiam ſine labore, ſuſtinere. Egit ergo iter illud Elias in fortitudine cibi illius, aũcta verò ſupra id quod illi ſecundum naturam inerat, diuina voluntate accipere vero ſolet Deus in miraculis edendis ex natura, non ſolum vim aliquam efficientem, ſed & materiam non raro, etiam ſi ipſe nulla tali cauſa indigeat. Dico autem materiam accipere, velut nunc, cum poſſet deducere Eliam ſine vllo ientaculo panis, vti maluit illo exiguo. Eliſeus cum mulieri de vxoribus Prophetarum repleuit oleo vaſa, multa, & magna (4. *Reg. cap.* 4.) vſus eſt pauco illo oleo, quod vngendo corpori vix ſufficeret, cum tamen eadem virtute, qua auctum tantopere eſt, poſſet ex nihilo, aut ex aere circunfluo oleum fieri. Dominus quoque vollens, in deſerto cibare populoſam multitudinem, vſus eſt ſolis nunc quinque, nũc ſeptem panibus, præſtititque quod ipſe ſine vllis poterat, natura vero ſola neq; mille panibus poſſet, ſuppleuit autem Deus quod deerat hic; non vt in Eliæ itinere, aucta cibi fortitudine, ſed ab exiguo illo principio aucto ipſo pane. Nimirum vbique facit Deus vt vult, & vt maxime expedit, vtrobique vero accepit aliquid materiæ ab ipſa natura.

Sed vt ex mirabili hoc diuerſiculo ad dicti textus coniectationem reuertar, poſteriora illius verba: *Et poſt cibos gratias auctori Deo referre*, hec quidquam ſuſpitioni noſtræ obſiſtunt, quoniam licet de ſumptione etiam aliorũ ciborum egerint, eorum tantum vbi de referendis Deo gratijs meminerũt. Nam vt hymno dicto, & effuſis precibus ientaculum manè erat ſumendum; ita & veſperi poſt omnes cibos, ſiue prandij, ſiue cœnæ abſumptos gratias Deo referre moris erat. Indicat Syracides *c.* 32. vbi de his quæ poſt cœnam fie-

fieri debent, ſcribens, ſic nonnulla exponit: Surge, ſcilicet a menſa, in hora, hoc eſt, in tempore, ſiue mature, & non ſis vltimus, domum te celebriter recipe, neque deſideas. Ibi lude, tuoque indulge arbitrio, non in peccatis, atque in ſermone ſuperbo, hoc eſt, modo ne pecces, aut ſuperbe quid agas, at hæc celebra cũ qui te creabit, & qui te ſuis bonis cumulat.

12 Et quod de ientaculo, ſeu matutino cibo præfata deciſio loquatur, aſsignatio horæ tertiæ, cuius ibi eo fit mentio; id manifeſtè ſuadet, quoniam eam fuiſſe ientaculi multis oſtendit Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib. 1. cap. 7.* nonnullisque alijs in locis. Et Galenus de Telepho Gramatico ſcribens demonſtrat ſic: *Quibus diebus non lauabatur, tertia hora vngebatur, & leuiter terebatur, tergebaturque, deinde poſtea alicam in aqua coctã crudo melle pulcherrimo admiſſo edebat, quod ei tum ſatis erat. Ita & prandebat hora ſeptima, aut aliquando citius.* Ideo ientaculum ſumi ſolitum olim ſub horam tertiam, prandium ſub nonam ex Martiali, & alijs profert Iul. Cæſar Balenger. *de conuiuijs, lib. 1. c. 23.*

13 Forſanque, cum ſecerni poſſe ſeruitutis vſum, vtputa viæ, actus, vel ductus aquæ Gaius edicere optaſſet, *in l. via, ff. 5. de ſeruit.* quaſi gratia exẽpli, ideo ſubdidit: *Forte vt quis poſt horam tertiam, vſque in horam decimam eo iure vtatur*; cuius meminit Thom. Cormenius *lib. 6. iuris ciuilis Romani-Gallici, tit. 1. cap. 2. part. 2. num. 27.* vt ruſticorum morem ſectaretur, qui licet ante ſolis ortum ex lege, etiam patria apud noſtros, vt infra conſtabit tenerentur, ad opus, & ruſticum vſum, non niſi à ientaculo, ſiue hora tertia, ad prandiũ, ſiue cœnam (quod idem prandiũ fuit, & hora nona, aut decima, maxime Ciceronis ætate capiebatur, vt notat Bulenger. *ſup.*) culturæ inſudabant, & prædijs inſidebant, veluti & nunc vbique experitur, & redolent non nihil Agatenſis Concilij illa verba, *in cap. 1. de celebr. Miſſar. Deinde peractis Horis, & infirmis viſitatis, ſi voluerit exeat ad opus rurale ieiunus*; hoc eſt, ante prandium.

14 Sed quidquid ſit, illud autem compertiſsimi iuris habetur, Epiſcoporum conſecrationes, non niſi eadem hora tertia Dominicis diebus; vtpote quæ abſque ſolemni Miſſæ ſacrificio perfici nequeunt, iure permitti; *cap. 1. 75. diſtinct.* cuius hæc ſeries: *Ordinationes Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem fuerint prouincia, Epiſcopis ſunt celebrandæ. Qui ſimul conuenientem ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manibus in Sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi ſunt imponentes Dominica die, hora tertia orantes, &c. ſolemnem celebrent ordinationem, cap. quod die 5. ead. diſt.* idque illis rationibus, vt ſentit *gloſſ. in dict. cap. ordinationes*, quam *ibidem* ſequuntur Cardinal. Turrecremat. & Præpoſit. quia Chriſtus die Dominico, hora tertia, ſuper Apoſtolos in igneis linguis apparuit, & Spiritu Sancto repleuit, inuiſibilique vnctione perunxit, *cap. nocte, de conſecr. diſt. 1.* cæterum cum Epiſcopi loco Apoſtolorũ ſucceſſerint, *cap. in nouo 21. diſt.* quare Epiſcopi Apoſtolici viri dicti, vt multis exhibet Hieron. Bignonius *in notis ad Marculfi Monachi Formularium, lib. 1. pag. mihi* 434. id ſequentibus verbis complectens: *Ideo autem Apoſtolicos Epiſcopos dictos eſſe apparet, quod in locum Apoſtolorum illi ſucceſſerint.* Me- 15
rito ergo eadem die, & hora debent cõſecrari. Cui accedit, Apoſtolos eadem hora ſuper Paulum, & Barnabam manus impoſuiſſe, eoſque ad prædicandum miſiſſe, *d. cap. quod die Dominico 75. diſt.*

16 Inde merito ambigit gloſſ. *in cap. quod à patribus 4. ead. diſt.* vtrum qui mane Dominici diei, cõtinuato ſcilicet ieiunio Sabbati præcedentis, *d. cap. quod à patribus 75. diſt.* presbyter fuit iniciatus, poſſet item eadem die hora tertia in Epiſcopum conſecrari? Cui dubitationi affirmatiue reſpõdit, quia nullibi inuenitur prohibitum, ſequitur Suarez *de cenſuris, diſp. 31. ſect. 1. n. 40.* poſt Ioan. Andr. *in d. cap. quod à patribus,*

bus,& Abbat. *in cap. litteras, de temp. ordin.* Adſtipulantur Layman *lib.10. de ordine, cap.8. num.5.* Philibert. *tract.1. part.2. cap.11. num.5. & part.7. cap.6. num.9.* Sanch. *tom.2. conſil. lib.7. cap.1. dub.51. num.7.* & nouiſsimè P. Leander *in ſeptem Sacram. part.2. tract.6. diſp. 9. quaeſt.4.* vbi id etiam verum putant, etiam ſi non continuetur ieiuniū Sabbathi præcedentis, in mane Dominici diei.

17 Cæterū non diffitear horā non ita eſſe de ſubſtantia conſecrationis Epiſcopalis, vt alia valide celebrari nequeat; poteſt vtique quocumque tempore fieri, quia non tam de eſſentia, quam de ſolemnitate preſcribitur, argumento *cap. Subdiaconus 4.77. diſt. c. 2. de tempor. ordinat.* quibus ita ſentit gloſſ. *in dicto cap. ordinationes, verſ. Tertia*, & Præpoſit. *ibid. n.2.*

18 Eadem hora tertia à Solis ortu conueniebant in forum, aut ſenatum Magiſtratus, Prætores, Iudices, Litigatores, Aduocati, & quicunque ex munere intereſſe debebant. Vnde lepidiſsime Martialis *lib.4. Epigramm. 8.*

> *Prima ſalutantes, atque altera detinet hora,*
> *Exercet raucos tertia cauſidicos.*

Memorat Franc. Pollet. *Hiſtor. Fori Romani, lib.1. cap.1. ad calcem*, qui & hora tertia poſt paſtum, nona, ſcilicet, diei artificialis, iterum conuenire ſolitos notat ex Cicerone *act.2. in Verrem*: *Nonæ hodie ſunt ſextiles, hora nona conuenire cœpiſtis.* Huncque morem inſinuare videntur verba impudentiſsimi Auctoris *de laudibus Aſini, pag.83.* *Notat magnus huius temporis Hiſtoricus* (inquit) *Piſtoris ſub horam admodum diei tertiam, cum magno hominum concurſu publicum Tribunal conſcendiſſe aſinum. E quo opportune adeò rudiſſe, vt adſtantes affaturus videretur. Quod nec miror, vt plerique, nec prodigium exiſtimo. Scimus enim, & hac tempeſtate, & olim, idem ſæpe, non in foro tantum, ſed in tribunali quoque, & omni dignitate euenisſe.* Et forte vt Conſulum, Magiſtratuumque ſui temporis ignauiam item demonſtraret Caligula Imperator, equo Conſulatum deſtinauit, referente Suetonio *in ipſius vita, c.55.*

Quod fere ad noſtra tempora prolapſum tam in magno, & Supremo Senatu, quam in cæteris Regijs Caſtellæ non ſine profectu experimur. Vti nec citra laudem præſcriptum legimus à Catholicis noſtris Principibus *in l.3. tract.4. lib.2. nouæ Recol. legum Hiſp.* cuius hæc memoranda ſeries: *Otro ſi, porque las coſas anden por mejor regla, y orden, y los negocios ſe expidan, y determinen por la manera, y forma, que mas cumple à nueſtro ſeruicio, y à el bien de las partes. Ordenamos, y mandamos, que los del nueſtro Conſejo, que en el reſidieren por nueſtro mandado, vayan cada dia por la mañana à la Camara, y caſa que fuere diputada para el Conſejo y deſde el principio de Octubre, haſta fin del mes de Março, comiencen a oir deſde las ocho horas, haſta las once: y deſde el principio de Abril, haſta en fin de Setiembre, deſde las ſiete horas, haſta las diez, y ſi mas tiempo vieren que deben eſtar, lo eſten, ſegun los negocios que tuuieren.* Meminit in propoſito huius conſtitutionis eximiæ eruditionis vir D. D. Alphonſus de Narbona pater meus, qui ita ad ſummum vniuerſæ litteraturæ faſtigiū prono gradu conſcendit, vt inter doctos conſpicuus digito moſtraretur *in Theatro iuris Romano-Hiſpanici*, quod ni mors inuiderent, perfeciſſet *2. p. tract.10. differt.8.* 19

20 Cuius deciſio, & illud inſtituto conſentaneum ſuppeditat, nempe Senatores, Regioſque Conſiliarios trium horarum ſpatio cauſarum expeditioni Senatu adeſſe teneri: a ſeptima, ſcilicet, ad decimam ex menſe Aprili in Septembre, vel ab octaua hora ad vndecimam, ex Octobri in Martium. Cuius ſimile cauetur *pragmat.14. de Offic. Sacri Regij Conſil. Neapol.* vt notat *ibidem* Scipio Rouitus, qui eiuſmodi diſpoſitione ius commune immutari contendit, ex cuius præſcripto iudices mane, meridie, & veſpere ius reddere tenentur, non autem de nocte, niſi de partiū voluntate, *§. ſedebūt autem, & ibi gloſſ. verb. Mox, & verb. Matutino, in Authent. de iudicibus.* At hoc de Pedaneis tantum Iudicibus eſſe ſubaudiendum, aptiori loco exponimus. Conſtat ergo inter-

intereſſendi hoc munus per tres horas matutinas in Senatu, item à Romano Foro mutuatum; vt vel ex Martiali *lib.8.epigrammat.* luculenter depromitur, vbi à tertia ad ſextam litibus opertam datam ſignificat:

Horas quinque puer nondum tibi nuntiat, & tum
Iam conuiuia mihi Cæciliane venis:
Cum modo diſtulerint raucæ vadimonia chartæ.

Enuntiat enim dimitti Forenſes ante horam prandij, & vocatum ad prandium Cæcilianum veniſſe ante horam, & dum adhuc litigaretur in foro. Sic Polletus *d.lib.1.cap.1.* qui id perpetuo obſeruatum admonet, niſi ex aliqua graui cauſa extra ordiné res ageretur, aut cognoſceretur. A quo nec diſcrepat *l. noſtra*, ibi: *Y ſi mas tiempo vieren que deben eſtar, lo eſtèn, ſegun los negocios que tuvieren.* Et ſi noctu, diuque Magi- 21 ſtratus omnes debere eo loco habitare, vbi iura adminiſtrant, pro commoda litigantium negotiatione, & celeri negotiorum expeditione ſentiat, Maſtril. *de Magiſtrat. lib.3.cap.9.num.46.* iuncto ſummario, ex notatis à Ioanne de Platea, & cæteris Gloſographis *in l. vnica, C. de Palat. & Dom. Domin. lib. 11.*

Quo & illud ſubnectam *d.l. Regiam*, vt ex dicto verſ. *Y ſi mas* elicitur, non ita pro forma ſubſtantiali horas Senatus præſcribere, vt ſi poſt earum lapſum aliquid ab eo decernatur, nullitate laboret, ſuſtinebitur tamen, quoniã deſignatis illis horis debent ius reddere, cæteris vero poſſunt ſi libuerit. Veluti in propoſito obſeruat Scipio Rouitus *dict. pragmat.* 14. vbi inquit, vi ſimilis illius pragmaticæ Conſiliarios teneri dictis præſignatis horis, cauſarum expeditioni adeſſe neceſſario; at ſi vellint audire vltra dictas tres horas, recte poſſe, & eſſe magis laudabile, itaque ſeruari à maiori parte Conſiliariorum.

Excipitur itaque ab hoc triũ horarum præſcripto Regius Curiæ Metatorum conuentus, *Iunta de apoſento*, vulgo dictus, quo Regij Metatores, ſeu Epidemetici duabus tantum horis intereſſe debent; & non ſingulis diebus, ſed tribus alternis in vnaquaque hebdomada vt cabetur in Regijs ordinationibus hoſpitij Curiæ, *ordin.3.* vbi D. Petrus de la Eſcalera *in ſcholijs ad eam, lib.2. de Regali iuris Hoſp. recip. p. 3. in excogit. & comment.* plura ſolita eruditione congerit, quæ iam iam prælum ambiunt.

Excipiuntur item Curiæ Præſides, vulgò *Alcaldes de Corte*: necnon & in Regalibus Cancellarijs, qui *del Crimen* dicuntur. Quorum, qui Prouinciæ litibus deputantur, ſingulis diebus ſaltim per duas integras horas iudicio adeſſe tenentur, ex diſpoſitione *l.3. tract.8. lib.2. Recop.* vbi poſtquam illis neceſſitatem iniunxit perſonaliter iudicandi, inflicta pœna, ſi id per ſubſtitutum. Obire tentauerint, ita proſequitur: *Saluo, que ellos por ſi miſmos hagan ſus Audiencias, y eſtèn en ellas dos horas enteramente, y no menos, ſo pena, que qualquier de ellos, que lo contrario hiziere, incurra en pena de dos ducados por cada vez, para los pobres de la carcel.*

Nec contemporaneam illam Magi- 22 ſtratuum, & aduocatorum conuentionem in ſenatum, cuius meminit Franc. Pollet. *vbi prope*, noſtri neglexerunt, quin imò identidem ordinarunt integro illo trihorio, vt ſic dicam, vel triũ horarum ſpatio, quo ſingulis diebus coactus Senatus agnoſcitur, & ibi Aduocatos præſto eſſe debere, vt conſtitutione ea legitur ad bonum regimen euulgata, quæ *Auto de buen gouierno* ſolet dici, inter nouiter excuſas 157. hac verborum forma: *En la villa de Madrid a doze dias del mes de Octubre de mil y ſeiſcientos y onze años, los Señores del Conſejo de ſu Mageſtad, mandaron, que los Abogados de eſta Corte vengan al Conſejo cada dia, poco antes que vengan los Conſejos: y aſsiſtan las tres horas, que no lo haziendo, y viendoſe algun pleyto, ò negocio en que ayan firmado peticion, y ayudado à las partes, ſe proueerà juſticia, y lo que conuenga.* Et iterum Cõſtitutione 223. ibi: *Y anſimiſmo ſe mandò, que ſe notifique a los Abogados deſta Cor-*

Corte, que en execucion de lo diſpueſto por las leyes, aſsiſtan puntualmente todas las mañanas à las horas de elConſejo, y que por venir a el a defender las cauſas que tienen obligacion, no puedan à los litigantes lleuar coſa alguna. Indecens enim videtur, vt cum Princeps, aut Senatus, qui ipſum effingit ius dicit, ob abſentiam Aduocatorum, aut ſiſtenda, aut differenda cauſarum expeditio ſit. Inde Michael Attaliata Græcus interpres, in Synopſi, *tit.95. de Aduocatis*, inquit: *Cum Imperator audientiam præbet, dilationem petere non licet*: perquirendi aduocati, videlicet: *Quoniam parati eſſe debent, de quorum cauſis apud Imperato-*
2 *rem cognoſcitur.* Ideò in ipſis Tribunalibus antiquitus degebant, & commorabantur, vt ex ſententijs Synhoditijs Lucæ Chriſobergis, *cap.11. de Aduocatis*, coniectatur, ibi: *Dixit, Canones illos, atque leges in hodiernis aduocatis non habere locum; ſed in illius temporis aduocatis, qui in ciuilibus iudicijs ſtationes habebant*, referuntur *tom.1.* Iuris Græco-Romani, *lib.3.pag.mihi* 225.

Quod eo conuenientiſsimè diſpoſitum videtur, ne Iudices, maximè ſupremi cogantur litium definitionem donec aduocati acceſſerint ſuſpendere, ex communi iuris regula, quæ habet iudicem teneri aduocatum non diu ab futurum ſpectare, cuius teſtes Bart. & Alex. *in l.ſi longius, ff.de iudic. & in l. 1. ff. de vacat. muner.* quos ſequitur Ioan. Baptiſta Aſinius *in prax.iudic.§. 24.cap.4.num.*4. ſuperſedere enim debet in cauſa donec reuertatur ſi abſuerit, ita Alberic. *de ſtatut.part.1. quæſt.* 16. Abbas *in rubr. de poſt.* & ijs relatis Stephan. Gratian. *diſcept.forenſ. tom.1. cap.39, num.6.* Quod ni fecerit, parte ob id, dilationem petente, iuſte appellabit Lucas de Penna *in l.vnic. C. de ſent.aduerſ. Fiſc.num.4. lib.*10. Franc. Marc. *deciſ. Delphin. tom.2.q. 906.n.* 6. debet dilatio ad id neceſſariò concedi, *l.1.C.de dilation.* Alfar. *de offic. Fiſc. gloſ.34.de iudic.§.8.num.*213. etiã Priuato *l.inter priuatos, C.eod.* Eſt enim abſentia aduocati legitimè probata, ſaltim partis iuramento iuſta cauſa ad concedendã dilationem, etiam ſecundam, iuxta Federic. de Senis *quæſt. ſiue conſil.114.incipienti ſuper puncto, num.1.* Tuſch. *practic.concluſ.iuris, concl.30.n. 2.& 3.lit.l.* quorum meminit doctiſſimus frater meus D. Don Alphonſ. de Narbona *in l.35.tit.11.lib.2. nouæ Recoll.gloſſ.1.n.1.verſ.Cui ſimile*, & conducunt tradita per Abbat. *in cap.1.vt lite non conteſt.n.*11.

Imò & ſi non expectatis aduocatis, cum id à partibus poſtularetur, fuerit lata ſententia, nullitate laborabit, quoniam allegationes iuris omnino audiendæ ſunt, ſi vt audiantur à partibus fuerit petitum; vt ait Aſsinius *vbi proximè, num.5. & 6.* quia omnes actus in iudicio inſtante parte faciendi ſunt, ex gloſ. *in l.ſi curatoris, verſ. hæredes, C. de iure deliber.* & alijs, quos ibi refert, & licet in cauſis leuioribus apud noſtros, quæ ſummam quatuorcentum marapetinorum non excedunt allegationes in ſcriptis fieri prohibeantur, verbo tamen admittuntur ſi pars obtulerit, *l. 19.tit.9.lib.3.Recop.* iunctis his, quæ ſcripſit frater meus D. D. Alfonſ. de Narbona *in l.24.d.tit.& lib.gloſſ.1.n.* 24.

Quod ſubaudiendum admoneo ſi à iudice fuerit terminus aſsignatus ad audiendos aduocatos, tunc enim ſi non ſpectato conſilio, aut reſponſo iuris, ſiue aduocatorum allegationibus proferatur ſententia, erit ipſo iure nulla, vt tradit Lancell. *tract.de attent.2.p.c. 12.ampliat.19. num.2.& ſeqq. & cap. 19.lib.1.num.*58. & faciunt tradita per eundem *d.2. part. cap.9. de conſilio ſapientis, n.1.& ſeqq.* vbi reſoluit, quod dato termino ad audiendum reſponſum aduocati, manus iudicis ligatę cēſentur, ne tali termino pendente poſsit pronuntiare, quemadmodum nec dilatione pendente poterat, *l.2.C. de relation.* cum idem iuris ſit in terminis à iudice aſsignatis ad aliquid agendum, ac in dilationibus iure, vel lege præſcriptis, vt pro regula conſtituit Bant. *tractat.de nullitate ſent.ex defect.iurid. ordin. num.*158. Rota *deciſ.37. de appellat. in antiq. aliàs* 46. *num.*2. Farin. *deciſ.*

ciſ.173.num.5. & *deciſ.*18.*num.*1.*tom.*1.*nouiſsim.* & *deciſ.*214.*num.*4.*tom.*2. & notatur *in l.ſiue pars,C.de dilat.* Et ſi contrarium magis placuerit, Celſ. Hugon. *conſ.*13.*in princ.* & *numeris ſeqq.* & Franc. Marc. *deciſ.Delph.*906.*num.*5.*tom.*2. in idque inclinari videatur Ioann. Bapt. Coccin. *deciſ.*337. *num.* 12. ſed priorem ſententiam veriorem iudico reſpectu priuati. Quoniam ſi de Fiſci cauſis agatur, in illis vero indiſtincte conſtat, ſententiam contra ipſum latam aduocato abſente, ipſo iure nullam, & irritam eſſe, *l. non intelligitur* 3 *§.multa,verſ.Diuus,ff.de iure Fiſci*, iuncta gloſſ. *ibidem,verſ.reſtituuntur, l.ſi Fiſcus* 7.*eod.tit.l.*2. & *ibi gloſ.fin.C.ſi aduerſ.Fiſc.* tradunt Marc. Ant. Peregr. *de iure Fiſci, libr.*7.*tit.*2.*num.*2. Franc. Hier. Leo *deciſ. Valent.*187.*n.*5.*lib.*2. D. Franc. Alfar. *de offic.Fiſcal. gloſſ.*16.*num.*210.*priuil.*65. & *gloſſ.*18.*priuil.*6.*num.*12. & *gloſſ.*34.*priuil.* 16. *§.*8.*de iudicijs,num.*211. & 230. & antea Franc. Marc. *deciſ.Delph.q.*906.*n.*6. Ramon. *conſ.*18.*num.*37. Cuius priuilegio etiam gaudet Eccleſia, vt ſi abſente eius aduocato ſententiam contrariam reportauerit, ſentẽtia ipſa nullitatem præferat, argument. text. *in c.*1.ibi. *Legitimo careat defenſore, de reb. Eccleſiæ non alien. libr.* 6. iuncto *cap. venerabilem, §.quod autem, de elect.* vbi aduocatus vocatur cauſæ defenſor, Specul. *tit.de his qui alieno nomine, n.*7. Sfort. Oddus *conſ.*88. *n.*44.*gloſſ.verb. Colluſione, in l.*1.*C.de ſent.aduerſ.Fiſc.* latiſs. docuit expreſſe Paul. Caſtr. *in l. velamento* 3.*C.de poſt.* quẽ ſequitur Nicol. Euerard. *loco à Fiſco ad Eccleſiam, num.*5. Marc. Ant. Genuenſ. *practicabil.Eccleſiaſt.tricennar.*7.*q.*181.

Ergo cum aduocatorum præſentia tanti ſit ad rectam cauſarum, & litium expeditionem, merito præcipitur, vt integris tribus horis, quibus Senatus ſingulis diebus ius dicit, in Curia, aut Prouincia adſint, vt vel in poſterum ambigi nequeat, an in prouincia fuerint, necne, vt dubitatum legimus, *in l.cuſtodias* 12.*ff.de public.iudic.* ibi: *Cuſtodias auditurum, tam clariſsimos viros, quam patronos cauſarum, ſi omnes in ciuitate Prouinciæ, quam regit, agunt, adhiberi debere.*

Deinde afferentes victualia ad aliquem locum, vel ciuitate ſua ſponte, poſſunt compelli vt minutatim, & non in magnas quãtitates, id eſt, *por mayor*, ea vendant, ſaltim per duas, vel tres horas, vt optimè aduertit Caſtel. de Bobadilla *in Polit. libr.*3.*cap.*4.*num.*51. Vnde Matienç. *in l.*2.*gloſſ.*10.*num.*3.*tit.*14.*lib.*5.*Recopil.* certa hora tranſacta, inquit, à Iudice conſtituenda, Ruſtici non tenentur vendere minutatim, vt quanto citius ad opus ſuum reuertantur. Si vero non voluntarie vtenſilia aſportauerint, imò coacti, vel ab oppidaneis iudicibus, vel his, quiciuitatis cui ſubſunt curam gerunt; nec momento quidem, vt per exiguas penſitationes vendant, detineri poſſunt: quinimo illa tradendo liberantur, & ſtatim reuertendi ius habent, *l.*2.*ff.de nũdinis: Si quis ipſos cultores agrorum*, ſcribit Caliſtratus, *vel piſcatores deſferre vtẽſilia in ciuitate iuſſerit, vt ipſi ea diſtrahant: deſtituetur annonæ præbitio, cũ auocentur ab opere ruſtici, qui confeſtim vbi detulerint mercem, tradere eam,* & *ad opera ſua reuerti debeant,* conſentit Bobadilla *ſup.d.num.*51. ab hoc generali pronunciato eos tantum agricultores excipiens, qui venalem panem afferũt, etiam compulſi, ob tanti edulij prærogatiuam, & priuilegium, & ne illius quodam modo revenditio hæc permittatur. 24 25

26 Nec à propoſito alienum videtur id, quod vulgo docent Interpretes, nempe, tria furta incontinenti facta, continuato impetu, & affectu, & ſi diuerſis & diſtinctis horis, non triplex furtum, ſed vnum ſolummodo reputari quo ad pœnam, & punitionem attinet. Ita ex Bartolo *in l.eum qui, §.idem dicit, ff.de furt.* Bald. *in authent. ſed nouo iure, num.*5. & ibi Cœpola *num.*68. & *ſeqq.C.de ſeruis fugit.* Iul. Clar. *§.Furtum, verſ. Vnum tamen nota*, Menoch. *de arbitr.caſu* 295.*num.*20. Lazar. Fœnut. *de momento tempõr.cap.*19.*num.*15. & plures adducti à Giurb. *conſ. crim.*

93.

93.*num.*5.*&* 6.& diximus *ſup. Hora* 2. *num.*14.

27 Denique præſuræ & dolores partus, ipſum per tres horas communiter antecedunt, vt Eſdræ 4. cauetur *cap.* 16.*verſ.*39. *Quemadmodum prægnans,* inquit, *cum parit in nono menſe filium ſuum, appropinquante hora partus eius, ante horas duas, vel tres, dolores circumeunt ventrem eius, & prodeunte infante de ventre non tardabunt vno puncto.* Obſeruat è noſtris Iacob. Concen. *quæſt. lib* 2.*cap.*9.*num.*6. quod de vrgentioribus doloribus fore accipiendum ipſa doctrice experientia, & Medicorum communi aſſenſione admoneo.

28 Eſt & illud ſingulare quod notat Paul. Zachias *Medico-Legal, lib.*5.*tit.* 4.*q.*6.*num.*15. nempe maius incommodū emergere ex vicino ædificio, quod Orientem Solem primis tribus horis, quam ſi eundem in meridiano exiſtentem, aut Occidentem impediat. Quia diuiſa tota artificiali die in quatuor partes, maius nocumentum affert ædificium, quod impediat vicino ſolis illuſtrationem in prima diei parte, dehinc, quod in ſecūda, & ſic de reliquis; Nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem. Quod de temperatis regionibus ſubaudiendum erit, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illuſtrationis Solis in Meridie exiſtentis, contra infrigidioribus, cuius ſentētiam à me de illa ſuſcitatus probabit Apolineæ ſcientiæ clariſsimum iuuar, & chariſsimus ſocer meus D. D. Petrus Michael de Heredia Complutenſis Academiæ Primarius, Catholicæ Maieſtatis Philippi IV. à cubiculo, & tamen adhuc nondum debito faſtigio cooptatus, celſiora quippe vendicant indefeſum ſtudium, & ipſius incomparabilis ſcientia, vt ſua ſcripta teſtantur.

29 Claudat ergo orationem Oratio, & Matutini officij Nocturna poſſe ſeparatim intra trium horarum ſpatium recitari, præſertim iuſta concurrente cauſa, hic ſubijciamus, cum Vincent. Filliuc. *tract.*23.*cap.*6.*num.* 232. *&* 238. Bonacina *diſp.*1. *de Horis Canon. q.*3. *puncto* 3.*num.*13 Bart. à S. Fauſto *libr.* 2.*de Horis Canon. q.*105. D. Ioan. de Eſcob. *eod. tracta*. *quæſt.*4. *regul.*4. *num.* 47. qui omnes hanc opinionem probabiliſsimam putant, contra Azorium *inſtit. moral.* 1.*p. libr.*10. *cap.*4. *quæſt.*4. Francol *de temporib. cap.*27.*num.* 8. *& ſeqq.* & Paul. Layman *lib.*4. *tract.*1. *c.* 3.*num.*7.

Mouenturque his rationibus. Primum, quia interruptio Diuini Officij ex iuſta cauſa intercedente, licet trium horarum tempus excedat, nullum crimen, neque veniale contrahit, vt *ſup. Hora* 2.*à m.*8 oſtendimus. Secundum, quia ita recitando magis Eccleſiæ inſtituto accedit, quæ eo Matutinum in tres Nocturnos diuiſit, vt per integrā noctem, diuerſis tamen horis recitaretur, veluti inferius *Hora* 4.*m.*20. affatim conſtabit. Vnde in Officijs defunctorum ſolent ſeorſim etiam nunc decantari. Quo circa cum nulla ſit Nocturnorum inter ſe connexio, auderem affirmare citra omnem cauſam poſſe diſcontinuari, dum tamen id vltra dictum ſpatium trium horarum non fiat, cum iuxta primæuam ipſorum inſtitutionem ſingulæ, ſingulis tribus horis dicerentur, hoc eſt, prima, ſecunda, & tertia noctis vigilia; erat enim vniuſcuiuſque vigiliæ tempus trium horarum. ita Petr. Bungus *de myſter. numeror. num.*4.*pag.*216. & nox in quatuor vigilias diuidebatur, iuxta Ioan. Funger. *in Etymolog. Latino Græc. verſic. Dies*, & Gaſp. Barth. *aduerſ. lib.*33.*cap.*30 4. quarum vltima Laudes recitabātur, *c.*1.*de celeb. Miſſar.* notat P. Leander *quæſt. moral. in Sept. Sacram. tract.*6.*q.* 21. Inde inferens, non eſſe peccatum dicere Matutinum veſpere, & Laudes Aurora, ſiue quarta vigilia ſequentis diei: quia ſic antiquitus vtebatur, ex Nauarro, Suario, & Bonacina, quos in hanc rem adducit, probat expreſsius Theodor. Rubeus *in Horario vniuerſ. Eccleſ. cap.*16.*num.*22. Vbi Laudes eſſe in Aurora decantandos aſſerit, & *num.* 24. ſubnectit, hoc non eſſe ita punctualiter accipiendum, vt neceſſario debeant

beant ipſius initio recitari, cum poſſint diei, in medio, & in fine Auroræ, quando præceſsit Matutinum.

MINVTA HORAE QVARTAE.

Matutinum ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine, media nocte celebrari erat ſolitum, 1.

Matutinũ in priuata recitatione præueniri poteſt à tempore veſpertino diei præcedentis, 2.

Dies qui ad horarum recitationem incipit à veſperis diei antecedentis, 3.

Quoad lucrandas indulgentias, dies incipit à primis veſperis antecedentis diei, & finitur in Occaſu Solis diei ſequentis, 4.

Matutinum hora ſecunda præcedentis diei poteſt ſecundum aliquos recitari, 5.

Eccleſia non horis horologij, ſed canonicis diem metitur, 6.

Refertur ſententia aſſirmantium die quadrageſimali, quo veſperæ recitantur ante prandium, poſſe Matutinum dici poſt meridiem, 7.

Putarunt nonnulli cœnam, ſiue ientaculum ſumptum poſt dictum Matutinum in veſperis diei antecedentis, impedire Miſſæ celebrationem, aut communionem die ſequenti, 8.

Text. in cap. de eſu 11. de conſecrat. diſt. 2. *explicatur, 9.*

Dies quo ad eſum carnium, quomodo numeretur, ibid.

Matutinum non ſecunda, ſed tertia hora poſt meridiem diei antecedentis recitari poſſe, qui doceant? 10.

Verius eſt, Matutinum diei ſequentis, non niſi hora quarta poſt meridiem antecedentis diei poſſe recitari, & ſi cæteræ opiniones ſint ſatis probabiles, 11.

P. Leander dum aſſirmat diem quoad officium Diuinum à media nocte computari reijcitur, 12.

Pridie recitans officium diei ſequentis non implet præceptum, ibid.

Solutio præſupponit debitum, 13.

Qui nondum exiſtente obligationis die ſoluit, nihil egit, ibid.

Dies quo ad horas minores incipit à media nocte, quo ad Matutinum vero, à veſperis præcedentis diei, 14.

Canonicus Theologus, qui die quo legit habetur pro præſente, quo ad Matutinum ſequentis diei, ſi in veſpera dicatur, non habetur præſens, 15.

Mane incipit a media nocte, 16.

Nox in ordine ad diem XXIV. horarum, non eſt in conſideratione, ibid.

Prohibitio recitandi Primam ante Solis ortum, quomodo accipiatur, 18.

Recitans Horas minores intra XXIV. horas, implet præceptũ quoad ſubſtantiam; licet non adimplet quo ad horam ab Eccleſia ſingulis Horis Canonicis deputatam, 19.

Nocturnis non media nox, ſed integra erat aſsignata, 20.

In primitiua Eccleſia, Presbyteri, & po-

populus ter ſurgebat ſingulis noctibus ad nocturnorum recitationem, ibid.
Dies quo ad Matutini recitationem eſt triginta horarum, 21.
Alimentum poſt horam quartam digeri, 22.
Species Sacramentales elapſis quatuor horis à ſumptiome digeſtæ præſumuntur; ibid.
Coniux, qui poſt cibum non tenetur ad debiti præſtationem, elapſis quatuor horis à prandio, poterit ad id compelli, 23.
Antiqua lex, quæ ſuam horam vxori non eſſe negandam præcipiebat, quid ſignificaret, 24.
Pars pro toto, & Synodoche figura iure vſitata, ibid.
Studijs quæ ſit conueniens hora? 25.
Quo ad opus ferrarium dies ab hora quarta matutina incipit, & nona noctis finitur, 26.
Fabri Ferrari in certam inſulam; quæ ideo Ferrariorum dicebatur, relegari à ciuitate ſolebant, & quare, 27.
Adhibetur lux, l. defuncta 58. §. 1. ff. de vſufruct. ibid.
Sybaritæ omnes artes, quæ cum ſtrepitu exercentur ab vrbe eiecerunt, 28.
Doctor, vel aduocatus poſſunt Fabrum Ferrarium à vicinio expellere, 29.
Doctor alta voce legens, poteſt ad vocis moderationem cogi, 30.
Faber Ferrarius qui habitatione Doctorem præuenit, non poteſt ab ipſo expelli, ibid.
D. Paulus querebatur de moleſtia cuiuſdam Fabri, qui prohabitabat, 31.
Doctor poteſt prohibere immodicum campanæ pulſum, & ſimile aliud ſtrepitum, 32.
Infirmus poteſt Fabrum; & moleſtum alium artificem expellere, 33.
Curruum, & carrucarum tranſitus poteſt occluſa via impediri, ne infirmo noceat, 34.
Vſus carrucarum poteſt nocturnis horis interdici, 35.
L. iter 14. ff. communia prædior. illuſtratur, ibid.
Seruitutem itineris habens, diurnis tantum horis ea vti poteſt, & quomodo hoc accipiatur, 36.
Muſicæ nocturnæ prohiberi debent, 37.
Communio an poſsit quatuor horis ante Auroram, vel poſt meridiem miniſtrari, 38.
Eucharistia in Sacrario pro infirmis tantum cuſtoditur, 39.
In primitiua Eccleſia omnibus Miſsis communicabant fideles, qui eadem die non communicarant, 40.
Audientia debet ſingulis diebus, ſaltim hora quarta ante meridiem, à Regibus, Epiſcopis, vel eorum miniſtris, publice præſtari, 41.

1 ET ſi ex primæua inſtitutione, & antiqua ferueſcentis Eccleſiæ conſuetudine, Matutinum Officium media nocte celebrari fuerit ſolitum, *cap. 1. de celebrat. Miſſar.* teſtantur quinque ex cauſis Guil. Durand. *in racional. Diuinor. lib. 5. cap. 3. n. 2.* Nauar. *de orat. cap. 3. num. 40.* Michael Timoth. *in Diuin. Offic. tract. 2. quæſt. 3.* Theod. Rubeus *in Horario vni-*

uerſal Eccleſ.cap.17.num.4. Vbi item à duodecima noctis hora, ad Auroram
2 recitari poſſe affirmat. Præueniri tamē poteſt in privata recitatione nedum à Solis Occaſu, verum & ab ipſo tempore finiti veſpertini Officij. Ita D.Tho. *quotlibet.5.art.vlt.in princ.* Françol.c. 25.num.4. Theod. Rubeus *vbi proximè num.7.* AEgid. Trullench *in Decalog. lib.1.cap.7.dub.18.num.8.* Ioann. Machād *in Perfect.Confeſſ.tom.1.lib.2.p.3. tract.2.docum.6.num.3.* Vbi id conſue
3 tudini adſcribunt. At rectius huius ſententiæ ratio inde petenda, quia vt inquit S. Thomas *dicto quotlib.5.art.18.* Dies quo ad Horarum recitationem, & feſtorum obſeruantiam incipit à veſpera, hoc eſt, à veſpertino tēpore diei præcedentis, quod ſuadetur *ex cap.1. de conſecr.diſt.3.* illis verbis: *Omnem Dominicam a veſpere, vſque ad veſperam*; *cap.quod a patribus 4.75. diſt. cap.1.de ferijs.* ibi: *Omnes dies Dominicos à veſpera in veſperam, cum omni veneratione decernimus obſeruari, cap.2.eod.tit. Licet ſcriptum ſit, de veſpera in veſperam celebrabitis Sabbata veſtra,* conſentiunt Caietan. *in ſumm. verſ. Horarum, §.quod ad 4.* Nauar. *dict. loco, num.60.* Guil. Durand. *ſup.num.1.* Theod. Rubeus *d. num.7.* qui a primis veſperis, id eſt, à finita Hora Nona diem abſoluit, inquit: fiunt enim veſperæ de feſto ſequenti, quibus abſolutis cum Completorio, poteſt Matutinum recitari; quoniam illud tempus ſpectat ad diem ſequentem, tradit Petrus Gregor. *in prælud ijs Opt. Iuriſc.lib.4.cap.2.num.12.* Multis relatis idem ſentit erudite P. Leander *2.part.tract.6.de ordine, diſp.13.quæſt. 21.* ideò concludens, nullum contrahi crimen ex recitatione Matutini veſpere, & Laudū Auroræ ſequentis diei, etiam abſque vlla legitima cauſa, vt *q. 24.* ſubiungit cum AEgidio Trullench vbi proxime, contra Suarium, Philiarcum, Filliucium, Bonacinam, & Gauantum, quos ibidem congerit.

Quod aperte euincitur Dauidico teſtimonio ſecundum Theod. Balſam. *meditatione de conuocatione, quæ fit ad ſacras monaſter.* Vbi cum integro die oraturum edicere voluiſſet, ſic pronuntiat: *Veſperi, & mane, & in meridie narrabo, & renunciabo, vocemque meam Dominus audiet.* Et ſi contrarium; nempe incipere à media nocte pariter quo ad eſum carnium, & recitandum Officiū Diuinum docuerit Zerola ex Tiraquello *in prax.verſ.Dies, in princip.pag.mihi* 63. cuius opinionem *ſup.Hora 1.* vti in 4
certam increpauimus, illam ſolummodo ea parte amplexantes, qua noſtræ ſubſcribens diem, à finitis primis veſperis dici antecedentis, ad Occaſum Solis ipſiusmet diei feſti definijt, quod etiam expreſsè admonet Theod. Rubeus *ſup.* ex Nauarro, quia illud tempus veſperarum ſecundum Eccleſiam, ſpectat ad diem ſequentem.

Inde quam plures vt certiſsimum 5
edocent, Matutinas preces craſtinæ diei hora ſecunda poſt meridiem diei antecedentis poſſe recitari. Sic multi apud Suarium *de Relig.tom.2.lib.4.cap. 27.num.13.* Molfeſ. *tom.1.tract.5.cap. 2.num.59.* Faber *de Sacram.ordin. diſp. 24.quæſt.1.diſ. num.148.* qui de hora vigeſima loquuntur, quę ſecundæ pomeridianæ correſpondet, vt notat Diana *loco deinde aducendo*, Mart. Ledeſm. *in 2.4. quæſt.16. art.5.dub.1.* Sanchez *in opuſc. tom.2.libr.7.cap.2.dub.37.n. 4.* nouiſsimè Anton. Dian. *part.4.tract. 4. Miſcel.reſ.9.* AEgid. Trullench *lib. 1.in Decalog. cap.7. dub.18. num.8.* P. Leander *2.part.tract.6.de ordine, q.23.* D. Ioan. de Eſcobar *de Horis Canonic. quæſt.4.regul.9.num 122.* qui hanc ſententiam veram putant, etiam ſi nondū recitatæ fuerint veſperæ, & Completorium, adhuc enim citra mortale, dicta hora ſecunda poterit Matutinum dici; quia illa peruerſio eſt leuis, quæ ſi abſque cauſa fiat, tantùm erit veniale, contra Turrecrematam, Viguerium, Nauarrum, & alios penes Sanchez *ibidem*, quorum ſententiam probabilitate non carere ſentit Diana, & Trullench *ſup.*

At mihi (vt hoc obiter notem) pa- 6
rum tuta videtur, quoniam Eccleſia diem metitur non horis Horologij, ſed Canonicis. Vnde tempore quadrage-

ſi-

ſimali, quo veſpere hora nona, & ante prandium dicuntur, licet dicta hora ſonuerit, ſi tamen nondum fuerit veſpertinum Officium exſolutum, comedere non licebit. Sic Concilio Cabilonenſi definitur *in cap. ſolent plures 50. de conſecr. diſt. 1. Solent plures*, hæc ſunt verba, *qui ſe ieiunare putant, in quadrageſima, mox vt ſignum audierint ad horam nonam, comedere. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quam veſpertinum celebretur Officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis Officijs, & largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Si vero aliquis neceſsitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non valeat, æſtimat. veſpertina hora, completa oratione ſuo ieiunium ſoluat.* Ergo extra caſum neceſsitatis, non licuit æſtimare horam ex horologio, ſed ex recitatione Canonicarum, quibus Eccleſiaſticus dies diuiditur. Nã quẽadmodum ciuilis, vel naturalis diei horæ, ſonitu horologij cognoſcuntur; ita, & Eccleſiaſtici non niſi ex eo, quod preces ſonuerint, & fuerint decãtatæ.

7 Quod pretenſiſſe videtur Doctor ille apud Sanctium *ſup.* cuius etiam meminit Diana *d. reſol.* 9. qui aſſerit non peccare, nec ad iterum recitandum de rigore teneri, qui poſt medium diem hodiernum recitaret Matutinum diei craſtinæ, ſaltim in quadrageſima, vbi veſperæ dicuntur ante prandium, quonam iam cęptus videtur dies ſequens, quiamuis hoc valde diſpliceat AEgidio Trullẽch *dicto loco*, quia nõfert cõſuetudo. Atcũ hic ſecundũ iuris ſtrictã diſpoſitionẽ diſcutiatur parũ dicta ratio vrget, quæ ſolumprocedet vbi ex conſuetudine res fuerit definienda.

8 Quo circa nonnulli tenuerunt, cœnam, ſum ientaculum poſt Matutinum in veſpera dictum, impedire celebrationem Miſſæ, aut communionem diei ſequentis: quoniam ipſa Matutini recitatio eſt ſignum prioris horæ diei Eccleſiaſtici, vt duodecima noctis apud noſtros diei ciuilis, initium deſignat, & ſi hoc meritò diſplicuerit Magiſtro Raulino *in quodam ſermone Cœnæ Domini*, Ioanni Maior. *in 4. diſt. 12. q. 6. col. 1. & 5.* quibus accedit Mart. Nauar. *d. cap. 3. de orat. num. 64. verſic. Vigeſimo dico*, qui eiuſmodi ſententiam magnæ illi fuiſſe conſolationi affirmat, ob illamque reſpondiſſe, eum, qui ratione ſtudij alteriusve negotij iuſte recitare poteſt Matutinum diei ſequentis in veſpera eius; poſſe illam recitare etiam ante cœnam, ſi putat deuotius ſe illam dicturum ante cœnam, quã poſt cœnam ſomno ſuperueniente. Et ratio eſt, quia ieiunium ad Miſſam, & communionem neceſſarium naturale ſit opportet, & ideo iuxta naturalem diẽ à media nocte incępiſſe debet, vt alibi inferius dicemus.

Nec refragatur S. Pontificis Leonis decretum *in cap. de eſu. 11. de conſecrat. diſt. 2.* Vbi quo ad eſum carnium dies accipitur à termino cœnæ diei præcedentis, quæ fit in principio noctis. Ergo licet poſt Matutinum quis cœnauerit, nihil obſtauit quo minus poſsit die ſequenti ad Euchariſtiam accedere, quia non à Matutini recitatione, ſed ab ipſa cœna dies computatur. Sed hoc inquam parum obſiſtit, quoniam vt dies quo ad Horas Canonicas, & feſtorum celebrationem à veſpera, in veſperam numeratur, ita & quo ad ieiunium, & eſum carnium à cœna, in cœnam circunſcribitur, imò, circunſcribebatur, ſiquidem iam contraria conſuetudine abrogatum experimur, & obteſtatur Cardinalis Turrecremata *in dict. c. de eſu.*

Cæterum vt rem proſequamur, alijs tutius videtur non ſecunda, ſed tertia hora poſt meridiem Matutinum perſolui poſſe. Hi ſunt Henriq. *lib. 9. cap. 24. num. 7. in gloſſ. litt. P.* Gauant. *in comment. Rubric. Miſſalis, tom. 2. ſect. 1. c. 5. tit. 6. num. 6.* eximius vir & amicus noſter Auguſt. Barboſ. *in collect. ad c. 1. de celebrat. Miſſar. num. 5.* & ſi nervosè repugnet Villalob. *in ſumm. tom. 1. tract. 24. dub. 12. num. 5.* D. Ioãn. de Eſcob. *de Horis Canon. q. 4. vbi ſup.* 10

Communior tamen, & in qua omnes conueniunt ea ſententia eſt, quę aſſerit hora quarta poſt prandium diei 11

præcedentis licere Matutinum Officium ſequentis diei recitare, ſic docet Azor *inſt. moral. lib.* 10. *cap.* 9. *quæſt.* 5. Palaus *tract.* 7. *diſp.* 2. *part.* 4. *num.* 3. Villalob. *in ſumm. tract.* 24. *diffic.* 12. *n.* 5. ibi: *De mi parecer baſta à las quatro de la tarde*, Bonac. *de Horis Canon. diſp.* 1. *quæſt.* 3. *puncto* 3. *num.* 16. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 23. *cap.* 8. *num.* 275. cuius verba vtpote inſtituto noſtro maxime conducentia libet inſerere: *Quolibet tempore*, inquit, *dici ab hora quarta poſt meridiem, quæ vere, & autumno, hoc eſt Martio, & Aprili, in vere: Septembri, & Octobri in autumno, coincidit cum hora vigeſima prima Horologij Solaris, vel artificialis. Æſtate autem, hoc eſt, Maio, Iunio, Iulio, Auguſto eſt hora vigeſima cum dimidia plus minus; Hyeme denique, hoc eſt, menſe Nouembri, Decembri, Ianuario, & Februario eſt circa vigeſimam primam cum dimidia.* Oliber. Bonarc. *de Horis Canon. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 24. Anton. Dian. *reſolut. moral. dict.* 4. *part. tract.* 12. *de Horis Canon. reſol.* 39. D. Ioann. de Eſcobar *ſupr. num.* 122. vbi hora quarta poſt meridiem Matutinum recitantem, omni culpa vacare affirmat, nouiſsime Ioann. Machad. *in Perfect. confeſſ. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 3. *tract.* 2. *docum.* 6. *num.* 3. qui omnes hanc opinionem vt receptiſsimam valde probant, & amplexantur.

Mihi tamen quælibet ex relatis Doctorum opinionibus ſatis tuta, & iuri conformis videtur, quoniam cum ſit irrefragabile, vt oſtendimus, diem, maxime quo ad penſum Diuini Officij exſoluendum, à veſperis incipere: quacunque hora poſt ipſarum recitationẽ tempore ſolito, poterit Matutinum ſecure effundi.

12 Hinc eſt nequaquam acquieſcendũ viro alias doctiſsimo P. Leandro *dict. diſp.* 13 *quæſt.* 22. indiſtinctè aſſerenti, obligationem recitandi Officium Diuinum, non a veſpera, ſed à media nocte præcedentis diei incipere, repugnat enim expreſsis hac de re iuris teſtimonijs, præſertim textus in *cap. quod die* 5. 75. *diſt. cap.* 1. *de conſecr. diſt.* 1. *c.* 1. & 2. *de ferijs*, quibus præſcribitur diẽ Eccleſiaſticum à veſperis antecedentis initium ſumere; vt etiam de Horis Canonicis loquentes vulgo docent Interpretes, veluti ex *ſup.* citatis licet colligere, quibus addendus Hoſtienſis *in ſumm. tit. de ferijs, num.* 3. Cotta *in memorabilibus, verſ. Diem, verſ. Et ad illud quod ſuperius*, Alber. *in l. more, num.* 1. *ff. de ferijs*, Polydorus Rip. *de nocturn. temp. cap.* 3. *num.* 16. D. Ioan. de Eſcobar *tom.* 2. *tract. de Horis Canon. regul.* 9. *num.* 116. fauet illud Geneſi *cap.* 21. *Factus eſt veſpere, & mane dies vnus*, & notat optimè Præpoſit. *in cap. quod à patribus, num.* 1. 75. *diſt.* Catan. *in ſumma de Horis Canon. in fin.* vbi ita: *Tempus dicendi Officiũ Diuinũ eſt totus dies naturalis, à veſpera, ſcilicet, precedẽtis diei, vſq; ad mediã noctẽ ſequentis diei; ita tamẽ, quod ſolæ Matutinæ in veſpera precedẽtis diei dici licitè poſsint: reliquæ vero Horæ ſequenti die, a mane vſque ad mediam noctem: ſic vt præcepto Eccleſiæ ſatisfaciat dici licitè poſſunt.*

Quinimo & aduerſatur ipſius P. 13
Leandri traditionibus, quarum prope meminimus. Quomodo enim ſimul tuto colocari poterunt, licere abſque peccato nedum veſpere, ſed & hora ſecunda pomeridiana, etiam non recitatis veſperis, aut nulla vrgẽte cauſa Matutinum exſoluere, vt tenet *quæſtionibus* 21. 23. & 24. & tamen diffiteri, quo ad Horas Canonicas, & ipſarum obligationem ſpectat, diem à veſpera computandum? quandoque præcipua horum omnium ſedes, & baſsis, vt ita dicam, eo ſit repoſita, quod non à meditullio noctis, vt arbitratur, ſed à veſpertino more Eccleſiæ ſit enumerandus, alioqui dicere opportebat ſatisfacere, qui hodie penſum craſtinæ diei perſoluit, quod nemo dicet, imo omnes contrarium, vt notatur *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* & expreſſe à Bart. à S. Fauſto *lib.* 2. *de Horis Canon. q.* 189. *verſ. Hinc qui pridie*, multis relatis ſequitur Trullench *in* 1. *Decalog. cap.* 7. *dub.* 18. *num.* 4. Eſcobar *ſup. num.* 119. vt certum proferentes non ſatisfacere, ſed teneri ad iterum recitandum, qui pridie perſoluit officium ſequentis

diei.

diei. Quod multis rationibus prius docuerat Bonac. *de Horis Canon. diſp.* 1. *quæſt.* 1. *puncto* 3. *propoſ.* 2. *num.* 3. Vnde Pius V. in Bulla, quam refert Antonin. Diag. *dict. tract.* 12. *reſ.* 33. aſſerit eum, qui non recitat ſuo tempore, non facere fructus ſuos. Etenim ſolutio præſupponit debitum, *l. ſolutionis* 54. *cum vulgar. ff. de ſolut.* & qui intempeſtiue, nondum exiſtente obligationis die ſoluit, nil agit, nec à futura obligatione liberatur, *l. ſi ſoluturus* 39. *ff. de ſolut. l. qui Romæ* 122. *in princip. ff. de verbor. oblig.* obſeruat poſt alios Pirrus Maurus *de ſolut. c.* 6. *n.* 19.

14 Nec iuuant quæ pro ſua opinione adducit, cum fere omnia eo tendant, vt quo ad Horas minores, & diurnum officium diem à media nocte, in mediam noctem deſignent, more Romano, *l. more, ff. de ferijs*, non vero quoad omnes Horas Canonicas, & integrum Officium Diuinum à Matutino, vtpote ab ipſo adducti manifeſte explicant, præſertim Villalob. *tract.* 24. *diffic.* 12. *n.* 4. illis verbis à Leandro recenſitis: *Quãto à las Horas menores, todos conuienen, en que el dia es de media noche a media noche, de ſuerte, que no ſe pueda dezir Prima antes de media noche, ni Completas deſpues de la media noche ſiguiente.* Et Martin. Bonac. *de Horis Canon. diſp.* 1. *q.* 3. *punct.* 3. *prop.* 1. *num.* 2. vbi poſtquam generaliter præmiſsit tempus, recitandi Diuinum Officium incipere à media nocte antecedentis diei, & perſeuerare vſque ad mediam noctem ſequentis incluſiue, ſubiungit: *Excipitur tamen ab hac regula Matutinum, vt conſtauit ex dicendis, hac de cauſa Francol. Bellarm. & alij putant tempus Diuini Officij recitandi incipere à veſperis antecedentis diei, vſque ad mediam noctem ſubſequen-*

15 *tis.* Et conſequenter deinde, *num.* 14. in fine, inquit, diem, quo ad Matutinũ inchoari à veſperis, vt etiam conſtat ex communi conſuetudine, & praxi; adeò vt ſit receptũ, Canonicum Theologum, qui tota die, qua legit habetur pro præſenti in Choro, etiam quo ad diſtributiones, veluti multis oſtendit litteratiſsimus amicus noſter Auguſt. Barboſ. *de Canon. cap.* 27. *num.* 33. non cẽſeri præſentem pro Matutino, quod dicitur pro die ſequenti in veſperi præcedente, iuxta conſuetudinem aliquarum Eccleſiarum, veluti cenſuit Congregatio Eminentiſsimorum Cardinalium, teſte Nicolao Garſ. *de benef. par.* 3. *cap.* 2. *num.* 118. Armend. *in addit. ad Recop. ll.* Nauar *lib.* 2. *tit.* 23. *l.* 2. *§.* 2. *de reſidentia, num.* 70. Galet. *in Margar. cã ſuum conſc. verſ. Canonicus, pag.* 29. idem Barboſ. *ſup. num.* 34. *& de poteſt. Epiſcop. alleg.* 5. *n.* 9.

Et ſuadetur *ex dicto cap. Presbyter* 2. 16
91. *diſt. dicto cap.* 1. *de celebr. Miſſar.* vbi expleto iam Matutinali officio, Preſbyteros teneri ſcribitur, à mane penſum ſeruitutis ſuæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperaſq; perſoluere. Supponens tantum quo ad minores Horas diem à mane dinumerari, id eſt à media nocte præcedentis diei, cum totum hoc ſpatium diei adſcribatur, quo ſenſu accipiendum eſt, quod appoſite nimis ſentit gloſſ. *in c.* 1. *de conſecr. diſt.* 3. terminum ſcilicet viginti quatuor horarum, appellatione diei contineri. Cuius opinionem ſequuntur Archid. *in cap. quod à patribus*, 75. *diſt.* Marc. Anton. Eugen. *conſil.* 48. *num.* 27. *verſ. Quia reſpondeo, & num.* 8. Vbi de communi teſtatur Viuius *deciſ.* 266. *num.* 8. *verſ. Et diei appellatione, lib.* 2. Et ita Romæ ſeruari in praxi aſsignatura, affirmat Flamin. Pariſ. *de reſig. lib.* 12. *quæſt.* 8. *num.* 34. *verſ. Contraria tamen*, quibus accedit Polydor. Ripa *de nocturn. tempore, cap.* 3. *à n.* 17. Ideò *num.* 19 proſiliens non eſſe conſiderabilem noctem, in ordine ad diem hunc naturalem viginti quatuor horarum, quoniam eo inſpecto, nox eſt nunquam, ſed dies ſemper.

Sed quid per emendicata ſuffragia 17
tantæ veritatis ſcintilas inueſtigrmus? Irradiat vtique manifeſte *in l. more Romano* 8. *ff. de ferijs, more Romano*, inquit Paulus, *dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur, itaque quidquid in his viginti quatuor horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus & luce media actum eſt, perinde eſt quaſi qu auis ho-*

hora lucis actum eſſet, cap. conſuluit 24. *de officio, & poteſt. Iudic. delegat.* vbi eadem verba continentur.

18 Nec dictis repugnat prohibitio recitandi Primam ante Solis ortum, de qua *ſup. Hora I.* multis egimus, quibus addenda quæ notant D. Thom. *quotlibet.* 5. *artic.* 28. Sanchez *in opuſcul.* 7. *de Horis Canon. cap.* 2. *dub.* 35. Bonacina *eod. tract. quæſt.* 3. *punct.* 3. *num.* 8. Barth. à S. Fauſto *libr.* 2. *de Horis Canonic. q.* 189. D. Ioannes de Eſcobar *in ſimili tractat. regul.* 9. *num.* 126. vbi inquit, tẽpus recitandi cæteras Horas præter Matutinum, & Laudes, eſſe eaſdem horas, a quibus nomẽ acceperunt: nempe Prima, hora prima poſt Solis ortum, ex quo inferendum videbatur, quo ad Horas minores diem à media nocte haud exordiri poſſe: ac neceſſario quo ad Matutinum inde incipere credendum.

19 Quia reſpondetur eiuſmodi prohibitionem non ita vrgere, vt extra præſcriptas horas recitantem, lęthalis culpæ reum, ac eiuſdem officij adhuc debitorem efficiat, quoniam qui intra dicti temporis interuallum, ſcilicet viginti quatuor horarum, minores preces emittit, nón peccat mortaliter; quia implet præceptum quo ad ſubſtantiam, quamuis forte nõ adimpleat quo ad horam à Sacris Canonibus præſcriptam, ita Bonac. *vbi ſup. num.* 4. & alij apud D. Ioan. de Eſcobar *d. quæſt.* 4. *regul.* 9. *n.* 129. vbi ſic recitantem iuſta ex cauſa, nec venialiter peccare affirmat.

20 Minuſque obſtrigilatur validius, & quaſi vnicum ipſius Leandri præſidiũ, nempe Horarum Canonicarum numerum, incipere à Nocturnis vigilijs, quibus media nox deputata eſt. Quia ſi ad primitiuæ Eccleſiæ morem recurrimus, Nocturnorum tempus non media nox, ſed imò integra erat; tunc enim Miniſtri Eccleſiæ ter de nocte interpollatim ſurgebant ad Diuinum Officium celebrandum. Primò à veſperis, & circa primum ſomnum, quando vulgus ſolet ire dormitum. Secundo circa mediam noctem. Tertio paululum ante diem: ſic ordinantes, vt officium nocturnum, & finitæ lectiones cum ſuis reſponſorijs perlectæ eſſent, priuſquam luceſceret. Apparente vero Aurora pulſatis campanis cantabant, *Te Deum laudamus*, & Matutinas laudes. Et ſi poſtea algeſcente charitate, proſequitur Guil. Durand. *in rationali Diuinor. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. cum omnes, tam Miniſtri Eccleſiæ, quam populus ſurgere ad nocturnum officium pigritarent, receptum fuit, vt omnes media nocte ſurgerent, iuxta illud Prophetæ *Pſalm.* 118. *Media nocte ſurgebant, &c.* Et totum noctis officium continue cantaretur. Idem referunt Iſidor. *libr. de offic. Eccleſiaſt. cap.* 19. Thom. Vvald. *de Sacram. Altar. cap.* 24. Coſm. Guim. *in pragmat. Sanct. qualiter Horæ, verſ. Officium*, Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 23. *cap.* 3. *n.* 122. Indicant Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 6. Bonac. *tom.* 1. *de Horis Canon. diſp.* 1. *quæſt.* 1. *punct.* 3. *num.* 6. Et confirmatur expreſſo teſtimonio conſtitut. Apoſtol. *lib.* 5. *cap.* 2. vbi ſic: *A veſperis quinti diei vſque ad Galli cantus vigilantes, atque in Eccleſiam conuenientes, vigilate orantes, & rogantes Deum, legentes in veſtra pernoctatione legem, Prophetas, Pſalmos, &c.* Ipſeque Leander agnoſcit, *quæſt.* 21. antecedenti, vbi ex eo concludit nõ peccare, qui recitato Matutino in veſpere, laudes recitat in Aurora diei ſequentis, quia ſic antiquitus vſum fuit.

Hoſque cœtus fuiſſe illos antelucanos quorum meminere Patres, nec in dubium venit, Caſianus *lib.* 3. *c.* 5. *Ne purificationem noſtram*, inquit, *confeſſione ſimplici, & antelucanis orationibus acquiſitam, vel emergens quædam redundantia humorum naturalium polluat.* Expreſſius Baſilius *epiſt.* 63. *De nocte ſiquidem populus conſurgens antelucano tempore domum precationis petit.* Et Sidonius *libr.* 1. *epiſt.* 2. *Si actionem diurnam, quæ eſt forinſecus expoſita, perquirus: antelucanos Sacerdotum ſuorum cœtus minimo comitatu expetit.* Alijque ſexcenti obſeruabit eruditione, qua ſolet P. Ludouic. de la Cerda *in Tertull. lib.* 2. *n.* 59. Ergo ex primęua inſtitutione Eccleſię

No-

Nocturnis, non media nox, imo totius noctis ſpatium erat deſignatum, cuius principium alterius diei veſpera creditur, *d. cap. de eſu carnium* 11. *de conſecrat. diſt.* 2. vbi notant omnes, præſertim Turrecremata, expreſſe Nauar. *de oratione*, *cap.* 3. *num.* 28. ibi: *Quod fit tribuendo nocti veſpera*, Optime Iulius Labor. *Elucubrat. iuris, tit.* 1. *cap.* 6. *à n.* 74. Et ſuadetur teſtimonio Amiani Marcel. *lib.* 19. cuius meminit Kirchman. *de funerib. lib.* 3. *cap.* 23. *in fine.* Etenim conſuetudo, quæ poſtmodum irrepſit, recitandi Matutinum media nocte, non tam Eccleſiæ inſtitutum, quam pigritiæ, & irreligioſæ deſidiæ fuit inuentum, à quo nec licet argumentari.

21 Vnde profluit non maioris momenti eſſe inconueniens, quod ex noſtra opinione pro tutamine ipſius; cum hac de re placide ageremus, deduxit amiciſsimus P. Leander, videlicet futurū diem vltra triginta horarum, ſi quo ad Matutinum ſpectat illum, non à medietate noctis, ſed à veſpere diei præcedentis dinumerandum cõtendimus. Quoniam idem eueniebat ex modo, & inſtituto Matutinum recitandi, quo primitiua Eccleſia vtebatur; cuius *ſupra* meminimus. Cum primum Nocturnum noctis initio dici deberet, a quo ſi horas vſque ad dimidium noctis ſequentis numeramus, pluſquam triginta horarum dies euadet, & tamen inde nullus ſacratiſsimam illam ordinationem audet incuſare.

22 Sub hæc autem & illud obſeruandū venit, quod Medicorum fere vniuerſa ſchola docet, videlicet, alimentum non niſi poſt horam quartam a ſumptione, ſiue in prandio, ſiue in cœna digeri. Ita Serapion. *tractat.* 6. *cap.* 14. Auicena *lib.* 4. *fen.* 2. *tract.* 2. *cap.* 55. & ex his Daza *lib.* 1. *de la bondad de las aguas, pag. mihi* 62. *& ſeq.* inde admonens intra prædictam tempus ab omni potu abſtinendum, quod ſenſiſſe videtur Victorel. *in notis ad cap.* 28. *lib.* 2. *Toleti*, dum ſpecies Sacramentales elapſis quatuor horis conſumptas videri affirmat. Sed hęc opinio determinatum tempus pro totali ciborum concoctione deſignās, fallibilis multifariam percipitur, quia nec omnes eandem quantitatem ciborum aſſumunt, nec omnes cibi eodem indiuiſibili termino poſſunt conuerti: nec omnes homines æquali virtute cõquente ornantur: nec hæc in eodem homine per diuerſas ætates inuariata eiuſdemque roboris eſſe poteſt; imo talis eſſe omnino repugnat, validius quidem pueri, quam adoleſcentes, & hi pluſquam iuuenes, & hi pluſquam iam cõſiſtentes concoquunt, vt ſenes reliquis iam dictis debilius; differt vero idem homo a ſe ipſo per diuerſas ætates, vt differunt homines in diſtinctis ætatibus conſtituti (veluti ſatis oſtendimus noſtris Annalibus *de ætate ad omnes humanos actus requiſita*) quia vero particulares naturas adamuſim agnoſcere, & quantum alimentum, & quo tempore conuertere queant, impoſsibile cenſeo, probabilis relata opinio cenſenda, quatenus tempus idoneum determinat, quo peracto nulla noxa ſenſibilis a ctibus virtutem diſſoluentibus imputari poſsit. Et ſi hæc opinio pro tanti alimenti concoctione quantum in prandio, aut cœna cõmuniter ſumitur, probabilis eſt, improbabilem cenſeo menſuram temporis à Victorelo ſignatam pro conſumptione ſpecierum Sacramentalium; quatuor enim horas requirit pro tam leuis cibi cõfectione, quas pro communi cibo; & tam excedenti in reſiſtentia & copia Medici ſufficientes putarunt. Eſt enim euidens, maxime in philoſophia, paſſum tenuius, & minori copia actioni corruptiuæ ſui minus multo reſiſtere. Eſt vero inſigne diſcrimen in ſpeciebus Sacramentalibus ad cibos communes comparatis, vt cenſeam, vel leuiſsimo dentium attritu, vel linguæ compreſsione parum durabili, ſaliuæ præſertim mixtione priorem ipſarum formam deperdi, & nouam acquiri, ex gloſſ. *in cap. non iſte in additione, de conſecrat. diſt.* 2. quo circa ſatis mihi videtur vnius horæ ſpatium pro totali ſpecierum de perditione, & mutationem in aliam ſubſtantiam.

Igi-

23 Igitur cum ea ratione, non teneatur coniux poſt prandium debitum reddere, ne indigeſtio, & inde prouenientia mala ſequantur; vt communiter obteſtantur Interpretes, præcipue adducti a Thom. Sanch. quibus ipſe conſentit, *de matrim. lib. 9. diſp. 24. num. 41.* Bonac. *eod. tract. quæſt. 4. puncto 1. n. 6.* Villal. *in ſumm. tractat. 3. diffic. 48. n. 1.* Baſil. *lib. 10. cap. 14. num. 3.* Ioan. Machad. *in Perfect. Confeſſ. tom. 2. lib. 6. p. 7. tract. 2. docum. 14. num. 5.* nouiſſimè P. Leander *quæſt. moral. in Sept. Sacram. part. 2. tract. 9. diſp. 25. quæſt. 50.* conſequenter infertur, elapſis quatuor horis poſt dapes meridianas, aut nocturnas, nullatenus ob prædictum imminens indigeſtionis nocumentum, coniugem a debiti reditione iuſte excuſari, cum ex Medicorum conſenſu, iam ſit regulariter dicto tempore facta alimenti digeſtio, & diſtributio.

24 Quo reſpexiſſe videtur antiqua illa lex: *Maritus horam vxori non neget*, quæ vt egregis explicat Marc. Mantua *in gloſſario iuris claſſe 8. dialog. 21. num. 5.* nil aliud ſignificat, niſi vt ei congruo tempore debitum reddat, parſque pro toto poſita eſt *in d. l.* & Synodoque figura, vt *in l. Vxori, in princip. ff. de leg. 3.* quoniam hora, vt dies, menſis, & annus partes ſunt temporis, veluti *in Rethorica noſtra legali* exactius oſtendemus.

Eſt vero inueſtigatione digniſſimũ, ſi vt cibus recenter ingeſtus obligationem legitimi thori aufert, ſic dentur alia intra certas horas debitum impedientia? Galenus enim *in arte parua, c.* ... alia multa proponit obſeruanda, vt ſine ſalutis incommodo congreſſus fiat: ſugillans itaque Epicurum, quod nunquam congreſſum ſalubrem putauit, ſic fatur. *Opportunitas autem vtendi, cum exacte erit in medio eorum omnium, quæ illum exterius circumſtant, nec nimis plenum, nec indigens, nec refrigeratum, nec calfactum, nec ſiccatum, nec humectatum immoderatè. Si autem aliquando errabitur, quia minimum ſit quod erretur, melius autem calfacto, quam refrigerato, & pleno, quam indigenti, & humido, quã ſiccato corpori vti venereis.* Quod præceptum ex ſummo dictatore Hypocrate mutuauit, dicente, *cibus, potus, ſomnus, venus, omnia mediocria.* Requirit igitur vt ſalus tueatur, quod congreſſus non fiat ſine cibi prioris coctione, & quando corpus alteratum extremè eſt. Ob id enim ordinem illum deſcripſit, vt extrema omnino vitentur, ſi ſine ſalutis incommodo venus celebranda eſt. Nam ſi calfactus congrediatur, periculo magno febricitandi accute exponitur, qui à venus concuſsione & agitatione calfacit, & quia tãdem ſubſtantiam calidam, & perfectiſsimam euacuat, multoque vitali ſpiritu ornatam, refrigerat nimis, & ſic & ſi antecedenti agitatione refrigeratis videatur poſſe prodeſſe, inanitione tamen tam calidæ & perfectæ ſubſtantiæ eos extreme lædit. Et ob eandem rationem debilibus inanitis, atque exſiccatis velut venenum eſt, quia vt dicebat Hypocrates, robuſtiſsimam ſubſtantiam euacuat, humidam & plurimo ſpiritu inbutam. Eſt notanda Auicenæ doctrina affirmantis, quod vt vna pars ſeminis generetur, requiruntur centum partes ſanguinis, vt inde intelligas, quã perniciosa inanitis, & debilibus venus ſit, vt omnibus præter modum, & obſecundantibus. Si autem humidus nimis ſit homo, calfactione concuſſionis, & agitatione membrorum liquantur excrementa humida, ſicque fluxionibus congrediens infeſtatur, nam etſi ſiccatione videatur prodeſſe; quia vero calor concubitus reſolutioni tantæ humiditatis idoneus non eſt, liquat eã potius & fundit, ſicque fluxiones concitat, & quatenus tandem refrigerat, nouo incremento humiditatum occaſionem præbet, quia frigiditas ſi duret, auctore Galeno humiditatis prouentum creat.

Nec ſola plenitudo cibi recẽs aſſumpti eſt nocentiſsima congreſſui, ſed etiã plenitudo ſanguinis periculum enim ruptionis vaſorum non leue inducit. Sed hæc noſtri inſtituti non eſt, quia non ſolum per horas, ſed per dies, & menſes permanere poteſt. Illudque fallaciſsimum ſanguinis plenitudo habet, ni-

nimirum quod inclinet præter modum ad venerem, & in ipſo congreſſu ple-nitudinis ipſius remedio certiſsimo; cauſa, & author interitus eſſe poteſt va ſa rumpendo, vt docui. Hæc notaſſe libuit, vt deducas, quam lubrica ſit hora & occaſio veneri idonea, vt non ſit mirum, tantorum morborum radicem eſſe poſſe, ſi occaſionem tam præcipitem nacta, frequens ſit eius reiteratio, hanc enim inculpatam eſſe repugnat, ſi occaſio idonea, lubrica, & infrequens eſt.

25 Sed de hora ſtudijs idonea quid ſentiam, pauca accipias, fortaſsis enim in omnibus fere cum venere conuenit, repleto quidem ventriculo, vt venenũ putanda. Eſt enim ſtudium intenſa vigilia, & animæ attenta contemplatio, quælibet vitales, & animales ſpiritus valentiſsime deſtruit, & reſoluit, vnde alimentum incoctum ob defectum vitalis caloris manere neceſſe eſt, caput etiam crudis vaporibus replet, quia per attentam contemplationem calor ad cerebrum euolat, ſecumque vaporum alimenti non coctì, magnam copiam defert, & rapit, quibus caput grauatur; & deſtillationũ radix feraciſsima efficitur. Diſtemperatur enim, frigore, & humiditate vaporum, ſicque cruda excremẽta creat, quæ ad partes ſibi ſubiectas onuſtum demittit, & varijs, attrocibuſque affectionibus cruciat, *vt lib. 6. aphoriſm. com. 2.* Galenus doctiſsimè expoſuit, nullũ enim opus naturæ tantam vitalis caloris copiam requirit, vt coctio ventriculi, quia cũ tota ciborum mole, & à natura noſtra magis diſtante duellum comittere debet, eamque ſuperare. Indeque ſtudiũ repleto ventriculo peſtiferum eſt, & omnium malorum certiſsima occaſio, vt eſt certiſsima copia crudorum, theſaurum etiam ſpecierum (memoriam intellige) ſtudium à cibo potenter diminuit, & interdum aufert omnino ob dictam iam cauſam, quia tenacitati memoriæ, nil pluſquam frigida & humida intemperies cerebri obſtat.

Vt calfactis erat culpabilis venus, ſic & ſtudium, vigilia enim calfacit prius, & febriũ origo ob id eſſe ſolet; vt venus. Et quia tandem refrigerat vitalis caloris diſsipatione, eſt noxia refrigeratis, vt exſiccatis etiam bifariam, nam calfacere ſine ſiccatione repugnat, vt implicat nõ ſiccare, quod ſpiritus, & ſanguinis vapores muliebres diſsipat. Et ſi tam certiſsime ſiccat, erit etiam pernicioſum ſtudium inanitis, vt erat venus, quia nullus ſine ſiccatione eſt inanitus. Humidis etiã eſt ſtudium noxium, quia fluxiones cõcitat, vt priuſquam ſiccet calfacit. Eſt etiam ob dicta debilibus ſtudium certa pernicies, qui ſpiritum reſolutione vires valde effeminat. Vnde deduces horam ſtudijs idoneam eandem fere eſſe, quæ veneri, quando nimirum homo eſt in medio eorum, quæ ipſum circunſtant, nec repletus, nec inanitus, nec calfactus, nec algidus, nec ſiccus, nec humidus. Repletio vero ventriculi inimiciſsima ſaluti putanda. Sanguineis vero, aut nullam, aut minimam noxam ſtudẽtibus affert. Ergo vt dicebat Hypocrates, labor, cibus, potus, ſomnus, venus, omnia mediocria; ſic eundem ordinem ſcholaſticus ſeruabit, ſi ſine noxa ſalutis locum idoneum litteris dare deſiderat. Erit vero cõmodiſsimus locus ſi venerem excludens à loco ab Hypocrate poſito, ibi ſtudium collocet, vt ſit commune axioma; labor, cibus, potus, ſomnus, ſtudium, omnia mediocria. Robuſtiſsimum enim cerebrũ ſtudium requirit, vt impreſsiones obiectorum efficaces & ſtabiles fiant, inconcuſaque & indelebilia ſimulachra remaneant. Nunquam vero robuſtius agnoſcitur, quam poſt exercitium, cibum, potum, & ſomnum, omnino excludendo veneremque vt vires omnes, nihil pluſquam ingenium eneruat, diſcurſum hebetat; lectionis amorem extinguit; non enim iam natis, ſed naſcituris dicata eſt, ſic omnes lædit, & cum tantum detrimentum infallibiliter afferat ſi ſtudio adiungatur: vires extreme labaſcent. Eſt enim ſtudium ad virium languorem fere tam potens, vt venus, quinimo nunquam ſtudium ſalubre putatur, cum ſit venus interdum ſalu-

bris. Quod ſi poſt cibum, & potum nõ dormias, hora idonea vt litteris vaces, erit peracta iam prima coctione, quæ in ventriculo fit, quia (vt docui) magnam copiam vitalis caloris requirit, eo quod, cum crudiſsimo, & multo alimẽto ſeparando pugnet, quilibet vero de proprio ventriculo expertus erit, quã temporis latitudinem ad perficiendam primam coctionem requirat: eritque omnibus fere idonea latitudo quatuor, aut quinque horarum, vt ſine noxa ſenſibili ventriculi, & cerebri litteris vacet; ſecurior vero erit hora quinta nõ dubie, a prãdio videlicet, ſeu refectione meridiana. Quod nec diſplicuiſſe videtur noſtro Accurſio, *in tit. de Iuſtiniano, Codic. confirm. verſ. Indefeſſo*: illam exhibens rationem, quia graues, feſsique poſt cibum ſumptum exiſtimus, cui ſubſcribit Speculator *de pet. ſent. §. vnico, circa medium*, & Petr. Rebuf. *in l. 2. §. vlt. verſ. Nunc dicendum, de verbor. ſign.* Item ſubdens ſtudium, ſtatim à cibo ſumpto, maxime lucubrationem ſtudioſis nocere ad indigeſtionem, ſcabiem, & ad alia teſte Mariſolio Ficino *de triplici vita, part. 1. tract. quinque ſunt ſtudioſorum hoſtes.*

Iuxta quam reſolutionem, & legitimum horarum numerum ad ſtudium poſt meridianum cibum ſubaudienda ſeptem partiti noſtri iuris diſpoſitio, *l. 2. tit. 31. part. 2.* ibi: *De buen ayre, è de fermoſas ſalidas debe ſer la villa do quiſieren eſtablecer el eſtudio, porq̃ los Maeſtros que mueſtran los ſaberes à los Eſcolares, que los aprenden, viuan ſanos en èl, è puedan folgar, è recibir placer en la tarde, quando ſe leuantaren canſados del eſtudio*, cui ab hora quarta, vel quinta pomeridiana in vere operam dedere, vt ſubintelligendum iuxta ſuperiora oportet, conducit text. *in §. hæc autem tria, ibi Vrbibus Regijs, in proœm. Digeſt.* & quæ ibi notantur ab Interpretibus facit text. *in cap. quorundam, 74. diſt.* gloſſ. *in cap. tribus, de conſecrat. diſt. 1.* D. Thom. *de Regim. Princip. lib. 2. cap. 2.* Caſſan. *in cathalogo gloriæ mundi, par. 10. conſid. 32.* Natta *conſil. 657. num. 16.* ex quibus, teſtimonio etiam dictæ noſtræ *l. partitæ* obſeruat expreſsè D. Ioan. Gaſp. Hortigas *in paticcinio pro Cæſarauguſtano gymnaſio, 2. part. num. 68.*

A cœna vero tantum abeſt vt ſit idonea, quod nihil periculoſius, & inſalubrius excogitari poterat: cum ſine interruptione temporis ad ſomnum requiſiti ſtare non poterit, nam qui de tempore naturalis ſomni, vt litteris vacent furantur, euidenti periculo extremi languoris virium, & omnium ſpecierum morborum ſe exponunt. Vt illud axioma; labor, cibus, potus; ſomnus, ſtudium, omnia mediocria: non de quolibet ſomno, ſed de naturali intelligendum eſt. Natura enim vt virtutẽ, ſic medium in omnibus amat, nam vt *in aphoriſmo 51. ſectione 2.* dicitur, omne nimium eſt inimicum naturæ. Vnde ſummum ius, ſummam eſſe iniuſtitiam dicimus, quaſi æquitati naturali contrarium, ſic Terent. *in Heauton*: ſummũ ius ſæpe ſumma malitia. Et Tullius *lib. 1. Offic.* ſummũ ius, ſumma iniuria eſt, notant Tiraq. *de retractu linag. §. 35. gloſſ. 1. num. 6.* & Hort. Caualcan. *de brach. Reg. part. 6. num. 11. & ſeqq.* iam vero cenſent omnes, & experimentum ſuadet, in naturali ſomno, quem mediocrem dicimus, ſeptem, aut octo horas abſumendas eſſe, à quo & ſtudium, & venus, & alius quilibet labor ſecure ſuſcipitur, qui ab illo calor vitalis, qui contra omnia corrumpentia naturam egregius antagoniſta putatur. Fortiſsimus abundanſque eſt, & ſic quemcunque moderatum laborem abſque ſenſibili naturæ diſpendio tolleret. Quinimo illum vt natura ſeruetur deſiderat, nullus enim homo, aut nullum aliud animal, aut ſemper dormire, aut vigilare, laborareque poteſt ſine vitæ periculo, vt Ariſtotel. *libr. de ſomno, & vigilia*, diſſertiſsime docuit, quod ſi verum eſt, & vigilare vt vita tueatur confert, erit etiam ſtudium mediocre ſalubre, quia eſt moderata vigilia, quod aſſero contra opinionem Valleſij putantis, ſtudia per ſe valetudinem conferre non poſſe, licet ex accidenti non parum conferant; pariunt enim ho-

homini prudentiam, & probitatem morum, liberantque à multis vitijs. Vnde ex Hipocrate, Plinio, Seneca, Celſo, & alijs probat eruditè ſatis Mart. de Roa *ſingular. lib.* 5. *cap.* 2. lectionem, & diſputationes caput, ſtomacumque iuuare.

Quod cum nec veteres ignoraſſent, vindemijs finitis media de nocte poſt legitimum ſomnum ad ſtudia accedere incipiebant. Vt ex illo Iuuenalis elicitur.

Poſt finem Autumni media de nocte ſupinum
Clamoſus iuuenem pater excitat: Accipe ceras,
Surge puer, vigilia.

Plinius à Vulcanalibus, quæ XIII. Auguſti erant lucubrationes incepiſſe ſcribit, vti & ipſius Nepos, *lib.* 3. *epiſt.* 5. *ad Macrum*, notat Guid. Pancirol. *memorabilium lib.* 1. *cap. de characteribus litterarum*, *in fine pag. mihi* 273. Vbi Henric. Salmuth. *in notis*, pertinere inquit ad diligentiā ſomnum diſcutere. Quod ſi in vlla alia; certe in legali diſciplina quam maximè requiritur: cum proditum ſit, vigilantibus, & non dormientibus iura ſubuenire, *l. pupilus, ff. quæ in fraud. credit.* quæ vel ideo maximis cum vigilijs addiſcere par eſt, cum non niſi multis cum vigilijs facta ſint, & conſtituta, *§. quorum vtramque, in proœmio inſt. l. ſi quando, C. de inof. teſt.* Subditque Raphael. Fulgoſ. in Scholares inuehi, qui ad Scholas mittebāt libros per famulos, cum ipſi in lecto iacerent, *in l. qui ſub prætextu, C. de Sacroſ. Eccleſ.* Vt & fecere Ioan. Andreas, & Odofred. *in c.* 1. *de Summa Trinit.* & Guiliel. Benedict. *in cap. Rainuntius, verſ. adiectæ impub. num.* 39. *de teſtam.* quos rectius facturos exiſtimauit Hoſtienſis, *in c.* 1. *de Offic. teſt. primicer.* Si parentes inanibus ſumptibus non vexarent. Et tādem idem Salmuth. cum multis ſuaſiſſet omnia præclara, noctu, quam die melius reperiri: Sed vtra noctis pars, inquit, ad vigilandum ſit commodior; Matutina, an Veſpertina, dubitari poſſit. Et mane potius ſurgendum, quam noctu vigilandum, Marſilius Ficinus quinque rationibus concludit *lib. de de vitæ ſanit. cap.* 7. quibus; & hæc addatur: quod cum ſpiritus fatigatione diuturna, maximè ſubtiliſſimi quique reſoluantur; nocte pauci, craſſique ſuperſint, ſtudijs ineptiſſimi; ſomno contra recreati ſpiritus, & mēbra corroborata cerebro ſeruiant. Petrus Gregor. *de iuris arte cap.* 44. ſane gallum ideo attributum Mercurio legimus, quod litterati, & negotiatores vigilare habeant neceſſe.

At hoc omnino reſpuit H. Cardanus in Hipocratis prognoſt. prognoſt. 11. & 12. veriuſque putat, eſſeque nociuū humanæ ſaluti ſtudium antelucanum, ac pomeridianum, vt hæc ipſius verba euincunt: *Et licet homo non dormiat prioribus ſex, aut ſeptem horis, poteſt non lædi comedendo valde parum, ac bene coctum: Sed ſi deficiat hæc pars vltima ſomni, non poteſt vlla arte ſarciri damnum, etiam quod dormierint tota nocte reſidua, ſed turbati; & ſtipudi ſurgunt, & hanc putō eſſe cauſam, cur Hipocrates ſuaſerit ſomnum ad tertiam vſque diei partem: quia illa hora eſt ad vnguem, in qua fit tā vtilis diſtributio, & reparatio in cerebro, præſertim, & corde. Et ideo perſpicuum eſt, quam male conſulat Marſil. Ficinus illud ſtudium anteluc anum, cum etiam tunc aer ſit valde crudus, ac malus, & Magiſtri ludij litterarij, qui hortantur, & cogunt ſuos diſcipulos, vt ſurgant ante diem ad ſtudia: multo ſapientius pater meus, qui me dum eſſem puer hortabatur, vt dormirem ad ſecundam horam ab ortu ſolis. Et nōn parum ei debeo ex hoc, cum in fine ſexageſimiquinti anni huius adeò valeam, vt adoleſcens ſenſibus, ac mente, quamuis tot perculſus aduerſis, puto hoc ſolo præcepto, quod iuſſit me perpetuo, vt ſeruarem.*

Septem partitum vero ius noſtrum aptiores putat homines ad diſcendum Matutinis primis horis, maxime iejunos, vnde cum admonendos milites vellet eorum, quæ ad morum integritatem, & fidelitatem Regi præſtandā ſcire oportet, id ſingulis diebus Matutino tempore ieiunis adhuc militi-

bus faciendum diſponit in l.12.tit. 18 part.2.ibi: *E por ende los antiguos ponian ſiempre en los caſtillos omes ſeñalados, que predicaſſen, è ſopieſſen moſtrar eſtas coſas a los que eſtouieſſen, de manera que touieſſen esfuerzo para fazer bien, è que ſe ſopieſſen guardar de caer en pena de traicion. E eſto deue fazer en la mañana quando los omes eſtan ayuntados, ante que ſe eſparzan, eſtando ayunos, &c.*

26 Nec prætercam artificialem diem quo ad opus ferrarum, à tertia, vel quarta hora Matutina incipere, & nona veſpertina finiri; cum ea ſit artificij natura, vt etiam noctu poſsit exerceri; confingũt enim ſibi ferrarij dié, aut ſupplét ignitis inflammatiſque carbonibus, quibus neceſſario vtuntur, & opus videre poſſunt. Ideò prædicta hora quarta Matutina frequenter, & ex more ad laborandum inſurgunt, vt experientia didicimus, & teſtatur Petr. Rebuf. *in l. 2. §. vlt. verſ. aduertendum eſt, ff. de verbor. ſignif.*

27 Et ſi ariolari licet, ex eo quod illa hora operari, & ineundem percutere incipiunt, qua reliqui eius quietem agunt, & lecto requieſcunt, ab vrbe quondam fuerunt exulati, & quaſi in inſulá, & certum agrum ideo ferrariorum dictum, relegati, cuius extat veſtigium in l. defuncta 58. §. 1. ff. de vſufructu, ibi: *Sempronio do lego ex redactu fructuum holeris, & porrinæ, quæ habeo in agro ferrariorum, partem ſextam.* Conſulerunt enim veteres quieti, & ſopori ciuium, ne aſsiduo illo malei crepitu offenderentur, maximè eo tempore, quo ob noctis ſilentium moleſtius ſonat. Sic factum à Sybaritis conſtat ex Athenæo, lib. 12. *Primi Sybaritæ* ſcri-

28 bit, *quæ cum ſtrepitu exercentur artes, vt fabrorum ærariorum, & materiariorum, in ſuam ciuitatem recipi noluerunt, vt ne aliunde ſomnus turbaretur, aut interrum peretur: ob eandem cauſam nec ali gallos in ciuitate permiſerunt.* Cuius auctoritate obſeruabit ité Aloyſ. Nouarinus *Schediaſm. Sacro propban. lib. 11. cap. 30 num. 251*, & iterum, *lib. 8. cap. 26. num.* 139. rurſuſque eod. *lib. cap. 29. num.* 152. vbi eiuſdem Athenæi ſimilem locum refert eiuſdem *lib. 12. cap. 6.* ex quo luculentius colligitur Sybaritas, etiam fabros ferrarios, & quoſcunque alios ſtrepitum faciétes, vt lignarios, horumque ſimilis, ita vt vndique imperturbati ſomni efficerentur.

Hinc merito ſtudiorum fabor indu 29
xit, vt illis ex officio incumbens; vt Doctor, & Aduocatus poſsit ferrariũ, aut quemlibet alium obſtrepentem è confinio expellere, argumento *l. vnic. in fine, C. de ſtudijs liberal. lib. 11.* notant Scribentes *in l. 1.* & præcipuè Iaſon. *num. 45. ff. ſol. matr.* Horat. Lucius, *titul. de priuileg. Schol. priuil. 46. & 74.* Rebuf. *eod. titul. priuileg. 6.* Menoch. *de arbitr. caſu* 237. Bobadilla *in Polit. lib. 2. cap. 13. num. 40.* Gutier. *lib. 1. Canonic. cap. 35. num.* 15. Stephan. Grat. *diſcept. forenſ. tom. 1. cap. 184. num. 10.* Alfonſ. de Eſcobar, *de Pontif. & Regia iuriſd. in ſtudijs general. cap. 14. num. 14* & nouiſsimè Auguſt. Barboſ. *in voto de campanis dubio 4. num. 83.* vbi etiã 30
affimat de Doctore, qui alta voce legit ſicque alios impedit, vt ad ſilentium, vel ſaltim ad vocis moderationem cogi poſsit, ex Matth. Collero, *de proceſsibus execut. part. 1. cap. 4. num. 8.* Barboſ. *in dicta l. 1. nu. 54. part. 7. ff. ſolut. matr.* Addit. ad Guidonem Panciról. *memorab. part. 2. tit. de campanis.* Fabrum vero non aliter eijcere poterit, quam ſi illum præuenerit prius in vico, aut confinio illo habitando, vt idé Collerus, Gutier. & Gratianus adnotant, id tantum eo caſu limitantes cũ Menochio *dicto caſu 237. num.* 24. in quo Doctor commodè habitare non poſsit, nam tunc expellendus erit faber, etiam qui eundem Doctorem inhabitando præuenit. Et quidé abſque appellatione, cum ab hoc decreto nulla admittatur, ita Scaccia *de appellat. quæſt. 17. lim. 6. membro 2. num. 36. & limit. 7. num. 13.* & Alfonſ. de Eſcobar, *vbi ſup.*

Idque ne per tales ſtrepitus diſtrahantur Doctores ab ſtudijs, in quibus vertitur publica vtilitas. Iuxta Alex. ad Bart. *in d. l. vnic. §. ita vt vnicuique, num. 3. C. de ſtudijs liber. vrb. lib. 11.* &

Gra-

Gracian. *vbi proxime num.* 13. vt diſtraerentur maximè ab ſtudio antelucano omnium vtiliſsimo, cum ab hora quarta Matutina, qua ſolent ſtudioſi frequenter ad libros ſurgere. Et ad maleum item ferarius ex more ſurgat, vt prædiximus. Quod adeò eſt in
31 feſtum, vt vel hoc ſolo Paulus (Doctor gentium) etſi ſanctiſsimus, merito de Alexandro prope domum ſuam ferariam artem exercente quæratur exclamans, Chorint. cap. 12. num. 7. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ Angelus Satanæ, vt me colaphicet.* Vt de hac perſecutione explicat D. Ioãnes de Orozco, & Couarrubias, titul. de vera, & falſa prophetia, lib. 1. cap 6. ad finem, ibi: *Y de San Pablo ſabemos todos dize de ſi, que porque la grandeza de las reuelaciones no le enſoberneciesse, le fue dado el eſtimulo, que llama de la carne, para q̃ le abofeteaſſe: y en lo que era eſto, aunque de ordinario ſe explica como ſuena; San Chriſoſtomo dize, que era la perſecucion ordinaria de vn Alexandro, vezino ſuyo, herrero, que le inquietaua; y de muchas maneras le perſeguia ſiempre.* Cuius meminit Auguſt. Barb. *vbi ſup. num* 84. in id etiam P. Thomam Maſſutium adducens *in vita S. Pauli lib.* 9. *cap.* 4. Ideo concludens Doctorem etiam poſſe coercere immodicum, & non neceſſa-
32 rium campanæ ſtrepitum, ex Alciato *lib.* 8. *parerg. cap.* 11. Ioann. de Amicis *conſ.* 105. Stephan. Gracian. *dicto loco num.* 17. qui ad ſimilia item impedimenta hoc producit, vt in malis odoribus, ſibilationibus, & vocibus in feſtis; quibus nec in cõgrue ſubaudi poſſunt canis vicini importunus latratus, & puerorũ adiſcentium in ſcholis penè diurna vociferatio. Poſſunt enim hæc omnia maxime à litterati ſarciri, ne debitis horis ab ſtudijs, & officij munere auertantur.

33 Habent etiam, & hoc priuilegium infirmi ne quieſcere, aut dormire impediantur, quibus expedit horis, vt ex Ripa *in l.* 1. *num.* 123. vbi etiã Alciat. *num.* 56. & Barb. *part.* 7. *num.* 57. *ff. ſolut. matrim.* indicat Cæpola *de ſeruitut. ruſticor. prædior. cap.* 43. *num.* 3. Henric. Salm. *ad Pancir. vbi ſup.* obſeruat Aug. Barboſ. *dict. voto n.* 86. quoniam ſalus hominis cuius gratia natura omnia comparauit, *l. ſi pecudum.* 28 *ff. de vſuris, §. in pecuaũ, inſt. de rer. diuiſ.* Omnibus rebus, & particulari commodo debet præferri, cum inæſtimabilis ſit, *l. ſi pater* 34. *de donat.* Id circo 34
eius cauſa licet currum, aut carrucarum tranſitum tignis, ſeu alio occluſionis genere prohibere, ne aſsiduo earum rotatu, maximè his temporibus, quibus ipſarum numerus vltra modũ creuit, infirmantium ſalus periclitetur. Dummodo iudicis aſſenſus, aut illius qui ciuitatem regit accedat, quoniam eo inconſulto nemini licet cuiuſcumque cauſæ obtentu publicã viam claudere, *l. ſeruitutes, §. publico, ff. de ſeruitut. l.* 2. *in princip. ff. ne quid in loco pub. l. quod Principis, ff. de aqua pluuia arcenda, l. prohibere, §. plane, ff. quod vi, aut clam,* docet expreſsè Bart. Cæpola *de ſeruit. ruſtic. præd. cap.* 3. *nũ* 27. tenebitur tamen iudex licentiam ad id cõcedere, vbicunque ad ſalutem cuiuſvis, etiam particularis ciuis id expedire conſtiterit; nam vt diximus, hominis ſalus debet cuicunque commodo præferri.

Ex quibus etiam deducitur cauſa publicæ quietis, poſſe nocturnis cer- 35
tis horis illis maximè quibus ſolent ciues frequenter ſomnos petere, curruũ, & carrucarum vſus interdici: nam vt inquit Polydor. Ripa *de nocturn. temp. cap.* 9. *num* 2. nox debet eſſe ab omni ſtrepitu libera, ſicque nocturno tempore prohibitum eſt obſtrepere; quandoque vel hac ſola ratione licet Iulianus, *in l. iter* 14. *ff. cõm. præd.* agnoſcat in ruſticis prædijs ſeruitutem itineris eo modo poſſe conſtitui, vt vel interdiu, aut noctu ire liceat; in vrbanis tamen neceſſarium admonet, vt non niſi ad diurnas horas concedatur: *Iter,* inquit, *nihil prohibet ſic cõſtitui, vt quis interdiu dumtaxat eat; quod fere circa prædia vrbana etiam neceſſarium eſt.* Nedum ratione periculi, quaſi maiorem nox peccandi ocaſionem pręſtet, *l. aut facta* 16. *§. tempus, ff. de pœnis,* vt placuit

Antonio Fabro *in Rationali ad dictam l.* cum & hoc etiam ruſticis prædijs conueniat, ſi ad eos iter nocturno tempore pateat, ſed eo potiſsimum, ne vrbis publica quies, & ciuium placidiſsimus ſomnus inuertatur. Vnde meritò infert Cæpola *titul. de ſeruit. vrbanor. prædir. cap.* 38. *num.* 1. de nocte non licere ire per ciuitatem, & domos alienas, ex gloſſ. *in dicta l. iter, verſic. Neceſſarium*, & Paul. de Caſtr. *ibid.* & ideo inquit, ſi quis prætendat ius eundi per domum, vel fortalicium, aut ſcalas alterius, iure ſeruitutis conſtitutæ itineris, ſeu actus: tamen debet ire congruis horis: id eſt, tantum de die, ſecundum Florian. *in d. l. iter.* Quod ſubaudiunt Cæpola *ibid.* & Polydor. *dict. c.* 18. *num.* 4. de noctibus æſtiualibus, quæ cum ſint breuiores, minuſque ſomni prębeant, cautius debet cuſtodiri: aliter ac in hybernis, & hyemalibus, vtpote longioribus, veluti *in Antelogio* notauimus; his enim, inquit Polydor. ſi aliqua vrgeat neceſsitas, nec periculum immineat vicino, atque hora ſit noctis tempeſtiua, nec nimis frequens ſit eiuſmodi nocturnus vſus, vel etiam ſint ædes, quæ non claudantur, eundi ius erit. Ergo cum ſolus hominis tranſitus noctu interdicatur, ob communem quietem: carrucarum carruumque ſtrepitus maiori ratione poſſet prohiberi.

37 Vnde etiam fit debere iudices, aut vrbium Rectores præcipere, vt nec muſicis inſtrumentis, canticis, vel alijs modulationibus, quibus ſolent noctu iuuenes oblectari, dormientium pax turbetur, vt ſtatuto Mediolanenſi cauetur in criminalibus cap. 125. *Nullus vadat*, hæc ſunt ſtatuti verba: *Poſt tertiũ ſonum campanæ, vſque ad campanam diei cum lumine, vel ſine lumine, cum aliqua viola, vel cantu, vel alio inſtrumento adſonandum, & qui repertus fuerit contra feciſſe, condemnetur in ſolidos centum tertiolorũ.* Quod nec ipſis ſatelitibus, aut iuſtitiæ miniſtris, quibus oberrandi ciuitatem cura cõmittitur permitti, & ſi alia ratione meritò placuit noſtro Bobadill. *in Polit. lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 56. *Tampoco ſe permite*, ſcribit, *que el Alguacil traiga muſica que ande por el pueblo con èl, para que la gente ſe llegue, y les quite las armas.* Iuſta enim hæc prohibitionis ratio, ſed quietis ſola ſufficeret; maximè in ijs, qui ex officij munere illam curare tenentur. Vnde meritò inquit Præpoſ. in *cap. cum ceſſante, de appellat.* quẽ refert Sylu. nuptial. *lib.* 4. *num.* 73. valere ſtatutũ, aut Principis edictum, quo nocturnus chorearum vſus interdicitur.

Et ne à tempore nocturno diſcedamus, ſuccedat & nunc illud dubium, 38
vtrum liceat fidelibus ſacram communionem quatuor horis ante Auroram, vel poſt meridiem ſuſcipere? Et licere inde probari poſſe videtur, quia nullibi prohibitum legitur, imo ſi Scriptorum aſſertionibus hac in parte ſtandũ eſt, permiſſum videtur, cum ex Siluestro *in Summa, verſ. Euchariſtia,* 3. *nu.* 15. Angelo, *eodem verſ.* 3. *num.* 35. Candelabr. Aureo. 1. *p. de Sacramento Eucharistiæ, num.* 150. P. Saa, *in aphoriſm. Confeſſor. verſ. Eucharistia, n.* 19. & pluribus ab ipſo relatis, qualibet hora poſsit communio dari & recipi.

Sed huic opinioni minime acquieſcit Arboleda *in praxi Sacramentorum, de Sacramento Eucharistiæ, nota* 7. Niſi vbi parum ante diem, vel poſt meridiẽ fiat; nam ſi ad Auroram quatuor horæ deficiant, vel fuerint meridie elapſæ, improbabile exiſtimat, poſſe rectè valentibus, nulloque mortis periculo laborantibus Euchariſtiam concedi. Idque his verbis: *Digo lo ſegundo, comulgar el que eſtà ſano mucho antes de amanecer, ò notablemente deſpues de medio dia, aunque ſea licito, no es conueniente, ni ſerà bien ſe practique ſin mucha neceſsidad: y ſerà mucho, y notablemente, quando fuere dos, o tres, o quatro horas antes del dia, o deſpues de medio dia.* Quod probat ex ſequentibus. Primum, quia ex eo quòd non inuenitur prohibita hæc antelucana, & pomeridiana communio, tantum elicitur eſſe licitum, hoc eſt, impunibilem, non verò eſſe honeſtam, & decere. Secundum, quia vniuerſali Eccleſiæ conſuetudine extat ſancitum,

non niſi mane eſſe communicandum, vt patet. Ergo notabiliter ante, vel poſt cõmunicare nedum indecens, ſed & illicitum erit. Tertium, quoniam ſi ius eſſet tunc communicare, eſſet in poteſtate fidelium, qualibet hora noctis petere à Sacerdotibus, maximè Parrochis communionem; & Parrochus quamuis intempeſta nocte ex officio ad præſtandam teneretur, quo nihil eſt abſurdius. Quartum, quia frequenter communio in Miſsis præſtatur; at Miſſæ regulariter dictis horis prohibentur, vt alibi diximus. Quintum,
39 nam & ſi aliquando ex particulis in Sacrario repoſitis communicent fideles extra Miſſas; id nimia liberalitate, & gratia Sacerdotum fit, cum illæ particulæ in id tantum ibi cuſtodiantur, vt infirmis, & periclitantibus quacunque hora poſsit ſubveniri, ne abſq; diuino, ac ſalutari hoc viatico decedant, *cap. Presbyter. de conſecrat. diſt.* 2. ergo hi tantum, non vero illi ad eas ius habebunt.

40 Quo circa vt certiſsimum definijt, tunc ſolum intempeſtiuis hiſce horis poſſe communicari, quando ex cauſa, vel priuilegio illis ſacrificatur; cum abſolute ſit verum in Miſsis quacunq; parte diei celebratis licitam eſſe communionem fidelibus. Cum cõmunio ſe habeat, vt acceſſorium reſpectu Miſſæ quæ ſi licet, & hæc ſit licita operepretium eſt. Deinde quoniam, & ita fuiſſe obſeruatum in primitiua Eccleſia, inde conicijtur, quod tunc Chriſtiani adeò perſequebantur, vt vix liceret niſi in ſpeluncis, & intempeſtiuis horis celebrare; & tamen omnibus Miſsis communicabant fideles, ad idque neceſſario conſtringebantur, *cap. Epiſcopus, in fine, de conſecrat. diſt.* 1. ibi: *Peracta autem conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus.* Et cauetur *lib.*2.*cap.*57. *& lib.*8.*cap.*20.*conſtitution. Apoſtol.* refertq; S. Dionyſ. *de Eccleſiaſt. Hierarchia, part.*2.*cap.*3. Vnde aſsiſtere Miſſis, pro communicare dicebatur, ab eo quod qui Miſsis aderant facere ſolebant. Sic deducitur *ex canone* 19. *Concilij Antiſſidorenſis*, quo præcipitur, non licere presbyteris poſt cibũ ſumptum, nec Miſſam dicere, nec aſsiſtere vbi dicitur; hoc eſt communicare, habetur *tom.*4.*Concilior. pag. mihi* 522. Et nunc idem obſeruatur cum ordines celebrantur, in quibus Miſſa ſolet quarta, vel quinta hora Veſpertina diei, & ea nihilominus initiandi omnes communicant; quare iuxta eiuſmodi ſententiam eſſe intelligendũ admoneo, quod *ſupra* ex Silueſtro, Angelo, & alijs notabimus, poſſe quacunque diei hora communicari, videlicet ſi ea Miſſa celebrari contigerit. Alio vero ſenſu, & vt verba pręferunt, nimis improbabile cenſeo.

41 Et denique nequaquam prætermittendum, Epiſcopum ex ſententia antiquiſsimi Guilielmi *in monitis Epiſcopalibus*, hora diei quarta ante meridiẽ teneri publice ſui copiã omnibus præbere, qui ipſius opem, conſilium, patrociniũ, aut eleemoſynam exoptant. Et ſi non ignorem Gaſpar. Cantarenum S. R. E. Cardinalem, *in titul. de officio Epiſcopi*, quem refert Marc. Anton. Genuenſ. *in manuale Paſtor. cap.* 23. *n.* 4. id potius hora tertia præſcribere illis verbis: His peractis quæ ad diuinum cultum, & animi erectionem faciunt, tertia diei hora inſtante conferat ſe Epiſcopus ad eos excipiendos, atque audiendos, qui ipſum, vel tanquam Iudicem, vel tanquam Conſultorem, vel adiutorem adibunt, quibus ſe facilem benignumque præbeat, ita tamen, ne à grauitate recedat, & expediat ſtatim, quæ rectè poteſt, nec ab hoc munere ceſſet, quouſque omnes audierit, dimittat verũ, quantum fieri poteſt omnes à ſe lætos, triſtem nullũ: quod ſi non poteſt, conetur ſaltim humana, leníque oratione mitigare eorũ triſtitiam: poterit tamen aliquando virorum improborum, ac peruicatium, quos ſi benigne tractes, magis exaſperes, contumaciam retundere, aſperis, grauibuſque verbis quibuſque parentes in filios, quos maximè amat, vti quandoque ſolent. Quod nedum Epiſcopis, ſed & Regibus, ipſorumque

Miniſtris, præſertim ijs, qui maiora negotia tractant haud parum neceſſariũ crediderim. Sic enim & iuſtitia, qua omnia conſeruantur, melius cuſtoditur; & ſubditorum amor, ſine quo nec regnum conſiſtit felicius conciliatur: Hinc Octauianus Auguſtus, vt Auctor eſt Suetonius, *in ipſius vita*, omnibus horis, etiam nocturnis ſuorum cauſas audiebat, adeò, vt cum aliquo morbo laborabat, geſtatoria ſella ad camerã ſiue tribunal deduci curabat, ne tanto muneri, aut per horam viuens ſubtraheretur, quoniã vt ſatis concine ſcripſit politiſsimus vir D. D. Eugenius de Narbona chariſsimus patruus, *in doctrina politica ciuili*, *aphoriſm.* 197. *Oir cauſas, propio oficio de Rey, y bien neceſſariſsimo a los vaſſallos, y el que mas grangea ſu amor.* Et iterum *aphor.* 199. *Principe de grande eſtado, y por el conſiguiente ocupado en varias, y grãdes coſas, oyga lo que pudiere algun dia determinado, y de ciertas cauſas que mas neceſsiten de ſu autoridad.* Vt à Carolo Magno Galliarũ Rege factitatum refert teſtimonio Papir. Maſ. *Annal. lib.* 3. vt enim beneuolentiã facilis iſte ad Principem aditus auget, ita difficultas inueniendi, & aloquendi, odium etiam ad internetionem vſque parit; exemplo ſit nobis Ramirus huius nominis Tertius, qui parũ abfuit, vt hac de cauſa Regno priuaretur. Et Ildephonſus cognomento Sapiens, eo nec alia ratione depulſus, vt affirmat noſtræ ætatis Magiſter Hiſtoriarum Ægidius Gundiſaluus de Auila, *in Hiſtor. Henrici III. cap.* 48. his verbis: *Al Rey don Ramiro el Tercero le quiſieron quitar el Reyno ſus vaſſallos, y para ello le puſieron capitulo: Que daua Audiencia de mala gana, y reſpueſtas aſperas, y deſabridas. Contra el Rey don Alonſo el Sabio conjuraron los Grandes, y Ricos hombres de Caſtilla, haſta quitarle el Reyno, por ſentencia que ſe pronunciò en las Cortes que ſe celebraron en Valladolid, mal contentos de ſus palabras, y demaſiada ſeueridad.*

MINVTA HORAE QVINTAE:

Horà quinta infelix vocatur, 1.
Quinta hora Matutina noſtri, aut Gallici Horologij laborandi initium, 2.
Septem horæ diei priores, de quibus in l. 2. de verbor. ſignificatìon. à quinta hora Matutina computantur, 3.
Opera diurnæ meliores ſunt, quam nocturnæ, ideo hæc non debeantur ex generali obligatione operarum, niſi neceſsitas aliud ſuadeat, ibid.
Pomponio Lux adhibetur, in l. 3. ff. de operis libertor. 4.
Solutio, quæ minutatim fieri nequit, pro dimidia parte conſiſtit, etiam reſpectu cenſus, vel annui reditus, ibid.
Text. in l. 2. ff. de annuis legat. illuſtratur, 5.
Ex noſtris legibus, Operarij tenentur ſummo mane in ſtrumentis ſuæ artis ſingulis diebus foro adeſſe, 6.
Dies artificialis apud noſtros non tam horis, quam ortu, & occaſu Solis computatur, 7.

Ope-

Operarij ad laborandum conducti toto die laborare debent, 8.
Operarij conducti non laborantes, pro rata temporis amiſsi mulctantur, ibid.
Operarij quieſcere debent Meridiano tempore, 9.
Ille dicitur continue habitare, qui congruis tantum horis habitat, 10.
Reſidere continue videtur, qui debitis horis in Eccleſia reſidet, ibid.
Teſtis de continua habitatione, vel reſidentia deponens, non ideo falſus præſumitur quod diu, ac noctu habitantem non viderit, dummodo debitis horis id fecerit, ibid.
Text. in cap. ſignificatum 11. *de præbend. explicatur*, 11.
Capellanus qui quotidie celebrare tenetur, poteſt ſingulis hebdomadis vnam, vel alteram Miſſam omittere, aut ſibi applicare, ibid.
Sacerdos qui à ſingulis diebus diuinũ Officium recitare tenetur, an poſsit ſemel, aut bis in anno illud omittere, 12.
Canonicus, qui vt barbam deponat, ſemel, aut bis in menſe à choro abeſt, an iuſtè excuſetur, 13.
Aſsiduus labor non eſt in homine deſiderãdus: etiamſi conſuetudo aliud inducere tentauerit, 9. & 14.
Inhoneſtum eſt, fœminas ſimul cum viris nocturno tempore adeſſe, 15.
Vigiliæ Sanctorum, & pernoctationes in Eccleſia, quare ſint ſublatæ; ibid.
Aurora diei adſcribitur, 16.
Alueſcere cœlum quid ſit, ibid.
Alua noſtris, vnde dicta, ibid.
Herba fullonum, quæ ſit? 17.
Aurora vnde nomen acceperit? ibid.
Bruta hora quinta diei Deo laudes effundunt, vt & cæteræ creaturæ reliquis horis, 18.
Animalia iuris ſunt perita, 19.
Corpus Chriſti ſuſcipiens, quinque horis poſt ſuſceptionem, ab alijs cibis abſtinere debet, 20.
Multi docent ſaltim venialiter peccare, qui ſumpta Euchariſtia aliquantulum ab alijs cibis non vacat, 21.
Certius tamen eſt, nec venialiter peccare, ſtatim à communione aliquid ſumentes, 22.
Text. in cap. Tribus 22. *de conſecratione, diſt.* 2. *explicatur*, 23.
Poſt communionem non eſſe expuendũ; quomodo accipiatur? 24.

1 HOram quintam e numero infelicium eſſe, vel ex eo profert doctiſsimus Iudocus, *lib. 2. de Horis canon.* quia nec in Sacris Scripturis celebrata inuenitur, neque in ea aliquod præcipuum, aut inſigne Redemptionis noſtræ Sacramentum memoratur fuiſſe complectum. Quid ergo mirum ſi quæ in diuinis, nec nominari meruit, in humanis etiam à iuris noſtri conditoribus ſilentio fuerit in-
2 voluta? Hinc eſt ea nec multis nobis agendum, ſed paucisſimis, eoque præcipuo, quod primus adnotauit Petr. Rebuf. *in l. 2. verſ. ſeptem. ff. de verb. ſignific.* videlicèt, quintá horam Matutinam noſtri, aut Gallici Horologij laborandi initium eſſe; omneſque ab ipſa ad duodecimam: & inde à duodecima ad ſeptimam operari debere; vt ſeruant Typographi, niſi operam antea perfecerint.

Quod meritò *ex dict. l. 2.* deſumpſit, quæ id mirifice probat, dum ſeptẽ primas horas Matutinas ſcilicet, maiorem diei partem deſcribit. Suppo- 3
nens

nens diem quoad opus, reſque peragẽdas, à quinta Matutina hora exordiendum; quidqud immeritò inficietur Anton. Auguſt. *lib.4.emẽdat.c.13.* in fine, & ex eo Guil. Forn. *ead.l.2.* Veriuſque exiſtimantes eiuſmodi ſeptem priores diei horas, nõ à quinta ad duodecimã, vt cũ Rebuffo ſentimus, ſed à duodecima noctis ad octauã diei fore cõputandas; quod vixerit, vt cuiquã probetur ſi animaduertat, Conſultum *in d.l.* agere de mẽſura diei in ordine ad laborẽ, qui non tã noctis, quam diei eſſe ſolet, cum frequenter homines interdiu defatigentur, & noctu à laboribus quieſcant. Vnde noctem feſsi ſæpè vocant, vt apud nuperum poëtam.

Rurſus me feſsi terque, quaterq; vocant. Sicque laborem filium noctis finxere Poetæ, vt obſeruat Polydor. Ripa *de noctur. tempor. cap.156.nu.7.* eo ni fallor, quia ex nocturna requie validi, & alacres ad diurnum laborem exurgimus; eſt enim ita propriſsimus diei labor, vt affirmet Ioann. Bertachin. *in Repertor. verb. Nox, verſ.4.* nocte ſeruiẽtem non liberari, quando promiſsit ſcribere, vel aliud facere; quia nocturnæ operæ non equiualent diurnis, ex ſententia Baldi, *in rubrica, C. de oper. libertor.* Alex. *in l. more, ff. de ferijs in fine* Angel. & Imol. *in l. ſtipulationes, vbi notat Gloſſ. de verbor. obligat.* aſſerentiũ operam de mane eſſe meliorem, quam de ſero, quibus conſentit Vincẽt. Carroc. *de locato part.5. quæſt. 21. num. 7.* eo proferens operarium, nocte laborantem nullam conſequi mercedem, vt propoſita quæſtione expreſsè reſoluit Angel. *in d. l. ſtipulationes commodiſsimum*, quoniam ad operandum conductus, primis horis diei, non vltimis id facere tenetur, quia veſperi non ita prompti ſumus, ſicut mane, ex ſentẽtia Alciat. *in d.l.2. verſ. cuiuſq; de verb. ſign.* Et Vincent. Carroc. *ſup. n. 8.* ideoque nocturnæ operæ non debentur, niſi aliqua neceſsitas illas exegerit, vt ex eodem Baldo *vbi ſup.* tenet idem Berth. *dicto loco in fine*, quæ omnia manifeſtè conuincunt, dictas priores ſeptem diei horas, non à duodecima noctis, vt Antonio Auguſtino & Fornerio placuit, ſed à quinta Matutina eſſe numerandas.

Ex quo luce donatur difficile aliàs 4
Pomponij reſponſum, *in l.3. ff. de oper. libert.* illis verbis: *Itaque nec ei liberto, qui ſex horis dumtaxat ante meridianis præſto fuiſſet liberationem diei contingit*, id eſt, eius partis diei, nempe, mane. Sic enim illa verba: *Eius diei*, ſubaudienda exiſtimo; quaſi ſenſus ſit. Ideò libertum ſex tantum horis ante Meridianis patrono inſeruientem, nec ab operis mediæ primæ partis diei liberari, quia non à quinta hora Matutina (vel ab vltima noctis, Auroræ adſcripta, quæ quintæ equivalet in naturali die) ad duodecimam eas præſtitit, ſeptem horis obſequendo, quibus prima diei pars hoc reſpectu proculdubio conſtat. Quo circa ſex tantum horis præſto ſtans libertus Patrono nil conſequitur; non liberationem ab operis, prorata, quia pars operæ per horas ſolui nequit: non ab integra prima parte diei, quia hæc ſeptem horarum eſt, & niſi totas inſeruierit parum proficiet. Eſt enim liberti officium diurnum, ita que aut integre, aut ſaltim pro dimidia exolui debet; vt de ſolutione certæ quantitatis dici ſolet, quæ licet minutatim fieri nequeat, *l. plane, ff. famil. herciſc. l. tuto. §. Lutius, ff. de vſuris, l. acceptam, C. eod.* pro dimidia ſortis facta ſuſtinetur, *l. etiam 43. de vſufr. l. legata 19 de legat. 1. l. de ætate 11. §. ſi interrogatus, ff. de inter. action. l. cum quæſtio 23. C. de legat. l. nomen filiarum 164. §. portionis nomen. ff. de verbor. ſign.* vbi multis comprobant Petr. Rebuf. & Guilielm. Forner. Et de cenſus redemptione loquens tradit Ioan. Bapt. Madius, *de cenſuum requiſitis 9. requiſit. num.6.* vbi inquit, quod ſi inter contrahentes nil dictum fuerit de modo, & quantitate redemptionis faciendæ, non poſſe cenſus minori parte quam pro dimidia redimi, quia appellatione partis ſimpliciter prolatæ, quæ in Bullis redimi conceditur, intelligitur de dimidia, cũ nulla ſit expreſſa quota pars in hanc rem à Pontificibus.

Alioqui ſi vt verba ſonant, conſulti mentem acciperemus, incõcinna vtique, & tepida ipſius ſententia foret, quis ergo vnquam dubitabit integrũ diem laborare obſtricto, ſex tantundem horarum præſtatione eius diei liberationem non contingere?

5 Eſtque ad eandem horam quintam referendum verbum, *mane*, *in l. 2. ff. de annuis legat.* cuius in calce ſic legitur: *Quemadmodum ſi diurnas operas ſtichi dare damnatus, non à mane, ſed à ſexta diei hora det: totius diei nomine tenetur.* Nam licet pomeridianas horas ſoluerit nil egiſſe videtur, quoniam nec medium diem ſoluit. Eſt igitur artificialis dies quoad operarum præſtationem tredecim horarum (& ſi quindecim eſſe voluerit Cherubinus Sandolinus, *in Thaumalem mate, lib. 8. cap. 22.* & quod ſuperſt nacti deputari) quarum ſeptem, à quinta Matutina enumeratæ, primã diei partem conſtituunt: reliquæ vero ſex a Meridie, vltimam continent. Quod aperte, *ex ſacra Matthæi Hiſtoria, cap. 2.* cognoſcitur, vbi operarij à Patre illo Familas conducti, & miſsi in vineam primo mane, vſque ad duodecimam culturæ inſudarunt; vnde indignati ægre ferebant eos pares feciſſe ijs, qui vndecima conducti vna tantum hora in vineafueruut; quoniã duodecima opus ſiſtebat, & primo mane inchoabatur, id eſt, vna hora ante Solis ortum, ſiue mane ſecundo, quod hora diei prima contingit. Sic Beda *de diuiſione tempor.* Anſelm. *lib. 2. de Imagine Mundi, cap. 3.* Cenſor. *de die natali, c. 27.* Theodor. Rubeus, *in Horario vniuerſ. Eccleſ. cap. 17. num. 41.* vbi inquit, Sole Oriẽte, & exiſtente in ipſo Horizonte terminari horam nocturnam duodecimã inæqualem, & ſummere initium horam primam diurnã ſimiliter inæqualem. Ergo quamuis libertus à ſexta hora, ſeu Meridie operas præſtiterit, adhuc totius diei nomine tenebitur, quia nec mediam diei partem ſoluit, qui ſex tantum horis ſiue ante, ſiue pomeridianis præſto fuit: conſtat vtique, vt prænotabimus, dies operarum tredecim horis, quarum ſex, cum alterius dupli ci quadrante medium efficiunt. Igitur niſi ſeptem perſoluerit, maneuit tamẽ totius diei reus, & debitor. Vt plane ſenſiſſe videtur ſubtiliſsimus Andreas Alciat. *in d. l. 2. verſ. cuiuſque, de verb. ſignif.* cum inquit, quod licet à meridie ad Occaſum opus faciens, mediam operam feciſſe dicatur; at diurnæ mercedis dimidium ideo non conſequitur; ſecus vero, quia mane vſque ad meridiem id operatus eſt, iure optimo dimidium mercedis habebit; notat vt ſingulariſsimum Vincent. Corroſc. *de locato d. part. 5. quæſt. 21. num. 9.* Quod ni Cujatius reſpexit, *lib. 1. Pauli ad edictum in dict. l. 2. de verb. ſignif.* cum vltimo dixit eum liberari, qui operas præſtitit à diluculo vſque ad ſextam tantum, improbabiliter loquitur; maximè cum textus *in l. 6. de operis libert.* cuius auctoritate id affirmat, nec verbum de eo agat.

Inde prouidiſimè apud noſtros ſanctum *in l. 1. titul. 11. lib. 7. nouæ Recopil. legum Hiſp.* operarios teneri ſummo mane, & albeſcente Cœlo ſingulis diebus fora artis ſuæ neceſſarijs inſtructos adeſſe, vt conducti protinus recto itinere in opus progrediantur. Dabo integra ipſius legis verba, vtpote quæ rem noſtram maximè illuſtrant: *Porque es orden de juſticia, que los mercenarios no ſean defraudados de ſu merced, ni aquellos que los alojan, y alquilan no ſean defraudados del ſeruicio; ordenamos, que todos los carpinteros, y albañiles, y obreros, y jornaleros, y los otros hombres, y mugeres, y meneſtrales, que ſe ſuelen alquilar, y alquilar, que ſalgan a las plaças de cada vn lugar do eſtuuieren, do es acoſtũbrado de ſe alquilar, cada dia en quebrando el Alua, con ſus herramientas, en manera que ſalga del lugar en ſaliendo el Sol, para hazer las labores en que fueren alquilados, y labren todo el dia, en tal manera que ſalgan de los dichos labores en tiempo que lleguen a la villa, o lugar donde fueren alquilados, en poniendoſe el Sol: y los que labraren dentro en la villa, o lugar donde fueren alquilados, que labren deſde el dicho tiempo* 6

que

que ſale el Sol, y dexen la labor quandoſe puſiere el Sol, ſo pena que le no ſea pagado del jornal que ganare. Ex quibus plane conuincitur diem artificialem apud
7 noſtros non tam horis, quam Solis ortu, & Occaſu quolibet anni tempore menſurari, vt patet ibi: *En manera que ſalga del lugar en ſaliendo el Sol,* iuncto verſic. ſequenti: *En tal manera q̃ ſalgan de los dichos labores en tiempo que lleguẽ a la villa, o lugar donde fueren alquilados en poniendoſe el Sol.* Et rurſus, de operarijs ſtatuens, qui intra opidum opus exercent: *que labren,* inquit, *desde el dicho tiempo que ſale el Sol, y dexen la la-*
8 *bor quando ſe puſiere el Sol.* Toto ergo hoc ſpatio, quo Solis ortus diſtat ab Occaſu, laborare tenentur, quia ad totius diei laborem ſunt conducti, ſic ibi: *Y labren todo el dia*; alioqui prorata amiſsi tẽporis mulctabuntur. Nam pœna quartæ partis mercedis, quæ *dicta l.* imponitur, reſpicit tantum, nõ exeuntes ad opus deſignato tempore, vel redeuntes, opuſque deſerentes ante deſignatum tempus, non vero ad caſum protenditur non laborandi, aut minus, quam oportet, otio aliquam partem diei abſumendo; quo, æqualitatis ratio, qua noſtra deciſio maximè innititur, veluti eius initio ſatis reprehenditur, ſuadet pro modo temporis mulctam eſſe infligendam. Ita tamẽ vt ratio habeatur otij neceſſarij, neque enim, ſcribit eleganter Guil. Forner. *in dicta l. 2. de ver. or. ſignif.* vſque
9 adeo duriter, & inique cum artificibus cæteriſque diuturnarum operum debitoribus agendum, vt nulla ab operę recreandarum, ac reficiendarum virium gratia relaxatio concedatur: hoc eſt, vt acquieſcere meridiano tempore, & valetudinis, & honeſtatis ſuæ rationem habere ſinamus, *l. Medicus 26 l. operarum 50. ff. de oper. libert.* Etenim non aſsiduus labor in homine deſiderandus, *l. ſiquid* 18. ibi: *Et ſi laborioſum & vigilãtem affirmauerit eſſe, non continuus labor per dies noctesque ab eo exigatur, ff. de ædil. edict.* conducit *Theodoſij Nouella* 8. *ad Senatũ Conſtantinopol.* qua illud legitur: *Et ſi vos frui otio quondam tempore patiamur; ne labore vidiamini fatigari continuo,* & Seneca, *lib. 2. epiſt.* 13. *Neq; te iubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus, dandum, & aliquod interuallum animo: ita tamen vt nõ reſoluatur, ſed vt remittatur.*

Inde eſt eum dici continue habitaſ- 10 ſe aliquo loco, vbi ad id iure tenetur, qui congruis tantum horis habitauit, vt notat Polydor. Ripa *de nocturn. tẽpore cap.* 121. *num.* 1. ridiculum eſſe proferẽs, vt qui diurnis horis foro inſeruit, aut alijs incumbit negotijs, quã ob cauſam extra proprias ædes contingat eſſe, is non dicatur ideo perpetuo habitaſſe, atque in continua poſſeſsione fuiſſe. Cũ vt egregie ſcribit Abbas *in proœmio Decretal. nu.* 3. *verſ. his notabilibus expeditis*, vbi item Felin. & alij, is ſemper reſediſſe dicatur in Eccleſia, qui ſuis horis reſidit; & teſtis ſatis de continua reſidentia, ſeruitio, aut labore probat, qui de ſolitis horis teſtatur; nec ideo erit reijciẽdus, quia illum nocturno tempore habitantem, ſeruientem, aut laborantem non viderit, ex Angelo *in l. 1. §. item fluminum nu. 4. verſ. eodem modo, ff. de fluminibus,* Maſcard. *de probat. concl.* 1221 *n.* 26. *verſ. hinc dicebat,* quibus accedit Polydor. *vbi proximè num.* 7. Nullum enim onus ita continuum in homine deſiderari poteſt, aut cum ipſo paciſci, quod aliquam temporis relaxationem non admittat, cum nec cogendus ſit inceſſanter operari, ſed ciuiliter, vt ſentit Ameſcua *de poteſt. in ſe ipſum, lib. 2. c.* 19. *num. 4. in fine*, eo contendens non eſſe inutilem promiſsionem perpetuo ſeruiendi, aut operas præſtandi. Quia licet continua intermiſsionis tamen aliqua momenta naturæ, & honeſtati neceſſaria admittit, *l. continuus* 137. *ff. de verbor. oblig.*

Ex quibus luce donatur textus *in* 11 *cap. ſignificatum* 11. *de præbend. & Dignitat.* Vbi Alexander III. S. P. definijt, Sacerdotem, cui cum onere quotidie celebrãdi fuit aſsignata præbenda, ad id neceſſario teneri, exceptis illis diebus, quibus aut honeſtatis, aut propriæ deuotionis ratio exegerit, vt

vel

vel alibi, vel nullibi celebret, ex quo infert Zanard. 1. *part. de ſacrif. Miſſæ cap.* 13. & ex Antonin. Diana, *reſolut. moral. part.* 2. *tit.* 14. *reſol.* 28. *& part.* 5. *tit.* 5. *reſol.* 23. *& tit.* 13. *reſol.* 51. *§. notandum*, quod Capellanus obligatus ex ſtipendio quotidie celebrare, poteſt cauſa maioris honeſtatis vnam Miſſam ſingulis hebdomadis omittere, aut duas, ſecundũ Nauarrum, *tom.* 1. *conſ. lib.* 3. *conſ.* 6. *num.* 5. Eſſet enim inhoneſtum ita aſsiduæ celebrationi Sacerdotem obſtringi, vt nec aliquando liceret pro ſe ipſo celebrare, aut recreationis cauſa a celebrando abſtinere.

12 Cuius ſimile, & in illis diſponitur, qui ad penſum diuini Officij perpetuo tenẽtur, quod non ita cõtinuo eſſe intelligẽdum, inquit Ioan. Enriquez, *in compend. cap.* 29. *num.* 30. vt ſaltim per octo dies non liceat in anno Officium omittere, quod ad duos tantum dies reſtringunt Sotus, Aragon, & Filliuc. Sed neutra harũ opinionũ ſubſiſtit ſtãte Bulla Pij V. quæ pro qualibet die, & pro qualibet Hora neglecta reſtitutionis onus iniungit: quare meritò reprehendunt Bonarcius, *cap.* 11. *num.* 15. Palaus *tom.* 2. *diſp.* 2. *punct.* 7. *n.* 4. Antoninus Diana, *d. part.* 2. *tit.* 12. *reſol.* 34. & *part.* 5. *tit.* 5. *reſol.* 24. & D. Ioan. de Eſcob. *tit. de Horis Canonic. quæſt.* 5. *§.* 3. *num.* 18. Et nouiſsimè multis relatis P. Leander *quæſt. moral. in ſept. Sacram. tit.* 6. *diſput.* 13. *quæſt.* 29. eo præſertim, quia eſt contra deciſionem *cap. dolentis, de celebrat. Miſſar.*

13 Probabilius tamen ſequi poteſt Nauarri opinio, qui *cap.* 5. *de oratione, nu.* 21. *& cap.* 21. *num.* 64. non peccare affirmat, qui cauſa barbam reſecandi, aut eundi ad actum Scholaſticorum ſe excuſat à Chori reſidentia bis, aut ſemel in menſe; etiam ſi plures horas illius diei, quem ad hæc neceſſaria accipit, & quibus diuinis aſsiſtere poterat, otio, aut ludijs cõſummat; quia ſufficit quod principalis cauſa excuſationis à Choro ſit iuſta, & ſi non tanti temporis, vt omnes horas, vel ante, vel poſt barbæ depoſitionem, aut actũ Scholaſticum abſumat. Quamuis non defuerint, qui cõtrarium auſi fuerint affirmare, vt Garc. de Benef. 3. *part. cap.* 2. *num.* 245. Moneta, *de diſtrib. quotid. lib.* 2. *quæſt.* 13. *num.* 45. Caſtrus Palaus *dicto* 2. *tom. tit.* 7. *diſp.* 3. *puncto* 9. *§.* 12. *num.* 18. & D. Ioan. de Eſcobar, *vbi proximè num.* 153. vbi docent, cõſuetudinem facere non poſſe, quod ſingulis mẽſibus ſummatur vnus, vel alter dies pro barba radenda, ita vt in illis diſtributiones lucrentur, quia non videtur iuſta cauſa; nam & ſi neceſſaria, adeò breui temporis interuallo perfici poteſt, quod non impediat Chori aſsiſtentiam. Licet de obſeruantia, & practica prioris ſententiæ in multis Eccleſijs teſtetur idem Eſcobar *ibidem*, cui quodammodo accedere videtur P. Garſia *in Summ. de excellent. Cleric. tit.* 2. *dif.* 9. *punct. vlt. num.* 31. vbi aut mane tantum, aut veſpere à Choro abeſſe, vt barba radatur verius indicat.

Sed ne longius diuagemur, extra 14
omnem dubitationis aleam, poſitum extat, operarios, etiam qui ad continuũ, totius diei laborem aſummuntur, non ita perpetuo ad opus teneri, vt nec liceat aliquando otio refici, aut recreari. Et ſi hoc tãtum admittat Petr. Rebuf. *in d. l.* 2. *de verbor. ſignific. verſ. Septem*, vbi conſuetudo, qua id omne regi debere affirmat, admiſſerit. Cuius opinionem ſolum quoad exceſſum quietis recipiendam crederem; quoniam neceſſariam meridiationem, vt ſic dicam, aut requiem meridianã nulla conſuetudo impediet, cum debita ſit exigentia naturæ, quæ omni exiſtit conſuetudine ſuperior.

Nec illud *ad noſtræ l.* explicationẽ 15
negligam, in ciuilem videlicet, & inhoneſtam eo videri, quia tam hominũ, quam fœminarum conuentum in foro nocturnis horis præcipit; res quippe adeò publicæ honeſtati repugnans, vt vel eius vitandæ ſolummodo cauſa Romani nocturna ſacrificia mulieribus inhibuerint: quaſi eo tẽpore magna præberetur occaſio peccandi: *Et Le-*

Lege XII. tabularum, præſcripſerint ne quis in vrbe cætus nocturnos agitaret. Quem morem ſcribit Benedict. Ægid. *tit. de iure, & priuileg. honeſt. art. 14. num. 9.* imittata eſt Eccleſia in ſolemnibus ſactorum; nam cum prius venerationis cauſa à Veſperis per totam noctem vigiliæ in Eccleſijs à fidelibus agerentur, poſtea honeſtatis ratione hoc exigente fuit ſublatum, & vigiliarum, ſiue pernoctationum loco ieiunia inſtituta, quibus necne vtimur conſtat *ex cap. noſſe 76. diſtin.* & obſeruant item noſter D. Præſes Couar. *lib. 3. variar. reſol. cap. 19. num. 10. verſ. verùm pernoctiones*, Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap. 96.* & plerique alij enim cum præfata *hæc lex Regia* ſtatuit, *artiſices: y los otros hombres, y mugeres, y meneſtrales, que ſe ſuelen alojar, que ſe ſalgan a las plazas de cada vn lugar do eſtuuieren, do es acoſtumbrado de ſe alquilar cada dia en quebrando el Alua*, noctu omnes ibi ad futuros exoptat, quoniam Aurora nocti adſcribitur, ſic Alexand. & Caſtr. *in l. Titius, §. 1. de liber. & poſth.* Franc. Burſat. *conſ. 319. num. 6. lib. 3.* Ideò aſſerentes factum in Aurora, & ante ortum Solis (vt concurſus noſtræ legis) noctu factum videri, vnde ſi ſtatuto grauior, vel duplicata pœna pro nocturnis delictis infligatur, Auroræ tempore cõmiſſa proculdubio complectitur. Natta, *conſ 469. n. 1. & 3.* Ioan. Andreas, *in cap. ſi perfodiens, de homicid.* & hoc eſſe ex mente Eccleſiæ voluit Cardinal, *poſt gloſſam in Clementina 1. § 1. de reliq. & vener. ſanctor.* iuxta notata *in cap. 1. eod. tit.* dum inter Horas nocturnas primam reponit, quæ vt diximus in Aura recitatur.

16 At quidquid hæc ſuadeant nequaquam inhoneſtatis eiuſmodi occaſio poterit dictæ legi adſcribi; imò ſumma cura, & prouidentia illam prorſus excludendi: cum & hac ratione pro tempore ad hos laboratorum cætus: *En quebrando el Alua*, aſsignauerit, id eſt, cum aliquid ſenſibilis lucis ex erumpentibus Solis fulgoribus in aere apparet, ex ſententia eiuſdem Nattæ, *dicto conſ. num. 6.* & aliorum, quos recenſet Polyd. Ripa *de noctur. tempor. c. 3. num. 52.* cuius dubiæ lucis ſtatum, diem in fieri appellauit Iaſon. *in d. l. Titius, §. Lutius, num. 3. verſ. ſed Barthol. ff. de liber. & poſth.* quoniam ſi Nattæ credimus, *num. 16.* dies ſit in aduentu Auroræ albeſcente cælo. Sicque canit Eccleſia: *lux intrat, & albeſcit Polus*, quod de Aurora intelligit Theod. Rubeus *in Horario vniuerſal. Eccleſ. c. 25. num. 3.* quæ meritò à noſtris *Alba* nuncupatur, quaſi tunc albeſcat, id eſt inſtantibus Solis radijs ſplendeat, vnde *albente die*, pro ſplendenti dixit Cæſar *lib. 1. de bello ciuili*, ibi: *Cæſar exploratis regionibus albente cælo omnes copias caſtrenſe ducit* & Hircius, *de bello Africano: Cæſar vna nocte conſumpta id cælo albeſcente cum proficiſci conaretur.* Vbi notandum nocte conſumpta iam cœlum albeſcere dixiſſe, quaſi expreſsè ſignificans cœli albeſcentiam diem eſſe, ſiue diei principium, vt ſatis colligitur *ex l. Titius 25. §. Lucius Titius, ff. de liber. & poſthum. Lucius Titius*, ait, *cum ſuprema ſua ordinaret in ciuitate, & haberet neptem ex filia prægnantem rure agentem ſcripſit; id quod in vtero haberet ex parte hæredem. Quæro, cum ipſa die, qua Titius ordinaret teſtamentum in ciuitate hora diei ſexta; eadẽ die albeſcente cœlo* (hoc eſt, ipſius diei initio) *rure ſit enixa Mæuia maſculinũ, an inſtitutio hæredis valeat, cum quo tẽpore ſcriberetur teſtamentum iam editus eſſet partus?* Ex quibus optimè obſeruat D. D. Laurentius Ramirez de Prado, omnigenæ eruditionis vir, *in Pentecont. cap. 2.* Albeſcere, idem ac ſplendere, & nitere plerũque ſignificare in idque D. Marcum adducit, *c. 9. num. 3. & veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, candida nimis, velut nix: qualia fullo ſuper terram non poteſt candida facere*; cum tamen fullonum id ſit artificium, ac ſi diceret, vt ſupra modum, & natu- 17
ram veſtes albicare faciant, quod herbæ cuiuſdam beneficio aſſequebantur, quæ ideò fullonum dicebatur, vt Malachiæ *cap. 3. Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum.* Vbi acci-

pi-

pitur metaphora ab emundatione metallorum, & dealbatione veſtium: nam ignis emundat ſplendeſcereque facit aurum, fullonum vero illa herba dealbat, & quaſi nitere facit veſtes. Hancque eſſe illam herbam cuius meminit Ieremias, *cap.* 2. *Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata eſt in iniquitate tua corā me, dicit Dominus*: vel ex eo ſatis conſtat, quod eadem metaphora emundationis, & dealbationis veſtium vtitur; vt Sinagogam immundiciei arguat. Vulgo Saponaria vocatur, inde ducto nomine, quod ea pro ſapone ſit ad extergendas ſordes, & delendas maculas atque omnino ad mundiciem veſtium, & candorem: eam autem herbam hic intelligi ex translatione Chaldaicæ paraphraſis deducitur, qua ita legitur: *Si putatis vos mundari poſſe à peccatis, vt nitro, aut ſapone*. Sed ſiue eadem, ſiue alia fuerit ſatis ex notatis euincitur huius herbæ miniſterio adeò beſtes albicaſſe, vt quaſi ſplendeſcere inſtar cœli, qui cū mane albeſcit, ſplēdet idque ex aurata luce ſplendorum Solis iam erūpentis, a qua Auroræ nomē, vt Varronis teſtimonio admonet Marti. Delrius *ad Senecam in Thyeſtem, verſ.* 821. *pag. mihi* 404. 3. *part.* & Theodor. Aubeus, *in Horario vniuerſali Eccleſiaſt. cap.* 25. *num.* 1. ibi: *Solarium radiorum ſplendores, qui mane Orientem Solem præuenientes ab aurata luce; Aurora; de ſerò Occidentem ſequentes, à luce dubia crepuſcula vocantur*; mane Orientem Solem eiuſmodi Auroræ ſplendores præuenire inquit; vt Aſtrologiam, & Iuriſprudentiam optimè calluit Theodorus; vt ex vtriuſque ſcientiæ Principis conſtaret, hanc temporis partem mane eſſe; & ideò diei adnumerandam, quidquid aliter ſenſerint initio recenſiti, quos meritò deſpicit Polydor. Ripa *vbi proximè*.

18 Cæterum eſt relatu digniſsimum, laudē Domini, quam Brutis, & iſtiusmodi generis animantibus Regius Vates exoptat, *Pſal.* 148. *verſ.* 7. ibi: *Laudate Dominum de terra Dracones, & verſ.* 10. *Beſtiæ, & vniuerſa pecora; ſerpentes, & volucres pennatæ*. Quinta diei hora perpetuo ab ipſis naturaliter perſolui, ſi Georgio Cedreno Græcò Scriptori, *in compendio Hiſtoriali*, fidem adhibere oportet, qui cum duodenario horarum ſpatio cunctas creaturas preces Deo offerre pronuntiet: *Prima*, inquit, *diei hora preces peraguntur: Prima in cœlo; Secunda preces Angelorum; Tertia volucrium; Quarta iumentorum; Quinta Beſtiarum; Sexta Angeli aſsiſtunt, omneſque diſcernuntur creaturæ; Septima ad Deum intrāt Angeli, & exeunt; Octaua laudatio, & ſacrificia Angelorum; Nona precatio, & cultus ab hominibus; Decima aquarum inſpectio; preces cœleſtium, & terreſtrium; Vndecima mutua confeſsio, & exaltatio omnium; Duodecima interpellatio hominū Deo accepta*. Refert Petrus Bungus *de myſter. numeror. num.* 12. *pagina mihi* 394. Vbi non mirandum ſubiungit, quod Bruta numeri inſcia, Deum laudare dicantur: quemadmodum S. Thom. edocet 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 10. *ad tertium*; dicuntur, Bruta Deum inuocare propter naturale deſiderium, quo cuncta ſuo modo diuinam bonitatem conſequi deſiderant, ſicut etiam Deo dicuntur obedire ob naturalem inſtinctum, quo mouentur à Deo. Quo ſenſu animalia iuriſperitia cenſeri ſcripſit Vlpianus *in l.* 1. *§. ius naturale, ff. de iuſt. & iur.* ibi: *Videmus enim, cætera quoque animalia, feras etiam, iſtius iuris peritia cenſeri*. Et 19
aues nonnullas Philoſophiam, & iuriſprudentiam callere, vt Coruus, Columba, Ciconia, Vincent. Turturet. affirmat, *in paralel. ethicis, & iuridic. differt.* 34. vbi iuridice agit, & tandem bruta animalia ratione vti, Plutarch. *in colloquio Vlyſis, Circis, & Grilli*, vt apud Gaſpar Dornabium, *in Amphiteatro ſapientiæ, tom.* 1. *pag. mihi* 359. nouiſsimè penes Atanaſ. Kircherium *de arte magnetica, lib.* 3. *præluſione* 1. qui animalia profeſsionem omnium ſcientiarum affectare, ſcribit. Et quid mirum? cum Orientius Vetus, & eruditus Scriptor, extremo fragmentorum, rationem etiam in brutis agnoſ-

noſcere videantur illo carmine:

Hinc cohibet totum pacis concordia Mundum,
Quæ brutis etiam cum ratione datur.

Et ſi dictionem *cum ratione*, diuerſo ſenſu acceperint Martin. Delrius, & Gaſpar Barth. *aduerſar. lib.* 43. *cap.* 9. Sed citra omnem interpretationem mentem in brutis concedit Galenus *lib.* 3. *de vulgari morbo comic. exponendo diem* 14. *morbi Hermocratis*, cum ſic ſcribit: *Nempè vt Sabinus dixit, morbus inſidians veluti fera aliqua, vel homo nequam (nempè mentem habentis animalis eſt inſidiari) repente iam inuadit inopinatos eos, qui ab ipſo inſidijs obſidentur.*

20 Nec ſileam S. P. Clementis ſtatutum *in cap. tribus gradibus* 22. *de conſecration. diſt.* 2. cuius reuerenti prouidentia diſponitur. Sacratiſsimũ Chriſti corpus, ſiue in ſacrificio, ſiue in cõmunione recipientes, ſaltim quinque horarum ſpatio (veluti ſi Matutina hora ſecunda accipiant, ad ſextam; ſin vero quarta, vſque ad veſperas, ſiue nonam) à cæteris vulgaribus cibis abſtinere debere, adducã Pontificis verba: *Qui autem reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſummunt: non ſtatim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum diffunditur. Si igitur mane Dominica* (hora ſcilicèt ſecunda; ſic accipiendum, vt ſequenti cõgruat, & ordini, & numero horarum) *portio editur, vſque ad ſextam ieiunent miniſtri, qui eam conſumpſerunt, & ſi tertia, vel quarta hora acceperint, Ieiunent vſque ad veſperes.* Vnde Silueſt. *in Summa, verb. Euchariſtia* 3. *num.* 8. Angel. *verb. Miſſa, num.* 55. proferunt neceſſario, vacandum eſſe ab epulis, & potionibus per aliquod tempus aſſump-
21 tione Sancti Sacramenti. Quod & ſi non ita abſolutè, ſaltim ſub veniale obſeruandum indicat Fagundez *præcep.* 3. *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 5. & Antonin. Diana 3. *part. tit.* 4. *reſol.* 44. *in fine*, cum ſolum grauem culpam ex hac irreuerentia excludant; & ſuadetur exemplo Ægyptiorum Patruum in Eremo degentium, inter quos: *Nec deſunt*, inquit Phil. Iud. *lib. de vita contemplat. Qui præ laute accepto epulo ſapientiæ copioſæ præuentis ſua placita* (Euchariſtiam videlicèt) *perdurant duplum eius temporis, & vix ſexto die guſtant cibum neceſſarium.*

Mihi tamen aliorum ſententia ma- 22
gis placet, qui etiam abſque leui culpa licere poſt Miſſam, & communionem menſas petere, vt certius conſtituunt. Nec ideò is ſum, qui hoc licere putem; potius enim ſumme conuenire exiſtimo, aliqualem abſtinentiam poſt ſpirituale illud cõuiuium, ſed non ita ſub præcepto, vt ſtatim edentes, reos nec venialis efficiam. Angelico Doctori ſubſcribens, *in* 4. *diſt.* 8 *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſt.* 3. ſequuntur Azor *lib.* 10. *cap.* 30 *quæſt.* 2. *verſ. quæ res an abſolutio.* Villalob. *in Summa, tom.* 1. *tit.* 7. *dif.* 39. Suarez *diſp.* 68. *ſect.* 4. *in fine.* Granad. *tit.* 11. *de Euchariſtia, diſp.* 1. *num.* 5. Bonacin. *diſp.* 4. *quæſt.* 6. *punct.* 2. *num.* 25. Layman *lib.* 5. *tit.* 4. *cap.* 6. *num.* 23. & nouiſsimè P. Leander, 2. *part. in ſeptem Sacram. tit.* 7. *diſp.* 5. *q.* 43. qui ita Religioſorum praxim admittere teſtatur, cum frequenter, vltimam Miſſam celebrans ſtatim refectorium ingrediatur.

Nec aliud euincitur ex deciſione 23
dicti *cap. tribus*; quia præterquam quod non eſt vſu recepta, vt teſtis eſt D. Thom. 3. *parte, quæſt.* 80. *art.* 8. *ad ſextum*; cui ferè omnes ſupra relati cõſentiunt; conſilium potius, & adhortationem, quam præceptum continet ſecundum Archidiaconum, & Turrecrematam, *ibidem.* A quibus nec diſſentit Anton. Gãma *poſt deciſiones, quæſt.* 1. *num.* 15. ea vero quæ conſilij ſunt nullam culpam inducunt quamuis neglecta, vt notiſsimum eſt.

Iuxta quæ erunt ſubaudiendi Ca- 24
ietanus *in Summa, verb. Communio.* Henriq. *lib.* 8. *cap.* 49. *num.* 1. Philibert. *tit.* 3. *c.* 3. *in fine.* Conrad. *part.* 2. *q.* 224. Laym. *vbi ſupra*, & alij aſſerentes non niſi poſt aliquod tempus à communione eſſe expuendum, cuius

contrarium defendit Granad.*dict.tit.* 11.*de Eucharistia,disp.*1.*num.*6.& P. Leander *dicto loco quæst.* 44. Reſpiciunt etenim hæc magis decentiam, & honeſtatem, quam obligationem ſub peccato.

MINVTA HORAE SEXTAE.

Diei ſexti, horá ſexta qua peccauit Adam, & fuit de Paradiſo eiectus, Chriſtus mori, & affigi voluit, 1.

Tempus Paſsionis Chriſti cur Euangeliſtæ nomine horæ ſextæ, & non meridici notarunt, 2.

D.Marcus, quo ſenſu dixerit Chriſtum Crucifixum hora tertia, 3.

Tres prioris diei horæ, ſanguini adſcribuntur, 4.

Horarium Paſsionis Chriſti cuiuſdam anonymi refertur, 5.

Hora ſexta cur Deo preces eſſe offerendas decreuit Eccleſia, 6.

Capitulum Eccleſiarum Cathedraliũ, & Collegialium, necnon & aliæ Congregationes ad ipſarum, & ſuorum bonorum regimen, qua hora debeant fieri, 7.

Miſſa an poſsit dici à Canonicis tempore, quo diuina Officia celebrantur, maximè de Superioris licentia, ibid.

Vt Miſſa in Dominicis, & Feſtiuis diebus hora tertia dicebatur, in profeſtis non niſi ſexta debet decantari, 8.

Litteræ monitoriales Epiſcopi pro deperditis, aut furatis qua hora debeant diebus feſtiuis in Eccleſijs legi, ibid.

Nomina excomunicatorum præ foribus Eccleſiarum conſtituebantur, vt ab ingredientibus, conculcarentur.

Sex horarum quantitas conſiderabilis cuiuslibet diei pars habetur, maximè ad laborandum in feſtiuis, 9.

Quarta cuiuſque diei pars regulariter, minima habetur, ibid.

Quarta pars ordinarij prãdij meridiani, excedit quantitatem ſerotinæ collocationis in die ieiunij, licet aliqui contrarium defendunt, ibid,

Deffectus ſex horarum in requiſita ætate ad profeſsionem ipſam viciat, 10.

Etiam vnius horæ deffectus legitimæ ætatis irritat profeſsionem, 11.

Sex horæ diurnæ an ſufficiant pro labore, 12.

Hora ſexta hora eſt quietis. 13.

Apud noſtros dictio Sieſta, *vnde originem duxerit, ibid.*

Entremes, *vnde profluxerit, ibid.*

Litteræ Horologij Græci, quibus ſeptima, octaua, nona, & decima hora eatur, viue *componunt, ibid.*

Hora diei ſexta cur meridies dicatur, 14.

Accuſatori ſex horæ, reo nouem dabantur in foro Romano, vt cauſam dicerent, 15.

Aduocatis ſex horæ aſsignabantur, quibus in Senatu cauſam defendere debeant, & quid noſtris legibus hac de re caueatur, 16.

Aduocatorum nimia verboſitas, & loquacitas legibus inuita, 17.

Eccleſiaſtici iudices ſolent citare ſubditos, vt intra ſex horas compareant, 18.

Poſt horam diei ſextam, noſtris duodecimam, an liceat Epiſcopo minores ordines conferre, 19.

Annus ſolaris conficitur ex trecentis ſexaginta quinque diebus, & ſex horis; biſſextilis ex trecentis & ſexaginta ſex diebus, 20.

Annus quomodo computetur, 21.

Publicanus intra quantum tempus poſsit gabellam petere, 22.

Subhaſtatio rerum publicarum, & fiſcalium, hora ſexta diei fieri debet, 23.

Vomitu laborantes per quot horas quieſcere debent, vt illis ſacra Euchariſtia miniſtretur, 24.

Vomitus qualiter contingere, & ex quibus cauſis ſoleant, ibid.

Ioan. Sanctij opinio reijcitur, 25.

Delirantibus qui ſigna contritionis antea dederunt, an debeat Euchariſtia concedi, 26.

Mater à qua hora poſt partum teneatur filium lactare, 27.

1 CVm ſextæ diei, qua creatus eſt homo hora ſexta peccauerit, & à Paradiſo fuerit expulſus; ipſamet Chriſtus, vt quaſi eiſdem veſtigijs redimeret, mori, & affigi voluit, veluti communis Eccleſiæ traditio affirmat, & optimè deſcribit Hugo à S. Victore *in Speculo Eccleſiæ*, his verbis *In eadem hora Chriſtus Redemptor noſter mori voluit pro homine, in qua homo expulſus eſt de paradiſo: & in eadem hominem per lignum redimere placuit, qua eum lignum hoſtis deceperat, ars vt artem falleret, & medellam ferret inde hoſtis, vbi leſſerat*; indubitatum tanto facto doceret nil tam naturale eſſe, quam eo genere quidque diſolui; quo colligatum eſt: *l. nihil tam naturale* 35. *ff. de regul. iuris*, id eſt, eo modo in contrarium acto, vt *ibidem* explicat Petr. Faber, nam vt omnia quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt, *l. omnia* 100. *ff. eod.* ita & quæ iniuria fiunt *l. 1. & fere per tot. titulum, ff. de vi armata*, & Paul. de interdicto vnde vi agens *lib. 65. ad Edictum* hoc ſenſu idem protulit *in l. fere* 153. *de regul. iuris*, vt Cuiatius, *ibid.* & Pet. Faber, *ſupra*, meritò obſeruarunt.

Hinc ſatis ad rem Petr. Bungus *de miſter. numeror. Num.* 6. nec miſterio vacare, inquit; quod in Dominica Paſſione non dicitur meridies, ſed hora notatur ſexta, cum vtique ſexta hora, non aliud, quam meridianum tempus oſtendat, vt vulgare eſt, & noſtri etiam indicant *in l. 2. de annuis legat. l. Titius, §. Lucius, de liber. & poſth. l. ideoque de vſucap. l. 3. de oper. libert.* Notat egregie Anton. Auguſtin. *lib. 4. emendat. c.* 13. Nullus tamen Euangeliſtarum meridiem nominauit; ſed ita dixit Matth. *ab hora ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper terram, vſque in horam nonam.* Lucas vero: *Erat iam quaſi hora ſexta*, ſed & Marcus: *Cum autem eſſet facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt.* In conuiuio autem Patriarcharum apud Ioſeph, *Geneſ. 43. & in Cantico Canticor. cap. 1.* Tempus id non ſignificatum eſt nomine ſexti numeri, ſed meridiei: *Euangeliſtæ vero*, ſubijcit Bungus vt rem expediat, *in his quæ narrabant, non meridianum tempus, ſed horæ ſextæ numerum requirebant, ad enarrandum ſcilicet ſacrificium hoſtiæ eius, quæ oblata eſt in die Paſchæ pro Redemptione hominis,* 2

qui

qui ſexta hora peccauit, atque Paradiſiaca ſede propulſus eſt. Vnde Senarius dicitur redemptionis numerus, ſiue liberationis, indeque libertus, aut quiuis alius diurnas operas dare obſtrictus, ſi adiliculo ad horam ſextam perſolùerit, liberatur eo modo, quo *ſupra Hora 5. n. 4. & 5.* animaduertimus.

3 Et quamuis D. Marcus, *cap. 15.* Chriſtum Crucifixum hora tertia dixerit, itaque ſit à Teleſphoro ſcriptũ *in cap. nocte ſancta 48. de conſecrat. diſt. 1.* poſtremis illis verbis. *Reliquis vero temporibus Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus Crucifixus eſt, &c.* Quibus magis adducitur D. D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecontarc. cap. 38.* & inde ſuaderi poterat, quia fortaſis hac de cauſa tres priores diei horæ ſanguini adſcribuntur, iuxta ſequentem Bungi partitionem, *vbi ſupra num. 4. Prima igitur diei hora vſque ad perfectionem trium horarũ, eſt ſanguinis; tres vero ſubſequentes, quarta ſcilicet, quinta, & ſexta, choleræ rubeæ, at ſeptima, octaua, & nona choleræ nigræ, tres ſupremæ, decima nimirum, vndecima, & duodecima pituitæ*. Sed vt horum alia eſt ratio, ita & ſuperiorum, cum Chriſtum Dominum hora tertia Cruci fuiſſe affixum
4 non effectu, ſed lingua, & ingrati populi clamoribus debet intelligi, *cap. periculoſe 23. de pœnit. diſt. 1.* vbi ſic ex Diuo Auguſtino: *Nam Iudæi Dominũ nequaquam proprijs manibus occiderunt ſicut ſcriptum eſt.* Nobis non licet interficere quemquam: *Sed tamen illis Domini mors imputatur: quia ipſi lingua interfecerunt dicentes:* Crucifixe, Crucifixe eum, *vnde vnus Euangeliſta dixit, Dominum Crucifixum eſſe hora tertia, alius ſexta: quia Iudæi Crucifixerunt eum hora tertia lingua, milites hora ſexta magnibus*, repetit Gloſſ. *in dicto cap. nocte ſancta, verb. Crucifixus.* Azor *inſtit. moral. 1. part, lib. 10. cap. 2. q. 9.* Bonac. *tom. 1. tit. de his quæ ad priuat. diuini Offic. recit. pertin. diſp. 1. q. 1. punct. 3. num. 5.* vbi eodem pacto exponenda eſſe docent verba illa, quæ continentur *in Hymno Hora Tertiæ* iuxta ritum Ambroſianum.

Iam ſurgit hora tertia,
Qua Chriſtus aſcendit Crucem.

Idem ſentit Iodoc. Damhouderius *in praxi rerum criminal. cap. 70. de homicidio linguæ*, vbi poſtquam ſcripſit; homicidium lingua quotuor modis cõmitti: nẽpe adulterino, ſeu falſo teſtimonio, conſilio, ſuggeſtione, vel adhortatione; præcepto, iuſſu, vel mandato; & iniqua, ſeu injuſta condemnatione; Iudæos non ſolũ adhortatione, ſed etiam mandato, & iuſſu Chriſtum Crucifixiſſe, inquit *num. 8. Atque hoc item modo Iudæi*, hæc ſunt verba *Cum Phariſeis, & Scribis, Chriſtum ſeruatorem noſtrum occiderunt: quem iuſſu, clamoribus, ac mandatis imperioſis ad Crucis patibulum adegerunt, vti habent ſacræ Euangeliſtarum hiſtoriæ: Crucifixe, Crucifixe eum. Si hunc dimittis, &c.* Cõducit quod in ſimili ſcripſit Bald. *in l. is qui, C. ſi pendent. appel.* eos videlicet qui damnantur ad mortem, bis interire, primo gladio oris iudicis; quia fiunt ſerui pœnæ, ſecundo ipſo ſupplicio, refert Caſtracan. *de ſocietatib. offic. cap. 30. num. 4.* ex quo patet quam periculosè errent, vt verbis vtar dicti *cap. periculoſe*, qui eos tantum homicidas eſſe exiſtimant, qui manibus homines occidunt: ac non etiam eos, per quorum conſilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur.

Et ſtabilijt præfatam ſententiam 5 cœleſte illud horarium Paſſionis Ieſu-Chriſti anonymi cuiuſdam, apud Bernardum Cæſium *de mineralibus, lib. 3. cap. 10. ſect. 9. num. 11.* quatuor nempe, & viginti Ieſu Chriſti patientis myſteria oculis fidei, ſingula ſingulis horis, à prima feriæ quintæ hora, nocte iam appetente, ad vltimam Paraſceues, hac ſerie ſpectanda proponens. I. Labat, II. Euchariſtiam inſtituit. III. Sermonem habet. IV. Orat. V. Proditur. VI. Vincitur. VII. Colaphis impetitur. VIII. Obnubitur. IX. Negatur. X. Ad Pilatum rapitur. XI. Accuſatur. XII. Vt amens irri-

irridetur. XIII. Flagellis cæditur. XIV. Coronatur. XV. Ecce Homo. XVI. Crucem Baiulat. XVII. Spoliatur. XVIII. Crucifigitur. XIX. Matrem alloquitur. XX. Sitit. XXI. Expirat. XXII. Lancea transfoditur. XXIII. Deponitur. XXIV. Sepelitur. Hora decimaoctaua die naturalis Redemptorem Crucifixum deſignat, quæ lucis quaſi horæ ſextæ reſpondet, vt eleganter diſpungit Petr. Bungus, *dict. tit. Num.* 4. cum illud Euangelij à ſexta hora, factas fuiſſe tenebras ſuper vniuerſam terram, intelligendum eſſe a decimaoctaua hora, vſque ad vigeſimamprimam diei naturalis edocet. Et ſi aliter Euangeliſtas in concordiam redigere conetur Cardinal. Tolet. *in cap.* 19. *Ioan. annot.* 8. Iacob. Grethſer. *de Cruce, lib.* 1. *cap.* 25. P. Suarez *diſp.* 40. *q.* 6. Petr. à Ieſu Maria *in ſufficient. concionat. tit.* 8. *cap.* 40. *ad finem*, Cantapet. *lib.* 9. *Hypotipoſ. regul.* 36.

6 Idcirco in tanti beneficij memoriam ſingulis diebus, eadem hora preces Deo effundédas decreuit Eccleſia, *c.* 1. *de celebrat. Miſſar. cap. Presbyter.* 2. 91. *diſt.* expreſsè Rupert. *lib.* 1. *cap.* 4. *de diuin. Offic.* Optime Guil. Durand. *in rational. diuinor. lib.* 5. *cap.* 7. melius Iudocus *lib.* 2. *de Horis Canonic.* qui & nõnullas alias rationes ſubiungit his verbis: *Porrò hora ſexta perſoluuntur Deo quotidianæ laudes in memoriam eximiæ illius charitatis, qua pro noſtra redemptione ea hora Cruci eſt affixus* : quemadmodum dicit Ioannes: *Erat*, inquit, *Paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta.* Et Lucas : *Erat autem fere hora ſexta, & tunc etiam ſubito obortæ ſunt* (vt ait Matth. & Lucas) *tenebræ per vniuerſam terram ab hora ſexta, vſq; ad nonam.* Vt Sol pullus, & ater ſuo lumine contracto, ſuum, & omnium viſus fuerit eluxiſſe conditorem. Rurſus eadem ſacra annotatur hora, qua Dominus noſter volens oſtendere noſtræ ſalutis deſiderium, quo flagrabat, à muliere Samaritana aquam petiuit, & illi ſuæ ſalutaris doctrinæ (& per illam Samaritanis omnibus) fluenta communicauit, ſui cognitionem, quod eſſet vere Saluator Mundi ipſis elargiens, atque ſub illorum typo ſe in ſexta ætate toti mundo per ſuſceptam carnis diſpenſationem benignius manifeſtans, Saluatoremque declarans. Nõ ſubticuit id Diuinus Euangeliſta, cum ait: *Erat autem ibi fons Iacob: Ieſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſuper fontem. Hora autem erat quaſi ſexta, venit mulier de Samaria haurire aquam*, eadem denique Beatiſsimus Petrus, orationi intentus, viſionem habuit de populo gentium in vnum Eccleſiæ ſinũ per fidem congregando, cum vidit linteum deſcendens de Cœlo, plenum quoad rupedibus, volatilibus, & reptilibus, quemadmodum, *Acta Apoſtolorum, cap.* 10. teſtantur, *aſcendit*, inquiũt *Petrus in ſuperiora vt oraret circa horam ſextam*, conſentit Ioan. Caſianus, *lib.* 3 *cap.* 3. & refert Michael Timottheus *in diuinum Offic. tit.* 6. *q.* 3.

Ex quibus infertur ante eiuſmodi Horam nequaquam poſſe ſiue à Cathedralis, vel Collegiatæ Eccleſiæ Canonicis capitulum celebrari, nam cum hæc fuerit vltima Horarum, quæ mane debent in Choro recitari, ipſius decantatio Capituli Congregationem præcedat inde opportebit, quia iure prohibente capitulum dum diuina celebrantur officia fieri non debet, vt multis probat Nocol. Garſia *de beneficijs pert.* 3. *cap.* 2. *à num.* 559. & ita ipſo efflagitante fuiſſe per ſacram Congregationem Concilij anno 1605. declaratum teſtatur, in hæc verba : *Congregatio Concilij ad primum reſpondit, Congregationes eiuſmodi capitulares habendas non eſſe eo tempore, quo diuina Officia celebrantur, niſi cauſa aliqua vrgens eas in aliud tempus differri non pateretur, quod ſi hæ Congregationes abſque cauſa prædicta tempore celebrationis Diuinorum habita fuerint, Canonicum iure ab his, vt choro interſit, abeſſe poſſe, nec propterea eſſe mulctandũ.* Quod & iam pridem de anno 1600. ſub die 17. Nouembris à ſacra Rituum Congregatione declaratum, refert Auguſt. Barboſ. *de Canonic. & Dignitat. cap.* 36. *n.* 14. 7

cu-

cuius declarationis hæc ſeries: *Congregatio ſacra Rituum viſo, & perpenſo memorali pro parte dimidiorum Canonicorum, & Quartenariorum Eccleſiæ Vlixbonnen. eidē ſacræ Congregationi porrecto, declarauit, Capitula, ſeu tractatus, & Congregationes, ac actus Capitulares per Canonicos Cathedralium, & Collegiatarum Eccleſiarum peractis diuinis Officijs, & præſertim Miſſa maiori, ne diuinus cultus propter miniſtrorum ſubtractionem minuatur, habendos eſſe, quod ſi dum Miſſa & alia diuina Officia celebrantur, aut Horæ Canonicæ recitantur, Capitula habere voluerint, niſi forte euidens neceſsitas id poſtulauerit eius Horæ, in qua id commiſerint, quotidianas diſtributiones minimè lucrari debere cenſuit.* Repetit idem Barb. *in Collect. Bullarij, verb. Canonici, & verb. Congregationes Capitulares, §. 4. & verb. Capitulum.* Et P. Hyeron. Garcia *in Summa de excellent. Sacerdot. tit. 2. difficult. 9. dub. 8. puncto vltimo, num. 29. ex Decreto Clementis VIII.* ita ſcribens: *De dōde ſe infiere, que regularmente hablando, no es cauſa legitima que eſcuſe, porque celebrar Capitulo en tiempo del Oficio potius eſt in damnum, quam in vtilitatem Eccleſiæ; y eſta es la mente del Papa, pues prohibe tenerlo en aquella hora: pero ſi ſe ofreciesſe algū caſo forçoſo, que no puede diferirſe, no ay duda ſino què quedaràn eſcuſados, y que podràn lleuar las diſtribuciones, porque el Pontifice no prohibe eſtos caſos incidentes, y peremptorios.* Vnde meritò infert Nicolas Garcia, *vbi proximè num.* 563. & ex eo Auguſt. Barboſ. *dict. cap.* 36. *num.* 16. non ſolum prohiberi illis horis, quibus diuina, mane præſertim celebrantur Congregationes Capitulures, ſed etiam quaſcunque alias particulares Commiſſariorum Capituli, adeò vt nec tunc liceat facere, aut exigere rationes, computa bonorum, & reddituum menſæ, vel fabricæ. Vti nec Miſſam dicere, vt communiter docent Scribentes, maximè Hieron. Gonçalez *in regul.* 8. *Cancel. §.* 7. *proœmial. num.* 181. Garcia de Benef. *d. cap.* 2. *num.* 390. March. *de ſacrific. Miſſæ part.* 2. *cap.* 35. *num.* 2. Lotherius *de re beneficiar. lib.* 1. *quæſt.* 15. *num.* 48. Bonacin. *de Sacram. Euchar. diſp.* 4. *quæſt. vltim. punct.* 7. *§.* 5. *num.* 7. Barb. *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 53. *num.* 134. *& in remiſſion. Concilij, ſeſſion.* 24. *cap.* 12. *& Bullarij, verb. Canonici, §.* 12. & P. Hieron. Garſ. *ſupr. num.* 30. qui omnes proferunt, Canonicum, qui tempore diuinorum Miſſam celebrat, non lucrari diſtributiones, cum cauſa celebrationis non ſit legitima, ſaltim vt excuſet à Chori aſsiſtentia, vtpote quæ poteſt in aliud tempus differri, & alijs rationibus à ſupra relatis perpenſis; qui & illud diſputant, an diſtributiones lucretur, qui licentiam ab Epiſcopo obtinuit illa hora celebrandi: & licet hac in quæſtione negatiua aliquibus placuerit, præſertim Bonacinæ; mihi tamen, magis affirmatiua probatur cū Nicolao Garcia, & Gonçalez, *ſupra*, qui ita declaratum affirmat his verbis: *Qui tempore quo cantatur vna Hora in Choro, Miſſam celebrat in eadem Eccleſia ex deuotione, vel obligatione, non dicitur interfuiſſe illi Horæ, nec illius diſtributiones accipere poteſt; ſi verò iuſſus fuerit à ſuperiore, vt celebraret, tunc reciperet. Superior tamen debet cauere à tali iuſsione*, cui ſubſcribit alter Garcia *de excellentijs Sacerdot. locò vbi ſup.*

Hucque ſpectat quod licet diebus 8
Dominicis, & feſtiuis Miſſa hora tertia, ex iuris diſpoſitione, celebretur, *cap. nocte ſancta* 48. *de conſecr. diſt.* 1. *cap. & hoc attendendum* 52. *ead. diſt.* ex quibus ita notauimus *ſupr. Hora* 3. In profeſtis tamen non niſi hora ſexta debet decantari, vt rerum Eccleſiaſticarum peritiſsimus Guil. Durandus admonet *in Rationali Diuinor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 20. & Nauar. *de Oratione cap.* 21. *num.* 31.

Vnde cum monitoriales litteræ ab Epiſcopo, ſeu illius Vicario generali, pro rebus furto ſubtractis, aut aliter deperditis expeditæ, debeant neceſſario inter Miſſarum ſolemnia à Parrocho, aut alio de ipſius licentia diebus feſtiuis in Eccleſia publicari, vt colligitur *ex Extrauag. Vnic. Ioannis XXII. de furtis*, & refert Petr. Anton. Lazarius, *de Monitorijs, ſectione* 1 *quæſt.* 19. *num.* 1. dictis horis publicentur operæpretium erit, vtpote quibus communiter his diebus ſolent Miſſæ decan-

cantari,& populus ad illas accedere. Sicque ſubaudiendum erit id, quod in Epiſcopo ſolemniter excommunicante diſponitur *in cap. Debent* 106. 11.*quæſt.* 3.videlicèt, debere duodecim Sacerdotes Epiſcopum circunſtare: & lucernas ardentes in manibus tenerè:quas in concluſione anathematis,vel excommunicationis proijcere debent in terram,& conculcare pedibus,hoc enim inter Miſſarum ſolemnia fiebat,vt omnibus tunc conueniẽtibus innoteſceret, quòd præmaxime in publicis his excommunicationibus deſideratur, vt colligitur ex textu *in c.curæ ſit* 20.*ead.cauſa,& quæſt.*vbi eo præſertim nomina excommunicatorum,præforibus Eccleſiæ affixi præcipiũtur, vt & hodie apud noſtros cum in tabela deſcribi mandatur, niſi vt de ipſorum excommunicatione vniuerſi Eccleſiam introeuntes certiorentur, audi textus verba: *Curæ ſit omnibus Epiſcopis excommunicatorum omnino nomina, tam Epiſcopis vicinis, quam ſuis Parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco poſita præ foribus Eccleſiæ cunctis conuenientibus inculcare, quatenùs in vtraque diligentia excommunicatis vbique Eccleſiaſticus aditus excludatur: & excuſationis cauſa omnibus auferatur*,quibus & indicari videtur,moris fuiſſe illo ſæculo, excommunicatorum nomina,ſiue ſcripturam nominum,diebus Feſtiuis præſente populo ad limen Eccleſiæ pedibus conculcare,hoc enim ſignificare videntur, ibi: *Eaque in celebri loco poſita præ foribus Eccleſiæ cunctis conuenientibus inculcare.* Et ſuadetur *ex dicto cap.debent*,vbi in anathemate iuuentur lucernæ illæ,quibus proculdubio excomunicati ſignificantur,in terram abijci, & conculcari,nõ aliter ac ſal infatuatum, quod iuxta Euangelicam doctrinam ad nihilum valet vltra,niſi vt proijciatur foras,& conculcetur ab hominibus,*cap. non omnes Epiſcopi* 2.*quæſt.*7. Quo referendum exiſtimo illud Concilij Auraſiconenſis,cuius fit mentio *in cap. cum aliquis* 108. *dicta cauſa, & quæſt.* Vt cum aliquis excommunicatus, vel anathematizatus pœnitentia ductus veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicauit,ante ianuas Eccleſiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo,qui eum hinc, & inde circumſtare debent;& ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet: tunc Epiſcopus apprehenſa manu eius dextera,in Eccleſiam illum introducat,& communioni Chriſtianæ reddat. Terræ enim poſtratus abſolutionem eo petere debebat ſi cõiectari fas eſt,quiã neceſſario à terra loqueretur opportebat, qui propter excommunicationem fuerat in terra proiectus.

Quibus adnectam ſex horarum ſpatium partem conſiderabilem cuiuslibet diei,etiam Romani,aut ciuilis cenſeri; vtpote quæ ipſius quartam partem conſtituunt,veluti obſeruat Anton. Diana,*reſol. moralium,part.* 1. *tit.* 9.*reſol.*1.*verſ.quid ergo*,vbi inde deducit laborantem,in die feſto per dictum ſpatium,lætalis culpæ reatum incurrere;nec poſſe ratione paruitatis materiæ excuſari. Nã licet regulariter quarta cuiuſque rei pars, minima habeatur; id non perpetuo verum eſt, vt caſu, de quo loquimur,& ſerotinæ collationis in ieiunio,quam & ſi prædicta ratione ad quantitatem quartæ partis eorum,quæ ieiunanti ad ordinariam cœnam ſufficerent, producant Reginald.*in praxi tom.*1.*lib.*4.*cap.* 14. *dub.*10.*num.* 185. Laym. *in Theolog. Moral.lib.*4 *tit.*8.*cap.*1.*num.*9.& Filliucius,*tom.*2.*tit.*27 *part.*2.*cap.*3.*q.*7. *num.*33. Id tamen meritò diſplicet Antonino Dianæ *ibidem.* 9

Ex quo fit ſex horarum defectum in præſcripta ætate ad profeſsionem, ipſam vitiare, nullamque reddere. Ita Villalobos *in Summa tom.*1.*tit.*15.*difſic.*20.*num.*1.his verbis: *Se dio por nula vna profeſsion, con parecer de los hombres mas doctos deſta Vniuerſidad de Salamanca, por auerſe hecho ſeis horas antes que el nouicio cumplieſſe los diez y ſeis años.* Idem docet ex Baſilio Antonin. Diana,*reſolut.moral.part.* 3. *tit.* 2. *de* 10

dubijs regulariter, reſol. 57. *& part.* 5. *tit.* 5. *reſol.* 18. Vbi ita Rotam cenſuiſſe obteſtatur, quibus, & nos ſubſcripſimus *Annalib. tractat. de ætate ad omnes humanos actus requiſita Anno* 16. 11 *quæſt. vnic. num.* 6. rationibus à Thom. Sancio expenſis, *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 24. *num.* 22. vbi contendit vnius, vel alterius horæ defectum officere validitati profeſsionis, vti in expreſſo declaraſſe Eminentiſsimos Cardinales expoſitioni Tridẽtini deputatos, affirmat Summæ fidei, auctoritatis, & doctrinæ vir Auguſt. Barboſ. *iuris Eccleſiaſt. lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 139. & Ioannes Machad. *in perfecto Confeſſore tom.* 2. *lib.* 5. *part.* 1. *tit.* 3. *doc.* 3. *num.* 3. Et ſi in contrariam ſententiam magis inclinent aſſerentes ſubſiſtere profeſsionem emiſſam qualibet hora vltimi diei, quo nouitius legitimam ætatem adimplet. Vt tenent Campanil. *in diuerſ. iuris Canon. rubr.* 7. *cap.* 6. *n.* 129. alijque apud Barboſam, *vbi proximè.*

12 Quibus congruit ex ſententia doctiſsimi P. Ioannis Marianæ *lib.* 2. *de morte, & immortalitate, pag. mihi* 398. Sex horas diurnas ſufficere ad laborem, & ſi hoc minimè ius noſtrum admittat, *l.* 2. *ff. de ann. legat. l.* 3. *ff. de Operis libertor.* ibi: *Itaque nec ei liberto, qui ſex horis dumtaxat ante meridianis præſto fuiſſet, liberatio eius diei contingit*, & ſi hoc diuerſam habeat rationem, vt ex his quæ ad huius l. explicationem *ſuperius Hora* 5. meditauimur, ſatis conijectatur.

13 Id tamen certius eſt, quod ſubindicat idem Ioan. Mariana, & probatur *in libris noſtris*; ſcilicet horam ſextam diei artificialis, horam eſſe quietis, & recreationis poſt laborẽ. Vnde Palladius Ægyptiorũ more, *lib. de re ruſtica*, in omnibus menſibus metitur horas duodecim à Solis ortu ad occaſum, ſextã accipiẽdo pro duodecima meridiana noſtri Horologij, quã otio adſcribit. Hinc nos appellamus *Sieſta*, quietis illud tempus ab hora *Sexta*, quaquieſci ſolebat, *vt elucidario noſtro linguæ Hiſpanicæ* contendimus ex eodem verbo, conſentit Sebaſt. Couarr. *in Theſauro eiuſdem linguæ.* Quod etiam Romanis commune fuit, audi Martialem *lib.* 4. *Epigr.* 8. qui poſtquam aliarum horarum officia diſtribuit, ita rem aperit.

Sexta quies laſsis, ſeptima finis erit.

Facit & apud Græcos incerti Auctoris diſtichon, quod ſic vertit Lilius Girald. *de annis, & menſibus, pag. in libro noſtro* 605.

Sufficit in ſextam labor horam, deinde ſequentes,
Vt viuas, numeri littera ζῆθι *monet.*

Hoc carmen ita Maxim. Planudes exponit: Ad ſextam diei horam, inquit, operari, & laborare decet, poſt hanc cibum procedere, quod etiam manifeſtatur per litteras Horologij; nam ſi Græcas litteras, quæ ſeptimam, octauam, nonam, & decimam horam ſignificant coniunges, verbum ζῆθι exprimes, quod *viue* ſignificat Latine, ac ſi dicat, cedas, vt viuas. Et quia meridianis horis interquieſcere ſolebãt veteres, & torpore quodã animi & corporis ſolui in ſoporẽ, torporis, & deſidiæ Dæmonẽm, meridianum dicebant, ita Euagrius *de octo vitijs: Deſidiæ Dæmon, qui etiam meridianus vocatur, Dæmonũ omnium grauiſsimus eſt, ac monachum ſub horam quartam agreditur*, meminit huiuſce obſeruationis Gaſp. Barth. *tom.* 2. *aduerſar. lib.* 45. *cap.* 4. à quo veluti periculoſiori, merito liberari exoptat Regius Vates *Pſal.* 90. *verſ.* 6. *ab incurſu, & Dæmonio meridiano.* Et ſic diuerſa hac de re alij ſenſerint, quorum meminit Torrebl. *iuris ſpiritual. lib.* 4. *cap.* 8. *ſect.* 16.

Hac de cauſa, cum ſpectacula Beſtiariorum, ſiue eorum qui beſtijs obijciebantur matutina fuiſſent; vt ſatis euincit Petr. Faber *ſemeſtr. lib.* 1. *cap.* 6 *ad finem*: Meridiana gladiatorum exhibebantur, vt horum quies, & oblectamentum, illorum triſtitiam leniret. Sic ex Seneca didicimus, *epiſt.* 7. illis verbis: *Caſu in meridianum ſpectaculum incidi, ludos ſpectans, & ſales, & aliquis laxamẽti, quo hominum oculi ab humano cruore acquieſcant.* Facit Tertul. *in apolog. cap.* 15. *Riſimus, & inter ludi*

ludicras Meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinātem, & ibidem P. Ludouic. de la Cerda *num.*494. Item Suetonius *in Claud. Beſtiarijs, Meridianiſque adeò delectabatur, vt à prima luce ad ſpectaculum deſcenderet, & meridie dimiſſo ad prandiū populo, perſederat.* Ex quo forſan conſuetudo irrepſit in tragædijs, & comædijs ludicrum aliquid, & iocundum intermiſcendi, quod *Entremes* vulgari ſermone, quaſi intermiſtionem dicimus, & Græci *Epiſodion* dixerunt, vt notat Lilius Gregor. Girald. *de Poetar. Hiſtor. dialogo* 6. *pag.* 231. vbi ex Theophilo, & Suida ſcribit epiſodiū, appellari in fabulis, id quod riſus cauſa infertur, extra ſubiectum, vel argumentum fabulæ, à quo idem profert Sebaſt. Couarr. *in Theſauro linguæ Hiſpanicæ, verb. Entremes*; cuius rei plura Lipſius *Saturnal. lib.* 1. *cap.* 19.

Erat enim meridies, vt illud proſequar, ipſiſsima quietis hora, vt nec iuris noſtri conditores latuit, cum ſic expreſsè caueatur *in l. Medicus* 26. & ſuadetur *in l. operarum* 50. *ff. de operis libert.* ex quibus idem *Hora præcedenti* admonuimus. Quæ etiam poſt meridianos cibos Epiſcopis permittitur, iuxta Gaſp. Cantarenum, *tit. de Officio Epiſcopi*, apud Genuenſem *in manuale Paſtorum, cap.* 23. *num.* 5. affirmantem poſſe Epiſcopum ſimio prandio aliquantulum honeſte cum familiaribus recreari, dummodo, inquit, recreatio in contumeliam alicuius, neque in obſcænitatem labatur ſcurrilitas ſummopere vitanda, in oratione grauitas ſeruanda, riſus immodicus cohibendus aliquos muſicæ genus nō reprehenditur, dummodo non ſit laſcibum: animi enim relaxatio illum alacriorem facit, ad negotia, & ad bonam valetudinem deſeruit. Et forſan hoc nobis inſinuare voluit Deus cum peractis omnibus, quæ admirabilem vniuerſi Orbis ſtructuram decebant, deambulat in paradiſo ad auram poſt meridiem, *Geneſ.* 3. *verſ.* 8.

14 Adſtruunt ergo proxima horam diei ſextam meridiem, & noctis medietatem conficere, cuius rei eam veram rationem his verbis aſsignat egregiè Polidor. Ripa *de noctur. tempore cap.* 6. *num.* 3. Ego exiſtimo, ſcribit, attento Hiſpaniarum vſu, qui media nocte duodecimam calculant horam, itidem, & in meridie, quoniam vero attento breuiore Horologio horarum ſumma diuiditur in quatuor partes, ita vt eſt quatuor ſex horarum quaternarijs integre conficiatur Orbis viginti quatuor horarum, & ſingulis ſex horis denuo prima enumeratur hora ad ſextā incluſiue; ideò in meridie opportune dicitur ſexta hora diei, in media nocte ſexta noctis hora; probat *l.* 1. *ff. de manumiſ.* Ad quam ſextam meridianam hora reſpexiſſe videtur, Virg. *Æneidos.* 8.

Sol medium cœli conſcenderat igneus Orbem.

Et Mart. *lib.* 3.

Iam primo Phetonte ſudat Æthon
Exarſitque dies, & hora feſſos
Interiungit equos meridiana.

Itemque Lucan. *lib.* 1.

Quæque dies medius flagrantibus æſtuat horis.

Nocturnam etiam horam ſextam deſcribit Virgil. 4. *ÆEneid.*

Nox erat & placidum carpebant feſſa ſoporem corpora, &c.

Ouid. quoque 5. *Faſtor.*

Nox vbi iam media eſt, ſomnuſque ſilentia præbent.

Necnon & Stat. *lib.* 2. *Theb.*

Aſt vbi prona dies longos ſuper æquora fines exiget,
Atque ingens medio natat vmbra profundo.

15 Dabantur enim accuſatori ex legis præſcripto ſex horæ, quibus in foro dicere, & cauſam verbo agere poſſet. Vnde Plinius *lib.* 4. *epiſt.* 9. ad Vrſum: *Nam cum ex lege accuſator ſex horas, nouem reus accepiſſet, ita diuiſerat tempora Reus inter me, & eum, qui poſt me dicturus erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur.* Cicero *pro Flacco*: *Quid enim fuit, quod ab eo redimeretur, vt duceret iudicium, cui ſex horas omnino iudex dedit.* Et rurſus 3. *actione in Verrem*, idem ſig-

ſignificaſſe videtur: *Hic tu fortaſſe eris diligens*, inquit, *ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam, niſi omni tempore, quod mihi conceſſum eſt, abuſus ero, quærere Deum, atque hominum fidem implorabis, circumueniri Caium Verrem, quod accuſator nolit tamdiu, quam liceat dicere: quod mihi mea lex cum det, eo mihi vti non licebit?* Conſentit Alex. ab Alex. *lib.4. dierum genial. cap.11. in foro autem leges cauebant, vt ſex horæ accuſatori, reo vero darentur nouem, ne paucioribus clepſydris tēpore præſcripto præcipitarent cauſas*, refert Franc. Pollet. *Hiſtoriæ fori Roman. lib.1. cap.2. ad finem.* Et ſi Aſconius Pedian. *in Orat. Ciceronis pro Milone*, ex Pompei conſtitutione memorat horas duo accuſatori, & tres reo datas.

16 Quòd interuallum, vt ex proximè narratis conijcitur, nedum ipſis tantū accuſatoribus, & reis, ſed & illorum patronis, & Oratoribus permittebantur, vt nec vltra prolixis rationibus commendatam cauſam inſtruerent, cuius tanta noſtris legibus cura fuit, vt ſiue verbo, ſiue ſcripto aduocatorum petulantiam, & temeritatem, quaſi qui horas ſermonibus fallunt, omnimodo auerſentur, inde *l.4. tit.16. lib.2. nouæ Recopil.* inter alia hæc leguntur: *Y otroſi defendemos, que en el proceſſo no diſputen los Abogados, ni los Procuradores, ni las partes principales, mas cada vna ſimplemente ponga el hecho en cerradas razones* Et expreſsius *ſanctione illa anni* 1594. ad bonum regimen edita 5. Februarij, quam vulgo *Auto de buen gouierno* dicimus, quæ nuperrime excuſis 128. locum obtinet, vbi ſic cauetur: *En Madrid a cinco de Hebrero de mil y quinientos y nouenta y quatro años, el Conſejo conſultò a ſu Mageſtad, que auiēdo viſto la demaſia que ay en Abogados, aſsi en hazerſe pagados, como en ſe alargar en las informaciones en derecho, parecia que de aqui adelante hagan las dichas informaciones breues, y compendioſas, en Latin, ſin Romance alguno, ſi no fuere algun dicho de teſtigo, o eſcritura, o pondera cion de ley, o Doctor que principalmente tocare al punto, y al que refiere a los otros ſin dezir los referidos por èl, ſo pena de veinte mil marauedis para la Camara de ſu Mageſtad, y pobres, por mitad.* Et inferius: *Y ſu Mageſtad vino en ello, y mandò que aſsi ſe hizieſſe, y ſe deſpacharon cedulas della para las Chancillerias, y Audiencias, y el Conſejo mandò ſe notifique a los Abogados de eſta Corte.* Et deinde *ſimili conſtitutione* 157. qua præſcribitur, nō niſi vnicum aduocatum, pro vno quoque litigantium in Senatu loqui debere, ſic ſcribitur. *Y anſi miſmo mandaron que los dichos Abogados conformen en quien ha de hablar en los eſtrados en el hecho, y derecho, que ſolo ha de hablar vno, y no mas, con breuedad, como lo diſpone la ley de la Partida, y leyes deſtos Reynos: Anſi lo proueyeron, y mandaron.*

Fuit ergo ſemper Aduocatorum in dicendo effrænata colluuies inuiſa, & exoſſa, quandoquidem hac de cauſa ab officio propellendos, vt litium concinatores admoneat Vlpianus *in l. ne quicquam 9. §.1. ff. de Offic. Procorſ.* id eſt, quaſi qui verbis aut cauſas confingūt, aut perpolliunt, vt explicat Alex. *dierum genial. lib.4. cap.15. & ibidem* Andr. Tiraquel. ex Alexandro Neapolitano, Petr. Gregor. *ſintagm. lib.* 49. *c.6. n.29. &* 30. Meritò enim loculētis iſtis, aut blateronibus ſilentiū à iudice poſſe indici ſub amiſsione Officij, tenet Gloſſa *in l. ex ea cauſa, ff. de poſtul.* cui & nōnulli ſubſcribunt, quibus accedit Ioan. Neuizan. *in Sylua Nuptial. lib.1. verb. non eſt nubendum, num.* 18. faciunt ſcripta à Cardinali Tuſcho, *pract. concluſ. iuris littera A. concl. ſ.* 233. *num.2.* vbi ex eodem Neuizan. refert Clementem V. S. Potificem, nōluiſſe eos in voce audire, propter impertinentia ipſorum verba, quorū nocumentum egregiè, & ſatis ad rem expendit idem Petr. Gregor. *vbi proximè*, ita: *Iudici porrò officiunt iſtæ Cicadæ, quæ nihil præter verba habent: quod illis veritatem obſcurent, & tempus iudicandis litibus decretum, battologia præripiunt, falſa pro veris inculcant, decipiuntque.* Nec reticeam Ciceronē, qui id egregie prædixerat, *de Oratore:* 17

Sunt

Sunt enim quaſi rabulæ, qui ſibi diſerti non videntur, niſi omnia tumultu, & vociferatione concuſſerint. Et paulò poſt: *Non enim cauſidicum, nec proclamatorẽ, aut rabulam hoc ſermone noſtro conquirimus.* Et elegantiſsimè D. Bernard. ad Eugenium *de conſt. lib. 2. cap. 10. Miror quemadmodum religioſæ aures ſuæ audire ſuſtinent huiuſmodi diſputationes Aduocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad ſubverſionem, quã ad inuẽtionem proficiunt veritatis; Hi ſunt qui docuere linguas ſuas loqui mendacium, diſerti aduerſus iuſtitiam, eruditi pro falſitate, ſapientes ſunt, vt faciant malum eloquentes, vt impugnent verum.* Quo & medicis vitio adſcriptum nec ſemel obſeruaui, vnde prouerbium: *Medicus loquax ægrotanti alius rurſus morbus*: hac de cauſa Virgil. 2. *Æneidor.* artem medicam mutam appellauit, vt notat Mercurial. *lib. 3. variar. lect. cap. 13.* ex Tulij Vrſini explicatione dicentis; mutam à Virgilio artem medicam nuncupatam, quod tota eius vis in operationibus, ac remedijs potius, quam in ſermonibus, atque eloquentia collocetur, quod Celſus, & Gallenus paſsim prædicant, ſed Celſi præfationis verba non ſubticeam, ſunt elegantiſsima: *Morbus autem*, inquit, *non eloquẽtia, ſed remedijs curari, quæ ſiquis è linguis vſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto maiorem medicum futurum, quã ſine vſu linguam ſuam excoluerit.* Et fortè hac mente artem medicam, Deorum manus eſſe credidit Herophilus apud Scrib. Larg. *epiſt. ad Iul. Calliſt.* Hinc apud veteres iactitatum vbi medico, ad ægrotum opus ſit, ibi non accedendum eſſe muſico. Id eſt, loquaci medico, nil extra vocem habenti. Meminit Vitrubius *lib. 1. cap. 1. Si vulnus mederi, aut ægrum de periculo eripere oportuerit, non accedet muſicus.* Idemque ſenſiſſe Sophoclem Aiac. Flagellif. notat Gaſpar Barth. *aduerſar. lib. 24. cap. 9.* conſentit Zacutus *in introitu ad praxim præcept. 3.*

Sed ne à noſtris longius abeamus, venditores quoque inanium verborũ omni æuo fuiſſe, Martialis indicat *lib. 6. Epigram. 19.* in Poſthumum Cauſidicum.

Non de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis eſt mihi de tribus capellis,
Vicini queror has ab eſſe furto.
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu cannas, Mithradaticumque bellũ,
Et periuria Punici furoris
Et ſullas, Marioſque, Mutioſque
Magna voce ſonas manuque tota
Iam dic Poſthume de tribus Capellis.

A quo nec diſſentit Gellius *noct. Attic. lib. 1. cap. 22. Memini ego Prætoris docti hominis tribunali me forte aſsiſtere, atque ibi Aduocatum non incelebrem ſic poſtulare, vt quam cauſam diceret, rem quæ agebatur non attingeret.* Quod de peſsimis dictum vellim, nam rectis & timoratæ conſcientiæ Aduocatis nil eſt laudabilius: Lapſa erigunt, fatigata reparant, nec minus prouident humano generi, quam ſi prælijs, atque bulneribus patriam parenteſque ſaluarent, vt ſcripſit Leo Imperator *in l. Aduocati, C. de aduocat. diuerſor. iudic.* facit *l. laudabile, ſequent. titulo*, & vt Theodorici vno verbo dicam apud Caſiodor. *lib. 1. variar. epiſt. 12. Quid enim aduocationis officio ornatius? Quod peregrinum negotium ad ſuas moleſtias trahit, vt laboribus ſubueniat alienis.*

Deinde vt vlteriora petamus, Eccleſiaſtici ſolẽt frequenter citare ſubditos, vt intra ſex horas compareant, quarum duas pro prima, aliàs duas pro ſecunda, & demum aliàs pro tertia deſsignant, vt docent Bancius *de nullit. titul. ex deffectu citationis, num. 108.* vbi id generali conſuetudine eſſe receptum teſtatur: refert Lazar. Fœnut. *de momento temp. cap. 21. num. 4.* qui & ſi iure communi attento id ſatis putet, argumento *l. contumacia 53. in princ. ff. de re iudic.* Et eorum quæ communiter notantur *in l. ad peremptoriam, ff. de iudic. & in cap. conſuluit, de offic. delegat.* ex quibus conſtat licere iudici citare ſemel peremptorie ad ſententiam intra tres dies, aut horas, quarum vna pro primo, alia pro ſecundo, & tertia pro vltimo, & peremptorio deſsignata videtur; cæte-

rum ſtante ſtatuto præcipiente, quod tertio citari debeat, non ſufficere vni cam eiuſmodi citationem pro tribus, docet, ſed omnes debere fieri diuerſis temporibus, ex Baldo *in cap. ex litteris, de conſtitut. in fine*, & Alex. *in l. 3. §. Prætor ait, num. 14. ff. de damno infecto.*

19 Vtrum autem poſt horam diei ſextam, noſtri ſcilicèt Horologij duodecimam, liceat Epiſcopo minores ordines conferre? Nondum exploratæ quæſtionis exiſtit. Negatiuam partem amplectuntur Silueſt. *Verb. ordo 2. q. 6. in fine.* Angel. *eodem verb. 5. §. 5.* & alij adducti à Fornerio *de ordine, c. 8. num. 3. verſ. Tertio nota*, Zerola *in praxi, part. 2. verb. Ordo, verſ. Decimo.* Philib. *tract. 1. part. 7. cap. 5. n. 3.* qui docent, ordines minores minimè poſt prandium dari poſſe.

Pro affirmatiua tamen probabiliori pugnant Henriq. *lib. 10. cap. 12. num. 2.* & alij quibus adhæret nouiſsimè P. Leander *in ſept. Sacram. tract. 6. diſp. 9. quæſt. 6. part. 2.* vbi ita praxim Hiſpaniæ, & Italiæ obſeruare affirmat, cuius & teſtis adſum.

20 Eſt etiam huiuſce inſpectionis annum naturalem, ſiue ſolarem confici ex trecentis ſexaginta quinque diebus & ſex horis, vt extat notiſsimum, & aduertit Iulius Labor. *elucubrat. variar. tit. 1. cap. 6. num. 15.* qui & *num. 16.* ſubiungit annum eſſe duplicem, communem, & biſſextum. Primum conſtare ex CCC. LXV. diebus. Secundum, qui & intercalaris dicitur, dies CCC. LXVI. habere: Progreditur enim annus ciuilis per dies integros, neglectis minutis horarum, cum ſit inſtitutus ad cõputum vulgi, quod minutias percipere non poteſt. Vt autem cum anno aſtronomico proſequitur, quo ad fieri poteſt congruat, loco horarum, & minutiarum, quarto quoque anno intercalatur dies vnus, & quia dies interiectus aliquando plus continet, quam fragmenta præcedentibus annis neglecta, ideò inſtitutum eſt poſt reformationem Kalendarij, vt quadrigenteſimo quoque anno biſſextilis annus omittatur; ne alioquin
tilis annus omittatur, ne alioquin
æquinoctia, & ſolſtitia verſus principia menſium paulatim progrediantur; quam diuerſam anni dimenſionem Cõſultos non latuiſſe, planè conijcitur *ex l. ita vulneratus 51. §. æſtimatio, ff. ad l. Aquil. l. cum hæres 4. §. Stychus, el ſegundo, ff. de ſtat. liber. iuncta Gloſſ. ibidem.*

Qui quidem annus trecentorum, & 21 ſexaginta quinque dierum; non per momenta temporum in horas, & ſemihoras iure ciuili computatur, *l. anniculus 134. ff. de verbor. ſignif.* vt ſi hora prima à meridie quis natus ſit, eà hora anniculus dicatur: hoc enim non inſpicitur inquit Petr. Rebuf. *in dicta l. anniculus*, facit *l. cum hæres, §. Stychus ff. de ſtat. liber.* Ex quo infert, non cenſeri interruptum proceſſum, ſi vltimo die anni (poſt horam tamen, qua mathematice fuit completus) pars compareat, licet aliàs omnino tranſacto hoc anno interrumperetur, ex Bartol. *in §. 23. de iuriſd. omnium iudic.* & hoc computandi modo vti debere, inquit, in anno ad proſequendam appellationem conſtituto, *cap. cum ſit Romana, de appellat.* In eo poſt cuius lapſum miſſus in poſſeſsionem ex primo decreto efficitur verus poſſeſſor, *l. ſi finita, §. ſi plures*, vbi Gloſſ. *de damno infecto.* In præfixo, iudici delegato àd exequẽdã ſententiam, *cap. quærenti, de offic. delegat.* Et hæredibus vt non niſi intra annum cõtra ipſos competat actio in iudicio repetundarum, *l. 2. ff. ad leg. Iuliam repet.* Itemque in deſignato ad reclamandum erroris cauſa contra ſententiam, *auth. quæ ſupplicationes, C. de prec. Imperat. Offer.* Ad deliberandum, vt ſi intra illum inſtitutus decedat, hæreditatem tranſmittat, *l. cum antiquioribus, C. de iure delib.* Et tandem nonnullis alijs, quibus annus fauore ma gis, & ex benignitate, quam odio præfigitur.

Vnde cum anni, & duorum menſiũ 22 ſpatium, quod publicanis ad gabellarum exactionem præſcibitur *in l. 19. tit. 17. lib. 9. Recop.* Potius in odium

O ipſo-

ipſorum ſtatuatur, vt priora *eiuſdem l.* verba demonſtrant, ibi: *Por relevar a nueſtros ſubditos, y naturales de moleſtias y vexaciones injuſtas: y porque nueſtros Arrendadores ſepan dentro de que tiempo han de pedir las nueſtras Alcabalas, &c.* Non per dies, ſed per horas, ſemihoras, & momenta erit computandũ ita, vt ſi poſt illius horæ punctum, quo anni, & duorum menſium ſpatium completur, Publicanus gabellam in iudicio petierit, nequaquam ſit audiendus. Idque veriſsimum puto, dummodo annus in dict. l. non pro ſolari CCC. LXV. dierum ſubaudiatur; ſed pro eo omni tempore, quo fuerint gabellæ conductæ, ita, vt legis ſenſus ſit, Publicanum debere tempore ſuæ conductionis ſiue vnius, ſiue plurium annorum fuerit, & duobus menſibus ſequentibus, à venditoribus gabellas petere, alioqui dicto tempore elapſo actionem amittat. Hocque legiſlatorem ſenſiſſe ſemper exiſtimaui, illis verbis: *Mandamos, que de las ventas que ſe hizieren de bienes muebles, o ſemouientes, ſean obligados a pedir aſsi el Alcabala, como las penas, en todo el año de ſu arrendamiento, y en dos meſes deſpues.* Nec enim inuſitatum videri debet annum in iure pro quocunque tempore accipi, ſiue trecentis & ſexaginta quinque diebus maiore, ſiue minore, vt pro hebdomada, *in cap. tenere* 4. 31. *diſt.* ibi: *Anno vicis ſuæ.* Vbi obſeruat Gloſſ. colligiturque ex tradditis à Quintiliano Mandoſio *in caſibus annal. num.* 8. *& ſeqq.* M. Anton. Bard. *de tempore vtili, & continuo, cap.* 2. *n.* 4. Sic item accepiſſe videtur Plutarch. *lib. de ſect. Oration.* cum annum pro hominis ætate vſurpat; eo inquit Lelius Viſciol. *horar. ſucceſsiuar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 2. quia vt annus plura tempora horarum, videlicèt, dierum, & menſium continet; ſic etiam hominis ætas ex eiſdem circulo ſuo annorum contexitur, nec mirum ætatem annum dici, cum homo ipſe annus item nec immeritò inde dici poſsit, quod tot membris, quot diebus anni reuolutio conficitur, & illius corporalis ſtructura conſtet, vt nonnullis placuit, vel trecentis ſexaginta quatuor, vtpote magis Epiphanio probatur *contra hæreſim Baſilidis*, Scribenti, & Mantuæ *in gloſſario iuris, claſ.* 1. *dialog.* 23. *num.* 3.

Sed vt rem proſequamur, ſenſus *dictæ l.* 19. *Recop.* eo modo quo diximus, ſatis euidenter ex ipſius verbis colligitur: nam vt ex relatis patet, toto tẽpore ſuæ locationis Publicano conſeruat actionem petendi gabellam, ibi: *Todo el año de ſu arrendamiento.* Ergo ſiue fuerit vnius anni locatio, ſiue plurium (cum gabellæ non vno tantum, ſed pluribus annis ſoleãt locari, *l. penes, C. de vectigal. l.* 2. *&* 4. *tit.* 13. *l.* 13. *&* 18. *tit.* 11. *lib.* 9. *Recop. cap.* 6. *incipiẽti*: *Otroſi, con condicion, que ſi pareciere a las juſticias, in nouis gabellarum punctuationibus*, ex quibus notat Gironda *de gabel. part.* [illegible] *num.* 17.) integro locationis tempore exigendi ius habebit. Verbum enim illud *año*, licet in ſingulari, idem operatur ac ſi in plurali poſitum fuiſſet, cum vbi ratio ſuadet, etiã ſingularis importat pluralitatem, *l. filij, de verbor. ſignif.* Molin. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 21. *&* 22. Velaz. de Auendaño *in l.* 40. *Tauri, gloſſ.* 10. *num.* 5. *& l.* 41. *gloſſ.* 2. *num.* 13. Caſan. *conſ.* 4. *vol.* 1. *num.* 20. Flores de Mena *ad Gamrã, deciſ.* 225. *& lib. variar. quæſtion. q.* 17. *num.* 38. P. Molin. *de iuſt. & iure, diſp.* 590. & plures alij quibus id probabimus *noſtris obſeruat Grãmatico-legalibus verb. ſingularis.*

Idque adeò verum exiſtimo, vt non ſolum ſi plurium fuerit annorum locatio, his omnibus actionem ad gabellarũ petitionem concedam: imò & toto tempore ſecundæ locationis, ſi prima finita iterum reconduxerit. Hoc caſu indubitatum crediderim publicanum poſſe gabellas primo locationis tem-tempore debitas, quolibet anno ſecundæ locationis repetere, quoniam *prædicta l. Regia* concedit actionem conductori gabellarum, donec conductor eſſe deſinat, & cum fuerit officio functus etiam per duos menſes. Ergo ibi ſemel & iterum, quis gabellas conducit,

cit, debita prioris locationis, etiam ſecunda durante extorquere poterit, donec conductor eſſe deſierit, & quaſi non conductori poſsit item duo illi menſes competere ad exactionem; ſicque cenſui *in vna Taurinenſi vectigaliū, quæ ad Præfectos Nobilium huius Cancellariæ fuit deuoluta* 20. *Octobris* 1646.

23 Et ſubhaſtatio rerum fiſcalium, quæ ex præſcripto *l.* 5. *tit.* 11. *lib.* 9. *Recopil.* ea hora fieri debet, qua homines in foro conueniunt, vt ſupra *in Antelog. minut.* 131. notabimus; hora ſexta fiat conſectarium elicitur, cum hac frequẽter homines ad forum concurrãt, teſte Guil. StucKia *antiquit. conuiuial. lib.* 1. *cap.* 11. qui id verbis iſtis affirmat: *Obſeruabis etiam hic, id quod Brodeus, lib.* 4. *Miſcel. cap.* 32. *annotat, quoniam maxima populi olim circa horam. ſextam, id eſt, meridiem in foro eſſet frequentia*; quod & noſtris commune ſciunt omnes, aliter vero facta ſubhaſtatione publicorum redituum, aut rerum fiſcalium, nullius erit roboris ex defectu ſolẽnitatis requiſitæ, ideoque nouis adiectionibus, vulgo *pujas*, erit locus, veluti in propoſito adnotauit Bobadilla *in polit. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 20. his verbis: *Y a eſto digo, que o el remate ſe hizo ſin aſsiſtencia de la juſticia, y Diputados, y a deshora, priuadamente, ſin pregones, y omitida la ſolemnidad de derecho neceſſaria: y en eſte caſo es nulo, y ſe deue admitir la baxa.*

24 Vtrum autem vomitu laborantibus, ſi per ſex horas ſaltim quieuerint, poſsit ſacra Euchariſtia miniſtrari? Elegans eſt diſquiſitio, in qua neceſſario cum Medicis, præmittẽdum bifariam contingere ægrotantes vomitu lancinari, aut quia ſolum euomant quidquid deglutiunt, ſiue alimentum ſit, ſiue potus; quandiu vero nihil deglutiunt quieſcat ventriculus, & vomitus, moleſtiam eiuſque euentum effugiant. Et hoc duobus modis conſiderandum venit, poteſt enim alimenta, & potiones reijcere, & non omnia, aut cuiuſque ſortis, & quouis modo præparatos cibos, aut potus ſtatim excludere, & hoc ſiue in moderata, ſiue in paucißima quantitate deglutiantur.

Secundo modo, vomitus contingit, non excitato, aut moleſtato ventriculo, occaſione alicuius rei deglutitæ, ſed ob propriam morbi ideam, tanquam accidens eius vomitum excitãtem (vomitus enim accidens morbi, non morbus eſt.) Quod accidens trifariam euenire poteſt, aut aſsiduè, & continuè, ita vt breuißima ſit reiteratio vomitus, aut quia per determinata interualla repetat, aut quia indifferenter eueniat non repetens ſtabili, ſed variato tempore, vt ſi modo per horam, modo per dimidiam; poſtea per duas, aut tres, aut longiorem durationem euariet, vt in nulla duratione, ſeu intermittentia certum temporis retineat, & ſeruet.

His prælibatis, ſit concluſio prima; ſi alimentum moderatum ventriculus reijceat, paruum tamen retineat, propinari Euchariſtia debet, abſque vlla diſtinctione horarum quietis, eſt enim in hac hypoteſi vomitus occaſio quãtitas moderata alimenti, quæ & ſi moderata in mole videatur, ſi cum mole cõmuniter per ſanitatem aſſumpta cõferatur, verum reſpectu hominis iam ægrotantis, immoderata, & moleſta ventriculo eſt; ſicque irritatus ventriculus tanquam pondus moleſtum, & ſibi inimicum recuſat; partior vero delicatiorque cibus retinenti virtuti proportionatus exiſtens, amplectitur, detinetur, & coquitur; ſignum euidens quod detinebit non minus, quæ minus pondere grauent. Et cum incomparabiliter pondus Euchariſtiæ ſit minus, detinebitur, non dubie, cui retentioni attenta contemplatio erga tantum beneficium, mentem Chriſtianorum occupans, non parum ſuccurrit, cum omnis attenta cogitatio ſenſum moleſtiæ, ſine quo vomitus non agitur, ſuſpendat. Quam aſſertionem docte tradidit Ioan. Sancius *ſelectar. moral. diſp.* 38. *num.* 2.

Reſtat vero contra illam diſcutiendũ pulcherrimum dubiũ ob exceptionem

nem ab eodem Sancio adductã, ſequentibus verbis: *Imò & ſi modicum non retineat, non ſtatim credendum eijciendam Euchariſtiam, præſertim ſi hoſtia conſecrata tam exiguæ quantitatis eſſet, quod iudicio medicorum crederetur non irritatura ſtomachum, cum parum pro nihilo reputetur.* Quæ exceptio non leuẽ difficultatem ingerit, ſæpè enim, imò frequentiſsimum eſt quando ſolum fit ciborũ vomitio ſub quálibet, & ſi minuta quantitate, non irritari ſtomachũ ab alimento aſſumpto, ſed commotione ad deglutiendum requiſita vomitum excitari: interdum enim tanta datur ſuccorum, ſeu excrementorum in venrticulo, faucibus, & gula ſtabulantium malignitas, vt vel leuiſsima eorum commotio vomitum, & moleſtiſſimam nauſeam ſtatim excitet. Quod inde ſuadetur, cum paſsim videamus ob ſolam recordationem alimenti, vt deglutiatur propoſiti, nauſeare ſtomachum ſumma moleſtia. Quid ergo non faciet ſi neceſſaria Euchariſtiæ deglutio proponatur, quando ſola deglutionis memoria tam moleſte nauſeare cogit. In hoc ergo caſu, ſeu in hac vomendi occaſione, nullomodo ſuadenda eſt Euchariſtiæ ſumptio, eſt vero probabiliſsimum, eam excrementorũ grauitatem relatas nuper partes obſidere, quando tam nauſeabundus ventriculus ſupponitur, vt vel minimum alimẽtum ad vomitum ſtatim inuitet, & moueat: nam obiectum tam leue, nec ad irritandum pondere, aut qualitate aliqua idoneum eſſe poteſt, & hinc in cauſam intrinſecam culpa vomendi reijcienda eſt, ex cuius commotione tam teter vapor exhalat, quá do ad deglutiendum inſtrumenta mouentur.

Illud vero vel me tacente ignorare non licet, quod cum ad vomitum perficiendum non ſufficiat quælibet nauſea, ſed magna compreſsio requiratur, vt ſurſum moueatur alimentum deuoratum, quia eſt corpus graue; contingere rectè poteſt, quod morti iam proximus non euomat, & ſi antea robuſtior alimentum ſurſum detrudebat: maior enim conatus requiritur ad vomendum, quam ad nauſeam, ille vero maior in morti iam proximis non dabitur. Sicque in hoc extremo tentari debet Euchariſtica ſumptio, nec rectè inferas, quod qui ob extremum languorem non poteſt euomere, nec poterit deglutire, cum vtrumque opus eiuſdem partis, & facultatis ſit; nam deglutio facilius fit, quam vomitio, non ſolum, quia corpora grauia facilius deorſum, quam ſurſum mouentur; ſed quia lege naturæ facilior deglutio fit, & ſic poterit non expelli, quod fuit deglutitum, etiam ſi expulſionem deglutiti natura nauſeabunda procuret. Et hoc vel libentiſsimè noto, ne vt deſperatus ad ſuſceptionem Euchariſticam relinquatur, qui ob robur expellentis virtutis quicquid deglutiebat, reiecit; nam effœminata ex expultrix ingraueſcente morbo expellere quod antea non poſsit. Sicque experimento docemur, pereuntes ob vomitum, aut deiectionem, antequam animam agant, ſunt tamen morti iam proximi, nullam euacuationem perficere, & ſi crebro irritentur.

Quando vero vomitus moleſtat nõ ob deuoratos cibos, ſed ob propriam morbi ideam prauum humorem expellendo natura, & eius conſortio quidquid deuoratur, ſi vomitus aſsidue, & continuo reiteretur, extra dubium omnes admittunt, Euchariſtiam concedẽdam non eſſe; non enim datur tempus idoneũ ad deſitionem ſpecierum, & permutationem in aliam ſubſtantiam.

Si verò vomitio continua non ſit, ſed per interualla repetat, nõ leue diſſidium datúr, quid in hac hypoteſi ſit tenendum, Ioannes Sancius *loco citato*, tam indifferenter loquitur, vt ex eius lectione certa regula deduci repugnet. Verba ſunt: *At ſi vomitus, vel ſeceſus ſecundo contingat modo, & talis naturæ ſit, vt etiã nullo ſumpto cibo perduret, miniſtrari nullo modo debebit ſacra Euchariſtia, a quo tamẽ vomitu ſi ægrotus ceſſauerit per ſex horas, iudicet medicus num Euchariſtia poſsit miniſtrari, & ſi medi-* 25

dicus abſit, non timerem ego Euchariſtiã porrigere, cum tunc prudenter indicetur vomitum ceſſaſſe, licet non omnino, in melius tamen abire ſaltem per tempus opportunum, quo prudenter poſsit indicari, nec etiã intra aliã horam redditurum vomitũ (ſicque cenſere notát medicos Doctores quos in Curia Mantuana conſuluit) *vnica enim hora ſpatium ſufficiens eſt, vt ſpecies Sacramẽtales digeri poſsint. Quod ſi contingat ſtatim ſumpta ſacra buccella vomitum reddire, per accidens erit, & contingere poſſet, etiam ſi infirmus nunquam vomuiſſet.*

Nos vero altius rem propoſitam conſiderando dicimus, quòd ſi vomitus per determinata, & certa interualla repetat, Euchariſtia ſacra concedenda ſit, etiam ſi interuallum quartam horæ partem ſolum occupet: eſſeque graui nota digniſsimum in periculo graui per ſex horas ſpectare vomitus intermiſsionem, vt Sanctiſsimum Chriſti corpus concedatur. Quæ enim idonea excuſatio reddenda erit ſi ante obitum per duas horas, aut tres, nullus præceſſerat vomitus, & ſex ſperando ante earum complementum tanto, & tam neceſſario pignore priuatum, naturæ debitum animam exhalando per ſoluiſſet? cum certum mihi ſit, non ſolam quartam horæ partem adæquatum ad deſitionem ſpecierum tempus includere, verum & multo minorem dilationem ſufficere ſi ægro conſulatur vt aſsidua attritione cum lingua, & palato ſpecies infra os exquiſite attenuentur, vt calore reſolutæ in aliam ſubſtantiam mutentur breuiſsimè, quod vel ex hoc facile diſces, ſi enim hoſtiæ non conſecratæ madidam portionem digitis premas, & teras, aut omnino euanuiſſe percipies, aut in aliam ſubſtantiam fuiſſe permutatam agnoſces. Quinimo cenſeo, ſacras ſpecies ſic lingua & palato altritas, & in minutulas partes diuiſas, nec vomitus obiectum, ſeu materiam eſſe poſſe, neque facile reijci etiam ſi alterius rei vomitio ſequatur; non obiectum, quia nec pódere, nec qualitate moleſtare poteſt, non pondere conſtat, non qualitate, non minus, cum temperatiſsima ſit hoſtia conſecrata. Eſtque ob id laudanda illius panis compoſitio, quia temperatiſsima, & in tam leui, & tenui materia, tam facileque, tum alterabili, tum in aliam ſubſtantiam mutabili, vt ſic celeri tranſmutationi reſiſtere nequeat; & ſi ijs annectas glutinis proprietatem nanciſci, percipies quam facile, quam ſit difficile, ſemel in ore (vt nuper dicebam) ſpecies exquiſite contritas, & attenuatas, vomitu reijci poſſe, etiam ſi alia excrementa trudantur, vt hinc tibi conſtet omnẽ modum facili corruptioni ſpecierum conducentem ſanctam Eccleſiam conſuluiſſe, vt ſaluti animarum in periculo tam præcipiti per morbos acutos paſsim occurrenti, occurreret etiam ipſa. Liberiuſque quam multi putant cõcedatur, tam longum tempus inter vnum, & alium vomitum requirentes vt dari poſsit, velut ſi non ſit ſeccurius, & Religioni Chriſtianæ plauſibilius, animarum ſaluti omnifariam per ſe intendere, quam ob timorem effectus per accidens contingentis, tam fructuoſo, & ſaluationi animarum requiſito dono priuari.

Et hinc deducitur quod quando per determinatus periodos, ſeu reiterationes vomitus veniunt, ſi inter vnũ & alium mediat tempus determinatum quartæ partis horæ, licitum ſit, & dari debeat Euchariſtiã, cum ſit idoneum tempus ad permutationem, & reſolutionem ſpecierum, præſertim ſi vt dixi acurata, & diligens altritio in ore cum lingua fiat, ſcimus enim vniformiter ſæpiſsimè naturam expulſiones excrementorum, & humorum reiterare, & eadem hora infalibiliter repetere, vt in quotidianis tertianis, & quartanis, febribus non ſine omniũ admiratione quotidie experimur, qui ordo inconcuſſus in vomitus, & alijs expulſionibus paſsim animaduertimus.

Et in hac ſuppoſitione repetitionis certæ, dandum eſt corpus Domini ſtatim à vomitu, quia nunquam vomitus venturus plus diſtat ab alio, ſicque du-

duratio maior ad ſpecierum permutationem inuenietur; nec natura ineptior ad nouam expulſionem mouendã, quam a fine vomitus eſſe poteſt. Eſtque tutum conſilium in quolibet caſu timendi vomitum (vt à medicis didici) cucurbitulam ventriculo affligere cum multa flamma, ſtrenue enim contra reiterationem vomitus pugnat, & ventriculum inquietum detinet, non ſolũ quia ſenſatione ſua obiecti moleſtiam expellendi obſcurat, ſed etiam quia compreſioni ventriculi ſine qua vomitio repugnat egregie reſiſtit in contrarium motum trahendo ventriculum. Et ſi quæ ſunt alia auxilia vomitum reprimentia infirmoque, grata à medico petenda ſunt.

Similia obſeruanda cenſeo, quando natura in repetitione vomitus tempus certum, & determinatum non ſeruat, ſed nimis evariat, nam vt poteſt breui vomitum reiterare, ſic poterit longiſsimè à primo vomitu alium tentare; non decet enim per vomitum dubium id quod per ſe animarum ſaluti tantopere confert negare, eſtque difficillimum quod applicata tunc cucurbitula non ſiſtatur vomitus tẽpore idoneo, vt in ore attritæ, & agitatæ ſpecies nouam formam acquirant, cũ (vt antea monui) tam promptè mutationem accipiant.

26 Et ſit pro coronide, quod ſi delirantibus iam, qui ante delirium Euchariſtiam anxie, & deuotè petierunt, dari permittitur, ex ſententia Angeli *in Summa, verb. Euchariſtia 3. num.* 15. *Angel. quæſt. 2. de Euchar. art. 7. concluſ.* 2. Armil. *verb. communio, num.* 25. Victoria *d num.* 84. Zanard. *in Summ. 1. part. tit. Euchar. cap.* 7. Ioann. de la Cruz *in Summ. q. 5. de Euchariſtia, è dub. 5. concluſ.* 3. Sancius, *vbi proxim, dict. diſput.* 38. *num.* 10. P. Leander *quæſt. moral. in ſeptem Sacram. part. 2. tit. 7. de Euchariſtia, diſput. 6. quæſt.* 12. Vbi id verum putat etiam, ſi non expreſsè, ſed tacite, & implicite, & quod magis eſt, interpretatiuè, petiſſe videantur; ſufficiet, inquit, vt aſſumentes antea chriſtiane vixerint, vt per hoc interpretatiue cenſeantur petere Sacramenta ſibi vtilia, iuxta Nauar. Suar. Bonac. Hurtad. Dian. & Lugo, quos in id adducit. Si enim delirantibus eiuſmodi Euchariſtia conceditur, neſcio cur negari debeat in caſibus à me propoſitis, nam in delirijs nulla actio datur certa, & ſecura, & vt putatur quod Euchariſtiam deglutiet, poteſt illam ſpuere, aut alio modo indecenter tractare, quoniam delirantes mouentur praue à facultate regente ex propria idea morbi, ita vt nulla actio rationi conſona ab eis per ſe ſperanda ſit, quælibet vero erronea debeat timeri. Et nihilominus Eucharisticum donum conceditur, quia euidenter non conſtat de indecentia aliqua, & ſi poſsibilis ſit; ſimili ergo ſpe in caſibus à me adductis propinari debet, quia euidenter non conſtat de vomitus reiteratione in tẽmpore tam breui, vt ad ſpecierum permutationẽ, vt iam probaui requiritur.

His accedat matrem, quæ ex na- 27 turali, ciuilique lege filiò recens nato lactantum primo vitæ triennio præſtare tenetur, *l. penult. C. de patria poteſt.* quam ita interpretantur præter antiquiores Palac. Rub. *in cap. per veſtras, notab. 3. §. 23. num. 1. de donat. inter vir. & vxor.* Bald. Nouel. *tit. de dote, part. 6. priuil. 6. verſ. quod tamen.* Cæſar Lãbert. *de iure patr. art. 6. 3. q. princ. n.* 21. Roland. Valle *conſ.* 54. *n.* 80. *vol.* 2. & multis alijs relatis Mart. Coler. *de alimentis, lib. 1. cap. 6. n.* 4. & quam plures alij, quorum auctoritate id ipſum tradidimus *noſtris annal. de ætat. ad omnes human. act. requiſ. anno 3. quæſt. 1. num.* 6. non ſtatim à purpureo mandare obſtringi, vt voluiſſe videtur Alfonſ. Carranç. *de partu, cap. 13. §. 4. n. 4. &* 8. Sed nonnullis ab eo horis elapſis; quinque ſcilicet, aut ſex, veluti ſubaudit doctiſsimè Franc. Valles, ex Galeno 1. *de tuenda valetudine*, qui de recens nati procuratione agens, nõnulla ante infantuli lactationem præmittenda neceſſario conſtituit his verbis: *Recens natus infantulus cuius corporis conſtitutio omni naturali vitio vacat:*

pri-

primum quidem faſcijs deligetur, ſed corpori prius toto ſale inſperſo modice, quo cutis eius denſior ſolidiorque reddatur (& paucis interpoſitis) *ergo hi faſcijs inuoluti lacte pro alimento vtantur, & balneis ſalubrium aquarum.* Quam recens nati neceſſariam procurationem ſignificaſſe videtur Ezechiel *cap. 6.* ibi: *Et quando nata eſt in die ortus tui, non eſt præciſſus vmbilicus tuus, & aqua non eſt lota in ſalutem, neque ſale ſalita, neque inuoluta panis*, & paucis interiectis) *tranſiens autem per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo, & dixi tibi, cum eſſes in ſanguine tuo viue.* Alloquitur Dominus Ieruſalem, per allegoriam ductam ab ortu, & educatione infantulæ, ingratitudinis illam arguens, exprobanſque, quod cum in lucem educta, ſeruata ad incrementum perducta, & ornata ſit, alioqui in ipſo primo ortu peritura, his omnibus abuſa, cùm omnibus gentibus fornicata ſit, quibus adeò Galeni verba congruunt, vt alia ex alijs tranſcripta videantur, nam Propheta *aqua non eſt lota in ſalutem.* Galenus *vtantur balneis ſalubrium aquarum*; Propheta *neque ſale ſalita.* Galenus *ſale prius modice corpori toto inſperſo*; Ille *neque, inuoluta pannis*; hic, *ergo faſcijs inuoluti.* Hoc intereſt ſolum, quod Propheta ordinem quo hæc agi debent ante ablactationem, melius ipſo ſermone expreſsit. Primum omnium, præſcindi atque alligari debet vmbilicus, mox puer lauari ſalubri balneo, mox ſaliri, deinde inuolui pannis, poſt hæc omnia ſua hora lactari, quod quidem Galenus etiam toto illo libro docet ſatis dilucide: Ergo antequam hæc omnia exequantur, quæ ex Valleſij opinione ſex horarum ſpatium requirunt, mater a lactandi obligatione erit libera, & interim vt ipſe ait, aliquid diſpumati mellis lingendũ puerulo dari debet, ne redundet pituita. Vnde ſi tunc mori filium contingeret, nil matri poterat imputari ex quo non lactauit, cum fecerit quod ipſi opportebat, nec ad aliud teneretur.

MINVTA HORAE SEPTIMAE.

Filius Reguli hora ſeptima à febre liberatur, 1.
Septenio Spiritus Sanctus ſignificatur, 2.
Chriſtus ſeptem horis opus redemptionis perfecit, 3.
Chriſtus fuit captus hora matutina poſt Iudæ oſculum, 4.
Septem Horæ Canonicæ quare in Eccleſia adinuentæ, 5.
Miſſa qua hora poſt meridiem poſsit celebrari? 6. *&* 8.
Meridies quod ad effectum Miſſam celebrandi non puntualiter, ſed moraliter eſt metiendus, 7.
In Eccleſiaſticis non puntualiter, ſed moraliter proceditur, ibid.
Eccleſia non ſequitur veros, ſed medios motus Solares, & Lunares, ibid.
Pius V. abrogauit omnes licentias, & priuilegia celebrandi tribus horis poſt meridiem, 8.
Regulares an vi ſuorum priuilegiorum poſsint tribus horis poſt meridiem Miſſam dicere? 9. *& ſeq.*
Iuſta intercedente cauſa, vtputa alicuius

cuius ſolemnitatis licet poſt meridiem, etiam per trium horam ſpatium Miſſam inchoare, 10.

Sacerdoti iter facienti licet Miſſam poſt meridiem inchoare, 11.

Epiſcopus an poſsit diſpenſare circa celebrationem Miſſæ horis pomeridianis? 12.

Et an idem poſsit Commiſſarius S. Cruciatæ? 13.

Pro communicando infirmo ſi ſpecies deficiant, permittitur ſacrificatio, etiam hora diei nona, 14.

Text. in cap. nihil. 16. 7. quæſt. 1. explicatur, 15.

Si interſacrificandum Sacerdos ægrotet, poterit Miſſa, alio non exiſtente, à Sacerdote aliquo pranſo perfici, ibid.

Cum Miſſa fuerit ante meridiem inchoata, rectè poſt longum ab ipſo interuallum finitur, 16.

Si ordinum ſolemnitas ſit ante meridianum tempus cœpta, Miſſa poterit poſt horam nonam, ſiue tertiam à meridie incipi, 17.

Præceptum de audienda Miſſa an ſolum pro tempore ante meridiem obliget, aut pro omni eo, quo Miſſa poſsit, etiam ex aliquo inopinato caſu inueniri? 18.

Qui ſtàtim à media nocte Miſſam audit adimplet præceptum, 19.

Negligens audire Miſſam in Aurora, certus, quod alia hora non eſt dicenda, peccat, 20.

Incola illius loci vbi feſtum colitur tenetur, & ſi breuiter ſpatio temporis futurus ſit alio loco vbi feſtum non colitur, Miſſæ auditionem præuenire, 21.

Legatum Miſſarum nocte dicendarum, an valeat, 22.

Occiſi corpus, vt ſanguinem e vulnere emittendo iudicium faciat, intra ſeptem horas ab inflicto vulnere coram ſuſpecto conſtitui debet ex ſententia aliquorum, 23.

Rationes proponuntur, quibus ſanguinis effuſionem ab occiſo, coram occiſore naturalem defendunt aliqui, 24. & ſeqq.

Sanguinis effuſionem e vulnere occiſi indicium facere ad torturam aliqui docent, 27.

Certius tamen eſt cadauerum cruentationem nullum indicium facere ad torquendum, faciet tamen ad inquirendum, 28.

Septem primæ horæ diei, maiorem ipſius partem conſtituunt, 29.

Omnia fauſta matutino, infauſta vero veſpertino tempore accidiſſe, ibid.

Principium diei, potiſsima illius pars, ibi.

Hora prima ſemper melior, 30.

Conſiliarij noſtri qua hora ſingulis diebus ſenatum ingredi debeant, 31.

Nobilium præfecti ipſorum tabelliones, & Procurator Fiſcalis, qua hora in Senato adeſſe debeant, ibid.

Horologium debet eſſe in domo Cancellariæ, ſiue Auditorij cuiuslibet, ibid.

Horologium campanam habens, quando fuerit in Regno Caſtellæ receptum, ibid.

Decuriones ciuitatum certis horis ad Concilium accedere tenentur, 32.

Partus an vitalis victurus ſit, necne, ſeptem horis diſcernitur, 33.

SEP-

1 SEptima hora filius Reguli apud Ioannem, *cap.* 4. à febre liberatur, quia vt *ibidem* notat Ericius & ex eo Petr. Bungus *de myſter. numeror. Num.* 7. Septenario Spiritus San-
2 ctus ſignificatur, a quo omnis ſanitas, redéptio, & liberatio procedit. Hinc Chriſtus noſtræ Redemptionis incom
3 parabile beneficium, ipſa febris curatione adumbratum, ſeptem horis perfecit, quibus temporibus laudes Creatori noſtro ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ, id eſt, propter beneficium ſummæ iuſtitiæ Dei, quod fuit iudicium redemptionis noſtræ, perſoluere debemus, *cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* quam ſic explicat in finalibus verbis Margallus *in ipſius expoſitione*, adducens Gabriel. *concluſ.* 13. *in explicat. Canonis Miſſæ* aſſerentem, inſtitutionem Horarum Canonicarum factam ſpecialiter ad laudandum Deum pro beneficijs ſuis, inter quæ maxima ſunt; beneficium creationis ſeptem diebus expletum, *Geneſ.* 1. & beneficium redemptionis ſeptem quodãmodo horis peractum, nam Paſsio Chriſti, vt plerique tenent inchoata eſt, quo ad effectũ ab oſculo Iudæ, quoniam cum Chriſtus fuerit verus homo, & habuerit ſenſitiuam potentiam, & vim, læſit eam Iudæ proditoris oſculum, & quia vt patet *in Gloſſ. vltim. dict. cap.* 1. & in horis quæ communiter habentur de Cruce,
4 Deus homo captus eſt hora matutina poſt Iudæ oſculum, & ab eo tempore, vſque ad horam in qua expirauit poſſunt computari ſeptem horæ, quia tépore quo Chriſtus paſſus eſt, erat æquinoctium Ieroſolymis, à prima hora, & Solis ortu vſque ad ſextam, quæ erat meridies, computabantur ſex horæ, & cum fuerit mortuus poſt ſextam, fuit hora ſeptima mortuus. Hæc Mar
5 gallus, conſentiunt Ioann. Caſian. *de inſtit. Monachor. lib.* 3. *cap.* 3. & Nauarr. *de Orat. cap.* 3. *num.* 27. & ſi alia ratione Horas Canonicas, quas octo eſſe contendit, inſtitutas voluerit, cui opimè aduerſatur Bonacina, *tom.* 1. *tit. de Horis Canon. diſp.* 1. *q.* 1. *punct.* 3. P. Sanchez *lib.* 7. *conſ. moral. cap.* 2. *dub.* 1. *num.* 4. qui hanc opinionem probabiliorem vocat, vti & relati à Barboſa *in collect. ad dict. cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* & nouiſsimè à D. Ioann. de Eſcobar *tit. de Horis Canonic. quæſt.* 1. *num.* 6. qui poſt octodecim rationes, quibus ſeptem potius Horas Canonicas eſſe defendit, & noſtram ſubnectit, quia ſcilicè ſeptem horis humanæ redemptionis beneficium conſummatum noſcitur, reddit eamdem Ioan. Buſeus *de ſtatibus hominis cap.* 4. *de ſtatu Clericor.*

Vnde cum ſacrificio Miſſæ tanti beneficij memoria recolatur, *cap. cum Marthæ* 6. *de celebrat. Miſſar.* & hora ſeptima diei, id eſt, vna poſt meridiem, quæ ſexta hora contingit, vt *ſuperius* oſtendimus, id poſſe celebrari veluti probabiliſsimum, vel hac ſola ratione cenſeo, cui & Syluium adiungam, *quæſt.* 83. *artic.* 2. Bonac. *de Sacram. Eúchar. diſp.* 4. *quæſt. vlt. punct.* 9 *nu.* 7. & nouiſsimè eruditum P. Leandrum *reſol. moral. in ſept. Sacram. tit.* 8. *de ſacrif. Miſſæ, diſp.* 6. *quæſt.* 11. qui hanc ſententiam vt probabiliorem tuetur contra Azorium 1. *part. lib.* 10. *cap.* 25. *quæſt.* 6. ad tertiam horæ partem poſt meridiem id ſolum permittétem, & aduerſus Enriq. *lib.* 9. *c.* 14. *num.* 5. *in fin.* Fagund. *præcept.* 1. *lib.* 3. *cap.* 17. *n.* 6. Philibert. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 7. *n.* 14. Laym. *lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 4. *num.* 4. Hurtad. *diſp.* 4. *dif.* 5. ad ſemihoram nimis ſtricte tantundẽ producentes, quod ijs relatis prius docuerat Antonin. Diana 2. *p. tract.* 14. *de celebrat. Miſſar. reſol.* 34. à quo ipſius nomine ſuppreſſo deſumpſit Leander. Quibus ſuffragari videtur Buſtam. *in ceremon. lib.* 1. *cap.* 4. *rubr.* 15. *num.* 3. Vbi inquit, poſt meridiem Miſſam dici poſſe, dummodo non per horam, Ioan. Machad. *in perfect. Confeſſ. tom.* 2 *lib.* 4. *part.* 1. *tract.* 11. *docum.* 7. *n.* 2. Theodor. Rubeus *in Horar. vniuerſali Eccleſ. cap.* 19. *num.* 9. vbi refert Principem Maſſæ à Papa petijſſe licentiã audiendi Miſſam poſt meridiem, illãque indulſiſſe, vt poſt mediam horam à meridie illi intereſſet, dum tamen ea

li-

licentia non continue vteretur. Quo circa ſequuta legitima cauſa, aut diſpenſatione non debere vltra meridiē notabili temporis ſpatio tardari ad ce-
7 lebrationem docet, ſubdens, *num.* 11. hac in ſpecie meridiē intelligi non vere, & punctualiter, ſed moraliter, id eſt, paulò plus poſt meridiem, vt ſentit Francol. *cap.* 39. *num.* 31. eo nimirum, quia vt idem Rubeus aduertit *cap.* 22. *num.* 3. in Eccleſiaſticis non punctualiter, ſed moraliter eſt procedendum; quo circa *cap.* 31. *& ſeqq.* fuſè oſtendit, Eccleſiam non ſequi veros, ſed medios motus Solares, & Lunares.

8 Nihilominus hæc parum à ſuſcepto opinionis curſu deterrent, quam neceſſario veriſsimā fatentur Nauar. *in manual. cap.* 25. *num.* 85. *& de orat. cap.* 21. Candelab. *de Euchar. num.* 151 Pitigian. *diſt.* 13. *quæſt.* 2. *art.* 4. Llamas, *part.* 3. *meth. cap.* 5. *& cap.* 18. Sà *in prima editione, verb. Miſſa, num.* 27. Salced. *in prax. crimin. cap.* 46. *num.* 4. Et quotquot vt certiſsimum defendunt Miſſam inchoari poſſe tribus horis poſt meridiem, vel ſaltim duabus cum alterius dimidio. Quorum opinio & ſi attentari antiquæ conſuetudinis certa videretur, hodie tamen ex abrogatione Pij V. ſubſtineri nequit, vt teſtes ſunt P. Suarez *diſp.* 80. *tract.* 4. Vazquez, *diſp.* 232. *cap.* 4. Sotus *diſt.* 9. *quæſt.* 2. *art.* 2. Fagund. *præcept.* 1. *lib.* 3 *cap.* 17. *nu.* 8. *&* 9. Hurtad. *diſp.* 4. *diffic.* 4. Ioann. de Cruce *de Miſſæ ſacrific. quæſt.* 2. *dub.* 1. *concluſ.* 4. Philibert. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 7. *n.* 12. quibus recenſitis, idem affirmat nouiſsimè P. Leander *dict. tract.* 8. *diſp.* 6. *reſol.* 9 ſenſerat prius Cardinal. Bellarm. *ſuper Concil. Trident. ſeſſ.* 22. *de obſeruand. & vitand. in ſacrif. Miſſæ, cap.* 9. *verſ. debitis horis pag. mihi* 247. vbi cum poſt lucem, & ante nonam Miſſas celebrari poſſe ſtatuiſſet, ſubdit: & quia pluribus fuerat à Sede indultum, vt Miſſas etiam de veſpere celebrare poſſent S.D.N. Pius V. omnes huiuſmodi licentias, & priuilegia reuocauit 1566. *Ind.* 9 *die* 29. *Menſis Martij, anno eius primo*, ſed conceſſum poſtea fuit confraternitati SS. Franciſci, & Magdalenæ celebrandi Miſſam ante lucem, ſed non niſi duabus horis ante ortum Solis, & in Templo Pacis, etiam poſt nonam Miſſæ celebrantur.

Quam S. P. Pij V. derogationem 9
ad priuilegia item quorumcunque Regularium exerit Azorius *tom.* 1. *inſt. moral. lib.* 10. *cap.* 25. *quæſt.* 3. Fagund. nonnullis adductis *vbi proximè num.* 5. Marc. de los Guertos *tract. de ſacrif. Miſſæ, quæſt.* 13. Sed hoc maximè diſplicet Ioan. de la Cruz *ſimili tract. de ſacrific. Miſſæ, quæſt.* 2. *dub.* 1. *concluſ.* 4. *in fine, & in epitome, lib.* 2. *c.* 5. *dub.* 6 *concluſ.* 2. & Antonin. Diana *reſolut. moral. p.* 2. *tract.* 14. *reſol.* 34. ideòque generaliter proferunt licere regularibus, celebrare vſque ad horam nonā incluſiue, id eſt, tribus horis poſt lapſum meridiem. Quod non niſi intercedente aliqua legitima cauſa admittit Eminentiſsimus Lugo, *diſp.* 20. *num.* 40. Vbi & in eo taxat Antoninum Dianam, quod nimis abſolutè dixerit, horam nonam eſſe vſque ad tres horas poſt meridiem, cum id non ſit perpetuo verum, ſed in Æquinoctio, in ſolſtitio hyemali nona hora attingit ſolú ad ſecundam poſt meridiem, cum quadrante. In ſolſtitio autem æſtiuo, vſque ad horam tertiam poſt meridiem, cum tribus quadrantibus, ex ſententia Francolini *de temporibus Horar. cap.* 10. quibus conſentit P. Leander *dict. tract.* 8. *diſp.* 6. *q.* 10.

Ergo ſumma huiuſce diſquiſitionis 10
ſit, non licere etiam Regularibus poſt ſeptimam diei horam, ſiue vnam poſt meridiem, extra legitimam cauſam Miſſam inchoare. Dixi enim extra legitimā cauſam, quoniam iuſta aliqua id exigente, poterit vtique, vt omnes ſupra enumerati fatentur, & Ægid. Trullench, *in expoſit. Bullæ Cruciatæ, lib.* 2. *§.* 5. *dub.* 3. *n.* 5. Vbi quatuor recenſet caſus, in quibus Miſſæ inchoatio poſt meridiem permittitur. Veluti primo in ſolemnibus, ne aliqui abſque Miſſa maneant; & ſi id limitet, dum tamen non vltra horam poſt meridiem incipiatur. Sed abſque vlla reſtrictione,

ne, imò quod tunc poſsit etiam vſque ad horam nonam Miſſa inchoari, tenent relati à Bonacina *de Euchariſtia, dict. diſp. 4. quæſt. vltima, punct. 9. num.* 7. & à Leandro *vbi ſupr. quæſt.* 12. Ioan. Machad. *dict. lib. 4. part. 1. tract. 11. documen. 7. num.* 3. quibus non audet aſſentiri Bonacina *ibid.* deficiente Epiſcopi licentia.

11 Secundo, quando ratione itineris cui operam dabat Sacerdos die feſtiuo, ante meridiē celebrandi, haud habuit facultatem, quod agnoſcere videntur Sotus, Enriquez (qui etiam in noſtro caſo loquitur *lib. 9. cap. 24. n. 6.* & ſi non vltra horam poſt meridiem admittat) & alij neoterici apud Fagund. *præcept. 1. lib. 3. cap. 17. num. 16.* Cum eadem de cauſa poſſe presbyterum ante Auroram celebrare, vt cō modius iter perficiat tenēt. Licet hoc ſolis Epiſcopis elargiantur Layman, Fagund. Diana, & Philibert. quibus ſubſcribit Pater Leander *dicto loco, quæſt.* 7.

12 Tertio, ex Epiſcopi diſpenſatione, qui & ſi non poſsit hac de re priuilegium concedere, poterit circa temporis anticipationem, vel prorogationem diſpenſare. Ita etiam Suarez, *diſp.* 80. *sect.* 4. Reginald. *lib.* 29. *num.* 174. Chamer. *de Miſſæ ſacrif. dub.* 13. *ad finem.* Filliucius *tract.* 5. *c. 4. quæſt. 7. n.* 113. & iſtis annuens Bonacina *d. punct. 9. n. 7. verſ. ego tamen.*

13 Quarto, ex ſimili diſpenſatione, & indulgentia Commiſſarij S. Cruciatæ, cui inter alia, & hoc ius demandatur, vt obfirmat noſter D. Alphonſ. Perez de Lara, Vir quidem in iure colendiſſimus, *in Compendio gratiarum, lib. 7. pag.* 59.

14 Quibus & quinto loco ſubijciam; etiam vſque ad horam nonam æque licere pro communicando infirmo extremè agenti, ſi ſpecies deficiant, de curſo meridie ſacrificare, vt meritò cum Vazquez, Hurtado, & Lugo reſoluit P. Leander *dict. tract. 8. de ſacrif. Miſſæ, diſp. 6. quæſt.* 12. faciunt tradita à Turrecremata *in cap. nocte ſancta, num. 4. de conſecrat. diſt.* 1. quod prius docuerat Ioan. Scotus *in 4. diſt. 9. q.* 3. aſſerens Sacerdotem, etiam pranſum, poſt meridiem clanculum poſſe adire Eccleſiam, & conſecrare, ne moriatur infirmus ſine Euchariſtia. Et ſuadetur ex Concilio Conſtancienſi *ſeſſ.* 13. quo definitur, approbatam conſuetudinem Eccleſiæ ſeruare, Sacramentum non debere confici poſt cœnam: nec à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis, refert Ioan. Margallus *in cap. conſuluiſti, in fine, de celebrat. Miſſar.*

15 Dictiſque non repugnat text. *in cap. nihil* 16. 7. *q.* 1. *verſ. final.* ibi: *Ne tamē quod naturæ languoris cauſa conconſulitur, in præſumptionis perniciem conuertatur, nullus poſt cibum potumque quemlibet minimum ſumptum Miſſas facere, &c.* quibus verbis inſinuari videtur, nec languoris, aut infirmitatis cauſa licere Miſſas facere, quoniam neglecta improbabili differentia inter facere Miſſas, & conficere, aut conſecrare, quo hunc nodum ſcindere infæliciter conatur Margallus *ſupra*, verius arbitror dictum *verſiculum*, iuxta antecedentia textus eſſe intelligēdum. Præmiſerat enim, quod ſi incœpto iam ſacrificio ita Sacerdos ægrotaret, vt perficere nequiret, ſubſtitueretur alius miniſter, qui id expleret, etiam ſi fuerit pranſus, dum ieiunus non facile habeatur, vt ſubaudiri oportet: *Et ne hoc quod naturæ languoris cauſa conſulitur, in præſumptionis perniciem conuertatur,* aliquiſque inde exiſtimet fas eſſe non ieiunio Sacerdoti miniſtrare; admonet nullum poſt cibum, potumq; quélibet minimum ſumptum Miſſas facere, extra prędictū caſum, aut ſimilem poſſe.

16 Denique ſuperpondij vice id tantum ſubijciam, quod ex Suario *tom. 3. in 3. part. diſp. 80. sect. 4. verſ. dico ſecundo,* tenet Ægid. Trullench *in Bullam, d. lib. 2. § 5. dub. 6. n.* 5. ſcilicet, non requiri Miſſam terminari ante meridiē, vel ante ſeptimam horam, vt noſtra fert opinio; imò ſufficere ipſius inchoationem ante dictum tempus, vt etiam nouiſsimè concludit P. Leander *ſupra, quæſt.*

quæſt. 13. vbi in funere Regis, aut Principis poſſe Miſſam incipi ante meridiem, & protrahi vſque ad veſperam, vel nonam incunctanter profert, ex ſententia Enriq. *lib.* 9. *cap.* 24. *num.* 6. *litt. A.* & P. Fagundez *præcep.* 1. *lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 19. & probari poteſt ex textu *in cap. Sacramenta* 49. *de conſecration. diſt.* 1. ibi: *Nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, ſiue Epiſcoporum, ſiuè cæterorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt iam pranſi inueniantur*: ergo ſi nõ fuerint pranſi, licebit pomeridiano tempore ſacrificatio? Idem permitti *ſupra* ſcripti omnes affirmãt in Sabbato Sancto ob longum officium; & in celebritate ordinum, qua licitum
17 eſt, ſi actus fuerit cœptus ante meridiẽ Miſſam item poſt horam nonam inchoare, vt patet ex textu *in cap. quod a patribus* 4. 76. *diſt.*

18 Inde contra nonnullos proferẽtes, præceptum de audienda Miſſa diebus feſtiuis obligare pro toto tempore ante meridiem, quia in toto illo poteſt præcepum impleri, & non extra illud, vtpote quod ſolum eſt ab Eccleſia, & conſuetudine pro Miſſæ celebritate deſignatum, certius arridet P. Saurio *de Relig. tom.* 1. *cap.* 15. *num.* 7. hoc præceptum de ſe indifferenter obligare ad audiendam Miſſam in qualibet parte tẽporis illius diei, in quo inueniri poſſit. Vnde infert, ſi in pluribus horis eiuſdem diei feſti (ipſius ſunt verba) *Miſſæ copia poſsit haberi; liberum homini relinquitur, vt in quacumque hora vellit, poſsit præceptum implere.* Et tunc quamuis horam anticipet, pro qua nõdum præceptum vrget, ſufficientiſsimè illud implet, neque oportet tunc aſsignare tempus illud quaſi præuentum eſt, vt ſic dicam. Si vero auditio Miſſæ dilata eſt vſque ad vltimam horam diei, in qua poteſt Miſſæ copia inueniri, pro illa hora vrget iam hoc præceptum, quia eſt quaſi vltimus terminus obligationis, extra quam impleri non poterit, neque aliter poteſt certũ aliquod tempus, pro quo obliget hoc præceptum determinari.

Hæc elegantiſsimè P. Suarez, qui 19
& *num.* 8. ex dictis ſatis ad rem colligit, poſſe hoc præceptum impleri ſtatim poſt mediam noctem, ſi tunc Miſſa dicatur, ex Siluestro *verb. Miſſa* 2. *quæſt.* 1. quia iam auditur Miſſa die feſto, cuius initium quoad obſeruantiam & præceptum, vt infra *Hora* 24. monſtrauimus, à media nocte computatur. Et ſimiliter èconuerſo (proſequitur) dicendũ venit, quod vbicumque poſsit dici, & de facto dicenda ſit in aliqua hora poſt meridiem, non teneatur quis audire Miſſam antea, etiam ſi poſsit, quia talis determinatio in ipſo præcepto formaliter non continetur, neque ex vi, & forma præcepti affirmatiui colligi poteſt. Et eadem ratione (vt dicam cum eodem Suario, à cuius verbis, vtpote elegãtiſsimis diſcedere religio eſt) *Econuerſo ſi alicubi Miſſa tãtum dicenda ſit Hora octaua, vel ſeptima* 20
vel alia antecedente matutina, ibi, & in tali die obligare præceptum pro tali hora, & non poſſe aliquam licitè, nec bona fide tunc ſcienter eludere præceptum, non audiẽdo Miſſam illa hora eo prætextu, quod præceptum non obligat pro tali hora, ſed abſolutè pro toto tempore matutino, & ideo poſſe illius executionem licite differre vſque ad meridiem; quod ſi tunc Miſſa non inueniatur, eſſe per accidens, & inducere excuſationem: eſt enim vanus prætextus, quia præceptum non concedit poſitiue, vt ſic dicam, vt toto tempore ante meridiano poſsit differri Miſſa, ſed ſimpliciter præcipitur, vt illo die audiatur, & conſequenter virtute conceditur, vt poſsit differri quandiu copia illius ſpectatur intra totum illum diem, quando vero futura non ſperatur, præceptum iam pro tunc obligat, & ideò non habet locum excuſatio. Vnde etiam fit vt teneatur homo præuenire, & audire Miſſam quam primum poteſt in illo die, ſi probabiliter timet ſuperuenturum impedimentum ratione cuius non poſsit poſt talem horam Miſſam audire, etiam ſi alias de futura non ſit, quia vt dixi, præceptũ ſimpliciter obligat ad Miſſam audiendam in illo die, & tunc non poteſt aliter impleri niſi audiendo Miſ-

Miſſam in illa hora: nam hic, & nũc, & in tali perſona illa eſt quaſi vltima hora diei apta ad implendũ præceptũ in qua, & pro qua preceptum obligat. In quo omnes Doctores conuenire, & co ſuetudinẽ ita declaraſſe fatetur, ex co-
21 que fundari poſſe inquit *num*. 9. incolam illius loci vbi feſtum colitur, teneri eo die exeuntem Miſſam audire, quã uis intra breue tempus extra illud, & in aliũ vbi dies nõ ſeruatur ſit futurus, vt tenuit Nauarrus *in manual. cap*. 21. *num*. 1. cuius nonnullas ibidem rationes aſsignat cõtra Sancium de *matrim. lib*. 3. *diſp*. 28. *num*. 21. & alios, quos ſuppreſſo nomine refert Filliuc. *tom*. 1. *lib*. 5. *cap*. 7. *num*. 120. qui tamẽ Suario conſentit, vti & Ioan. Machado, *in Perfect. Cõfeſſ. tom*. 1. *lib*. 2. *p*. 4. *tract*. 1. *docum*. 2. *num*. 3.

22 Ex dictis, velut conſectarium euadit illius voluntatem ſeruari non debere, qui teſtamenta Miſſas, veſpertino, aut nocturno tẽpore dici debere adſcripſit, vt expreſsè docet P. Garſia *in Summ. de excellẽt. Sacerdot. tract*. 3. *diffic*. 9. *dub*. 1. *num*. 4. debet enim iuxta legum Eccleſiaſticarum diſpoſitionẽ modulari, itaque interpretari, vt legatum potius valeat, quam pereat, *c. nos quidẽ, de teſtam. cap. Abbate, de verbor. ſign.* quo circa Miſſæ dici debebũt, ſed congruo, & legitimo tempore, nẽpe ab Aurora, vſque ad meridiem, vel paulò plus iuxta prædicta.

23 Cæterũ dictis annectam occiſi corpus, intra ſeptem horas coram ſuſpecto de homicidio conſtitui debere, vt ſi e vulnere ſanguinem emittat, indicium contra eum faciat ad torturam. Ita Caſonus *tract. de indicijs, & torturis in præmiſsis, cap*. 3. *num*. 3. Antonin. Naldus *in pract. quæſt. litt. H. verb. Homicidium, num*. 4. Adamus Kellerus *de officijs iuridico-politicis, lib*. 2. *ca*. 12. Franc. Valeriola *lib*. 2. *obſeruat. medicinal. obſeru*. 7. Ioan Baptiſt. Bernard. *in Seminario totius Philoſophiæ, tom*. 3. *litt. V. verb. Vulneratus poſt aliquod tempus*. Hieron. Cardan. *tract. de Sapientia, lib*. 4. *pag*. 230. Ioan. Stephan. Durant. *quæſt*. 62. inuit Farinac. *tom*. 1. *praxis criminal. quæſt*. 52. *num*. 156. *in fine*. Atanaſ. Kircherius *de arte magnetica, lib*. 3. *part*. 9. *cap*. 1. *pag*. 904. qui ideo factitari ſubnectit, vt dũ alia indicia alicuius homicidij perpetrati nõ ſuppetunt, facinus quod nullo morali proceſſu patere poteſt, phyſico inoteſcat. Et fortè huic reſpexit *ſacer textus, Deuteron*. 21. cum ad oſtendendam populi innocẽtiam ſuper cadauere hominis occiſi, & in agro extraque ciuitatem reperti nonnullis præmiſsis, ſeniores, & maiores ciuitatis tenebantur accedere coram interfecti cadauer.

Scio tamen nonnullos, aut longius, aut breuius tempus in hanc rem deſignaſſe, nec ſatis de eo inter ſe conuenire, vt vel ex Libanio, *de cruentatione cadauerum*, & ex Paulo Zachia *medico-legalium, lib*. 5 *tit*. 2. *quæſt*. 8. affatim liquet cum plerique nonniſi poſt octo, vel ad ſummum decem, aut duodecim horas talem ſanguinis eiaculationem fieri contendat, Galleoto Martio aſſentientes *de doctrina promiſcua, cap*. 22. *pag. mihi* 232. Alij ad tertiam diem proſilire credunt, cum Gemma *lib*. 1. *de Caracteriſm. cap*. 6. Et tandem alij nullum tempus deſignant, ſed quando cumque cadaueris occiſor præſentetur ſanguinem effundi autumant quorum placitum amplectitur nouiſsimè Atanaſ. Kircher. *ſupra*. Tamen receptiori eorum eſt ſententia, qui aſſerunt id, non niſi intra ſeptem horas ab inflicto vulnere contingere, vt proximè adducti teſtantur: poſt illud vero tempus nequaquam, refrigeſcente fortè affatim ſanguine, euaneſcentibuſque ſpiritibus.

Cuius rei illam rationem exhibet Galleot. Mart. *dicto loco*, cũ enim occiſor furore ductus, hominem aggreditur, cuncti ſpiritus qui ſui ſunt, opus iuuantes in occidendum conuolant, ſicuti demore corũ eſt. Itidẽmque hominis trucidandi in occiſorem tendunt, quo ira corporis ſui proſilijt, ita vt in occiſorem volent, ibique viuat. Cũ ille occiſus eſt, ſanguis iam frigefactus fluere deſijt: Sed comparente 24

 occi-

occiſore ; ſpiritus vtriuſque diuerſo motu agitantur: quilibet ſuum corpus repetens motum facit, vnde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, vt ad corpus redeant, faciunt motum eius rei quam habitant (habitant autem ſanguinem) & hoc pacto ſanguis iam frigidior, & ad fluxum ineptus, ab occiſoris; & occiſi ſpiritibus, vi multiplicata agitatus, rurſus fluitat: eſtque illis tantus proprij corporis affectus, vt plerunque latitatem hominem, ſed proximè exiſtétem, intra tempus quod aſsignauimus, (tot enim horis viuunt) recognouerint, ac repetiuerint. Hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in plerisque euenit, quoniam quorundam natura ita debilis eſt, vt eorum ſpiritus vno momento conflaceſcant. Neceſſe ergo eſt corpora, vbi hæc fieri debent, ſint calidiora, quoniam calore ſpiritus cóſeruantur. Hæc Galleotus.

Aliter hac de re Philoſophatur
25 Franc. Valeriola *loco vbi ſupra, pag. mihi* 101. vbi huius miraculi eam rationé adferri poſſe ſcribit, quod cum nondum calor omnis in recens occiſo corpore extinctus ſit, nec agitatio omnis viſque interior nobis occulta quieuerit; vltionem quidem tacita illa vis clamat, moxque ad vindictam bilis accenditur: ab ea ſanguis inflammatur, & ad vulnus confeſtim prorumpit, patefacto ad exitum per vulnus meatu: eodem concurrunt, & ſpiritus, qui quoniam leues ſunt ad occidentem hominem, ſi coram ſteterit; volantes in eum migrant: ſeruanturque natiuo calore aliquandiu, nempe ad horas plus minus ſex, aut ſepté quo quidem in tempore ſi qui interemit in conſpectum interempti veniat, & interemptum intente inſpiciat, vulnus cruorem verſus interimentem eijcit: quod (quemadmodum diximus) nondum in cadauere recens iugulato ad horas aliquot vis omnis interior calorque extinctus ſit: qua quidem laténte, & interiore vi efficitur, vt ſanguis ſpiritus repetat ſuos, atque etiam ſpiritus ipſi ſuũ retrahát ſanguinem, vnde ipſius manatio, & effluxus conſequitur. Sed magis (vt rectè arbitrandum eſt proſequitur Valeriola) Dei iudicio arcano, maleficum hominem tali ſigno notaque peculiari, ac propria deſignare ac prodere volentis ad fieri céſendum eſt. Sanguis enim interfectorum ad ſui vindictã clamat ad Dominum, vt *Geneſ.* 4. ſcriptum eſt de Abel à fratre Cain interfecto: *vox ſanguinis fratris tui*, inquit Dominus, *clamat ad me de terra.* Quod prius edixerat Henricus de Aſsia *ſuper Geneſim*, vt refert Bartholom. Sybilla *in ſpec. peregrinar. quæſtionum de eadem cap.* 8. *quæſt.* 4.

Gemma vero *dicto lib.* 1. *cap.* 6. aliũde prouenire exiſtimat, eo nimirum, quia vera interfectoris imago ad tertium vſque diem (quem huius experimenti terminum ipſe deſignat) necato corpore in coagulato ſanguine latitat; ſicque per id tridui ſpatium, quo ideæ ſanguini adhærent, coram percuſſo percutor appareat, reſiduum quendam ſpiritum virtute, ac motu idearum in ſuperuenientem occiſorem concitum, tandiu ſanguinis pro fluuium cogere erumpere, quandiu is, qui criminis reus fuit, longius è funere ſit ſemotus, probat Enric. Kormanus *tract. de miraculis mortuorum, part.* 9. *cap.* 23. *ad* 27. At antipathiæ ex vehementi occiſi odio in occiſorem vt certius adſcribit Mart. Delrio *in Octauiam Senecæ, verſu* 117. & iterum *diſquiſition. Magicar. lib.* 1. *cap.* 3. *quæſt.* 4. *verſ. ſexto cadauer*, vt & faſcino Atanaſ. Kircher. *de arte magnet. dicto loco.* 26

Sed vt ſit, noſtri ex prædicto euentu tenent, oriri indicium ad capturam & torturam. Sic Menochius *de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 3. *num.* 9. *&* *quæſt.* 89. *ex num.* 118. *&* *lib.* 2. *de arbitrar. caſu* 270. *num.* 14. Paris de Puteo *de Syndic. verb. tortura.* Nouelus *regul.* 184. Boerius *quæſt.* 166. *num.* 1. Maſcard. *de probat. lib.* 2. *concluſ.* 867. *num.* 26. Carrer. *in pract. tract.* 2. *de indicij*, *indic.* 17. *n.* 2. 27

Sunt

28 Sunt tamen qui hiſce rationibus ita parum detulerint, vt id omne detrectauerint, & nullum inde indicium deſumi poſſe, vt verius atteſtentur, ita Vairus *lib. de faſcinat. cap.* 10. Gregorius Horſtius *lib. ſingulari de hac re*, Hieron. Mag. *Miſcel. lib.* 4. *cap.* 5. quibus accedit doctiſſimus Paul. Zachias *dicto loco*, vbi poſtquam aduerſis rationibus propulſis oppoſitam ſententiã neglexit tandem *num.* 27. eiuſmodi rem digerit: *Vnde his ſic ſe habentibus, nullum vnquam deſumi debere indiciũ ex hoc contra aliquem firmandum, neque ex hoc poſſe iudices ad alicuius rei executionem deuenire reo præiudicialem, cum etiam coram inſontes, & homicidij illius neſcios ſanguis ex cadauere leui ex cauſa emanare poſsit, non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meum omnem eius rei relationem, ſed ſi vlterioribus, certioribuſque experientijs, firmioribuſque rationibus ea res innoteſcet, ſententiam mutare paratus ſum. Ex re interim Medicorum futurum exiſtimo, vt hæc experientia omnino infirmetur, & euaneſcat, nam ſi vera manifeſtabitur, heu quod Medici ex eo indicio ſuorum ægrorum occiſores deprehenſi, homicidij pœnas luerent?* Idem ſenſerat Anton. Gomez *tom.* 3. *variar. cap.* 13. *num.* 15. *verſ. ſed ſaluo meliori iudicio*, cui, & alijs ſubſcribens Farinac. *vbi ſupra nu.* 56. expreſsè docet eiuſmodi ſanguinis effluxionem per ſe, nullũ indicium ad torquendum, niſi concurrẽtibus alijs adminiculis ſupeditare: bene tamen ad inquirendum prodeſſe conſentiunt nouiſsimè Franc. Torreblanc. *iuris ſpiritualis, lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 4. & Anton. Queuedo, *tract. de indicijs, & tortur. c.* 8. *n.* 9. vbi Læſium adducit *de iuſtit. lib.* 2. *c.* 29. *n.* 167.

29 Nec pręter eundum eſt, ſeptem primas horas maiorem diei partem efficere, vt edixit Conſultus *in l.* 2. *ff. de verbor. ſign.* & ſi alio ſenſu, veluti ex vera *dictæ l.* explicatione, quam huius operis initio tradidimus ſatis apparet; vulgo tamen ex ipſius verbis propoſita generalis ſententia depromittur, præſertim à Gloſographis, quibus addendus Caſaneus *in Catalogo gloriæ Mundi part.* 12. *conſid.* 43. Calcagnin. *de verb. & rerum ſignif.* vbi indicat, ſeptem priores horas non dici maiorem partem haberi, ex maiori horarum numero; ſed quia illæ ſunt actuoſiores, vt alibi prolixius oſtendimus, & iuuat Martialis *lib.* 4. *Epigram.* 8. qui in diuiſione diei ſeptem primas horas dat rebus forenſibus, reliquas palæſtris, ludis, & balneis, notat Ioan. Tornarapæus *ad ſatyr.* 3. *Perſij.* Quo ſenſu accipio Iuuenal. *ſatyr.* 6. *verſ.* 180.

——— *quis deditur autem*
Vſque adeo eſt, vt non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque diem ſeptenis oderit horis?

Septenis, ſcilicet, ſupremis horis, aſſerit maritos odiũ aduerſus vxores exercere, quia hoc tempus, quod otij, & delectationis erat, domeſticis curis dabant. Hucque pertinere videtur quod aliqui proferunt, principium ſcilicet diei, potiſsimam ipſius partem eſſe, cuius meminit D. Valençuela *conſil.* 119. *num.* 61. *part.* 2. A quo nec longe diſtat Lelius Viſciola *horar. ſucceſsiuar. to.* 2. *lib.* 11. *cap.* 1. *num.* 19. *in fine*, *pag. mihi* 30
719. prolixe adſtruens horam primam ſemper meliorem. Quo reſpexiſſe videtur Heſiodus, cum illum qui mane operatur exclamat, tertiam partem operis conficere. Sic tempus matutinum, pro bono frequenter à Latinis vſurpatur, nam *Manum* veteribus, idem eſt, quod bonum. Vnde *manè*, teſte Seruio dictum eſt, quia illud quibuſvis actionibus accommodatiſsimum, D. Anſelm. *lib. de imag. mund.* 2. *cap.* 3. *Mane* inquit, *ab ortu Solis vſque ad quartam horam, dictum à mane, quod & bonum*. Ita Guilliel. Stuckius *antiquitati cõniuialium lib.* 1. *cap.* 7. qui ideò epulum matutinum ſubiungit, quaſi omnium optimum, & iucundiſsimum.

Hinc eruditè notat P. Ioan. Bapt. 31
Poça *in Elucidario Deiparæ, lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 5. Vniuerſa, quæ ad hominum iucunditatem ſpectant, beneficientia Dei in matutinum tempus operata. Adam, inquit, prope æquinoctium in Au-

Aurora diei plaſmatur à Domino, teſte Guillielmo *in 2. diſt. 17. Chriſtus Deus prope ortum Solis reuiuiſcit.* Vniuerſalem generis humani reſurrectionem peragendam in aurora, grauiſsimi Doctores opinantur, in quibus Anſelmus *ſuo Elucidario, D. Thom. 4. diſt. 43.* Antonin. 4. *part. tit. 14. Maria etiam matutino tempore naſcitur, vt iucundiſsimus, & ex partu glorioſus ortus exiſtimetur. Quæ triſtia ſunt* (proſequitur) *& acerbæ in veſpertinum, aut nocturnum tempus conijciuntur. Sic Chriſti natiuitas noctu contigit; licet enim grande eſſet, quod ibi gerebatur; at viator naſcitur, exul naſcitur, iam inde ſæuiſsimus imminet circũciſionis mucro, & alter crudelitatis turbo poſt dies quadraginta paratur ab Herode, vt in vltimas Ægypti oras ſine lare, ſine pignore, exul Orbis terrarũ abire cogatur. Ipſe moritur Sole ad Occaſum feſtinante; quamquam enim magnum fuit, & ſanctum, & Deo dignum ſpectaculũ, Ieſus attrociſsima laniena deformatus, at quis neget luctuoſam fuiſſe ſpeciẽ, & acerbam, quæ noſtræ ſalutis vindicem ſeruilibus flagris, & crucibus ſubijciebat Hunc aſpectum etiam veſpertino tempore indignum, Princeps ſyderum Sol repentinis tenebris obduxit, & ante conſueta ſpatia noctem accerſiuit.* Quoniam vero & Paſcha, & Dominica cœna ad hanc inuiſam tragædiam impellebant, *noctu Chriſtus comedit Paſcha*, vt ait S. Anaſt. *lib. 7. Hexam.* & Hugo de S. Victore *lib. 4. miſcell. tit. 26. Ad veſperam fecit pro nobis ſacrificium veſpertinum, vt de veſpere mortis duceret nos ad matutinũ vitæ.* Adæ delictum, ex quo omnium criminum ſentinæ defluxerunt, veſpertino tempore accidit; quamquam, & illum nocte peccaſſe ſcripſit fere S. Anaſtaſ. Sinaita, *Noctu comedit Adam & eſt proditus priuſquam eius eſſent aperti oculi.* Si non omnino miſtice (vt debuit) locutus fuit Anaſtaſius, forſan arbitrabitur lunari ſolum illuſtratam lumine Euam pomum illud pulchrum conſpexiſſe. Veriſsimè pro impijs ſcripſit Chryſoſt. *in Ocaſu homines ipſi ſunt, qui in peccatis verſantur.* Hæc P. Poça minimè in propoſito negligẽda.

Cæterum à prima menſis Aprilis, 31
ad vltimam Septembris ſingulis diebus, exceptis feſtiuis, Conſiliarij noſtri Senatum ingredi tenentur, ex præſcripto *l. 3. tit. 4. lib. 2. nouæ Recollect.* illis verbis: *Mandamos, que los del nueſtro Conſejo, que en el reſidieren por nueſtro mandado, vayan cada dia por la mañana a la Camara, y caſa que fuere diputada para el Conſejo,* & poſt pauca; *Y deſde el principio de Abril, haſta fin de Setiembre, deſde las ſiete horas, haſta las diez.* Iuxta cuius legis diſpoſitionem ſubaudienda, & interpretanda erit ſimilis, *l. 4. tit. 9. lib. 3. eiuſdem Recollect.* quæ ius dicendi locum, & tempus ordinarijs Magiſtratibus, aut Iudicibus etiam præſtituens, ſic affatur: *Y los Alcaldes juzguen en lugar ſeñalado, y deſde el primero dia de Abril, haſta el primero dia de Octubre, juzguen cada dia, de la mañana, haſta que la Miſſa de la Tercia ſea dicha, guardando los dias de las fieſtas, y de las ferias, aſsi como lo manda la ley: y en todo el otro tiempo juzguen de la mañana haſta el medio dia.* Conſonat *l. 2. tit. 7. lib. 1. fori, & l. 7. tit. 4. part. 3.* ibi: *Deſde gran mañana.*

Iuxta quarũ legum diſpoſitionẽ obſeruatam, longoque vſu interpretatam agnoſcimus *l. 4. tit. 11. lib. 2. nouæ Recollect.* quæ Præfectos nobilium alloquens: *Mandamos,* inquit, *q̃ los dichos Alcaldes de los Hijoſdalgo hagan Audiencia en el lugar y tiempo, y hora, que para ello les fuere ſeñalado, y diputado por el Preſidente, y Oidores, tres dias en la ſemana,* cum eadem hora, qua & Conſiliarij rei crimanalis Præfecti, itemque, & nobilium aulas ingrediantur, & cauſarum expeditioni ſedeant: quibus cum neceſſario fiſci Procurator, ſiue Aduocatus Fiſcalis, ex dictæ legis præſcripto adeſſe debeat, eadem hora adſit *d. l. cauetur,* ibi: *Y ſi a la dicha hora el dicho Procurador Fiſcal no pareciere en el Audiencia, que el vno de los eſcriuanos le buſque por la dicha caſa de la Audiencia, y ſino lo hallare, põga por fee en el regiſtro, como no lo hallò, aunque lo buſcò.* Quod & de Tabellionibus pariter diſponitur, vt ſiue dicti

Præ-

Præfecti, aut eorum quilibet, Aduocatus Fiſcalis, vel Tabelliones dicta hora abfuerint, tribus argenteis mulctentur pro vnoquoque die, quo dicta hora abeſſe contigerit, veluti eadem *l.* infligitur illis verbis: *Y que el Alcalde, o Eſcriuano, o Procurador Fiſcal que alli no ſe hallare preſente, pague de pena por cada dia que faltare tres reales de plata.* Idem de tabellionibus repetit *l.* 2. *tit.* 20. *dict. lib.* 2. *Recopil.* exceptis diebus qui publicis Audientijs ſunt deputati, quos *de Audiencia publica* dicimus, quoniam his, *d. l.* 2. præfinitur: *Que los dichos eſcriuanos los dias que ſon de Audiencia de peticiones, vengan a la Sala media hora antes que vayan a ſentarſe a començar a hazer la Audiencia Preſidente, y Oidores, para que en aquel tiempo aya lugar de tomar de los Procuradores, y recoger cada vno las peticiones, y verlas, y preuenirlas para leerlas y ſaber dar razon de lo que piden, y puedan ſer mejor entendidas, y proueidas; y lo hagan de manera, que deſpues de aſſentados a oir relaciones, no anden atraueſando los vnos, y los otros, para dar, ni tomar las dichas peticiones, ni las reciban alli, ſo pena de ſeis reales*, quod rectè ſtatutum laudamus, & quod vt hæc horarum deſignatio irrefragabiliter ab omnibus, ſine vlla ignorantiæ excuſatione cuſtodiatur; adſit Horologium ea domus parte, qua illius ſonitus optimè percipiatur, veluti *l.* 3. *dict. tit.* 5. *lib.* 2. *nouioris Recolect.* cauetur his poſtremis verbis: *mandamos, que en cada vna caſa de las dichas Audiencias eſtè continuamente vn relox en lugar conueniente, para que le puedan oir*, quod à foro Romano mutuatum videtur ex illis, quæ hac de re *ſupra in Antelogio minut.* 63. obſeruauimus, ſed non ante dicta deciſionis tempora, quia noſtri ſerius Horologia ſonitum edentia receperunt anno ſcilicet 1400. ſub Henrico III. Caſtellæ Rege, vt M. Ægid. Gundiſal. de Auila. Regius Hiſtoriographus memorat *in Hiſtoria eiuſdem Henrici eodem anno, c.* 64. ibi: *Y en eſte año ſe puſo en la torre de Seuilla el primer relox que huuo de campana en ambas Caſtillas.*

32 Ex his ergo eãdem horam, iuxta diuerſitatem temporum à dictis legibus præfinitam, ad Concilium ciuitatis, vulgo *Ayuntamiento, o Concejo*, Decurionibus aſsignat Bobadilla *in politic. lib.* 9. *cap.* 7. *num.* 6. vbi de tempore cogendi ordinem, ſiue Concilium Decurionum agens, ita inquit: *Suele hazerſe de verano a las ſiete de la mañana, y de inuierno à las ocho: y eſta es la hora del juntarſe, aunque ſe guarda mal la puntualidad en eſto.*

33 Hic etiam ſpectat, quod ex Macrobio *in ſomno Scipionis, cap.* 6. Petr. Gregor. *Syntagmat. iuris, lib.* 9. *cap.* 9. *num.* 26. & Paulo Zachia *medico-legalium, lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 7. *num.* 8. retulimus, *noſtris Annalibus de ætate ad omnes humanos actus requiſita anno* 1. *quæſt.* 7. *n.* 6. Videlicet, ſeptem horis tantũ poſſe diſcerni an editus partus victurus ſit, necne, per totidem inquiunt horas, & non amplius, aeris alitum ſuſtinere poterit, ſi præmortuus naſcatur.

MINVTA HORAE OCTAVAE.

Brumali tempore Magiſtratus tenentur ex præſcripto noſtrarum legum hora octaua ingredi Senatum ſingulis diebus, 1. *Decuriones hora octaua matutina Concilium inire debent, ibid.*

Octo horarum ſpatium tertiam diei partem coſtituit, 2.
Labor quotidianus non vltra octo horas regulariter producitur, 3.
Diebus feſtiuis ſpatio octo horarum ſeruilia exercens, tota die laboraſſe creditur quoad violationem præcepti, ibid.
Torqueri nemo poteſt niſi octo ſaltim horis à cibo & potu elapſis, & quare, 4.
Referuntur hac de re aliquorum ſententiæ, 3. eaſque probabiles, ibid.
Poſt cibum, & potum immoderate ſumptum, mens non nihil perturbatur, 5.
Hora perfectionis actus, & non principij attenditur, 6.
Vbi plures ſubſcribere inſtrumentum debent, donec vltimus ſubſcripſerit, non eſt perfectum, ibid.

1 APud noſtros iura clamitant teneri Regios Magiſtratus brumali, hybernoque tempore, à prima ſcilicet Octobris, ad poſtremã Martij ius dicendi cauſa, hora diei octaua ſedere. Sic cautum agnoſcitur *in l. 3. tit. 4. lib. 2. nouæ Recolect. legum Hiſpaniæ: Y mandamos*, hæc ſunt verba ipſius, *que los del nueſtro Conſejo que en el reſiden por nueſtro mandado, vayan cada dia por la mañana a la camara, y caſa que fuere diputada para el Conſejo; y deſde principio de Octubre, haſta en fin del mes de Março, comiencen a oir deſde las ocho horas, haſta las once.* Quod etiam cæteris Magiſtratibus Ordinarijs præcepiſſe videtur *l. 4. tit. 9. lib. 3. Recopil.* vbi excluſis menſibus ab Aprili ad Septembrem inquit: *Todo el otro tiempo juzgue de la mañana haſta el medio dia*, ad quorum ſimilitudinem, idem circa ingreſſum Decurionum in Concilium tempore hyemis philoſophatur Bobadilla *in Polit. lib. 3. cap. 7. n. 6* vt hæc omnia latius notauimus *Supra Hora 7. minut. 31.* Sed & hic quaſi per compendium repetere libuit, vt omnia ſuo loco conſtare videantur.

2 Accedat, octo horarum ſpatium, tertiam diei ciuilis partem conficere, iuxta computum *l. more 8. ff. de ferijs.* Sic obſeruat Ioan. Machad. *in perfect.*
3 *Confeſſore, tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 16. docum. 1. num. 2.* Vbi & inſuper ex aliquorum ſententia aduertit non vltra hoc ſpatium, frequenter vnoquoque die operari. Inde cótra illos inferens, qui culpæ immunes eſſe contendunt, diebus feſtiuis intra hoc tempus ſeruilia exercentes, cum idem ſit, ac defendere licitum eſſe etiam feriatis ac feſtiuis diebus, per eaſdem horas, ac cæteris vulgaribus operari; nã vt præmiſſi regulariter, & ſi non ex iure, ex ſtilo non maiori horarum ſpatio laboratur.

Et iuxta veriorem ſententiam, reus 4
etiam in attrocioribus, & quando nimis vrgent indicia non poteſt torturæ exponi ante ſeptem, vel octo horas à prandio; ſic doctiſsimus Proſperus Farinacius *tom. 1. praxis criminal. quæſt. 39. n. 32.* a quo nec longe Guazzinus *p. 2. defenſorij reorũ defenſ. 3. c. 4. n. 20.* qui referunt Nouel. *tract. ad defenſ. c. 3 num. 20.* aſſerentem ſufficere, vt reus torqueri poſsit, quod per quinque, vel ſex horas abſtinuerit à cibo. Itaque obſeruatum vidiſſe. Sed proprius accedit Ambr. *de proceſ. informat. lib. 5. cap. 1. num. 30.* qui ſeptem horas poſt prandium ad quæſtionem requirit. Et ſi Marſil. *in l. 1. in princip. num. 81. ff. de quæſtion.* Iulius Clarus *in praxi, §. 1. q. 64. verſ. decreta tortura.* Flamin. Cartar. *de interrogand. reis, lib. 4. cap. 1. à n. 78.* Paris de Puteo *de ſindicatu, verb. tortura el 3. cap. 4. incipienti de repetitione, num. 11.* Cardinal. Tuſchus *pract. concluſion. iuris litt. T. concluſ. 326. n. 17.* Intrigliol. *ſingul. 180. in fine, lib. 2.* Ludouic. Peguera, *in pract. crim. cap. 12. §. 11. num. 1.* Maurus Burgius *de modo procedendi ex abrupto, quæſt. 100. num. 152.* Vt certius teneant nouem,

aut decem præciſè oportere, vt debiſte tortura inferatur. At mihi quælibet harum opinionum ſatis probabilis videtur, cum omnes ea potiſsima ratione innitantur, ſcilicet, quia nondum ante horas ab ipſis præſignatas decoctio alimenti, aut digeſtio facta cenſetur, quo tempore ſi pranſus torqueretur, procuſdubio aut periret, aut ita ſtomachi motu laboraret, quod præ nimio vomitu nec interrogari, nec reſponſum reddere poſſet, quæ omnia iudici, vt incauto, & percitò meritò imputarentur: verum cum *vt ſupra Hora* 4. obſeruauimus ex Auicena, & alijs medicæ Scholæ parentibus, poſt quatuor horas à cibo digeſtio facta præſumitur his elapſis quocumque tempore tortura infligi impune poterit; ſiue quinta, aut ſexta, vt Farinacio; ſiue non aut decima hora veluti cæteris magis arridet: nondum vero ſaltim quatuor horis à cibo, maximè immoderato tranſactis, ſi quæſtioni aliquis exponeretur, duplici afficeretur tortura, violenta, & naturali illa, quæ ſolit ex nimia oppreſsione cōtingere: iuxta Eccleſiaſtic. *cap.* 31. *verſ.* 23. *Vigilia*, inquit, *& cholera, & tortura viro infrunito*, hoc eſt intēperanti in capiendo cibo, quod permitti non debet, cū vix robuſtiſsimus vni torturæ ſufficiat.

5 Cui & illud accedat ineptiſsimum, ad veritatis propalationem exiſtere; qui nimio cibo grauatur, cum æque menti, ac corpori ſoleat intemperantia nocere, & vt medicis placet, nullus error in victu committitur, qui non pariter vtramque partem hominis lædat. Ebrietas enim vt caput grauat, ita mentem lædit; cibi & potus ingeſtio nimia, vt replet ſuccis corpus, ita facit animum mollem, ac deſidem. Si igitur, vt ad tuendam corporis valetudinem humores oportet eſſe compoſitos, ita ad valetudinem mentis, & animi, affectus; & vtroſque modo aliquo turbat, quicumq; error in victu, argumento text. *in cap. ſane* 15. *quæſt.* 1 cum ſimilibus, probat ex D. Thoma, Stephan. Gaeta, *in repetit. cap. ad limina*, §. 6. *num.* 116. 30. *quæſt.* 1. ergo eo tēpore torquatur Reus minimè oportebit, quo nec liberam mentē, aut imperturbatam habet, ſed congruentiōri, procul, ſcilicet, à cibo & potu, ſaltim per horas quinque.

6 Eſtque, & hic memoratu digniſsimum, quod iam pridem dubitare contingit. Vtrum ſcriptura ſiue inſtrumentum, quod initio præferebat factum tali die, ipſus hora octaua; cum tamen conſtet non illa, ſed duodecima fuiſſe abſolutum, & àpartibus ſtipultatum, & ſubſcriptum: ab hac, vel illa hora debeat reſpectu alterius inſtrumenti medijs horis confecti, prioritatem habere? Et ex hora ſubſcriptionis inſtrumenti illius tempus eſſe computandū ea de re Conſultus cenſuit, iuxta Iaſſonem *in l. more Romano, num.* 17. *verſ. quid autem ſi actus, ff. de ferijs*, Imol. *in l. ſi quis eum, §. 1. ff. de vulgari*, & Vald. *ibid. nu.* 1. *verſ. Sed quam horam, & num.* 2. *verſ. vnde debet attendi*, & alios, quos refert, & ſequitur Polidor. Ripa *de noctur. tempore, cap.* 117. *nu.* 9. qui tenet; quod vbi actus fuit inchoatus ante mediam noctem, & perfectus poſt mediam noctem, tempus perfectionis actus ſit attendendus. Et conducit quod ſcribit Hortenſ. Caualcan. *de brachio Regio, fragmentor. 6. part. fragmento* 55. tempus videlicet in principio, aut in fine ſcripturæ non eſſe attendendum, quando illa eſt à pluribus ſubſcribenda; ſed illud tempus ſpectatur quo ſcriptura eſt ſubſcripta à contrahentibus, quia poſt ſubſcriptionem omnium, & non aliquorum tantum, actus dicitur perfectus, *l. Tribunus, §. fin. ff. de teſtam. milit.* Et idem de ſententia, vno tempore lata, & alio ſubſcripta, adinſtar ſchedulæ, repetit *ibidem fragm.* 125.

MI:

MINVTA HORAE NONAE

Hora Nona Canonica, ita appellatur, quia diei nona hora recitatur, 1.
In ciuitatibus hora diei ſexta ſolet ad Nonam pulſari, ibid.
Hora nona Chriſtus ſpiritum emiſsit, deſcendit ad inferos, & lateris vulnus fuit apertum, 2.
Diſcipuli Domini hora nona ad oratio nem conueniebant, 3.
Hora nona fuit primus homo de Paradiſo eiectus, 4.
Rebus ſerijs expeditis, hora nona voluptati, & libidini veteres indulgebant, 4.
Meretrices nonariæ appellabantur, quia hora nona proſtituendi cauſa cellas aperiebant, 5.
A nona, vſque ad decimam horam hyemali tempore campana quietis pulſari apud noſtros debet, 6.
Miſſæ ſolemnes diebus quadrageſimalibus celebrari conſueuerant hora nona, 7.
Veſpertinum officium poſt horã nonam perſoluebatur, 8.
Veſpertinum officium vnde dictum, ibid.
Hora veſpertina ſignificat Eccleſia primũ Dei aduentum, qui fuit vltima mundi ætate, 9.

Chriſtus Hora Veſpertina. { Pedes Diſcipulorum lauit. / Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit. / Manifeſtauit ſe Diſcipulis in Emaus. / Fuit depoſitus de Cruce. } ibid.

Illuſtratur l. 7. tit. 4. p. 3. Regij noſtri iuris, 10.
Monialis à veſpera, vſque ad primam loqui cum laicis prohibebatur, ibid.
Veſperi eleemoſyna non petenda, ibid.
Lunæ defectum Gentiles, vociferationibus veſpertino tempore emiſis ſubleuari credebant, ibid.
Forum rerum furtiuarum, quem nos Baratillo dicimus veſpertino tempore etiam antiquitus extitiſſe, ibid.
Ementes res ab his, qui eo foro vendunt, vbi furtiuæ ſolent diſtrahi, an ſint tuti in conſcientia, ibid.
Hora prandij, aut cœnæ tubam ſonare, Principum fuit inſigne, 11.
Principes cum iter faciebant, præferebant tibicinem, ibid.
Chriſtus in vltimo aduentu, cum tuba veniet, & quare, ibid.
Hora prandij, maximè diebus ieiunij, erat nona, nunc vero ſexta, 11.
Textus in cap. non oportet 8. de conſecration. diſt. 3. explicatur, ibid.

Chri-

Chriſtus quare veſperi conuiuium cum Diſcipulis celebrauerit, ibi.
Sono aliquo hora comedendæ ſignabatur, ibid.
Per dimidiam horam licet tempus prandij præuenire diebus ieiunij, 12. & 18.
Vndecimam horam prandij eſſe, qui aſſerunt, quomodo ſubaudiendi, 13.
Religioſus ieiunium ſeruatur vbi tardius prandium ſumitur, 14.
Regulares, & ſi priuilegium habeant anticipandi prandium in diebus ieiunij, non niſi dimidia hora poſt conſuetam horam ſolent refectorium ingredi, 15.
Multi docent licere diebus ieiuniorum abſque graui culpa anticipare notabiliter horam prandij, 16.
Verius tamen horam prandij adeò eſſe de eſſentia ieiunij, vt notabilis ipſius anticipatio grauem culpam ingerat, 17.
Reges, & Imperatores nullam certam prandij horam habere debent, ibid.
Hora prandij moraliter eſt computanda, 18.
Legitima cauſa exiſtente licet in ieiunijs prandij horam anticipare, 19.
Alimentarius qui alicuius menſam habere debet, tenetur ſingulis diebus hora duodecima ad prandium accedere, ibid.
Baptiſmi ſolemnia hora nona celebrari conſueuerant, 20.
S. Pontifici Pelagio lux adhibetur in cap. fin. 76. diſt. 21.
Text. in cap. ordinationes 1. 75. diſtin. explicatur, 22.
Ordinationes Epiſcoporum die Dominico hora tertia celebrabantur, 23.
Eccleſia an poſsit determinare tempus pro ſuſceptione baptiſmi? 24.
Lauatio etiam profana baptiſmus appellabatur, num. 25.
Antiquitus nemini licebat æſtate ante horam octauam, hyeme vero ante nonam profana ingredi labora, ibid.
Nolæ ſigno hora conſueta lauandi ad thermas vocabantur, 26.
Sacros ordines celebrare hora nona erat conſuetum, 27.
Vbi ex aliqua cauſa non liquit Sabbato ordines conferre, continuato ieiunio poſſunt mane diei Dominici ſequentis confici, ibid.
Si Epiſcopus in Miſſa Sabbati ablutionem ſumpſerit, an poſsit mane diei Dominici ordines facere? 28.
Animæ damnatorum an ab hora nona Sabbati, ad nonam Dominici diei torqueantur, ibid.
In foro Romano ſex horæ accuſatori, & nouem reo dabantur, vt exactius innocentiæ ſuæ cauſas proferret, 29.
Ius ſuadet maiores dilationes reo, quã actori eſſe præſtandæ, 30.
Iudex poteſt reum citatum per aliquot dies ſpectare, actorem non poteſt, 31.
Fabri ferrarij vſque ad nonam horam noctis ex more laborant, 32.

1 NOna diei parte, irruente iam Sole, ad Occaſum, Deo item laudem ſancta peragit Eccleſia, quam ex more, cuius alibi meminimus ab hora, nonam compellat (& ſi, præſertim in ciuitatibus, poſt ſextam diei horam ſolere pulſari ad nonam, affirmet Iacob. Mandel. *conſil.* 83.
2 *num.* 25.) Idque, vt Clicthoueus meditatur, in memoriã amariſsimæ mortis Domini, quam illa hora pro nobis fuit perpeſſus: nam vt ſacri ſcribunt Euangeliſtæ, circa horam nonam clamans voce magna, expirauit. Circa eãdem etiam horam deſcendit ad inferna, vt Sanctos inde Patres liberaret, & de Principe huius mundi triumpharet. Denique vnus militũ circa eandẽ horã lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis, & aqua in remiſsione
3 nẽ peccatorũm noſtrorũ. Eadem quoque hora Diſcipuli Domini ad orationem conuenire ſunt ſoliti, quemadmodum acta perhibent Apoſtolica de Petro, & Ioanne, quod aſcendebant in Templum ad horã orationis nonam. Sunt eiuſdem ſententiæ Rupertus, Caſinus *de Hora Nona* agentes, Guilliel. Durand. *in rationali diuinor. lib.* 5. *cap.* 8. Michael Timotheus *in diuinum officium, tract.* 7.
4 Hora igitur nona emiſit ſpiritum, qui in omnes ſpirat, omniaque viuificat; mori enim voluit pro homine illa hora aduertit Guillielmus *ſupra*, in qua homo de Paradiſo expulſus eſt. Ni mauis cum Petro Bungo *de myſter. numeror. Num.* 9. quod hora nona Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanctum emiſit ſpiritum, quippe cum inclinata iam eſſet ad veſperam dies, & tepefactus à meridiano feruore radius Solis, myſterium victorioſiſsimæ paſsionis cõſummauit; euidẽter ſe inſinuans propter auferenda ſcelera, quibus a diuina luce, & dilectione in huius mortem peregrinationis incidimus, Crucis ſubiſſe patibulum. Quare inter alia etiam de Paſsione Dominica Pſalmus loquitur nonus, per calculum ſuum tranſitus eius horam annuntians.
5 Quibus nec improbabiliter ſubaddi poteſt, ideò hac hora mori voluiſſe, vt amoris ſui erga homines nimiam charitatem oſtenderet, eo tempore pro nobis ſpiritum effundens; quo ſceleratius ab hominibus impetebatur, quoniã hora nona rebus ſerijs, ciuilibuſque expeditis negotijs, ſomno, voluptati, libidinique operã dare licebat, vnde à Satyrico Meretrices *Nonariæ*, dicuntur.

Si cinico barbã petulans Nonaria vellet.

Siquidem hora nona cellas aperire ſolebant, proſtituendi ſui corporis cauſa. Sic Cornatus *in Perſium Satyr.* 1. Guilliel. Forner. *in l.* 2. *verb. Primarũ, de verbor. ſignific.* Quo reſpexiſſe videtur Martial. in diei, atque horarũ partitione, *Epigram.* 8 *lib.* 4.

Imperat extructus frangere nona toros.

Meminit aliud agens Petr. Bung. *dicto Num.* 9. *ad medium, pag. mihi* 347. qui hac ratione illud apud Venetos vulgatũ refert: *Nell hora di Nona non ſi in cõtra buona perſona.*

Hucque referri poteſt quod *l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 6. *nouæ Recollect. & alijs ſanctionibus huius Regni* caueri obſeruat Bobadilla *in polit. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 52. videlicet ab hora nona ad decimam noſtri Horologij, ſingulis noctibus ex die S. Michaelis, vſque in Paſcha Reſurrectionis, quaſi receptui canens cãpana pulſetur, cuius audito quietis ſigno, omnes ſtatim proprias domos repetant, vt ſic quæuis delinquendi Occaſio auferatur, & reſpublica quieta cõquieſcat. Cuius præſcripti exactiorem cognitionem infra *Hora* 10. efflagitantibus pollicemur. 6

Hæc eſt hora pro Miſſa ſolẽni diebus quadrageſimalibus iure præſtituta, *ex Decreto Cabilonenſis Concilij*, ſi Iuan. fides adhibẽda eſt; aut Siluij Papæ, ſi Burchardo ſtandum; *in cap. ſolent* 50. *de conſecrat. diſt.* 1. *Solent plures* definijt, *qui ſe ieiunare putant, in quadrageſima mox, vt ſignum audierint ad horam nonam cõmedere. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quam veſpertinum celebrent Officiũ. Concurrendum eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis Officijs, & largitis eleemoſynis, ad cibum* 7

bum accedendum eſt. Si vero aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora, completa oratione ſua ieiunium ſoluat. Et rurſus §. *in ieiunijs: In ieiunijs quatuor temporum circa veſpertinas horas, in Sabbato vero Sancto circa noctis initium Miſſarum ſolemnia ſunt celebranda.* Ex quibus ita obſeruat Guilhelm. Durand. *in rational. diuinor. lib.* 4. *cap.*1.*num.* 20. Villalob. *in ſumm. tom.* 1. *tract* 8 *diffic.*19.*num.*4. ibi: *En las Ferias de Quatro temporas, Vigilias, y Rogaciones, ſiendo dobles, ò ſemidobles, en las Igleſias Catedrales y Colegiales ſe dizen dos Miſſas, vna de la fieſta a la Prima, y otra de feria deſpues de Nona, conforme a las Rubricas de el Miſſal Romano. Los Religioſos no eſtàn obligados a dezirlas, q̃ ſus Igleſias no ſon Colegiales.* Itaque declaraſſe Sacram Rituum Congregationem refert Gauant. *In Comment. ad Rubric. Miſſal. tom.* 1.*p.* 3. *titul.* 10. *numer.* 80. his verbis: *Tanquam de re grauiſsima ſtatuit ſacra Congregatio Miſſam de Feria priuilegiata in Cathedralibus, & Collegiatis nullatenùs omittendam eſſe, ſed omninò aſtantibus Canonicis, & aſsignata diſtributionum porticne cãtandam eſſe, aut cum Diacono, & Subdiacono; aut ſi eorum copia non ſuppetit, abſque eis, & poſt Nonam, non obſtante quacunque conſuetudine contraria, quam Sacra eadem Congregatio ſuſtulit, & in poſterum admitti vetuit, & addit pœnas contentas in Bulla Pij V. quæ præceptum continet*, tràdit Antonin. Diana *reſolut. moral. p.*2.*tract.*14.*reſol.*76. Nilominus contraria cõſuetudine fuiſſe àbrogatum patet, necnon & *ex decreto eiuſdem Pij V.* qui motu proprio vetuit omnes nocturnas, vel matutinas Miſſas, etiam in Sabbàto Sancto, quibus adnumerari debet hæc, cuius noſter ſermò, cum quarta diei parte, ideſt, à tertia hora pomeridiana celebraretur, quę nocturno tempori adſcribitur, vt ſæpius diximus, præſertim *Hora* 4. notat Roderic. Acunha *in cap. quod à patribus* 4. *num.*1.75.*diſt.*

8 Poſt Miſſarum ſolemnia veſpertinũ celebrabatur officium, die iam ad extremum vertente, & ipſius hora nona finita, vt *dict. text.* verba conuincunt, & probat Ioſeph. Vicecomes *de antiq. baptiſmi ritibus lib.*1.*cap.*24. ibi: *Veſperarum enim hora pro nona poſita eſt, quod vel eadem ſit inter ſe, vel parũ diſcrepet.* Veſpertinique nomen accepit à veſpere ſtella, vt explicat Clicthoueus, quæ in crepuſculo apparere ſolet, & diei extremitatem nũciare, quoniam circa declinationem diei, & finẽ officij celebrari eſt inſtitutum. Eo ni-
mirum, vt egregie ratiocinatur Du- 9
rand. *in Racion. diuinor. lib.*5.*c.* 9. quia in hora veſpertina ſignificat Eccleſia primum aduentum Domini; qui fuit vrgente mundi veſpere, id eſt, vltima ætate, de quo qui canit reddit gratias Deo iuxta illud Apoſtoli *Corint.* 10. Nos ſumus, in quo fines ſęculorum deuenerunt, *cap. ſi enim, de pœnit. diſt.*3. Præterea Chriſtus in veſpere de Cruce depoſitus fuit. Eadem quoque hora in cœna Sacramentum corporis, & ſanguinis inſtituit: pedes Diſcipulorũ lauit. Diſcipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini in fractione panis ſe manifeſtauit. Conſentiunt Clicthoueus *ſup.* Rupert. *lib.*1.*de diuin. offic. cap.*6. Et Caſianus, qui de hac hora nonnulla alia comminiſcitur, quorum nõnulla recenſet Michael Timoth. *in diuinum offic. tract.*8.*quæſt.*3.

At infringit nõ nihil, quod de veſ- 10
pertini officij tempore diximus apud noſtros *l.*7.*tit.*4.*part.*3. vbi poſtquam iudicibus ordinarijs iniunxit, vt quotidie à ſummo mane ad meridiem ius dicant, ibi: *E deuen y̆ eſtar ſentados deſde gran mañana faſta medio dia, cotidianamente*: poſt pauca ſubiungit: *E aun deſde nona, faſta viſperas, ſeyendo los pleitos muchos*, quibus verbis aperte ſubiudicat nonam, & veſpertinam, non eandem, ſed diuerſas horas cenſeri.

Et quidem ita eſt ſi primæuam eiuſmodi Horarum inſtitutionem repetamus; quoniam vt *proximè* ex Clicthoueo notauimus poſt. Nonam vltima diei parte veſperæ celebrabantur, nocte ſcilicet, iam accedente, ſic Herrera *de origine officij diuini, lib.*2.*cap.*18. *num.*7. vtpote quæ diei finem imponebant, & ipſarum extremitate ſequentem, more Eccleſiæ, inchoabant. Vnde inter Horam Nonam, & veſperarũ aliquot intercedebant horæ, vt innuit

dicta

dicta *l.* 7. quæ ſecundum hanc ſtrictam Eccleſiaſtici diei partitionem eſt ſubaudienda. At nos cum veſperarum horam hìc deſignamus, non propriam, ſed nunc vſitatatam præſcribimus, quæ nona eſſe ſolet.

Iuxta quæ erit accipiendum Concilium Cauilonenſe II. *Canon.* 56. quo præceptum lego, ne nulla Sanctimonialis à veſpera vſque ad Primam, neque Abbatiſſa, nec aliqua Sanctimonialium cum quibuslibet maſculis vllum colloquium habeant, niſi fortè talis fuerit occaſio, quam euitare non poſsint: & ſi neceſsitas incubuerit, id coram teſtibus facere debebunt.

Dę qua veſpertina hora, ſubaudienda venit Arabum illa cõſuetudo, quæ pauperibus veſperi eleemoſynam petere inhibebat. Vt his verbis obfirmat Augerius Buſq. *Epiſt.* 3. *Arabes võ paſſim nec ab omnibus mendicant, ſed veſperi prætereuntibus ſebaceam candelam, malum citrinum, vel punicum obtrudũt; qui duplo, triplóve pluris ſit recipiant, & vendere potius quam turpiter rogare videantur.* Id vtique, quia accedente veſpere egenis mendicare prohibebatur, quod hac fraude eludebant, vt notat Aloyſ. Nouarin. *Schediaſm. Sacroprophan. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 25. Etſi coniectari fas eſt, inde apud noſtros, maxime inſignioribus ciuitatibus & Curijs, mos inualuit, petendi eleemoſynam à primis tenebris ad decimam, vel vndecimam noctis in pia loca, & Diuorum Imagines, per quæſtores qui funalia in id deferunt, vt occurſantes, aut dirigendo, aut illuminando, quaſi exhibita mercede ad charitatem alliciunt; ſicque magis pretium quã eleemoſynam inferre videbatur.

In idemque tempus referendus S. Maximus *Homilia de Lunæ deffectu*, dũ Gentiles irridens, qui Lunæ deffectui vociferatione ſub veſpere tantum opitulari credebant, ita alloquitur: *Cum ante dies pleroſque de veſtra auaritiæ cupiditate pulſauerim, ipſa die circa veſperũ tanta vociferatio populi extitit, vt irreligioſitas eius penetraret ad cælũ, & requirerem, quid ſibi clamor hic velit, dixerũt mihi, quod laboranti Lunæ veſtra vociferatio ſubueniret, & deffectum eius ſuis clamoribus adiuuaret. Riſi equidem, & miratus ſum vanitatẽ, quod quaſi deuoti Chriſtiani Deo ferebatis auxilium; clamabatis enim, ne tacentibus nobis perderet elementum: tanquam infirmus enim & imbecillis, niſi veſtris adiuuaretur vocibus, non poſſit luminaria deffendere, quæ creauit. Bene igitur facitis qui Diuinitati exhibetis ſolatium, vt vobis iuuantibus poſſit cœlum regere. Sed ſi vultis hoc plenius facere, cunctis, & totis noctibus peruigilare debetis: nam quoties putatis vobis dormientibus Luna vim paſſa eſt, & tamen de cœlo non corruit? Aut, nunquid ſemper circa veſperũ deffectum patitur? Num aliquando & circa lucem laborat? Sed apud vos veſpertinis tantum horis laborare conſueuit quando copioſa cœna venter diſtenditur, quando maioribus poculis caput mouetur; tunc igitur apud vos laborat Luna, quando laborat & vinum.*

Eſt enim & ad hoc tempus referendum furtiuarum rerum mercatus, quẽ nos *Baratilio* dicimus, apud quos, vti & antiquitus in ſuburra (loco ſcilicèt ad id deſignato) occidente Sole incipit. Vnde Petronius: *Veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notauimus frequentiam rerum venalium, non quidem pretioſarum: ſed tamen quarum fidem malè ambulantem obſcuritas temporis facillime tegeret.* Alluſit Horatius *Satyr.* 1.

Fallacem circũm, veſpertinumq; pererro
Sæpè forum,

Vbi Helenius Acron, & Porphyr. Interpretes Horatij antiquiſsimi, de ſuburra maiore, hunc locum accipiunt, in qua veſperi furtiuæ res ſemper venundabantur. Itaque veſpertinum forum dixiſſe, obſeruat Iacob. Durant. Caſellius *variar. lib.* 1. *cap.* 5. quia occidente Sole rerum furtiuarum mercatus inciperet. Vnde ſalſe nimis prouerbij loco Plautum vſurpaſſe notat in milite glorioſo: *Veſperi ſuo viuere*, pro eo quod eſt furtis ſuis vitam ſibi parare: eaque de cauſa Propertium vigilacem ſuburram dixiſſe.

Iam ne tibi exciderint vigilacis furta ſuburræ

Meminit huius antiquæ conſuetudinis Oſualdus *ad Donel. lib.* 15. 2, 9. *liter.* K.

K. verſ. Romæ olim. Quo circa, cum fere ſemper quæ hoc veſpertino foro vẽduntur, conſtet furtiua eſſe, aut ſaltim talia præſumantur, ea tute emi non poterunt, etiam ſi ab emptoribus furto ſubtracta ignorentur: nam ex quo rumor eſt, aut vehemẽs ſuſpicio, illuc cõuenientes multa vendere furto ſublata, nefas eſt ab illis emere, niſi præmiſſo ſufficienti examine ementi conſtet eos iuſtè vendere, vt in ſimili docent P. Molina *de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſp. 35. in fin. 2. concl.* P. Sanchez *de matr. tom. 1. lib. 2. diſp. 41. num. 27.* Mercado *de contract. lib. 2. cap. 20.* Villalob. *in ſumm. tom. 1. tract. 1. diſput. 20. num. 7.* Merolla *tom. 1. diſp. 3. cap. 3. collor. 5. num. 32.* & Antonin. Diana *reſol. moral, part. 4 tract. 3. reſol. 27. verſ. Notandum eſt tamen hic obiter:* vbi ex Caſtro Palao *tom. 1. diſp. 3. num. 5.* hoc intelligendum notat, quando rationes efficaces, ſeu moraliter conuincentes adeſſent, venditorem vendere rem furtiuã, non quando dubiæ ſunt, & probabiles; tunc enim deponendum eſt dubium, & intelligere, alium rite vẽdere, quia nemo præſumitur malus niſi probatur, neque in dubiis delictum commiſiſſe, *l. merito, ff. pro ſocio.* Sed eſto hæc ſit, admittenda opinio, rationes, quæ aduerſus res tali loco, & hora venditas vrgent, adeò illas furtiuas conuincũt, vt non poſsint non efficaces dici. Ex loco, enim vbi veneunt furto ſubtractæ præſumuntur, quia ibi talia venire ſolent, & vbi in aliquo loco frequẽter contingit delicta committi, ibi ſemper commiſſa præſumuntur ab his, qui ibi commorantur. Ita Carter. *in pract. criminali, pag. 65. Indicio 33.* & ex Baldo, Antonio de Canario, & Marſilio, Iacob. Menoch. *lib. 1. de præſumpt. q. 90. num. 132.* vbi hoc indicium ſufficiens ad torturã agnoſcit. Ex tempore, item & hora qua hæc venduntur, nec debilior coniectura furtiuitatis inſurgit; nocturno enim tempore, aut veſpertino delictis commodatiſsimo diſtrahuntur, cum ſolum qui male agit odio habeat lucem, *cap. conſuluit, de offic. delegat. gloſ. in cap. vnic. verb. Occulta, vt Eccleſiaſt. benef.* Vnde nocturno tempore factam venditionem merito ſuſpectam dicit Polydor. Ripa *de nocturn. tempore, c. 106. n. 6.*

Ergo ne accepto deſiſtere videamur, ex dictis promanat horam prandij antiquitus, maximè diebus ieiunij nonam completam extitiſſe, cum non antea licuerit comedere, quam auditis Miſſarum, & veſpertini Officij ſolemnibus, quæ vt præmiſsimus dicta hora fiebant, *d. cap. ſolent,* vbi communiter notant omnes, *cap. quod dicit 4. 41. diſt.* ſecundum antiquam lectionem, *c. placuit 9. de conſecrat. diſt. 3.* iuxta gloſſæ, & vulgarem omnium expoſitionem. Erat enim hæc ſtata prandendi hora, vt ex his quæ erudite ſcripſit Iul. Cæſar. Bulenger. *de conuiuijs; lib. 1. c. 23.* Iſaſ. Caſaub. *in Athan. lib. 4. c. 14.* & P. Ludouic. de la Cerda *in Tertul. libr. 6. de oratione, n. 156.* ſatis liquet, & quæ ſoluendo ieiunio primitiuo illo ſæculo præſignauerat Eccleſia. Sic Guilielm. Stuck. *antiquit. conuiuial. lib. 1, cap. 11.* conſtatque ex Epiphanio *in compendiaria doctrina, cum ieiunium,* inquit, *ſeruari vſque ad nonam horam,* cui aſſentitur Baſil. *Homil. 1. de Ieiunio: Verum enim ieiunium eſt,* ſcribit, *ab omnibus vitijs eſſe alienum, expectas veſperam, vt cibum capias, ſed diem totum abſumis apud tribunalia.* Chryſoſt. *homil. 36. in Matthæum, quaſi ad finem. Veniat tibi oro in mentem, quoties ieiunij tempore menſa veſperi appoſita, ſi miniſter vocatus tardiuſcule acceſſerit; &c.* D. Auguſtin. *de moribus Eccleſ. contra Manicheos: Viſitata,* exclamat, *ieiunia Eccleſiæ continuantur vſque ad noctem. Sola enim die celebrantur ſacri cœtus, preces publicæ habebantur, ſub veſperam dimittebantur, & cibum ſumebant.* Cuius ritus veſtigia adhuc retinemus in libris noſtris, vt nuper notabimus, & iterum conſtat *ex c. Presbyter 5. 82. diſt.* ibi: *Tribus quidem menſibus, priuato loco à cæteris remotus, pane & aqua à veſpera, in veſperam vtatur,* vbi gloſſ. *verb. In veſperam,* hac hora debere comedere ieiunantes admonet.

Quem morem Eccleſiam ab He-

bræis mutuaſſe, quibus in ieiunijs ſolemne erat, à prandio, omnique cibo abſtinere vſque ad veſperam, ſiue horam nonam, *multis Sacræ Scripturæ locis* teſtatur Stuckius *vbi proxime*, præſertim *Iudic.20.verſ.26. Ieiunarunt illo die vſque ad veſperam, & 2.Reg.1. Ieiunauerunt vſque ad veſperam. Act. quæ 10.vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.* Et conſtat *2.Reg.3.verſ.35.* vbi poſt ſepulturam Abner, cum vniuerſus populus veniſſet ad Dauidem cibum cum illo capiendi cauſa, iurauit Dauid ſe ante Solis occaſum, nec panem, nec quicquam aliud guſtaturum. Ex quo loco quaſi neceſſario elicit Guiliel. Stuckius *vbi ſupr.* prandia fuiſſe Iudæis vſitata, quoniam meridies erat, cum prandere populus voluit, peractis Abneri exequijs: *Nam ſi fuiſſet veſpera,* inquit, *Dauid non recuſaſſet, neque iuraſſet*, cum comedendo ad veſperam ieiunium non violaretur; nam veſpera finis erat ieiunij.

Hac de cauſa frequenter apud Patres prandere, hoc eſt, meridianum cibum capere, & ieiunare opponuntur, quia prandia ieiunijs intermitti conſueuerunt. Satis hoc colligitur ex D. Auguſtino *epiſt.86.* vbi illud diſcutit, an prandendum die Dominico, vel ieiunandum ſit? Huc reſpexiſſe videtur Concilium Laodicenſe, *cap.* 50. cuius verba referuntur *in cap. non oportet 8. de conſecration. diſt.* 3. vbi in quadrageſima *per totos dies ieiunare* præcipitur. Id eſt, abſque prandio, & nullo guſtato cibo meridiano vſque ad veſperam, ſiue horam nonam: hoc enim eſt totum diem ieiunare ex Guilielm. Stuckij ſententia, *dicto lib.1. cap.11. Si quis enim non prandeat*, ſcribit, *ſed cibi & potionis vſum in veſperum, & cœnæ tempus differat ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus ſit.* Idcirco

Patrem quoque ſolida demere de die,

Vt Horatius cecinit *lib.1.Od.* idē erat, quod frangere diem, & labore opereque vſitato, & quaſi legitime intermiſſo, atque interrupto, corpus cibo, & potione curare.

Suppetunt prænotata rationem (ſi in re adeò arcana coniectari fas eſt) quare Chriſtus veſperi potius, quam mane miſticum illud ſui corporis conuiuium cum Diſcipulis celebrauit? Ieiunaſſe illum ea die, vel inde facile credi poteſt, quod ipſius actionem, & ad tanti cibi diſpoſitionem, nobis ad eundem inſtructionem futuram optauerit, vt non niſi ieiuni ad cœleſte ſui corporis epulum accederemus. Cuius forte ſacratiſsimi ieiunij veneranda memoria effecit, vt illius diei ieiunium cunctis fidelibus ita ſtricte præciperetur, quod illud diſſoluens, totius quadrageſimæ reus haberetur, *cap. non liceat* 7. his verbis: *Non liceat quinta feria noniſsimæ ſeptimanæ ieiunium ſoluere, & omnem exhonorare quadrageſimam, ſed ſincère abſtinentes, totam quadrageſimam peragere, dict. cap. non oportet, 8. Non oportet in quadrageſima quinta feria vltimæ Hebdomadæ ieiunium diſſolui, & totam quadrageſimam inhonorari, de conſecrat. diſtinct.3.* Cum ergo Chriſtus ieiunaſſet, non niſi veſpera, & hora nona iuxta morem debuit accumbere. Et ſi propoſiti dubij alias rationes meditetur Stuckius *vbi proxime*, cuius verbis præſtabo: *Veriſimile autem eſt, vt apud Romanos, ſicuti ſupra dictum eſt, ita apud Iudæos quoque prandia fuiſſe parca, atque tenuia, ita vt non iuſtarum epularum inſtar eſſent, quibus communiter* (id eſt cum amicis, vt ipſe alibi explicat) *accumberetur, cœna autem, & accumbebant, & largius atque copioſius cibum, potumque ſumebant. Hunc morem Chriſtus ſecutus, vt teſtatur Euangeliſta, veſpere potius, quam mane miſticum illud ſuum epulum cum Diſcipulis ſuis celebrauit, atque inſtituit. Cuius altera quoque ratio reddi poteſt, quod nimirum voluit nouum, quod inſtituerat Sacramentum, veteri eius comparare Paſcha enim inter duas veſperas celebrabatur. Rectè tamen conſuetudo poſtea obtinuit, vt in matutino potius tempore, & à ieiunijs, quam pranſis cœna Dominica celebretur, quo maiore id cum reuerentia animorumque attentione fieret.*

Nec

Nec illud quamuis obiter negligam, verba nempe illa *dicti cap. ſolent, qui ſe ieiunare putant in Quadrageſima mox vt ſignum audierint ad horam nonam comedere.* Priſcum illum morem redolere, deſignandi horam prandij tubæ clangore, ſono campanæ, aut alterius muſici cuiuſdam inſtrumenti. Sic apud Stuckium item obſeruatum inuenio *dicto cap.* hac verborum ſerie: *Quæ hora*, prandij ſcilicet, *apud certas gentes, etiam organorum quorundam, vt tubarum, tympanorúm, atque campanarum ſono proclamari ſolent. Sic in Principum præſertim Aulis, quando tempus eſt prandij, vel cœnæ, Aulici tubarum ſono aduocantur. Sic tintinabuli Monachi in triclinia ſua, & refectoria, vti vocant, & ad cibum capiendum. Sic apud nos & alijs in locis pauperes, & mendici campanarum pulſu ad ſportulas illas publicas conuocantur, vnde campanæ ab hoc vſu, campanæ pulmentariæ vocantur.* At ſi tubarum ſonitus hora prandij, & cœnæ nedum aduocandi tantum cauſa, ſed & honoris adhiberetur, ſic conceſſum C. Duillio, vt prælucente funali, & præcinente tibicine à cœna redderet affirmant Titus-Liuius *in epitome libr.* 17. Cicero *in Catone*, Florus *libr.* 2. Valerius Maximus *lib.* 3. *cap.* 6. Suetonius *de Viris Illuſtrib.* & Mart. de Roa *ſingular. libr.* 2. *cap.* 23. Ex quo etiam & morem Principum irrepſiſſe videtur præferendi tubicines cum iter agunt. Vnde cum Danielis, *cap.* 7. vaticinatum ſit in die iudicij venturum Chriſtum, *in virtute multa*: hæc verba inquit ſatis eleganter P. Suarez 2. *tom. in* 3. *p. D. Tho. q.* 59. *diſp.* 57. *ſect.* 3. ſignificare videntur venturum ipſum exhibentem multa ſigna omnipotentię, ſupræmijq; dominij, qualia erunt Angelicæ tubæ, quas veniens, & quaſi ad Mundum ſecundo iter faciens præfert.

At, vt ad prandij horam reuertar, cum hoc iam vel ex eo in deſuetudinem abierit, quod Miſſa omni tempore fuerit poſt meridiem prohibita, iuxta ſuperius notata; hora ſexta incepit pro prandio, etiam Quadrageſimali ieiunio obſeruari. Vt Hebræos feciſſe in diebus ſolemnibus conſtat ex Flauio Ioſepho *lib. de vita ſua, poſt medium*, vbi inſtantem populi tumultum ſuperueniente in Sabbato legitima prandij hora impeditum fuiſſe, his verbis indicat: *Omnino in ſeditionem iuiſſent, niſi conuentum ſoluiſſet ſuperueniens hora ſexta, quæ nobis ſumendi prandij in Sabbatis legitima eſt*, refert Petrus Alloix: *tom.* 2. *Illuſtr. Eccleſiæ Oriental. Script. in notation. ad cap.* 7. *vitæ S. Abertij, litt. E.* cuius etiam moris & Græcos obſeruatores extitiſſe memorat Lucianus apud Iſac. Caſaub. in *Athenæum, lib.* 6. *cap.* 10. qui ſex pedum vmbras proſtata cœnandi hora conſtituit. Idem refert Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib.* 1. *cap.* 11. Et in ieiunijs etiam D. Hieronymi tēpeſtate obſeruatum prandium meridianum conſtat ex *cap. ſint tibi* 20. *de conſecrat. diſt.* 5.

Sed non ita ſtrictè hoc obſeruan- 12
dum, vt fracti ieiunij reus habeatur, qui non nihil ante dictam horam ad menſam accedit. cum in moralibus non computetur tempus mathematice, ſed cum aliqua latitudine, vel reſtrictione, veluti ſubiecta materia expoſtulat, quam latitudinem dimidiæ horæ interpretantur communiter Doctores, quorum ſupra meminimus, & in propoſito Filliucius *tom.* 2. *tract.* 27. *p.* 2. *c.* 7. *num.* 73. etſi Molfeſius *in ſumm. tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 5. *num.* 15. id ad horam protraxerit, à quibus diſſentiens Azorius *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 11. *q.* 4. & Fagundez *præcept.* 4. *lib.* 1. *c.* 3. *num.* 4. ſemihoram tempus notabile exiſtimant.

Verum ſtando primæ opinioni, conſtituo horam comedendi quadrageſimali tempore, aut alijs ieiunijs ſextam eſſe, noſtris duodecimam, quæ poteſt ad ſummum dimidiæ horæ ſpatio præueniri ita, vt ieiunans vndecima hora cum ſequentis dimidio iuxta noſtrum horologium poſsit licite prandium ſumere. Sicque acci- 13
piendi erunt aſſerentes horam prandij in ieiunijs vndecimam eſſe, vt poſt

alios nouiſsime Ioán. Sancius *in ſelect. diſp.* 53. *num.* 5. Machado *in Perfect. Confeſſ. tom.* 1. *lib.* 2. *p.* 4. *tract.* 3. *docum.* 8. *num.* 2. id eſt, vndecimam declinantem ad duodecimam, ſaltim per dimidium ipſius. Et ratio eſt, nam ſi maiori ſpatio temporis prçuenire dictam horam liceret, facile leue famis incommodum euitaremus, nullumque laudabilem fructum percipiemus, vt optime expendit Paul. Zachias *Medico-le-*
14 *gal. lib.* 5. *tit.* 1. *q.* 1. *n.* 32. Vnde rectè quidem Azor *vbi proxime in principio*, eò rectius, ac religioſius ieiunium ſeruari dixit cæteris paribus, quo tardius prandium aſſumitur; quoniam ita per longiorem inædiam caro magis affligitur. Et idcircò putat Zachias *dicto loco*, *num.* 33. horam nonam conſtitutam eſſe pro hora comedendi in ieiunijs, quia conſueta hora comedēdi in alijs diebus ſolet eſſe ſexta. Ex quo Iacob. Mandel. *conſil.* 83. *n.* 25. inquit, quod non ſolet eſſe hora prandij ante quintam horam ſolis, quia ſexta hora frequenter comeditur, ac ſi diceret. Tardatur ergo refectio ob eam cauſam vſque ad nonam, ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 147. *artic.* 7. & Azor. *dicto cap.* 11. & concludit Zachias: Nos tamen ad præſens poſt ſextam comedimus conſuetudine in contrarium irrepen-
15 te, cui acquieſcendum videtur. Quod & Regulares hodie obſeruant, quia cum per annum vndecima hora comedant, in quadrageſima non niſi poſt dimidium horæ ab vndecima refectorium ingrediuntur: quamuis vt affirmat Antonin. Diana *reſolut. Moral. part.* 1. *tract.* 9. *de ieiunio*, *reſ.* 27. *in fine*, habeant priuilegium anticipandi prandium per horam.

16 Vnde ſub infertur parum tute ab aliquibus defendi licere, abſque mortalis culpæ reatu, diebus ieiuniorum notabiliter anticipare horam comedendi, præſertim à Ricardo *in* 4. *q.* 15. *artic.* 3. *q.* 8. *in fine*, Palat. *in ſumm.* Caiet. *verb. Ieiunium*, Angel. *eod. verb. n.* 2. Tolet. *in ſumm. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 8. Villalob. *tom.* 1. *tractat.* 23. *dub.* 9. *num.* 2. Fernand. *in exam. Theol. moral. part.* 2. *cap.* 8. *§.* 3. *num.* 6. Filliuc. *tom.* 2. *tractat.* 27. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 70. Bonac. *de legib. diſp. vlt. q.* 1. *punct.* 4. *n.* 3. Molfeſ. *in ſum. tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 5. *n.* 16. Læſius *de iuſt. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 13. Innocent. de Rubric. *de obſeruat. ieiunior. num.* 3. Roder. Acunha *in cap. quod dicit* 4. *num.* 1. 41. *diſt.* & *in c. vnum Oratium* 3. *num.* 19. 25. *diſtinct.* vbi per duas, vel tres horas ex nonnullis ex relatis recenſet prandium poſſe præueniri Laym. *in Theol. moral. lib.* 4. *tractat.* 8. *cap.* 1. *num.* 11. quibus ſubſcribens Antonin. Diana *ſup. reſolut.* 27. hanc opinionem probabiliorem dicit; ea tamen moderatione, vt ſi anticipatio horæ medietatem excedat, culpa ſit venialis, illaque tanto grauior, quanto à conſueta hora longius recederet.

At hæc omnia vt præmiſsi valde 17
improbabilia ſunt, quoniam veluti ex enarratis apparet, hora comedendi, ſiue nona, ſiue ſexta, vel apud noſtros duodecima, aut quæuis alia legitima conſuetudine præſcripta, adeò de eſſentia ieiunij agnoſcitur, vt effracti reus habeatur, qui per notabile tempus illam præueniens cibum ſumpſerit, adde iterum verba *dict. cap. ſolent* 50. *de conſecrat. diſt.* 1. quæ id expreſſe docent: *Solent plures*, hæc ſunt, *qui ſe ieiunare putant, in quadrageſima mox vt ſignum audierint ad horam nonam comedere, qui nullatenus ieiunare credendi ſunt ſi ante manducauerint, quam veſpertinum celebrent Officium. Concurrendum eſt igitur ad Miſſas, & auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis Officijs, & largitis eleemoſynis ad cibum accedendum eſt. Si vero aliquis neceſsitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora completa oratione ſua ieiunium ſoluat.* Planè enim oſtendunt non aliter ieiunium ſeruari, quam æſtimata, id eſt, moraliter ſaltim cōputata hora prandij, vt optime Turrecrem. *ibid.* & Præpoſit. *in c. denique*, *n.* 22. 5. *diſt.* ſubaudiunt: *Non enim Eccleſia*, inquit Turrecrem. *arctare intendit ad ſubtilē tēporis inſpectionem, nec opportet aſtrolabium acci-*

accipere ad horam comeſtionis agnoſcendam. Sufficit ſi circa illam horam, quam Eccleſia inſtituit ieiunans ſumat cibum, etiam ſi aliquantulum propter aliquam neceſsitatem anticipet. Alioqui non conſequeretur ieiunij fructus, ſiue carnis maceratio, quam ex longa inedia intendit Eccleſia, ſi anticipatio duarum, vel trium horarum circa horam comedendi eſſet licita; maxime ſi ſtatim a lecto ſurgens menſam adeat, & non longe a Solis Occaſu refectiunculam ſumat. Quare merito noſtræ opinionis extitere Caiet. 2 2. *quæſt.* 147. *art.* 7. Paludan. *in* 4. *diſt.* 15. *q.* 4. *art.* 4. *cõcl.* 1. Nauar. *in manual. cap.* 21. *num.* 27. Couar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 14. Sylueſt. *verb. Ieiunium, num.* 13. Ledeſm. *in ſumm. tom.* 2. *tract.* 17. *dub.* 4. *ante* 5. *concluſionem*, Reginal. *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 191. Azor *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 11. *q.* 4. Fagund. *præcep.* 4. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 4. Ioan. de la Cruz *in direct. cõſc. p.* 1. *præcept.* 4. *art.* 4 *dub.* 8. *concl.* 2. Sancius *in ſelect. dict. diſput.* 53. *n.* 5. Ioan. Machad. *d. lib.* 2. *p.* 4. *tract.* 3. *doc.* 8. *n.* 3. faciunt tradita à Bertach. *de Epiſcop.* 1. *part. libr.* 4. *§. de vita Epiſcopi, num.* 74. vbi etiam definijt qua hora debeant comedere Prælati extra dies ieiunij.

Sed hanc egregie deſcribit Genuenſ. *in manuali Paſtor. c.* 13. *num.* 9. ubi poſtquam tempore quadrageſimæ Epiſcopos debere, cum dies inclinat, recitare Litanias cum ſuis familiaribus, prandium non debere eſſe ante tertiam notat. ex *c. nõ liceat fin.* 44. *diſt.* At hoc quomodo ſit accipiendum latius *ſup.* explicauimus. Illud autem luculentius exemplo Henrici Imperatoris euincitur, videlicet Imperatores, & Reges nullam prandij ſolitam, & ſtatam horam extra illam habere, qua poſſunt tantillum à curijs, & publicis negotijs vacare. Refert Iuſtus Lipſius *in Polit. lib.* 2. *c.* 7. Henricum Imperatorem, Federici filium, ita in rebus aſsiduum, vt vix ſero cibum caperet, & dum à ſuis moneretur, vt valetudinem, & vires cordis haberet, reſpondit; priuato quidem homini omne tempus ſibi eſſe, cum id lubet, aut ſolet, at Regi ſi nomé ſuum non abdicat, id ſolum quo vacat. Et ſi Rabbi Bachi, *Geneſ.* 43. *verſ.* 16. de Ioſephi conuiuio fratribus exhibito agens, tempus, quo Principes, & Iudices edere ſolent eſſe notat meridiē, quod ſcilicet totum tempus matutinū in Reipublicæ negotijs expediendis collocare debeant, vt & placuit Guil. Stuckio *antiquit. conuiuial. lib.* 2. *cap.* 11. & ſuadetur expreſſe *ex l. ne quis* 6. *C. T. de Officio Rector. prouinc. l.* 1. *C. T. de offic. iudic. ciuil.* quibus meridiano tempore, vel hac ſola ratione domum iudicis ingredi prohibetur.

19 Ergo extra legitimam cauſam læthale erit horam comedendi, notabiliter, & vltra mediam horam anticipare; iuſta vero intercedente cauſa, vt puta itineris, hoſpites dimittendi, aut inſeruiendi, lectionis in academia, vel concionis, aut ſimilium fas erit peruerſio, aut præuentio dictæ horæ, vt ſentiunt Beia *p.* 1. *deciſ. caſ. conſcien.* 45. Vega *in ſumm. p.* 1. *c.* 14. *caſ.* 33. Moure *in ſum. p.* 2. *c.* 8. *§.* 2. *n.* 5. Lopez *inſtr. p.* 2. *c.* 112. Rodrig. *in quæſt. Regul. tom.* 2. *q.* 100. *art.* 2. & alij, quidquid aſſerat Sancius *vbi ſup.* vt refert Diana *reſ. moral. tract.* 9. *reſol.* 48. qui in noſtram ſententiam inclinare videtur.

20 Ex quibus & illud vtiliſsimum profluit alimentarium, qui ex legato, contractu, aut maioratus inſtitutione habet ius percipiendi cibum in menſa alicuius; teneri ſingulis diebus hora prandij conſueta, quam duodecimam diximus, & cœnæ præſto eſſe, vtpote expreſſe admonet Martin. Colerus *de aliment. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 4. intempeſtiua enim hora cibum patens non audietur, cū hac ratione non debeat debitori eſſe moleſtus, *l. in eo* 11. *ff. de vſu & habit.*

Hac eadem hora nona ex priſcioris Eccleſiæ ritu baptiſmi ſolemnia peragebantur, & cathecumeni ad optatas regenerationis lætices accedebāt, ſic ex B. Lino deſumitur *lib. de paſsione Sancti Pauli*, cum præuio vſque ad veſperas; ſiue ad horam nonam ieiunia, quoſdam baptiſmi Sacramentum ſuſcepiſſe, his verbis ſcribit, *Steterunt cū multa lætitia, & Spirituali gaudio;*

dio, imponentes eis mox manus, & dantes ſignaculum ſanctificationis perpetuæ: ſicque ieiunio vſque ad veſperam percurrente baptizati ſunt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Congruit Simeon Metaphraſtes *in vita Stephani Pontificis*, ibi: *His auditis, ſtatim Beatus Pontifex hominem illum* (Nemeſium ſcilicet) *adduxit ad locum quendam, qui vocatur titulus Paſtoris, cumque & ipſum, & eius filiam Cathecismo inſtruxiſſet; quemadmodum Chriſtianæ Fidei Canones, & ordo poſtulat, iuſsit eos ieiunare vſque ad veſperam. Cum autem veniſſet hora veſpertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Paſtoris titulum vocatum fuiſſe diximus. Itaque Nemeſium in aquā demiſit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Stant, & pro hoc geſta S. Sebaſtiani vbi ita ſcriptum: *Accedat vnuſquiſque, & det nomen ſuum hodierna die vſque ad veſperam præcurrente ieiunio, vt feſtinum baptiſmatis Sacramentum opportunum tempus inueniat.* Confirmat S. Chryſoſt. *in epiſtol. ad Innocentium Papam*, vbi referens tumultum, quem Teophilus improbus quidam vir in Eccleſiam excitauerat, ſic alloquitur: *Nobis enim hæc ipſa, quæ antea dixi, prætendentibus, repente multitudo militum ipſo magno Sabbato, cum iam in veſperam vergeret dies, Eccleſias ingreſsi, clerum omnem, qui nobiſcum erat, per vim eiecerunt, armiſque veneranda obſidebantur altaria. Mulieres, quæ intra Eccleſiam vt baptizarentur, ſeſe veſte nudauerant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerriſsimæ huius commotionis impulſæ, neque ſexus verecundiæ & honeſtati permittebantur præ pauore conſulere.* Repetit huius moris veſtigia idem S. Ioan. Chryſoſt. *oratione 40. in cap. 15. prioris ad Corinth.* extat item hac de re apertum teſtimonium *in Ordine Romano, lib. de Diuinis Offic. tit. de benedict. aquæ ad albas deponendas*, eiuſmodi ſerie: *Sabbato in vigilijs Pentecoſtes omnes ieiunium faciant; & omne Diuinum Officium, vel Ordinem, tam lectiones, quam & baptiſmum, ſicut in Sabbato Sancto vigiliam Paſchæ. Tantum hora octaua ingrediuntur ad vigilias, vel Miſſarum ſolemnia, vt hora nona expleta omnia conſumentur.* Dilucidius tamen id conſtat *ex Albino Flacco de Diuin. Offic. cap. 19. de Sabbato Sancto Paſchatis*, cum ait: *Hodie autem hora nona baptiſmus celebratur, ſicut in Pentecoſte, ea de cauſa, quia Angelus Domini venit ad Cornelium hora nona, annuncians ei, quod orationes eius aſcendiſſent in conſpectum Domini, qui mox miſsit ad Petrum, & promeruit Sacramentum baptiſmi. Sed & hoc decentiſsimum eſt, vt quia auctor vitæ emiſit Spiritum, eadem hora Eccleſia Sancta præcipiat Sanctum baptiſma*, Adſtipulatur Amalaricus Fortunatus *lib. 4. de Eccleſiaſt. Offic. c. 28.* Guiliel. Durand. *in rational. diuinor. lib. 6. cap. 106. n. 2.* Et exactius Ioſeph Vicecomes *de antiq. baptiſmi ritibus, ac cærem. lib. 1. cap. 24.* Ex veneranda antiquitatis monumentis tandem præfiniens horam baptiſmi, primo non definitam, mox certis nonæ finibus circumſcriptam ex proxime enarratis, poſtremo iterum liberam, & indifferentem fuiſſe, quo iure, & nunc vtimur.

Dicta vero quaſi facem præferunt 21 ad explicationem textus *in cap fin. 76. diſt.* vbi cum Pelagius Summus Eccleſiæ Antiſtes, Petro Epiſcopo Pontino, diem, horamque conſecrandi Epiſcopi deſignare voluiſſet, ſic ſcribit: *Quod ſi modo fecerunt, facite cum velociter ad Vrbem Romanam occurrere, vt ſi Deus iuſſerit, in Sabbato magno poſt horam baptiſmi ordinetur.* Id eſt, poſt horam Sabbati nonam quaſi diceret, quoniam hanc baptiſmi fuiſſe ſatis memorata conuincunt.

Obſiſtunt tamen huic interpreta- 22 tioni alterius S. Pontificis Anacleti ſcilicet, verba *in cap. ordinationes 1. 75. diſt.* vbi eadem de re agens ita præmittit: *Ordinationes Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem fuerunt prouincia Epiſcopis ſunt celebrādæ. Qui ſimul conuenientes ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manibus in Sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi ſunt imponentes Dominica die, hora tertia*

tia orantes, Sacraque ≀nctione exemplo Prophetarum, & Regum, capita eorum, more Apoſtolorum, & Moiſis ≀ngentes: quia omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu Sancto: cuius ≀irtus inuiſibilis Sancto chriſmate eſt permiſta: & hoc ritu ſolemnem celebrent ordinationem. Tertiam vtique horam ordinationi Epiſcoporum conſtituit, quam & baptiſmi eſſe videtur, cuius ſub hoc inuolucro ad eandem conſecrationem Pelagius in dicto *c. finali*, meminit, non vero nona vt meditabamur.

At ſi attente inſpiciantur minime hæc inter ſe diſsidentia conſtabunt, cũ text. *in d. cap. dilectionis*, non de Epiſcopali conſecratione, ſed de Presbyterali loquatur, quoniam Latinus ille ad Marcellionenſis Eccleſiæ culmen electus, ſolum diaconali extiterat ordine inſignitus, ideo antea presbyterio debebat decorari, quam Epiſcopus vngeretur: Quocirca inquit Pelagius, eum debere ad vrbem Romanam accedere, vt Sabbato magno poſt horam baptiſmi, id eſt, nonam ordinetur.
23 Quod ſi ante memoratum diem non occurrerit, cogetur vſque ad quarti Menſis ieiunia ſubſiſtere. Siquidem hiſce tantum temporibus Sacerdotales ordines conferuntur, *cap. quod à patribus* 4. *cap. fin.* 75. *diſt.* Epiſcopalis vero quocunque tempore, dum tamen Dominico die, & hora tertia celebrari poterit, *cap. quod die* 5. 75. *diſt.* 4. *dicto cap. ordinationes* 1. ex quo ita obſeruant Turrecremata, & Præpoſit. *ibid.*
24 Igitur iure etiam baptiſmo fuiſſe horam diei nonam, tertiam videlicet poſt meridiem præſcriptam nemo ambigit; Imò inde colligunt relati à P. Leandro *in Sept. Sacram. p.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 1. *q.* 15. Eccleſiam poſſe determinare tempus præcepti Diuini baptiſmi, quo adulti ante finem vitæ baptizari teneantur, & etiam determinaſſe conſtat *ex cap. quicumque* 3. *in princip.* 77. *diſt.* iunctis his, quæ in huius rei explanationem congeſsimus *noſtris annalibus de ætate ad omnes humanos actus requiſita anno* 14. q. 4 *per totam*, quidquid in contrarium ſentiant P. Suarez, Vazquez, Hurtado, & Ochagauia locis à Leandro *≀bi ſup.* enarratis. Præſtituit 25
enim Eccleſia horam, qua ſacro immergendi labacrum ab omni abſtergerentur macula; eamque hec diſsimile corporali labationi ab etnicis aſsignata. Et quidem merito, cum & prophana hæc ablutio, & ſi non re, nomine tamen baptiſmum refert, vnde ſic appellat D. Lucas *cap.* 11. *Phariſeus autem*, inquit de Chriſto ad prandium inuitato agens, *cæpit intra ſe reputans dicere: quare non baptizatus eſſet ante prandium.* Id eſt, labacro mundatus. Quo ſenſu, & apud Marcum legitur, *cap.* 3. *Phariſæi enim, & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionem ſeniorum, & à foro niſi baptizentur non comedunt.* Cuius admonitionis aſſertorem item adducam Fortunatum Scacchum Sacror. *elæochriſmat. Myroth.* 1. *c.* 33.

Apud Etnicos vero nemini æſtate ante horam octauam; & hyeme ante nonam balnea ingredi licebat; vt politiſsimi antiquitatum obſeruatores referunt, quorum meminerunt Thomas Baccius *de Thermis, lib.* 7. *cap.* 12. Rader. *in Martial. lib.* 8. *epigram.* 63. Laur. Ioubert. *de balneis, cap.* 8. vbi ſub nomine paleſtræ, idem Galenum ſcripſiſſe memorat, *lib.* 6. *de ſanitate tuenda, cap.* 8. Cultiſsimus vir D. D. Laur. Ramir. de Prad. *in Pentecontarc. cap.* 23. Ceſsius *de mineralib. lib.* 1. *c.* 6. *ſect.* 7. *n.* 24. *≀erſ. Quod ſpectat.* Eruditus D. Antonius Cabreros *in ≀ere Sacro-propha* 026 *pag.* 9. & ego ipſe, *≀bi proxime, num.* 6. Et ne forte debitæ horę inſcitia erraretur, balneis diuerſi generis horologia aderant, vt ſatis ex Luciano conſtat *in Hipia: Quin etiam*, referente, *horarum geminis indicijs balneum exornauit, ≀no per aquam & ſonitum, altero per Solem.* Accedente ergo balnei hora labandi, nolæ cuiuſdam ſigno vocabantur; erant autem tintinabula, ſcribunt Ioubertus, & Baccius *ſupr.* Aloyſ. Nouarin. *Schediaſm. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 132. In Thermis ſummo quopiam faſtigio poſita ære factitio conflata, quorum ſonitu populus, ſicuti ho-

hodie ad ſacra; ad labandum ſua hora admonebatur Martialis:

Redde pilam, ſonat æs Thermarum, ludere pergis?

Virgine vis ſola lotus abire domum.

Indicans elapſa communi hora labandi, frigeſcere Thermas, ac ſola frigida fore labandum. In eo enim Thermas à balneis diſtingui ſcitiſsimum eſt, quod Thermæ calidam tantum labandi cauſa aquam ſeruabant; balneum vero & calidam, & frigidam, notat Fortunat. Scachus *Elæochriſm. Myrot. 1. c. 34. in princip.*

Et ſi non ignorem eundem Fortunatum Scachum *cap. 30.* horam balnei ſeptimam pomeridianam fuiſſe arbitraſſe; vnde illud Poetæ Græci in *epigram. lib. 4. c. 12.*

Immortales labantur aperto balneo,

Hora quinta Semi Dei, reliqua vero diei Omnes.

Et Iuuenal Satyr. 11.

——Iam nunc in balnea ſalua

Fronte licet vadas, quamquam ſolida hora ſuperſit a ſexta.

Quo referendum Sacrum textum *Geneſ.* 18. de Abrahamo inuocante Angelos ſub ſpecie peregrinorum, vt ſecum conuiuarent; ſed non poſtquam abluti fuiſſent, quod ipſo feruore diei factum, quaſi horam indigitans annotauit textus. At hæc non tanti ſunt, vt communem tradditionem eneruent; maximè cum ipſi poſsint optime aptari, vt & feciſſe videtur idem Fortunatus, poſt nonnullas paginas, *cap.* 36. vbi horam ablutionis, ſiue vnctionis (erat enim eadem) octauam pomeridianam fuiſſe, iam prænotaſſe, *cap. 30.* & iterum pronunciare ſcribit ex Plutarcho, Vitruuio, & Cicerone, quibus adiungit Martial.

Sufficit in nonam, nitidis octaua Palæſtris,

Et lib. 10.

Nuntiat octauam Phariæ ſua turba iuuentæ;

Et pilata redit, iamque ſubit cohors,

Temperet hæc Thermas prior hora vapores

Halat, & immodico ſexta Nerone calet.

Et ſi Chriſtiani diuerſa hora balnea frequentarent, vt conuincitur ex Tertulliano *in apologetico, cap.* 42. forte ne cum infidelibus conuenirent, *cap. omnis* 24. *q.* 1. vbi etiam gloſſa.

Cæterum ne longius à ſuperioribus recedamus, ex illis coniectatur ſacros ordines ſtatis à iure temporibus, de quibus in *c. de eo 3. de tẽpor. ordinat. & in Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *cap.* 8. non niſi poſt horam nonam conferri ſolitos, *d. cap. fin.* 76. *diſt.* vbi notant omnes, & *in dicto cap. quod a patribus*, 75. *diſt.* idque aſſerere videtur Henriq. *lib.* 10. *c.* 12. *num.* 2. dum inquit, poſſe Epiſcopum aliqua neceſsitate exigente mane diei Dominici poſt generalem in Sabbato ordinationem factam, maiores ordines conferre, dummodo continuetur ieiunium Sabbati, tam ab ordinante, quam ab ordinato, iuxta diſpoſitionem *dicti cap. quod a patribus.* Eo videlicet, quia fictione, imò ſtylo Eccleſiaſtico, mane Dominicæ ſequentis trahitur ad veſperam Sabbati præcedentis, ſicque conferri dicuntur in Sabbato, conſentiunt Villalob. *in ſumm. tom.* 1. *tract.* 11. *dub.* 13. Antonin Diana *reſol. moralium, part.* 2. *tract.* 17. *Miſcellan. reſol.* 30. nouiſsime P. Leander *in Sept. Sacram. part.* 2. *tract.* 6. *diſp.* 11. *quæſt.* 8. vbi cauſam iuſtam illam in propoſito eſſe notat: Si in Sabbato ob multitudinem ordinandorum, ordines expediri non poſſunt, aut ſi Epiſcopus ob grauem infirmitatem illos Sabbato conferre non valuerit, ex Maiolo *lib.* 3. *de irregular. cap.* 23. *num.* 11. Villalobos & Diana *ſup.* Philib. *tract.* 1. *part.* 7. *cap.* 5. *num.* 9. Laym. *de ordine, cap.* 8. *num.* 5. & alijs quibus adhæret P. Sanchez *tomo* 2. *conſil. c.* 1. *dub.* 51. *n.* 3. 27

Quod etiam verum putant plerique, quamuis Epiſcopus in Miſſa Sabbati ablutionem ſumpſerit, quia illa vti modicæ quantitatis non infringit, nec diſcontinuat ieiunium, quod Eccleſiaſticum & non naturale eſſe debet. Iuxta Syluest. *verb. Ordo* 2. *num.* 6. Philib. & Sanchez (*vbi ſup. iſte*) *num.* 5. quorum ſententiam, vt probabiliorem tuetur P. Leander *dicto loco, quæſt.* 9. vbi dictum, 28

ctum, *cap. quod à patribus*, de ieiunio Eccleſiaſtico accipit contra Laym. & Dianam, à quibus non diſcederem caſu, quo ad ordinationem mane Dominici diei peragendam, Miſſa fuiſſet celebranda; quia tunc ſumptio ablutionis Sabbato præcedenti impediret ordinationem Dominici diei, vtpote quę niſi à naturaliter ieiunio expediri nequit.

Et quia Sabbati meminimus, non illud contemnendum reticeam, cuius nonnullos Auctores refert Holcot. *in ſapien. lect. 55. fol. 88.* videlicet animas damnatorum ab hora nona Sabbati, vſque ad horam nonam Dominicæ diei non torqueri; quod merito eidem Holcot, & Valle de Mour. *de incantat. opuſc. 1. ſect. 2. cap. 15. num. 10.* erroneum, & prorſus à fide alienum videtur, nam vt appareret ex illo *Apoc. 14 Fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum, nec habebunt requiem die, ac nocte.* Gehenæ ſupplicia & tormenta diuturna, æternaque ſunt, ergo nullo tempore poſſunt intermitti. Ex quo recte infert Valle de Moura *ſup.* pie accipiendum; & exponendum de exceſſu, & B. Virginis deuotionis feruore orto, quod S. Ildefonſus *ſerm. 3. de Aſſumpt. Virginis*, his elegantibus verbis effudit: *Dicam fideli præſumptione, dicam pia temeritate; totus mundus hodie condigna iubilatione lætatur; Tartarus tantummodo vllulat, fremit, & ſubmurmurat: quoniam gaudium, & lætitia huius diei incluſis in inferno aliquod remedium, & refrigerium præſtat: non audent vt opinor, miniſtri Tartarei hodie attingere ſuos captiuos, quos recollunt redemptos illius ſanguine, qui naſci dignatus eſt ex Virgine pro mundi ſalute.* Quod & de die reſurrectionis alios dixiſſe ibidem commemorat.

29 Sub hæc autem accedat nouem horas reo in foro Romano aſsignari ſolitas, vt innocentiæ ſuæ prolixius rationes penderet: nam cum ſex tantum accuſatori præſcriberentur, tantundem, & dimidio plus reus, vtpote dignus maiori miſeratione conſequebatur, audi Franc. Polletum. *Hiſtor. fori Rom. lib. 1. cap. 2. pag. mihi* 129. illis verbis: *Obſeruaui autem ita comparatas fere huiuſmodi leges temporum præſtitutorum, vt reus ſex qui alteras haberet horas ad accuſatorem, vt ſi accuſatori ſex darentur, Reo nouem, id eſt, tantundem, & dimidio plus, vt in cauſa quam egit Plinius. Item in cauſa Milonis Accuſator duas, Reus tres, id eſt, ſex qui alteram habuit, naturalis enim fauor pro laborantibus. Quamquam in cauſa Rabirij conqueratur ſe in ſemihoram coactum.* Conſentit Alex. ab Alex. *dierum genialium, libr. 4. cap. 11. non longe a fine.* Aſconius Pedian. *in Orat. Ciceronis pro Milone*, facit Tacit. *lib. 3. annal.* qui in accuſatione necis Germanici, tradit biduum criminibus obijciendis ſtatutum, vtque ex dierum ſpatio interiecto reus per triduum defenderetur, notat Andr. Tiraquel. *in Alex. ab Alex. dicto loco litteris R. & T.*

Indeque forſitan Paulus *in l. fin. ff. de ferijs*, vbi de capitali cauſa agitur reo tres dilationes concedit, cum duas tantum accuſatori permittat. Cuius ſententiam ius noſtrum amplectens, idem in *l. 33. tit. 16. p. 3.* diſponit non quidem in vno vel alio actu iudiciali; explicat Sicardus *in l. properandum, num. 3. C. de iudicijs*, ſed in omnibus, & quibuſcumque ita, vt ſemper reus vbi quid agendum eſt; commodo prolixioris termini potiatur. Et ſi Petro Gilkenio, *ibid. num. 9.* magis atiſerit *dictæ l. finalis*, generalitatem ad dilationem probatoriam eſſe reducendam, ex mente Bartholi, Baldi, Angeli, Caſtrenſis, Alexandri, Iaſonis, Alciati, Zaſij, Marantæ, Andreæ Gailij, & aliorum, quos in idem cumulat. At quidquid horum probabilius velis, illud inconcuſſum manebit, dandam, ſcilicet, Reo maiorem dilationem, vt in propoſito affirmant Signorol. *conſ. 160. per totum*, Cardin. Tuſch. *pract. concluſ. iuris litt. E. concluſ. 307. n. 3.* Petr. Pechius *in regul. cum ſint partium 11. num. 9. de regul. iuris, lib. 6.* AEqualia igitur temporis ſpatia reo, & accuſatori præſcribere, iniquum ſuadet ratio, & cenſet Gaſp. Barth. *aduerſ. lib. 50. c. 12.* poſcit enim humanitatis lex prolixius tempus in accuſato. 30

31 A quo nec procul ſtat, quod ex Baldo *in l.ſi vitem.ff.quod vi, aut clam*, item admonet Petr. Pechius *vbi ſup.* Iudicem reum citatum per aliquos dies ſpectare poſſe, actorem vero minime, ſuadet enim reorum fauor, vt ampliores dilationes illis concedantur. Vnde quæ ſunt temporalia ad agendum, perpetua ſunt ad excipiendum, *l.pure, §.fin.ff.de except.* cum notiſsimis.

32 Sed hæc miſſa faciamus, & ferrariorum illud ſuccedat, quod vti ſingulare huius artis notat Petr. Rebuf. *in l.2. verſ.aduertendum eſt, ff.de verbor.ſig.* videlicet, quaſi ex præſcripto Officij illos vſque ad nonam noctis horam incudem tundere, & laborare. Eſt enim eiuſmodi officium diurnum, nocturnumque, vnde per translationem optime Cicero 2.*de Oratore: ſi quidem nunc plane rudem inſtitui ad dicendum vellem; his potius tradam aſsiduis vno opere eandem incudem diem noctemque tundentibus.*

MINVTA HORAE DECIMAE

VEStamenta in foro, vel Baſilica inter horam ſecundam, & decimam diei aperiebantur, 1.

Hora decima ſignificat diem exactum eſſe, 2.

L.via 5.ff.de ſeruitut.obiter illuſtratur, ibid. & 4.

Diſcipuli quare ad Dominum hora decima acceſſerunt, 3.

Melior diei pars decem horarum primarum, ibid.

Ex noſtris legibus ſingulis noctibus poſt horam decimam campana quietis pulſari debet, 5.

Nox quo ad delationem armorum non à primis tenebris, ſed à decima hora computatur, 6.

Nox poteſt à lege minui, vel augeri, maxime quo ad delicta, ibid.

Teſtis deponens delictum commiſſum eſſe de nocte non ſatis probat, niſi teſtetur admiſſum inter campanam, & campanam, 7.

Prohibitio deferendi arma non incipit à ſonitu horologij hora decima, ſed campanæ quietis quæ dicta hora pulſari debet, 8.

Vt amiſsioni armorum ſit locus, non ſufficit ſolus campanæ quietis ſonitus, ſed horæ decimæ ſimul eſt neceſſarius, 9.

Si nocte quintæ, aut ſextæ feriæ ſanctæ, aut alia, qua non ſolet campana pulſari hora decima inueniatur quis cum armis, illis non debet ſpoliari, 10.

Quoties dictis noctibus Iouis & veneris Sancti tabella, hora decima quies denotatur, eſt locus amiſsioni armorum, 11.

Amiſsio armorum dicta hora, non à primo ſonitu campanæ, ſed ab vltimo intelligenda erit, 12.

Egrediens ante horam quietis armatus, habet neceſſarium tempus poſt horam, quo poſsit ad domum impune reddire, 13.

Surdus etiam ſi poſt horam quietis ſit cum armis inuentus, nullam pœnam meretur, 14.

Sur-

Surdus intellectum habens omnia facit, quæ quilibet maior facere poteſt, 15.

Surdi ſunt in triplici differentia, 16.

Sponſi poſt aptam benedictionem ſaltim decem horis à carnalibus abſtinere debent, 17.

PRofert Iulius Paulus *lib. ſententiarum receptar. ad Filium, tit.* 6. *de vicesſima.* §. 2. Teſtamenta in municipijs, Colonia, oppidis, præfectura, vico, Caſtello, conciliabulo facta, in foro vel Baſilica, præſentibus teſtibus, vel honeſtis viris, inter horam ſecundam, & decimam diei recitari de-
1 buiſſe. Id eſt, intra illud diei ſpatium, quod reſtat elapſis duobus primis matutinis horis, ante lapſum duarum poſtremarum. Egit enim hic Conſultus de horis diei naturalis, quas duodecim eſſe conſtat. Itaque idem fuit aſſerere, teſtamenta aperienda inter ſecundam, & decimam horam, ac teſtari poſt initium, & ante finem diei per duas horas opportere manifeſtari, nam vt aliud agens admonet Stephan. Forcatul. *in*
2 *Auiario Iuris ciuilis, cap.* 10. *num.* 2. hora decima diei ſignificat diem exactum eſſe per duas horas, *L. via* 5. *ff. de ſeruit.* vbi Gaius, vſum ſeruitutis temporibus ſecerni poſſe, inquit; fortè vt quis poſt horam tertiam vſque in horam decimã eo iure vtatur, cuius ſentẽtiam ita ſubaudit Forcatul. *ſup.* & quidem meritò, quandoque non alia ratione ſuſpicor,
3 Ioannis I. expreſſe adnotatum, Diſcipulos Ioannis ad Dominum hora decima acceſsiſſe, quam vt inſtrueremur omni vitæ curriculo Chriſtum quærere & maxime, cum ipſius vitæ, quę inſtar diei eſt, poſteriores horæ accedũt. Et ſi aliter ratiocinetur Petr. Bungus *de myſterijs Numeror. Numer.* 10. *ad calcem.* Hinc meliorem diei partem à ſummo mane, vſque ad decimam horam præfigit Turnebus, ſic Maronianum illud exaudiens 9. *AEneidor. verſ.* 155.

Hanc adeo meliore, quoniam pars acta diei.

4 Verum enimvero vt rem abſoluamur, his horis teſtamenta aperiri debere, ideo ſcribit Paulus, vt fieri poſſe denotaret fere omni tempore, quo Magiſtratus foro, aut Baſilica adſunt, quoniam vt alibi expendimus per octo, aut minus per ſeptem horas diei, eaſque ſupremas ciuitatibus, vel municipijs adſiſtere tenebantur; nec impune hoc tempore, vti maiore diei parte ab illis abeſſe permittebatur, *l.* 2. *ff. de verbor. ſignificat.* cuius hunc ſenſum ut nouiſsime, & verè quidem iam iam initio probauimus, quibus fauet illud Senecæ *lib.* 1. *de tranquil. vitæ*: *Maiores noſtri*, inquit, *nouam relationem poſt horam decimam in Senatu fieri vetabant*, refert Othoman. *de Senatu & S.C. inſignibus, cap.* 5.

Nec prætereundum apud noſtros placitum Regiæ, *l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 6. *Recop. legum Hiſp.* quo præcipitur ſingulis noctibus campanam receptus, vulgo quietis poſt decimam horam pulſari debere, vt ex tunc nemo armis incedere audeat, vel ſi inceſſerit deprehenſus, audi Hiſpanum Legum-latorem: *Y porque ſomos informados, que deſpues de la promulgacion de la dicha ley, à cauſa de traer de noche las dichas armas, muchas perſonas rebueluen ruidos, y queſtiones, y ſe cometen delitos, y ſuceden otros inconuenientes, queriendolos euitar: Mandamos, y declaramos, que perſona alguna no pueda traer las armas contenidas en la dicha ley, de noche, deſpues de tañida la campana de queda, en ningun lugar que ſea: la qual ſe taña deſpues de dadas las diez horas de la noche, &c.* 5

Ex qua ſeriè colligitur, noctem quò ad delationem armorum, non à primis tenebris, vt communiter fit, teſte Hortenſio Caualcano *de Brachio Regio, p.* 4. *num.* 115. vbi noctem eſſe inquit, cum poſt *Aue Maria* ſit obſcuritas. Sed ab hora decima computari, à die ſcilicet S. Michaelis vſque ad ſolemnia Reſurrectionis, vt noſtræ *l.* generalitatem mo- 6

modificans aduertit Bobadilla *lib.1.c. 13.num.52.* Quod recte quidem potuit à lege noſtra introduci ex communi ſententia Abbatis, & aliorum *in cap. ſi perfodiens, de homicidio*, Alberic. *in l. more in fine, ff. de ferijs*, Salicet. *in l. non minorem, num. 5. verſ. Quæro tunc quando dicemus, C. de tranſaction.* Angel. de Vbald. *conſil. 194. viſis proceſsibus, num. 3. verſ. Nam ſtatutum vult*, quibus calculum adijcit Polydor. Ripa *de noctur. tempore, cap. 5. num. 1*; in ſimulque aſſerit in ordine ad delicta poſſe per ſtatutum augeri, minuique noctem ad ſonũ campanæ, maxime quò ad delationem armorum, quam noctem fictam appellat Hip. Bonacoſa *quæſt. criminal. verb. Nox.* Conducunt tradita à Cardin.
7 Tuſcho *pract. concluſ. iuris litt. T. ſeſſ. 35 num. 8.* Vt probet tempus noctis, quo ad duplicationem pœnæ delicti nocturni, computari inter campanam quæ ſonat de ſero, & ante diem, nec ſatis probari ex dicto teſtis deponentis de nocte, niſi inter campanam, & campanam perpetratum oſtenderit, ex Angelo *conſil. 94. n. 2.*

Non tamen ſufficit vt arma interdicta cenſeantur, ipſius horæ decimæ ſonitus, exigitur etiam pulſatio campanæ, qua ſolet receptui cani, vt patet *ex dict. l.* verbis, vbi prohibitio deferendi arma nocturno tempore, non incipit ab hora, ſed à ſonitu campanæ, quam decima pulſandam ſtatuit, ibi: *Deſpues*
8 *de tañida la campana de la queda en ningun lugar que ſea, la qual ſe taña deſpues de dadas las diez horas de la noche.* Vbi etiam obſeruat Azeued. *num. 2.* Ergo ſi quis audita hora decima, ante vero quam pulſetur dicta campana armis deprehendatur, amiſsioni locum non erit, cum nondum prohibitionis tempus acceſſerit. Ita Bonifac. de Vitalin. *de maleficijs, tit. de forma libelli, num. 8. verſ. Sed pone ordinatum eſt*, nec refert an ſciuerit, vel ignorauerit deprehenſus horam eſſe quietis, vt diſtinguendum putat Polydor. *ſup. num. 30.* quoniam hoc non tam ex ſcientia, vel ignorantia, quam ex ipſa forma ſtatuti definiendum eſt. Statutum vero vt præmiſsimus non conſtituit horam decimam principaliter pro termino permiſsionis, aut prohibitionis armorum, ſed pro tempore, quo debet campana pulſari, alioqui impertinens eſſet illius ſonus, ſi horologij ſufficeret: ſiquidem vbi certa hora principaliter deſignatur pro deferendis armis, campana quę eſt ſignum horarum, eſt etiam prohibitionis armorum, vt agnoſcit idem Polydor. *dicto loco, num. 6.* ibi: *Adde tu, quod aliquando eſt ſignum* (de campana agit) *prohibitionis delationis armorum; Niſi quis velit contineri ſub membro illo diſtinctionis, quod ſit inter ſignum horarũ.* Ergo cum noſtra lege caueatur poſt ſonum campanæ quietis arma eſſe deponenda, licet conſequenter ſtatuat hora decima eſſe pulſandam dictam campanam, non tamen ab ipſa hora prohibitionem induxit, ſed à ſonitu campanæ dicta hora quidquid minus vere voluerit Bobadilla *in Politic. libr. 1. cap. 13. num. 54.*

Diximus etenim à ſonitu campanæ 9
dicta hora decima prohibitionem armorum factam intelligi, quia nec hora per ſe ſufficit ad pœnæ incurſum, ita nec ſonitus campanæ ante debitũ tempus. Vtrumque enim ſimul concurrere debet, vt amiſsioni armorum ſit locus, quod cãpana quietis pulſetur, & quod id fiat poſt decimam noctis horam. Ita in propoſito docet Bonifacius *ſupr. n. 80. verſ. Sed pone ordinatum eſt*, Azeued. *in d. l. 5. num. 6.* Polydor. *dicto c. 5. n. 29* & Bobadilla *ſup.*

Ex quo fit, quod ſi nocte quintæ, 10
aut ſextæ feriæ Hebdomadæ ſanctæ, quibus nullus campanarum ſonitus, aliquis fuerit cum armis poſt decimam horam repertus, nequaquam illis erit ſpoliandus, vt tenet Alberic. *2. part. ſtatutor. quæſt. 7. verſ. Item quæro retentis*, qui ita Doctores tenere affirmat Iulius Clarus *receptar. ſent. lib. 5. §. fin. quæſt. 82. num. 5.* Burſat. *conſil. 141. legi ſeriorum, num. 33. verſ. Tertio edicta prohibentia*, Azeued. *loco, num. 6.* Et ſi contrarium magis placuerit Baldo *in l. libellorum, §. 1. ff. de his qui not. infamia*, Angel. *de malefic. verb. De nocte, vt manda-*

datum exequi, *num.* 2. *verſ. Secundum autē membrum*, Roman. *in l. quæſtionē*, *§. hoc autem num*, 5. *verſ. moneor per legem*, *ff. de acquir. hæredit.* Polydor. *ſupr. num.* 23. & Hippol. Bonacoſa, *quæſt. criminalium*, *verb.* Non quia non tam pulſatio campanæ, quam hora qua pulſatur attendi debet.

11 Quorum opiniones eo diſtinctionis fœdere componendas putarē, vt ſcilicet tunc ſecūdæ opinioni, & amiſsioni armorū eſſet locus, quoties dictis noctibus Iobis, & Veneris maioris ſeptimanæ loco cāpanæ, perſonaret tabella, aut ſimili alio ſtrepitu, vel clangore præſtituta hora, quies denotaretur. At vero vbi nihil horum fieret, diſpoſitio *noſtræ l.* nullum ſortietur effectum, & prior opinio practicabitur, ex proxime dictis, quibus fauent notata à Polydoro, *ſup. n.* 23. vbi & *n.* 28. arbitratur modicum temporis interuallum hoc caſu, nocte Veneris ſāctæ Hebdomadæ arma defferenti nōn imputandū; ſed mitius, ac liberalius ratione temporis cum eo agēdum, cum in pœnalibus, publicisque criminibus attendatur tēpus commiſsi delicti, vt notat Andr. Tiraquel. *de pœnis temp. cauſa* 3. *numer.* 4.

12 Conſtat ergo ex ſuperioribus, tunc noſtræ legis prohibitionem effectum habituram, vbicumque hora noctis decima campanæ ſonitus ad quietem fuerit exauditus: nō quidem ita ſtricte interpretando; vt initio campanæ, ſit pœnæ locus, cum etiā ſi à ſonitu ipſius, ſtatutum arma prohiberet, non niſi à finito ſonitu campanæ pœna eſſet infligenda, ex Ioanne de Ferrara *in praxi infor. c. quando teſtes producuntur ad æternā rei memoriam.* Igitur cum lex noſtra ſolum poſt campanæ ſonitum, & non antea, arma interdicat, vt patet ibi: *Deſpues de tañida la campana de la queda*, de campanæ ſonitu completo erit accipienda, vti expreſſè affirmat Polydor. *d. cap.* 5. *num.* 46. In terminis ſtatuti Mediolani, & Veronenſis, noſtro ſimilia.

13 Vnum tamen non omittam, ſcilicet, etiam poſt finitam campanam, eum mulctari non poſſe, qui permiſſo tempore fuit armis è domo egreſſus, nec potuit ita breuiter ob diſtantiam loci reuerti, vt aliquantulum exacta iam cāpana, armatus non incederet. Siquidem vt affirmat Burſat. *conſ.* 140. *num.* 5. *verſ. Primò quia vbi aliquis actus*, *volum.* 2. Farinat. *in praxi*, *tit. de carceribus*, *quæſt.* 29. *numer.* 53. *verſ. Amplia decimo*, ex quibus deſumpſit Polydor. *dicto loco*, *num.* 54. Vbi enim quis cum armis licite è domo migrat, licite etiam cum armis, ſi non ſit in culpa, domum reddit. Relinquendum eſt enim congruum tēpus arbitrio prudentis iudicis, quo poſſit tuto ſe collocare.

Quæ omnia de eo ſunt accipienda, 14
qui & horā, & campanæ ſonum poteſt audire; nam ſi morbo ſurditatis laboret, etiam ſi poſt decimam horam, & pulſum quietis cum armis deprehendatur, nullam pœnam meretur, cum naturalem habeat excuſationem. Et ſic, ſurdum eiuſmodi ſtatuto non ligari, expreſſe docet Baldus, *in l. ſi quis in graui*, *§. ſurdus*, *ff. ad Syllanian.* Hippol. Bonacoſa, *quæſtion. criminal. verb. Nox*, *paulo poſt princip.* & Hortenſ. Caualcan. *de Brachio Regio*, *p.* 4. *num.* 466. Vbi, quia non ligatur ſtatuto circa ſonum campanæ, ita nec poſſe actum de ipſius trāſgreſsione accuſare affirmat. Quod ita ſubaudit, dummodo ſurdus rudis ſit, & ignarus, quoniam ſi practicus eſt ſono campanæ (ſunt ipſius verba) Euerard. *in argumento à ſolitis*; *Et cum videre omnes alios poſſit lumē eo tempore ferre, vel dum Aue Maria ſono campanæ pulſante videt adſtantes genuflexos, capite detecto dicere, Aue Mariam, ſiue in plateis, ſiue in vijs, ſic iſte ſurdus ligatur ſtatuto, & poteſt eſſe teſtis in his, quæ ſolo ſenſu viſus percipi poſſunt contra innobedientes*, ex Farinac. *de teſtib. quæſt.* 61. *quæſtion.* 46. & 47. Nihil enim mutus, & ſurdus in his rebus, ſi intellectum habeant, à cæteris hominibus integræ ætatis differunt, *l. ſeruo inuito*, *§. ſi pupillo*, *ff. ad Trebel. l. ex facto*, *ff. de vulgari*, *l. item quia*, *ff. de pactis*, *l.* 1. *ff. de verbor. obligat.* Vbi communiter notant omnes, præſertim Alciatus, *num.* 58. Alex. *num.* 3. Iaſ. *numer.* 25. & 26. & ideo teſtamen-

mentum facere poſſunt, *l. diſcretis*, *C. qui teſtam. facere poſſunt*, aduertit Gregor. Lopez *in l. 13. tit. 1. p. 6.* quod pupillo negatur, *l. qua ætate, ff. de teſtam.* Poteſt etiam procuratorem conſtituere, *l. mutus, ff. de procurat.* quod nec poteſt pupillus, *l. neque, C. de procurat.* Mutus etiam & Surdus agnoſcunt bonorum poſſeſsionem. *l. fin. ff. de bonor. poſſeſsion. infant. & fur. delat.* Tamen pupillus ſolus id non facit, *l. pupillus ſi fari, ff. de acquir. hæred. l. potuit, C. de iure delib.* Item Surdus & mutus poteſt cõtrahere matrimonium, *l. mutus, in princip. ff. de iur. dot. c. tuæ, c. cum apud, de ſponſalib.* vbi notat Ioan. Andr. Abbas, & Præpoſ. *n. 4.* & ſi contrarium nervoſè defendat Paul. Zachias *Medico-legal. lib. 2. q. 8. n. 14. & ſeqq.* pupillus tamen non poteſt, niſi malitia ſuppleat ætatem, *princ. inſt. de nupt. cap. 9. de deſponſ. impuber. c. 1. eod. tit. in 6.* In delictis non parcitur muto & ſurdo, vt in dicta *l. ſi quis in graui, §. mutus, ff. ad Syllanian.* tamen parcitur pupillo, *l. auxilium, l. ſi ex cauſa, §. mutum, ff. de acquir. hæred. l. cum pater, §. ſurdo, & muto, ff. de leg. 2.*

16 Et quamuis Ioann. [illegible] Imol. *in dict. l. 1. de verbor. oblig.* abſolute proferat, mutum, & ſurdum à natiuitate non poſſe perfectum intellectum habere, quod etiam placet Paulo Zachias *vbi ſup. n. 1.* vbi eos nec ſano eſſe iudicio tenet, vnde infanti, & furioſo æquiparari ſentiunt Bartol. *de teſt. num. 93.* Cujat. *in notis ad tract. inſt. de teſtam. ordin.* Bantius *de nullitat. tit. de nullit. ex defect. inhabil. n. 25.* Farinac. *in praxi criminal. q. 98. n. 193.* & quam plures alij; hoc non de illis mutis, aut ſurdis eſt accipiendum, qui habent intellectum, ſed de illis qui eo prorſus carẽt, tertiamque ſpeciem ſortiuntur, quoniam ſurdorum, & mutorum a natura triplex eſt ſpecies, prima eſt eorum qui habent plenum intellectum. Et iſti maiori æquiparantur, & poſſunt omnia gerere per ſe ipſos ſine curatore, vt proxime notauimus. Secunda ſpecies eſt habentium aliquem intellectum, & iſti æquiparantur pupillo, ſic communiter omnes *in d. l. 1. de verbor. oblig.* præſertim Alciatus *n. 51.* & Alex. *n. 8.* qui vt communem ab omnibus teneri docẽt. Tertia ſpecies mutorum, & ſurdorum ab illis cõſtituitur, qui nullum habent intellectum, & aſsimilantur infanti, & furioſo, iuxta Bartol. *in d. l. 2. de bonor. poſſeſſ. infant. & furioſ.* Alex. *in dict. l. 1. ff. de verbor. oblig.* & omnes proximè relatos, qui hoc ſenſu loquuntur.

Nec ab hoc tempore alienum videtur; ſponſos poſt acceptam benedictionem, ſaltim decem horarum ſpatio, à primo cõcubito abſtinere debere, quod vel ex eo liquet, nam cum hora noctis ſecunda nuptiæ contraherentur, vt *ſup.* ſuo loco notauimus, decem horis abſtineant operæpretium erit, qui ſponſaliorum nocte à carnalibus abſtinere præcipiuntur, *in c. ſponſus ſi. 23. diſtinct.* cum nox duodecim ſit horarũ, veluti inferius conſtauit *Hora 12.* hæc ſunt text. verba: *Sponſus & ſponſa cũ benedicẽdi ſunt à Sacerdote, à parẽtibus ſuis, vel a paranimphis offerantur: qui cum benedictionẽ acceperint, eadẽ nocte, pro reuerẽtia ipſius benedictionis in virginitate permaneant.* Diximus enim ſaltim decẽ horis à copula eos abſtinere debere ex hac deciſione, quoniã ſi Euariſti Papę decretũ animaduertimus lõgiori tempore eos in caſtitate perſeuerare opportebit, biduo, ſcilicet, aut triduo, *c. aliter 1. 30. q. 1.* ibi: *Et biduo, vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant.* At cum hoc potius conſilij, & honeſtatis, quam præcepti habeatur, vt *in d. cap. ſponſus, verb. Virginitate*, admonet gloſſ. Nicol. *tract. de Sacrament. 7. p. c. 4. verſ. 9.* & Marcel. Fortunat. *de veritate & errore, p. 2. num. 11.* quanto maiori ſpatio in Sacramenti reuerentiam abſtinuerint, tanto plus merentur, & perfectiores videbuntur. 17

***

MI-

MINVTA HORAE VNDECIMAE

Numerus vndecimus, incōpoſitus, & inops habetur, 1.
Hora vndecima ocij & deſidiæ tempus, 2.
Dies artificialis hora prima incipit, & vndecima finitur, 3.
L. 2. tit. 11. lib. 7. Nouæ Recollect. nitorem accipit, ibid.
Nox quo ad delationem armorum ex die ſacratiſſimæ Reſurrectionis ad feſtum S. Michaelis ab hora vndecima computatur, 4.
Poſt vndecimam noctis, licet omne immundum proijcere, & ſi aliquem infecerit, nullum crimen admittitur, 5.
Humanum eſt, per ſilentia noctis dormire, 6.
Antiquitus nemo noctu incedebat, 7.
Noctu oberrare non honeſtorum hominum, ſed furum erat proprium, ibid.
Legatario cui habitatio cum hærede relicta eſt, debetur clauis domus, vt ipſi hæredi, vt poſſit ad libitum ire & redere, dum tamen congruis horis id faciat, ibid.
Horæ diei hominis ætates ſignificant, 8.
Hora vndecima decrepitam ætatem præfigurat, ibid.
Non peccat, qui vndecima hora noctis Diuinum Officium perſoluit, dummodo ante duodecimam expleuerit, 9.
Recipiens Subdiaconatum, profeſſionem, vel beneficium hora vndecima, non tenetur ad matutinum, & reliquas minores horas antecedentes recitandas, ſed ad ſequentes tantum, 10.
Simoniacus non videtur Sacerdos, qui cum animum ſacrificandi non haberet ea die, auiditate oblatæ pecuniæ ad horam diei vndecimam voluntatem mutauit, 11.
Antiquitus hora vndecima cœnabatur, 12.
Conuiuia tempeſtiua, & intempeſtiua quæ? 13.
L. denique 6. de ritu nuptiar. illuſtratur, ibid.
Peruigilia quæ fuerint? 14.
S. Martinus, Dominus Martinus antiquitus vocabatur, 15.
Vigiliæ Paſchatis qua hora expedirentur, 16.
Vigilias Sanctorum in domibus proprijs celebrare erat vetitum, 17.
In lucis, & arboribus olim ſacrificabatur, ibid.
Comeſſationes quæ dicantur, 18.
Hora vndecima lucernaria dicta. 19.
Antiqui in aduentu primo lucernarum, bonam noctem deprecabantur, 20
Lucernarium, veſpertinum Officium vocabatur, 21.
Sublumina, *vndecimam diei horam ſignificat, 22.*
Veſpertino tempore campana pulſatur ad

ad Aue Mariam, & quare, à quibuſque inſtitutum, 23.
Cohortes in præſidijs qua hora debeant cuſtodiæ cauſa immitti, 24.
Excubias agentes vigilare tenentur, ibid.
Somnus an excuſet eum qui vigilare tenetur, 25.
Triſtitia ſomnum generat, 26.
Excubias agentes ſi dormierint, puniuntur, ibid.
Publica horrea non debent occaſo iam ſole aperiri, 27.
L.1.C.de condit in public. horreis, noue intelligitur, 28.
Annona ciuica illis præſtabatur, qui in vrbe domos ædificarant, 29.
Officiales domus monetariæ poſt Occaſum Solis monetam cudere prohibentur, 30.
Creditor recuſare poteſt oblatam pecuniam a debitore nocturno tempore, ob metum improbæ monetæ, ibid.
Epiſcopi debent quadrageſimali tempore cum dies inclinat, Litanias recitare, 31.

1 Liquet vero, inquit eleganter Petr. Bungus *de myſterijs Numeror. Num.11.* Vndenariũ numerũ apud Arithmeticos, inter primos & incompoſitos locũ poſsidere, qui veluti paupertate inopes, ac nimis oppreſsi, nullam aliã partem habent, niſi eam, quæ à tota numeri quantitate denominata eſt, vt ipſa pars non ſit niſi vnitas, quod velut exẽplo huius noſtræ diſquiſitionis teſtimonio planè ſtabilitur, cum ita vndecimę horæ tractatio inops, & deſtituta experiatur, vt præter vnum vel alterũ caſum, vix ſit, quod poſsit ex vniuerſi noſtri iuris etiam abditiſsimis penetrali-
2 bus ad ipſius cumulum extricari. Nec mirum, eſt enim hæc hora otij & deſidiæ, qua nihil peragitur, vt vel ex increpatione illa Patris familias apud Matthęum ſacræ Hiſtoriæ, *c.20.verſ.* 6. Satis lucet, qui circa vndecimã horã poſtremo forũ repetens, & ibi ſtantes operarios intuens: *Quid ſtatis hic tota die otioſi?* Dixit tota die illos otioſos fuiſſe, inquit, licet ad vndecimã tantũ horã feriarint, quoniã dies artificialis cuius hic ſermo, vt poſt primã horã incipit, & vna ante duodecimã finitur,
3 nempe vndecima. Hinc noſtri Legislatores, cũ *l.2. tit.11. lib.7. Nouæ Recollect.* operarijs iniungerent, vt ſingulis diebus poſt primã horã ad ruſtica exirent, à quibus non niſi eo tempore recederent, quo poſſent Occidente Sole ciuitatẽ, aut municipiũ ingredi, id eſt, per horã ante tenebras, ita tamẽ ſubnectũt, quod *labren todo el dia*, ſupponẽtes diẽ agricolarũ, ſiue artificialem decem tantundem horis conſtare, cum ſecunda incipiat, & vndecima finiatur.

Cui per quam ſimilimum eſt, noctẽ, 4
quo ad prohibitionem delationis armorum, ex die ſacratiſsimæ Reſurrectionis, ad ſolemnia S. Michaelis ab hora vndecima numerari ex præſcripto noſtrarum legum, vt illarum peritiſsimus Bobadilla *in Politic. obſeruat. lib.1.c.13.n.52.* debet enim, vt *l.5.tit. 6.lib.6.Recollect.* cauetur, & ſuperiùs diximus, hora decima pulſari cãpana quietis, ita, vt per integrã horã indeſinenter ſonet, qua ceſſante deprehenſus cũ armis, illorũ amiſsione punitur, & non antea: ergo cũ ex dictis, vndecima hora preciſe fuerit à ſonitu campanæ ſuperſedendum, ex tunc, quo ad eiuſmodi effectum attinet, nox incipiet, veluti in propoſito admonet Polydor. Ripa *de noctur. tempore, c.5.n.1.*

Dictiſque conſectarium extat, poſt 5
eiuſmodi horam vndecimam in ęſtate, & decimam in hyeme impune licere, etiam nullo clamore præmiſſo omne immundum, in locum quo vulgo iter fit, vel in quo conſiſtitur deijcere, aut effundere, *L. hoc edictum 6. §. Labeo ait, ff. de his qui effuder. vel eiecerunt,* vbi

vbi ſic Paulus ex Labeone: *Labeo ait locum habere hoc edictum, ſi interdiu deiectum ſit, non nocte*: nam propter tranſeuntes tantùm eſt inductum, vt ibidem aduertit Gloſſa. Ergo illa hora, edictum ceſſauit, qua nemini licet ambulare, poſt eiuſmodi tempus, ſi abſque admonitione ſordes, lotium, ſtercora, aut alia quæuis in aliquem fuerint immiſſa, nulla aduerſus proijcientem competet damni cauſa actio: *Sibi enim imputent*, inquit Petrus Rebuf. *in R. Vrbana 166 §. pernoctare, verſ. Et maritus, ff. de verbor. ſig. qui noctem, quam Deus fecit ad requiem, & dormitionem animantium in diem vertentes, huc & illuc diſcurrunt, & vagantur eiuſmodi, & maiora ſubeuntes pericula, l. ſi ex plagis, 52. §. tabernarius, ad*
6 *leg. Aquil.* Securius vtique eſt, imò & humanius per ſilentia noctis dormire, *l. ſi ſeruus ſeruum, 27. §. ſi fornicarius, ff. eod.* Hinc ex dicto *§. Labeo*, obſeruat Iacob. Cujacius *lib. 19. Pauli ad edict.*
7 *In ipſius recitatione*, maximè notandum eſſe, quod ſcilicet noctu in ciuitatibus, aut vicis homines commeare nō ſolebant, hoc erat proprium non honeſtorum hominum, ſed furum, & expilatorum, *l. 1. in princip. de fur.* vnde nocturni appellantur.

Cæterum ſi aliquæ ſint viæ, quibus etiam noctu, & elapſa prædicta hora vndecima debeat ambulari, vtputa ab his, qui ad Cathedrales, & Collegiatas Eccleſias poſt duodecimam ad Matutinum ex munere accedunt: ſi ex proiectionibus damnum inferatur, competet actio aduerſus habitatores, vt ſuâ, vel ſuorum culpam præſtent. Veluti ſatis colligitur ex proximis verbis Conſulti, ibi: *Sed quibuſdam locis, & noctu iter fit*, quibus nec tunc licet aliquid proijcere, non enim erit audiendus, Anton. Faber *in rationali ad dictum §. Labeo*, qui præfata verba de ampliſsimis ciuitatibus intelligit, in quibus negotiorum nullus finis, cum his potius, ne iurgia & homicidia ſequantur interdicatur nocturna commeatio poſt certā horam, vt paſſim videmus, & iuxta propoſitam coniecturam, quam dictis Conſulti verbis aſsignauimus, accipienda videntur, quæ ſcripſit Angel. *in l. 1. §. item his, ff. de his qui deiecer.* & refert Benedictus Curtius *in iuridica explanatione Areſtorū amoris, Areſto 23. verb. Quando ſe derramò el agua, pagin. mihi* 132. videlicet dominum, famulasve, quæ aut interdiu, vel noctu aquam in vias effundunt, in duplum æſtimationis damni, & veſtis inquinationis teneri, à quo nec longe diſtat [illegible]ter Gregor. Lopez *in l. 25. verb. Echan los homes, tit. 15. p. 7. vbi ex dicto §.* reſoluit pœnæ locum futurum, cum etiam de nocte aliquid effunditur, vel iactatur, vbi de nocte iter fit.

Ex quibus deduco, quod & ſi Legatario cum ea conditione fuit relictum, vt vna cum hærede habitet, non minus debeatur clauis domus, ac ipſi hæredi, vt poſsit quo libuerit tempore ire, & reddire, Auguſt. Beroius *conſil. 48. incip. viſis, & conſideratis verbis, vol. 2.* vbi id late confirmat, hoc tamen ita ſubaudiendum veniet, dummodo congruis horis, vtputa noctu decima, vel vndecima, quæ quietis agnoſcitur, domum repetat. Ne aliter intempeſtiue exiens, vel reddiens hæredi ſit moleſtus, argumento *l. in eo 11. ff. de vſu, & habitat.* Bald. *conſ. 214. incip. punctus, ſi vni eſt relicta, vol. 5.* & Mart. Colerus *de aliment. lib. 5. c. 15. n. 47.*

His addam, vndecimam hanc horam hominis decrepitam ætatem ſignificare ex interpretatione Origenis *homil. 10. in Matthæum. Diem vnum, inquit, eſſe hominis vitam: mane eſſe pueritiam, horam tertiam adoleſcentiam; horam ſextam virilem ætatem, horam nonam ſenectutem; horam vndecimam ætatem extremam, & decrepitam.* Cuius etiam meminit Barradas *in Euangel. tom. 3. libr. 4. cap. 17. num. 9.* ſimiliaque D. Hieronymi, Chryſoſtomi, & Gregorij loca adducens. 8

Conducunt eleganter Syluester *in ſum. verb. Hora, quæſt. 9* Caietan. etiam *in ſumm. eodem verb. §. quoad 4.* Nauar. *de oratione, cap. 3 num. 59.* & nouiſsime P. Leander *quæſtion. Moral. in Sept. Sacramenta, tom. 2. tract. 6. diſp. 13. q. 25.* 9

in princip. aſſerentes mortiferum non eſſe Sacerdotibus, aut alijs vinculo adſtrictis recitandi Diuinum Officium, Primam dicere, vel etiam Matutinum poſt meridiem; imò & poſt decimam, & vndecimam à meridie, modo ante mediam noctem finiantur.

10 Accedat etiam recipientem Subdiaconatum, aut profeſsionem emittentem hora diei vndecima, non teneri recitare Matutinum illius diei, neque Primam, neque Tertiam, ſed ad ſummum Sextam, & reliquas Horas. Eo nimirum, quia ex illa Hora vndecima, & nō antea cœpit præcepto recitandi obſtringi, vt voluit Caſtrus Palaus *tom. 2. diſp. 2. puncto 4. num. 3.* ex Suario, & Bonacina, Homobonus *in conſultation. caſuum conſc. vol. 2. part. 5. reſp. 240.* Antonin. Diana *Reſol. moral. part. 4. tract. 4. Miſcellan. reſol. 218.* P. Sanchez *conſil. moral. c. 2. dub. 7.* AEgid. Trullench *1. Decalog. cap. 7. dub. 13. num. 3* optimè D. Ioannes de Eſcobar *tract. de Horis Canonic. q. 2. num. 14. & q. 4. num. 132.* vbi pro regula conſtituit, eo die, quo incipit obligatio recitandi in Clericis, Religioſis, aut Beneficiatis, illos non teneri niſi ad eam partem Officij ſequētibus horis poſt ipſam ordinationem, profeſsionem, aut Beneficium adſcriptum, idem docet Machad. *in Perfect. Confeſ. tom. 2. lib. 4. p. 1. tract. 7. docum. 14. num. 2.* P. Leander *vbi proxime, q. 9.* Et ſi Azor. *1. part. lib. 10. cap. 13. quæſt. 17.* alijſque antiquioribus magis placuerit eiuſmodi Subdiaconatum teneri integrum Officium perſoluere die ſuæ ordinationis, quacumque hora illa fuerit.

11 Sed illam diſcutiamus quæſtionem, an Presbyter, qui cum decreuiſſet, ea die non celebrare, hora tamen vndecima, ſiue poſtrema matutina, ab aliquo promiſsione boni lucri, vtputa quatuor regaliū, inuitatus ſacrificauit, ſimoniæ labem contraxerit? Si enim res ex mente doctiſsimi Azoris eſſet definienda, qui *p. 3. libr. 12. cap. 4. quæſt. 4.* aſſerit confeſſarium, nec loco, nec voluntate paratum confiteri (non loco, quia extra confeſsionarium, non voluntate, quia non confitendi animum habuerat) ſi pœcunia à pœnitenti oblata mutauerit propoſitum, & ipſius confeſſionem audierit, ſimoniæ reum effici: proculdubio dicendum videbatur, Sacerdotem, de quo in noſtro caſu, qui depoſitum celebrandi animum, lucri auiditate reuocauit, ita ſacrificando idem crimen committere. At contrárium ſecurius apparet, vt proferunt eleganter S. Thomas *quotlib. 8. art. 11.* Ledeſma *de Simonia, cōcl. 17.* Caietano *in ſumm. verb. Simonia, circa tertium cap.* Fraxinelus plures referens *de oblig. Sacerdot. ſect. 3. prænot. 1. §. 5. in vltima editione*, Thom. Sanchez *conſil. moral. lib. 2. c. 3. dub. 12.* Alphonſ. de Leon *ſect. 3. à num. 29.* Caſtr. Palaus *tom. 3. diſp. 3. de Simonia, punct. 9. num. 1.* & nouiſsime P. Garſia *in ſumm. de excellent. Sacerdot. tract. 3. diffic. 10. dub. 1. num. 14.* vbi aduerſæ opinioni reſpondens, ita ſcribit: *Pero eſta opinion no ſe tiene por verdadera, ni ſu razon es muy legitima; pues no porque diga vno intuitu de quatro reales la Miſſa, que alias no dixera, ya es Simoniaco, como lo prueba S. Tomas quotlib. 8. art. 11. y con èl todos los Teologos, y conſta de eſta inſtancia; el Canonigo và al Coro por las diſtribuciones, que ſin ellas no fuera; y con todo eſſo eſta accion no es reprehenſible, ni viciosa, porque puedè tener por fin principal la gloria de Dios, y ſer ſolo cauſa impulſiua las diſtribuciones. Lo miſmo digo en el Clerigo de los quatro reales, que ſolo fue eſte interès cauſa impulſiua. Imo potiùs, dize Fray Pedro de Ledeſma, tract. 12. de Simonia, concluſ. 17. deſpues de Molina, y Orellana, que aunque principalmente pretendieſſe el Sacerdote los quatro reales, y el Canonigo las diſtribuciones, aunque pecarian en ello por el torci do fin, pero no peccato Simoniæ, porque para la ſimonia, que es contra el derecho natural, no baſta peruertir el debido fin, y intencion, ſino que es neceſſario pretender recibir ganancia, como precio; de tal ſuerte, que ſe conſtituya vn acto de vendicion, y compra entre la Miſſa, y los quatro reales, y aſsi ſe ha de entender, S. Thomas quotlibeto citato, circa tertium cap. quando parece ſentir lo contrario.* Hæc ille cui li-

libenter, & ex animo ſubſcribo.

12 Hanc vltimam lucis horam, quę vndecimæ artificialis diei, & noſtri horologij quintæ veſpertinæ reſpōdit, cœnæ propriam veteres eſſe voluerunt. Inde Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib.* 1. *cap.* 11. ex Græcorum monumentis cœnæ horam inquit eſſe, cū iam noteſceret, antequam tamen contenebraſſet, & poſt pauca: *Hora autem ordinariæ cœnæ deſtinata, primum quidem apud Hebræos fuit nona. Vnde etiam ſacrificium veſpertinum fieri ſolitum fuiſſe, teſtatur Ioſephus lib.* 7. *de bello Iudaico, hora nona, hoc eſt, tertia exacta poſt meridiē, qua & Paſcha immolare ſolebant: cuius finis ſtatuitur a Ioſepho hora vndecima exacta, hoc eſt, hora vna ante Occaſum Solis*, quod tempus dicebatur ab Hebræis cœna pura. Et *lib.* 3. *cap.* 23. his verbis: *Veteres cum hora ferè nona, quæ nobis eſt tertia cœnarent, ſub occaſum; nocte iam imminente, cœnam finiebant.* Idem teſtatur Iuſtus Lipſius *libr.* 3. *lection. anti-*
13 *quar. cap.* 1. Hinc conuiuia tempeſtiua dicebantur, quæ tempore opportuno fiebant, nec præſcriptæ horæ terminos egrediebantur: vti & intempeſtiua, quæ vel non legitimo tempore miniſtrabantur, vel vltra debitum, & moribus receptum tranſilirent, opportunā cœnam fuiſſe illam, cuius fit mentio *in l. denique 6. ff. de ritu nuptiar.* vel inde facile ſuſpicari poteſt, quod ea finita, & nuptiali officio expedito, cum ad domum noua nupta duceretur, in tranſitu, & iuxta Tiuerim Sponſi mortem accidiſſe refertur, quæ ſubſequuta hæc omnia prænotant cœnam, ſua & ſtata hora præceſsiſſe, ne in multam noctem traductio differretur, probat cœnandi horam hanc vltimam veteribus extitiſſe Athenæus *lib.* 5. cum apud antiquos in Deorum feſtis narrat, irreligioſum fuiſſe viſum diutius poſt Solis Occaſum in conuiuijs commorari, ſic Pallas *apud Homer.*

> *Mergitur Oceano lumen; iam decet eſſe*
> *Præſentes menſis Diuum, diſcedere præſtat.*

Edixit. Et eodem Athenæo teſte, quędam fuere ſacra, in quibus lege cautum erat, vt antequam Sol occideret, diſcederetur, noſtris per quam ſimilia iubileis feſtiuitatibus, ne vel hoc prætercam, quorum finis ipſe Sol Occaſus ſolet præſcribi.

Nec me latet Græcos, Romanoſque deinde conuiuia ſua ferè ad vltimam noctis metam produxiſſe, cum *Noctes Neronis*, Iuuenal *Satyr.* 2. eo dixerit; quia Nero epula à medio die, vſque ad dimidium noctis protrahebat, nec mirum, cum & alij totam noctem ijs traduxerint, quorum nonnullos recenſet Stuckius *dicto cap.* 23. vbi ex Clemente Alex. *lib.* 2. *cap.* 4. *Pædag.* item notat 14
eiuſmodi nocturnas, nimiſque prolixas cœnationes, peruigilia in potu dictas. Cuiuſmodi fuere, quæ Ethnici olim in Deorum ſuorum honorem habuere, vt Veneris peruigilium; peruigilium Fortunæ, de quo Sueton. *in Galba, cap.* 4. Peruigilium Cereris apud Tacitum, & nōnulla alia, quorum vetuſtioris ſæculi Scriptoribus frequens mentio occurrit.

Ab Ethnicis ergo, ad Chriſtianos hęc peruigilia deuenere, ſed vt Religioni honeſtatiq; contraria prorſus eliminabit Conſtantinus Imperator *in l.* 5. *C. T. de ſacrificijs Paganorum*, hiſce verbis: *Aboleantur ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur.* Id etiam Altiſiodorenſis Concilij, *can.* 5. continetur: *Omnino*, inquit, *& inter ſupradictas cōditiones, vigilias quas in honorem Domini obſeruant, omnibus prohibemus.* Et ſi eiuſmodi decretum non ad Vigilias Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed Domini tantum Martini eſſe referendum voluerit D. Ferdinand. de Mendoza *de confirmando Concilio Illiberitano, lib.* 3. *Canon.* 35. *cap.* 4. idque ex M.S. quorum meminit Surius *in ſua collectione*, vbi Martini nomen, Domini verbo additur. Eo quod veſpere illius diei, feſtiuitatis ſolemnibus inſolentius abuterentur, choreis, cantu, ludis; & comeſſationibus turpius, quam religioſius feſtum celebrantes, in vigilijs præcipue nocturnis, quibus diſſoluti iuuenes ad Eccle-

ſias

ſias accedentes honeſtatem, & pudicitiam fœminarum tentarent, vane & turpiter colloquerentur, ſtrepitus excitarent, occaſionemque tandem offerrent hi, vt religionis cultus, qui Deo, & ſancto eius tribuebatur, in graue ſcādalum, & animarum perniciem conuerterētur, vt eleganter ſatis depinxit D. Ferdinand. de Mendoza *vbi proximè.*

Qua etiam indecentiſsima conſuetudine quaſi perculſus, & ipſius ſtirpationis deſiderio commotus Clemens Papa V. *in Concilio Vienenſi*, huic ſimilimam conſtitutionem edidit, cuius ſeries refertur *in Clem. graui, de celebrat. Miſſar.* his verbis: *Nonnulli etiam, tam clerici, quam laici, præſertim in feſtorum certorum vigilijs, dum in Eccleſijs deberent orationi inſiſtere, non verentur in ipſis earumque cœmeterijs choreas facere diſſolutas, & interdum canere cantilenas, ac multas inſolentias perpetrare, ex quibus Eccleſiarum, & cœmeteriorum violationes, inhoneſta variaque delicta quandoque ſequuntur, & Eccleſiaſticum plerunque perturbatur Officium, in Diuinæ Maieſtatis offenſam, & ſtantium ſcandalum populorum.*

16 Et lectionem Altiſiodorenſis Concilij addito Martini verbo, inde etiam emendatiorem ſuſpicatur Ferdinand. de Mendoza, quod *canone* 11. ſequenti forma deſcribatur, quæ in celebranda Paſchæ vigilia obſeruari deberet; verba ſunt hæc: *Non liceat in vigilia Paſchæ ante horam ſecundam noctis vigilias expediri, quia in illa nocte non licet poſt mediam noctem bibere, nec in natali Domini, nec in reliquis ſolemnitatibus.* Quod vix ita hoc canone potuerat præſcribi, ſi antecedenti *canone V.* omnes omnino Domini vigilias Concilium exulaſſet. Ergo de S. Martini vigilijs exaudiatur, quaſi neceſſariū euadit, præſertim inſpecta vniuerſæ Galliæ conſuetudine, illum vocandi honorifico Domini cognomento, cuius ſatis locuplex teſtimonium præſtat Concilium Turonenſe I. *in principio, & Canone XIII.* Itemque & Concilium Turonenſe II. *vbi ſupra* Martinus *Dominus* Martinus nuncupatur.

Et quamuis hæc omnia ſubuerti generalitate viderentur *Canonis III.* eiuſdem Concilij Altiſiodorenſis, quo indiſtincte Sanctorum omnium vigiliæ interdicuntur hac periodo: *Non licet compenſas in domibus proprijs, nec vigilias in feſtiuitatibus Sanctorum facere.* Eo tamen decreto, verba ſunt Mendozæ, eius Concilij Patres alio reſpexerunt, voluerunt enim non vigilias interdici Sanctorum, ſed ne in domibus proprijs eas fideles celebrarēt, vt Galli tunc agere ſolebant, vetuſtum Euſtachij monachi & Epiſcopi Sebaſteæ errorem ſectantes damnatum in *Concilio Gaugrenſi*, vel antiquam gentium vanitatem, quæ ſacrificia, & ſacra apud arbores, vel fontes exſoluebant: ad auferendam enim eam idolatriæ hęreſeos, & ſuperſtitionis omnis materiam, voluit vt Conuentus (ſic enim legi debet non compenſus) non faciant in domibus proprijs. Nec in eiſdem domibus vigilias in Sanctorum feſtiuitatibus agant, neque inter ſentes, aut arbores, ac riuos, vel ad fontes vota exſoluere. Hanc autem fuiſſe eius Concilij mentem eo magis putat, quod ſtatim ſubiunxerit, hæc omnia in Eccleſia ſolui, ſeu fieri debere. Sed quicunque, ait, votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat. Antiquam autem hanc Galliæ, ſiue conſuetudinem, ſiue corruptelam peragendi ſacra extra Eccleſias in hortis, vel domibus ſæcularium Patres Concilij Pariſienſis docent, affirmantes Miſſam ipſam, nedum vigilias ſatius eſſe non audire, quam eam audire vbi non licet, nec oportet.

Et amplius ſuaderi poteſt hæc Mendozæ coniectatio ex D. Auguſtino de tempore, *ſerm.* 241. *Quicunque,* inquit, *in agro ſuo, aut villa, aut iuxta villam aliquas arbores, aut aras, vel quælibet fana habuerit, vbi miſeri homines ſolent aliqua vota reddere, ſi non eas deſtruxerit, vel ſucciderit, in illis ſacrilegijs, quæ ibi facta fuerint, ſine dubio particeps erit.* Et Concil. Arelat. II. *Si in alicuius Presbyterio infideles aut faculas accenderint, aut arbo-*

bores, aut fontes, vel ſaxa venerentur, ſi hæc eruere neglexerit, ſacrilegij ſe reum eſſe cognoſcat. Sacriuas arbores eas vocat Concilium Antiſiodorenſe *Canon. III. Non licet inter ſentes, & arbores ſacriuas, vel ad fontes vota exſoluere.* Qua de re Cōcil. Carthagin. V. *Canone XV.* ſic decreuit: *Placuit ab Imperatoribus glorioſiſsimis peti, vt reliquiæ* (Gentiliū) *non ſolum in ſimulachris, ſed in quibuſcunque locis, vel lucis, vel arboribus omnino deleantur.* Tanta enim ſuperſtitione, præſertim Athenienſibus ſacrum fuiſſe Heroum lucum Stephanus Forcatul. ſcribit *in Necyoman. dialog. 1. n. 7.* vt ſi quis vel paruam ilicem excidiſſet, morte mulctaretur. Vnde illud XII. tabular. cuius meminit Cicero *lib. 2. de legib. Conſtructa a patribus delubra habento: lucos in agris habento.* Et forſan nulla alia ratione exciſſo arborum ex luco Daphnes, in Syria, vel Perſeidis, in AEgypto ſtrictiſsime Imperatores prohibuerunt *in l. 1. & 2. C. de cupreſsis ex luco Daphnēſi, vel Perſeis per AEgyptum non excidendis, vel vendēdis, lib. 11.* Sacra enim extra commertium ſunt, *l. littora, ff. de cōtrahend. emption.* à qua notitia neceſſariò intellectum pendere, *l. id quod 7. §. fin. ff. de periculo, & commodo rei vend.* exiſtimat Forcat. *ſup. num. 8.* vbi eo immenſuram agri venditi non cedunt viæ publicæ, limites, & luci, qui fundum tangunt (nam ex D. Auguſtino *vbi proximè*, luci, aut in agro, vel iuxta agrum habebantur) quia luci ſacri ſunt, non iuris priuati, quare in modum agri non venient, dicta *l. littora*, faciunt in huius vaniſsimæ ſuperſtitionis comprobationem, quæ latè congeſsit Philippus Ruben. *electorum lib. 2. cap. 34.*

At hæc omnia nec laudo, nec vitupero, licet nō rectè cohęrentia videātur, cum à viro ſint ſatis erudito meditata, quem vtpote omnigenæ litteraturæ emporium ſummè veneror penes alium ſit iudicium. Mihi tamen tum ex productis, tumque ex alijs ſemper cōſtitit vigilias haſce, iam in religionis perniciem, & opprobrium vergentes, multis ab hinc annis laudabiliter fuiſſe ſublatas, cum illis frequenter comeſſationibus illicitis indulgeretur, id eſt, nocturnis epulis poſt horam cœnæ, & ipſam cœnam ſumptam deguſtatis, quæ omni æuo excuſſæ fuerunt habitæ, vt vtrumque probat Guiliel. Stuckius *antiq. conuiu. libr. 1. c. 10. & dict. lib. 3. c. 23.* & ex citata Clementina affatim colligitur. Et ſi aliquibus feſtiuitatibus, ſingulari ratione vigiliæ fuerunt admiſſæ, viris tantum, & non fœminis permittebantur, vt Illiberritani Concilij *Canone 35.* cauetur ita: *Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmeterijs peruigilent, eo quod ſæpè, ſub obtentu orationis, ſcelera latenter committant.* Poſtea verò cū indiſtinctè omnes exſoleuiſſent, cępit ipſarum loco ieiunium obſeruari, pridie cuiuſcunque ſolemnitatis, quod vigiliæ nomen inde aſſumpſit, nuncque in toto retinet Chriſtiano Orbe, vt alibi tetigimus, & omnia ſatis eruditè complectitur P. Auguſt. de Herrera *in origine, & progreſſ. Off. Diuini, libr. 2. cap. 17.*

Eſt & præfatis conſequens, hanc vn- 19
decimam lucis horam lucernariam fuiſ
ſe appellatam, veluti qua lucernæ ac-
cendi erant ſolitæ. Sic Ioan. Caſianus
de Inſtit. cœnobit. lib 3. cap. 3. cuius me-
minit D. Ferdinand. de Mendoza *de*
confirmando Concilio Illiber. lib. 3. cap. 2.
vbi & lucernalem gratiarum actionem
dici item notat, vt & noſtris, antiquis
etiam in more poſitum, vt cum primū 20
lumina accendebantur, & infereban-
tur, ſibi inuicem adſtantes bonum veſ-
perum, ſiue noctem æternamque lucē
à Deo precarentur, notat Cælius *libr.*
15. cap. 15. & Guilielm. Stuckius *an-*
tiquit. conuiuial. lib. 3. cap. 24. Etſi nō 21
me lateat, lucernariam gratiarum actio
nem apud Mendozam, veſpertinum il-
lud Officium intelligi, hac hora recita-
ri ſolitum, qua lucernæ accendeban-
tur, ut in Concilio Toletano I. *Canon.*
9. Vnde D. Chryſoſt *Pſalm. 108. Ad ſo-*
lis Occaſum, ait, *quod etiam lucernarium*
appellamus, orandum, ſcilicet, quia tum
ob Dei tranſitum Deo gratias agimus. Et
D. Iſidor. *in regul. Monachor. c. 6. Poſt*
Tertiam, inquit, *Sextam, Nonam, in veſ-*
per-

pertinis Officijs, primo lucernarium, deinde pſalmi, duo, reſponſorius vnus, & laudes, & hymnus, atque oratio dicenda eſt.

22 Hancque vndecimam horam ſatis deſignaſſe videtur Horat. *Satyr. libr.* 2. dum *ſublumina*, inquit, id eſt, paulò ante veſperam, vel paulò ante Solis Occaſum, quod erat tempus cœnæ: vt explicat ibidem Lambinus, & ex eo Stuchius *lib.* 1. *c.* 11. quod & repetit idem Horat. *lib.* 1. *epiſt.* 11.

Lecto ſamnitas ad lumina prima duello.

23 Iſtam, quam veteres lucernariam horam vocitabant, noſtri etiam fere eodem nomine compellant, cum illam verbo *Al encender candiles*, vt peculiari nota deſignent. Sed frequentius ſanctiori cognomine, *A las Aue Marias* dicunt, quoniam hac veſpertina hora campana pulſatur, vt Chriſtiani tunc omnes, vti & mane, & meridie in aliquibus ciuitatibus, in memoriam fœlicis Annunciationis B. Virginis, quam, crepuſculo iſto, accidiſſe inconcuſſa plurium ſæculorum traditio edocuit. Sic ratiocinatur Octauianus de Martinis *in vita S. Bonauenturæ, cap.* 8. apud P. Laurentium Surium *tom.* 4. *de vitis Sanctorum, die* 14. *Iulij: Idem etiam pijſsimus cultor glorioſæ Virginis matris Ieſu inſtituit, vt fratres populum hortarentur ad ſalutandum eandem, ſigno campanæ audito, quod poſt completorium datur, quod creditum ſit, eandem ea hora ab Angelo ſalutatam*, conſentit Petrus Mexia *lib.* 2. *Syluæ variæ lectionis, cap.* 32. Et ſi alijs placuerit, Gabrielem cõueniſſe Virginem initio diei, Aurora appetente, ſic Athanaſio *ſermone de Deipara in fine*, vbi inquit, ab Angelo ſalutatam fuiſſe Mariam diei exordio, atque eadem hora, qua ſol inchoat diuturnum ſuum curſum, ac incipit in noſtro emiſpherio apparere, Solem iuſtitiæ, tanquam gigantem, iter ſuum inchoaſſe, & in noſtro emiſpherio ſecundum carnem eſſe cœpiſſe, in quam ſententiam plures eunt, & inclinat Maximilian. Sandeus *in Theologia Iuridica, comment.* 49. *pag. mihi* 660. Sed ab his omnibus diſſentiens P. Franc. Suarez *de vita Virginis, & Chriſti Domini. diſp.* 9. *num.* 6. veriſimilius putat, horam Incarnationis fuiſſe mediam noctem, ex illo *ſapient.* 18. *dum medium ſilentium, &c.* Et quia hoc modo nouem integris menſibus in vtero Chriſtum permanſiſſe apparet. At cum traditio cõmunis habeat, veſpertino crepuſculo id accidiſſe, in tanti beneficij memoriam Eccleſia decreuit, quod eadem hora Fideles Angelicum ipſum *Aue* quotidie repetant. Et ſi hac ratione ſtatutum, neget Ioan. Bapt. Nouatus *de eminentia Deiparæ Virg. c.* 7. *q.* 1. nũ cum probauilius, vt Suarius putet, duodecima noctis hora Verbum in vtero Virginis carnem aſſumpſiſſe, eos reijciens, qui tenent Virginem circa initium noctis fuiſſe ſalutatam, quaſi tantum temporis decurriſſe à ſalutatione vſque ad incarnationem, parum credibile videatur: Et licet D. Bonauent. (ſubijcit) obtinuiſſe dicatur à Põtifice, vt ea hora, quæ eſt initium noctis, ſignum daretur ſalutandi Virginem in memoriam ſalutationem Angelicam, nil contra nos; nam, quia media nocte omnes fere dormiunt, ideo præuenitur, vt communiter ab omnibus celebretur memoria dictæ ſalutationis. Quem morem pervetuſtum Catholicis extitiſſe notat Gretſerus *de benedictionibus, lib.* 2. *cap.* 46. *Catholicis vetus mos eſt*, inquit, *vt ter quotidie ad ſalutationem Angelicam recitandum ſignum ex turri ære campano publice edant; mane, meridie, veſperi. Quamquam ſub meridiem multi non ſalutationem Angelicam, ſed alias preces effundunt.* Vbi aduerſus Hoſpinianum impudentiſsimũ Caluinicolam inuehitur, qui huius pulſandæ campanæ ritum ad ſalutationem Angelicam, & ſi non mordet, ſaltim oblatrat, & quod inſigne Virgineæ deuotionis fuiſſe docet Polydor. *lib.* 6. *c.* 12. vt audito tintinnabuli ſono, cuncti confeſtim inveſtigio genua flectunt, atque orant: male habet Hoſpinianus: *Quam primum campanæ veſpertinæ pulſum audierint*, ſcribit, *non dico in priuatis ædibus, ſed in ipſo foro, ſeu ſidere quodam*

dam tacti, ingenua prociunt, & neſcio quas præculas demurmurant.

Sed impia hæc mittamus, primùm enim hunc ritum induxiſſe Ioannem XXII. Pontificem Maximum, recenſet Petr. Caniſius *in opere de B. Virgine, lib.5. cap.27.* Iodocus Lorichius *tom. 1. Theſaur. Theolog. verb. Cemoana, num. 5. in princip.* Idemque ſub indicat Iacob. Gretſerus *vbi proxime*, licet hoc non ſatis probetur P. Auguſtino de Herrera nupero *de Officij Diuini Origine* Scriptori, *libr. 1. capit. 35. num. 5.* cuius nec pudebit verba referre: *En eſta ocaſion fue, quando el miſmo Gregorio IX. renouò la teſtambre, inſtituida ciento y diez años antes por Vrbano II. en el Concilio Claramontano en Francia, de que todos los dias ſe tocaſſen, y hizieſſen ſeñal las campanas à ciertas horas, para que los fieles ſaludaſſen a la Reyna de los cielos, y tierra, con tres Aue Marias, y ciertos verſiculos, y oracion, como oy perſeuera eſta piadoſa deuotion, la qual han autorizado con ſus decretos otros Sumos Pontifices. El Papa Iuan XXII. el año de 1320. à inſtancia de S. Buenauentura, ordenò que ſe tocaſſe, y rezaſſen al medio dia, y al amanecer, (que el toque de la tarde pueſto el Sol, ya deſde Vrbano II. eſtaua en vſo:) el miſmo decreto exhibio Caliſto III.*

Quidquidem veſpertinus pulſus, vt & apud omnes pereque Religionis noſtræ populos, ita & apud Toletani preſulis ſubditos, peculiari item conſtitutione iam dudum inualuit; qua & hora, & pulſandi forma, ſic egregiè præſcribitur, *conſt. 3. de Offic. Sacriſt. Coſa juſta es, que en todas las Igleſias ſe taña de vn miſmo modo al Aue Maria, y que donde ay mas que vna Igleſia, ſe taña en todas à vn miſmo tiempo. Por ende ordenamos, y mandamos, que de aqui adelante en cada vna de las Igleſias deſte nueſtro Arzobiſpado, los Sacriſtanes, ò campaneros de ellas, cada dia al anochecer tañan al Aue Maria, dando nueue golpes en vna campana grande de tres en tres, y acabados los dichos nueue golpes, tañan vna campana à buelo: y en los Sabados, y viſperas de fieſta repiquen las campanas conforme la feſtiuidad de el dia ſiguiente.*

24 Eſt igitur, & huius inſpectionis, vna hora ante Solis Occaſum, vndecima ſcilicet lucis, debere cohortes ad excubias introduci in præſidijs, vt ex noſtro Bobadilla, cui nec vel hoc latuit colligitur *lib. 4. politic. cap. 2. num. 18.* his verbis: *Las compañias que ſon de guardia, ſuelen meterlas à diferentes horas, en los exercitos quando ſe campea ſe meten las compañias de picas al anochecer, y eſtàn de guarda toda la noche, y à la mañana ſe meten en ſu lugar las compañias de Arcabuceros, y hazen guardia el dia; pero en los Preſidios, ſi la neceſſidad no conſtriñeſſe à hazer otra coſa, ſiempre ſe deben meter vna hora àntes que ſe ponga el Sol, y eſtan de guardia veinte y quatro horas.* Siue omnes ſimul, ſiue in vigilias pro parte deputati, nam vt Polybius notat *lib. 6.* ſunt in caſtris vigiliæ quatuor ternarum horarum, cuius etiam meminere Petr. Gregor. Tholoſ. *Syntagm. iuris vniuerſ. libr. 19. cap. 11. num. 5.* & Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap. 50. num. 8.* Si vero aliquis excubias deſeruerit, capite punitur, *l. qui excubias 10. ff. de re militar.* quod & Caliſtrato placuit in *l. milites 12. ff. de cuſt. reor.* & Neratio *in l. ſi eiuſdem, &c.* Nec mitiori pœnâ eum dignum putauit Epaminondas, qui neglecta cuſtodia obdormiuit, quo circa dum cuſtodias ſtationesque circuiret, vt diſciplinam exemplo ſtabiliret, ſopitum militem gladio transfixit, aſſerens quod qualem inuenerat, talem reliquerat. Et legitur idem feciſſe Hiphicanus Athenienſium Dux cum præſidio teneret Corinthum. At fuſte tantum plectendum ex militiæ legibus, refert Polybius *ſup. Caſtris metatis*, ſcribit, *Tribuni exigunt a ſingulis nihil furto è caſtris ablaturos: poſtea excubias circa caſtra vallata ponunt, vigilias, & circuitiones noctu agunt, ſcilicet Romani. Aliqui præcedenti die admoniti per ſingulas vigilias, & aliqui certas circuunt, alij poſt eos ſequuntur. Qui circuit a ſingulis vigilibus accipit notas, & ſuas teſſeras. Si inueniat vigiles dormientes, vel reliquiſſe cuſtodiam, cum ſocijs atteſtationes accipit, & mane apud Tribunos producit teſſeras, ex quibus cognoſcitur, qui reliquerit cuſtodiam, & Tribuno cuſtodiæ vocato, res agitatur, ſi damnetur, fuſte cæditur.* Sicque dormientes, & negligentes cuſtodes eiuſmo-

modi recte puniri ſecundum regulas militiæ, eo inquit Iulius Ferretus *de re militar. rubrica de exploratibus, & excubijs, num. 7. pag. mihi* 94. quia vigiliarú, & excubiarum oculis quieſcunt populi, & exercitus; ergo vigilent operæpretium erit, ne ex ipſorum difficientia publica ſalus periclitetur.

25 Nec quod dormiendo rem naturalem, & humanam fecerint, illis quicquá proderit ad excuſationem, cum imminens damnum, non præcauerint, *l. ſi ſeruus 27. §. ſi fornacarius, ff. ad legem Aquil. Si fornacarius* (ſic enim legendú, non fornicarius, vt Florentini habent, & ex Græcis, Budæo, & Henrico Salmuth. obſeruat nouiſsime D. Ioannes Suarez de Mendoza *in comment. ad legem Aquiliam, libr. 2. cap. 2. ſect. 2. num. 19.*) *Seruus Coloni ad fornacem obdormiſſet, & villa fuerit exuſta: Neratius ſcribit ex locato conuentum præſtare debere, ſi negligens in eligendis miniſterijs fuit.* Et poſt pauca: *Quid ergo eſt? Puto vtilem competere actionem tam in eum, qui ad fornacem obdormiuit, quam in eum qui negligenter cuſtodijt. Nec quiſquam dixerit in eo, qui obdormiuit, & naturalem paſſum: Cum deberet vel ignem ita extinguere, vel ita munire, ne euagaretur.* Hinc Chriſtus cum ad vigilandú Diſcipulos hortaretur, Matthæi 26. *verſ. 41. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem*, cum tamen ad illos accedens, inueniſſet dormientes, increpauit dicens: *Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecú?* Et quippe nedum naturalem, ſed & preternaturalem ex triſtitia, ſomnum patiebantur, vt Lucas 22. *verſ.* 46. medicinæ

26 peritiſsimus ſolus adnotauit: *Inuenit eos dormientes præ triſtitia*. Inquit, quæ ita vehementem ſoporem incutit, vt maximè oculos grauet, quales Diſcipulorú extitiſſe, idem Matthæus refert: *Erant enim oculi eorum grauati.* Cur ergo triſtitia ſomnum afferat? & an id faciat ſemper, an aliquando? & cur tunc fecerit? non enim exigua dubitatio eſt, cum experimento conſtet, multos, quod nuntium aliquod acceperint triſte, aut in periculo aliquo conſtituti ſint, dormire non poſſe. Eos vero qui optatis potiantur, ac proinde hilares ſint, in vtramque, vt aiunt aurem dormire eſſe ſolitos. Longè ergo abeſſe videtur, vt præ triſtitia, quis dormiat? Non abeſt tamen, quin imo naturæ eius motus, & omni maxime congruit. Somnus enim ſi à Philoſophis ſciſcitemur, accidit primo ſenſitiuo, quod in cerebro reſidet, refrigerato, vt calefacto & ardente pervigilium. Per triſtitiam vero accurrens in cor, ſubtrahitur cerebro calor, & ipſi ſpiritus, naturalem impetum, & agilitatem deponentes langueſcunt. Vnde pigrities quædam, & actionum omnium ad vitam pertinentium langor, ac veluti impotentia accidit. Senſuum igitur remiſsio, & animalium motionum pigrities fit, quare ſomnus, qui talium actionum, ſenſus inquam, & volútarij motus velut ceſſatio quedam eſt, & comes pigritiei. Nam & Prouerbiorum, *cap.* 6. dicitur: *Vſque quo piger dormies?* Quaſi quæ pigritiem, eadem & ſomnum afferre nata ſint. Hilaritas contraria omnia facit, vtpote per quam dilatatur cor: calor funditur, quare & concaleſcit corpus, cerebrum verò maxime; vtpote in quod magnæ, ac multæ arteriæ recta feruntur, finiunturque ibi; ſpiritus agilitatem comparant, excitantur ſenſus, excutitur pigrities. Vigilat ergo homo præ nimio guadio, vt per triſtitiam, & ſomnum dormit, niſi triſtitiæ anxietas, & ſolicitudo acceſſerit: quæ etiam triſtiores quoſque peruigiles efficit. Triſtior aut dubio erat multo Dominus, quam Diſcipuli. non fineret autem eum dormire agonia & ſolicitudo. Tamen qui præ ſolicitudine, & timore vigilabant, ſoluto timore lætantur, & dormiunt, non quidem præ lætitia, ſed præ confidentia, vt narrant, Alexandrum, quo die vidit, ita iam eſſe oppoſitas acies, & inſtructas, vt vitari non poſſet pugna, dormiuiſſe. Fortaſſe, vt ita animi ſui ſecuritatem oſtentaret. Vigilabat ergo Dominus, & orabat prolixius, ibatq; & reddibat præ anxietate: Diſcipuli vero dormiebant præ triſtitia.

Cùm

Cùm igitur, vt initium repetamus, qui excubias agunt ſoliciti, & anxij de caſtri, aut exercitus ſecuritate eſſe debeant, tantum abeſt vt dormiendo rem naturalem faciát, quod imò rem prorſus naturæ contrariam efficiant, vt probauimus, quæ nullam poteſt excuſationem præſtari: depoſuit enim ſolicitudinem qui obdormiuit, quod ne ſuis vigilijs accideret, Paulus AEmilius Conſul vetuit eos dum excubias agerēt arma tenere, ne fiduciam haberent ſe defendendi ſi fuiſſent ab hoſtibus aggreſsi, ſicque vigiles magis permanerent timentes illorum armis, vt inermes, facilius poſſe offendi; memorat Iulius Ferretus *ſup. num.* 5. cui & illud accedit quod admonet Polydor. Ripa *dict. cap.* 75. *num.* 10. videlicet, naturæ vitium in ordine ad ſomnum nocturnum non condemnari ſimpliciter, ſed tantundem vbi aliud ſuadit publicum iniunctum munus. Inde apud noſtros, & ſi non detrectetur ſomnum moderatum videlicet, & congruis horis ſumptum, rem eſſe naturalem, *l.* 19. *tit.* 21. *p.* 2. *Comer, è beuer, è dormir, ſon coſas naturales, ſin que los non pueden viuir; pero eſtas deben vſir en tres maneras. La vna con tiempo, la otra con meſura, la otra; apueſtamente.* In militibus tamen, quos vigiles inſomneſque eſſe publice intereſt, vitium magis, ac crimen, quam naturale, quid æſtimatur *eadem l.* ibi: *Otro ſi los acoſtumbrauan, que non fueſſen dormidores, porque noce mucho a los que los grandes fechos han de facer, è ſeñaladamente a los Caualleros quando eſtàn en guerra. È por eſſo, aſsi como les conſentian en tiempo de paz que traxeſſen ropas muelles, è blandas para ſu yazer, anſi no querian en la guerra yoguieſſen, ſi non en poca ropa, è dura, ò enſus perpuntes. E faciando porque dormieſſen menos, è ſe acoſtumbraſſen de ſofrir lazeria*, quoniam vt ibidem notat Gregor. Lopez *verb. Dormidores*, credebant eos præſertim qui militiæ nomina dedere minus ſomno, quam natura exigit indulgere debere, *c. ſunt qui arbitrātur, de pœn. diſt.* 1. ideò in illos ſeuerisſime animaduertendum cenſuit, *l.* 9. *tit.* 18. *2. part.* quæ de excubijs inter alia agens, ſic affatur: *E el que fallare, que non face bien aquello que debe, en el logar do lo poſiere, deue facer juſticia dèl, aſsi como de home que le quiere facer traicion. Pero los antiguos vſaron a deſpeñar a los que fallauan durmiendo, en la ſazon que deuen velar, deſpues que tres vegadas los ouieſſen deſpertado; caſtigandoles que lo non fizieſſen.*

Ad quod tempus vndecimæ horæ 27
diei, qua ſolent tenebræ offundi, & nox incipere referenda videtur, *l.* 9. *verſ.* 11. *tit.* 5. *lib.* 7. *nouæ Recollect.* qua diſponitur: *Que de noche no ſe pueda medir pan ninguno del dicho poſito, ni abrir las paneras dèl, ni la pieza donde eſtuuieren por ninguna cauſa, ni razon que ſea; ſo pena, &c.* Noctem igitur quo ad eiuſmodi effectum à primis tenebris eſſe ſubaudiendam ipſa prohibitionis ratio ſatis perſuadet, cum non alio id inhibitum fuerit, quam vt omnis fraudis, & malitiæ occaſio penitus auferatur, quæ frequentius ipſo obſcuritatis lenocinio maximè his rebus ſuppeditatur, vnde fraudem noctis filiam antiqui dixere, vt obſeruabit Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap.* 46. *num.* 17. Si enim crepuſculo (quod tempus eſt dubiæ lucis, incipiens Occidente Sole ab ipſo puncto Horizontis, & deſinens Sole iam deſcendente ad gradum decimum octauum infra Horizontem, quo dies finitur iuxta Theodor. Rubeum *in Horario vniuerſali Eccleſiaſt. cap.* 19. *num.* 14.) publica horrea paterent, & tunc mēſurandi facultas eſſet, aut clanculo frumentum extraheretur, aut in modo menſuræ, fraus admitti poſſet, aut ſaltim lolio, habena, palea, & ſimilibus miſceri, quod ius auerſatur, *l. ex facto* 30. *ff. de neg. geſtis, l. ſi ſeruus* 27. *§. inquit lex, & in §. rupiſſe, verſ. Item ſi quis frumento, ff. ad leg. Aquil. l.* 3. *tit.* 5. *lib.* 1. *Recopil.* Et 28
quamuis *in l.* 1. *C. de conditis in public. horreis, lib.* 10. commixtio veteris corrupti frumenti cum nouo præcipiatur, ne fiſcus aliter diſpendium ſentiat; de ea immixtione accipienda eſt, quæ ita prudenter à fideli, & nobili menſore fit, vt illa accipientium omnium que-

rela conquieſcat, id eſt, ita ad proportionem, quod exiguam tantum partem corruptarum ſpecierum vnicuiq; modio nouioris adijciat, vt hanc eſſe Imperatorum mentem ipſorum hæc verba planè commoſtrant: *Eidem ex noua portione miſceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fiſcò non faciat.* Nequaquam enim corruptio poſſet adiectione velari, niſi ex quatuor partibus cuiuſque modij tritici tres fuerint ſaltim noui & optimi, quarta vero peſsimi, & vetuſtate deperditi: vnde meritò notat Franc. Onezius *obſeru. iur. c.19.* vocē, *Noua, in hac l.* non ad vocē, *portione*, ſed ad *ſpeciem*, quæ præceſsit eſſe referendam, hoc ſenſu, & ordine: & ſi forte ita vetuſtate ſpecies corrupta eſt, vt per ſemetipſos erogari ſine querela non poſſit, ex noua ſpecie pro proportione illud ſcilicet, vel tantum miſceatur, cuius adiectione corrupta ſpecies velata damnum fiſco non faciat, verbū enim *Portione*, ibi pro *proportione* extare, & eundem ſenſum habere putat, vt apud Plinium *lib.11.c.37. & lib.15.c.22. & lib.28.cap.10.* necnon, & apud Senecam *de benefic. lib.7.c.1.* atque ideò Imperatores ſignificare concludit, tantum eſſe noui frumenti immiſcendum, quantum proportione veteris conuenire videatur, vt & militibus ſine eorum querela poſsit diſtribui, fiſcus damnum faciat, ſi plus miſceatur, quam oportet, vt ſine dicta poſsit diſtribui querela, quod mire noſtram interpretationem confirmat. In eiuſmodi ergo commixtione nulla fit iniuria, maxime quæ iuſte poſsit querelam cauſare, cum fiſcus ita proportionaliter miſcendo iure ſuo vtitur, vt damnum auertat, quod etiam priuato licere docent Lopez *in inſtruct. conſcient. p.2. c.47. alias 192.* Ioan. de la Cruz *in direct. conſcient. p.1. præcep.7. q.3. dub.6. ſeſſ.2.* Leſius *lib.2. c.21. dub.11. n.82.* Bonacin. *diſp.3. de contract. q.2. punct.6. n.17.* Gaſp. Hurtad. *de iuſt. & iure, diſp.2. dif.9.* quos ſequitur Anton. Dian. *reſol. moral. p.1. tract.8. reſ.51.* ex omnium aſſenſu, vt probabilius defendens licere tritico, valde puro miſcere aliquid ſecalis, dūmodo hoc debita fiat moderatione. Nam quod ad explicationem *dictæ l.1. ibid. n.22.* excogitauit D. Amaia, vix ſuſtineri poteſt, vtpote maxime eiuſdem verbis repugnans. Si enim, quia erogatio illa ſpecierum gratuito, & ex ſola liberalitate facta Imperatorum, qui populo tale beneficiū exhibebant, dicta cōmixtio permittebatur, vt quid tanta cura euitandi, ciuiū querelam, & fiſci damnū? quoniā ex donatione etiā corruptæ rei nulla fit donatario iniuria, cui nihil debetur, vnde merito dicimus, *a quien danno eſcoge.* Nec donator, ſi quod donaturus eſt, pareat, vel deterius fiat, maiori damno afficitur, ac cum purum, & integrū donat, rē enim utroque caſu amittet, cum & donare perdere ſit, *l. filius familias, ff. de donat. l. cum de indebito, verſ. Qui non ſoluit, ff. de probat.* quo circa verius eſt huiuſmodi largitionem (quam gradilis panis fuiſſe agnoſcit idem D. Amaia) non tam liberalitatem, quam premium & remunerationem fuiſſe eorum, qui cōſtructis edibus vrbem auxerant, ſic cōſtat *ex l. annonas 11.* ibi: *Annonas ciuicas ad hoc militaribus viris beneficium diuale diſtribuit, vt qui emolumenta perciperet, ædificandi ſtudio magnitudinem vrbis augerent, l. ſi quæ 12. Si quæ ſpeciatim annonæ domus in hac vrbe habentibus diuæ memoriæ Conſtantini, vel Conſtantij largitates conceſſæ ſunt, l. eos quos 13. C. T. de annonis ciuicis, & pane gradili.* Et facit *l.1. eiuſdem.* Vnde meritò conqueri poſſent, ſi cum ſpe annonam conſequendi magnos ſumptus ædificando feciſſent, corruptas ſpecies acciperent. Ergo ſiue mixtio hoc moderamine fit facienda, ſiue nulla facta mixtione frumentum erogandum, perpetuò congruit, id diurnis horis, non vero nocturnis, aut dubiæ lucis agendum, vt aſſequetur, ſi vt lege noſtra diſponitur, publici horrei ianuæ nulli à primis tenebris reſerentur. 29

30 Cuius ſimile eſt, quod definitur *l.26. tit.21. libr.5. Recop.* Nempè Officiales domus monetariæ non poſſe ante Solis ortum, vel poſt Occaſū, hoc eſt,

eſt poſt vndecimam horam, lucis penultimã, monetam cudere. Verba hæc ſunt: *Otroſi, ordenamos, y mandamos, que los nueſtros Oficiales de cada vna de las dichas caſas, no puedan labrar, ni labren la dicha obra antes del Sol ſalido, ni deſpues del Sol pueſto, ſo pena, q̃ el q̃ lo tal hiziere muera por ello.* Si enim ipſis tenebris monetæ percuſsio liceret, falſitatibus proculdubio pateret additus, & adulterina confici poſſet, cum ea ſit obſcuritatis conditio, vt monetæ præſertim cognitionem impediat. Hinc creditor, cui à debitore fuit noctu facta realis debitæ pecuniæ oblatio, illam accipere optime recuſare poterit, ob periculum improbæ monetæ, cum vix tunc conſtare valeant an nummi, quos debitor ſoluit, probi ſint, an reprobi, vt multis relatis docet Tiraq. *de vtroq; retract. §. 1. gloſ. 11. n. 10. & 12.* & Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. c. 109. n. 2.* Carroſc. *de oblution. p. 1. q. 2.* Pyrrus Maur. *ſimili tract. de ſolutionib. & oblationib. vbi ſpecialiter de oblatione agit, in quibus cum ſolutione conueniat, n. 6. pag. mihi* 105.

Sit ergo poſtremum hac hora, ſiue 31
cum dies inclinat, maximè tempore Quadrageſimæ debere Epiſcopos cum ſuis familiaribus Litanias recitare, ex admonitione M. Antonij Genuenſis *in manuale Paſtor. c. 23. n. 9.* non quaſi ad eiuſmodi preces aliquo præcepto, aut Eccleſiaſtica lege adſtringantur, nullam adhuc inueni; ſed quia vt tunc illas emittant maioris perfectionis, & humilitatis ratio congruentiſsimum euincit.

MINVTA HORAE DVODECIMAE

DVodecima hora ædificare, quid veteribus? 1.

Dies in duodecim, & nox in totidem horas diuiditur 2. & 6 4

Soli duodecim radij tribuebantur, ibid.

Dies totum ſpatium dicitur, quo Sol eſt ſupra Orizontem, & nox è contra quantum eſt infra Orizontem, ibid.

Dies naturalis duodecim horarũ maſculini generis eſt, ciuilis vero viginti quatuor fœminini, 3.

Licet vbi tempus computatur per dies vltimus ceptus non habeatur pro completo; ipſius vltima hora ſi fuerit cepta, habebitur pro completa, 4.

Annus non per momenta temporum, ſed per dies computatur, qui nec per momenta numerantur, ſed per horas, 5.

Citatus comparens vltima hora lucis poſtremi diei termini, vt contumax punitur, 6.

Iudicia noctu ferri nequeunt, ibid.

Supplicium noctu ſumi, an debeat? ibid.

Recte factum habetur, quod vltima hora termini fit, & quomodo hoc accipiatur, 7. & ſeqq.

Qui publico Camerario intra certum tempus ſoluere tenetur, ſi vltima hora termini ſoluere intendat, & Camerarius haberi nequeat, nullam pœnam incurrit, 8.

Intra terminum eſſe dicitur, qui eſt in vltimo momento termini, ibid.

Vltima hora termini comparens, aut ſoluens ita liberatur, ſi eo tempore neceſſaria ad actum poſsint expediri, 9.

Teſtes vltima hora termini producti, & ſi ſoli iuxta intentionem producentis deponunt, falſi præſumuntur, 10.

Exceptio vltima termini hora obiecta, aut editum inſtrumentum falſitatis notantur, ibid.

Teſtes vltima hora termini publicati nullam fidem faciunt, 11.

Actus vltimo momento factus non tenet, ſi adhuc aliquid ſuperſit agendum, ibid.

Epiſcopus licet prohibere poſſit fructuũ aſportationem, abſque præſentia alicuius, ne fraus in decimis committatur, id tamen vltra duodecim horas diurnas præcipere nequit, 12.

Si facta denunciatione Baroni, vt œconomum mittat ad aſſiſtendum fructuum collectioni, id facere diſtulerit, poterit impunè vaſſallus triturare, & recondere, 13.

Hora duodecima non ſemper pro vltima, ſed frequenter pro meridiano tempore accipitur, 14.

Si non appareat qua hora edictum fuerit affixum, poſt duodecimam horã, & in veſperis, vt delicta excuſentur affixum præſumitur, 15.

Ieiunium ſiue naturale, ſiue Eccleſiaſticum ab hora noctis duodecima incipere debet, 16.

Dubitans an hora duodecima noctis ſonuerit, licet biberit, aut aliquid ſumpſerit ſacrificare, vel communicare poterit mane ſequenti, 17.

Qui dum nonnulli affirmant, alijſque negant noctis duodecimam horam ſonuiſſe, comedit, à communione, aut ſacrificio non arcetur, 18. & ſeq.

Exiſtentibus pluribus horologijs, qui vnius horam duodecimam noctis audiuit, poteſt abſque fractione naturalis ieiunij donec aliud ſonuerit manducare, 20. & 27.

Plura horologia habent ſe tanquam plures opiniones probabiles, quorum vna alijs relictis ſequi poteſt, niſi de ipſius errore planè conſtet, 21.

An liceat vnum ſequi horologium pro ieiunio Eccleſiaſtico, aliud vero pro naturali? 22.

Vbi vnicum exiſtit horologium communicaturus, an debeat audito primo pulſu horæ duodecimæ nocturnæ à cibo, & potu abſtinere, vel poſſit donec vltimus pulſus ſonuerit edere? 23.

Horologium eſt teſtis horæ, 24.

Hora phyſicè, & mathematicè ſumpta primo pulſu impleta videtur, moraliter vero non niſi ictu poſterioris pulſus, 25.

Hora mathematicè impleta cenſetur etiam primo pulſu nolæ, quæ ante horam quadrantes deſignat, 26.

Qui certo ſcit horã, quæ ſonare incipit, eſſe noctis duodecimam, à primo ipſius pulſu debet à cibo abſtinere, ſi communicare, vel ſacrificare deſiderat, 29.

Nemini licet ſtatim à media nocte communicare, 30.

Sacerdos, qui veſpera Paſchatis Reſurrectionis ſtatim poſt mediam noctem ſacrificat, & populum communicat, vt citius carnibus veſcantur peccat, 30.

Qui paululum ante duodecimam noctis cœpit Diuinum Officium recitare, ita vt maiorem ipſius partem poſt mediam noctem perſoluerit, an adimpleat præceptum? 31.

Vnicum Officium Diuinum, an ſit vnica oratio, 32.

Ma-

Matutinum diei ſequentis poteſt recitari poſt veſperas diei antecedentis, 33.

Sacerdos poteſt inchoare Miſſam ante meridiem, etiam ſi prævideat non poſſe illam finire, niſi poſt meridiem, 34. & 52.

Quæ incontinenti fiunt ineſſe videntur, 35.

Præceptum non conferendi ordines niſi Sabbatis quatuor temporum adimpletur, ordinando etiam mane Dominicæ ſequentis, 36.

An quis poſsit ordinari mane illius diei, cuius veſpere adimplet neceſſariam ætatem, 37.

Præceptum annuæ confeſsionis adimplet, qui vltima hora anni incipit confiteri, quamuis elapſo anno confeſsionem perficiat, 38.

Actus indiuiduus ceptus legitimo tempore, poteſt illegitimo finiri, 39.

Obligatio recitandi reſpicit ſingulos dies, 40.

Diei quoad integrum Officium Diuinũ computatur à media nocte in mediam noctem, 41.

Qui intra terminum aliquid ſub pœna facere tenetur, ſi ad illam termini extremitatem peruenerit, qua factum abſolui nequit, pœnam debet, 42.

Actus non tribuitur tempore quo inchoatur, ſed illi quo perficitur, 43.

Teſtamento illa dies debet à Notario adiici, qua abſoluitur, non qua ſcribi incipit, ibid.

Penſum Diuini Officij vnius diei, non poteſt alio perſolui, 44.

Actus vltimo momento factus non releuat, quandò aliquid ſuperſt agendum, 45.

Quod nullum eſt, nullum producit effectum, 46.

Qui ſua culpa in anguſtiam, & tempeſtatem ſe conſtituit, nullo fauore iuuatur, 47.

Qui poteſt facere, vt poſsit conditioni parere, iam poſſe videtur, & tamen nolle, 48.

Omne vnicum non eſt indiuiduum, 49

Omiſsio Diuini Officij an plura, vel vnicum tantum peccatum inducat? ibid.

Omnes horæ canonicæ sũt partes vnius Officij, 50.

Violatio vnius præcepti, vnum tantum peccatum generat, ibid.

Dies more Eccleſiaſtico à veſperis initium ſumit, 51.

Aſsignatio certi temporis formam ſubſtantialem inducit, 53.

Ineſſe non videntur, quæ incontinent fiunt, quando factum pro forma requiritur, ibid.

Omittens recitare Diuinum Officium, & ſi peccet, non tamen ad ipſius recitationem die ſequenti adſtringitur, 54

Tempus non recipit functionem alterius temporis, vbi certum requiritur, ibid.

Præceptum annuæ Confeſsionis, non requirit integritatem confeſsionis intra cuiuslibet anni metas. Ideoque intra annum confiteri incipiens illud adimplet, 55.

Indiuiduum eſt, quod neque naturales, neque intellectas partes recipit, 56.

Officium Diuinum etiam per Pſalmos, & Orationes diſcontinuari poteſt, ibid.

Non eſt peccatum recitare Matutinum veſpere, & laudes mane ſequentis diei, 57.

Qui cum maſticaret buccellam panis audiuit vltimum pulſum nocturnæ duodecimæ, non poteſt deglutire ſi communicare, aut ſacrificare velit, 58.
Traiecti cibi ante mediam noctem in digeſtio impedit communionem, 59.
Traiectio reliquiarum cibi alterius diei, non impedit communionem, 60.
Imponens ori aliquid ſacari ante mediam noctem, ſi partem poſt mediam noctem in pectus immiſſerit, an poſſit communicare? 61.
Canonicus Theologus dum lectionis occaſione à choro abeſt, integri diei diſtributiones, & cætera emolumenta lucratur, 62.
D.D. Ioan. de Solorzano Regius Conſiliarius laudatur, 63.
Pernoctare quid ſignificet, 64.
Chriſtus in oratione pernoctabat, ibid.
Præfectus vigilum tota nocte oberrare debebatur, 65.
Oberrandi forma ſingulis noctibus iudicibus noſtris legibus tradita refertur, 66.
Prima, & maior obligatio officialium iuſtitiæ eſt oberratio nocturna, quã Ronda dicimus, 67.
Officiales iuſtitiæ qui oberrare negligunt de omnibus commiſsis in nocte pro ratione temporis, & horæ tenebuntur, ibid.
Qui tota nocte invigilare debet, ſi ad duodecimam tantum id fecerit, de poſtea commiſsis tenebitur, 68.
Antiquior curiæ præſes tenetur ſingulis diebus ante meridiem ſummum Caſtellæ Præfectum de his omnibus certiorare, quæ inter oberrandum nocturno tempore acciderunt, ex præſcripto noſtrarum legum, 69.
Pernoctatio vxoris extra domum mariti, vtpote adulterij præſumptionem inducens, diuortij cauſam præſtat, 70.
Maritus non poteſt relicta vxore extra domum pernoctare, 71.
Legatum eo onere relictum, vt Legatarius cum aliquo commoretur, ſi vxoratus fuerit, de commoratione tantum diurna erit interpretandum, ibid.
Si eodem inſtanti ſeruum vocat dominus, & vxor debiti exſoluendi cauſa, cui prius accedere debeat? 72.
Prior obligatio cæteris præfertur, 73.
Presbyter, vel laicus, qui poſt cœnam non dormiuit, an ſacrificare, vel communicare poſsit die ſequenti? 74.
Clericus ob vinolentiam ſuſpenditur, 75.
Conſuetudini etiam in materia Eucharistica ſtandum eſt, 76.
Ira ſi vltra duodecim horas diurnas perſeuerauerit, vertitur in odium, 77.
Certamen Olympiacum ſpectantes, duodecim continuis horis adſtabant, 78.
Operarijs debet merces ſolui vltima diei hora, 79.
Operarius qui egeſtate laborat, poteſt in hac diei mercedem petere, 80.
Quæ hora conſtituatur pro termino Indulgentiarum, aut Iubilæi, 81.
Epiſcopus an poſsit prohibere, ne laici, vel Clerici vltra duodecimam horam noctis feriæ tertiæ carniſpriuij choreas ducant, & laruis delectentur, 82.
Epiſcopus ratione peccati habet iuriſdictionem in laicos, ibid.

Carniſpriuij ludis proniores redduntur homines ad quadrageſimale ieiunium, 83.

Chriſtus paulò ante paſsionem abijt in Bethaniam recreationis cauſa, ibi.

In Quadrageſima ludi non decent, 84.

Interruptio inueteratæ conſuetudinis ſcandalum generat, 85.

Quadrageſima quoad ſolemnitatem, à prima luce diei cineris incipit, 86.

Melius eſt delictum diſsimulare vbi impediri nequit, quam legem prohibitoriam ipſius ludibrio exponere, 87.

Aquæductum habens diurnarum, vel nocturnarum horarum duodecim tãtum eo vti poteſt, 88.

Seruitus aquæ auriendæ in Vrbanis, nõ niſi diurna exiſtit, 89.

Obſeruatio primæ vocis in feſto S. Ioannis poſt duodecimam horã noctis, ad capiendum auguriũ pro nuptijs puellarum, vaniſsima eſt, 90.

Alfil *lingua noſtra, quid denotet, 91.*

Alfil Toledano, *vnde dictum, ibid.*

Vbi ſtatum punit delictum in die S. Ioannis, ſi fuerit commiſſum poſt duodecimam noctis illius diei, non erit ſtatuto locus, 93.

Menſis computatur à duodecima noctis vltimi diei præcedẽtis menſis, etiam quoad alternatiuam beneficiorum, 93.

Media nox dicitur cum incipit ſonare hora duodecima, & ſi nõdum omnes ipſius pulſus finierint, 94.

Vbi plura ſunt horologia, Parrochiæ ſtã dum eſt, aut illi, quod eius viciniæ homines ſolent ſequi, 95.

Galli cantus an probet mediam noctem lapſam? 96.

Galli cantus probat mediam noctem in fauorem Ordinorij prouidentis beneficia, vt ſuo menſe vacantia. 97.

Galli & ſi frequenter circa Auroram cãnãt, alijs tamen horis cãtare ſolent, ibid.

Galli pro diuerſitate regionum aut canunt, vel non canunt, 98.

Cicadæ quibus locis obmuteſcãt, ibid.

Galli cantus an probet, arbitrio relinquitur iudicantis, 99.

Epiſcopus debet ante prouiſionem beneficij, quod nocte primi diei, vel vltimi, ſui menſis vacauit, de hora vacationis inquirere, 100.

Notarius debet etiam noctis horam inſtrumentis adijcere, ibid.

Si non appareat de hora vacationis, ideoque nec de mente Epiſcopus, poterit beneficium prouidere, 101.

1 DVODECIMA hora ędificamus, vt veteribus dictum de eo, qui vltimo vitæ termino in gẽtia agreditur, obſeruant Cælius Rhodigin. *antiquar. lect. lib. 7. c. 9.* & Caſan. *in Cathalog. gloriæ Mũdi, par. 12. cõſid. 43. verſ. Quid autẽ.* Inde refert Plutarchus *in M. Craſsi vita*, ab eoque Anton. Auguſt. *emend. libr. 4 cap. 13. ad finem*, Lilius Girald. *de annis, & menſib. pag. mihi* 604. Cum Deiotarum Regem Senem admodum eadem ætate offendiſſet Craſſus Vrbẽ ædificantẽ: Quid tu, inquit, *Deiotare?* duodecima hora ædificare cœpiſti? *Cui Rex, Ne tu quidem,* inquit, *Craſſe matutino tempore Parthos oppugnas.* Duodecima itaque hora ædificamus, ideſt, vltima naturalis, & artificialis diei, quoniam vt ſæpius ediximus, dies in duodecim, & nox in totidẽ horas di- 2
uiditur, iuxta illud Chriſti, Ioannis 11. *Nonne duodecim ſunt horæ diei?* (Quod inde quaſi prouerbium, apud Hebræos fuiſſe

fuiſſe putat, *Ibid.* Nicol. Liranus, quale nũc apud multos vulgo eſt, cũ ſignificare volũt poſſe alio fieri tẽpore, quod alio fieri non potuit. Cui & affine eſt illud: *nondum omnes Soles occiderunt.* Cuius meminit Andr. Schotus, *Adagial. Sacror. ex Ioanne Euangeliſta, c.* 11. *verſ.* 9. *pagin. mihi* 92.) Ideſt, totũ illud ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Orizontem, aut id omne in quo Sol eſt, infra Orizontem, quam noctem dicimus ex Clauio *in ſph. cap.* 1. Cum agit de Orizonte, & Paul. Zacchia, *Medico-Legal, libr.* 5. *tit.* 4. *quæſt.* 6. ex eoq; alluſione ad Menſes, & horas, duodecim tantum radios Soli tribuunt Virgilius qui *lib.* 12. de Latino Rege à Sole originem ducentem ſic affatur:

——— Ingenti mole Latinus
Quadriiugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt,
Solis aui ſpecimen

Nec diſſentit Martianus Capella *de Nuptijs Philolog. lib.* 11.

Solem te latium vocitat, quod ſolus honore
Poſt patrem ſis lucis apex; radijſque ſacratum
Biſſenis perhibent caput aurea lumina ferre,
Quod totidem menſes, totidem quod conficis horas

Vnde Albricius Philoſophus *libello de Deorũ Imaginibus*, duodecim gemmas Solari coronæ tribuit his verbis: *Corona vero capite geſtabat Apolo duodecim lapidum pretioſorum.* Quo quidem numero radiorum cum nec horæ tantũ, ſed etiam menſes ſignificentur, quibus annuus eius curſus perficitur, refert Artemidor. *li.* 4. *de interpretat. ſomnior. cap.* 35. quendam, qui ſomniarat, Solem ſe factum eſſe, ac vndecim inſignitum radijs per forum progredi, cõſequutũ fuiſſe dignitatem, at vndecimo menſe obijſſe, propterea quod perfectum radiorum numerum non haberet, notat Hieronym. Aleander *in explicatione antiquæ tabulæ marmoreæ, pag. mihi* 16. Vbi minime aſſentiendũ, inquit, Nonnio, qui *lib.* 38. *Dionyſ.* Septifidos radios Solis fuiſſe inuit, niſiquis ad ſeptẽ cœleſtes Spheras referre hunc numerũ velit, conſentit Gaſp. Barthius *aduerſarior. lib.* 25. *cap.* 1. Diſecat, & pari mẽſura diem, etiam gloſ. *in l.* 2. *verſ. Maior, ff. de verbor. ſig.* Caſaneu *ſup. conſ. d.* 42. *& ſeq.* Barradas, *tom.* 3. *in Euangelia, lib.* 5. *cap.* 17. *num.* 3. Fortunat. Scacchus *Elæochriſmat. Myroth.* 1. *cap.* 30. Nauarrus *de oratione, cap.* 3. *n.* 39. qui inde apud noſtros, & Gallos vſitatum refert, venire nolentes; decimatertia diei hora ad futuros promittere. Conſentit ſuperioribus Gulielm. Budęus
3 *in l. ſi neceſſarius, ff. de pignor. actione,* vbi hũc duodecim horarum diem maſculini generis eſſe, in eoque inter alia à ciuili, & viginti quatuor horarum diſcerni annotat. Et ſi in illo manifeſte vterque conueniat, quod licet vbi tempus cõputatur per dies, vltima cœpta non habeatur pro completa, ex dicendis *in Diario noſtro*; tamen hoc fallit in
vltima hora vltimi diei ſiue ciuilis, ſi- 4
ue naturalis, id eſt, duodecima, aut vigeſima quarta, quæ poſteriores ſunt, quoniam hæc cœpta habetur pro completa. Vt cenſuit Rot. *diuerſor.* 2. *part. decis.* 71. *num.* 47. cuius verba vti ſingularia hic adſcribere non grauabor: *Vnde attenta hac ratione aliud dicendum eſt, in tempore deſignato non per annos, ſed per dies, vt in caſu noſtro, tũc enim vltima dies non debet haberi pro completa, quia ſicuti in termino plurium annorum, vltimus annus cœptus non habetur pro completo, dicta l. non putabam: Ita etiam in termino plurium dierum vltima dies cœpta pro completa haberi non debet arguendo à proportione: Et ſicut vltima dies vltimi anni ſi eſt cœpta habetur pro cõpleta, ea ratione, quia annus nõ per momenta temporum, ſed per*
dies cõputatur, dicta l. anniculus, ita etiã 5
vltima hora vltimi diei ſimul atq; incœpta fuerit habebitur pro completa, eadem ratione, quia dies nõ per momenta temporum, ſed per horas ſcilicet viginti quatuor computatur.

Quibus adnectam citatũ comparentẽ 6

in iudicio vltima hora lucis, nẽpè duodecima, pro contumace haberi, vt talẽ quę puniri, *c. conſuluit 24. de offic. iudic. delegat. eo verſ. Cum circa vltimam ſaltẽ partem tibi ſit in negotio procedendum,* iuncto verſ. Sequenti, ibi: *Nos tamen eã procedendi horam congruam intelligimus, ex qua poſſis ante noctis tenebras perficere quod incumbit.* Ex quibus verbis ita communiter deducunt interpretes, & quidem meritò, cum eo tempore comparuiſſe videatur, quo nequit iudicium fieri, ex quo diurnis, non vero nocturnis horis debeat ius dici, vt ex Geminiano *conſ. 91. n. 9.* notat Card. Tuſch. *pract. concluſ. iuris lit. I. cõcluſ. 384. n. 1.* latiſsimè Polyd. Rip. *de noctur. tempore, c. 134. per totum*, & Curia Piſana *lib. 1. cap. 7.* Vbi id de more Hiſpaniæ eſſe affirmat, niſi aliqua neceſsitas vrgeat, quod deſumpſiſſe videtur, quamuis locis ſuppreſsis, ex *l. 7. tit. 4. p. 3. l. 5. tit. 22. eadem par.* Imò nec ſupliciũ de ſontibus ſummi hoc tempore licet: debet enim vti priſciori ſæculo, obſeruatum offendimus, interdiu, & duodecim horas lucis id exequi, teſte Seneca *lib. 3. de ira, cap. 19.* quoniam animaduerſiones, quo notiores ſunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt, Alex. ab Alex. *Dier. genial. lib. 3. cap. 5.* Idcirco ab eodem Seneca, ibidem *cap. 18.* meritò Caij Caligulæ Imperatoris extraordinaria ſæuitia notatur, qui complures Romanos ad lucernam decollauit, quorum nonnullos refert Petr. Faber. *ſemeſtr. lib. 2. c. 9.* Etſi non diffiteat, aliquando expedire, etiam noctu ſupplicium ſumere, vt cum facinus adeo fuerit atrox, quod nocte commiſſum, nec opporteat in ſequentem diem inultum permanere, ſic Polydor. Rip. *vbi ſup. cap. 9. nu. 11. argum. l. dies feſtos, C. de ferijs.* Veluti cum iudici impudenter reſiſtitur; quo caſu nõ ſine acclamatione aliquando Toleti factitatum meminimus. Vidimus enim tanti criminis reum duplici faſce aut lucerna publicè dilatum ſua terga percutienda meritò dediſſe, argumento eorum quæ ex Signorolo *dict. conſ. 22.* ſcribit Tuſchus *vbi ſup. num. 3.* videlicet, vbi expedit iudiciũ noctu fieri, luminaria magna adeſſe debere.

Nec refragatur vulgaris illa doctrina quæ habet rectè factũ videri, quod 7
vltima hora termini factũ agnoſcitur. Cuius meminit Speculator *in tit. de dilationibus, §. dilationum, verſ. Quid ſi dicatur,* & Ioannes Andreas *in cap. præterea, el 2. de appellat.* Vbi etiam Franc. aſſerentes debitorem ſatis in termino ſoluere, qui ſoluit vltima hora termini, vnde Bald. *in l. data opera, paulò ante finem, verſ. Vltimo nota, C. qui accuſar. non poſſ.* inquit, quod ſi quis fuit condemna- 8
tus in pecunia, & ſi non ſolueret intra decem dies in manu Camerarij communis, eſſet condemnatus pœna corporali; & Camerarius communis non fuerit inuentus in vltima hora termini, nõ committitur pœna corporalis, quia ipſi condemnato licebat in vltimo momento termini facere ſolutionẽ, & ſic erat ſpectandum vltimum momentum termini, referunt Alex. & Bartol. *in l. fin. §. fin. ff. de public.* & Lazar. Fœnut. *de momento tempor. c. 23. num. 14.* vbi horum omnium illam exhibet rationem, quia intra tempus eſſe dicitur, qui eſt in vltimo dicti temporis momento.

Hæc inquam minimè obſtrigilant, 9
quia ſunt accipienda eo caſu, quo vltima hora termini adhuc tempus congruum & aptum ad actus, ſolemnitatẽ, aut valorem exiſtit; tunc enim dubio procul erit aſſerendum vltima hora cõ- 11
parentem, ſoluentem, vel quid aliud facientem ad quod intra certi temporis metas tenebatur, liberari, vtpote congruo tempore exſoluẽtem. Secus vero vbi illo vltimæ horæ ſpatio res vtiliter expediri nequiret, vtpote ſententia extrema hora lucis, quia tunc comparens contumax habebitur. Cum nondũ ſuppetat tempus quo valeat ex iure cauſa diſcuti ad ſententiam, argumento text. *in l. ſtipulationes non diuiduntur 72. § ſi quis ita, verſ. Plane, & l. inſulam 124. cũ vulgaribus, ff. de verbor. obligat.*

Inde eſt, teſtes examinatos, & iuxta 10
intentionem producentis deponentes vltima hora termini, ſuſpectos haberi, cum vel nihil in termino, vel parũ alijs addu-

adductis teſtibus fuit probatum, præſumitur enim ſiue reum, ſiue actorem in probatione deficientem, ne ab actione, vel deffenſione ſua caderet falſos illos, vel ſubornatos teſtes vltima hora termini adduxiſſe. Et enim ſi aliter res ſe haberet, præcipuos hos teſtes initio proferret, neq; enim debebat tam magnam rem tandiu reticere, vt egregie ſcribit Conſultus *in l. ſiquis forte, §. 1. ff. de pœnis, c. 1. de frigid. & malef.* & in propoſito contra differentem poſt longum tẽpus aliquam peremptoriam & præcipuam exceptionem obijcere, inſtrumẽtum edere, aut quid ſimile facere, quo poſſet victoria reportari, hanc ſuſpitionem vti concludentis falſitatis expendunt Paul. Caſtrenſ. *conſ.* 281. *n.* 1. *vol.* 1. Crauet. *cõſ.* 28. *n.* 6. *lib.* 1. *& cõſil.* 298. *n.* 17. *lib.* 4. Cephal. *conſ.* 287. *n.* 33. Oſſaſc. *deciſ. Pedemontan.* 117. *num.* 9. Maſcard. *de probat. concluſ.* 740. *nu.* 17. Menoch. *de præſumpt. lib.* 2. *præſumpt.* 91. *ex nu.* 5. *& lib.* 5. *præſumpt.* 3. *num.* 105. *& præſumpt.* 20. *nu.* 39. *& conſ.* 267. *lib.* 3. *ex n.* 27. *& cõſ.* 422. *n.* 39. *lib.* 5. Bertaz. *conſ. criminal.* 521. *n.* 28. *lib.* 2. Farinac. *de falſitate, quæſt.* 153. *nu.* 181. *& ſeqq.* Surdus *conſ.* 132. *n.* 4. *lib.* 1. Suadeturq; illo Matthæi 26. *c. Nouiſsime autem venerũt alij duo falſi teſtes*, quaſi tempus adducẽdi falſos teſtes extremum, & vltimũ ſit, & vel ex eo ſolum falſitatis notentur, quod nouiſſime adducuntur.

11 Similiter nec teſtes probant, qui vltima hora inſtantiæ fuerunt publicati, quia eorum copia dari non potuit, vel terminus parti ad faciẽdum ſuas deffenſiones, vt ex iure fieri debet, & probat Socinus *conſ.* 105. *num.* 7. *verſ. Tertio etiam, vol.* 4. Eſt enim perſpicuum actũ vltimo momento factum non tenere, quando adhuc ſuperſt aliquid agendũ, vt poſt Tiraquel. *de retract. p.* 2. *§.* 1. *gloſ.* 7. *n.* 42. *in fin.* concludit Lazar. Fœnut. in propoſito, *de momento temporis, cap.* 23. *n.* 10.

12 Ergo vt rem proſequamur, Epiſcopus, qui iubere poteſt ne fructus percipiantur, abſque pręſentia alicuius deputati ab ipſo, vt ij quibus decimarũ ius competit, adſint fructum deſcriptioni, ex Franch. *deciſ.* 117. Biuio *deciſ.* 4. *n.* 37. Theſauro *deciſ.* 9. *part.* 1. Cabalo *reſolut. criminal. cent.* 2. *caſu* 168. Nõ niſi ad duodecim horas diurnas id prohibere poteſt ſecundum Aloyſium Ricciũ *in prax. Epiſcop. deciſ.* 544. *nu.* 6. Vbi ita ſcribit: *Intellige tamen prædictam ampliationẽ, vt in maiori tempore quam duodecim horas diurnas remanere debent prædicti fructus in terra ad finem faciendi prædictam deſcriptionem, vt refert fuiſſe in Senatu Sabaudiæ deciſum, Theſaurus deciſ.* 9. *cuius deciſionis ratio fuit, ne ſi diu fructus exiſterent in fundo, præberetur materia delinquendi, cum poſſint noctis tempore à vicinis ſubripi.* Itaque accipiẽdum 13 eſt quod tradit idem Cabalus, *num.* 2. videlicet facta denunciatione temporis ſeu die Baroni, ſeu eius Ærario, ſi nõ tranſmittit hominem Baro, ne meſſis, ſeu fruges amittantur, vel corrumpãtur licere vaſſailis triturare, & colligere meſſem, & alios fructus, pro quibus decima debetur.

Nec me latet horam duodecimam nõ 14 ſemper pro vltima, quin & multoties pro meridiana vſurpari, maxime apud noſtros, vt pluries notauimus, pręſertim *H.* 6. obſeruatque Buſtamante *in Cęremoniali, lib.* 1. *c.* 4. *rubr.* 15. *num.* 3. Si quidem cum dies à media nocte in mediam noctem ciuiliter, ſpatioque viginti quotuor horarum computatur iuxta præſcriptum *l. more* 8. *ff. de ferijs*; lucis hora duodecima mediam diei partem conſtituit. Hucque reſpexiſſe videtur Aſsinius *de executionib. §.* 6. *c.* 38. *n.* 20. *pag. mihi* 152. cum inquit, quod ſi nõ ap15 pareat qua hora edictum fuerit publicatum ad excuſanda delicta, poſt duodecimam, & in veſperis prolatum, & affixum præſumitur, argumento *l. merito* 51. *ff. pro ſocio*, vt vel ſic integra dies ab hora publicationis nondum tranſacta videatur, ante cuius termini lapſum non præſumitur edictum ad omnium notitiam perueniſſe ex eodem Aſsinio. Et Iacob. de Graf. *deciſ. aurear. part.* 1. *lib.* 2. *de ieiunio, cap.* 37. *num.* 37. vbi ex gloſ. *in c. vnum, §. alius ea demum, verſicul. Ieiunantibus* 25. *diſt.* inquit eſſe cõtra conſuetudinem Eccleſiæ, & lethale

ante duodecimam horam, quæ antea ſexta nuncupabatur in diebus ieiunij manducare, vti *ſup. Hora 9.* animaduertimus, vti & non nulla alia, quæ hãc inſpectionem plane ſtabiliunt.

16 Quo ſenſu & multoties hora noctis duodecima pro vltima diei ciuilis, initioque ſequentis accipitur. Vnde ieiunium ſiue naturale, ſiue Eccleſiaſticum ab ea incipere, cõmunis omnium traditio ſuſtinet. Ideoque cum in Sacerdote ſacrificaturo, & in Laico communicaturo abſtinentia à cibo & potu deſideretur, *cap. Sacramenta, de conſecrat. diſtinct. 1. c. liquido, de conſecrat. diſt. 2.* Id autem à media nocte, ſiue duodecima ipſius hora ſaltim præſtare debent, vtpote communi adſentiens, concludit Theodor. Rubeus *in Horario Vniuerſal. Eccleſiaſt. cap. 21. n. 2.* Filiuc. *tom. 1. tract. 4. cap. 8. n. 234.* Villalob. *tom. 1. tract. 7. diffic. 3. nu. 2.* Suarez *tom. 3. diſp. 68. ſect. 3.* Ioan. Machad. *in Perfect. Confeſ. tom. 1. libr. 2. part. 4. tract. 8. docum. 4. num. 4.*

17 Quod ſubaudiendum velim, dummodo communicaturus, aut celebraturus ſit certus de hora duodecima noctis, quoniam ſi de ea dubitãs, & an fuerit vel non exaudita ambigens, aut biberit, aut comederit, nec à cõficiẽdo ſiue recipiẽdo Euchariſtiã remouebitur, ſi fides debetur, Sãctio *in ſelect. diſput. 42.* Layman. *lib. 1. tract. 1. c. 5. §. 4. num. 36.* Antonin. Diana *reſol. moral. p. 3. tract. 4. reſol. 29.* nouiſsime P. Leander *quæſt. moral. in ſept. Sacram. tom. 2. tract. 7. diſp. 5. quæſt. 4.* quibus aſſentiri videtur Machad. *vbi proxime, num. 6.* vbi hanc probabiliſsimam opinionem appellant, licet contrariam magis probabilem defendat P. Sanchez *de matrim. lib. 2 diſp. 41. num. 40.* AEgid. *quæſt. 80. art. 8. n. 48.* Bonacina *diſp. 4. quæſt. 6. punct. 2. n. 7.* Fagund. *præcept. 3. lib. 3. cap. 5. num. 18.* Villalob. *tom. 1. tract. 1. diſp. 21. n. 6.* Lugo *diſp. 15. nu. 44.* Philibert. *tract. 3. de Sacrific. Miſſæ. part. 3. cap. 3. num. 7.* & alij, eo vtique, quia poſſeſsio ſtat pro Eccleſia præcipiente eiuſmodi ieiuniũ ab hora noctis duodecima; Ergo vt iura ſuadent, melior debet eſſe conditio poſsidentis, *l. ſi debitor, ff. de pignor. Regul. impari, de Regul. iuris in 6.* cum vulgaribus. At nihilominus potius crediderim poſſeſsionem ſtare pro libertate volentis communicare, dum nõ liquet ad eam horam deueniſſe, qua præceptũ Eccleſiaſticũ incipit vigere. Cum enim hoc ſemper non obliget communicaturum, vel ſacrificaturum die ſequenti, ſed tantum ab hora noctis duodecima, donec hæc ſonuerit, aut fuerit percepta, vt nullã vim habet, nec poſsidebit.

Ex quo cum alijs infert P. Leand. *ibid.* poſſe item illum communicare, qui vt cœnam aſſumeret dicto aliquorum acceſsit aſſerentium horam noctis duodecimam non ſonuiſſe, alijs ſonuiſſe affirmantibus, quia præceptum ieiunij Euchariſtici, non eſt impoſitum dubitanti, ſed certo ſcienti non eſſe ieiuniũ, vt etiam placet Lugo *vbi ſupr. num. 43.* 18

Quæ ſententia ſecurius erit amplectenda, vbi de hora duodecima ambigens nonnulla habuerit, quæ magis in negatiuam partem impellerent. Veluti ſi nondum campanam ad Matutinum pulſari ſolitam audierit; vel ſi domeſtici dixerint mediam noctem non eſſe, & ſi id certo non fuerint adteſtati: tunc enim proculdubio ad altaris Sacramẽtum accedere poterit; licet eiuſmodi rationibus quaſi deceptus biberit, aut comederit, ex ſententia P. Sanchez *dicto loco, & in Summ. lib. 1. cap. 10. n. 36.* cui alter Sancius adheret, & Machad. *vbi ſup. num. 7.* 19

A quibus & illud promanat, nullã culpam incurrere, qui cum vnius horologij duodecimam noctis horam audierit, cibum ſumit, donec ab alio horologio eandem horam iterum audiat, quãuis die ſequenti communicet, vel ſacrificet: quia diuerſa horologia ſe habent, veluti diuerſæ opiniones probabiles, quarum altera tute ſequi poteſt, ita Sanchez *de matrim. dicto lib. 2. diſp. 41. nu. 40.* & Selectarius *ſup. num 18.* Fagund. *præcept. 4. lib. 1. cap. 10. nu. 3.* Villalob. *tom. 1. tract. 1, diffic. 21. nu. 7.* Antonin. Dian. *3. part. tract. 4. reſol. 36. & part. 4. tract. 3. reſolut. 19.* P. Lugo *diſp. 15. nu. 45.* Ioan. Mach. *dicto tract. 8. doc. 4. n. 8.* 20

P.

P. Leander *dicto loco q.* 5. Vbi ex mente omnium id accipit, dummodo alias clarè non conſtet de errore vltimi ho-
21 rologij. Nam ſi inordinatum & incertum haberetur, haudquaquam poſſet quo ad horam probabilem opinionem inducere, vt nec Doctor, cuius inſcitia ſatis eſſet nota, alijs in caſibus.
22 Vtrum vero cuilibet ſit liberum vnum ſequi horologium quoad ieiuniũ Eccleſiaſticum, alterum vero quoad naturale ita, vt exiſtente die ieiunij poſt duodecimam noctis vnius horologij cœnet, & carnes edat die ſequenti licitas; de hinc vero audito alio horologio abſtineat, vt accedente luce communicet, vel rem ſacram perficiat, diſputat eleganter Eminentiſsimus P. Lugo. *diſp.* 15. *de Sacram. ſect.* 2. Et concludit non poſſe illum, qui ſemel accepit vnum horologium pro regula ieiunij Eccleſiaſtici, poſtea pro libito illud relinquere, & accipere aliud (verba ſunt ipſius:) *Quia quamuis liberum ſit vnicuique regulariter loquendo amplecti ex duabus ſententijs probabilibus quam voluerit; eam tamen quam amplectitur debet retinere, (quandiu de eius improbabilitate non conſtat) quoties libera variandi poteſtas reſultat in præiudicium tertij, qui hoc modo fraudaretur iure ſuo, quod habet non probabile, ſed certum ad aliquid exigendum.* Vnde licet liberum ſit vnicuique accipere pro regula quodlibet horologium, non tamen eſt liberum recedere ab illo in præiudicium tertij. *L. ſicut* 5. *de act. & obligat.* Quia eo ipſo quod vnum horologium accipit, videtur renunciare omnibus alijs. *L. poſt diem* 7. *ff. de leg. commiſ. l. cum ita legatum.* §. 1. *de condition. & demonſtrat.* Steph. Grac. *diſcept. forenſ. tom.* 1. *cap.* 152. *num.* 12. Ioan. Maria Nouar. *quæſt. forenſ. lib.* 1. *q.* 44. *num.* 5. Et ſe habere perinde, ac ſi non eſſet vllum aliud. Cum ergo in noſtro caſu ſuperior ex vi duplicis præcepti habeat ius certum vt poſt comeſtionem hodiernam homo nihil comedat ante communionem craſtinam; quo iure fraudaretur, ſi homo iuxta primum horologium cœnet poſt mediam noctem, & iuxta ſecundum celebret cras, non debet concedi talis libertas, ſed dicendum quod eo ipſo, quod vult homo accipere primum horologium pro regula ad cœnandum, obligat ſe implicite ad ſuſtinendam illam regulam, quádiu de eius errore non conſtat, ne ſuperior fraudetur iure ſuo, quod habebat ex complexione vtriuſque præcepti, vt homo nil comederet ante communionem craſtinam poſt prandium, vel refectiunculam hodiernam. Quare hanc ſentẽtiam nouiſsime amplectitur P. Leander *dicto tractat.* 7. *quæſt.* 6.

Qui quidẽ, & *quæſt. ſequenti* diſcutit, 23
an vbi vnicum tantum exiſtit horologium communicaturus die ſequenti debeat, audito primo pulſu horæ duodecimæ nocturnæ à cibo & potu abſtinere, vel poſsit vſque ad vltimum pulſum manducare? In qua quæſtione licet negatiuam mordicus tutarint P. Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. diſp.* 41. *nu.* 40. Villal. *in ſumm. tom.* 1. *tractat.* 1. *diffic.* 21. *num.* 6. Garcia *de benef. tom.* 1. *part.* 5. *cap.* 1. *num.* 524. *cum ſeqq.* Fagund. *præcept.* 4. *lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 6. Caſtr. Palaus *de conſc. dub. tract.* 3. *diſput.* 3. *puncto* 8. *num.* 10. *ad* 3. Aegid. Trullench *lib.* 3. *Decalog. cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 8 Anton. Diana *reſolut. moral. part.* 3. *tractatu* 4. *reſol.* 36. *in fine.* Ioann. Machad. *in perfect. Confeſ. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 4. *tract.* 8. *docum.* 4. *num.* 9. Et alij paſsim: Affirmatiuam nihilominus probabilem cõtendunt Martin. Breſer. *de conſcient. lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 107. Idem Diana *part.* 6. *tractatu* 6. *reſol.* 24. Et doctiſsimus P. Leander, à quo vt hac de re conſultus ipſius opinionem libens probaui, & nunc libentius comprobo. Fauent enim huic parti vrgentiſſimæ rationes, quas eludere neſcio. An ex iure liceat, audi amiciſsimũ Leandrum eas omnes ita expendentem, vt nec verbis parcendum putarim: *Primum, quia horologium (vt prædicti* Doctores fatentur) *eſt teſtis nobis, quæ hora diei, aut noctis ſit indicans; at hoc nequit nobis indicare niſi per de-*

determinatos, & aſsignatos pulſus:
24 Ergo quouſque omnes illos dederit, non erit nobis teſtis horæ, quam nobis indicat. Confirmatur, quia horologium datum eſt nobis in ſignum temporis, aut horæ diei, vel noctis: Sed nequit eſſe nobis ſignum mediæ noctis per vnicum pulſum, ſed per duodecim, ergo quouſque omnes illos dederit, non erit ſignum mediæ noctis: Ergo vſque ad id tempus optime poterit quis edere, & die ſequenti communicare, cum id poſsit vſque ad mediæ noctis ſignum, quod non datur vſque ad vltimum & duodecimum pulſum horæ.

25 Secundò, quia licet verum ſit, quod cum primus pulſus horæ ſonat (imo & primus pulſus pro quatuor quadrantibus, vt bene in hoc Lugo) iam ſit completa hora mathematice, phyſice, vel ſecundum ſe ſumpta, non tamen ſumpta vt opportet, moraliter, & vt eſt nobis ſignum, quia hoc modo non cópletur quoad vſque vltimus ſonat pulſus: Ergo confirmatur, quia hora moraliter ſumpta non incipit, vt exiſtimant contrarij primo pulſu horæ, qui eſt indifferens ad hanc, vel illam horam, ſed ex vltimo qui eam determinat, & durat vſque ad vltimum alterius horæ: Ergo antecedens probatur, quia vt experientia conſtat, quãdo quis poſt mediam noctem Sabbati, carnibus vult veſci, nullo modo id facit, quoad vſque vltimum horæ duodecimæ audiat, & enumeret pulſum: Ergo hora moraliter ſumpta, ab vltimo vnius horæ pulſu, vſque ad vltimum alterius computatur: Ergo, &c.

26 Tertiò, ſummo argumentũ ex conceſsis ab Aegidio Trullench, cui conſentit Diana *part. 6. tract. 6. reſol. 34.* quia ſi probabile ſibi, & merito, videtur, quod non violet ieiunium ille, qui poſt primum pulſum minorem quadrantis edit, aut bibit aliquid vſque ad primum pulſum horæ maioris, eo quod moraliter pulſus minores quadrantis, & primus horæ maioris pulſus, pro vnico tempore computari poſſunt: Probabile etiam ſibi videri debet, propter eaſdem rationes, non violari ieiunium ab illo, qui poſt primum pulſum horæ maioris edit, aut bibit aliquid, vſque ad pulſum vltimũ eiuſdem horæ. Quia (vt vtar verbis eiuſdem Trullench) *licet mathematice, & rigore Theologico, cum incipit pulſari primus pulſus horæ maioris, iam ſit completa hora duodecima noctis, & incipiat alia hora alterius diei, tamen quoniam moraliter, omnes pulſus horæ maioris cõputari poſſunt & debent, pro vnico tempore, & quaſi compleri tota hora per vltimum pulſum; ideò probabile exiſtimari debet non violari ieiunium vſque ad vltimum pulſum horæ maioris.* Addo, quia id etiã pie credi poteſt de pientiſsima Eccleſia matre; nolleq; ob tam breuiſſimum tempus priuare fideles ſacra cómunione: Ergo Ioannes Aegidius, & cum illo Diana; aut concedat noſtram ſententiam eſſe probabilẽ, aut tueatur omnino ſententiã P. Ioannis de Lugo.

Quartò, quia mirum eſt profecto, 27 quod (ſecundum probabiliorem opinionem) vbi ſunt diuerſa horologia, licite poſsit quis, poſtquam aliquod eorum horam duodecimam ſonuerit, edere, & bibere, & multoties per ſpatium vnius quadrantis, aut dimidiæ horæ, vt experientia docet, donec aliud horologium ſonet, & craſtino cómunicare, & quod non poſsit edere, & bibere vbi eſt tantum vnum horologium, donec iſtud perfecte, & complete ſonet horam duodecimam, detque nobis ſignum mediæ noctis per duodecim pulſus, per quorum vltimũ nobis finitur vna, & incipit altera hora? Optime ergo poterit quis edere, & bibere vſque ad vltimũ pulſum horæ duodecimæ; & die ſequenti communicare.

Nec contra hoc obſtat, Eccleſiam 28 ad Euchariſtiæ ſuſceptionem ieiunium petere naturale, quod non poteſt dari, niſi toto tempore phyſico antecedenti ſumptionem Euchariſtiæ ſuſcepturus ſit ieiunus; ſed non eſt ieiunus toto tempore phyſico antecedenti, ſi poſt inceptam dictæ diei horam primam comedit, vel bibit: Ergo non poterit

communicare. Nam hæc obiectio nulla redditur ex eo, quod Eccleſia, quæ tale ieiunium præcipit; id facit iuxta ſigna moralia, nempe horologia, quæ per primum pulſum non indicant horam determinatam, ſed potius, imo
29 tantum per vltimum. Hæc optime Leander, quibus vltro conſentio; dum tamen addiderim rectè procedere, niſi certo ſciat communicaturus proximâ ab horologio deſignandam horã duodecimam futuram (vtputa quia vndecimam iam numerauit) hinc enim, poſt primum pulſum à cibo abſtinere debet, quia cęteris ictibus non indiget ad horæ cognitionem, quam indubitanter ſcit eſſe duodecimam. Ceſſat igitur hoc caſu ratio pręcipua indifferentiæ, quam habet regulariter primus pulſus horologij tam ad vnam, quam ad aliã horam: necnon & ratio ſigni, quæ non niſi in vltimo pulſu certificatur. Ideoque ſi ſpatio ſonitus totius numeri duodecimæ horæ aliquid cibi, aut potus ſumpſerit, nec communicare, nec ſacrificare ſequenti die poterit.

30 Diximus etenim ſequenti die, quia vtcunque ieiunus is fuerit, ſtatim poſt duodecimam noctis horam ſacrificandi, aut communicãdi ius illi haud quaquam pateuit. Peccat ergo quicunque hoc tempore id fecerit, *vt ſup. Hora* 2. affatim oſtendimus, & probat Cardinal. Toletus *in ſum. lib. 2. cap. 1. num. 4.* Inde inferens grauiter delinquere ſacerdotes, qui tempore Paſchatis Reſurrectionis ſtatim poſt mediam noctem celebrant, & populum communicant, vt citius poſtea poſſint veſci carnibus. Cui conſentit Theodor. Rubeus *in Horario vniuerſali Eccleſiaſtic. cap.* 19. *num.* 7. Et ſi Henriq. *lib.* 8. *c.* 4. *in gloſ. liter. V.* ex eoque Antonin. Diana *reſolut. moral. part.* 3. *tractat.* 4. *reſol.* 44. *in fine.* Teneant eum, qui proxime ante mediũ noctis cœnauit, in Dominica incidente in vigilia Natiuitatis Domini, poſſe ſtatim poſt medium noctis ſacrificare, & communicare.

31 Illud vero difficilius eſt, quod in diſcrimen adducit idem P. Leander *dict.* 2. *part. tractat.* 6. *diſp.* 13. *quæſt.* 25. Videlicet, an ſatisfaciat præcepto recitandi, qui paulò ante duodecimam noctis horã cœpit ipſius diei officium perſoluere, ſi poſt dictam duodecimã illius maiorem partem recitauit? Qua indiſquiſitione probabile putat eiuſmodi ita recitantem adimplere præceptum, idque ex ſequentibus.

32 Primum, quia omnes Horæ Canonicæ vnicum officium, & vnica oratio reputantur, præcipiunturque vnico præcepto, & habent rationem vnius obiecti eiuſdem præcepti ex Nauarro, Læſsio, & Bonacina. Ergo probabile etiam erit, illum, qui eas ante mediam noctem incæpit, etiam ſi poſt illam finiat, finire eas tempore congruenti, & adimplere præceptum recitandi. Conſequentiam probat, quia res vna, & indiuidua incæpta tempore apto, optime finiri poteſt, immo & debet ſi res eſt præcepta tempore cõſequenti, ſi id incontinenti fiat.

33 Secundo, quia receptiſsimum eſt, poſſe recitari Officium Matutinum diei ſequentis poſt veſperas diei antecedentis: quià fictione quadam totum hoc tempus veſpertinũ tribuitur diei ſequenti. Ergo pari modo licebit recitatio maioris partis offiicij etiam poſt duodecimam noctis; quia vt veſpertinum tempus trahit ad ſe diem ſequentem, ita etiam tempus illud nocturnum vndecimæ & dimidiæ horæ, v. g. in quo quis cœpit recitare officium diuinum hodiernum trahit ad ſe fortiori iure, partem aliquam diei ſequentis, in qua poteſt adimplendo præceptum, complere officium. Argumento eorumque tradit gloſ. *in c. quod à patribus* 75. *diſt.*

34 Tertiò, quia exiſtente præcepto non celebrandi Miſſam poſt meridiem, vt multis firmat Francolinus *de Horis Canon. cap.* 41. *num.* 1. Poteſt ſacerdos inchoare illam ante meridiem, etiam ſi præuideat nõ poſſe finire niſi poſt meridiem, vt ex communi praxi Doctorum obſeruat Henriq. *lib.* 9. *cap.* 24. Ergo ſimiliter, & de officio diuino erit dicendum, cœptum ante mediam noctem,

noctem, recte poſt illam poſſe finiri.

35 Quartò, quæ incontinenti fiunt, ineſſe videntur, *l. lecta, ff. ſi certum petat.* cũ ſimilibus; Ergo pars Officij diuini incontinenti poſt duodecimam noctis emiſſa inerit parti ſolutæ ante dictam horam, & cenſebitur ac ſi ſimul cum ipſa eodem tempore fuiſſet ſoluta.

35 Quintò, præceptum iniunctum Epiſcopis de non ordinando niſi Sabbatis quatuor temporum, *c. fin. 75. diſt.* Satis adimpletur perficiendo mane diei Dominicæ ſequentis ordines in Sabbato cæptos, dicto *cap. quod à patribus, ead. diſt.* Igitur & impleuitur præceptum recitandi, perficiendo die craſtino officium, quod fuerat hodierno cœptum, dummodo conſecutiue id fiat.

37 Sextò, quia vt eſt probabile, poſſe eum licitè Diaconatum v. g. recipere mane illius diei, cuius veſpere annum vigeſimum explet, vt idem affirmat *diſp. 5. quæſt. 8.* quia veſpera hoc caſu trahitur ad mane; ita eſſe debet licere poſt mediam noctem recitare reliquũ officij præcedentis diei, quaſi tempus illud poſt mediam noctem trahatur ad illud ante mediam noctem.

38 Septimo facit ſufficienter præcepto annuæ confeſsionis obtemperare, qui vltima hora anni incipit confiteri, licet elapſo anno cõfeſsionem perficiat. Quare cum non maior ſit vnius, quam alterius præcepti vis, etiam quotidianę recitationis legi paruiſſe videbitur, qui cœptum congruo tempore officiũ incongruo adimplet.

39 Octauò, quia ea eſt natura rei vnicæ, & indiuiduæ, vt cœpta legitimo tempore, poſsit illegitimo finiri, ni aliud obſiſtat aut præceptum, aut impedimentum: Ergo cum officium diuinum ſit indiuiduum, & vnicum, ſi ante duodecimam noctis inchoetur, nil oberit quominus & poſt duodecimam poſsit finiri.

40 Hæc ſunt rationes quibus ſuam nititur ſuadere nouiſsimam opinionem Leander; verum illis non tantum deferendum conſtituo, vt ſpeciem ſaltim probabilitatis habere cuxim affirmare. Eſt enim inconcuſſum, obligationem recitandi reſpicere ſingulos dies, ita vt quolibet penſum officij ſit neceſſario perſoluendum, *cap. fin. 92. diſt. c. dolentes, de celebr. Miſſar. Clement.* 1. *eod. titul.* Concil. Baſil. *ſeſſ.* 21. Pius V. *in Bulla cuius meminit* D. Thomas 41 *quotlib. 5. art. 25.* Cum ergo dies quoad diuinum Officium intelligatur ab hora duodecima noctis præcedentis diei vſque ad duodecimam ſequentis, veluti affirmant P. Sanchez *de Horis Canon 2. dub.* 35. Bonac. *tom.* 1. *eod. tractat. quæſt.* 3. *puncto* 3. *nu.* 2. Caſtr. Palaus 2. *tom. tractat.* 7. *diſput.* 2. *punct.* 4. *num.* 1. Aegid. Trullench 1. *Decalog. cap.* 7. *dub.* 18. D. Ioan. de Eſcobar, *de Horis Canon. quæſt.* 4. *num.* 117. Et tandem poſt alios ſupra relatos, Idem Leander *dict. diſp.* 13. *quæſt.* 22. Ambigi nequit hoc tempore viginti & quatuor horarum tranſacto, nullam officij partem poſſe perſolui, etiam ab eo, qui paululum ante diei extremũm recitare incipit; alioqui maiori ſpatio viginti & quatuor horarum circunſcriberetur recitandi quotidiana obligatio.

42 Deinde, quia ſi verum eſſet, obligationem adimplere eum, qui parum ante mediam noctem incipiens recitare, partem Officij eo tempore, partem vero aliam poſt dictam mediam noctem perſoluit; idem dicendum de alio quocunque obligato ad factum intra certum tempus, vt ſcilicet liberaretur incipiendo præſtare factum vltima hora conſtituti temporis, dum conſecutiue reliquum facti poſt terminum præſtaretur. Quod ius non admittit, imò expreſſe deteſtatur, conſtituens, eo ipſo eiuſmodi obligatum teneri ad pœnã, vbi ad eam temporis extremitatem deuentum eſt, qua opus nequeat perfici: *l. cum ſtipulatus* 113. *l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *§.* 1. *verſ. plane, l. hoc iure* 10. *de verbor. obligat.* Ergo, quia facti perfectio intra tempus deſignatum requiritur ad liberationem, & ne pœnæ ſtipulatio committatur; alioqui ſi inchoatio ſufficeret, cum hæc vel vltimo termini momenti dari poſſet,

ſet, non antea pœna deberi dicendum erat, quam etiam extremum temporis conſtituti fuiſſet lapſum, vt ad incurſæ dictæ pœnæ exactiónem voluit Cõſultus in dicta *l. ſtipulationes non diuiduntur, §. ſi quis ita, primo reſponſo, & in l. inſulam. 124. ff. eodem*; cuius contrarium leges ſtatuerunt.

43 Rurſus conuincitur, quoniam actus non tribuitur tempori quo inchoatur, ſed illi potius quo perficitur. Vnde ſatis ad rem Baldus *in l. ſi quis enim, §. 1. num. 3. ff. de vulgat. & pupil.* inquit, quod ſi notarius ante mediam noctem teſtamentum alicuius ſcribere incæperit, & poſt mediam noctem illud perfecerit; debere in teſtamento à Notario ſequentem diem adijci; quia attenditur vltimum momentum, quo res perficitur. Argumento *l. contractus. C. de fide inſtr.* quam *ibidem* ſequũtur Paulus Caſtr. & Alex. *num. 9.* Felin, *in c. Paſtoralis, num. 15. de Reſcript.* & Lazar. Fœnut. *de momento tempor. cap. 23. num. 1. cum ſeqq.* Vbi id nonnullis alijs exemplis confirmat. Igitur licet preces Horariæ fuerint ante mediam noctem incœptæ, cum tamen ſequenti die fuerint abſolutæ, potius hac die officium, quam præcedenti di-
44 ctum videbitur. Quod nihil proficiet ad liberationem, cum penſum vnius diei, non poſsit alia ſolui, vt alibi notauimus, & poſt alios obſeruat Bonacin. *de Horis Canon. diſp. 1. quæſt. 3. punct. 3. prop. 2. num. 3.* recte D. Ioan. de Eſcobar *eod. tractat. quæſt. 4. n. 120.*

45 Item facit, ſiquidem actus vltimo momento factus, nec valet, nec iuuat quando ſuperſt aliquid agendũ, vt ex Tiraquel. *de retract. part. 2. §. 1. gloſ. 7. num. 42. in fin.* tradit Fœnut. *vbi proxime num. 3. & 10.* probaturque expreſſe *in l. cum Syllanianum* 11. *C. ad Syllanian.* ibi. *Nihil enim actum eſſe credimus, dum aliquid addendum ſuperſt.* Ergo licet fuerit cæptum officium diuinum vltimo ſpatio præſentis diei, cum tamen ſuperſit aliquid ſoluendũ, nil proficiet ad impletionem pręcepti, etiam ſi die ſequenti recitetur, id eſt, poſt mediam noctem, cum hæc extrema (vti diuerſis diebus) ratione temporis non poſsint coniungi. Maxime non ſubſiſtente, aut irrita manente illa parte officij ſoluta ante mediam noctem, ex eo quod alia pars deficiebat, iuxta dictæ deciſionis mentem. Quod enim nullius roboris exiſtit nullam vim habet trahendi ad ſe aliud; nec minus poterit ab alio trahi, vel cum eo coniungi. Eſt enim nullitatis con 46
naturale vt nullum producat effectum, *l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. l. non putauit, §. non quæuis, ff. de bonor. poſſeſ. contr. tabul. l. 2. ff. de auctor. tutor.* cum notiſsimis.

Adſtruit hoc ipſum ſingularis Vl- 47
piani reſponſio *in l. 2. §. ſi quis tamen cum poſſet, ff. ſi quis cantion.* vbi quærit, ſi quis cum poſſet non incidere in tempeſtatem, vel fluminis vim ſi citius & opportuno tempore nauigaſſet, an ſit aliqua exceptione, vel excuſatione iuuandus? Ex reſpondit huic fauendũ non eſſe, neque ei exceptionem concedi debere. Sic & eadem ratione nec excuſandus, nec iuuandus erit ſacerdos, qui cum per integrum diem potuiſſet penſum diuini Officij commode, & rite præſtare, differre maluit in illud diei vltimum momentum, quo id perficere non valuit, etiam ſi reliquum officij poſt dictum tempus, ſed alio die perſoluerit, quoniam hoc vt intempeſtiuum nil prodeſt.

Item conducit *regula* illa iuris 174. 48
ff. de regulis iuris, quæ habet, *eum, qui poteſt facere, vt poſsit conditioni parere, iam poſſe videri*; & tamen nolle, vt ſubaddit ex Conſulti mente, *ibidem* Petrus Faber. Ergo cum liberum fuiſſet eiuſmodi initiato aptiori tempore recitare, ex quo non fecit, nolluiſſe videtur; ac conſequenter lethale crimen admiſiſſe effractione præcepti.

Et tandem expreſſius hoc euincitur 49
rationibus, quibus aduerſæ facillime deprimuntur. Prima enim nec aliquid obſtringit, cum & ſi fateremur ſeptem H oras Canonicas vnicum conſtituere Officium diuinum (negant enim plerique) indiuiduitas illius ex eo non rectè inferretur; cum vnicum officium

poſsit

poſsit eſſe, & diuiduum, vt eſt. Non aliter ac domus, quæ licet vnica ſit ex quo tamen ex pluribus angulis, cœnaculis, & cameris conſtat, diuidua exiſtit. Nec quod omiſsio huius officij vnum tantum, & non plura peccata inducat ex ſententia aliquorũ apud Dianam *part.2. tract.12. reſol.5.* quidquam iuuat, cum hoc non tam ex indiuiduitate proueniat officij diuini, quã
50 ex vnitate: Quia vt recte inquit Diana *ſupra* omnes Horæ ſunt partes vnius officij, tamquam vnius actionis moralis integræ, & ideo illius totius vna eſt omiſsio integra, atque ita vnũ peccatum. Vel prouenit ex violatione præcepti, quo ſacerdos, aut Beneficiarius ſingulis diebus tenetur ſeptem Horas Canonicas recitare, quod cum vnicum ſit, vnum ſolummodo ipſius tranſgreſsio peccatum generat. Vt explicat P. Suarez *de Religione tom.2. lib.4. cap. 25. num.18.* & P. Vazquez *in opuſcul. de benef. cap. 4. §. 1. dub.5.* ex Syluestro *verb. Hora q.12. part.6.*

51 Nec maioris ponderis agnoſcitur ſecunda ratio, cum non æque procedat argumentũ recitationis Matutini alterius diei in Veſperis ipſius, ad caſum de quo noſtra diſſertatio; illud enim eo licite ſit, vt nec ſemel notauimus, quia more Eccleſiaſtico, & quoad integrum officium diuinum per orandum dies à Veſperis præcedentis diei exordium capit. *cap. de eſu carnium 11. de conſecrat. diſt. 2.* Quocirca Veſpere recitans Matutinum ſequentis diei non diuerſa, ſed eadem die recitat: Vocatur enim ſequentis diei Matutinum improprie, & magis ex modo noſtro loquendi, qui diem lucem tantum ipſam appellamus; quã quia re vera alterius diei ſit. Hic ergo veſpertinum tempus non trahit ad ſe diem ſequentem, vtpote infeliciter ratiocinatur Leander, imo componit cum mane ſequenti diem integrum, ex præſcripto ſuæ inſtitutionis Geneſ.1. *Factum eſt veſpere & mane dies vnus.*

52 Corruit pariter dictæ opinionis tertium præſidium ex Miſſa deſumptũ, quæ dum inchoatur ante meridiem, poteſt multo poſt meridiem abſolui. Si quidem vt vel mediocriter in iure verſato innoteſcit, inde ſit, quia ſola Miſſæ inchoatio ante meridiem cadit ſub præcepto, non finis, vt cum Suario *tom. 3. in 3. part. diſp. 80. ſect. 4. verſ. dico ſecundo.* profert Aegid. Trullench. *in Bul. cruciat. lib.2. §. 5. dub. 3. num. 5.* Ergo dum congruo tempore incipiatur, de fine non erit curandum, quoniam & ſi hora quarta contingat, non indebito tempore celebratur; non aliter ac de celebritate ordinum diſpoſitum legimus *in dicto cap. quod à patribus 4. 75. diſt.* Vbi cum exordia conſecrandi in Sabbato fiant, vt inſtituto Eccleſiæ cauetur, nil refert ſi continuetur ieiunium, quod in Dominicam ſequentem ordinatio protendatur. At in noſtro caſu diuerſæ res ſe habet; cum non ſolum officium diuinum debeat ſpatio viginti & quatuor horarum incipi, ſed etiam ex præcepto abſolui.

Quartum itidem fundamentum nutat ex eo, quod vt nec longe notauimus, ſingulis diebus, vel quibuſque viginti quatuor horis præceptum recitandi integrum officium vrget, quæ certi temporis præſcriptio formam ſubſtancialem inducit. Sic Roland. *Conſil.72. num.71. lib.3.* Oſaſcus *deciſ. Pedemont.163. n.9.* Virgin. de Bouac. *in Conſt. Marchiæ gloſ. 6. num. 162.* Card. Thuſc. *pract. concluſ. iur. lit. F. concluſ.14. num.23.* Farinac. *2. fragm. litt. L. num. 303. verſ.6.* & illis ſubſcribens D. Ioan. de Eſcobar *de vtroq. foro art. 2. num.6.* Cœterum commune illud dicterium, ſcilicet, ineſſe videri, quod in continenti ſit, minime aptatur his, quæ pro forma, & eſſentialiter requiruntur, vt ex Ripa *reſp. 13. num. 25. verſ. non obſtat dum dicit, vol. 1.* teſtatur Anton. Gabriel *commun. concluſ. lib.1. concluſ.15. num.25.* 53

Quintum: etenim ſatis ſub motum 54 manet ex dictis in reſponſione ad tertium; ſextum ergo diluamus, cui & ſi fuerit plene ſatisfactum illis, quibus *Hora 1.* contra eundem Leandrum oſtendimus, improbabile prorſus videri

deri ordinatum mane illius diei, cuius veſpere ætatem agit neceſſariam, ſuſpenſum non manere; tamen ſubnectam cóceſſa probabilitate huius ſententiæ nihil ea in propoſito conſequi, quia nec ſimilis eſt caſus; ibi agitur ſolum de implemento ætatis; at in noſtræ quæſtione lis eſt de præcepti obſeruantia, quod ſingulis diebus replicatur. Ita, vt hodiernum excludat heſternum; & nemo licet peccauerit, fructusque beneficij reſtituere teneatur, ad ſolutionem omiſsi diuini officij preteritæ die ſequenti adſtringitur. Sic Barthol. à S. Fauſto *lib. 2. de Horis Canonic. quæſt.* 189. *verſ. Hinc qui pridie*. Ex quo eleganter obſeruat D. Ioannes de Eſcobar *ſimili tract. quæſt.* 4. *num.* 120. vbi enim certi dies ſunt deſignati ad aliquid faciendum, ipſis elapſis id fieri non debet, nec poteſt alio tempore. Ita Bald. *in cap. licet, de ſupplend. negligent. Prælat.* Iaſon *in Auth. quæ ſupplicatio, n. 5. C. de precib. Imp. offer.* nam tempus determinatum alterius temporis functionem non recipit. Bart. *in l. 2. ff. de re iudic.* ſubſcribit Nicol. Anton. Palma *in praxi rerum notabil. 2. part. gloſ. 11. n. 7.* Ergo vno die, duorum dierum obligationibus præſentis ſcilicet & præteriti nemo, & ſi duplex officium recitet ſatisfaciet. Nec contrarium exemplo ordinati mane illius diei, cuius vltima parte neceſſarium ætatem impleuat, dicitur.

55 Ad id vero de confitente vltima hora anni, ſeptimo loco expenſum reſpondetur, præceptum de annali confeſsione non expoſcere integram confeſsionem intra metas cuiuslibet anni, ſed tantum quod confiteatur: Satisque huic impoſitioni ſatisfeciſſe videbitur, quiſquis confiteri congruo tempore incipit, & ſi ob temporis anguſtiam intra ipſum annum confeſsioné perficere nequeat. Cæterum præceptum recitandi quotidie, ſingulis diebus officij integritatem requirit, vt iam monuimus.

56 Vltimum tandem fundamentum, ſatis ex ſe eneruatur; cui enim probari poterit Officium diuinum rem eſſe indiuiduam, cum ex ſeptem Horis diuerſis recitandis temporibus componatur? Repugnat vtique diuiſe perſolui debere, & tamen indiuiduæ naturæ eſſe. Cum illud ſit indiuiduum, quod neque naturales, neque intellectuales partes recipit, veluti ſeruitus, *l. 4. §. Cato. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. ff. de verbor. oblig.* docet Hothom. *de verbis iuris, verb. indiuiduum.* Maxime cum non ſolum officium diuinum per horas diuiſionem admittat, ſed & per ſingulos Pſalmos, & Orationes, quoniam quælibet habet per ſe aut precem, aut laudationem, aut ſententiam, quo circa etiam per longum tempus diſcontinuari poſſe multis oſtendimus *ſupra Hora 2.* Et probat innumeris 57
adductis ipſe Leander *dict. diſput.* 13. *quæſt.* 20. qui & *quæſt. ſequenti* ideo reſoluit; non eſſe peccatum dicere Matutinum veſpere, & Laudes Aurora ſequentis diei (& ſi laudes proprius Matutinas preces vocari contendat Gaſp. Barth. *aduerſar. lib. 5. cap. 17.*) Ergo ex parte indiuiduitatis obtineri nequit, vt cœpiſſe ſufficiat congruo tempore, licet poſt mediam noctem finiatur. Præſertim cum hoc abſque culpa fieri non poſſe agnoſcat idem Leander, tantum grauem culpam excludens, verſ. *Tertio idprobo*, ibi: *Poterit nihilominus quis ſaltem abſque graui culpa, vſque ad mediam noctem, paulò minus differre; & tunc incipere officium, & abſque interruptione complere illud vſque ad mediam noctem.* Quod vero ſine culpa, & ſi leuiſsima fieri nequit, minime poteſt vt probabile tute defendi.

Ex quibus conſequenter venit im- 58
probanda eiuſdem P. Leander reſolutio, *dicto tract. 7. diſp. 5. quæſt.* 17. Verum exiſtimantis eum, qui cum maſticaret buccellam panis audiuit duodecimæ noctis non ſolum primum pulſum, ſed etiam vltimum, non teneri illam ſtatim de ore eijcere, quin poſſe deglutire, & tamen die ſequenti communicare. Contra Sancium *in ſelect. diſput.* 42. *num.* 70. Dianam 2. *part.*

tract. 14. *reſol.* 51. *&* 3. *part. tract.* 4. *reſol.* 36. Lugo *diſp.* 15. *num.* 26. Aegid. *quæſt.* 80. *art.* 8. *num.* 49. quibus addendi Villalobos *tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 21. Garcia *de benef.* 1. *tom. part.* 5. *c.* 1. *à nu.* 524. Ioann. Machad. *in Perfect. Conf. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 4. *tract.* 8. *docum.* 4. *num.* 9. Et tandem contra communem omnium quotquot nunc extant.
59 Idque ea ratione, quia dicta buccella non imponitur hodie ori ab extrinſeco; quod putat neceſſarium vt communionem poſſet impedire, ex D. Thoma, & Diana quos adducit. At hæc ratio ineſficax eſt, ne dicam inſubtilis, cum ieiunium, quod conſiſtit in abſtinentia, non infringatur inductione cibi intra os, ſed ipſius traiectione in ſtomachum (imo & traiecti cibi ante mediam noctem indigeſtione, vt ex *gloſ. in cap. nil, verſ. minimum* 7. *quæſt.* 1. protinus appareuit.) Ergo hæc, & non appoſitio ori erit attendenda, aut poſt duodecimam noctis, vel antea cõtigerit, vt ſequatur communio. Diana vero diuerſo caſu loquitur *part.* 3. *tract.*
60 4. *reſol.* 37. Vbi citat Leander ſcilicet in traiectione reliquiarum alimenti præcedentis diei, quæ, eo putat, non violare ieiunium naturale, quia non per modum cibi, ſed ſaliuæ deglutiuntur ex ſententia aliquorum, quo in caſu & ſi nec adeò vrgeat conſideratio amotionis ad os; tamen quia inde quodammodo infertur, illas reliquias vtpote cibi alterius diei ita eſſe contritas, & aſsidua oris humiditate liquatas, vt ſaliuæ poſsint adſcribi, non omnino erit ratio aſpernenda.
61 Et conuincitur expreſsius ex eodẽ Leandro *quæſt.* 18. *ſequenti*, vbi reiecta opinione Suar. *diſput.* 68. *ſect.* 4. Vazquez *diſp.* 211. *cap.* 3. *num.* 31. Filliuc. *tract.* 4. *num.* 236. Reginald. *lib.* 29. *num.* 119. Aegidij *quæſt.* 80. *art.* 8. *num.* 48. *& ſeqq.* Syluij *ead. quæſt.* Molfeſ. *tract.* 3. *cap.* 10. *num.* 13. Bonacin. *diſp.* 4. *quæſt.* 6. *punct.* 2. *num.* 7. Dian. 2. *part. tract.* 14. *reſol.* 59. *& part.* 6. *tract.* 7. *reſol.* 15. Hurtad. *diſp.* 9. *diff.* 15. Lugo *diſp.* 15. *num.* 26. *&* 37. Philibert. *tract.* 3. *de ſacrific. Miſſæ part.* 3. *cap.* 3. *num.* 6. *&* 7. Granad. *tract.* 10. *diſp.* 8. *num.* 4. & aliorum, probabile item putat, ante mediam noctem aliquid Sachari ori imponentem paulatim traijciendum, & partem ante, partem vero poſt duodecimam noctis, traijcientem poſſe in craſtinum communicare; ex Tabiena *verb. communicare*, §. 49. Barth. ab Angelis *in exam. confeſſ. dialog.* 4. §. 21. *litter.* A. & Brund. *in Theolog. moral. part.* 1. *tract.* 10. *quæſt.* 22. Si tamen ea intentione Sacharum ſumpſerit, vt totum ante mediam noctem deglutiat, qua exiſtente, quidquid poſt mediam noctem in pectus ſtillauerit, quaſi die præcedenti ſtillaſſet habendum eſt, vt nec communionem impediat. Ergo ſola appoſitio cibi die antecedenti non ſufficit, vbi aliquid ſequenti die fuit in ſtomachum immiſſum ad hoc, vt cõmunicare liceat; cum potius animo & intentione deglutiendi ſtandum ſit, an diem vel antecedentem, vel ſubſequentem reſpexerit? Ex quo etiam hæc vltima ipſius opinio ſatis refellitur, nec non & ex eo, quia ſola intentio minime efficere poteſt, vt quod vere hodie traijcitur, non frangat heſternum ieiunium.

Eſt & memoratu digniſsimũ, quod 62
licet ex iuris communis diſpoſitione Canonicus Theologus dum lectionis cauſa à Choro abeſt, nullas diſtributiones lucretur, ex ſententia Gloſſæ *in cap. nonnulli, de Magiſtris*; tamen vt debito muneri diligentius incumbat à S. P. Gregorio XIII. fuit indultum, vt non ſolum pro horis, quibus legit, ſed pro omnibus indiſtinctè quoad effectum percipiendi dictas diſtributiones pro præſente habeatur, vt quidquid integris duodecim horis diei naturalis Canonicis in Choro præſentibus deberi contigerit, ſiue ratione Horarum Canonicarum, ſiue Miſſarum, aut alterius cuiuſcunque emolumenti; id omne Theologo abſque diminutione aliqua ſit præſtandũ, vt hoc vltimum Sacram Eminentiſſimorũ Cardinalium Congregationem declaraſſe *in vna Oxolen.* 12. *Auguſt.* 1628.

1628. teſtatur Auguſt. Barboſ. *de Canonic. & Dignit. cap. 27. num. 35.* & primum obfirmant Piaſec. *in praxi Epiſcop. part. 2. cap. 3. num. 9. verſ. ſimiliter.* Gonçalez *in regul. 8. Cancellar. §. 7. prob. num. 180.* Nicolaus Garſ. *de benef. part. 3. cap. 2. num. 118.* Armendar. *in addit. ad Recop. leg. Regn. Nauar. lib. 2. tit. 23. l. 2. §. 2. de Reſidentia num. 68.* Moneta *de diſtribut. quotid. part. 2. quæſt. 10. nu. 27.* Aloyſ. Riccius *in praxi rerum fori Eccleſiaſt. deciſ. 495. & 498. in prima editione, alias reſol. 286. num. 6. in ſecunda editione.* Ex quibus idem Barboſa *ſupra num. 33. & de poteſt. Epiſcop. allegat. 56. nu. 8.* Qui ſemel & iterum ita Eminentiſsimos Cardinales definiſſe re-
63 fert. Conſentit alijs adductis D. D. Ioann. Solorçan. cuius ingenio nil finxit natura vel mollius, vel dulcius, vel felicius, *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 44. num. 33.* Ioann. Machad. ipſius memor, *in Perfecto Conf. tom. 2. lib. 4. part. 4. tract. 5. docum. 7. num. 1.*

64 Deinde pernoctare dicitur extra vrbē Preſes, aut extra domum vxor, qui, quæ've nulla parte noctis in vrbe, vel domo fuit *l. Vrbana Familia 166. §. pernoctare, ff. de verbor. ſign.* *Pernoctare extra vrbem intelligendus eſt*, inquit Pomponius, *qui nulla parte noctis in vrbe eſt*, Per, *enim totam noctē ſignificat.* Siue duodecim horarum totum circulum, quo noctem circunſcribi initio diximus, & probat Lilius Gregor. Girald. *de annis & menſibus, pag. mihi 603.* qui idcirco inanem eorum dubitationem dicit in Epiſtol. Seruij Sulpitij *lib. 4. familiarium*, qui neſciunt quo pacto ad Kalendas Iunias noctis hora decima dicatur, vbi agitur de nece M. Marcelli, ignorantes æque noctes vt dies diuidi in horas duodecim. Cuius pernoctationis ſenſum nec infelicius confirmatur verbis Petri Halloix *tom. 2. Illuſtr. Oriental. Eccleſ. Scriptor. in notat. ad cap. 7. vitæ S. Abertij in fine.* *Sic & S. Homobonus Confeſſor* (hæc ſunt) *cum propinquante mortis hora veſperi ad templū acceſsiſſet, ibique in precationibus vſque ad horam diei primam ex more pernoctaſſet.* Ex more, nedum ſuo, ſed & Chriſti ſubaudiri poteſt, cum & ipſe in oratione pernoctare ſoleret. *cap. plerumq; §. his ita reſpondetur; Eo verſ. legitur enim quod Saluator noſter ſe inclinauerit, ſicut quando digito ſcribebat in terra: Et de montibus frequenter deſcenderit, in quos aſcendebat: Vt vel pernoctaret in oratione. 2. quæſt. 7.*

Conſentit *l. illud 15. ff. de Offic. Præſid.* vbi Marcianus illud obſeruandum dicit, ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, niſi voti ſoluendi cauſa, dum tamen abnoctare ei non liceat. Eſt enim abnoctandi & pernoctandi eadem perfecta ſignificatio, quæ totam duodecim horarū nocturnam ſeriem complectitur, vt *ibidem* poſt Gloſſam notant omnes, & Petrus Rebuff. *in dicta l. vrbana §. pernoctare in principio.* Non aliter ac totius noctis appellatio *in l. 3. verſ. ſciendum. ff. de Offic. Præfect. Vigil.* cum Præfectum Vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrarē calciatum, cum hamis, & dolabris, ſcribit Paulus: adeo, vt nec ſufficeret, veluti refert Petr. Rebuf. ſupra excubias agere vſque ad mediam noctem, ſed tota nocte coerrare deberent. Quod ſum 65
me notam dum pro Prætoribus noſtræ Regiæ Curiæ, Præſidibus, & alijs iudicibus, quibus ſimilis cura patrijs legibus iniungitur, præſertim *l. 20. tit. 6. lib. 2. nouioris recollectionis*, cuius 66
deciſione inuigilandi forma ita præſcribitur, vt inter plures certis & ſucceſsiuis horis munus diuiſum, tota nocte obambulent, ideoque profert *dicta l. §. 7. Que cada vno de los dichos Alcades reparta à ſus diez alguaciles, y porteros las horas de aquella noche, como le pareciere que mas conuiene, y de manera que por lo menos haſta que amanezca, ſiempre an de rondando por cada quartel vno de los dichos diez alguaciles, diſtribuyendoles las horas que ha de rondar cada vno.* Et vt patet *ex §§. ſequentibus* vnuſquiſque, ſiue Preſes, ſiue ſatelex, vel apparitor deputatis horis & locis, ſeu vicis oberrare ſic tenetur, quaſi ſui officij potiſsima munia in oberrando

do conſiſtant, veluti §. 19. verba de-
67 monſtrant, ibi: *Si no que todos ronden, y acudan à la dicha viſita; de manera que la primera y la mayor obligacion de ſus officios ſea eſta.* Aliter vero de omnibus nocte commiſsis ſinguli pro ratione temporis & horæ, qua acciderint tenebuntur, vt ſententia complectitur §. 20. *Que los dichos alguaciles, y eſcriuanos ſepan, que todos los delitos, eſcandalos y ruidos que ſucedieren en ſu quartel de dia, o de noche, hã de ſer por ſu quenta, ſi no los aueriguaren y prendieren los delinquentes.* Conſentit Alberic. *de ſtatutis, quæſt.* 158. *part.* 2. & Petr. Re-
68 buf. *loco proxime adducto*, dum inquiunt iudices, qui tota nocte oberrare debent teneri de commiſsis poſt mediam noctem, niſi aliud ſtatuto caueatur; & ſi eiuſdem Alberici opinioni ſtandum eſt, *ibid, & in l. nam ſalutem, §. effractura, num.* 2. *verſ. ſed quid ſi cuſtodes ff. de Offic. Præf. Vigil.* vel niſi aliud inter eos fuerit conuentum, qui ad integræ noctes excubias tenentur. Nam ſi officiales iuſtitiæ, aut cuſtodes caſtri inter ſe vigilias, vel cuſtodiam diuiſerũt, vt alij vſque ad mediam noctem, alij vero vſque ad exorientem Solem vigilarent; ijs cubantibus, aut dormientibus qui ex pacto ad vigilias tenebãtur, ſi caſtrum adoriantur hoſtes, docet Albericus abſoluendos eſſe alios dormientes, qui ex lege pacti ad vigilias eo tempore non tenebantur. Quem ſequitur Gerard. *ſingul.* 37. *num.* 1. Iaſ. *in l. vnic. §. ſi procurator, num.* 5. *ff. ſi quis eiuſd.* quod probant *ex l. Diuus* 14. *ff. de Offic. Præſid.* ibi: *Cum autem ex litteris tuis cognouerimus, tali eum loco, atque ordine eſſe, vt à ſuis, vel etiam in propria villa cuſtodiatur: recte facturus nobis videris, ſi eos, à quibus illo tempore obſeruatus eſſet, vocaueris, & cauſam tantæ negligentiæ excuſſeris, & in vnumquemque eorum, prout tibi leuari, vel onerari culpa eius, videbitur conſtitueris, &c.* Ex quibus deduci videtur conſanguineos, qui ad furioſi cuſtodiam obſtringuntur, etiam apud noſtros *l.* 9. *tit.* 1. *part.* 7. ſi inter ſe diuiſerint, pro modo temporis quo vnuſquiſque ſeruare debebat, de commiſſis à furioſo teneri.

Cæterum licet hoc reſpectu priuatæ cuſtodiæ, vt eſt furioſi, admittat Polidor. Ripa *de nocturno tempore, c.* 75. *num.* 6. in alijs vero qui ad publicam arcis, vel ciuitatis cuſtodiam ex officio tenentur omnino reſpuit, ni adſit conſuetudo, aut Principis aſſenſus, qui id permittat, cum ex dicta *l.* 3. *§. ſciendum, ff. de Offic. Præf. Vigil.* quæ Præfectis obligationem per totam noctem vigilandi iniungit. Tum etiam, quia quæ ſunt publicæ auctoritatis, nõ poſſunt propria diuidi voluntate. Vnde tutores, qui citra iudicis auctoritatem tutellam diuiſerunt, minime excuſantur, ſed inſolidum omnes tenentur, *l. ſi diuiſio, C. de diuidenda tutela.*

Et quam maxime congruit præſenti 69 inſpectioni duodecimæ horæ, quod dicta *l. recollectionis §.* 13. diſponitur teneri, ſcilicet, antiquiorem Curiæ Præſidem ſingulis diebus ante meridiem ſummum Caſtellæ Præfectum de illis omnibus certiorem facere; quæ præcedenti nocte contigerint, & de quibus fuerit à cæteris Præſidibus, & ſatellitibus admonitus. Hæc ſunt verba: *Que el mas antiguo de los dichos Alcaldes eſtè obligado todos los dias a dar quẽta muy particular, por ſu perſona, ò por eſcrito, antes de medio dia, de todo lo que los dichos ſeis Alcaldes y Alguaciles le huuieren dado de la noche antes, al Preſidente de el nueſtro Conſejo, para que el lo tenga entendido, y nos la pueda dar de lo que conuiniere à nueſtro ſeruicio.* Cuius diſpoſitionem ad Prætorem item, hoc eſt, *al Corregidor*, & Proprætores, id eſt, *Tenientes* ipſius Curiæ produxit nouiſsimè *Decretum* 217. optime Gubernationis, quod *auto de buen gobierno* ſolet nuncupari, vt habetur *in excuſsis pagina mihi* 83.

Sed vt ad vxoris pernoctationem 70 redeamus, diuortij iuſtam ſuppeditãtem cauſam, *l. conſenſu* 8. *§. vir quoque, C. de repudijs*, ob adulterij ſuſpicionem inde prouenientem, de qua Maſcard. *de probat. concluſ.* 60. Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *præſumpt.* 41. & Polidor.

Ripa

Ripa *dicto tract. cap.* 168. *num.* 1. Eo pertinet illud Q. Mutij apud Aulum Gellium *noct. Atticar. lib.* 3. *cap.* 2. qui euulgare, ſolebat non eſſe vſurpatam mulierem, quæ cum Kalendis Ianuarijs apud virum cauſa matrimonij eſſe cœpiſſet; ante diem IV. Kalendarum, Kalend. Ianuarias ſequentes vſurpatum eſſet. Cum non impleretur trinoctium, quod abeſſe à viro vſurpandi cauſa ex duodecim tabulis deberet; quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent, qui inciperet ex Kalendis, argumento *l. naturaliter,* 5. *l. in vſucapionibus* 6. *l. ideòque* 7. *ff. de vſucap.* meminit Alciat. *in dicta l. Vrbana, §. pernoctare num.* 9. *verſ. quæritur quid ſit.* Vbi Gellianam ſcripturam corruptam notat, ex loco verbi *abeſſe à viro*, reponendum arbitratur, *quæ trinoctio abnoctaſſet.* recenſet Polidor. Ripa *dicto cap.* 168. *n.* 3.

Nec magis viro licet eiuſmodi per-
71 noctatio extra domum, cum nocturno tempore debeat vxori adeſſe, ex illa celebri ſententia Bart. *in l. Meuia nepotem* 13. *§. vxore, num.* 2. *verſ. Doctores noſtri, ff. de annuis legat.* Qua teſtatur, communiter Doctores concludere, legatū alicui, vt cum aliquo cōmoretur, eam admittere interpretationem, vt in die moretur cum quo debuit virtute legati, de nocte vero cum vxore ſua, vt ei debitum reddat. Argumento *l. Medicus l. cum patronus in fine l. penult. in fine, ff. de operis libertor.* cui ſubſcribit Polidor. *dicto loco n.* 7. *& prius cap.* 34. *nu.* 1. idque adeò verum putat gloſ. *in cap.* 1. *verb. ſeruitia, de coniug. ſeruor.* Vt ſi ſeruus nocturno
72 tempore (ita enim ſubaudiri debet, cum potiſsimum ſoluendi debitum tēpus ſit nox) eodem inſtanti, ex ab vxore cauſa debiti, & à Domino ſeruitij occaſione poſtuletur; ad vxorem potius accedere obſtringatur, improbata ſententia aliorum, qui prius Domino eſſe obtemperandum docent. Tum quia obligatio qua erga vxorem tenetur, eſt ſpiritualis & Sacramentalis, qua vero domino adſtringitur temporalis ſolummodo, vt notat gloſ. marginalis *in dicto cap.* 1. Tum etiam, quia ex eo quod prius vxori reſpōdeat nullum præiudicium, vel ſaltim modicum fiet Domino propter moram modici temporis: Niſi Dominus in auxilium perſonæ ſuæ peteret ſeruum ſuum, Veluti ſentit gloſ. *dicto verſ. ſeruitia.*

Nilominus pro Domino hoc caſu vocante ſeruum, ſtat lex noſtra patria, 2. *tit.* 5. *part.* 4. maxime vbi nullum incontinētiæ periculum ex eo poſsit vereri, quod relicta vxore Domino morem geſſerit, accipe verba: *Llamando el Señor à ſu ſierno para mandarle que faga algun ſeruicio, ſi en aquella miſma ſaçon le llamare ſu muger, que cumpliſſe ſu debdo, en tal manera ante debe el ſierno ir à facer el mandado de ſu Señor, que con la muger, fueras ende ſi entēdieſſe el marido, que ſi non fueſſè entonce à ella que faria enemiga con otro.* Fortè, quia ea obligatione innodatus matrimonium cōtraxit, argumento *cap. ex literis* 5. *de pi-*
gnorib. quo circa cum vtraque actio, 73
vxoris, nempe, & Domini, ſerui corpus reſpiciat; Dominicæ, vtpote priori & potentiori magis deferendum erit, *l. qui balneum, in princip. l. potior, in princip. ff. qui potior. in pignor. hab. l. ſi fundum. C. eodem, cap. qui prior,* 54. *de regul. iuris, lib.* 6. *l.* 27. *&* 29. *tit.* 13. *part.* 5. *cum notiſsimis.* Maxime cum & matrimonium ſpecies ſit ſeruitutis, vt ex gloſ. 1. *in cap. mulieri, de iure iurando,* Baldo *in l. bonæ fidei num.* 12. *C. de rebus credit.* Zaſio *conſ.* 3. *vol.* 2. *nu.* 26. notat Thom. Triuiſian. *de priuileg. ſponſal. priuileg.* 1. *num.* 17.

Aliter vero diſtinctione adhiuita rem digerit nouiſsime Anton. Diana *reſolution. moral. part.* 7. *tract.* 7. *reſol.* 38. *Aut enim,* inquit, *ſeruus duxit vxorem inuito & reluctante Domino, & tūc potius Domino, quam vxori debet obtemperare. Siquidem ita contrahendo, non potuit Domino nocere, vel iuris ſui prioritatem auferre: Aut vero Domino aſſentiente contraxit, & hoc caſu primo vxori, & de hinc Domino adeſſe debere, quoniā ex eo quod dicto matrimonio conſenſit, hoc implicite voluiſſe videtur.* Vnde ſi eadem hora impoſsibilia eſſent redditio debiti,

debiti, & mandatum Domini; prius vxori, quam Domino pare teneretur.

74 De presbytero ergo ſiue laico, qui poſt cœnam & crapulam nulla intericcta dormitione pernoctauit, ſolet diſquiri, an recte die ſequenti ſacrificet, vel communicet? Et licere, commune extat ſcribentium placitum, vt poſt D. Thom. *quæſt.* 80. *art.* 8. *ad quintum* obfirmant Nauar. *cap.* 21. *num.* 53. Reginald. *lib.* 29. *num.* 119. Sot. *diſt.* 12. *quæſt.* 1. *art.* 8. Henriq. *lib.* 8. *c.* 49. Grat. 1. *part. lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 1. Suarez *diſput.* 68. *ſect.* 4. *verſ. ſed quid.* Barth. ab Angel. *dialog.* 4. §. 218. Filliuc. *tract.* 4. *cap.* 8. *quæſt.* 10. *num.* 237. Bonacina *tom.* 1. *diſp* 4. *quæſt.* 6. *puncto* 2. *num.* 11. Fagund. *præcep.* 3. *lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 6. & nouiſsime P. Leander *reſolut. moral. in ſept. Sacram.* 2. *part. tract.* 7. *diſp.* 5. *quæſt.* 45. Et his mouentur, quia contrarium nullibi cautum inuenitur; & quia dici ieiunus à media nocte, ſeu duodecima poteſt, qui nondum cibum digeſsit. Ex quo ſequitur, ſubiungit Bonacina, ſacerdotem qui in vigilia Natiuitatis Domini pranſus eſt, vel ientaculum ſumpſit prope mediam noctem, poſſe poſt mediam noctem celebrare quamuis non dormierit, & cibum non digeſſerit, nam dicitur ieiunus à media nocte, ex Rodrig. *cap.* 249. *de Miſſa num.* 11. cuius in aliam rem iam meminimus.

Oppoſitum tamen ſentit gloſ. *in cap. nihil verb. minimum* 7. *quæſt.* 1. Vbi pranſum & non ieiunum quo ad ſumptionem Euchariſtiæ habendum profert, qui poſt duodecimam noctis pręteriti cibi indigeſtione laborat, & ipſius eructationes patitur. Quaſi eo die traiectus cibus credatur, quo in ſtomacho durat, & indigeſtus gulam petens, iterum ori apponitur. Cuius ſententiæ extitiſſe Ioannem de Lapide, & alios refert P. Leander ſupra, ſed tamen nullo iuris teſtimonio firmaſſe.

Quod nec inficiari audeam, cum pręfatam gloſſæ opinionẽ confirmet text. *in cap. ſi conſtiterit* 12. *de accuſat.* Quod miror doctiſsimam gloſſam latuiſſe. Ibi enim presbyter de vinolẽtia accuſatus, & quod in taberna pernoctauerit, ita quod altera die nulla præmiſſa dormitione Miſſam cantaſſet, vti peccaminoſus beneficio priuatur; à quo ſi dormiſſet, ob ſolam vinolentiã, & ebrietatem tantum ſuſpenderetur, *c. crapulæ* 14. *de vita & honeſt. clericor.* Ergo minime licet ante dormitionem, 75 vel digeſtionem, citra culpam ad Euchariſtiam accedere: Quia vt repetit ibidem gloſ. verb. *dormitione*, nõ videtur ieiunus, ſed pranſus, qui poſt mediam noctem inſomnis permanſit, hoc eſt indigeſtus. Ita enim dormitionis verbum interpretãtur plerique *indicto cap.* cum ſomno ipſo digeſtio fiat iuxta Hippocrat. *lib.* 6. *de morb. popular. p.* 4. & 5. Galen. 2. *de cauſis ſimpthomat.* ex quibus ita concludit Sorapan *in Medicina Hiſpanica part.* 1. *refran* 6. Guliel. Stuckius *antiquitat. conuiuial. lib.* 3. *cap.* 25.

Hinc, qui data opera nimio plus ſe ingurgitant, ſicque intemperate ſtomachum replent, vt nec per diem decoquere poſsint ſomno indigent ad digeſtionem, & quidem plus ſolito. Idcirco veteres vbi crapula, aut cibo grauidi, ad ſextam horam meridianam ſequentis diei ſopori indulgebant. Ita Rutil. Lupus *lib.* 2. *de figuris ſententiar. Nam ſimul*, inquit, *atque ſex prioribus horis diei* (ſic enim emaculandum locum cenſet Gaſp. Barth. *lib.* 55. *aduerſar. cap.* 1.) *nimia cibi ac vini ſatietate, vix meridiano tempore plenus crapula eſt experectus.* Conſentit Seneca: *Nonnulli*, ſcribit, *maiorem partem noctis in conuiuijs exigunt, vino vero madentes & merſi vſque ad horam ſextam dormiunt, hoc eſt matutinum eorum. Et Epiſtola* 122. *Turpis qui alto ſole ſemiſomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit, & adhuc multis hoc ante lucanum eſt; ſunt qui officia lucis noctiſque peruertunt, nec ante diducũt occulos heſterna graueis crapula, quam appetere nox cœpit*, quibus idem Barthius ſubſcribit *vbi proxime*: *Rectè* inquit, *crapula & cibo graues, officia lucis noctiſque peruertere, cũ die ipſo ſomnum capiant, quem nocte nimia oppletio deterruit.* Huc reſpexit Eccleſiaſt. *cap.* 31.

cap.31. vigilia, & cholera, & tortura, viro infrunito: Somnus ſanitatis in homine parco, dormiet vſque in mane, & anima illius cum ipſo delectabitur. Nihil magis experimento cognitum, quam eum qui ſe cibis impleuit vſque ad ſatietatem, non poſſe dormire, ſed aut totam noctem vigilare, huc & illuc ſe ſe iactantem, neque poſſe loco conſiſtere: aut dormire ſomnum grauem cum multis horrendiſque in ſomnijs, neque eum longum, ſed crebro interruptum, ac cum cholera non nunquam & tortura, hoc eſt, cum anxietate vẽtriculi & vomitibus cibi corrupti, aut nauſeis, & ructibus nidoroſis (hic affectus vocatur ab Hippocrate cholera ſicca) & cum torminibus inteſtinorũ. Illud quidem ob cibos corruptos, qui adhuc in ventriculo hærent, hoc ob eos, qui in inteſtina deſcenderunt: Eũ vero qui parce, aut citra ſaturitatem cœnauit, dormire vſque in mane, & animam eius cum ipſo delectari, hoc eſt, magnam ex ſomno voluptatem capere, & expergiſci alacrem, & expeditum: Quod quidem ſignum optimè peractæ coctionis, atque adeò bonæ valetudinis eſt.

Verum quidquid hęc euincant, & ſuperius enumerati defendant, aliud tamẽ conſuetudine admiſſum in ijs qui caſu, aut ſtomachi debilitate eiuſmodi cruditates patiuntur, certo comperi-
76 mus, cui etiam in materia Euchariſtica ſtandum, probat text. *in cap. illa autem* 11. *verſ. alia vero* 12. *diſt.* ex quo ita notauimus *annalibus noſtris de ætate ad omnes humanos actus requiſita anno* 11. *quæſt. vnic. num.* 9. Præſertim cum nec defuerit qui exiſtimet ſomnum ad ciborum cogtionem minime neceſſariã, quaſi rectius vigilia fiat, vt cõtra Hippocratem, & Galenum validiſsimis rationibus contendit Laurent. Ioubertus *Decad.* 1. *paradox.* 8. qui & inter alia illud profert: *Quamobrem vigilans plus ciborum concoquit ſex horis, quam dormiens horis duodecim. Propterea & matutina vigilia, & exercitio adhuc egemus priuſquam ſit prandendum.* Ergo tantũ abeſt (ſi Iouberto credimus) quod lautiſsime cœnans, ſi in ſomnis noctẽ prætererit à cęleſti prandio ſequenti die arceatur, quod imo ex eo vti magis digeſtus ſecurius ad illud deberet inuitari.

Nec ab his diſſonum videtur, iram 77
in odium & læthalem culpam tranſire, ſi vltra duodecim horas diurnas perſeuerauerit, & nocturna exteterit iuxta Apoſtol. *ad Ephesios*: Quoniam vt pulchrè Ambroſius, die orta, cum die decidat oportet. Theodoretus: *Iræ menſuram dedit menſuram diei; veretur enim ne noctu quieſcens cogitatio morbum augeat: Ita enim diuturna atque inueterata fit odium.* Vnde Tertul. *de pacientia cap.* 14. *Sol ſuper iram noſtram ſi occiderit, periclitamur. Non licet nobis vna die ſine pacientia manere.* Cui quaſi conſentiens S. Paulinus *Epiſtola ad Deſiderium*: *Nec ſpectem*, ſcribit, *vt Sol occidat ſuper iram meam, ne occidat vita mea, ſi ante clauſerit veſper diem, quam extinxerit pax furorem.* Admonet item P. Ludouic. de la Cerda *in dictũ locum Tertuliani, num.* 232.

Hinc perfulget verus ſenſus Toletani Concilij in *cap. vnum orarium, §. alias, verſ. & quamuis* 25. *diſtinctione.* Vbi peccata capitalia recenſens, tandem vltimo ſubijcit: *Et ſi longo tempore teneatur iracundia, & ebrietas.* Longum enim tempus hic ad incurſionem læthalis culpæ ex iræ aut ebrietatis perſeuerantia, vnius tantum naturalis diei ſubauditur, vel vt expreſsius loquar, nõ maioris ſpatij duodecim horarum lucis, ex proxime notatis. Quo item reſpexiſſe videtur Fabianus Papa *in cap. ſi quis iratus*, 5. 2. *quæſt.* 5. cum definijt, quod ſi quis iratus crimẽ cuilibet temere obiecerit, conuitium non eſt pro accuſatione habendum: Sed permiſſo tractandi ſpatio, ſi id quod iratus dixit, per ſcripturam ſe probaturum fateatur. Spatium equidẽ quod irato indulgendum deſiderat, quis ambigit duodecim horarum, & quidem diurnarum futurum. Quo elapſo ſi ſcripto quis obiectum crimen fuerit atteſtatus, accuſationis vicem ſubiuit. Nec eandẽ reſpuit explicationẽ text.

in

in cap. diuortium, de pœnit. diſt. 1. Vbi calore iracundiæ miſſo repudio, ſi in breui reuerſa eſt vxor, non diuertiſſe videtur. Id eſt, ſi intra circulum duodecim horarum reuertatur; hæc enim breuis habetur temporis intercapedo, quam ſi ira non exceſſerit, nec in odiũ vertetur, nec in diuortiũ ſi interea regreſſa ſit vxor. Non enim tunc ratio humana ſufficiens tempus habuiſſe videtur deliberationis, quo debeat re primere motus, ne in grauius ſcelus procedant iuxta Alex. de Ales, quem ſequitur Turrecremata *in dicto cap. vnũ Orarium. num.* 9.

78 Illudque etiam minime latere debet, quod indicat S. Chriſoſtomus *Orat.* 2. *aduerſus Iudæos*, vt inconſtantiam noſtram in propugnanda cœleſtis beatitudinis laurea improperat, ſcilicet, ſpectatores in Olympicis certaminibus duodecim horis abſque aliquo receſſu indefeſſos adſtitiſſe. Chriſoſtomi verba hęc ſunt: *Abſurdum fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vſque ad meridiem* (quod duodecim conficit horas diei ciuilis) *durare ſpectantes, vt videant, cui cæſura ſit corona, nudoque capite excipere Solis radios, nec prius abſcedere, quam de certamine fuerit pronuntiatum: Nos vero nunc, quod certamen ſit non de tali corona, ſed de corona immortali, defatigari, tædio affici.* Quo teſtimonio vt ſingulare notat Aloiſ. Nouarin. *Schediaſmat. Sacroprophan. lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 31.

79 Item nec erit obliuiſcendum, operarijs, quos *Iornaleros* dicimus, mercedẽ eſſe vltima cuiuſque diei hora, cui duodecima reſpondet, neceſſario ſoluendam. Quoniam vt inciuile eſt penſionem peti, niſi omnibus partibus eius temporis præteritis, de quo inter partes cõuenerat, ex Accurſio *in l. Aede C. de locat. l.* 1. *§. ſi penſio demigrando*, Bart. *in l.* 1. *§. Diuus, ff. de varijs & extraord. cognit.* Renato Choppin. *de priuileg. ruſtic. lib.* 2. *cap.* 8. Sic nil adeò ciuile quam mercedem diurnã, elapſo iam die extrema ipſius hora deberi, ac exigi poſſe. Cardinal. *in clement. vlt. quæſt.* 13. *de præbend.* Aſinius *in prax. §.* 31. *cap.* 31. *num.* 36. Vincent. Carroc. *de locato part.* 4. *quæſt.* 2. *quæſtion.* 13. *principal. num.* 2. Docentes mercedem dari debere poſt finitas operas, ſed ante ſolis occaſum. Quod ex Deuteronomio mutuatum agnoſcitur *cap.* 24 *verſ.* 14. *Non negauis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei pecuniam laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuã: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.* Quo ſenſu dictum videtur illud Leuitici 19. *verſ.* 13. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane*: Et aliud Tobiæ 4. *verſ.* 15. *Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercem reſtitues, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.* Debet eſt enim præſtatio mercedis diaria, quia magis inſumptus diurnos erogari videtur, quam ſolarij nomine, vt expendit Renatus *ſupra*, & probatur adducto Deuteronomij teſtimonio ibi: *Quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam.*

Quod de illis operarijs intelligunt 80 Bartol. *in l.* 1. *§. Diuus, ff. de varijs & extraord. cognit.* Cauallin. *melliloq.* 694. & Carrocius *vbi proxime num.* 1. qui ad modum pauperes non ſunt, quoniam ſi egeſtate præmantur, poterunt de mane, & ante exhibitas operas mercedem exigere, vt melius ita ſibi, ſuiſque prouidere poſsint, ex eodem Bart. *in l.* 2. *C. locat.* Speculat. *in tit. de Salario, §. ſequitur. verſ. Et quando.* Ioann. And. Bald. *in l. diem functo, num.* 6. *ff. de Offic. aſſeſſor.* vbi Ioann. Bologn. *n.* 21. *Sum. Angel. verb. locatio, num.* 12. Benincaſ. *de paup. quæſt.* 8. *ſpect. num.* 17. Ioann. Lup. *in cap. per veſtras, §.* 11. *n.* 14. *de donat. inter vir. et vxor.* quòs ſequitur Vincent. Carrocius *dicto n.* 1.

De qua etiam hora duodecima acci 81 pendum admoneo terminum occaſus ſolis, qui frequenter indulgentiarum, & Iubilæorũ acquiſitioni ſolet à Põtificibus præſcribi. Vt plurimum enim ſub hac forma conceduntur, à primis veſperis feſti, vſque ad occaſum ſolis

V diei

diei ſequentis. Vſque ad horam vigeſimamquartam in Italia, ſubiungit Theodor. Rubeus *in Horario vniuerſal. Eccleſiaſt. cap. 25.* Qua Sol occidit, vel alia hora Sol occidit iuxta horas aliarum Regionum. Quæ hora vigeſima quarta in Italia, vel alia hora occaſus Solis extra Italiam, eſt finis diei artificialis, nimirũ temporis quo Sol ſupra Horizontem commoratur. Aliter vero præfata verba intelligi etiam poſſe arbitratur, vt non accipiantur de occaſu corporis ſolaris, & ſic quod occaſus ſolis extendatur ad totam durationem crepuſculi, quod de veſpertino intelligitur, cum Matutinum appelletur Aurora. Et ſic in fine diei vulgaris: Vulgus enim totum tempus, non tantum quo Sol eſt ſupra Horizõtem; ſed etiam ex quo illuceſcit dies, vſque ad finem illuminationis, à principio, ſcilicet, Auroræ vſque ad finem crepuſculi advocat diem.

Et hoc vltimum magis probatur Francolino *cap. 93. à n. 3. vſque ad 9.* ab eoque non eſſe recedendum putat idem Theodor. cũm materia ſit fauorabilis, & nemini præiudicialis, accedente præſertim obſeruãtia, & occulta ſummorum Pontificum vigilantia. Namque Francolini opinionem egregie confirmari, ait Rubeus, ex his, quæ ſuperius dixerat *cap. 19. n. 4. §. et ex his patet*, videlicet, ortum Solis non intelligi, quando ſubſtantia Solis oritur, ſed quando apparent radij ſolares, quod contingit in fine crepuſculi. Cui & ſuffragari perſonarum commoditatem, artificum, agricultorum, & ſimilium notat, vt de Miſſæ ſacrificio in Aurora ſcripſit *dicto cap. 19. n. 6.*

82 Vtrum autem poſſit Epiſcopus edicto prohibere ne clerici, aut laici, vltra duodecimã noctis tertiæ feriæ carniſpriuij laruis delectentur, vel choreas ducant? Venuſtiſsimæ ſatis diſquiſitionis eſt. Quam eruditè admodum diſputat Oldrad. *conſil. 62. incipienti, et circa*, & Ioann. Neuizan. *in Sylua nuptial. lib. 4. num. 67.* Qui in ea hæc tria diſquirunt, an liceat, an deceat, & an expediat. Et primum quod liceat Epiſcopo hoc interdicere ſuadetur; quia id omne poteſt prohibere ex quo timetur peccatum, *cap. nouit, de Iudicijs.* Sed ex choreis, & ſi malæ non ſint *cap. et cognouerunt, de pœnit. diſt. 2.* frequenter ſolent mala oriri; ergo poſſunt merito ab Epiſcopo etiam laicis interdici. Deinde, quia id expreſſe firmare videtur Præpoſitus *in cap. cum ceſſante, de appel.* dum Principis edictũ valere, inquit, quo eiuſmodi choreæ de nocte prohibentur.

At oppoſitum verius iudicatur, quoniam Epiſcopus nullam aduerſus laicos obtinet iuriſdictionem, niſi vbi adeſt peccatum, vt notatur in dicto *c. nouit.* Choræ vero & laruæ ex natura ſua nullum continent peccatum, vt diximus, ergo nequam laicis illas prohibere poterit. Et facit, quia talis ludus 83
ſit vt eo recreati efficiantur proniores fideles ad quadrageſimale ieiunium, *c. Conuiuia, 44. diſt. cap. non mediocriter, de Conſecrat. diſt. 5.* docet gloſ. *in cap. donare, 86. diſt.* Panorm. *in cap. et ſi Chriſtus, penul. notab. de iure iur.* Exemplo Saluatoris Chriſti, qui ſecundum Bonãuenturam *in meditat. de Paſsione Domini.* Iam imminẽte Paſsione abijt oblectationis cauſa in Bethaniam. Ergo cum hoc ſit honeſtum, impediri non debet.

Secundò, quod hec prohibitio de- 84
ceat, adſtruitur, quia indecens eſt vt quadrageſimali tempore quo pœnitẽtiæ vacare debemus, choreis & tripudijs delectemur, *cap. non oportet. el 1. 33. quæſt. 4. cum duobus ſeqq.* maxime cum ad conſequendam perfectam gratiam remiſsionis peccatorum oportere ſentiat, text. *in cap. 1. circa finem, de pœnit. diſt. 5.* abſtineri à ſpectaculis & ludis. Contrarium tamen ſequendum videtur, cum ob antiquam & immemorialem conſuetudinem abſumendi integram eiuſmodi noctẽ ludis & choreis, quæ iam priuilegij vicẽ obtinuit. *l. hoc iure, §. ductus aquæ ff. de aqua quot. et æſtiua*, cuius interruptio moleſtiam 85
proculdubio & ſcandalum generaret, *cap. delicta, de exceſsib. Prælat. l. 2. de Conſt. Pricip.* Tum etiam, quia S. Pontifex

tifex & reliqui Epiſcopi tollerant dictas choreas ea nocte ad ſaturitatem. Eſſetque nimiæ præſumptionis velle corrigere, quod à reliquis Epiſcopis irreprehenſibile iudicatur, *cap. 1. & 2.*
86 *& cap. quemadmodum, 12. diſt.* Et tandē conuincitur, quia & ſi quo ad eſum carnium quadrageſima poſt cœnam incipiat, *cap. denique, 4. diſtin.* quoad feſta & opera nondum eſt quadrageſima ante lucem diei cinerum, *cap. ſi præſodiens, vbi Felin. de homicid.*

Tertiò, quod Reipublicę & fidelium bono expediat talis prohibitio inde coniectari videtur, quoniam tendit in correctionem morum, quam maximè Epiſcopum curare decet, ne ſanguis ouium de manibus ſuis requiratur, *cap. irrefragabili, de Offic. Ordin.* Cæterum
87 oppoſitum magis arridet, videlicet, quod etiam ſi liceret, & deceret tale edictum, non tamen expediret, cum probabiliter à ſubditis negligeretur, quo caſu etiam ſi manifeſtum peccatū in choreis agnoſceretur, iuſtius erat diſsimulare, quam edictum contemptibile proferre, *cap. denique, 4. diſt.* vbi eo tolleratur conſuetudo comedendi carnes vſque ad mediam noctem, quia euelli non poterat. Quod etiam multis alijs confirmat Ioann. Neuizan. *ſupra* obiectis ſimul reſpondens, à quibus libēter abſtineo, ne exſcribere videar, ſatis enim ex eo fonte auximus, vt plane liqueat minime Epiſcopo licere ſimile edictum euulgare.

88 Dictis annectam, diurnarum, aut nocturnarum horarum aquæductum habentem duodecim tantum horis eo vti poſſe, cum diei noctiſque ſpatium nec longius pateat. Hocque indicaſſe videtur Pomponius, *in l. 2. ff. de aqua quotid. & æſtiua*, cum inquit: *Si diurnarum, aut nocturnarum horarum aquæductum habeam: Non poſſum alia hora ducere, quam qua ius habeam ducendi.* Alia hora intelligo, non tantum reſpectu qualitatis, ſed & numeri, hoc eſt, vt nec ſolum prohibeatur habenti ius auriendi aquam diurnis videlicet horis, eam item nocturnis aurire, ſed etiam vltra numerum diurnarum aqua vti. Cum ſi maiori duodecim horarū ſpatio vteretur, proculdubio & nocturnis horis aquam duceret. Quod modus conſtitutæ ſeruitutis, neceſſario ſeruandus, *l. 4. §. penult. & vlt. ff. de Seruit.* nequaquam admittit, cum certis horis aquęductum habens, illis, & non alijs eo vti debeat. Imò ſi alijs, & non conſtitutis vtatur, legitimo tempore vtendo ſeruitutem amittit, *l. ſi communem 10. § fin. ff. quemadm. ſeruit. amitt.* vbi ita Paulus: *Si is qui nocturnā aquam habet, interdiu per conſtitutum ad amiſsionem tempus vſus fuerit: Amiſsit nocturnam ſeruitutem, qua vſus non eſt. Idem eſt in eo, qui certis horis aquæductum habens, alijs vſus fuerit, nec vlla parte earum.* Niſi inter eos quibus ſeparatim diurnis, nocturniſque horis aqua debebatur, conueniat, vt permutatis temporibus ducere liceat, *l. cum conſtet. 5. §. fin. ff. de aqua quot. & æſtiua*: *Inter duos*, inquit, *qui eodem riuo aquam certis horis ſeparatim ducebant, conuenit vt permutatis inter ſe temporibus aqua vterentur. Quæro, cum amplius tempore ſeruitutibus præfinito, ita duxiſſent, vt neuter eorū ſuo tempore vſus eſſet, non ius vtendi amiſsiſſent? Negauit amiſsiſſe.* Et meritò, vnuſquiſque ergo ius ſuum retinuit miniſterio alterius, vt rectè *ibidem* Accurſius, cui etiā Anton. Faber. ſubſcribit.

Nec reticeam Polidor. Rip. *de nocturn. temp. cap. 119. num. 3.* exiſtimantem hanc formam conſtituendi ſeruitutem aquæductus nocturnis horis, ad prædia tantum ruſtica partinere, quoniam in vrbanis ſeruitus aquæ nocturnæ haud iure datur, ſi Firmano creditur, *verb. ſeruitus aquæ auriendæ*, aſſerenti illum, qui habet ſeruitutem aquæ auriendæ de puteo vicini, debere ea vti de die, non autem de nocte. Eo nimirum, quo de itineris ſeruitute idem docuit, & nos alibi obſeruabimus. 89

Eſt & huius horæ alia nec invenuſta obſeruatio, ſed quam vaniſsimam & ſuperſtitioſam admonemus, verbis Doctiſsimi D. D. Laurentij Ramirez de Pradò, *in Pentecontarcon, cap. 49. Sed nunc hærent,* inquit, *quod deplorandum* 90

eſt, aliquot ſuperſtitiones, quas nec diuturni temporis ſpatium delere valuit. Vnam tãtum apponam, vt obſcuro Catulli loco, nunquam (fas ſit ita loqui) intellecto præluceam facem. Puellæ Hiſpaniæ nupturientes inprofeſto Natiuitatis Sancti Ioannis Baptiſtæ.

—— ——Per actis omine votis.

In tempeſta nocte (hoc eſt ipſius hora duodecima) *velut feneſtris pendentes, ex nomine primum illic audito cognominem maritum certum ſibi pollicentur & augurantur. O vana religio! O ſequioris ſexus, et leuioris imbecillitas! quæ ab hinc tot annis captandi ominis ſuperſtitionem religioſe obſeruas.* Cuius vanitatis antiquitatem ex Cicerone optime probat, *lib.* 1. *de diuinatione*, ex Valerio Maximo, *lib.* 1. *cap.* 5. §. 4. & tandem ex Catullo, *Epigr.* 62. de nuptijs Iuliæ & Manlij, quem hoc ſenſu explicandum ſatis acute coniectatur:

Te timens cupida nouos
Captat aure maritos. ——

Eſt enim ſpectantis primam vocem ominis captandi cauſa timor neceſſarius, ne forte infælicem exaudiat, vnde Ouid. *Faſtor.* 1.

Ad primam vocem timidas aduertimus aures.

Meminit eiuſmodi ſuperſtitionis Villalob. *in ſum. tom.* 2 *tract.* 38. *diffic.* 7. *num.* 18. Ioann. Machad. *in Perfecto Conf. lib.* 2. *part.* 3. *tract.* *doc.* 6. *num.* 2. & ante Horoſc. Couarub. *lib.* 2. *de falſa Prophet. cap.* 14. & ex eo Torreblanca, *iuris Spiritualis, lib.* 9. *cap.* 8. *num.* 22. vbi hanc vanitatis ſpeciem à
91 noſtris *Arfil* vocari teſtantur. Cuius vocis ſignificationem & originem, *in Elucidario noſtro linguæ Hiſpanicæ*, ita deſcribimus: *Alfil*, ſic enim dicendũ eſt, non Arfil, *eſpecie de aguero, quando las palabras que otros dicen ſin aquella nitencion, alguno las tuerce y aplica a ſu propoſito para adiuinar coſas futuras. Es Arabigo, el qual llama Fil al juicio, diſcrecion y agudeça; o congetura. Y el Hebreo, Tib-lila, a la agudeça, dedõde ſe dixo Alfilel, y filo al agudeça de el cuchillo, por que el Arabigo al Alfilel llama Fil. Y de aqui Arabigos, y Hebreos llaman al Elefante Fil, por el mucho inſtincto y agudeça que tiene. Y por eſſo aſu diente decimos Marfil.* Vnde ſuſpicor *Alfil Toledano*, dictum prouerbij inſtar, pro omni argutia & ſubtilitate, ducta metaphora à Toletanorum acumine & dicendi quaſi innata felicitate. Quidquid alij hac de re minus benè effutierint.

Et forſan de hoc primæ vocis augurio, quod poſt duodecimam noctis profeſti S. Ioannis nupturæ capiunt. leuiſsimæ puellæ ſubaudiendus veniet D. Auguſtinus, *in cap. non obſeruetis,* 16. 26. *quæſt.* 7. vbi ſuperſtitioſas quaſdam obſeruationes enumerans, poſt nonnulla hæc ſubijcit: *Siue qui attendunt ſomnialia & falſo Danielis nomine intitulata: Et ſortes quæ dicuntur Sanctorum Apoſtolorum, & auguria auium: Aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda.* Sed expreſsius hoc crimen enunciat apud noſtros, *l.* 1. *tit.* 23. *part.* 7. ibi: *La ſegunda manera de aduinança es de los agoreros, e de los ſorteros, e de los fechiceros, que catan agueros de aues, o de eſtornudos, o de palabras a que llamã prouerbio.* Sic enim vulgo ineptiſsimam hanc leuitatem compellant, & vnico prouerbij nomine agnoſcunt.

Eiuſdem noctis id etiam ſubijciam 92
quod ex Federico Senenſi, *Conſil.* 44. *factum tale eſt*, tradit Andr. Tiraquel. *de retract* §. 1. *gloſ.* 11. *num.* 11. Videlicet; quod ſi ſtatutum punit delictum commiſſum die Sacro Diuo Ioanni, is qui nocte media eius diei, hoc eſt, hora iam duodecima deliquit, non eſt ſtatuti pœna puniendus: Siquidem tale ſtatutum ob reuerentiam tanti feſti conditum videtur, quod veſperis finitum eſt. Iuxta notata *in cap. alma, fin.* §. *adijcimus, de ſent. excõm. lib.* 6. Quod etiam voluerunt Romanus, Paulus Caſtrenſis, Alexander, & Iaſon locis à Tiraquello relatis. Qui & *num.* 12. inde infert oblationem pretij ex cauſa retractus fieri poſſe nocte, dummodo ante duodecimam horam poſtremi illius diei eius temporis, quod datur ad retrahendum, ex iudicio multorum quos in idem adducit.

Quibus

93 Quibus conſentit menſem computari a duodecima noctis vltimi diei præcedentis menſis, vnde Februarius, verbi gratia, initium habeuit poſtquã trigeſimi primi diei Ianuarij duodecima noctis hora ſonuerit. Sic multis probat Nicolaus Garcia, *de benef.* 5. *part. cap.* 1. *num.* 523. hanc menſium cõputationem etiam præfiniens quo ad beneficiorum alternatiuam inter S. Pontificem & Ordinarium, aut quoſcunque alios, quibus menſtrua, ſeu viciſsitudinaria eiuſmodi beneficiorum prouiſio competit, vt prius docuerat, Hieron. Gonçal. *in regul.* 8. *Cancell. gloſſ.* 11. *à num.* 9. Vbi pro regula conſtituit, quod menſis Apoſtolicus terminatur in dimidia nocte vltimi diei, & ex illa dimidia nocte in poſterum incipiat menſis Ordinarius, & durat vſque ad dimidiam noctem vltimi diei illius menſis. Ex Rebuf. *tract. de nominationib. quæſt.* 16. *num.* 2. *Et in concordat. in rubric. de Collationib.* §. *Præfati Ordinarij, verb. ſequentibus menſibus*, Gomez. *in regul. de infirmis reſignãt. quæſt.* 33. *per totam*, & alijs, quibus pluries Rotam ſubſcripſiſſe teſtatur. Eſt ergo
94 media nox cũ cœpit ſonare hora ipſius duodecima, etiam antequam deſinat horologium, ſeu ante finitos pulſus illius horæ, vt explicat Garcia *ſupra num.* 524 quia cum primus ictus exauditur, iam fuit hora completa, & ideo pulſus quaſi demonſtratiuus præcedẽtis horæ, ad tempus ſequentis ſpectat. Vt latius *ſupra* conſtitit *hac eadem Hora num.* 25. Vnde qui expirauit dato iam primo pulſu duodecimæ noctis, vltimi diei, exempli gratia, Decembris, antequam omnes illius horæ pulſus finirentur, non in Decembri, ſed in Ianuario menſe deceſsiſſe videbitur.
95 Si vero non vnicum, ſed plura ſunt horologia, proſequitur Nicolaus Garcia, *num.* 525. Parrochiæ, aut Eccleſiæ horologio ſtandum erit, cuius confinio beneficiarius decedit; vel illi, quo eius viciniæ homines reguntur, dummodò nulla tunc laboraſſet de ordinatione aut errore notabili. At ſi nullum ſit horologium in oppido, aut ſit ita male diſpoſitum, quod appareat minime certam temporis rationem reddere: Vel ſi non exaudiatur, aut tunc non fuerit exauditum, accipienda erit media nox iuxta curſum noctis, arbitriumque & iudicium hominum qui de ea re experimentis ſatis fuerint edocti, vt ex aſtrorum aſpectu, aut galli cantu ſi S. Rotæ definitioni adhærendum, teſte Verallo *deciſ.* 71. *in manuſcriptis, part.* 2. Ioſeph Ludouic. *deciſ. Peruſina* 116. *num.* 7. Polidor. Ripa *de nocturn. tempore cap.* 160. *& cap.* 161. Vbi cum vacaſſet beneficium vltima 96
nocte menſis Apoſtolici, per obitum, in loco quo nullum erat horologium, & tam Epiſcopus, quã Pontifex quaſi in menſe cuiuſque vacaſſet, prouiderent. Lite inter prouiſos exorta apparuit ex teſtium depoſitionibus, tempore obitus gallos cantaſſe, qui frequenter iuxta auroram vocem emittunt. Et cauſa ad S. Rotam delata, fuit dictum: Vacationem eueniſſe poſt mediam noctem, & conſequenter beneficium non fuiſſe reſeruatum, ſed ad collationem Ordinarij ſpectaſſe, tanquam in menſe Ordinario vacauerit.

Quam Rotæ opinionem merito ſuo 97
tantũ caſu procedere arbitratur Garcia *ibidem num.* 526. in fine, ſcilicet, vt ſuſtineatur prouiſio Ordinarij, vtpote cui ius commune fauet, nam de iure communi omnes menſes ſpectant ad Ordinarium, *cap.* 2. *& per totum, de Conceſ. Præbend.* Abbas *in cap. Mandatum, de Reſcript.* latè Paul. Aemil. Veral. *deciſ.* 214. *part.* 2. Extra hunc vero caſum parum, aut nihil gallicinio deferendum circa horarũ deſignationem exiſtimo. Quoniam & ſi frequentius gallinacei iam aduentante die canãt; vnde perſuaſum canore ſuo ſolem velut reducem conſalutare, vt credidit Heliodorus *lib.* 1. *Æthyop.* ſiue ex Orienti applaudere, ex ſentẽtia Forcaculi *in iuris Ciuilis Auiario, cap.* 10. *num.* 1. Hinc *Præcones Auroræ*, dixit Antipater Theſſalonicenſis, *lib.* 7. *Epigrammat. Et Ales diei Nuncius*, apud Prudentiũ Cathemer. *Lucis Aues* cõpellat Martial. *lib.* 14. *Epigram.* 223.

Surgite, iam vendit pueris ientacula piſtor,
Criſtatæ que ſonant vndiq; lucis aues.

Vbi Domitius Calderinus notat, à duabus rebus lucis aduentantis ſignũ accipere, & a pueris ementibus ientacula, & à gallis canentibus, qui Authore Plinio, geniti à natura ſunt ad excitandos mortales in opera, & ſomnum rumpendum. Cui conſentit Gaſp. Barthius, *aduerſarior. lib.* 35. *cap.* 8. *circa principium. Nam Deorum peculiari munere*, inquit, *id genus animalis deſtinatum ad excitandos ſomno mortales credebant, vnde & Sacrum Marti ob vigilias ad eius cantum ductus, & nuncium diei, & ſolis auem venerabundi vocabant.* Inde Virgil. *in Moreto*:

Iam nox hybernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu prædixerat ales.

Decima hora canere dixit, vt elapſa media nocte, & duobus horis ante primam lucem id fieri ſignificaret. Siquidem cum nox duodecim ſit horarum, vt alibi explicauimus, vnde hora noctis ſexta eſt media nox, *l. qua ætate, ff. de teſtam, l. ideoque, ff. de vſucapion.* decima hora noctis eſt quarta caſtrenſis vigilia, id eſt cum nox exacta eſt exceptis duobus horis, vt egregie exponit Stephan. Forcatul. *dicto loco.* Sicque accipiendum admonet Hieron. Gonçalez *dicta gloſſ.* 11. *num.* 37. illud Chriſti *apud Matthæum, cap.* 14. *& Lucam* 22. *Antequam gallus cantet bis, terme negabis.* Cum tum iam nox verſus auroram inclinaſſet.

Licet ergo frequentius galli poſt mediam noctem, & circa auroram canant; hoc non ita perpetuum, & quaſi naturale exiſtit, vt multoties etiam ipſa luce, & noctis initio vocem proferant, veluti quotidie experimur, & ſæpius audiſſe ante ſolitam horam cœnandi refert Gonçalez, *ſupra num.* 20. ſiquidem cum tunc galli cucurient, quãdo cibus in omne corpus digeſtus, & mitificatus eſt, teſte Democrito apud Ciceronem, *lib.* 2. *de diuinat.* Forcatul. & Polidor. *ſupra* quacunque hora lucis, aut noctis id accidat exillarẽtur, & cantent operæ pretium eſt.

Quibus accedit pro diuerſitate re- 98
gionum, gallos etiam diuerſimode vel citius, vel tardius cantare, vti hac ratione & non cantare ſolent. Nam Plinius, *lib.* 29. *cap.* 4. Aelian. *lib.* 3. *c.* 35. & Lælius Viſciola *Horarũ ſucceſsiuar. tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 7. *num.* 36. referunt Theſſalonicæ in Macedonia vicum eſſe Nebam, vbi galli nullã vocem omnino emittant, præter quam ſi addatur collo circulos è ſarmentis. Quod Cicadarum exemplo facillime ſuadetur, quæ in locis opacis & vmbroſis non canunt, aut quidem parum, vnde Plinius, *lib.* 11. *cap.* 27. Solinus *polyhiſtoriæ, cap.* 8. Pauſan. *in Eliac. poſter.* narrant, Cicadas in agro Rhegyno prope fluuium Cæcinam ſilere omnes, cum vicinæ Locrenſium maxime ſint canore. Cuius diuerſitatis rationem ex vmbra, & humiditate præſcribit Lælius Viſciola, *dicto loco num.* 30.

Quod cum ita ſit dubium & incertũ, 99
plane euincitur, minime accedendum Rotæ exiſtimanti ſufficienter conſtaſſe de vacatione in menſe Ordinario, ex quo apparuit eo tempore noctis vltimi diei præcidentis Apoſtolici menſis, quo obitus contigit, gallos cantaſſe. Quaſi id fuerit irrefragabile ſignum elapſæ mediæ noctis, ſiue duodecimæ horæ, quæ finijt pariter & inchoat diem. Nec Securius adhærendum colligitur Baldo, *in cap. conſuluit*, 24. *num.* 11. *de Offic. de legat.* qui galli cantum antecedenti diei eſſe adſcribendũ, docet his verbis: *Ego tamen conſulo quod Notarius ponat horam noctis, puta galli cantu, quod attribuitur diei præcedenti, vel horam matutinam, quod attribuitur diei ſequenti.* Quoniam vt præmiſsimus, hac in re nil certum poteſt conſtitui, cum nec gallus certas ſui cantus horas habeat; quo circa arbitrio iudicis relinquendũ putat Gonçalez, *num.* 25. vt penſatis circunſtantijs, teſtium rationibus, alijſque coniecturis decernat, an ſit gallicinio ſtandum hac in re, vel non.

Qui

100 Qui quidem *n.* 11. cautiſsime Epiſcopum acturum admonet, ſi antequam conferat beneficium vacans ad finem ſui menſis, vel in principio illius, ea vltima nocte quæ finem imponit menſi Ordinario, & principiū menſi Apoſtolico, vel è conuerſo; faciat examinari teſtes de hora, & puncto obitus vltimi poſſeſſoris, & in ipſo collationis inſtrumento annotauerit. Vt vel ſic de tempore vacationis ceſſet controuerſia, & an in menſe Ordinario, vel Apoſtolico acciderit. Ita in ſimili docuerunt Baldus, Felinus, Tiraquelus, Polidorus Ripa, Tiberius Decianus, & Azebedus apud eundem Hieron. Gonçal. *num.* 14. Tutius aſſerentes, notarium ſemper horam noctis adſcribere, vt ex ea appareat an antecedenti, vel ſubſequēti diei debeat actus adſcribi, cum talis poſsit eſſe naturæ, vt vno die factus ſubſiſtat, altero vero omnino intercidat. Cæterum ſi ignorauerit notarius an fuerit media nox elapſa, adſcribere debebit id factum in fine diei talis, & principio diei ſequentis, quod verificabitur ipſo puncto & hora mediæ noctis, ſiue in medio duarum dimidiarum noctium, vt in dicta *l. more Romano.* 8. *de ferijs, & in dicto cap. conſuluit, de Offic. de legat.*

At ſi nullis probationibus, vel cōiecturis conſtare poſsit de hora vacationis, vt puta quia mane primi diei Ianuarij, verbi gratia, fuit in lecto mortuus repertus beneficiarius, nec appareat an ante, vel poſt mediam noctem obierit. Hoc in dubio Epiſcopus poterit beneficium prouidere, quia præſumptio ſtat pro eo, cui de iure communi prouiſio omnium beneficiorum ſuæ diœceſis competit. Et niſi manifeſtè de reſeruatione conſtet, non erit iure ſuo priuandus. Vt optime reſoluit Nicolaus Garoa, *dicta* 5. *part. cap.* 1. *num.* 527. contra Gonçalez exiſtimantem hoc caſu actorem, ſiue ab Ordinario, ſiue à Pōtifice prouiſum ſemper ſuccumbere debere, vti nō probātem, poſſeſſorem vero abſoluendum. Ex regula actore non probante, &c. Et cum ſunt partium iura obſcura cōtra petitorem iudicandum, *§. retinendæ, verſ. commodum, de interdict. cap.* 2. *de probat. regul. cum ſunt partium,* 11. *de regul. iuris in* 6. quibus affatim reſpondit Gonçalez *ibidem à num.* 530. *cum ſeqq.* 101

MINVTA HORÆ DECIMÆQVINTÆ.

Ratio quare de horis Decimatertia, & Decimaquarta nil dicatur. 1.

Partus vt ſeptimeſtris habeatur, centeſimo octuageſimo ſecundò die, & quindecim horis à cōceptione natus eſſe debet, ibidē.

Paulus I. E. addidit Vlpiani computationi de ſeptimeſtri partu, quindecim horas quas omiſſerat. 2.

Paulus, lib. 4. *ſententiar. titul.* 9. *§. ſeptimo menſe, explicatur.* 3.

Vox maturior *apud Paulum, quid ſignificet.* 4.

Maturior, pro primo accipitur, ibid.

Paulus, aliquanto poſt Vlpianum ſcripſit. 5.

1 A Duodecima ad decimáquintam horam, Horographiæ noſtræ ſtilus decurrit, nam etſi intercedant decimatertia, & decimaquarta, nec vnquam aut in libris noſtris ſonuerunt, aut numerantur. Decimamquintam vero etſi nullo plane iuris loco audierim, vnico tamen neceſſariò ſubaudiendam admonet egregie Federic. Bonauentura, *de octomeſtri partu*, *lib*. 7. *cap*. 26. à quo, nomine ſuppreſſo (vt & ferè omnia quę de partu ſcripſit) Alphonſ. Carrança deſumpſit, *cap*. 10. *num*. 12. & *in notis ad l*. 3. *ff. de ſuis & legit. hæred. num*. 1. qui verbis Vlpiani, *in dicta l*. 3. quibus partum centeſimò octuageſimo die natum legitimum, & naturalem agnoſcit, quindecim horas addendas putant. Eo videlicet, quia Vlpianus: *De eo autem*, inquit, *qui centeſima octogeſimo ſecundo die natus eſt, Hippocrates ſcripſit, & Diuus Pius Pontificibus reſcripſit, iuſto tempore videri natum*: *Nec videri in ſeruitutem conceptum, cum mater ipſius ante centeſimum octogeſimum ſecundũ diem eſſet manumiſſa*. At Hippocrates non ſcripſit de eo, qui centeſimo octogeſimo die tantum fuit natus, ſed illius qui & poſt quindecim horas ſupra dictum ſpatium lucem vidit, vt ipſius verba cuincunt *initio opuſculi de ſeptimeſtri partu*, iuxtà Cornarij conuerſionem, quæ ſic leguntur: *Septimeſtres autem naſcuntur centũ & octoginta duobus diebus ac dimidio, & inſuper accedente diei particula*. Hoc eſt, centeſimo octogeſimo ſecundo die & quindecim horis, cum vigeſima quarta parte altertius, vt ibidem explicát Galenus, Cardanus, Ferdinandus Mena, quibus adhæret Franciſc. Valeſius *controuerſ. lib*. 2. *cap*. 11. Ioannes Lalamantius, *in Commentarijs ſuper libr. de ſeptimeſtr. partu Hippocratis, Schol*. 1. Vbi tot horas per quotam diei partem dicto textu eſſe intelligendas notat. Quas quidem Vlpianus aut breuioris ſcripturæ gratia, aut quaſi minimum neglexit. Niſi dicamus cum Horatio Augenio, *lib*. 2. *de hominis partu cap*. 9. illas conſulto vti non neceſſarias ad partus vitalitatem detraxiſſe. Quod & ſi omnino deteſtetur Carrança *ſupra*, tamen Federic. Bonauentura *dicto lib*. &c. admittere videtur his verbis: *Quo enim loco illud dignum videtur animaduerſione, Iureconſultum exactam illam Hippocratis ſeptimeſtris ſpatij computandi rationem non eſſe ſecutum; cum quo tam partem, horas ſcilicet quindecim additas ab eo ſumma dierum* 182. *videatur deſpexiſſe*.

Idcirco Paulus vt diminutam Vlpiani computationẽ ſuppleret, ſeptimo ſaltim menſe natum partum eſſe opportere reſpondit, *in l. ſeptimo mente, ff. de ſtat. homin*. vt ſuperſtes habeatur, teſtimonio Hippocratis. Qui non aliter ſeptimeſtrem eſſe partum, aut talem dici admittit, quam ſi centeſimum & octogeſimum ſecundum dié, & quindecim horas cum quarta parte alterius egerit. Sed clarius id feciſſe 3
videtur, *lib*. 4. *ſententiar. titul*. 9. §. *ſeptimo menſe*. Vbi cum dixiſſet matres tam ingenuæ, quam libertinæ ciues Romanæ, vt ius liberorum conſequtæ videantur, ter, & quater peperiſſe ſufficiet; dummodo viuos, & pleni téporis pariant. Ita non multo poſt ſubdidit, quaſi nobis apperiret quid pleni temporis nomine ſit intelligendum: *Septimo menſe natus matri prodeſt*; *Ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, vt aut ſeptimo pleno, aut decimo menſe partus maturior videatur*. Septimum plenum dixit, id eſt, abſque diminutione quindecim horarum (vti diceret) quas è computatione huius menſis detraxit Vlpianus. Alioqui quę ratio eſſe poterat, vt integri ſeptimi menſis partus ad conſequendum ius trium liberorum, vbi viuus & legitimi temporis ſufficit, deſideretur; cum natus poſt viginti dies & quindecim horas eiuſdem, vitalis ſit, & legitimus? Hippocraté audie vbi proxime: *Septimeſtres autem naſcuntur centum & octuaginta duobus diebus ac dimidio, & inſuper accedente diei particula, ſi enim primi menſis dies quindecim ſupputaueris, deinde*

deinde quinque menſium dies contã quadraginta ſeptem & dimidiam (in vnde ſexaginta enim diebus quam proximè duo menſes perficiuntur) his igitur ſic habentibus ad ſeptimum menſem ſuperſunt dies plures quam viginti: Et eſt tota ſumma dimidij anni, vna cum aliquantula diei parte.

4 Nec vox *maturior*, qua ibidem Paulus vtitur, hæc conturbat, cum alium eſſe partum ſeptimeſtrem maturũ ſupponere videatur, qui non ſeptimo mẽſe pleno, ſed minus pleno naſcatur, de quo *dictã l. ſeptimo menſe*, cũ Alphonſo Carran. *c. 10. num.* 12. qui ex Federico Bonauẽt. deſumpſit, *lib.* 7. *cap.* 26. iam pridem accepimus, *annalib. noſtris de ætat. ad omnes human. actus requiſit. anno* 1. *quæſt.* 6. *num.* 40. Aliumque eſſe maturiorem perfecto iam ſeptimo menſe exeuntem, qui ſolus ad ius triũ liberorum obtinendum proficere videtur. At nunc magis placet dictionem *maturior* comparate ibi poſitam, ſed habito reſpectu ad partus decimeſtres, qui ſeptimeſtribus maturiores ſunt; ita vt ſenſus ſit, rationem Pythagorei numeri admittere, vt vel maturus ſeptimeſtris partus, vel maturior decimo menſe editus matri proſit ad prædictum ius conſequendum. Niſi dicamus verbum *maturior*, hic eã notione poſitum, vt primos pariendi terminos ſeptimum ſcilicet, & decimum menſem ſignificaret. Quibus ſaltim mulier peperiſſe debet, vt iuris ſit triũ liberorum particeps. Hoc enim ſenſu vſurpatum legimus apud Ouid. 13. *Metamorph.*

Si mora pro culpa eſt, ego ſum maturior illo:

Id eſt, prior veni.

Sed ſiue hoc, ſiue illo modo interpreteris perſpicuum manet, eo Paulum ſeptimo menſe pleno partum editum deſideraſſe, vt vel ſic Vlpiani cõputo quindecim horas adderet, quas ille neglexit; ſcripſit enim Paulus multo poſt Vlpianum, & ſi coetanei fuerint, vt id omne egregie expendit & confirmat Federic. Bonauent. *dicto lib.* 7. *cap.* 37. tandem concludens: *Quid igitur mirum ſi Vlpiani ſanctionem hanc iam pridem ab eo in libris ad Sabinum diuulgatam Paulus ob occulos habens, quaſi eam explicaret, illudque adderet, quod Vlpianus tacuit; cum eum non lateret hoc dierum* 182. *interuallum, quod Vlpianus iam receperat, ex eiuſdem Hippocratis ſententia, & primum eſſe tempus pariendi, & ſpatium ſeptimeſtre conſtituere, quod tamen non dixit Vlpianus; libro decimonono reſponſorum ſcripſit ipſi Vlpiano conſentiens ſeptimo menſe naſci perfectum partum iam receptum eſſe propter Hippocratis autoritatem? receptum enim iam eſſe intellexit præſertim ab Vlpiano in ſuis libris ad Sabinum.* Quæ verba maximè noſtram explicationem confirmant. 5

MINVTA HORAE VIGESIMAE.

Dies ciuilis ſpatio viginti & quatuor Horarũ concluditur, 1

Marito licet deprehẽſum adulterum viginti horis retinere teſtãdæ rei cauſa, 2.

Marito in adulterum non niſi diaria poteſtas erat, 3.

L. Capite quinto 25. *verſ. quid ergo, ff. ad leg. Iuli. de adult. enucleatur,* 4.

Etiam ſi adulter dum à marito deprehen-

henderetur auſugiſſet, reductus cuſtodiri viginti horis poterit: & quomodo hoc ſubaudiri debeat. ibi.

Græci notãtur, qui ſub titulo de duobus diebus *caſum* L. Capite quinto. *ſuppoſuerunt*, 5.

Vbicunque ius priuato permittit creditoris, vel alterius nocentis apprehenſionẽ; apprehenſus intra viginti horas debet iudici manifeſtari, 6.

Proſperus Farinacius tantus in materia fuit, vt ea dicendum criminaria nil alijs reliquerit, ibid.

Sententia illorum reprehenditur, qui defendunt deprehenſum à priuato iure permittente debere intra ſex horas manifeſtari, 7.

Qui nulla lege permittente aliquem, quamuis momento detinet, priuati carceris crimen admittit, 8.

Habens facultatẽ apprehendẽdi, ſi tamẽ eo animo exequatur, vt nec poſt viginti horas reũ manifeſtare velit, priuati carceris crimen admittit, 9.

Correctionis cauſa poteſt filius, vxor, ſeruus, & Monacus à patre, marito, Domino & Prælato etiã vltra viginti horas vinculis detineri, 10.

Licitè poſſunt vltra viginti horas detineri fur, vel debitor, qui dum mandato iudicis ad carcerem ducerentur, à Domino rei furatæ, vel creditore impetrarũt, vt donec ſatisfacerent quaſi in pignus domi ſuæ ncluderentur; 11.

Meretricem detinens libidinis cauſa vltra viginti horas, an priuati carceris poſsit accuſari? 12.

Retinens aliquem ita leui carcere, vt poſſet ad placitum exire, de priuato carcere non tenetur, 13.

Si priuatis vinculis detẽtus potuit, licet cũ difficultates auſugere, includens non punitur ob crimen priuati carceris. Et quomodo hoc accipiatur, 14.

Qui ex inueterata conſuetudine reos, aut debitores includit, minime punitur, 15.

Detinens banitum, quem occidere licebat, non incidit in pœnam priuati carceris, 16.

Retinens aliquem non vſurpandæ iuriſdictionis animo, ſed alia iuſta cauſa, nullum crimen admittit, 17.

Scholaſticus poteſt ſcribentem compedibus detinere, vt iuxta pactum librum conſcribat, 18.

Iudex quamuis incompetens aliquem detinens ſuo carcere priuati carceris reus non habetur, 19.

Iudex incapax vt laicus detinens vltra viginti horas clericum, priuati carceris crimem committit, 20.

Priuatus clericum inuitum detinens, incidit in ſententiam Canonis, 21.

Ex iure noſtro terminus retentionis in caſibus priuato permiſsis, ad viginti & quatuor horas producitur, 22.

Lege Regia toleratur pactum ſcriptum, quo debitor creditori indulget ipſius apprehenſionem, 23.

Satelites captos ſtatim tenentur incarcerare, niſi nocte apprehenderint; quia tunc mane ſequentis diei ad iudicem deferre tenentur, 24.

Cuilibet permittitur earum rerum apprehenſio, quarum extractio à Regno prohibetur; dum tamen eas intra viginti quatuor horas coram viciniori iudice inſinuet, 25.

Frequens

1 FRequens ciuilis diei mentio in libris noſtris occurrit, id eſt, illius, qui ſpatio viginti & quatuor horarum concluditur, *l. more, 8. ff. de ferijs.* Inde eſt, viginti, aut viginti & quatuor horarum ſpatium nonnullis caſibus obſeruari, & ſi de horis XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XXI. XXII. & XXIII. Nec verbum quidem legatur. Præfiguntur enim marito, cuius animus non ad ſan-
2 guinem, nec ad cædes, vt Quintilianus ait, & Briſon. *lib. ſingulari ad leg. Iuliam, de adult. pag. mihi, 116.* Viginti horæ, vt totidem adulterum retinens, teſtes aduocet, ius ſuum, vel hoc modo incolume reſeruans, *l. capite quinto, 25. ff. ad leg. Iul. de adult.* Vbi ita Vlpianus: *Capite quinto legis Iuliæ, ita cauetur, vt viro adulterum in vxore ſua deprehenſum, quem aut nolit, aut non liceat occidere, retinere horas diurnas, nocturnaſque continuas non pluſquam viginti, teſtandæ eius rei cauſa.* Conſentit Michael Attaliata Græcus interpres Synopſis, *titul. 70. verſ. ſi maritus,* cuius hæc ſeries: *Si maritus deprehendat adulterum, quem non liceat, aut nolit occidere: poteſt eum retinere viginti continuis horis, & teſtes inducere, futuros in accuſatione teſtimonio, quod deprehenſus in adulterio fuerit. Eadem, et pater mulieris facere poteſt.* Obfirmat Petr. Gregor. *in præludijs optimi Iuriſconſul-*
3 *ti, lib. 4. cap. 10. num. 8.* Barnab. Briſonius *vbi proxime,* exiguo autem hoc tempore legem retentionem circumſcribere ſubdens, quod priuato homini non ſit diutius nocentis permittenda cuſtodia, cum publicæ carceres ad eam rem habeantur. Mihi tamen non diſplicet, ideo ſic ſtatutum, qui mariti in adulterum deprehenſum, non niſi diaria poteſtas erat; debebat enim, vt excuſationi eſſet locus, & incontinenti factum conſtaret, intra diem à deprehenſione munus ſuum exequi, quod ni feciſſet, nullæ iam partes iudicis in illo manebant. Inſinuat Attaliata, *ſupra verſ. permittitur patri,* ibi: *ſimul autem debet ambos occidere, non hunc hodie, illum poſt dies.* Et patet ex *dicta l. capite quinto.* Vbi diurnis, nocturniſque continuis horis adulterantem retinere marito indulgetur; ſed non pluribus viginti, vt vel ſic demonſtraret, reliquas quatuor horas aut cædi, aut remiſſioni ad iudicem, Magiſtratumque loci inſeruire debere.

Hæc ergo quaſi viam muniunt ex-
plicationi *dictæ l. capite quinto, verſ.* 4
quid ergo. Vbi ita quærit Vlpianus: *Quid ergo ſi euaſerit?* (adulter nempe) *an reductus cuſtodiri viginti horis poſsit? Et putem hic magis dicendum reductum retineri poſſe, teſtandæ rei gratia.* Quod ita ſubintelligendum admoneo, dummodo intra diem reducatur, & cuſtodiatur; quoniam ſi elapſis decem horis v. g. poſt deprehenſionem fuerit reductus, non amplius, quam per quatuordecim horas continuas poterit cuſtodiri. Hocque ſenſiſſe videtur Attaliata, *loco proxime adducto eo verſ. Si vero dum occidit adulterum, filia fugerit eo non diſsimulante, ac perſequtus poſt horas aliquot,* (non maiores viginti) *apprehenderit: incontinenti videtur occidere.* Quæ ſunt verba Conſulti, *in l. quod ait, 23. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult.* Ex qua ita obſeruat D. Franc. Cuenca *de ſui defenſione, lib. 3. quæſt. 4. num. 53.* etiam ſubdens ex Auguſtino Arimin. *ad Angelum de maleficijs, verb. que ay adulterato la mia dona, num. 21.* quod & ſi filia fugiens in caſtro occluſa tueretur, paterque eam obſeſſam poſt quinque aut ſex menſes occiderit, dicitur filiam incontinenti occidiſſe. Quod verum fatemur, cum toto eo tẽpore pater fuiſſet in perſecutione, nec antea potuiſſet interimere. Sed licet hoc reſpectu occiſionis admittendum videatur, reſpectu tamen priuatæ carceris, & detentionis adulteri à patre, vel marito minime procedet, cũ aliud lex decreuerit, *in dicta l. capite quinto,* id tantum ad viginti horarum ſpatium producens, vt retulimus.

Hinc meritò notat Iacob. Cujat. *de* 5
præſcrip. cap. 2. in fine, lapſum Græcorum, qui ſub titulum *de duobus diebus*

caſum

caſum *dicta l. capite quinto*, proponũt, ex Baſy. *lib.* 60. *titul.* 37. *cap.* 24. vt conſtat ex Euſtathio, *de temporibus & interualis*, vbi eadem rubrica *de duobus diebus, num.* 3 hæc leguntur: *Si maritus, aut pater adulterum in vxore, vel filia deprehenderit, quem nolit, aut non liceat occidere: viginti nocturnas diurnasque horas eum retinere debet, rei teſtandæ cauſa.* Potius enim ad horas, vel ad titulum vnius diei ſpectat; quo loco rectius Dinus *de præſcriptionibus*, & Cujatius ſuppoſuerunt.

6 Ad exemplum huius definitionis, quaſi generali regula conſtituunt interpretes, ſemper, & quocunque caſu priuatis ius permittit aut dibitoris, aut nocentis apprehenſionem, ſiue incluſionem; debere apprehenſum intra viginti horas iudici manifeſtari; vt poſt Bartol. & cæteros antiquiores obſeruant Tiberius Decianus, *criminal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 3. Farinac. (qui vt dicit Fontanela *de pactis nuptialib. clauſ.* 4. *gloſſ.* 15. *num.* 16. *is vnus eſt, qui in materia criminaria vix locum alijs reliquit vllum, quo poſſent fimbrias extendere, ac ſuæ eruditionis ſpecimen commoſtrare*) *tom.* 1. *praxis criminal. quæſt.* 27. *à num.* 21. Camil. Borrel. *controuerſiar. iuris, controuerſ.* 10. *num.* 1. Baius *in praxi, lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 5. & ex noſtris Gregor. Lopez *in l.* 5. *titul.* 7. *part.* 7. *gloſſ. vlt. & in l.* 2. *gloſſ.* 1. *titul.* 29. *ead. part.* expreſsius Didacus Perez, *in l.* 17. *verſ. quæramus tamen, titul.* 14. *lib.* 2. *Ordin.* Azeuedus, *in l.* 7. *num.* 10. *tit.* 23. *lib.* 4. *Recopil. & in l.* 4. *num.* 9. *titul.* 4. *lib.* 8. Quibus in locis perperam pro viginti horis, viginti & quatuor ſcribit, auctoritate *dictæ l. capite quinto*, Bobadilla *in politica, lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 14. *& lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 8. *in fine.*

7 Vnde taxandus venit quotuſquiſque cenſet, teſte Iodoco Danahuderio *in practica criminali, de captura, cap.* 15. *num.* 6. & Farinacio *ſupra*, infra ſex horas debere retentum iudici manifeſtari: quoniam vt præcitati edocent, & præſertim Anton. Gomez *variar. reſol. tom.* 3. *cap.* 9. *titul. de captura reorum, num.* 3. ad finem, *verſ. item adde.* Propoſita opinio, quæ viginti horas in id præfigit, non ſolum verior, ſed & communior apparet.

8 Quam vtique temperandam conſtituo, dummodo licuerit priuato, aut alio cuilibet propria auctoritate, & ſine iudicis mandato ſiue criminis, ſiue debendi reum capere, tunc enim præfata viginti horarum detentio ipſi licebit ex præſcripto *dictæ l. capite quinto.* Quæ in addulterum ſcripta eſt, quem non ſolum retinere, ſed & interficere impune pater, vel maritus poterant. Eſt enim, vt loquitur Ioan. de Platea *in l.* 1. *ante finem, verſ. & nota quod tenens aliquem, C. de Cohor. Trinc. lib.* 12. Iſto caſu captura ab initio licita, ſed retentio vltra viginti horas illicita. Cæterum ſi deprehenſio fuerit iniuſta, & in caſu non permiſſo, tunc etiam ſi non maiori ſpatio viginti horarum, ſed minori, & momentaneo, priuati carceris crimen admittitur, & ipſius pœna ſuccedit, iuxta Bartol. Decium, Clarum, & Boſsium, quibus accedit Tiberius Decianus, *vbi nuper num.* 2. Farinac. *dictæ quæſt.* 27. *num.* 22. & 24. hanc opinionem communem appellans.

9 Qui & illo caſu idem præfiniunt, quo habens facultatem apprehendendi, eo tamen animo exequitur, vt nec poſt viginti horas ad iudicem, detentũ adferat, ſed priuato carcere retineat. Efficit enim talis animus, vt vel ſola momentanea incluſione ſtatim, & à principio reus priuati carceris habeatur. Ex mente Bartoli, Saliceti, & Fulgoſij, *in l.* 1. *C. de priuat. carcerib.* & eiuſdem Bartol. *in dicta l. capite quinto,* quos Decianus adducit *dicto, num.*

10 Niſi cauſa correctionis id fieret vel à patre, marito, Domino, aut Abbate, & ſimilibus: à quibus filius, vxor, ſeruus, aut Monachus vt licitè capitur, & retinetur, alligaturque etiam vltra viginti horas abſque metu priuati carceris, & ipſius pœnæ, veluti multis comprobant Tiberius Decianus *ſupra, à num.* 4. & Proſper. Farinac. *dicta quæſt.* 27. *num.* 25. *& ſeqq.*

Vel

11 Vel niſi debitor, ſiue fur mandato iudicis à creditore, vel Domino rei furatæ captus, cum ad publicam carcerē duceretur, ab ipſis loco beneficij impetraret, vt domi retineretur quaſi in pignus, donec plene ſatisfecerit: ne fortè in publicis carceribus detentus, ab alijs creditoribus arreſtaretur. Cum enim volenti & optanti nulla fiat iniuria, imò gratia, & beneficium, *l. cum donationis, C. de tranſaction.* Hoc caſu nullum priuati carceris crimen admittititur, aut ipſius pœna incurritur ex ſimili retentione vltra viginti horas. Argumento, *l. 3. §. ſi quis nolentem, ff. de liber. homine exhibendo*, cuius auctoritate ita docet Alberic. *in l. vnic. num. 2. verſ. quæro de quæſtione, C. de priuat. carcerib.* Gigas *de crim. læſæ Maieſtat. lib. 1. titul. qualiter & à quibus crimen læſæ Maieſtat. commit. quæſt. 35. num. 10.* Tiber. Decianus *dicto cap. 10. num 8. & 12.* & Farinac. aliòs adducens *dicta quæſt. num. 30.*

12 Vtrum autem detinens meretricem libidinis cauſa vltra viginti horas, ſit reus priuati carceris ſolet dubitari? in qua quæſtione negatiuam partem defendunt Bartol. *in leg. verum, ff. de furtis*, Angel. *de maleſic. verb. qui iudex dictum Caium, num. 10.* Neuiçan. *in Sylua nupt. lib. 4. num. 46. verſ. facit, quia includens meretricem*, Boſsius *titul. de pluribus violent. num. 62.* Follerius *in praxi criminal. verb. item quod commiſsit crimen læſæ Maieſtatis*, Bertazol. *Conſil. criminal. 426. num. 2. in fine, lib. 2.* & alij per Farinac. *ſupra num. 31.* Hortenſ. Caualcan. *de brachio Regio in fracment. 6. part. fracm. 38.* Idque ea ratione, quia hoc caſu nec iniuria, nec vi mulier detinetur; ſed concupiſcentiæ potius cauſa & ipſa annuente, quæ omnia priuati carceris crimen excludunt, ex proximè notatis.

Nilominus affirmatiuæ, vt veriori accedentes Gigas *vbi ſupra num. 12.* & Tiberius Decian. *dicto loco, num. 11.* indiſtinctè affirmant, quamlibet mulierem, etiam meretricem retinentem aliquo momento, explendæ libidinis occaſione, reum effici priuati carceris, quoniam iſte non eſt ex caſibus, in quibus licet à principio detinere, prout licet in ſpecie, *l. capite quinto, de adulterijs*; ſed imò ex his, in quibus capere non licet.

In hac ergo ambigua quæſtione, quā nec auſus fuit definire doctiſsimus Farinacius, partem affirmatiuam, vt ſecuriorem eligo, inconſtanterque profiteor; meretricem detinentem, licet maiori ſpatio viginti horarum, nullum priuati carceris crimen admittere. Quia & ſi verum ſit eiuſmodi retentionem minime, nec momento permitti vti peccaminoſam; hoc tamen non ſufficit, vt priuati carceris pœnæ ſit locus, ſed alteri libidini, & incontinentiæ debitæ. Priuati ergo carceris delictum non perpetratur niſi ab eo, qui nolentem & invitum iniuriæ cauſa recludit, quod de meretricè propoſito caſu nemo dicet.

Imò nec de eo, qui ita leui, & faci- 13
li carcere, quamuis poſt viginti horas detinebatur, vt nec magno negotio poſsit ad libitum exire. Ita Carrerius *in praxi titul. 3. de homicidio, & aſſaſſinio, §. circa quartum, num. 37.* Bertazol. *Conſil. criminal. 426. num. 5. vol. 2.* vbi id extendit vt locum habeat, Etiā 14
ſi cum difficultate poſsit exire, vel aufugere. Quod diſplicet Deciano *dicto, cap. 10. num. 13.* vbi propoſitam ſententiam ſic intelligendam admonet ex mente Angeli, quando carceratus non ſimpliciter de facili, ſed multum de facili poterat aufugere; cui & conſentit Farinac. *ſupra, num. 32.*

Nec requiſita ad priuati carceris 15
crimen reperiuntur in eo, qui ex antiqua conſuetudine vltra viginti horarum ſpatium delinquentem, aut debitorem includit Alex. *Conſil. 233. num. 13. vol. 6.* Iaſon, *in l. de quibus, num. 8. ff. de legib.* Tiber. Decian. *ſupra, num. 14.* Nec in recludente Bannitum, quē 16
occidere licebat Gigas *de crimine læſæ Maieſtat. lib. 1. titul. qualiter & à quibus, &c. quæſt. 35. num. 9.* Bertazol. *Conſil. 429. num. 1. in fine vol. 2.* Farinac. alios adferens *dicta quæſt. 11. 33. & 34.* Vel in eo qui non vſurpandæ

17 iuriſdictionis animo, ſed ex iuſta alia cauſa, vtputa alicuius proditionis metu aliquem domi retinuit. Bertazol.
18 *dicto Conſil.* 426. *vol.* 2. Farinac. *vbi proxime, num.* 35. *in fine.* Siue in Scholaſtico, cuius fauore in ductum extat, vt poſsit ſcriptorem detinere incompedibus, vt librum iuxta pacta conſcribat, *gloſſ.* 1. *in l. ſtipulatio, §. ſiue autem, ff. de noui operis nunciatione,*
19 Tiber. Decian. *ſupra, num.* 15. Aut in iudice incompetente malefactorē detinente, cum etſi non actu, habitu tamen iuriſdictionem obtineat, quæ ad excluſionem priuati carceris ſufficit, Tiber. Decian. *ibid. num.* 16.

20 Secus verò de iudice incapace, vt laici reſpectu clerici dicendum eſt; huic enim minime licet Eccleſiaſtici fori ſubditum vltra prçſcriptū viginti horarum ſpatium, etiam ex grauiſsimo delicto detinere, *gloſſ.* & Bartol. *in dicta l. capite quinto*, Camil. Borrel. *Conſil.* 68, *num.* 16. Zenedus plures referens, *quæſt.* 26. *num.* 3. Farinac. *in praxi, quæſt.* 8. *num.* 118. Bobadilla, *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 327. Curia Philip. 3. *part. §.* 11. *num.* 4. Ambroſin. *de immunitat. cap.* 18. *num.* 34. Caſtr. & Diana apud Garciam *de excellent. ſacerdot. tract.* 1. *diffic.* 3. *dub.* 2. *punct.* 2.
21 *num.* 24. Quod ſi à priuato aliquo clericus reluctans, & inuitus, licet momento parietibus concluſus detineretur, vtique in canonis ſententiam incideret, *cap. nuper* 29. *§. nos igitur, de ſent. excommunic.* Zanet. *de contrarietate inter ius ciuile & Canonicum, num.* 325. & alijs adductis Tiberius Decian. *dicto cap.* 10. *num.* 22. qui id etiam procedere *ex dicto, cap. nuper*, aſſerit, quamuis clerici corpus non tangatur, ſed includatur ſolummodo. Cui conſentiunt plures apud eundem Garciam *ſupra, punct.* 2. *num.* 13.

22 Illud tamen in propoſito non omittam, ſpatium ſcilicet viginti horarum de iure communi ad manifeſtationem eorum ſtatutum, quos priuatis adprehendendi poteſtas ineſt; nouiſsimo iure Regio apud noſtros, ad viginti & quatuor fuiſſe auctum (inſtar ſtatuti Romani, cuius formam deſcribit Farinac. *dicta quæſt.* 27. *num.* 21.) vt patet *ex l.* 2. *titul.* 14. *lib.* 8. *Recopil.* Vbi caſus referendo quibus priuati carceris crimen temere admittitur, ita inquit: *Y entiendaſe ſer carcel priuada, ſaluo ſi el acreedor prendiere a ſu deudor, que ſe vaya huyendo, o tuuiere poder, o facultad que ſu deudor le aya dado por eſcriptura para que lo pueda prender no le pagando ſu deuda, entregandole toda via en eſtos dos caſos a la perſona que anſi prendiere dentro veinte y quatro horas a los Alcaldes ordinarios de el lugar mas cercano, que no ſean ſugetos al dicho acreedor.* Et vt 23
id obiter notem *huius l.* deciſione validum ſupponitur pactum ſcripto initum, quod liceat creditori propria auctoritate capere debitorem, vt patet ibi: *O tuuiere poder, o facultad que ſu deudor le aya dado por eſcriptura para que le pueda prender.* Ex ſententia Innocent. *in cap. ex reſcripto, de iure iurando*, contra Dinum *in l. alia cauſa, §. eleganter, ff. ſoluto matrim.* quem ſequuntur Bartol. & alij *in l. imperium, de iuriſdict. omnium iudic.* Tiber. Decianus *dicto, cap.* 10. *num.* 15,

Perperā enim Azebedus *in l.* 7. *num.* 24
10. *titul.* 23. *lib.* 4. *Recopil.* ipſius verbis *dictæ l.* 2. diſpoſitionem eo probari itidem arbitratur, quod ſatelitibus, ſiue alguacelis iniungit, vt quos citra ſuperioris mandatum adprehenderint, ſtatim in carcerent; & ſi nocte id fecerint, teneantur die ſequenti notum iudici facere, vt habetur *eo verſ. Y mandamos ſo la dicha pœna, que los que anſi fueren preſos por los nueſtros Alguaciles, hallandolos delinquiendo, antes que los metā en la carcel, los trayan ante los dichos Alcaldes, y juſticias, y les digan la razon de la priſion, para que hagā juſticia: Y ſi los prendieren de noche, los pongan en la carcel, y luego por la manana otro dia lo hagan ſaber a los dichos Alcaldes y juſticias, para que hagan lo que por ellos les fuere mandado.* Quod prius cautum fuerat *l.* 1. *titul.* 14. *lib. Ordin. Regal.* Quibus locis tantum abeſt, vt ſpatio viginti quatuor horarum ſatelitibus permittatur detentio Reorum, quos

ſiue

ſine mandato capiunt; quod imò protinus iuuentur publicis vinculis mancipare, reſeruata obligatione factum intimādi iudici, in mane ſequētis diei, & non vltra, ſi captura nocturno tempore contigerit.

25 Huc reſpicit *l.* 43. *titul.* 18. *lib.*6. *Recop.* quæ libere cuicumque permittit earum rerum apprehenſionem, quarum extractio extrà Regnum prohibetur; cum illas iam prope confinia ipſius conuehi proſpexerint. Dum tamen eas intra viginti quatuor horas apud proximioris loci iudicem conſignent. Sic *præfata l. Mandamos y permittimos, que qualeſquier vecinos, y moradores de qualeſquier Ciudades, villas y lugares de nueſtros Reynos, que fallaren que ſacan las coſas vedadas, y fallaren, que las ſacan dentro de vna, o dos leguas de los fines de nueſtros Reynos, que por ſu propia autoridad las puedan tomar, y las traynan al lugar mas cercano dentro de veinte y quatro horas, y lo notifiquen luego a la tal juſticia de el tal lugar, &c.* notat Roderic. Suarez *allegatione*, 18. *num.* 8. Bobadil. *in polit. lib.*4. *cap.*5. *num.* 13. *&* 25. & Azebed. *in dicta l. num.* 3. vbi inquit, eum, qui intra dictum horarum numerum res apprehenſas nō manifeſtauerit, deſcripſerit, & annotauerit, fraudis ſuſpicione proculdubio aſpergi. Quia vt regulare eſt, ſpatio dicti temporis conſtringitur propria auctoritate aliquem, vel aliquas res capiens iure permittente, iudici manifeſtare.

MINVTA HORAE VIGESIMAE QVARTÆ.

Sol ſingulis viginti quatuor horis orbem luſtrat, 1.

Dies ciuilis, quem nonnulli naturalem vocant circulo viginti quatuor horarum componitur, 2.

D. Alphonſus Perez de Lara laudatur, ibid.

Eccleſia non patitur aliquem vltra viginti horas, nullo cibo ſumpto ieiunare, 3.

Eccleſia non intendit ieiunio inducere famem in extremo gradu, ſed indigentiam tantum primi generis, 4.

Stomacho laborantibus conceditur, vt horam prandij in ieiunijs poſsint præuenire, 5.

Apoſtoli biduo ieiunarunt, 6.

Fideles ieiunare conſueuerant à Paraſceue, vſque ad Auroram Dominicæ Reſurrectionis, ibid.

Vbi non timetur defectus naturæ, non eſt peccatum ieiunare etiam vltra biduum, ibid.

Patres Heremi per ſex dies in ieiunio perſeuerabant, 7.

Inique faciunt iudices, qui torquendos longa prius viginti & quatuor horarum inedia affligunt, 8.

Torquendus nō debet teneri ligatis manibus per ſpatium temporis ante torturam, 9.

Reus non debet exquiſitis tormētis affligi, ibid.

Confeſsio illius, cui eſus & potus carceribus

ribus fuit denegatus, tormentis extracta videtur, 10.

Tortus debet ſpatio viginti horarum quieſcere ante ratificationem, 11.

L. 4. titul. 30. part. 7. explicatur, 12.

Confeſsio tormentis elicita, & intra viginti quatuor horas ratificata, nil proficit ad condemnationem, 13.

Examinandus vel interrogãdus reus debet de futuro examine ante diem admoneri, 14.

Semel quæſtioni expoſitus, non debet ante elapſis viginti quatuor horis iterum torqueri, 15.

Mortus poſt horas viginti quatuor ſolet ſepeliri, 16.

Teſtibus deponentibus vidiſſe aliquem deferri ad ſepulchrum, præſumendũ eſt à cõmuniter accidentibus deceſſiſſe per viginti quatuor horas antea, ibid.

Inopinatæ mortis, & aceruæ erat ſolemne, breuis tumulatio, 17.

Puplica funera non niſi poſt nouem dies ducebantur, 18.

Nouendiales feriæ & ludi, qui? ibid.

Omnis exactio contra defunctum ipſiuſque hæredes, per nouem dies ceſſare debet, 19.

L. 1. titul. 13. part. 1. & l. 13. tit. 9. part. 7. in concordiam rediguntur, 20.

Mortuos ſepeliri, quam citiſsime Reipublica interſt, ibid.

Dies obitus & funeris, pro vno reputantur ad effectum computandi nouendiales ferias hæredibus conceſſas, 21.

Cadauer per aliquod tempus inhumatum detinebatur, vt certo exanime crederetur; & ne viuus ſepeliretur, qui extinctus appareat, 22.

Electio Epiſcopi, quæ poſt obitum anteceſſoris fieri poteſt, non niſi poſt ipſius tumulationẽ permittitur, 23.

Electio Regis ex iure noſtro antiquo, quæ ab hora defuncti prædeceſſoris licebat, poſt illius tantum humationem permittebatur, ibid.

Debitor executatus ſi intra viginti quatuor horas ab inita executione non ſoluerit, ad debiti partem decimam inſuper executori præſtandam tenetur, 24.

Decima executionis illis tantum locis debetur, vbi id fuerit conſuetudine receptum, vt extat Regali Curia, 25.

Viginti quatuor horæ quoad exactionem decimæ in cauſis executiuis, à puncto initæ executionis numerari debent, 26.

Tabellionibus ſub grauiſsimis pœnis leges noſtræ iniungunt obligationem adijciendi horam in actu executionis, ibid.

Debitor executus decimæ pœnam euadet, ſi intra viginti quatuor horas, aut ſolutionẽ, aut quoquo modo ſatisfactum creditorem oſtendat, 27.

Verbum contentamiento *in l. noſtra quem ſenſum habeat*, 28.

Debitor executatus, vt depoſito rei debitæ decimam eludat, quid facere teneatur, 29.

Terminus viginti & quatuor horarum ad incurſione decimæ, nouiori iure ad longiorem ſeptuaginta & duo fuit productus, 30.

Ad effectum computandi horas vt decima debeatur in executiuis, an

primo

primo, vel ſecundo ſonanti horologio ſit ſtandum? 31.

Terminus obijciendi, aut accuſandi judices in cauſa Syndicatus numeratur ab hora euulgatæ ſindicationis, ad ſimilem poſt tringinta dies huic rei legibus deſignatos, 32.

In computando termino ſindicationis an primo horologio ſtandum ſit, cum alia nondum ſonauerint? 34.

Si horæ ſonitus fauorabilis ſit reo, ſtandum eſt primo horologio, ſecus vero ſi fuerit odioſus, 35.

In pœnalibus poſt certam horam, vtputa in ſolutione decimæ ab executato, in addictione redditus Regalis, in venditione iudiciali ad certam horam præſignata, in multa non venientis ad Concilium, vel forum Prætoris tempore conſueto, & tandem in amiſsione armorum poſt horam quietis, non primo, ſed poſteriori horologio ſtandum erit, 36.

Plura horologia habent ſe tanquam plures opiniones probabiles, quarum alteram poteſt quis tute ſequi, 37.

Vbi plura ſunt horologia, ad ſimilitudinem teſtium maiori & certiori numero accedendum erit, ibid.

Non eſt Iuriſconſultis indignum de crepitaculis horologiorum diſputare; nam diminutiſsimis rebus diſſerere illis conuenit, ibid.

Alexander conſilium de Aſino ſcripſit, ibid.

An ſi extrema pars ſeptuaginta & duo horarum in cauſa decimæ executionie incidat in diem ſolemnis ſupplicationis, proceſsionis, aut alterius publicæ lætitiæ, debeat in dictas horas computari, vel ex illis deduci, 38.

Feriarum tempus non præſtat excuſationem in his, quæ ſine Prætore fieri poſſunt, ibid.

Qui præuidere potuit impedimentum futurũ, vt debito tempore ſoluiſſet, ſi antea non ſoluit moroſus dicitur, 39.

Cum finis termini incidit in feriatum, ne damnum ſequatur, eo res peragi poteſt, 40.

Feſtiuis diebus ab omni opere, etiam forenſi eſt quieſcendum, 41.

Citatus vt intra certum diem comparæat excuſatur ſi feriatus ſit dies, 42.

Dies impedimenti non computatur in termino, 43.

Tempus niſi liberum aſignetur, integrum dati non videtur, 44.

Conſanguineus, cui ex cauſa retractus res adiudicata eſt, ſi intra viginti quatuor horas pretium ſoluere teneatur quarum pars incidit in feſtum, vel diem ſolemnis proceſsionis, an ſequenti die ſoluens liberetur? 45.

Qui certis adhibitis ſolemnitatibus debitam pecuniam intra certum terminum ſoluere tenetur, excuſatur ſi terminus incidat in feriatũ, ſecus ſi particulari ſolutione ſatisfaciat, 46.

Solutio quacunque hora licet intempeſtiua facta releuat, dummodo intra terminum fiat, 47.

Filius nõ aliter natus quo ad patris ſuc-

ceſsionem iure noſtro creditur, quã ſi viuus totus in orbẽ prodierit, & ita viginti quatuor horis permanſerit, 48.

Alfonſus Carrança notatur, 49.

Naturales horæ dicuntur æquales, 50.

L. 13. *Tauri hodie l.* 2. *titul.* 8. *lib.* 5. *Recop. explicatur,* 51.

Horologiorum ea eſt natura, vt ſæpeſæpius vacilent, 52.

Magis debet attendi tempus propter quod pulſatur hora, quam ipſius pulſus, ibid.

Depoſitio teſtis de hora eſt incerta, ibi.

Qui dubitatiue de tempore deponit an magis probet quã qui affirmatiue? ibi.

Filius etiam exacto matris vtero natus, per viginti quatuor horas viuat oportet, vt patri ſuccedat, 58.

Illegitimo & immaturo tempore natus, etiam ſi vltra vigintiquatuor vixerit horas, inſucceſsibilis habebitur, 54.

Vita quatuor & viginti horarũ, quare filijs quo ad ſucceſsionem fuerit deſignata? 55.

D.D. Alphonſ. Narbona Auctoris frater laudatur, ibid.

Aduocatus, qui vltra taxam aliquid recepit, intra viginti & quatuor horas iure noſtro parti refundere tenebatur, 56.

Non poteſt certum pretium aduocatis præfigi, ibid.

Bona mobilia ab hoſtibus furto ſubtracta, ita capientium fiunt ſi ab hoſtibus fuerint ſaltim viginti quatuor horis poſſeſſa, 57.

Vt furata ab hoſtibus capientium fiãt, an pernoctatio ſola apud hoſtes ſufficiat? 53

Ab hoſtibus mari capta, ſi in ipſorum caſtra deuenerint capientium fiunt, & non aliter, 59.

Res ab hoſtibus captæ minime ipſorum fient licet apud eos pernoctauerint, aut in caſtra fuerint deductæ, ſi à veris Dominis perſequantur, 60.

An leges de prædis hoſtium diſponentes obligent in conſcientia? 61.

Vtrum nondũ elapſis viginti quatuor horis à ſuſcepta Euchariſtia liceat reos ſuſpendere, 62.

Vera huius quæſtionis reſolutio traditur, 65.

Oppoſitoribus Cathodrarum, Canonicatuum, beneficiorum, & Collegiorum ſpatium viginti & quatuor horarũ præfigitur ad vnius horæ lectionẽ perorandam, 66.

Auguſt. Barboſa laudatur, ibid.

Tormentum Vigiliæ per quadraginta horas infligebatur, 67.

Martyr eſt qui ſtudijs ſe dedicat, ibid.

Caſtellanus à Principe iuſſus certo die obſeſſum fortalicium tradere, id non niſi vltima diei hora facere debet, 68.

Fidelitas Hiſpanorum erga ſuos Reges, antiquiſsima, ibid.

Caſtellanus apud noſtros ſi obſidione fame prematur, potius debet proprium filium comedere, quam fortalitium tradere, ibid.

L. 8. *titul.* 17. *part.* 4. *intelligitur,* ibid.

Chriſtus quare ſuũ corpis non ſub ſpecia carnis & ſanguinis, ſed panis & vini in Euchariſtia dederet, ibid.

Carnes baptiçatorum cæteris inſuauiores qui dixerint, ibid.

Pater ſame cogente poteſt filium vendere, ibid.

Pretium idem cum re cenſetur, ibid.

Præceptum obſeruãdi diem feſtum, durat ſpatio viginti & quatuor horarum, 69.

Præcipi poteſt ab Eccleſia, vt alicuius diei tantum dimidia pars obſeruetur, ibid.

Dies quo ad obligationem colendi feſtum; à media nocte incipit, 70.

Text. in c. 1. de cõſ. diſt. 3 } enodãtur.
Text. in cap. 1. de ferijs. } 71.

Iudex debet intra eundem diem latæ ſententiæ de acceſſorijs omiſsis pronuntiare, 72.

Reſeruatio pronunciandi de acceſſoris, vt de expenſis, an tollat ius ſubaddendi intra eundẽ diem quod aliàs haberet? 73.

Taxam expenſarum reſeruare licet in ſententia, nec viciabitur ſi extra eundem diem latæ ſententiæ fiat taxatio, 74.

Pollutio intra viginti quatuor horas habita an impediat Miſſæ Sacrificium vel communionem, n. 75.

Copula coniugalis intra præfatas horas an item impediat, 76.

1 PER duodena regit mũdi Sol aureus aſtra, vt cecinit Virgil. *lib. 1. Georgic.* ſingulis viginti quatuor horis Orbem ſuis radijs luſtrans eo modo, quo à diuino ſpiritu Eccleſiaſt. 1. *verſ.* 5. deſcribitur: *Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur: Vbique renaſcens, girat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem: luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus,*
2 *& in circulos ſuos reuertitur.* Qui quidem curſus diem conſtituit, quem aliqui naturalem vocant, vt notat Caſaneus *in Catalogo gloriæ Mundi, part. 12. Conſiderat. 42. & 43.* Franc. Caſtrac. *de Societatibus Offic. cap. 62.* Azebedus *in Curia Piſana, lib. 4. cap. 2. num. 3. & in l. 4. titul. 4. lib. 7. Recop.* noſter D. Alphonſ. Perez de Lara vir quidem incomparabilis memoriæ, & infinitæ pæne lectionis, *de anniuerſar. & cappel. lib. 1. cap. 9. num. 22.* & nos legalem, aut ciuilem vocitamus ex *l. more, 8. ff. de ferijs*, indicat *gloſſ. in l. 2. de verbor. ſig. & in Auth. de hæredib. & falcid. §. hinc nobis, verb. cura; collatione 1.* Ripol. *variar. reſolut. cap. 5. num. 143.* Et alij, quorum in eandem rem diuerſis locis meminimus. Quod præſenſiſſe mihi videtur Zeno Veronenſis *Sermon. vltimo* illis verbis: *Sol quotidie naſcitur, eademque die qua naſcitur moritur. Nec tamen inſtantis finis forte terretur ſuos vt repigret curſus, vt horas ac momenta producat, vt ſaltem paulò diutius diei ſui moretur in vita, ſed fideles ſemper, ſemper intrepidus ad ſepulchrum noctis cognatæ contendit ſcius in ipſo ſe habere quod viuit; denique adimitur ei ortus ſi ei aufertur occaſus.* Cuius mentem cum nec ſatis percepiſſet vir alioquim celeris ingenij Gaſp. Barth. *aduerſar. lib. 42. cap. 15.* quaſi de naturali die, aut lucis tantum ſpatio meditaretur, incautius ab eo dictum arbitratur: *eadem die moritur*, Dies enim, inquit, cum ſole interijt, nec longius illius ſpatium, vt in eo mori Sol dici poſsit.

Hinc pientiſsima Mater Eccleſia, 3
quæ huius diei viginti & quatuor horarum formam obſeruat nullum ieiunare abſque aliqua comeſtione vltra prædictum ſpatium permittit, *cap. ſint tibi, cum ſeq. de conſecrat. diſt. 5.* biduo enim, vel triduo ieiunare nequaquam patitur, *cap. non dico, ead. diſt.* vbi D. Hieronymus: *Non dico hebdomadas, ait, non dico ieiunia duplicata: Sed ſaltem ſingulos dies abſque ciborum luxuria tranſigamus.* vbi *gloſſ. verb. duplicata*, notat duobus diebus continuis inhediam

diam minime ſuſtinendam, *cap. literas, de tempor. ordinat.* Eccleſia ergo, vt optime ratiocinatur Paul. Zachias *Medico-legal. lib. 5. titul. 1. quæſt. 1.*
4 *num. 28.* Non intendit ex abſtinentia, quam præcipit in ieiunio inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalē, ſed indigentiam tantum quādam primi generis, ex qua & caro affligitur, & ſpiritus promptior ad ſua munera exiſtit; atque ea de cauſa non permittit hominem, præter conſuetudinem aſſumendi alimenta vltra ſpatiū diei vnius ieiunare, *dict. cap. non dico,* ne in famem illam morboſam, aut alia peiora incidat ſymptomata: Quin &
5 ob hanc ipſam cauſam rectè conceditur licentia præueniendi horam refectionis in ieiunio deſtinatam ijs, qui Stomachos exquiſitioris ſenſus ſortiti, & ſuctum ventriculi ocius & moleſtius perſentientes, in prædicta Symptomata, in Lipothimiam, & huiuſmodi labuntur. Hinc Hebræi adeo grauē & nobicum duorum dierum ieiunium, maximè ſi illis nihil penitus comedatur iudicant, vt parient quadraginta dierum ieiunio, in quo non continuatis diebus ieiunetur. Ita Aloiſius Nouarin. *Schediaſm. Sacro-prophan. lib. 8. cap. 16. num. 84.*

6 Nec quod biduo Apoſtoli ieiunauerint, *cap. Sabbato, de conſecrat. diſt. 3.* ibi: *Nam vtique conſtat Apoſtolos biduo iſto & in mærore fuiſſe, & propter metum Iudæorū ſe occultaſſe. Quod vtique non dubium eſt in tantum eos ieiunaſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo Sacramenta penitus non celebrari.* Et plerique fideles in primitiua Eccleſia, qui à paraſceue vſque ad Auroram Dominicæ reſurrectionis nullum guſtabant cibum. Vt Sanctus Dionyſius Alexandrinus obfirmat his verbis: *Siqui autem non modo non tranſmiſsis, ſed ne ieiunatis quidem, vel etiam in delicatis, opipariſque conuiuijs conſumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos, eoſque ſolos extremos dies cum venerint, illi à ſe cibo non guſtato tranſmiſsis paraſceue, & Sabbato, magnum quid & egregium ſe facere exiſtimant, ſi ad Auroram vſque permanſerint: Non exiſtimo eos ex æquo certamen ſubijſſe cum ijs; qui ſe pluribus diebus prius exercuerunt.* Refert idem Aloiſ. Nouarin. *dicto lib. 8. c. 22. num. 118.* Et fieri ſolitum à nonnullis his temporibus paſsim obſeruatur, qui huius bidui ieiunium *el traſpaſſo* vocitant.

Hoc inquam minime ſuperiora infringit, quia vt *in dicto cap. non dico,* ad finem admonet doctiſsimus Turrecremata, licet duobus diebus continuis non ſit abſtinendum à cibo, propter defectum naturæ; tamen vbi non timetur huiuſmodi defectus non eſt peccatum tanto tempore ieiunare: Si fiat ab aliquo prẹſertim aliqua inſpiratione diuina: Sicut multi olim dicantur ieiunaſſe duobus, vel tribus diebus ſine cibo, quibus nec audacter fecerim ſi Apoſtolos ipſos adſcripſerim, vtpote cœteros meritis & ſanctitate præcellentes. Quo referendum videtur ſcriptum à Philone Iudæo, *lib. de vita contemplatiua.* Aegyptiacos Patres, in 7
Eremo, qui maximis ieiunijs carnē macerabant, ad ſextam diem ieiunos manſiſſe; ſed tamē nunquam hunc terminum pertranſiſſe. Et alia quorum memoriam fecit Federic. Bonauent. *de octomeſtr. part. lib. 6. cap. 62.* Et nouiſsimè eximiæ literaturæ vir & amicus noſter D. Franc. de Cuenca *in Scholijs ad commandæ inſtrum. clauſ. 33. à num. 33.*

Vnde ſubinfertur, nequaquam à 8
mortali excuſandos immaniſsimos Iudices, qui vt facilius veritatem, & vt proprius dicant, quam ipſi veritatem optant tormentis extorqueant, non antea miſeros de crimine notatos quẹſtioni exponunt, quam prius intolerabili inhedia vltra viginti quatuor horas cruciauerint. Res quippe vt iniquiſsima, & Chriſtiano iudice prorſus indigna. Etenim ſicut torquendus non debet teneri ligatis manibus per ſpatium temporis ante torturam, vtpote admonet Proſperus Farinac. *prax. criminal. tom. 1. quæſt. 38. n. 37.* Quia 9
plus patitur in eiuſmodi ligatura, quā in ipſo æquleo: Nec exquiſitis inſolitiſque

litiſque cruciatibus, etiam in atrotioribus affligi poteſt, vt idem exclamat *ibidem num.* 55. *& ſeqq.* quanto rectius dicendum erit prædictum longiſsimæ famis, quaſi tormentorū immane præludium penitus à foro exulandum, & non niſi graui culpa poſſe à iudicibus experiri. Maximè cum hæc potus &
10 cibi carentia ſit tormentum & quidem immaniſsimum, truculentius quam gladius belli, aut peſtis, vt inquit D. Hieronym. *ſuper Amos, lib.* 3. Et nonnullis oſtendit Ioan. Baptiſ. Pontanus *de aliment. cap.* 1. *num.* 1. & Mart. Colerus *ſimili tract.* 1. *cap.* 1. *num.* 12. vnde Carrer. *in praxi de tortura*, §. *circa tertium, num.* 24. inquit, *tormentis extractam illius confeſsionem videri, cui eſus, & potus carceribus fuit denegatus*, conſentit Mart. Coler. *dicto lib.* 1. *cap.* 43. *num.* 84. Aſſerens inhedia tortum confitentem ſe hoc, vel illud admiſsiſſe, ſibi non præiudicare, niſi ad fuerint ſufficientia indicia ad torturā, & in confeſsione poſtea ſponte, & liberę eduliorum facta copia perſeuerauerit, ex Bart. *in l.* 1. §. *Diuus Seuerus, n.* 2. *ff. de quæſt.* Angel. dę Aretio *tract. de malefic. verb. quod fama publica, num.* 99. Chil. Konig. *in Proceſſ. cap.* 2. *num.* 22. At tormentum vnum poſt aliud, nullo interiecto ſpatio, infligi prohibetur, vt poſtmodum conſtauit.

Cæterum vt cibi hæc indigentia, ſpatio viginti & quatuor horarū torquendum, vtpote ad internetionem vexat; ita & earundem horarum quies, & laxatio poſt eculeum ita reficit, & præteritæ quæſtionis metum excutit, vt vel hac ratione elapſo eiuſmodi viginti & quatuor horarum interſtitio, & non antea debeat tortus ratificari, ex doctrina Iacobi Butrigarij *in l.* 2. *C. de cuſt. reorum*, aſſerentis quæſtionē paſſum debere quieſcere ſaltim per vnum diem naturalem poſt torturam, antequam ducatur ad tribunal, vt ratificetur Greg. Lopez *in l.* 4. *verb. otro dia, tit.* 30. *part.* 7. Dueñas *regul.* 1156. *limit.* 3. Iulius Clar. *in prax. lib.* 5. §. *fin. quæſt.* 94. *num.* 1. *ad medium*, Ant. Gomez *tom.* 3. *variar. cap.* 13. *num.* 24. Bobadil. *in polit. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 83. Inſinuat Farinac. *prax. crim. tom.* 1. *quæſt.* 38. *num.* 91. Ioann. Machad. *in Perfect. Conf.* 2. *part. lib.* 2. *tract.* 3. *docum.* 6. *num.* 6. & nouiſsimè P. Petr. de los Angel. *in prax. iud. Regularium, part.* 1. *cap.* 24. & confirmatur dicta, l. 4. ſeptem partiti noſtri iuris ibi: *De que los preſos fueren metidos a tormēto ſegun que de ſuſo diximos, è ouieren dicho lo que ſupieren ſobre aquello porque los a tormentaron, e ouieren eſcrito ſus dichos de ellos, deben los tornar a la priſion do ſolian eſtar antes que los atormentaſſē, e mager que alguno de ellos conoſcieſſe quando le atormentaſſen aquel yerro ſobre que lo puſieron a tormento, non lo debe por ende el juzgador mandar juſticiar luego, mas tornenlo a la priſion faſta otrò dia, e de ſi facet que lo aduzgan otro dia antè el, e decirle anſi, &c.* Formulam ratificandi præſcribit.

Et licet Gregorius *vbi proximè* ſen- 15 tiat, hac lege minime probari tranſcurſum viginti & quatuor horarum neceſſarium poſt tormenta ad ratificationem, ſed tantum eo ipſo die inflictæ quæſtionis reum quieſcere debere, ſequentique adducendum ratificandæ confeſsionis cauſa: Iudicio meo fallitur (liceat ita de tanto viro loqui) quoniam verba illa: *Mas tornelo a la priſion faſta otro dia, e de ſi facet que lo aduzgan otro dia.* De legali die viginti quatuor horarum, cuius noſter ſermo ſunt accipienda: Alioqui tortus v.g. vndecima hora noctis, poſt duodecimam poſſet ratificari, quod nemo dicet, cū rationi ipſi repugnet, qua hæc temporis intercapedo inducta agnoſcitur, videlicet, vt reus depoſita formidine tormentorum, quæ fuit perpeſus, liberius confiteatur, quod ne vix quidē mediocri horarum circulo eueniet. Imò quocunque tempore ante lapſum viginti quatuor horarum ad ratificationem interrogetur, ſtatim à tormento interrogatus videbitur. Argumento *l. quod ait lex.* 23. §. *fin. ff. ad legem Iuliam de adult.* ibi: *Et interpoſitis horis*, quas viginti eſſe oportere, *ſupra Hora* 20. adno-

20. adnotauimus: Cuius teſtimonio & Andr. Carrerius *in indice praxis criminalis, verb. tortura, verſ. adde quod ſi quis*, debere eſſe interuallum de confeſsione ad ratificationem, ideoque illud ſaltim viginti horarum agnoſcit. Vti & feciſſe videtur Vmbertus Locatus *in prax. iudic. Inquiſitor. verb. tortura. verſ. ſolent hic*. Et ſi prorſus illius loci ſcripturam ſuſpectam habeam, proque vigeſimaquarta hora, vigeſimam tantum poſitam crediderim, vt nec male ſequentia demonſtrant, *puta die ſequenti*, & inferius: *Per vnum diem naturalem*. Si ergo die ſequenti ratificationem faciendam edocet, idque ex Bart. *in cap. qualiter & quando 2. de accuſat. & l. 2. de cuſt. reor.* Ioann. Butrig. *in l. 2. C. eod.* Thom. Cormerio *iuris ciuilis Romanis Gallicique, lib. 33. titul. 3. cap. 14.* Igitur poſt viginti & quatuor horas? vti *& in noſtra l. patria* Philoſophandum eadem coniectura ſuadet. Iuxta quem ſenſum praxis admiſit, & vltra antiquiores, Bobadilla *ſupra*, & nouiſsimè Ioann. Machad. *in Perfect. Confeſſ. tom. 2. lib. 6. part. 2. tract. 3. doc. 6. num. 6.* illa verborum ſerie: *Dado pues tormento al reo, ſi confeſsò el delito, diſpone vna ley de el Regno* (4. *ſcilicet titul. 30. part. 7.* vt in margine habetur) *que ſu confeſsion no ſea valida, haſta que eſpontaneamente la ratifique, paſſadas veinte y quatro horas.* Itaque minime audiendus erit Gregor. Lopez dum putat, in arbitrio iudicantis poſitũ an debeat tortus per viginti quatuor horas quieſcere, vel minori ſpatio, ſecundum qualitatem rei, & tormentorum, ita, quod veriſimile ſit tormentorum dolorem, & metum ceſſaſſe; quia vt dixi hoc, vix ante viginti quatuor horas accidere ſolet. Idem ex Angelo & Gandino ſentit Hortenſ. Caualcan. *de brachio Regio part. 3. n. 181* inde concludens, maximè in attrocioribus in arbitrio iudicantis poſitum an ratificatio eadem die, puta poſt quatuor, vel ſex horas fiat. Præſertim vbi confeſſus in tormentis eſſet facinoroſus, & ſolitus talia perpetrare; vel quãdo contra eum fuerunt indicia vrgentia: aut quando eſſet vir fortis, qui vix tortus ſtatim faſſus ſit delictum, quod feciſſe præſumitur: extra quos caſus poſt horas ſaltim duodecim ratificationem faciendam ſentit *in pract. & Theorica teſtium part. 4. num. 158.* Sed id nulla adducta ratione, niſi quia ſatis congruum tempus videtur, vt in Euangelio legitur. Quod quam fuerit improbabile ſatis liquet. Verius tamen exiſtimo quod ſtatim *ibidem* ſubijcit, videlicet, diem & horam ratificationis neceſſarij deſcribendam. Vt an legitimum temporis interuallũ inter torturam & ratificationis ſolemnia interceſſerit, plane ex actis conſtare poſsit.

Si verò citiori ſpatio confeſsionem 13
tormentis extortam reus adprobauerit, nec illi hoc quidquam ad condemnationem officiet; quia non libere, ſed metu potius quæſtionis elicita: Cuius adhuc nondum tranſacto dicto tempore trepidatio durare præſumitur, vt ex communi obſeruat dicta practic. iudic. Regular. *ſupra* & indicat *dicta l. 4.* ibi: *La confeſsion hecha en el tormento, ſino fuere confirmada deſpues ſin premia non es valedera.* Idem enim eſt ratificationem abſque oppreſsione & metu fieri, oportere ad effectum condemnationis, ac debere poſt viginti quatuor horas interuenire; vt in alterius legis Regiæ explicatione adnotauit egregie Bobadilla *dicto loco n. 83.* cum inquit: *Tes de aduertir, que aunque la dicha ley dice, que la confeſsion de el delito ſea hecha ſin premia, es lo miſmo, ſi hecha en el tormẽto ſe ratifica deſpues, paſſadas veinte y quatro horas, ante el juez.* Conducit ſcriptum ab Vmberto Locato *ſupra* ex Claudio Zaneto *in margine practic. Papienſ.* videlicet, quod confeſsio ratificata poſt tormenta, ne videatur facta metu tormentorum, debet ratificari per vnum diem naturalem poſt tormenta, aliàs diceretur facta metu tormentorum, per ea quæ voluerunt Bart. & DD. *in l. 1. §. Diuus, ff. de quæſt.* ex Angelo *in l. 2. C. de cuſt. reor.* & plenius Alex. *Conſil. 93. 3. part.* Quod dilucidius ſtauilitur 14
ſententia

ſententia Graeci Euſtathij *de tempor. & interuall. vbi de primo die num.* 2. Ita aſſerentis: *Ante diem vnum prædicere debet is, qui de aliquo examen habiturus eſt, futurum examen. Ne rei ſubito caſu in metum, ac perturbationem conijciantur*: Sic Baſil. *lib.* 60. *titul.* 50. Legitur etiam apud Attaliatæ *Synopſ. titul. de quæſtionib. ſiue examinibus*: *Ante diem vnum prædicare oportet, futurum examen: Ne Rei ſubito caſu perterreſiant.* A quo nec longe diſtat Paulus noſter *in l. vnius facinoris*, 23. *§. fin. ff. de quæſtion. Cogniturum*, cum inquit, *de criminibus Præſidem, oportet ante diem palam facere, cuſtodias* (ſiue cuſtoditas perſonas quæſtionis habendæ cauſa, ne medicamentis forte tormenti vim eluderent) *ſe auditurum. Ne hi, qui defendendi ſunt, ſubitis accuſationum criminibus opprimantur.* Eſt enim vnius diei ſpatium neceſſarium, vt quæſtionis metu prope conſternatus animus ſiſtat.

Quod item producendum malim ad iterationem torturæ, vt ſcilicet, ſemel illam expertus, non poſsit etiam vrgentiſsimis nobis accedētibus indicijs iterū ante viginti quatuor horas eculeo exponi. Sic Paris de Puteo *de ſindicat. verb. tortura, el* 2. *cap. viſo, de indicijs, num.* 3. Carrer. *in prax.* 2. *tract. de indicijs, §. circa ſextum, de repetitione torturæ, num.* 3. *&* 15. Conrad. *in*
15 *pract. de neg. crim. num.* 31. *verſ. ſed non vltra.* Franc. Perſonal. *tract. de indicijs & torm. num.* 83. & ex his Farinac. *dicta quæſt.* 38. *num.* 103. Vbi ex communi reſoluit torturam, alia diuerſa die eſſe repetendam. Idem ſentit Anton. Gomez *tom.* 3. *variar. cap.* 14. *n.* 27. & Machad. *ſupra, num.* 7. Luculenterque euincitur apud noſtros *ex dicta l.* 4 *partitæ illic*: *Puedenlo meter a tormento, aun dos veces en dos dias repaitidos.*

16 Mortuus etiam, vt & id notem, nō ſolet ſepeliri niſi elapſis viginti quatuor horis, teſte experientia, & Creſcentio *deciſ.* 13. *de reſcript.* inde inferens; quod teſtibus deponentibus certa hora vidiſſe aliquem deferri ad ſepulturam, veriſimiliter à communiter accidētibus debet intelligi, obijſſe per plures horas antea, ſaltim viginti quatuor. Eſt igitur hæc, vt vulgaris, & vetuſta aſſuetudo ſi Ciceroni fidem habeas, maxime *pro Cluentio*: *Eo ipſo die*, inquit, *puer cum hora vndecima in publico valens viſus eſſet, ante noctē mortuus, & poſtridie ante lucem conbuſtus eſt.* Idque nimia celeritate, vt Sueton. *de funere Othonis, & celeriter & paruo* 17
cultu (*nam ita præceperat*) *funeratus.* Erat enim inopinatæ mortis, & acerue quaſi ſolemne breuis tumulatio. Sic Ioann. Kirchmannus *de funerib. Romanor. lib.* 2. *cap.* 1. *Nam publica tantū & indictiua funera totidē poſtulaſſe dies* (nouem, ſcilicet, vt mox conſtauit) *videntur*: *non autem tacita vel acerba, in quibus plerumque omnia raptim fiebant*: *Nec ideo tot dierum ſpatio opus.* Publica 18
enim funera non niſi poſt nouem dies ducebātur, vti egregie Iacob. Guther. *de iure Manium, lib.* 1. *cap.* 16. Qui apud maiores, inquit, *vbi quis extinctus eſſet, diebus ſeptem domi illius corpus aſſeruabatur & curabatur, labando, vngendo, oſculando, complorando, conclamādo.* Octauo die funus procedebat & corpus incendebatur, nono ſepeliebatur. Et ſi qui ludi in mortui honorem fierent, ab eo nouendiales ſunt appellati. Hinc nouendiales illæ feriæ apud Conſultum *in l.* 2. *&* 3. iuncta Accurſij explicatione, *ff. de in ius vocando*, apud Imperatorem *Authent. vt cum de* 19
appellat. cognoſcitur, §. hæc autem collat. 8. *Auth. ſed neque, cap. de ſepulchro violat. Nouel. Iuſtinian.* 115. Et apud noſtros *in l.* 1. *titul.* 13. *part.* 1. *l.* 13. *titul.* 9. *part.* 7. Quibus omnem exactionem contra defunctum ipſius que hæredes per nouem dies ceſſare præcipitur. Obſeruant Ioann. Gutier. *de iuram confirm. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 18. Didacus Perez & Padilla quibus nouiſsime conſentit D. Ioann. Franc. de Cuenca *in Scholijs ad inſtrum. comandæ gloſſ.* 26. *num.* 85.

Et iuuatur ſuperior ſentētia ex Rebuffo, *titul. de ſententijs prouiſionalibus in præfat. num.* 47. *verſ. ſumptum intelligere*

ligere debemus, & Polidor. Ripa *de no-*
cturn. tempore, quæſt. 92. *num.* 1. Vbi
ſolent, inquiunt, mortui in veſperis,
noctu cuſtodiri, vt altero aduenıente
dıe ſepulchro condantur. Et ſi eo re-
torqueant vt noctu mortuos ſepeliri
permiſſum negent. Ex quo infert ibi-
dem Rebuff. *num.* 51. illi non eſſe pa-
rendum, qui velle noctu ſepeliri teſta-
tur. Cum quia Eccleſiæ conſuetudo
aliud admiſsit; Tum quia populi pre-
cibus & orationibus careret, quas
proculdubio ſi interdiu tumularetur
fuiſſet conſecuturus. At hoc quam ſit
vaniſsimum facile conſpicitur, quo-
niam nulla aut lege, aut conſuetudine
Eccleſiæ nocturna funera prohiben-
tur; Imo frequenter nobilium qui in
egeſtate decedunt, eo tempore fiunt;
Et ſi antiquas ciuiles leges attēdimus,
noctu fieri neceſſario præcipiebantur,
teſte Alexandro ab Alexandro *dierum*
genial. lib. 3. *cap.* 7. ibi: *Idque noctu &*
obſcura luce: Ideo ardentes faces adhibe-
bant. Nam die funus efferre, vetuſto mo-
re non licuit: Quod Demetrius Rex ca-
uit edicto, vt ante lucem, vel poſt crepu-
ſculum efferantur corpora: Die vero non
liceret refert Cælius Rhodigin. *lib.* 17.
cap. 19. & Tiraquel. *in dict. locum*
Alex. litera N. vbi cum Seruio notat,
inde permanſiſſe ritum vt mortuos fa-
ces antecedant, quo & nunc vtitur
Eccleſia. Quod ſi nullo diuiniori ni-
tatur principio, haudquaquam exau-
diendus Rebuff. *ſupra* illum de hæreſi
ſuſpectum exiſtimantem, qui diſpone-
ret fore ſine lumine ſepeliendum, quia
hoc eſſet contra bonos mores, & lau-
dabilem Eccleſiæ ritum, qua de re vi-
dendus Iacob. Menoch. *de præſ. lib.* 6.
præſ. 45. *à n.* 41. *verſ. Nonum eſt ſignum.*

20 Sed vt cœptum proſequamur, ve-
reor tamen ne hæc præſumptio, qua
mortem ſupponimus funus præcedere
ſaltim viginti quatuor horis, noſtris
legibus reijciatur, quibus dies mortis
& funeris pro vno, eodemque ſcribi-
tur. Vnde cum *dicta l.* 1. *titul.* 13.
part. 1. Nouemdiales induciæ hæredi-
bus à die conditi corporis indulgean-
tur, ibi: *Faſta nueue dias deſpues que*
fuere ſoterrado. Cæterum *in dicta lib.*
13. *titul.* 9. *part.* 7. à die mortis, expreſ-
ſis illis verbis conceduntur: *Faſta que*
paſſen nueue dias deſpues que el finó. Sic-
que vel Regias ſanctiones quo ad exor
dium eiuſmodi feriarum diſsidere cre-
dendum erit, vel ſaltim nullum inter-
ceſsiſſe diem inter mortem & ſepul-
chrum, ſed vtrumque eodem acci-
diſſe.

At ego neutrum admitto, certius 21
arbitror ſemper, omnique tempore
dictas horas interfuiſſe ante humatio-
nem. Vt iure & nunc ita diſponi ex-
optat noniſsime D. Franc. de Cuenca
vbi proxime *clauſul.* 33. *num.* 27. idque
his elegantiſsimis verbis: *Ob hoc in-*
conueniens iure decernendum fuiſſet; ex-
tinctos repente, per diem ſaltim integrum
nec ſepeliendos, neque ornatu funeſto ope-
riendos eſſe, ob quam & maioris tempo-
ris expectationem Lazari reſurrectio à
Iudæis calumniari non potuit, quod mi-
raculum, miraculorum fuiſſet portentū,
non ſolum tempus, ornatus funeſtus, ſed
fœtor ſpirans è corpore Lazari plene oſtē-
tarunt. Longiori tamen ſpatio nec ad
petitionem creditoris, cadauer debi-
toris inhumatum detineri permittitur.
Reipublicę enim quam maxime intereſt
defunctorum corpora citiſsime man-
dari ſepulturæ, ne fœtorem excitent,
& peſtem, aut alios morbos, argumēto
l. 3. § *Diuus, ff. de ſepulchro viol.* ob-
ſeruat multis Matthias Colerus *de*
Proceſſ. execut. part. 1. *cap.* 6. *num.*
116.

Ex legibus tamen adductis potius
elicio duplicem diem obitus ſcilicet,
& ſepulturæ pro vna vſurpari ad effē-
ctum computandi nouēdiale illud ter-
minum intra quod hæres, vel de fami-
lia nequit conueniri. Sicque fictio-
ne quadam tunc mortuum teſtatorem
dici cum ſepelitur; non quia viginti &
quatuor horis antea non deceſſerit, ſed
quia elapſo dicto tēmpore incipit qua-
ſi certo ſciri illum defunctum: Deti-
netur ergo hoc ſpatio inhumatum ca-
dauer experiendi cauſa, an verè ſit exa-
nime Ne fortè nimium feſtinan- 22
do ſepulturæ traddatur, qui animam
nondum

nondum omnino expiraſſet, vt ex Seruio *lib. 5. Aeneidor. Virgilij* refert Ioann. Kirchmannus *dicto cap. 1.* Igitur meritò duo iſti dies mortis, ſcilicet, & ſepulturæ, inſtar vnius habentur iure noſtro. Quod nec inauditum, aut inuſitatum videri debet, cum etiam Ca-
3 nonicis ſanctionibus habeamus electionem Epiſcopi, quæ poſt obitum quieſcentis fieri poteſt, *cap. Epiſcopo 4. cap. Epiſcopo 5. 8. quæſt. 1.* non niſi poſt ipſius illationem in ſepulchrum exordiendam, *cap. nullus 8. 79. diſt.* Quod idem & in Regis electione facienda iure noſtro occurrit. Etenim cum *l. 9. prœemij vetuſtiſsimi fori iudicum*, ab ipſa hora præmortui Principis facultas ſucceſſorem nominandi concedatur; id iam ſepulto anteceſſore exequendū notat *ibidē* Alphonſ. Villadiego, *num. 24.* ex Baldi doctrina *in dicto cap. Bonæ Memoriæ.*

24 Succedat nunc & alia inſpectio iuris noſtri, quo in pœnam moroſi debitoris inducitur reum executum, & intra viginti quatuor horas non ſoluentem, teneri etiam ad debiti partem decimam inſuper Officiali exequenti perſoluendam in pœnam commiſſæ moræ, *l. 21. 22. & 23. titul. 21. lib. 4. Recopil.* obſeruat Azebed. *in l. 18. eiuſdem titul.* Bobadil. *in polit. lib. 5. cap. 2. num. 25.* Amator Roder. *de execut. cap. 7. num. 30.* Ioann. Gutier. *lib. 1. pract. quæſt. 33.* Parlad. *rerum quotid. lib. 2. cap. fin. 6. part. §. vnic. num. 28.* Villadiego *in polit. c. 2. n. 94.*

25 Quod ita ſubaudiendum eſt, ſi loci cōſuetudo eiuſmodi decimæ exactionem admittat, *l. 7. dictò titul. 21.* vt in Curia Regali vigere probat *ibidem.*

26 Quæ vtique viginti quatuor horæ ab illa computandæ ſunt, qua fuit executio inita, ſiue contracta in perſonā vel ad domum ſi debitor fuerit abſens. Quandoque hac ſola ratione, vt alibi notauimus, Tabellioni ſub grauiſsimis pœnis iniungitur obligatio adſcribendi horam factæ executionis, *dicta l. 21.* ibi: *Y el eſcriuano ante quien paſſare aſsiente la hora en que anſi ſe hiciere la dicha execucion, para que ſe vea y entiēda, quando ſe cumple y acaba el dicho dia natural*, probat item *l. 30. eiuſdem titul.* meminit Azebed. *ſupra ante num. 1. & iterum num. 6.* Amator Roderic. *vbi ſupra num. 28.*

Si verò debitor intra præfatum horarum ſpatium creditoris ſatisfactionem oſtenderit, proculdubio decimā excuſauit, vt *dicta l. 22.* continetur ita: *Mandamos que moſtrando el deudor contenta de la parte dentro de veinte y quatro horas, nō ſea obligado a pagar la decima: Y que lo diſpueſto en las decimas ſe entienda en otro qualquier derecho de execucion.* Quod ſic intelligendum meritò arbitratur Gutierrez *vbi proximè*, etiam ſi non realis, vel in pecunia ſatisfactio fuerit, ſed quod creditor dicat intra dictas viginti quatuor horas, *que ſe da por contento y pagado*, quamuis nihil receperit, & appareat dictam confeſsionem extortam precibus & importunationibus debitoris, vt decimę ſolutionē excludat. Etenim verbum *contentamiento*, quo lex noſtra vti- 28
tur, quó quomodo animo ſaciatum complectitur, etiam ſi nihil acceperit. Vt huius vocis proprietatem explicans Ambroſius Calepinus apud Paſſeratium *verb. contentus.* Neque enim, inquit, contentus is dicitur, qui continet, ſed qui nihil deſiderat. Qua in re nec hæſitationi locus manet attentis verbis *ipſius capituli Curiarum Matriti, anni 1582.* a quo dicta *l.* fuit deſumpta; quibus id planè oſtenditur, maximè in precibus; quarū ſeriem recenſet Azebed. *in dict. l. 17. num. 5.*

Similiter etiam decimæ ſolutionem 29
effugiet debitor, qui nondū tranſactis dictis horis, debitam quantitatem iudicis auctoritate apud publicum ſequeſtrum, ſeu aliam legitimam perſonam depoſuerit: Dum tamen proprijs ſumptibus intra tertium diem notum id ſuo creditori fecerit, vt expreſſe definitur *dicta l. 23. titul. 21. lib. 4. Recop.* hac verborum ſerie: *Mandamos que depoſitando el deudor dentro de veinte y quatro horas, deſpues que fuere requerido la deuda porque es executado, en perſona lega, y abonada, ante vn Alcalde, y en ſu*

auſencia ante vn Regidor, y no ante otra perſona, quede libre de pagar decima, ni otro derecho de execucion, conque a ſu coſta, dentro de tercero dia, deſpues de hecho el depoſito, lo haga ſaber a la perſona, a cuyo pedimiento es executado: Lo *qual todo ſe entienda no auiendo obligacion de hazer la paga en algun lugar particular.* Tunc enim niſi depoſitum fiat loco deſtinato ſolutioni nil proficiet, nec ad decimæ excuſationem. Si verò intra prædictum ſpatium creditori, iudici, aut officiali exequenti debitum obtulerit; & vel quia accipere recuſarunt, aut dùm numeraretur vltima termini hora excurreret, proculdubio à decimę ſolutione liberaretur, vt expendit Villadiego *ſupra*.

30 At nouioribus ſanctionibus Catholicorum Principum Philippi III. & Philippi IV. quæ iam diu præfatis Curijs Matritenſibus fuerat enixè efflagitata, nec obtenta, productio vigintiquatuor horarum ad ſeptuaginta & duo, ſiue ad triplicem diem naturalem, fuit vtiliſsimè benignèque indulta, *audi l. 30. dicto titul. 21. nouioris recollect. Queremos y es nueſtra voluntad, que en las execuciones que ſe hizieren en qualeſquier Ciudades, Villas y lugares de eſtos nueſtros Reynos y Señorios, por qualquiera de nueſtros Alguaciles, o otras juſticias, para lleuar las decimas de ellas, ſea neceſſario que ayan de paſſar, y paſſen ſetenta y dos horas, que ſe quenten deſde en la que ſe trabare la dicha execucion, &c.*

31 Hac ergo nouiſsima deciſione exiſtente, quæ & antiquioribus in eo conſentit, quod præſcriptum horarum ſpatium ab illa eſſe calculandum præcipit, quæ fuit executio facta; itavt eadem hora tertij diei, ſi creditor non fuerit ſatisfactus, incipiat decimæ deberi: Dubitatio occurrit vbi plura ſunt Horologia, cui ſtandum ſit quo ad hunc effectum, an primo ſonanti, vel poſteriori? Hanc queſtionem egregie digerit Caſtel. de Bobadilla *dicto lib. 5. polit. cap. 2. num.* 25. cuius verba cum maxime inſtituto noſtro conueniant, multaque definiant, transſcribere non verebor:

De paſſo tocarè a qui, hæc ſunt, *lo que ſe me ofrecio ſiẽdo Corregidor en la Ciudad de Soria, que auiendoſe pregonado la reſidencia a cierta hora, y cumpliendoſe el termino de ella a la miſma hora de el vltimo dia de los treinta que la ley aſsigna para eſto, preſentò vn vecino ciertos Capitulos contra mi anteceſſor, dada ya la hora de vn relox; y eſtãdo por dar de los otros: y yo no quiſe admitirlos, porque de momento a momento ya ſe auian cumplido los dias, y termino de la ley, y paſſados aquellos, como diximos en el capitulo precedente, y ſe verà en el ſiguiente, queda præſcripta la acciõ contra los reſidenciados: Y aunque* 32 *para euitar calumnias y controuerſias ſeria vtil admitir la querella y capitulos, pues de otro relox reſta por dar la hora; y conuiene a la Republica ſaberſe y caſtigarſe los delitos: pero porque el acuſar es odioſo, como queda dicho, y ſe ha de reſtringir, y no ampliar, y al capitulante que eſtuuo en el pueblo, no le ha de aprouechar ſu dolo, y toda diſpoſiciõ y acto ſe entiẽde de la primera vez: Digo, que tãpoco los admitiera agora: porque aunque a la republica conuenga el eſcarmiento de las culpas, entiendeſe por la orden y forma, y en el termino eſtatuido por derecho; paſſado el qual, queda præſcripta el accion, y el officio de la juſticia para el caſtigo de ellas: y en eſta duda ſe de be hazer vna diſtincion: O el auer dado la* 33 *hora es fauorable al reo, el qual en duda ha de ſer fauorecido, como es para no demandarle, ni capitularle al fin de el termino, y con malicia: y en tal caſo baſta verificarſe el cumplimiento del, con auer dado la hora de vn relox, porque para euitar la conſequencia, baſta dar inſtancia de vn acto. Ya eſte propoſito haze vna ley de el Reyno que dize anſi:* Y ſi aquel querelloſo no querellò en aquel tercero die deſpues que vino a la Villa, no le deuen oyr ſu querella, in perquirirſela eſcriuirſela, *l. 23. titul. 3. lib. 6. non recollect. O es odioſo el auer dado* 34 *la hora, como lo ſeria para cobrar la decima de el executado, no contentando a la parte en las veinte y quatro horas; o para quedar rematada la renta* 35

Real,

Real, o hecha la venta judicial aplazada haſta tal hora, para pagar la multa el que no viniere al cabildo, o a la audiencia a tal hora, o para pedir las armas al que fuere tomado con ellas a tal hora: En eſtos y otros caſos, en que ſe ſigue daño, o pena de auer paſſado el termino abria lugar prorogarle de vn relox a otro.

36 Itaque opinio Bobadillæ, quæ ad decimæ excuſationem vltimo horologio ſtari oportere docet, veluti & in cæteris rebus odioſis, proculdubio iuri conſona videtur. Maximè ſi repetas, quæ in ſimili quæſtione de Officio diuino ſcripſimus *ſup. hora vigeſima*, vbi & illud commune ex quam plurium ſententia tradidimus habere ſe plura horologia, vtpote plures opiniones probabiles, quarum alteram quilibet in proficuis, & fauorabilibus, vt culpam effugiat tute ſequi poteſt, alijs relictis conſentit Bobadillæ dictis elegans Parladorij locus, *quotid. quæſt. poſt ſex quicenturiam, quæſt.* 9. *num.* 10. Sed illius ſententiam eo ſolummodo veram reputans, vbi duo tantum horologia ſunt in oppido; nam ſi multa extiterint in oppido horologia, idem quod ĩlẽ teſtibus pronuntiandum credit, vt nempe ſequatur fidem illorum, quæ numero vincunt, & certiora eſſe ſolent. Nec irridendum, inquit, quod crepitaculorum rationem habeamus; tanquam iuriſprudentiæ Maieſtatem dedeceat eiuſmodi tractare quiſquilias. Enim verò licet iuriſprudentiæ ampliſſima ſit Maieſtas, vt quæ rerum diuinarum, atque humanarum ſit ſcientia: At ipſa nec minutiſſimas res pertingere dedignatur, vt eſt videre, cum aliàs *in §. Gallinarum, inſtit. de rerum diuiſione, l.* 1. *ff. ſi quadrupes.* Ex Alexandrum noſtrum legimus de Aſino edidiſſe Conſilium, quod habetur, *vol.* 1. *Conſil.* 13. Quid quod hæc quæſtio de Horologio ad multa vtilis eſſe poterit: Veluti cum agitur de retractu rei familiaris, vel de decima executionis; & ad aliàs permultas iuris quæſtiones. Hæc ſatis ad rem Parlador.

37 Non ita facilis negotij erit perquirere, an extra pars temporis ſeptuaginta duo horarum, quæ in diem incidit ſolẽnis ſupplicationis, publicęque proceſsionis, aut alterius extraordinariæ lętitiæ, debeat in dictas horas cõputari, vel de illis deduci ita, vt executatus, qui die ſequenti, debitum ſoluit liber maneat, etiam à decimæ præſtatione? Multa ſunt quæ hinc inde quęſtionem ancipitẽ reddant, nam pro imputatione feſtiui diei in terminum, facit *l.* 1. *§. nunciat. ff. de oper. noui nunc. & l. Miles* 11. *§. ſexaginta, ff. ad l. Iul. de adulter.* Vbi feriarum dies nullam præſtant excuſationem quominus aliquid, quod abſque Prætore exequi licet, præſtituto tempore fieret: ergo nec iuuabũt non ſatisfacienti debitori, cum ſolutio ex illis ſit, quæ iudicis præſentiam, vel auctoritatem nõ requirunt, vt expreſſe Guid. Papæ *quæſt.* 205.

Deinde quia cum debitor pręuidere 38
potuiſſet futuram ſolemnitatem in termino dictarum horarum, debuit rem ita diſponere, vt antecedenti tempore, & ante impedimentum ſolueret. Quod ſi non fecerit in mora eſſe videtur, & quidem inexpurgabili, etiam ſi ſtatim poſt feriatum diem ſoluat, argumento text. *in l.* 2. *§. ſi quis tamen cum poſſet, ff. ſi quis cautionib.*

Item quia vbi finis temporis ad ali- 39
quid ſtatuti incidit inferiatum, etiam eo poteſt res peragi, ne ex lapſu damnum ſequatur, *l. Pomponius* 13. *§. arbiter. l. ſi feriatis*, 36. *ff. de recept. arbitris.* Igitur qui eo non ſoluit cum potuiſſet, meritò decimam inferet, nec ab eo facta poſt terminum ſolutione liberabitur.

Pro excluſione quoque ſiue dedu- 40
ctione dictæ ſolemnitatis à termino duo & ſeptuaginta horarum nec leuiora inſiſtunt. Vrget feſtorum ſolemnitas, quæ tanta eſſe debet, vt ab omni opere ſit quieſcendum, *cap. placita* 15. *quæſt.* 4. *cap. decreuit* 20. *quæſt.* 5. Maximè à forenſi & iudiciali, *vt per integram cauſam* 15. *quæſt.* 4. *cap. licet, cap. conquæſtus, de ferijs.* Si enim his diebus nil agi oportet, ergo nec ſoluere? Cui enim imputari poterit quod non fecerit,

fecerit, quod facere non debebat? Aut cui ex hac cauſa non ſoluenti, ſi protinus ceſſante impedimento ſatisfecerit, non ſuccurretur?

41 Præſertim ſi iuris eſſe conſtituti expendam citatum, vt intra certum diem compareat, excuſari ſi feriatus dies ſit, *l. 2. §. 1.* ibi: *remittit pœnam non cōparenti, quia dies feriatus fuit, ff. ſi quis in ius vocat.* vbi Bartol. Abbas *in cap. conquæſtus, num. 21. & ibidem* Matth. Collerus, *num. 22. de ferijs*, Marant. *de Ordine iudic. part. 6. vers. citatio, num.* 120. & Hortenſ. Caualcan. *de brachio Regio part. 6. num. 534. in fine*, vbi ideo infert, quod ſi Fiuizanenſis v. g. teneatur comparere in ciuitate Florentiæ intra decem dies continuos poſt appellationem, & cum in tempore Florentiæ aduenerit, inibi quaſdam ferias ſeruari repererit, & ſic intra decē dies audiri nequiuit, adeo quod impeditus ex eo, quia ob ferias nequiuit audiri, nec legitime comparere, ad ſe præſentandum coram iudice appellationis; adhuc tranſactis ferijs locum eſſe cōparitioni, dummodo prima die iuridica ſequenti immediate poſt dictas ferias ſe legitime præſentet, & compareat coram iudice appellationis. Iuxta ſententiam alterius Caualcani *deciſ. 27. num. 24. & 25. part. 1.* Bart. *in l. 2. num. 4. C. de tempore ad appel.*

42 Quibus conſequens eſt diem impedimenti, non computari in termino, *l. quibus diebus, 40. in princ. ff. de Condit. & demonſtr.* ibi: *Quibus diebus vicinus tuus te via publica, cum ad parēdum conditioni ire velles, ire prohibuerit, nec perteſtaret quominus agendo ob calūniam eum ſubmoueas: Hi dies conditioni non imputabuntur*: Ergo nec dies publicæ lętitiæ in ſpatio dictarum horarum; imò liberum erit debitori, eo elapſo creditori ſoluere, vt decimæ præſtationem euitet.

43 Et demum ex mente *dictæ l. Regiæ*, quæ ſeptuaginta & duas horas ad ſolutionem præſtat debitori conuento; quæ niſi liberæ permittantur, integræ dari non videntur. Liberæ enim minime dicuntur, quando omnibus non licet ſoluere ob feſtum. Nam quod obijcitur potuiſſe debitorū primis horis debitum offerre, hoc leve eſt, & aduerſante *dicta l. Regia* proponitur. Cur enim ipſa ſeptuaginta & duas horas concedit, ſi non impune liquit primis ceſſare, & inſequentes horas diligentiam ſoluendi reijcere?

Hæc ſunt momenta rationum, quibus ſimilem illam quæſtionem diſcutit 44 prolixiori calamo doctiſsimus Annæus Robertus *rerum iudicat. lib. 4. cap. 15.* ſcilicet, an præcipiente lege municipali conſanguineum, cui res cauſa retractus ſententia fuit adiudicata, teneri intra vigintiquatuor horas pretium ſoluere, ſub amiſsione iuris; ſi executio dictæ ſententię inciderit in tempus ſolemnis ſupplicationis, vel publicæ proceſsionis, matutinum diei ſpatium, quod proceſsioni & ſupplicationi deſtinatum fuerat, in illas viginti & quatuor horas imputari deberet; an verò æquius eſſet deduci tempus illud, nec in vigintiquatuor horas imputari? Quo caſu liberum foret reliquo diei ſpatio, velut durantibus adhuc vigintiquatuor horis, pretium ex lege retractus, vel exſoluere, vel ſolemniter conſignare? Qua in quæſtione ſenatum cenſuiſſe obfirmat conſignationem, quæ poſt ſupplicationis, & proceſsionis publicæ ſolemnitatem pomeridiano tempore facta fuerat, legitimam, & congruo tempore factam videri. Ideoque rem conſanguineo retractus iure adiudicaſſe.

At in propoſito fœdere diſtinctionis dictam ambiguitatē ex mente Annæi Roberti, & ſenatus componendā cenſeo. Aut enim debitū proquo fuerat facta executio eius erat qualitatis, vt non rectè niſi obſignatione publica & iudiciali intercedente ſolueretur: Aut eius, cui priuata & particulari ſolutione fieri ſatis potuerat? Priori caſu dubio procul exiſtit, tempus publicæ letitiæ, & feſtiuitatis deducendum fore à termino dictarū duo & ſeptuaginta horarum, ac proinde ſolutionē eò tranſacto factum proficere ad decimæ eluſionem, vt meritò ſenatus apud 45

Rober-

Robertum iudicauit; quia conſignatio legitima, veluti ipſe aduertit, non priuati alicuius confeſsioné, ſed actuarij publici, aut eius qui ad recipiendas conſignationes edicto publico præpoſitus eſt, agnitionem & ſingrapham requirit. Qui quidem ob publicam lætitiam & feſtiuitatem domi non ſolent continere.

E conuerſo ergo ſi priuata ſolutione potuit debitor creditori ſatisfacere, nil eſt quo poſsit iuuari ad excuſationé decimæ, ſi intra dictum terminum ſeptuaginta duo horarum non ſoluit; cum etiam die feriata facere potuiſſet, vt ex dictis palá euincitur. Nam quod poſtea, id eſt, ſtatim elapſa feſtiuitate ſatisfecerit, nil prodeſt hoc caſu, quo non admittitur moræ purgatio. Igitur indubitanter decimam debebit.

46 Cui & per quã ſimilis eſt diſtinctio, qua penè eadem quæſtione vtitur Petrus Caballus *reſolut. criminal. cent.* 3. *caſu* 24. *num.* 14. ſcilicet illa ſtante municipali lege, quod non deſcripti in ordine militari, deferentes arma prohibita puniantur certa pœna pecuniaria, quam niſi intra menſem ſoluerit, condemnentur ad triremes: an ſoluens vltima hora termini, qua Camerarius cui tradenda pecunia, non erat in officio, incidat in dictam triremium pœnam? Vbi licet quoad aliàs pœnas negatiuam partem veluti iuri conformé defendat, in corporalibus id quidem attenta æquitate negat, quæ ſuadet, vt dummodo intra præfixum terminum, quacunque hora, etiam intempeſtiua facta ſolutio releuet; Quod humanius eſſe concludo.

47 Aliud enim quod proficuè ſatis noſtro iure cauetur in *l.* 13. *Tauri, hodie l.* 2. *titul.* 8. *lib.* 5. *Recopil.* adnotemus. Nempe filium non aliter editum naturaliter, nec abortiuum præſumi, quam ſi viuus totus in orbem prodierit, & ſaltim per ſpatium viginti & quatuor horarum naturalium in vita permanſit, cœleſtemque, ſacra ablutione, fuerit conſequutus. Hæc ſunt verba: *Por euitar muchas dudas, que ſuelen ocurrir cerca de los hijos que mueren recien nacidos, ſobre ſi ſon naturalmente nacidos, o ſi ſon abortiuos; ordenamos y mandamos, que tal hijo ſe diga que naturalmente es nacido, y que no es abortiuo, quãdo naſcio viuo todo, y que alomenos deſpues de nacido viuio veinte y quatro horas naturales, y fue baptizado antes que murieſſe.* Notant hic pœne omnes Gloſſographi, vti & inſucceſsibilem eſſe, patriſque teſtamentum non rumpere, ſi poſt ipſius mortem naſcatur, & intra præfatas vigintiquatuor horas deceſſerit: Vt & nos meminimus *tract. de ætate ad omnes humanos actus requiſita anno* 1. *quæſt.* 7. *per totam*, vbi hac de re exactius egimus.

Diſerte ſane & apte additũ eſt (ſub- 48
iungit Alphonſus Carrança *in Scholijs ad dictam l.* 13. *Tauri num.* 9. *ad calcem diſputationis de partu pag. mihi* 683.) à legislatore noſtro verbum illud, *naturales* cum de horis loqueretur, vt comprehenderet tam horas diei, quam noctis, de quibus *in l. ideoque* 7. *ff. de vſucap. & vſur. l. a qua ætate,* 5. *ff. de teſtam.* (quæ inde diurnæ & nocturnæ appellantur *in l. capite quinto* 25. *ff. ad legem Iuliam, de adult. l.* 2. *ff. de aqua quotid. & æſtiua*) ita vt vigintiquatuor horæ continuæ, ſint ab editione partus ad ſubſequutam eius mortem.

Sed cui hoc mirum non videatur, virum ita celeris ingenij ſic inaduertenter locutum, vt ad neceſsitatem continuationis horarum dictum verbum *naturales* retulerit, quaſi dari poſſet vita diſcontinua, aut alternis horis viuens. Qui enim viuit, neceſſario cõtinue & vna ſerie id faciat operæ pretium eſt, nemo mane vitam ducit, & veſpere intercidit, vt alio die iterum viuat. Neque enim naturale horæ cõtinuæ dicuntur, ſed æquales. Habeo fideliſsimũ teſtem ex Aſtrologis Franc. 49
Barocium *Coſmographiæ lib.* 3. *cap.* 2. *paulò poſt initium*, his verbis: *Similiter diuidendo diem naturalem ſiue longus, ſiue breuis, in duodecim partes æquales, in totidemque noctem, alia quædam ſpecies horarum nobis oritur, quæ naturales appellantur, quia duodecim partes diei naturalis ſunt, & eo quod natura rerum magiſtra*

magiſtra nos docuit per eas diſtinguere dominia Planetarum in diebus naturalibus ac in noctibus. At certum eſt nec hoc ſenſu naturales horas, *in dicta l.* ſub audiri poſſe, cum non de naturali die duodecim horarum, ſed de ciuili vigintiquatuor conſiſtente alloquatur; cuius & ſi non ſemper ęquales ſint horæ, totius tamen diei ſpatium æqualitatē perpetuo habet cum cæteris diebus, etiam æquinoctialibus. Nam quidquid hyberno tēpore diurnis horis decreſcit, nocturnis accedit; & quid ęſtiuo diurnis accreſcit, nocturnis adducitur, quo fit, vt circulus ſiue quantitas diei nunquam minuatur, & ſi partes ipſius ſiue horæ aliquādo pro ratione lucis, vel vmbræ differant. Inde noſtris naturales horæ, etiam inæquales dicuntur, vtpote, quæ natura ipſa vel maiori, vel minori luce; aut è cōuerſo maiori, vel minori tenebrarum ſpatio creſcunt, aut decreſcunt. ita *gloſſ. in l. 2. de verbor. ſignif.* Gregor. Girald. *de annis & menſibus pag. mihi* 603. & Polidor. Ripa *de noctur. tempore cap. 6. num.* 14. Sed nec hæc naturalium horarum acceptio ex prope dictis, verbis *noſtræ l.* congruere poteſt, cum etiam hoc ſenſu circulus viginti quatuor horarum eandem ſeruat magnitudinem, ac cum omnes horæ ſunt æquales.

50 Idcirco aliquando cum hoc ego tacitus mecum ipſe volutarem, horas *naturales*, pro perfectis & ſexaginta minutis conſtantibus eſſe *in noſtra l.* accipiendas exiſtimabam. Etenim ſicut naturalis ſolutio dicitur, quæ ex verà & intergræ quantitatis numeratione reſultat, *l. Stychum*, 95. *§. naturalis, ff. de ſolut.* Sic & naturales horæ appellatas vellim ſuo numero conſtantes. Argumento eorum quæ de naturali ætate egregie nimis ſcripſit Toletanus noſter Alphonſ. Perez de Lara *de anniuerſar. & capel. lib. 1. cap. 9. n.* 29. Quas ita expoſtulaſſe noſtram deciſionem apparet, vt vel hoc modo incertitudini, fraudibus, & impoſturis Horologiorum quo melius potuit occurreret. Poterat enim euenire, vt poſthumus intra dictas vigintiquatuor horas verè decederet, & tamē vt patris hæreditatem conſequeretur, ita à matre, vel alijs, quibus naſcentis bona erant obuētura, ita horologia male diſponi, vt eorum ſonitu vitam poſthumi maiorem viginti & quatuor horarū fuiſſe conuinceretur. Quod velut præ ocu- 51
lis habens *l. noſtra* prædictas horas, nō horologij, ſed naturales & de minuto in minutū computandas more Aſtrologico deſiderat. Maximè cum fere ea ſit Horologiorum natura, vt ſæpe ſæpius etiam citra fraudem vacillent, ita Iacob. Mandel. *Conſil.* 83. *num.* 27. quo circa magis debet attendi tempus propter quod pulſatur hora, quā ipſa pulſatio, *l. etſi non ſint, aliàs l. cum aurum*, 19. *§. perueniam, ff. de auro & argent. legat.* falſa enim demonſtratio eſt rejicienda, *l. demonſtratio, & l. falſa, l. cum tale, §. fin. ff. de condit. & demonſtrat.* vt in propoſito concludit Mandel. *ſupra, & n.* 27. qui & *n.* 25. ideò prædixerat teſtis depoſitionem de hora eſſe incertam, imò & inueriſimilem ſi affirmatiue de certa hora teſtetur, ex Alexandro *Conſil.* 65. *num.* 4. *vol.* 2. aſſerente teſtem de tempore loquentem dubitatiue, magis probare, quam ille, qui affirmatiue & pręciſe de tēpore recordatur; ſequitur Franc. Calletus *in additionibus ad Fulvium Pacianum de probat. lib. 2. cap. 25. l. ter. P.* & ſi contrarium ſentiat Gambar. *de poteſt. legat. lib.* 3. *num.* 668. *&* 670. qui ad hoc vt teſtis concludat de hora, oportere exiſtimat, quod non præſumptiue, ſed determinate deponat.

Huius igitur tēporis partus ſit opor- 52
tet, vt patri ſuccedat, ſiue is naturaliter, ſiue exacto ventre naſcatur, vt merito *dictam l.* extendunt Anton. Gomez *ibid. num.* 4. Ioan. Gutier. *lib. 2. practic. quæſt.* 101. *num.* 5. *&* 6. & Alphonſ. Carrança *ſupra, cap. 6. num.* 14. *in fine, & in Scholijs ad dictam l. Tauri, num.* 7. Vbi idem eſſe dicendum de fœtu maturo à matris ventre execto affirmant, qui ſi viginti & quatuor horas vixerit, & ſacro fuerit baptiſmate regeneratus, ad parentum ſucceſsionem admit-

admittetur, *ex l. quod dicitur, ff. de liber. & poſthum. l. etiam ea, 141. ff. de verbor. ſignif.*

53 Si tamen non maturus, ſeu illegitimi temporis prodierit, licet vltra prędictas horas durauerit, & baptizatus fuerit inſucceſsibilis habebitur, vt poſtremis *eiuſdem l.* verbis exprimitur. Non aliter ac ſi diminutus corpore, & membris non integer ædere tur, quia imperfecti huius partus vita etiam ſi viginti & quatuor horas exceſſerit, nihil quoad ſucceſsionē proficiet, vt in *eiuſdem l.* explicatione admonet Palac. Rubeus, *n.* 14. & Auendan. *in fine*, requiritur enim ipſius verbis, quod totus naſcatur filius, qui ſucceſſurus eſt, & quidem viuus.

54 Cur autem à legislatore noſtro ad eiuſmodi effectum viginti & quatuor hìc horarum numerus, magis quam alius deſideretur? iam ſemel *Annalibus noſtris vbi ſupra* exquiſiuimus, cognationi tandem, & affinitati id tribuentes, quā iſte numerus cum baptiſmo optinet, ex Petro Bungò *de myſterijs Numeror. num.* 24. Nunc verò & forte probabilius eo factum ſubiungimus, vt hoc modo per diem filium viuere debere ſignificaret, vt natus crederetur; nam ex vulgari placito, cuius & *ibidem* meminimus, *num.* 4. is in lucem æditus haudquaquam præſumitur, qui ſaltim per diem non vixit, & ſi alijs credimus per biduum, vel triduum vtpote erudite ſatis ſcripſit frater noſter DD. Alphonſus de Narbona (qui tantum in literis progreſſum fecit, vt cunctos ferme quicunque literis ætate hac claruerunt, habere meruerit laudatores) is inquam *in 3. part. nouæ Recollect. l.* 10. *gloſſ.* 2. *num.* 10. *titul.* 6. *lib.* 1.

55 Cæterum ne à iuris noſtri prudentiſſimis ſanctionibus diſcedamus *l. fin. titul.* 16. *lib.* 2. *nouæ recollect.* Aduocato, qui vltra taxam aliquid honorarij loco accepit iniungitur obligatio, intra vigintiquatuor horas illud cliētibus reſtituendi, vt patet ibi: *Y que conſtando por la dicha declaracion, o por otras diligencias, que los dichos Abogados huuieren llebado mayor premio y precio por el patrocinio de el pleyto, y trabajo en hacer las dichas informaciones, que el que pudieron llebar, ajuſtandoſe con la dicha taſſa, y moderacion, bueluan y reſtituyam la demaſia dentro de veinte y quatro horas, ſin embargo de ſuplicacion y otro qualquier recurſo.* Sed hæc diſpoſitio, & ſi quotanis Regalibus Cancellarijs prima die poſt S. Epiphaniæ ſolēnia inter aliàs obſeruanda ex more legatur, vt & qua die hoc ſcriptitamus factū in hac inclyta Valliſoletana audiuimus; meritò in deſuetudinem abijt, vt & taxa *l.* 1. *eiuſdem titul.* Etenim premium nobiliſsimæ aduocationis non conſiſtit in indiuiſibili, cum & ſuam habeat latitudinem, vtpote & pretia & æſtimationes aliarum rerum. Quis ergo diffitebitur, non omnium Iuriſperitorum ſcripta, & allegationes pariles eſſe? Nemo profectò, qui ingenij celeritatem, & hominum ſcientiam diuerſam agnouerit. Formicam vtique conferet Camelo, qui me ſimilem Bartolo, aut inferioris notæ profeſſori faceret. Hoc cum ita ſit, non omniū vna merces, aut premium idem eſſe debet, ſed inæquale prout cuiuſque excellētioris iudicij & literaturæ ratio expoſtulat. Hinc plures apud Ioannem Machad. *in Perfecto Confeſſ. tom.* 2. *lib.* 6. *part.* 3. *tract.* 1. *docum.* 6. *num.* 2. tenent, aduocatis non poſſe certum ſtipendium à lege pro conſilio aut libelis aſsignari, ſed ipſorum prudentiæ & moderationi eſſe relinquendum, vt penſatis debitis circumſtantijs iuſtum recipiant, vti nunc obſeruatur, maximè à Regalis Curiæ doctiſsimis cauſarum Patronis, quibus ſi ex merito munerandum foret, ipſorum facundię & eloquentiæ nec ingens auri pondus reſponderet.

Illud etiam ad ius noſtrum ſpectat, 56
cuius meminit Hurtad. de Mendaça *vol.* 2. *diſp.* 169. *ſect.* 12. *§.* 119. & refert Antoninus Diana *reſolut. moral. part.* 6. *tract.* 4. *reſol.* 23. *verſ. puto tamen.* videlicet bona mobilia, quę ab hoſtibus fuerāt nobis furto ſubtracta, ab ipſiſque detinebantur, ita victoris

fieri,

fieri, nec veris dominis reſtitui debere, cum ſaltim vigintiquatuor horis fuerint ab hoſtibus poſt prædam poſſeſſæ. Quæ ſententia ex ſeptem partita illa *l.* 26. *titul.* 26. *part.* 2. deducta videtur, qua ita diſponitur: *Pero lo que dijimos, que ſe debē tornar a ſus dueños de la preſſa que ouieſſen tirādo a ſus enemigos, nō ſe entiende de aquello que ouieſſen traſnochado en ſu poder vna noche, o al dia metido en pos de muro de alguna ſu fortaleza; o dentro en hueſte; porque aquel dia no lo puedieſſen cobrar los que fueſſen de pos de ellos. Ca por qualquier de eſtas razones ganan el Señorio, aquellos que lo lleuan, e pierdenlo los otros cuyo era. E por ende, quien dende adelante lo ganare, debe por derecho ſer ſuyo: pues que lo ſaca de poder de los enemigos.*

Ex quibus verbis Hurtadi de Mēdoça, & Antonini Dianę opinio venit omnino rejicienda, quibus vt furata ab hoſtibus capientium fiant, vnius tantum noctis lapſus deſideratur inter earum apprehenſionem, & expugnationem. Ergo immeritò non niſi vigintiquatuor horis tranſactis id concedunt memorati ſcriptores. Nec ſuffragatur quod præmittunt; duo neceſſaria eſſe, vt bona mobilia exiſtentia victos poſsint iuſte retineri. Alterum vt hoſtis res alienas vexerit ad caſtra, alium ve locum tutum, vbi poſſent ea tueri à veris dominis: alterum vt nox interceſſerit inter earum rerum apprehenſionem & expugnationem. Quia hoc libere, & extra verum ſupponitur, cum certius ſit quodcunque horum ſufficere, vt poſsint hoſtes dominium prædæ acquirere, nec vtrumque ſimul expoſci, veluti maniſeſtis *dicta l.* verbis exprimitur ibi: *No ſe entiende de aquello que obieſſen traſnochado en ſu poder vna noche, o al dia metido en pos de muro de alguna ſu fortaleza, o dentro en hueſte, &c.* Disiunctiue enim requiritur, vel quod pernoctauerint res apud hoſtes; vel quod eadem die captionis intra caſtra induxerint, vtpote etiam iure cōmuni attento voluit Angel. *in l. ab hoſtibus, la* 2. *C. de captiuis,* cuius ſententiam *noſtram l.* confirmare *ibidem* animaduertit Gregor. Lopez *gloſſ.* 1. *verſ.* cum ergo, vbi ſic ſatis ad rem: *Cum ergo reducti ſint intra præſidia, licet non pernoctauerint, domini prædæ facti ſunt ſecundùm Angelum, & ita cauetur in dicta l. partitæ.* Quare ſentientes prædam non aliter capientium fieri, quam ſi per viginti quatuor horas, vel ſaltim per vnam noctem apud hoſtes permanſerit, optime reprehendit Petrin. Bellus *tract. de re militari, part.* 3. *titul.* 1. *num.* 11. & 12. *verſ. inſuper ſciendum.* & Petr. Caballo *reſol. criminal. cent.* 2. *caſu* 140. *num.* 8.

In illis verò, quæ mari ab hoſtibus 58
capiuntur, nulla pernoctationis ratio habetur, vt recuperantium fiant; cum ſiue pernoctauerint, ſiue non, dum tamen intra ditionem & caſtra inimicorum non deuenerint, prioris domini manent, ipſi que debent reſtitui, ſi interim repetantur, *l.* 31. *dicto titul.* 26. *part.* 2. *l.* 13. *titul.* 9. *part.* 5. Ex quibus ita obſeruat Gregor. Lopez vbi *ſupra,* illam diſcriminis rationem aſsignans; quia eiuſmodi naturæ mare exiſtit, vt nihil eo tutum poſsit haberi. Itaque cum ad dominis acquiſitionem, & vt res capientium fiant tuta, ſecuraque poſſeſsio deſideretur, *dicta l.* 26. *part. l. poſtliminij,* 5. *in princ. verſ. antequā, l. poſtliminium,* 19. *§. poſtliminio, ff. de capt. & poſtl. reuerſ.* non antea hoſtium erunt, quam intra ſua tuta collocauerint.

Illud autem ſiue terreſtri, ſiue maritimę prædæ eſt commune, vt ſi à domino perſequatur, nec pernoctatione, aut inductione in caſtris hoſtium efficietur: Quoniam toto eo tempore veteris domini manet, quando ab ipſo perſequitur. Argumento *l. naturalem,* 5. 1. *ff. de acquir. rerum domin.* tenet in propoſito Salicet. *in dicta l. ab hoſtibus, la* 2. *in princ. verſ. ſed tunc quæro, C. de captiuis;* quem ſequitur Gregor. Lopez *ſupra ad finem.* 59

Sed an eiuſmodi leges etiam in conſcientia obſtringant? Non eſt præſentis inſpectionis diſquirere, tamen non omitam Duuallium *in* 2. 2. *tract. de charitate quæſt.* 16. *art.* 5. contra noſtras 60
leges

leges inuehi, illas iniquitatis & in iuſtitiæ deferentem, quaſi nulla Principi poteſtas inſit diſponendi de bonis ſubditi, quorum vtile dominium non habet: In hocque notat Couarruuiam, & alios; quorum ſententiam Antonin. Diana *dicta quæſt.* 23. probabilem, & ſecuram in praxi contra eundem Duuallium apppellat.

61 Maioris vtique negotij erit inquirere, an ſcilicet ante lapſum viginti & quatuor horarum poſt ſuſceptum Sacratiſsimum Chriſti Corpus, liceat reos ſuſpendere, aut morti tradere? Nequaquam permitti ſentiunt Iulius Clarus *in prax. §. fin. quæſt.* 99. *num.* 3. Corſet. *ſingul.* 68. Vega *part.* 1. *ſuma cap.* 61. *caſu* 21. Anton. Cucus *inſtit. maior. lib.* 5. *titul.* 5. *num.* 107. Ant. Scap. *de iure non ſcripto lib.* 5. *cap.* 210. *num.* 7. Zerol. *in prax. Epiſcop. part.* 2. *verb. Damnati ad mortem. Et verb. Euchariſtia*, Anton. Gāma *poſt deciſ. quæſt.* 1. *n.* 12. & 15. Bobad. *in polit. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 25. Ant. Gom. *tom.* 3. *de delictis, cap.* 14. *num.* 6. Aloiſ. Riccius *in praxi rerum fori Eccleſiaſt. reſolut.* 455. *num.* 3. *pag. mihi* 542. vbi late. Huicque ſententiæ accedere videtur Hoſtienſ. *in ſumm. de immunitate Eccleſ.* quem ſequitur Hypolit. de Marſil. *in praxi, §. oportune, num.* 30. Ludouic. Carrer. *in practic. §. circa, num.* 102. Dum per tres dies ob reuerentiam tāti Sacramenti ſententiæ executionem eſſe differendam ſcribit. Et ſi ex mente etiam eiuſdē Hoſtienſis ſufficere, vt in diem ſequentem producatur contēdat Gāma *vbi ſupra, n.* 15. idem docet Ortiz *in ſumma c.* 19. *vbi de* 4 *præc. Eccleſ.*

62 Multis tamen contrarium magis arridet, & poſſe etiam eadem die ſuſceptę Euchariſtię morte affici, vt certius probatur. Hi ſunt Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 23. & *conſ.* 40. *de pænit. & remiſsion.* Sà *verb. Euchariſtia*, Maiol. *de irregul. cap.* 24. *num.* 15. Villalob. *in ſum. tom.* 1. *tract.* 7. *diffic.* 39. *num.* 11. Henriq. *lib.* 8. *cap.* 50. *num.* 1. Suarez *in* 3. *part. tom.* 3. *quæſt.* 80. *diſp.* 68. *ſectione* 7. Zambrana *de caſibus tempore mort. cap.* 3. *dub.* 5. *n.* 6. Layman *in Theolog. moral. lib.* 6 *tract.* 4. *cap.* 6. *num.* 20. Siluius *in* 3. *part. quæſt.* 80. *artic.* 8. Reginald. *in praxi tom.* 2. *lib.* 29. *cap.* 6. *quæſt. vlt. ſect.* 2. *num.* 20. Coninch *de Sacrament. quæſt.* 80. *art.* 8. *num.* 8. Zenedus *quæſtion. Canonic. quæſt.* 3. *num.* 4. Sancius *in ſelectis diſput.* 4. *a num.* 4. nouiſsime Pater Leander *quæſtion. moral. in ſept. Sacram. part.* 2. *tract.* 7. *quæſt.* 13. Vbi hanc opinionem longe probabiliorem vocat, docuerat Antonin. Diana *reſol. moral. part.* 3. *tract.* 6. *miſcelan. reſol.* 59. inde inferens verſ. notandum eſt, non eſſe neceſſarium tempus viginti quatuor horarum inter ſumptionem Euchariſtiæ & mortem intercurrere, licet Panormi & in Regno Caſtellæ aliter obſeruetur.

Hinc tranſcurſis quatuor horis à ſuſcepta Euchariſtia, poſſe reum ſanguinis pœnas luere tenet Victorelus *in notis ad cap.* 28. *lib.* 2. *Toleti, & ad Emanuel Sà verb. Euchariſtia, num.* 2. quaſi eo tempore iam fuerint ſpecies Sacramentales cōſumptæ; imò & poſt vnicam tantum horam, vt malunt Nauarrus, & Sà *locis vbi proximè*, Fagund. *præcept.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 3. Sotus *diſt.* 12. *quæſt.* 1. *art.* 12. Clauis Regia *lib.* 6. *cap.* 12. *num.* 9. Sancius *in ſelectis diſp.* 40. *num.* 4. Antonin. Diana *ſupra verſ. vnde aſſerunt multi; &* 5. *part. tract.* 3. *reſol.* 38. & amiciſsimus P. Leander *dicto tract.* 7. *diſp.* 2. *quæſt.* 14. Quoniam etſi nonnihil habeat irreuerentiæ ſtatim à communione mortis pœnam à reo exigere, huic tamen malo ſatis occurritur vnius horæ interuallo, vt ſubiungit Diana *dicta reſolut.* 59. *in fine* tenet Fragoſus *de Regimide Reipubl. Sæcul. lib.* 5. *diſp.* 12. *n.* 65. P. Garcia *in ſum. de excel. Sacerd. tract.* 3. *diffic.* 4. *dub.* 4. *punct.* 1. *n.* 8. & *n.* 17. 63

64 At ego etſi probabilitatem huius poſterioris ſententiæ detrectare non audeam; priori tamen libentius accedo, vtpote maioris reuerentiæ & ſuſpicionis. Dedecet enim illum, qui huius cæleſtialis alimoniæ, & vt rectiùs dicam beneficio ita Chriſtum induit, vt ipſum perſonet, & quaſi cum

co

eo vnum efficiat; nullo interiecto ſpatio execrabile ſupplicium expendere. Rectè igitur apud noſtros hac in re prouiſum agnoſcitur *in l. 10. titul. 1. lib. 1. nouæ Recollect.* ibi: *Mandamos, que todas las perſonas que fueren condenadas a muerte, y ſe huuiere de executar la juſticia, pidiendoſe de ſu parte, y pareciendole a ſu confeſſor, que ſe le puede y debe dar, ſe les de vn dia antes, que en el tal condenado ſe aya de executar la juſticia, proueyendo que ſe les diga Miſſa dentro de la carcel en el lugar mas decẽte que eſtuuiere ſeñalado por el Ordinario.* Quod ita ad vnguem obſeruandum velim, vt aliter iudices facientes de eo in ſindicatu teneantur, niſi iuſtiſsimæ alicuius cauſæ obtentu impunitatem contendant.

65 Et fortè vt propria ſua actione Chriſtus huiuſce veritatis ſatis nos inſtructos relinqueret, pridie Paſsionis & patibuli, ſacratiſsimum illud celebrauit conuiuium, cœnam ſcilicet, *cap. panis, de verb. qui pridie, de conſecratione diſt. 2.* qua ſe ipſum ſacramentaliter communicauit, *cap. nec Moiſes, ead. diſt.* vbi ſic D. Hieronymus: *Nec Moiſes dedit vobis panem verum: ſed Dominus Ieſus ipſe conuiua & conuiuium: ipſe comedens & qui comeditur.* vbi gloſſ. idem ex D. Iſidoro confirmans hoc etiam dat verſiculos:

Rex ſedet in cœna, turba erat duodena:
Se tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus.

Docet expreſſe D. Thom. *quæſt. 81. art. 1.* Petr. de Palude *in 4. diſtin. 11. quæſt. 1. art. 7.* Laud. *in Sacramẽtali, de Sacram. Euchariſt. col. 12. verſ. vſum,* Stephan. de Gaeza *in repet. cap. Ad limina, §. 6. num. 106. 30. quæſtion. 1.* Suarez *diſp. 75. ſect. 2.* Vazquez *ad art. 1. quæſt. 82.* qui in hoc omnes Catholicos cõuenire ſcribit, idem ſentit Granad. *contr. 6. tract. 10. diſp. 12. num. 1.* & nouiſsime P. Leander *quæſt. moral. in ſept. Sacram. tract. 7. diſp. 11. quæſt. 31. 2. tom.* aduerſus Villalobos *in ſumm. tract. 7. diffic. 44. num. 1.* vbi id non eſſe certum audet affirmare, cum plane ex relatis conſtet, & nec obſcure ex illis Chriſtus verbis apud *Lucam, cap. 22. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequam patiar.* Nolebat enim Chriſtus abſque communione decedere (non quia ea indigeret ſed vt daret nobis exemplum ſumendi, vt in baptiſmo fecit, *cap. proprie, de conſecrat. diſt. 4.* notat *gloſſ. vbi ſupra*) & quia ignominioſo noſcentium ſupplicio vitam acturum ſciebat, non niſi pridie ſe ipſum ſacro ſui corporis cibauit viatico.

Hinc periculoſe ægrotantibus, quibus etſi non ieiunis viaticum hoc cõceditur, ne contingat abſque eo decedere, vt definitur Concilio Conſtantienſi *ſeſſ. 13.* & iuxta communem praxim Eccleſiæ docent D. Thom. *3. part. quæſt. 80. art. 8.* Stephan. Gaeza *ſupra num. 116.* Vazquez *diſp. 211. cap. 4.* Suarez *de Sacram. diſp. 68. ſect. 5.* Lugo *diſp. 15. ſect. 3. à num. 58.* Bonac. *diſp. 4. quæſt. 6. punct. 2. num. 22.* Filliuc. *tom. 1. tract. 4. cap. 8. n. 138.* Baſſeus *verb. communio, num. 44.* P. Garcia *de excellent. ſacerdot. tract. 3. diffic. 5. dub. 2. punct. 4.* & P. Leander *vbi ſupra, diſput. 5. quæſt. 38.* Ex quo Eminentiſsimus Lugo *dicto loco, num. 74.* laudat conſuetudinem deferendi Sacratiſsimam Euchariſtiam ad infirmos horis pomeridianis, aut veſpertinis. Quod nedum ad eos qui ex morbo periclitantur, ſed & ad eos quibus violentæ mortis periculum imminet producunt Fagundez *præcept. 3. Eccleſ. lib. 3. cap. 5. num. 21.* Bonacina, & Marchin. apud Garciam *ſupra punct. 4. num. 48.* vbi factum D. Guerrer. Archiepiſcopi Granatenſis referunt, qui damnatis ad mortem quamuis non ieiunis Euchariſtiam concedebat, vnde infert Lugo *ſupra, num. 72.* Non teneri iudicem eo ſupplicij executionem differre, quia reus eſt pranſus & communicare nequit, cum & ſi delicti qualitas expoſtulauerit etiam non ieiunus poſsit quaſi moribundus Euchariſtiam ſuſcipere.

His ergo quibus ob mortis periculum licet etiam pranſis Euchariſtiam ſuſcipere, non tantum id ſemel permittitur,

titur, ſed & pluries eodem morbo & periculo dummodo inter communionem, & communionem viginti & quatuor horarum dies intercedat. Ita Dominic. Baltanas *in Margarita Confeſſor. §. de requiſitis ad communicandũ*, Layman. *in Theolog. moral. lib. 5. tract. 4. cap. 6. num. 20.* Philibert. *tractat. 3. part. 3. cap. 3. num. 11.* Sa, Hurtadus, & alij apud P. Leandrum, *dict. diſp. 5. quæſt. 40.* vbi recenſitis varijs hac de re opinionibus, quas cumularat Ioann. Machadus *in Perfect. Confeſſ. lib. 2. part. 4. tract. 8. docum. 5.* huic tandem vt probabiliori acquieſcit. Primò, quia Concilij Conſtantienſis definitio, cuius ſupra meminimus, id abſque limitatione infirmis concedit: Secundò, quia ſi periculoſe decumbens poteſt licitè, ex aliorum ſententia non ieiunus communicare poſt tres, ſex, octo, vel decem dies, cur & ſingulis diebus non licebit? Quibus & aliam rationem ſubiungit Antonin. Diana *reſolut. moral. part. 1. tract. 14. reſolut. 77.* videlicet, toties poſſe non ieiuno infirmo Euchariſtia miniſtrari, quoties ſano ieiuno. Ergo ſingulis vigintiquatuor horis? cum quotidie ijs liceat communicare, vt colligitur ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 22. cap. 8. optaret*, inquit, *Sancta Synodus; vt in ſingulis Miſsis Fideles adſtantes, non ſolum ſpirituali, ſed etiam Sacramentali Euchariſtiæ perceptione communicarent, cap. ſi quoties, de conſecrat. diſt. 2.* vbi D. Ambroſius. *Si quotieſcunque effunditur ſanguis Chriſti in remiſsionem peccatorum effunditur: debeo merito ſemper accipere, qui ſemper pecco: debeo ſemper accipere medicinam c. non iſte, ead. diſt. qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit iſte panis quotidianus eſt: accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic viue vt quotidie merearis accipere.* Et, cum D. Thoma *3. part. quæſt. 80. art. 10.* D. Franc. Anton. Molina *in inſtructorio ſacerdot. tract. 7. cap. 7.* Fagundez *præcept. 3. Eccleſ. lib. cap. 7. num. 7.* P. Ludouic. de S. Ioann. *quæſt. 7. art. 13. dub. 4. append. 1.* Baunij *tract. 5. quæſt. 8.* & innumeris rationibus & auctoritatibus pro hac parte adductis illã toto nexu defendit Ioan. Sancius *in ſelectis diſp. 22. & 23.*

Non tamen deſunt, qui ab iſtis omnino diſſentiant, & quotidianam communionem licitam detrectentur. Sic eruditè P. Ferdinand. Quirinus de Salaçar *in practic. frequentiæ ſacræ communion. cap. 13.* Eminent. Cardinal Lugo *diſput. 17. per totam*, Paul. Sherlogius *tõ. 1. in Cantica Antiloq. 4. ſect. 10. & 11.* & nouiſsime P. Garcia *dicto tract. 4, diffic. 4. dub. 5. puncto 2.* At ego in hoc opinionum diſcrimine, vtpote, qui nec primis labijs ſpiritualis vitæ mella deguſtaui, nullum interponam iudicium, ſed tantum cum D. Auguſtino *in c. quotidie, 13. de conſec. diſt. 2.* proferam: *Quotidie Euchariſtiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communionem hortor: Si tamen mens in affectu peccandi non ſit.* Et poſt pauca: *ſi dixerit quiſpiam non quotidie accipiendam Euchariſtiam, alius affirmat quotidie: faciat vnuſquiſque quod ſecundum fidem ſuam pie credit faciendũ. Nec enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquã eorum ſe alteri præpoſuit, Zacheus & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domo ſua ſuſcepit Dominum, alter dixit: O Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectũ meum: ambo Saluatorem honorificantes, quàmuis non vno modo ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiã conſecuti. Ad hoc valet quod manna ſecundum propriam voluntatem in ore cuiuſque ſapiebat.*

Ergo cum nondum liqueat an quotidie oporteat ſemel communicare, minus cõſtabit an bis id vnica die fieri poſsit. Etſi P. Vazquez *diſp. 214. cap. 10. in fine*, vt indubitatum defendat Eccleſiaſtico præcepto id prohibitum inueniri in *cap. ſufficit, de conſec. diſt. 1. cap. conſuluiſti, de celebrat Miſſar.* quibus ſacerdotibus præcipitur, vt ſemel tantum quotidie celebrent, & Sacratiſsimum Chriſti Corpus ſuſcipiant. Quod cum ſacerdotibus quorum maior dignitas & vitæ perfectio interdicatur; laicis neceſſario interdictum etiam videbitur: Maximè cum ratio prohibitionis *dicti cap. ſufficit*:

Quia

Quia Chriſtus ſemel paſſus eſt, & totum mundum redemit, illos itidem complectatur. Vt & placet P. Garc. *ſupra dub.5. qui puncto* 1. hoc adeò irrefragabile putat vt nec id admittat in eo, qui cum mane ex diuotione communicauit, veſpertino tamen tempore in mortis incidit periculum, & viaticum ſuſcipere optat. Ex doctrina P. Suarez *diſp.* 69. *ſect.* 3. *§. rogabis*, Vazquez *diſp.* 214. *cap.* 2. *n.* 14. Coninch. *de Sacrament. quæſt.* 80. *art.* 11. *dub.* 3. *num.* 100. Præpoſit. *art.* 11. *num.* 54. Fagund. *præcep.* 3. *Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 7. Granad. *de Euchar. contr.* 6. *tract.* 10. *diſp.* 3. *num.* 9. Laym. *tract.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. Lugo *diſput.* 16. *ſect.* 3. *num.* 51. & docuerat Anton. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 40. quamuis poſtea in oppoſitam ſententiam magis inclinarit, *part.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 197. & *part.* 5. *tract.* 3. *reſolut.* 33. cum Gaſp. Hurtado *diſp.* 10. *de Euchar. diffic.* 2. Ochagauia *tract.* 2. *quodlib.* 4. Ludouic. de Torres 2. 2. *part.* 2. *cap.* 58. *dub.* 2. *num.* 3. Keliſonio 3. *part. quæſt.* 80. *art.* 10. *notab.* 2. Homobon. *in conſult. caſuum conſcientiæ vol.* 2. *part.* 5. *reſponſo* 47.

66 Porrò nec eſt obliuiſcendum inueteratæ illius conſuetudinis, aſsignandi in Cathedrarum, Canonicatuum, Beneficiorum, & inſignium collegiorum petitionibus, viginti & quatuor horarum ſpatium; vt eo, ex textu quem Sors dederit, ad vnius horæ lectionem candidati attingantur. Cuius meminit S. P. Gregorius XV. *in Conſtitutione incipiente* Supremæ diſpoſitionis, *Nonis Nouembris* 1622. circa Canonicatuum pœnitentiariorum prouiſionem edita. Pręcipiens quod terminus ſexaginta dierum aſsignari debeat, quo elapſo, per Ordinarios & Capitula in præſentia oppoſitorum ex aliquo libro ſorte aperto vnum punctum materiarum moralium tradi, & ſuper eo intra vigintiquatuor horas ſinguli oppoſitores per integram horam, ſeruato tamen inter eos graduum ſuſceptorum ordine, in ſingulis facultatibus publicè legere, & duo alij per aliam horam argumentari: Et ſi tales oppoſitores in Theologia Magiſtri, vel Bachalaurei, aut illius profeſſores exiſtant, dato eis puncto ſuper Euangelio, per horam ſimiliter publice prædicare, ſeu concionari debeant, & alias in omnibus & per omnia prout in cōcurſu Præbendarum, Magiſtralium, & Doctoralium fieri conſueuit. Refert Aug. Barboſ. vir incomparabilis diligentiæ, *de Canonic. & dignitat. cap.* 26. *num.* 24. Et de Parrochialium cōcurſu loquens Ioann. Machad. *in Perfecto Confeſſ.* 1. *tom. in prolocutione ad Prælatos Eccleſiæ, paulò poſt princip.* & iterum *tom.* 2. *lib.* 4. *part.* 4. *tract.* 5. *docum.* 9. *num.* 4. vbi de Canonici Doctoralis prouiſione, ſiue electione agit.

Quod literarium experimentum adeò 67 ſpiritum corpuſque agit, vt nec immeritò, immaniſsimo vigiliæ tormento compares; imò præferas, cum illud vix poſsit viginti & quatuor horis ſufferri, & tamen iſtud frequenter per quadraginta infligebatur, teſte Hyppol. Marſil. *in l.* 1. *in princip. num.* 76. *verſ. nam ponitur reus, ff. de quæſtionib.* & Proſpero Farinacio *praxis criminal. quæſt.* 38. *num.* 70. *tom.* 1. Quo ſolo eos rectè ſenſiſſe nec ſemel ſum arbitratus, qui iuge ſtudium, aſsiduumque in literis laborem martyrium dixere, vt fuiſſe nonnullos memorat Aloiſ. Nouarinus *Schediaſm. Sacro-prophan. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 19. vires ſuas offerre Deo videtur, corpus ſuum mactare, ſe quodammodo Deo immolare, qui ſtudijs vacat, agnouiſſe iudicat Petr. Bleſenſis, dum *Epiſtola* 14. ita ſcribit: *Recogitabo dies perditos in amaritudine animæ meæ; reſiduumque annorum meorum ſtudijs immolabo.* Confert Hiſtoria apud Cæſarium *lib.* 12. *exemplorum cap.* 46. quæ his verbis à Beatiſsima Chriſti matre prolatis concluditur: *Re vera Scholares ſi innocenter viuunt, & libenter diſcant, Martires ſunt. Quod ſi poſtea artes doctas in charitate, maximè in Dei ſeruitio exercuerint; magnam ex hoc mercedem conſequentur.* Cæterùm quantò acerbiùs hoc viginti & quatuor horarum experimentum, Ephimeram,

meram, aut Diarium morbum expendo, tantò plus me diuinæ bonitati obnoxium, & obſtrictum indeſinenter profiteor, cuius ope ſcopuloſum hunc curſum, vt ſæpius, & nonnullis fortunaciùs percurri.

68 Accedat & illud Caſtelli de Bobadilla militare conſilium, *lib.4. politicæ cap.3. num.7. verſ. es de tan grande*, ſcilicet, Caſtri, ſiue fortalitij tuitionem, detentionemque ita expedire, vt nedū per dies, ſed & per horas & momenta ipſius poſſeſsio differri, & produci debeat. Vnde inquit: *Quando el Principe manda a ſu Alcaide, o Caſtellano, que entriegue alguna fortaleza, o tierra, ſeñalando dia para ello, debe el tal Alcaide dilatar la entriega haſta la vltima hora de aquel dia*: nempe, *Vigeſimaquarta*. Idque meritò; ſi quidem cum belli ita ſint dubij euentus, forte vel illa nouiſſima hora poterat res ita ſe habere, vt nulla deditionis neceſsitate Caſtro præfectus obſtringeretur. Quod quam maximè ab Hiſpanis noſtris Satagendum videtur, vtpote quibus a maioribus & natura ipſa inſitum exactam fidelitatem ſuis Regibus hac in re ſingulariter præſtare, *l.2. titul. 18. part.2.* ibi: *Lealtad es coſa, que endereça los homes en todos ſus fechos, porque fagan ſiempre todo lo mejor. E por ende los Eſpañoles que toda via vſaron de ella, mas que otros omes, veyēdo el gran peligro, que podria acaeſcer a ſus ſeñores, e à ellos miſmos, ſi las fortalezas de el Reyno ſe perdieſſen, puſieron quatro coſas porque fueſſen mejor guardadas, &c.* & l.12. eiuſdem: *Sabidores fueron mucho los antiguos de Eſpaña, para guardar ſu lealtad: Por ende catando todas las coſas, porque los Caſtillos fueſſen mejor guardados, de manera que los ſeñores no los perdieſſen: è acatando todo aquello porque eſto ſe ficieſſe mejor, &c.* Credebant enim nullo etiam mortis, aut captiuitatis periculo excuſari poſſe ducem, vel arcis cuſtodē, ſi illius formidine amiſiſſet; cum magis apud eos ſemper conſtiterit antiquæ fidelitatis, quam propriæ vitæ ratio: *E tanto encarecieron los de Eſpaña fecho de caſtillo, que touierō que ninguna de las otras coſas, porque ſe podrian eſcuſar los omes de no venir, que non ſe eſcuſaban por ello, aquellos que los caſtillos touieſſen, mas que ſe deben auenturar a todo peligro, por dar los caſtillos a ſus ſeñores; la toueron que era mucho mejor de prender muerte, en viniendolos a dar, que caer en pena de traycion, no lo quiriendo facer.* vt cauetur *in l. 18.* & expreſsius *in dicta l.2. & 6. eiuſdem titul.* latiſsimè plura D. Anton. Aluarez *in ſingul. tract. de la Obligac. de los Alcaides, 3. parte negatiua, cap. 3. per tot.*

Inde diſponitur in *l.8. titul. 17. part. 4. Ca ſegun el fuero leal de Eſpaña, ſeyēdo el padre cercado en algun caſtillo que touieſſe de ſeñor, ſi fueſſe tan cuytado de fambre que non ouieſſe al que comer, puede comer al fijo, ſin mal eſtanza, ante que dieſſe el caſtillo, ſin mandado de ſu ſeñor.* Notat *ibidem* Gregor. Lopez, & noſter Balth. de Ameſcua *de poteſtate in ſeipſum lib.2. cap.2. num.31.* vbi eiuſmodi l. diſpoſitionem meritò, vt ſingularem commendat. Quam non ita ſtrictè intelligendam admoneo, quaſi hoc ſaltim extremæ neceſsitatis caſu, humanis carnibus veſci permittat. Quod vix vllus ſibi perſuadet, qui ipſius Conditorē Catholiciſsimū agnouerit; & nil adeò noſtra religione vetitum, quam immaniſsimæ hæ dapes: Quandoque hac ratione Chriſtus ſub ſpeciebus panis & vini, corpus & ſanguinem ſuum, etſi diuiniſsimum Sacra Euchariſtia delituerit. Quia ſi in ſimilitudinem carnis corpus ſuum fidelibus manducandum inſtituiſſet, prę horrore à ſuſceptione retraherentur, ideòque maluit pane, & vino (veluti ſuauiſsimæ & neceſſariſsimæ dapes) ad tantum conuiuium alicere, *cap. forte, de conſecrat. diſt.2. Fortè dicas* (inquit Ambroſius) *quomodo vera caro, quomodo verus ſanguis, quia ſimilitudinem non video carnis, non video ſanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de Sermone Chriſti, qui operatur, vt poſsit mutare & conuertere genera & inſtituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt Sermonem Chriſti Diſcipuli eius, ſed audientes*

dientes, quod carnem ſuam daret ad manducandum, & ſanguinem ſuum ad bibẽdum, recedebant: Solus autem Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quamodo recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, & ne veluti quidam horror cruoris, &c. cap. quid ſit ſanguis 73. ead. diſt. *& ideò magnum & pauendum myſterium: quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cùm myſterium ſit, vnum corpus & ſanguis dicitur, figuram panis & vini habet; faciente Domino: quia nõ habemus in vſu carnem crudam comedere & bibere ſanguinem.*

Suſpicarique poteſt eo Chriſtianorum carnes cæteris inſuauiores, Deũ effeciſſe (ſi verum eſt quod aiebant Barbari Braſilienſes teſte Maffæio, *lib.* 13. *Hiſtor. Indicæ, pag.*360. & D. Don Ioann. de Solorçano *de Indiar. iure lib.*2.*cap.* 14. *num.*64. intinctis Sacro baptiſmate carnibus, multum de priſtina ſaporis gratia deperire) vt vel ipſa inſipiditate eos, nedum à propria filiorum, ſed & aliorum baptizatorum carne ablegaret. Abhorret quippe hoc nefarium edulium à pietate Chriſtiana, etiam vbi ingens fames graſſatur; nam etſi non ignorem aliquando obſidionum neceſſitatibus à Gallis item & Hiſpanis aſſumptũ; vt multis oſtendit Theatr. vitæ humanæ *vol.* 14. *lib.*3. *pag.*2939. & D. Don Ioann. Solorçano *dicto lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 47. *cum ſeqq.* ſemper quidem barbarè, & inhumanè factitatum proferam. Quoniã (vt egregiè Valerius Maxim. *lib.* 7. *cap.*6.) tam dirum facinus nullo poteſt neceſſitatis obtentu excuſari, veluti de Numantinis agens ſcribit: *Numantini à Scipione vallo, & aggere circundati, cum omnia quæ famem eorum trahere poterant, conſumpſiſſent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vſi ſunt: quapropter capta iam vrbe, complures inuenti ſunt artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo geſtantes: nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio; nam quibus mori licuit, ſic viuere neceſſe non fuit.* Præſertim ſi ad euitandum mortis periculum, vbi ad ſuſtentationem alius cibus non ſuppetit, homo occidatur, vt in caſu noſtræ *l.* quia id eſt ita intrinſecè malum, vt ob nullum mortis timorem liceat, homo enim non poteſt occidi, vt ſit nutrimentum noſtrum, vt docent Caietan. 2.2. *quæſt.*48. *art.*2. *ad finẽ, in ſolutione ad ſecundũ*, & Vincent. Candid. *diſquiſit. moral.*21. *art.* 1. *dubit.*2.

Ergò præfatæ l. mentem fuiſſe potius credendum erit patri, tantam in filium hoc obſidionis caſu poteſtatem concedere, vt illum vendere ad famem ſubleuandam permittat. Quam diſtractionem filij deglutionem vocat, quaſi rem deuoret, qui ipſius pretio depaſcitur. Ex vulgari regula quæ habet pretium ipſam rem cenſeri, *l. venditor ex hæreditate, ff. de hæred. vend. l. ſi & rem.*27. *ff. de pet. hæredit. l. pater, ff. de adimend. legat. l. Imperator, §. fin. ff. de legat.*2. preſertim apud noſtros, quibus ea loquendi formula, ſeu Hiſpaniſmus frequens exiſtit, vt id comedere dicamus, quò comedendum emitur; inde *fulano come diez mil ducados de renta*. Paſsim proferimus, & vt Hiſpaniſmum notat D. Sebaſt. Couar. *in Theſauro linguæ Hiſpan. verb. Comer*: quo circa tenendum idem fuiſſe legiſlatorem noſtrum ſcripſiſſe patrem, obſidionali hac fame ingruente poſſe filium deglutire, ac ſi illum vẽdere poſſe affirmaſſet; vt planè ſequentia dictæ l. verba etiam demonſtrant: *Onde ſi eſto puede facer por el ſeñor, guiſada coſa es, que lo pueda facer por ſi miſmo*: hoc eſt, *filium diſtrahere*; alioqui fieret, quod vbicunque pater fame vexaretur, etiã extra obſidionem poſſet filij carnibus ſubleuari, cum idem hoc caſu patri ac & obſidionis vbi de Domini commodo ex caſtri tuitione principaliter agitur, indultum circa filium videatur.

Sed vt vt ſit perſpicuũ ex dictis euadit eam fidelitatem in cuſtodiendis Regni caſtris noſtros obſeruare deberè, quæ exacta nimiaque ſit; adeò vt nec ſtatim Principi ipſorum traditionem præcipienti fuerit obtemperandum, ſed cunctanter & ſegnitie quadam, probat elegans text. *in l.*27 *dicto titul.*18. *part.*2. *Mandando* (hæc ſunt verba)

verba) *el Señor natural al que tiene el Caſtillo del en fieldad, que lo dieſſe al otro Rey, con quien auia la poſtura, eſto aun non touieron por bien los antiguos, que lo ficieſſe, a menos de gelo emplazar complidamente, aſsi como ſobre dicho es. E maguer todos los plaços ſean paſſados, con todo eſſo non lo debe dar al otro Rey; mas al portero de ſu Señor, que le dieſſa ſeñaladamente para eſto. E deuelo anſi facer, porque ſi ſu Señor mandare dar el Caſtillo al otro Rey, non cayga en el blaſmo, quel puedan reptar deſpues, porque lo dio.* Quod cum ita ſit, nequaquã de veritate propoſitæ admonitionis ex Bobadilla erit ambigendum; quoniam vbi detradendo fortalicio agitur præceps obedientia nocere ſolet; ideòque quantũ abſque infidelitatis nota licuerit, proferendum oportebit, veluti *ad poſtremam horam*, ſi intra diem illud neceſſariò tradere obſtringatur, fortè enim eo quamuis breui ſpatio ita belli caſus euenient, vt deditionis ceſſet neceſſitas.

Nec huic admonitioni repugnat quod reſpondit Modeſtinus, *in l. Deſertorem, 3. §. miles, verſ. in bello, ff. de re milit.* nempe: *In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non ſeruauit: Capite puniri, etiam ſi res bene ceſſerit.* Quia propoſito caſu differens Caſtri traditionem ad vltimam horã diei, quam in id Princeps deſignauit, præceptam potius quam prohibitam rem facit. Cum omnes vigintiquatuor horę ipſius diei ſint in præcepto, vſque ad vltimum punctum, vt de obligatione recitandi officium diuinũ ſuperius agentes expendimus.

69 Porrò eſt & id etiam notandũ obligationem præcepti diem feſtum colendi, ordinariè ſpatio vigintiquatuor horarum concludi, cum non niſi ad naturalem diẽ producatur; extra caſum quo particulari aliquo præcepto pars tantum diei aſsignaretur. Quoniam cum eiuſmodi horarum circulus non ſit à naturali iure, quin ab Eccleſiaſtico tantum obſeruationi feſtorum adſcriptus, poteſt vtique vt pro craſtinari, & optimè reſtringi. *Vnde conſtat,* (inquit P. Suarez *de religion. tom. 1. lib. 2. cap. 31. num. 3.*) *poſſe in Eccleſia dari præceptum, vacandi in feſto aliquo pro dimidio tãtum die naturali, vel etiam artificiali, vt ab ortu ſolis vſque ad meridiem, vt licet non ex vi præcepti, ex deuotione tamẽ id fieri videmus die cinerũ, & defunctorũ, quorũ matutina pars cõmuniter omnibus in obſeruatione habetur.*

Cæterùm, cum hoc ad cõmunes Ec- 70
cleſiæ feſtiuitates non pertineat, rectè premittimus regulariter illas ſpatio viginti & quatuor horarum contineri; cuius principium ſit media nox. Nam etſi aliàs reſpectu aliarum rerum ab occaſu Solis, in alium occaſum; vel ab ortu, in ſequentem ortum; aut denique à meridie in alium meridiẽ poſſet dies numerari, vtpote alibi notabimus, & eleganter proſequitur Cardinal. Turrecremata *in cap. 1. de conſecrat. diſt. 3.* & Baptiſ. Viuian. *in rationali ad texto in cap. 1. verſ. ſed de veſpera de ferijs.* At in propoſito à media nocte in mediam noctem debet terminus hic viginti & quatuor horarum, ſiue naturalis dies menſurari, iuxta præſcriptum *l. more, 8. ff. de ferijs*, ita poſt Couar. *lib. 4. cap. 19. num. 9.* Nauarr. *cap. 13. num. 5. & 8.* Sotum & alios receptiſſimum concludit Suarez *vbi proximè, num. 4.* ex communi traditione Eccleſiæ, de qua in Hiſpania, Italia, & Gallia, ſatis ipſi conſtare affirmat, creditque & in vniuerſam Europam ſimiliter obſeruari, cum adhuc de contraria conſuetudine nec quidquam audierit. Et meritò quia hic mos eſt facilior, & videtur maximè rationabilis, vt tota dies Dominica obſeruetur, & eius obſeruantia incipiat a tempore Reſurrectionis Domini, vel proximè circa illum, & omnino diſtet ab obſeruantia Sabbati Iudaici, quod ſummè ſacri Canones exoptant *dicto cap. 1. de conſecrat. diſt. 3.* ibi: *Ne à Iudaiſmo capiantur.* Et confirmat exemplo præcepti ieiunandi, cuiuſvia media nocte vſque ad mediam noctem à carnibus abſtinendum eſt:

Ruit tamen, & quaſi 71
Grauiter ad terrã pondere vaſto concidit,

Adſtructa propoſitæ reſolutionis machina ſi ad ius ſpectes *in cap.* 1. *de conſecrat. diſt.* 3. *cap.* 1. *de ferijs.* Quibus planè ſtatuitur in omnibus Eccleſiæ feſtiuitatibus vacandum eſſe à ſeruilibus, à veſpera vſque in veſperā. Quod mediæ noctis computum prorſus excludit. Multipliciter illis occurrere tentat P. Suarez *vbi nuper n.* 6. Et tandem reiectis Gloſſæ, Panormitani, & aliorum coniecturis, circa verum ipſorum ſenſum, in illum maximè inclinat, ſumi ſcilicet ibi *veſperam* pro nocte, ſed non determinari punctum noctis à quo incipit feſtum; ſed intelligendum eſſe iuxta communem conſuetudinem.

Verùm ſi quale ſuſpitionis noſtræ iudicium afferre licet, verius pronuntio dictis locis, à veſpera in veſperam feriandum, non tam ex præcepto de obſeruandis feſtis, quam ex deuotione naſcentis Eccleſiæ proferri; qua illud frequētiſsimum legitur, fideles omnes maximè feſtiuis diebus ſingulis Horis Canonicis adfuiſſe. Veluti affatim ex Patribus conſtat, præſertim ex Auguſtino *Serm.* 251. de tempore: *Veniāt ergo cuicunque poſsibile ſit*, (ex more hortatur) *ad veſpertinam, atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Eccleſiæ pro peccatis ſuis Deum.* Et expreſsiùs *l. noſtra* 2. *titul.* 23. *part.* 1. quæ id etiam in perpetuum ſeruandum omnibus per Hiſpanias degentibus religioſiſsima iniungit his verbis (de feſtis agens) *Mas debenſe trabajar de ir apueſtamente, e con gran omildad a la Egleſia, cuya fieſta guardan, ſi la ouiere hi, ſi non à las otras, e oyr las Horas con gran deuocion.* Cæterùm cum dies feſtus, quoad officium diuinum attinet à veſperis incipiat, vt *Hor.* 4. multis oſtendimus, & agnoſcit idem Suarius *dicto cap.* 31. *num.* 5. ab eò tempore feriandū neceſſariò illis erat, qui iuxta deuotionis ſuæ ritum omnibus Horis diuinis illius feſti adſiſtere debebant.

72 His accenſeam, iudicem non aliter poſſe propriam ſententiam in acceſſorijs deficientem ſupplere, quam ſi intra ſpatium vigintiquatuor horarum id fecerit, vt plerique exiſtimant ita ſubaudientes Conſultum *in l. Paulus,* 42. *ff. de re iudic.* illa verborum parte: *reliqua autem, quæ ad conſequentiam quidem iam ſtatutorum pertinent, priori tamen ſententiæ deſunt, circa condemnandum reum, vel abſoluendum debere ſupplere, ſcilicet eodem die.* Cui quaſi vſurpatis verbis congruit ius noſtrum *in l.* 5. *titul.* 13. *lib.* 2. *fori leg.* & expreſſius *in l.* 3. *titul.* 22. *part.* 3. ibi: *E eſto ha de fazer tan ſolamente en aquel dia que dio la ſentencia, ca deſpues no lo podria fazer, como quier que las palabras de ſu juicio bien las puede mūdar deſpues, e poner otras, mas apueſtas.* Sed ſi rectè inſpiciantur tam hæc, quā *dicta l. Paulus* verba, propoſitam theſim reſpuūt communemque potius ſtabiliunt aſſerentem diem quoad eiuſmodi ſententiæ ſuppletionem, non naturalem & vigintiquatuor horarum accipi oportere; ſed iudicialem, ſcilicet, & quo lata fuit ipſa ſententia, ita vt adijciēdi illud tantum tempus iudex liberum habeat, quod eiuſdem diei latæ ſentētiæ fuerit reliquum. Quandoque nullum alium ſenſum admittant dictiones illæ: *eodem die*, & illæ: *ſolamente en aquel dia que dio la ſentencia*, quibus adductæ ll. rem explicant: ita accipiūt in propoſito Bald. *in l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ.* Bart. *in l.* 2. *n.* 2. *C. de ſentent. ex pericul. recit. & in l. ab executore,* 4. *num.* 7. *quæſt.* 2. *ff. de appel.* Gregor. Lopez *in dicta l.* 3. *part. gloſſ.* 6. Franc. Marc. *deciſ.* 670. *num.* 5. & 18. Surd. *Conſil.* 288. *num.* 5. *lib.* 2. alijs adductis Sigiſm. Scaccia *de re iudic. gloſſ.* 14. *quæſt.* 17. *num.* 16. qui & *n. ſequenti* illam adfert rationem; *quia quod fit eadem die, dicitur fieri incontinenti; & quæ fiunt incontinenti dicuntur in eſſe.* Latè Bel. *in tract. de his quæ incontin. fiunt,* 1. & 2. *part. per tot.*

Intra horas verò, quæ ex die ipſo latæ ſententiæ ſupererint non ſolùm poterit, quinimò & tenebitur iudex de acceſſorijs omiſsis pronunciare, ſi verbis Conſulti ſtandū eſt *in dicta l. Paulus,*

lus, quibus eo tempore iudicem omiſſa debere ſupplere cauetur. Expendit Socin. *in cap. qualiter*, *num*. 134. *de accuſat*. & ex eo Scaccia *vbi proximè*, *num*. 18. hoc etiam ad iudices delegatos, & arbitros producens, ex eodem
73 Socino *ibidem num*. 134. niſi in ſententia fuiſſet de acceſſorijs, veluti de expenſis, ſiue ad abſolutionem, vel condemnationem aliquid pronunciatum, quia iterum de illis iudicare prohibetur. Quod ita ſubintelligendum velim, dummodo definiendo de expenſis aut alijs acceſſorijs fuiſſet in ſententia actum; quoniam ſi ad reſeruationem fuerit de illis ſcriptum, vtputa ſibi reſeruando facultatem pronunciandi de expenſis, aut alijs acceſſorijs, vt paſſim fit; hęc reſeruatio minime extinguit libertatem ſubaddendi intra eundem diē latę ſententię acceſſoria omiſſa; imò dictam facultatem fortiùs cōſeruauit, vt aduerſus nonnullos cum Abbate, Anania, Socino, Gofredo, Speculatore & alijs, veriùs arbitratur Scaccia *dicto loco num*. 22. cui admodum durum videtur, vt quod poſſem facere ſine reſeruatione, non poſſim quia illud faciendum mihi reſeruaui.

74 De taxa verò expenſarum, an poſsit ita reſeruatio in ſententiæ adijci, vt etiam poſt eundem diem prolationis liceat æſtimare? Ibidem diſcuſsit ipſemet Sigiſ. Scaccia, id ex iure & praxi licitum affirmans, *num*. 23. vti & *numeris ſequētibus* alia obſeruat huc maximè ſpectantia, a quorū tranſcriptiōne nedum ex more abſtineo, ſed & quia ipſum conſulas optime concinantem.

75 Obtineat ergò ſuperpondij vicem quæſtio illa, tam noſtro, quam veterū Patrum æuo ſolemnis; an ſcilicet poſt habitam pollutionem mortalem, aut illicitam copulam fas ſit intra vigintiquatuor horas, etiam facta Confeſsione Sacramentali, celebrare, vel Sacram Euchariſtiam ſuſcipere? Negant D. Bonauent. *in* 4. *diſtin*. 12. *art*. 2. *quæſt*. 3. Nauar. *de pœnit. diſt*. 6. *cap*. 1. & *in Manuali cap*. 21. *num*. 51. & *cap*. 25. *num*. 93. Marſil. *in* 4. *quæſt*. 6. *art*. 4. Couar. *in Clement. ſi furioſus*, *part*. 3. *num*. 8. Bonac. *de Euchariſt*. *diſp*. 4. *quæſt*. 6. *art*. 2. *dub*. 8. Sotus *in* 4. *diſt*. 12. *quæſt*. 1. *art*. 7. *concluſ*. 1. *in princ. verſ. ſi vero*, Menoch. *de arbitrar. caſu* 590. *in princ*. Acunha *in cap*. 1. *num*. 5. *diſtin*. 6. & alij penes ipſos, qui etſi non læthalem, vt plerique malunt, venialem ſaltim eos culpam incurrere, qui habita culpabili hac pollutione ſacra pertractant, & Euchariſtiam aut conficiunt, aut ſuſcipiunt, vt indubitatum tenent.

Et mouentur primò auctoritate B. Gregorij cuius fit mentio *in cap*. 1. 6. *diſtin*. eò verſ. *Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio in mente dormientis, patet animo ſuus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa proceſſerit. Quia quod cogitauit ſciens, hoc pertulit neſciens, & propter talem pollutionem à ſacro myſterio ea die abſtinere oportet.*

Secundò aducuntur ex Miſſali Romano Clementis VIII. & Pauli V. auctoritate recognito *Rubric. defectib. circa Miſſam*, §. 9. *num*. 3. vbi ita præſcribitur: *Si præceſſerit pollutio nocturna, quæ cauſata fuerit ex præcedenti cogitatione, quæ ſit peccatum mortale, vel euenerit propter nimiam crapulam, abſtinendum eſt à communione, & celebratione, niſi aliud confeſſario videatur.* His auctoritatibus, (vt inquit nouiſsimè P. Garcia *de excellent. ſacerdot. tract*. 3. *diffic*. 5. *dub*. 2. *punct*. 2. *num*. 13.) *fue muy celebre opinion en tiempos antiguos, que no debe celebrar, ni comulgar, el que en la noche antecedente, o dentro de veinte y quatro horas ha tenido polucion, que fueſſe mortal, o copula illicita, aunque ſe aya confeſſado, y que eſta polucion impide no ſolo ex conſilio, ſi no ex neceſſitate.*

Affirmant tamen quam plures, & verius arbitrantur pollutionē, quamuis culpabilem nec Miſſę Sacrificium, nec Communionem impedire, ſi præuia Confeſsione fiat. Sic S. Thomas *quæſt*. 80. *art*. 7. Suarez *diſput*. 68. *ſect*. 2. Fagund. *præcept*. 3. *lib*. 3. *cap*. 6. *num*. 6. Sancius *in ſelect. diſput*. 23. *num*. 29.

*n.*29. Philib. 3.*part.tract.*3.*c.*2.*n.*10. Machad. *lib.*4.*part.*1.*tract.*10.*docum.* 5. Baſſeus, Verſ. *Communio, circa finem,* Valerus *verb. fornicatio, diffic.*3. *num.*4. quibus ſubſcribentes, idem ſentiunt nouiſsimè P. Leander *quæſt. moral. in ſept. Sacram. part.* 2. *tract.*7. *de Euchariſtia diſput.* 6. *quæſt.*1. & P. Garcia *de excellent. ſacerdot. tract.* 3. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 2. *num.*14. qui implicitâ eiuſmodi queſtionem *Quinque propoſitis concluſionibus* optimè explicat, eaſque ſic ellicit: *La polucion nocturna que no es pecado mortal, ni dexa diſtraccion de eſpiritu, ni afecto a la torpeza, no impide ni ex neceſsitate, ni ex conſilio, ſino que puede celebrar y comulgar el que la padecio, y es mejor hazerlo que abſtenerſe.* Quod exemplo cuiuſdam Heremitæ euincit, qui cum nocturna, quamuis inculpabili illuſione pollutus, ab Euchariſtiæ ſuſceptione humilitate abſtineret; vt tanto ſolatio maioribus feſtiuitatibus careret, id ipſum à dæmone patiebatur. Alteram concluſionem ita conſtituit: *Digo lo ſegundo, quando la polucion es venialmente culpable, y no ha dexado afecto deprabado, no impide, ni ex neceſsitate, ni ex conſilio, ni ſe ha de dexar de celebrar, o comulgar, porque aquella culpa ya paſsò, y no queda afecto.* Si enim nullum veſtigium impudicitiæ, aut libidinis animo reliquit, pollutio per ſe vt venialis, nec communionem, nec ſacrificium poterit impedire, quoniam tantùm hoc læthalibus, non ergo venialibus inſitum agnoſcimus. Sequentem concluſionem ſic diſponit: *Digo lo tercero, la polucion mortalmente culpable, y a fortiori, la copula fornicaria, adulterii, &c. Si no ſe ha confeſſado, y juzga que ſe diſpuſo bien, no impide de neceſsidad la comunion, pero ſera buen conſejo abſtenerſe, ſi no ay infamia, o nota en la omiſſion, y eſto aunque no ayan quedado afectos libidinoſos.* Ita conſulunt ex Patribus, & nonnullis viris Sanctis, Bonacina *diſput.* 4. *quæſt.* 6. *punct.* 2. *num.* 4. Valer. Reginal. *lib.* 20. *num.* 115. Bauno *tract.* 10. *de Presbytero, quæſt.*33. Machad. *lib.*4. *part.*1. *tract.* 10. *docum.*5. Proſequitur itaque prædictus Auctor & inquit: *Digo lo quarto, la polucion que dexa turbacion en el alma, y cauſa diſtraccion en las coſas eſpirituales, y afecto al vicio torpe, aora ſea ſolo venialmente culpable, aora mortalmente, aunque ſe aya vno confeſſado y no impida de neceſsidad, pero es buen conſejo abſtenerſe aquel dia para ocaſionar algunos actos de humildad, y de religion en orden a la conſideracion de la grandeza de Dios Sacramentado.* Quæ ſententia licet contra Sancium *in ſelect.* communis tamen apud omnes habetur, eò vt notat egregiè March. *cap.*2. *num.*22. Lugo *diſput.*15. *ſect.*1. *num.*4. & 10. quia ſuſceptio hæc dominici corporis, ex quo cum irreuerentia fit, abſque veniali fieri nequit. Stat enim optimè hoc ſenſu quem ad Sacram Euchariſtiam in gratia accedere, & nihilominus ab ea cum peccato veniali recedere, vt admonet Cardinal. Lugo *loco vbi proximè, num.* 4. & ſenſit idem Garcia *ibidem, num.* 17. vbi fundamentis Sancij reſpondet, & tandem nonnullos caſus ab hac generali regula excipit, quibus ne ex omiſſa celebratione, aut Euchariſtię ſuſceptione ſcandalum generetur, vtrumque non obſtante pollutione eiuſmodi turbatiua licere concludit. His vltimam concluſionem ita annectit: *Digo lo vltimo, ninguna fealdad o mancha que no contiene culpa, o no induce horror, impide la celebracion, o comunion, ſi no ay eſcandalo, ò menoſprecio; de ſuerte, que nec pollutio, nec fluxus menſtrui ſanguinis, aut ſeminis, morbus caducus, rarò eueniens & non
emitens ſpumam, morbus gallicus, aut* 75
ſimilia impediunt. Quam communem dicit & probari à D. Thoma 3. *part. quæſtion.* 80. *artic.* 10. & latiſſime à Suario *diſput.*68. *ſect.* 2. & Suadetur *ex cap. ad eius* 4. 5. *diſtinct.* & hæc omnia etiam ad quæſtionem illam extendit: *An liceat communio poſt habitam coniugalem copulam intra vigintiquatuor horas, ſiue nocte antecedenti?* Quam eiſdem regulis dirimendam

dam conſtituit, contra eundem San-Sancium *diſput.* 23. *numer.* 11. 12. *&* 13. qui nimis abſolutè ſemper licere affirmat, & meritò reijcitur à recentioribus. Quo referenda ſunt tradita à D. Ferdinando de Mendoça *de confirm. Concilij Illiberit, lib.* 1. *cap.* 6. & à nonnullis de quibus per Leandrum *tract.* 7. *diſput.* 6. *quæſtion.* 4. quæ conſultò omitto vt operi noſtro vltimum *Vale* adijciam; nam etſi ſalutatio hæc ex priſcorum ritu veſpertina, & vltimæ quodammodo horæ diei naturalis extitit, veluti prioris & matutinæ *Aue*, aut *Salue*, ſi Suetonio fides adhibenda eſt Galuam narranti (*in ipſius vita cap.* 4.) veterem ciuitatis exoletumque morem, ac tantum in domo ſua hærentem, obſtinatiſsimè tenuiſſe, vt liberti ſeruique, bis die frequentes adeſſent, ac mane *Saluere*, veſpere *Valere*, ſibi ſinguli dicerent. Refert, multis euincens, Barnab. Briſon. *de formul. lib.* 8. *pag. mihi* 851. poſteriori itemque ciuilis noſtri diei horæ adſcribere, haud ingens piaculum habebitur. Vltimam ergò manum Horographiæ noſtræ ciuili non inciuiliter eò modo ponendam ipſe cenſui. Fauſta præ cor illi quæcunque accidat, *Omine ſecundò, Sydere dextro*, O Deus! auſpicio; beneficioque tuo ſummo, cuncta nobis annuas, vt iuſta vota noſtra bono publico fœliciter impleas.

INDEX EORVM,

Quæ ex

SACRO, & PROPHANO IVRE,

Singularibus Explicationibus in hoc opere Illuſtrantur.

Ex Digeſto Veteri.

LEG. Via 5. ff. de ſeruitutibus, H. 3. n. 13. & H. 10. n 2. &. 4.

L. ſi ſic. 7. ff. quemadmod. ſeruit. amittant. H. 1. n. 87.

L. Iter. 14. ff. commun. prędior. H. 4. num. 35.

L. Defuncta 58. §. 1. ff. de vſufruct. H. 4. num. 26.

L. Denique, 6. ff. de ritu nuptiar. H. 11. num. 13.

L. Qui tertiana, 53. ff. de ædilit. edicto, H. 1. num. 87.

Ex Infortiato.

L. 2. ff. de annuis legat. H. 5. n. 5.

L. 3. ff. de Operis libertor. H. 5. n. 3.

Ex Digeſto Nouo.

L. In vſucapionibus, 6. ff. de vſucapionib. H. 1. num. 4.

L. In vſucapionibus, 15. de diuerſis & tempor. præſcrip. *ibid.*

L. 1. In principio, verſ. ea quoque, ff. de aqua quotid. & æſtiua, H. 1. n. 87.

L. In omnibus, 60. ff. de obligationib. & actionib. H. 1. n. 4.

L. Capite quinto, 25. verſ. quid ergo, ff. ad leg. Iul. de adulter. H. 20. n. 4.

L. 1. §. Dies, 6. ff. quando appelland. H. 1. num. 51.

L. 2. In fine, ff. de verb. ſignif. H. 1. num. 45.

Ex Codice.

L. Non minorem, 20. C. de tranſact. H. 2. num. 20.

L. 1. C. de conditis in public. horreis, lib. 10. Hora 11. numero, 28.

Ex libris ſententiarum Pauli.

Lib. 4. titul. 9. §. Septimo menſe, H. 15. num. 3.

Ex Decreto.

C. Non liceat, 12. 44. diſt. H. 3. n. 11.

C. Ordinationes, 1. 75. diſt. H. 9. n. 22.

C. Fin. 76. diſt. H. 9. num. 21.

C. Fin. 93. diſt. H. 2. num. 23.

C. Nihil, 16. 7. queſt. 1. H. 7. n. 15.

C. Sponſus, 5. 30. queſt. 5. ibid. hor. 2. n. 23

C. Nocte, 48. in fine, de conſecrat. diſt. 1. H. 1. num. 17.

C. De eſu carnium, 11. de conſecrat. diſt. 2. H. 5. num. 15.

C. 1. De conſecrat. diſt. 3. H. 24. n. 71.

C. Non oportet, 8. de conſecrat. diſt. 3. H. 9. num. 11.

C. Nunquam, 33. de conſecrat. diſt. 5. num. 154. in Antelogio.

Ex Decretalibus.

C. 1. De ferijs, H. 24. num. 71.

C. Significatum, 11. de præbend. H. 5. num. 11.

Ex Septempartito iure.

L. 1. titul. 13. part. 1. H. 24. num. 20.

L. 7, tit. 4. part. 3. H. 9. n. 10.

L. 8. titul. 17. par. 4. H. 24. num. 68.

L. 13. tit. 9. part. 7. H. 24. num. 20.

L. 4. tit. 30. part. 7. H. 24. num. 12.

Ex legibus Tauri.

L. 13. Hor. 24. num. 51.

Ex Nouiori Recopilatione.

L. 18. §. 6. tit. 7. lib. 1. H. 1. n. 28.

L. 7. tit. 11. lib. 2. H. 1. n. 134.

L. 2. tit. 8. lib. 5. H. 24. num. 51.

L. 2. tit. 11. lib. 7. H. 11. num. 3.

EPITOME RERVM & VERBORVM MEMORABILIVM;

Quæ

In hoc opuſculo continentur.

Quorum Prior interpoſita litera A, *aut* H, *Operis ſiue* Antelogium; *ſiue* Horam; *Secundus Notabile, aut Numerum cuiuſque deſignat.*

ACCCENSI, qui, A. num.69.

ACCEPT. Virtute ſpectatiuæ horã habens, prefertur non habenti, A. num.103.

ACCID. Non immutat ſubſtantiam, H. 1. num.28.

ACCVSAT. Abſque hora non tenet, A. num.104.

ACCVSAT. Etiam ſi abſque neceſsitate horam libello adiecerit, illam probare debet, A. num.108. ſex horas habebat in foro Romano, & nouem Reus, vt cauſam dicerent, H. 6. num.15. & H.9. num.29.

ACTOR Citatus non poteſt à iudice vltra terminum ſpectari, reus verò ſic, H.9. num.31.

ACTVS Vna hora permiſſus, & alia prohibitus, non rectè fit niſi cum expreſsa horæ mentione, A. num. 108. geminatus dicitur ſi ſpatio duarum ſaltim horarum diſcriminetur, H.2. n.14 finis & non principium, quoad horam attenditur, H.8. n.6. vltimo momento termini factus nõ tenet, ſi adhuc aliquid ſupereſt agẽdum, H. 12. num. 11. Indiuiduus ceptus legitimo tempore, poteſt illegitimo finiri, H. 12. num.39. non tribuitur tempori quo inchoatur, ſed quo perficitur, H.12. num.43. vltimo momẽto factus non releuat, quando aliquid ſupereſt agendum, H. 12. num.45.

ACTVS Siue contractus, facti vna eademque hora, cenſentur nihilominus correſpectiui, & vnus gratia alterius celebratus, H. 1. num.93. ſi continuus eſſe debeat, momento naturæ non diſcontinuatur, *ibi*: n.126.

ADAM Hora nona fuit de Paradiſo eiectus, H. 9. num. 4.

ADVLTERI. A. maritò deprehenſus poteſt viginti horis detineri teſtandæ rei cauſà, H. 20. num. 2. in illum maritò non niſi diaria poteſtas erat, num. 3. Etiam ſi dum à maritò deprehenderetur aufugiſſet, reductus cuſtodiri viginti horis poterit, num.4.

ADVOC. Tribus horis, quibus Conſilium ſingulis diebus coactũ extat, Palatio ex noſtris legibus adeſſe debent, H.3. num. 22. Antiquitus in ipſis tribunalibus degebant, n. 23. Non debent à iudicibus ſpectari, niſi non diu abſuerint, *ibi*. Concedenda erit dilatio, vt veniant, *ibid*. Debent à iudicibus ante ſententiã audiri, & ſi non fiat, an ſententia ſit nulla, *ibid*. Sex horas habebat in foro Romano, ut illis cauſas defenderent, & quid noſtris legibus obtineat, H.6. num.16. Nimis verboſi & loquaces iure damnantur, num. 17. Qui vltra taxã aliquid recipiũt, intra

intra vigintiquatuor horas iure no-
ſtro parti refundere tenebantur, H.
24. num.56. ipſis non poteſt certum
pretium præfigi, *ibid.*
ÆTAS Impleta legitime non videtur
ab eo, qui tantum per horam à ne-
ceſſaria diſtat, H. 1. num.32. ſi im-
pleatur ab aliquo veſpertino tem-
pore, non poterit ipſius matutino
ordinari, num.33. Legitimè inchoa-
ta videtur, etiã per horam, vel mo-
mentum, num.34. 36. & ſeqq. Non
à momento conceptionis, ſed à na-
tiuitatis hora eſt numeranda, num.
38.
AHORA, Apud noſtros quid ſignificet,
& vnde dicatur, A. num.20.
ALBESCERE Cœlũ quid ſit, H.5.n.15.
ALEAT. Vt de furto domi ſuæ facto
teneatur, furtum ipſa ludi hora cõ-
miſſum probari debet, A. num.125.
ALEXAND. Conſilium de Aſino ſcri-
pſit, H. 24. num.37.
ALFIL, Lingua noſtra quid ſit, H.12.
num. 91. Toletanum quare dictum,
ibid.
ALIM, Qui in menſa alicuius habere
debet, tenetur ſingulis diebus hora
duodecima ad prandium accedere,
H.9. num. 19.
D.D. ALPHONS. NARBON. Auctoris
frater laudatur, H. 1. num. 80. &
H.24. num.55. Pater Auctoris cõ-
mendatur, H.3. num.19.
D. ALPHONS. PEREZ de LARA, Lau-
datur, A. num. 127. & Hora 24.
num.2.
ALPHONS. CAARR. Notatur, H. 24.
num.49.
ANGVST. Temporis, & tempeſtas vo-
luntaria minime iuuant, Hora 12.
num.47.
ANTID. Nemini eſt concedenda, A.
num.85.
ANIMAL. Iuris ſunt peritia, Hora 5.
num.11.
ANIMAE Damnatorũ an ab hora nona
Sabbati ad nonam Dominici diei,
torqueantur, H.9. n. 28.
ANNVS, Horus dicebatur, A. num.7.
Probationis, aut vnius horę defectu
vicietur, H. 1. num.41. 47. & ſeqq.
Integer ad probationem nouitij in
religione ante Profeſsionem deſi-
deratur, num. 43. Probationis biſ-
ſextili tempore, an vigeſimaquarta
die Februarij impletus videatur?
num.45. Probationis ita debet eſſe
continuus ex veriori ſententia vt
neque in hora deficiat, num 51. vi-
tiatur interruptione modici tempo-
ris, num. 52. Probationis ſi inter-
rumpatur, non reficitur quamuis
poſt annum tanto tempore in noui-
ciatu permanſerit, quantum ab eo
abfuit, num. 65. Probationis an
fuerit integer nec ne, non eſt cauſæ
fauorabilis, H.1. num.72. Solaris
conficitur ex trecentis ſexaginta
quinque diebus & ſex horis; biſſe-
ſtilis ex trecentis ſexaginta & ſex
diebus, H. 6. num. 20. Accipitur
pro tempore, vt pro hebdomada &
hominis ætate, *ibi*, num. 22. quoad
exactionem gabellarum quomodo
intelligatur, *ibid.* Non per momen-
ta temporum, ſed per dies computa-
tur, qui nec per momenta numeran-
tur, ſed per horas, H.6. num. 21. &
H. 12. num.5.
ANNVNT. B. VIRGINIS, Veſpertino
tempore accidit, H. 11. n.23.
D.D. ANTON. NARB. Siſteronenſis
Epiſcopus extollitur, A. num.65.
APOST. Hora tertia ſuper Paulum &
Barnabam manus impoſuerunt, H.
3. num. 15. biduo ieiunarunt, H.
24. num.6.
APPELL. Interpoſita vltima die ter-
mini, ſed prima hora noctis, an te-
neat? H. 1. num. 81. Pro ea in dubijs
iudicandum eſt, H. 1. num. 83. No-
ctu interponi poteſt, num.84.
APPELLAT. Libello hora adijci de-
bet, quoniam decendium computa-
tur de momento ad momentum, A.
num. 110. Secus de ſtillo Romanæ
Curiæ, *ibid.* Fauore, non fuiſſe lap-
ſum decendium præſumitur in du-
bio, *ibid.* Cauſa, horarijs dilatio-
nibus terminari debet, ſi principa-
lis etiam per horas fuit definita, *ibi.*
135. in ea vt in cauſa principali pro-
cedi debet, *ibi.* n. 136. Summaria
erit

erit cauſa, ſi & principalis fuerit, *ibid.* cauſa, filia eſt principalis cauſæ, *ibid.* 137. Dies non ab ortu ſolis, ſed à media nocte in mediã noctem computatur, H. 1. num. 81.

Apprehen. Vbicunque iure permittitur debitoris, vel alterius nocentis; apprehenſus intra viginti horas debet iudici manifeſtari, H. 20. num. 6. Cuilibet permittitur earum rerum, quarum extractio à Regno prohibetur, dum tamen eas intra viginti quatuor horas coram viciniori iudice inſinuet, num. 25.

Arbores, Olim etiam à Chriſtianis colebantur vana ſuperſtitione, H. 11. num. 17.

Arbit. Mortis eligendæ, non niſi per horam damnatis concedebatur, H. 1. num. 113.

Argent. Eccles. Qui in profanos vſus abſtulerunt ſtatim & quaſi eadem hora à Domino puniti, A. num. 20. Reges Caſtellæ, Luſitaniæ & Aragoniæ præſertim qui attrectauerunt malo exitu periere, *ibid.*

Arma Offenſiua, vel defenſiua, ſi fuerint à cuſtodibus ciuitatis noctu deprehenſa, debent intra diem, cum aſsignatione horæ, qua fuerũt capta iudici manifeſtari, A. num. 118. Quoad ipſorum delationem, à qua hora nox incipiat, H. 10. num. 6. Prohibitio deferendi, non incipit à ſonitu horologij hora decima, ſed campanæ quietis, quæ dicta hora pulſari debet, num. 8. vt deperdita credantur non ſufficiet ſolus cãpanæ quietis ſonitus, ſed horæ decimæ ſimul eſt neceſſarius, num. 9. Si deferens inueniatur nocte quintæ, aut ſextæ feriæ hebdomadæ ſanctæ, aut alia, qua non ſolet campana pulſari, quamuis poſt horam illis non debet ſpoliari, num. 10. Auferri poterunt dictis noctibus, ſi illis tabella, aut alio inſtrumento quies denotetur, num. 11. Amittuntur non primò, ſed vltimo campanæ quietis ſonitu, num. 12. Illis egrediens ante horam quietis, habet neceſſarium tempus poſt horam, quo poſsit ad domum impune reddire, num. 13.

Arnald. Contad. Narbonensis Extollitur, H. 1. num. 65.

Astrol. Iudiciaria quare fuerit à Chriſto nato interdicta, H. 1. num. 146.

Avdient. Singulis diebus, hora ſaltim quarta ante meridiem debet à Regibus, Epiſcopis, & eorum Miniſtris ſubditis præſtari, Hora 4. num. 41.

Avgvstinvs Barbosa Laudatur, H. 24. num. 66.

Avrora Maxima eſt horarum circiter nouem, H. 1. num. 12. Minima durat ſpatio vnius horæ, & minutorum duodecim, *ibid.* Ipſius initium dicitur per horam, & quartum alterius ante ſolis manifeſtationem, num. 11. Antequam incipiat non licet Miſſam celebrare, num. 13. Qui ante eam habent ius celebrandi ex Priuilegio, quibus horis ante ipſius ſplendorem id facere poſsint, Hora 2 num. 1. diei adſcribitur, H. 5. num. 16. *Alba* quare fuerit à noſtris appellata, *ibi.* vnde nomen acceperit, *ibi.* num. 17.

Avtomata Opera, quæ? A. n. 86.

B.

Balnevm, verè Lavacrvm.

Baptismvs Solemnis hora nona celebrari conſueuerat, H. 9. n. 20. pro ipſius ſuſceptione an poſsit Eccleſia tempus determinare? n. 24. Appellabatur etiam profana labatio, num. 25.

Bannitvs Ex quinquaginta ex vna cauſa, & ex quinquaginta ex alia, non videtur Bannitus in centum, vt poſsit impune offendi, vbi ſtatuto ita cauetur, H. 1. num. 57.

Barbae Depoſitio an ſit legitima cauſa, vt Canonicus aliquando à choro abſit, H. 5. num. 13.

Benef. Collatio, & ſuſceptio ordinum, vbi eadem die concurrunt, ſi de certa ordinationis hora appareat, ordinatio anterior, & præcedens

dens collationi abſque hora creditur, Hora.2.num.15.

Brvta Hora quinta diei Deo laudes effundunt, vt & ceteræ creaturæ reliquis horis, H. 5. num. 10. Rationem habere quis dixerit, *ibid.*

C,

Campana Nõ niſi ſtatis, & deſignatis certis horis pulſari debet, A.n. 139. Ipſius aſsidua pulſatio magnã vicinis moleſtiam infert, *ibid.* Vnica tantum permittebatur, *ibid.* n. 140. fuit cum malleo aureo, *ibid.* pulſabatur in funeribus, maxime diuitũ, in quibus plura tintinnabula etiam deferri ſolebant, *ibid.* num. 141. ſignum appellabatur, & quare, *ibid.* num. 142. à ſonitu ipſius fugiebant Moſcobitæ, *ibid.* num. 143. ipſius ſonus Dei miſericordiam ſignificat, *ibid.* num. 145. eius pulſatio non eſt pueris committenda, *ibid.* ipſius ſonitu dabatur indicium periculi imminentis, *ibid.* num. 146. eſt Dei lingua, 147. ſignificat Eccleſiam, 148. illius nimio ſono ſignificatur loquacitas, 149. Eam pulſantes ſuperpelliceis indui debẽt, 150. ipſius pulſus non debet pueris committi, *ibid.* illius immoderatus pulſus in Parrochialibus Toletanæ diœceſis prohibetur, num. 151. pulſata quæ eſt benedicta nonnullos operatur effectus, & an moderato vel nimio pulſu? 152. ſtatis horis ſonans, perpetuo ſonare videtur, 153. ipſius primo pulſu dæmõ fugit, *ibid.* num. 155. debitis horis pulſata, etiam ſi damnum vicinis inferat, non obſtare dicitur, 156. quietis, quę ex noſtris legibus ſingulis noctibus pulſari debet, per horam ſonet oportet, etiam in paruis locis, H. 1. num. 91. ſi non ſonuerit debito noctis tẽpore & poſt horãm à tempore, quo pulſari debet, fuerit quis deprehenſus, punitur: quia tanti temporis ignorantia non pręſumitur, num. 99. quietis ſingulis noctibus hic mali tempore pulſari apud noſtros debet, H. 9. num. 6. comedendi horam deſignabat, *ibid.* 11. pulſatur quotidie ad Aue Mariam veſpertino tempore, H. 11. num. 23. Decima hora pulſanda, H. 10. num. 5.

Canic. Quando incipiat, A. num. 18. quod habeat ortum in media hora, quomodo accipiatur, *ibid.*

Canonic. Siue Cathedralis, ſiue Collegiatæ Eccleſiæ, qui ſingulis diebus lectioni Sacræ Scripturę intereſſe debet, per horam ad id aſtringitur, H 1. num 29 Theologus tenetur ſingulis diebus per horam Sacram Scripturam, vel Theologiam Sholaſticam exponere, H. 1. num. 97. Hora, qua legere debet, arbitrio Epiſcopi aſsignanda erit, vt & materia, *ibid.* Theologus, qui die quo legit habetur pro preſenti in choro; quo ad Matutinum ſequentis diei ſi in veſpera dicatur, non habetur preſens, H. 4. n. 15. Theologus dũ lectionis occaſione à choro abeſt, integri diei diſtributiones, & cætera emolumenta lucratur, H. 12. num. 6.

Capitvl. Eccleſiarum Cathedraliũ & Collegialium, & aliæ ipſarũ congregationes, non debent fieri cum officia celebrantur, H. 6. num. 7.

Cappell. Cardinalium; an illis abſentibus gaudeant ipſorum priuilegijs quoad Miſſæ celebrationem in eorum Capellis, H. 2. num. 5. quibus onus perſeipſos celebrandi eſt impoſitum, per alium id facere nequeunt, H. 1. num. 136. ſi teneantur ſingulis diebus celebrare, an poſsint ſemel aut bis in anuo omittere, aut pro ſe celebrare, H. 5 num. 11.

Capt. Ab Hoſtibus ſi fuerint mobilia furto ab alijs ſubtracta, ita capientium fiunt ſi ab hoſtibus fuerint ſaltim vigintiquatuor horis poſſeſſa, H. 24. num. 57. vide *Furata ab Hoſtibus.*

Captivitatis Hora, & redditus; ſiue captiuitatis & obitus, pro vna reputantur, H 1 num. 94.

Captvs Ab hoſtibus non ante ſeruus fit, quam ſi in præſidia fuerit

rit deductus, Hora 1. numero 95.

CARCER Priuatus, vide *Detinens.*

CARDINALIUM CAPPELLANI, vide CAPPELLANI.

CARRUCAR. Tranſitus potes infirmi cauſa occluſa via prohiberi de licẽtia iudices, H. 4. n. 34. vſus poteſt nocturnis horis prohiberi, *ibid.* 35.

CARNES Baptizatorum, cur cæteris inſuauiores? H. 24. num. 68.

CASTELL. à Principe iuſſus certo die obſeſſum fortalitium tradere, id nõ niſi vltima diei hora facere debet, H. 24. num. 68. ſi fame præmatur filium potius comedere, quam tradere caſtellum debet, *ibid.*

CERTAM. Olympicũ ſpectantes, duodecim horis adſtabant, H. 12. n. 78.

CERTI Temporis probatio, præualet probationi incerti, A. num. 78. certo tempore ſe iuuans illud probare debet, *ibid.* num. 82.

CHART. Vbi peſtis graſſatur; hora adijci debet, A. num. 109.

CHRISTUS Se ipſum *Diem*, Diſcipulos verò *Horas* appellauit, A. num. 60. Hora prima coram Pilato ligatus ſtetit, H. 1. num. 3. Hora prima poſt reſurrectionem conuiuium cũ ſeptem Diſcipulis celebrauit, num. 4. Qua Hora reſurrexerit, Hora 1. num. 4. In Euchariſtia ſumptus, non eſt proprie cibus, nec nutrit ſecundum aliquos, H. 3. num. 9. ſeptem Horis opus Redemptionis perfecit, Hora 7. n. 3. Fuit captus Hora matutina poſt Iudæ oſculũ, n. 4. Hora nona, Spiritum emiſit, deſcendit ad inferos, & lateris vulnus fuit perpeſſus, Hora 9. num. 2. Hora veſpertina pedes Diſcipulorum lauit, Sacramentũ Euchariſtiæ inſtituit, manifeſtauit ſe Diſcipulis in Emaus, fuit depoſitus de Cruce; Hora 9. n. 9. Cur veſperi potius quam mane myſticum conuiuium cum Diſcipulis celebrauit? *ibid.* 11. paulò ante paſsionẽ recreationis cauſa abijt in Betaniam, Hora 12. num. 83. quare non in figura carnis & ſanguinis, ſed panis & vini corpus ſuum in Euchariſtia dederit? Hora 24. num. 68. In oratione pernoctabat, H. 2. n. 64.

CICADAE Quibus locis non canant, H. 12. num. 98.

CITATIO Si tribus edictis fieri debet, diuerſis horis fiat oportet, Hora 2. num. 14. ſolet fieri à iudicibus Eccleſiaſticis termino ſex horarum, H. 6. num. 18.

CITATUS Comparens vltima Hora lucis poſtremi diei termini, vt contumax punitur, Hora 12. num. 6. Vt intra certum diem compareat excuſatur, ſi feriatus ſit dies, H. 24. n. 42.

CLAVIS Domus debetur legatario, cui habitatio cum hærede relicta eſt, vt poſsit ad libitum ire, & reddere, dum congruis horis id faciat, Hora 11. num. 7.

CLEPSYD. Aquæum erat Horologiũ, cuius forma deſcribitur, A. num. 72. In iudicijs ea vtebatur, & quare? num. 73.

CLERIC. Habitum dimittens per horam, nullam culpam committit, H. 1. num. 76. Non poteſt habitũ mutare abſque cauſa rationabili, *ibid.* Læthalis culpæ reatum nõ incurrit, qui per horam tantum larbales ludos, quos nos *Maſcaras* dicimus, exercet, num. 76. Ludens, vide *Ludens*; Illi ſi in ſacrificando non niſi vnicam horam conſumit, non debetur pro labore totius diei alimentũ, num. 110. Ob vinolentiam ſuſpenditur, Hora 12. num. 75. Si inuitus à priuato detineatur, habet locum ſententia Canonis, Hora 20. n. 21.

COARCTAT. Temporis vbicunque negotio expedit, hora debet apponi, A. num. 122.

COENA Sumpta poſt recitatum matutinum in veſperis diei antecedentis, impedit iuxta aliquos ſacrificiũ, aut communionem die ſequenti, H. 4. num. 8. poſtrema diei hora ſumebatur, A. num. 39. & Hora 11. num. 12.

COLLAT. Beneficij nocte fieri poteſt, A. num. 91. vide *Beneficij Collatio.*

COMEDENDI Hora ſigno aliquo deſignabatur, H. 9. num. 11.

COMESSATIONES Quæ? Hora 11. num.18.

COMMISSAR. Sanctę Cruciatę concedere poteſt facultatem celebrandi ante lucem, & quomodo hoc accipiatur? H.2. num.4.

COMMVNIC. Quinque horis poſt ſuſceptum Corpus Chriſti ab alijs cibis abſtinere debet, H. 5. num. 12. Saltim venialiter peccare multi docent, qui ſumpta Euchariſtia aliquantulum ab alijs cibis non vacat, num.13. Certius eſt nec venialiter peccare ſtatim à communione aliquid ſumentes, num.14.

COMMVN. Ieiunium non frangit, H. 3. num. 9. Poſt eam neceſſe aliquid ſumendum, aut expuendum, qui doceant, H. 5. à num. 12. cum ſeqq. Suſcipi & miniſtrari an poſsit qualibet hora diei, H.22. num. 38. In primitiua Eccleſia omnibus Miſsis communicabant fideles, qui ea die non cõmunicauerant, *ibi*.40. Quando debeat delirantibus concedi? H. 6. num. 26. & quid ſi antea illam auxie petierint? *ibid.* Recipi poteſt ab eo, qui dubitans an hora duodecima noctis ſonuerit bibit, vel aliquid ſumpſit, H.12. num.17. Ab illa non arcetur, qui dum nonnulli affirmabant, alijque negabant noctis duodecimam ſonuiſſe, comedit, n. 18. & ſeqq. Eam ſuſcipere cupiens, ſi certo ſciat horam, quæ ſonare incipit eſſe noctis duodecimam, à primò ipſius pulſu debet à cibo abſtinere, H. 12. num. 29. Nemini permittitur ſtatim à media nocte, num. 30. Non impeditur traiectione reliquiarum cibi alterius diei, H. 12. num.60. An poſsit recipi ab imponente ori aliquid ſaccari ante mediã noctem, ſi partem poſt mediam noctem in pectus immiſſerit? num. 61.

CONDIT. Qui poteſt facere vt poſsit parere, iam poſſe videtur, & tamen nolle, H.12. num.48.

CONDVC. Operarios, pro die duodecim horarum, non vero vigintiquatuor conduxiſſe videtur, A. n.60.

CONFESS. Facta à moribundo per mediam horam cum defertur illi Euchariſtia, ſufficit licet integra non ſit ad communicandum, ſi propoſitum habeat poſtea integre confitendi, H.1. num.115.

CONFESSION. ANN. PRAECEPT. Adimplet, qui vltima hora anni incipit confiteri, quamuis elapſo anno Cõfeſsionem perficiat, H.12. num.38. Non requirit integritatem Confeſsionis intra cuiuslibet anni metas, ideoque intra annum confiteri incipiens illud adimplet, num. 55. *ibid.*

CONFESSION. Illius nulla vis eſt, cui eſus & potus fuit carceribus denegatus, H.24. num. 10. Tormentis elicitæ, & intra vigintiquatuor horas ratificata, nullus effectus ad condemnationem, num.13. *ibid.*

CONSECRAT. Epiſcopi diebus Dominicis, hora tertia cęlebrari debet, H.3. num.14.

CONSVETVD. Etiam in materia Euchariſtica ſtandum eſt, H. 12. num. 76. Illius interruptio ſcandalum generat, H.12. num.85.

CORRECTION. Cauſa poteſt filius, vxor, ſeruus & Monachus, à patre, maritò, Domino & Prælato, etiam vltra viginti horas vinculis detineri, H. 20. num.10.

CONTINVAT. Non eſt de eſſentia diuini officij, aut alterius Orationis, quia ſinguli verſiculi ſunt per ſe laudatio, vel precatio quædam, H. 2. num.9.

CONTINVVM Quid dicatur? Hora 1. num.124.

CONTRACT. Si fiat ante horam ſextã noctis (nobis *Duodecima*) debet computatio fieri à die præcedenti, A. num.38.

CONVIVIA Tempeſtiua & intempeſtiua quæ? H. 11. num.13. Copula coniugalis intra viginti horas habita, an impediat Miſſę Sacrificium, vel Communionem? Hora 24. n.75.

COR Ab animali extractum, pulſat per horam, A. num.19. Non eſt propriè muſculum, licet perpetuò moueatur, *ibid.*

Credit. Ille inconcurſu ad hypothecam prior habetur, qui ſaltim per horam fuerit prior, H.1. num.21. Oblatam à debitore pecuniam nocturno tempore iuſte recuſat, hora 11. num.30.

Crepvscvl. Pars eſt noctis, A. num. 40.

Cvrial. Prohibentur dum litigant horis, quibus ipſorum lites expediuntur foro adeſſe, A. num.53.

Cvrs. In Academia, qui indebitè probabit, ſi ad gradum peruenerit, nullis Priuilegijs fruitur, niſi idoneus fuerit, H.1. num.30.

Cvstod. Siue ciuitatis nocturnas excubias agentes, ſi offenſiua, vel defenſiua aliqua inſtrumenta deprehenderint, intra diem ſuperiori exhibere debent cũ aſsignatione horę, qua fuerunt apprehenſa, A. num.118.

Cynocephal. Duodecies in die vrinam reddit, A. num. 14. Animal eſt ex genere ſimiarum, caninum habens caput, *ibid.* Hydrologio ſedens ab Aegyptijs pingebatur, num. 15. *ibid.*

D.

Dardanar. Nobis Regatones, Debet certa hora à Magiſtratibus pręſcribi, à cuius lapſu, & non antea poſsint edulia comparare, A. n. 115. Libera emendi facultas certi temporis adiectione eſt coarctanda, ne mercium ſuppreſsione annonam inducant, num.117. Piſces ſaliti ex noſtris legibus ab ipſis non antea emi poſſunt, quam ſi per diem venales foro publice extiterint, n. 116.

Doemon. Meridianum quale, Hora 6. num.13.

Doemoniac. An ita nominari queat, etiam illis horis; quibus non vexantur, H.1. num.87. Ab ordinum ſuſceptione, & à ſuſceptorum exercitio arceatur, *ibid.* Quando ſint cõmunicandi, *ibid.*

Debit. Poteſt de iure noſtro creditori ſuo, ſui ipſius apprehenſionem permittere, hora 20. num.23. Executatus, ſi intra vigintiquatuor horas ab inita executione non ſoluerit, ad debiti partem decimam inſuper executori præſtandam tenetur, hora 24. num.24. Decimæ pœnam euadet, ſi intra vigintiquatuor horas aut ſolutionem, aut quoquomodo ſatisfactum creditorem oſtẽdat, num.27. Vt depoſito rei debitæ decimam eludat, quid facere teneatur? num.29.

Debit. Non tenetur reddere coniux, niſi elapſis ſaltim quatuor horis à prandio, hora 4. num.23. Redendi quæ hora ſit aptior? *ibid.*

Decima Execvtion. Si ex conſuetudine non debeatur, horæ præteritio in actis non viciat executionem, A. num.76. Illis tantum locis debetur, vbi id fuerit conſuetudine receptum, vt in Regali noſtra curia, hora 24. num.25. Ad ipſius exactionem, viginti & quatuor horæ à pũcto initæ executionis numerari debent, num.26. Ad ipſius incurſionẽ terminus viginti & quatuor horarum deſignatus, nouiori iure ad lõgiorem ſeptuaginta & duo fuit productus, num. 30. Vt debeatur, an viginti & quatuor horarum terminus, ex primò vel ſecundò ſonanti horologio ſit computandum? num. 31. An debeatur, ſi extrema pars ſeptuaginta & duo horarum incidat in diẽ ſolemnis ſupplicationis, proceſsionis, aut alterius publicæ lętitiæ, qua ſolui non potuit? num. 38.

Decvrion. Ciuitatum certis horis ad Concilium accedere tenentur, H.7. num.32. & H. num.1.

Delicta Quædam ſunt ex forma ſtatutorũ vna hora, quæ alia non ſunt delicta, A. n.104 & 108. Si ſtatuto puniantur commiſſa in die S. Ioannis, ſi fuerint poſt duodecimam noctis ipſius diei commiſſa, non comprehenduntur ſtatuto, H.12. n.92.

Deo Offertur quod primùm eſt, hora 1. num.1. & 4.

Detin. Aliquem iure permittente, vltra viginti tamen horas id facere nequit, hora 20. num.6. Nulla lege permittente, quamuis momento, priuati carceris crimen admittit, num. 8. Eò animo, vt nec poſt viginti horas reum manifeſtare velit, priuati carceris reus erit, num. 9. Vltra viginti horas furem vel debitorem, qui dum mandato iudicis ad carcerem ducerentur, à Domino rei furatæ, vel creditore impetrarunt, vt donec ſolueretur quaſi in pignus domi ſuæ includerentur, nō delinquit, num. 11. Meretricem libidinis cauſa vltra viginti horas, an priuati carceris poſsit accuſari? n. 12. Aliquem ita leni carcere, vt poſſit ad placitum exire, de priuato carcere non tenetur, num.3. Non punitur ſi priuatis vinculis detentus potuit, licet cum difficultate, aufugere, num. 14. Ex inueterata conſuetudine reos, vel debitores, minimè punitur, num. 15. Bannitū, quem occidere licebat, non incidit in pœnam priuati carceris, num. 16. Non vſurpandæ iuriſdictionis animo, ſed alia iuſta cauſa, nullum crimen admittit, num. 17. Caſu permiſſo de iure noſtro per viginquatuor horas id facere poteſt, Hora 20. num. 22.

Dictio, Post, Tempus præcedens excludit, maxime vbi terminus ſtatuitur ante dictionē diem, A. num. 130. Operatur vt dies vbi adijcitur, non computetur in termino, *ibid.* *Per*, ex ſui natura, importat cōtinua tionem temporis, H. 1. num. 59.

Diecvla Horam importat, A. num. 130.

Dies Naturalis, qualis dicatur? A. n. 29. Idem cum ciuili putat eſſe Petr. Rebuff. cuius ſententia notatur, n. 57. Artificialis ſiue laboris, vel artificio deſignatus, duodecim horarum eſſe debet, num. 58. Habito reſpectu ad vitam hominis, non à media nocte, ſed de momento admomentum cōputatur, num. 128. Naturalis durat quouſque aliquis vnū ab alio diſcernere nequit, hora 1. num. 82. Feſtus frangitur ſecundū aliquos, ex labore dimidiæ horæ, vel ſaltim vnius, hora 2. num. 24. Verius eſt quod non frangatur, etiā per duas horas laborando, num. 25. Quoad officium diuinū, in quatuor partes diuiditur, quarū ſingula triū eſt horarum, hora 3. num. 2. Quoad horarum recitationem incipit à primis veſperis antecedentis diei, & finitur occaſu Solis diei ſequentis, hora 4. num. 4. Ab Eccleſia non horis Horologij, ſed Canonicis metitur, num. 6. Quadrageſimali, quo veſpere recitantur ante prandium, poteſt Matutinum dici poſt meridiem, num. 7. Quoad eſum carnium, quomodo numeretur? hora 4. num. 9. Reſpectu horarum minorum, incipit à media nocte; quoad Matutinum verò, à veſperis antecedentis diei, num. 14. Quoad Matutini recitationem eſt triginta horarum, h. 21. Quoad opus ferrarium ab hora quarta matutina incipit, & hora noctis finitur, num. 25. Artificialis apud noſtros non tam horis, quam ortu & occaſu ſolis metitur, hora 5. num. 7. Ipſius maiorem partem ſeptem priores horæ conſtituunt, & quomodo hoc accipiatur? hora 7. num. 29. Potiſsima illius pars principium, *ibid.* Tertiā ipſius partem octo horæ conſtituunt, hora 8. num. 2. In duodecim, & nox in totidem horas diuiditur, hora 12. n. 2. & 64. Totum ſpatium dicitur, quo Sol eſt ſupra Orizontem, *ibid.* Naturalis duodecim horarum, maſculini generis eſt; ciuilis verò viginti & quatuor, fœmenini, num. 3. Licet vbi tempus computatur per dies, vltimus ceptus non habeatur pro cōpleto; ipſius vltima hora, ſi fuerit cœpta, habebitur pro completa, num. 4. Quoad integrum officium Diuinum, computatur à media nocte in mediam noctem, num. 41. Illa debet teſtamento adijci, à notario, qua abſoluitur, non qua ſcribi incipit, hora 12. num. 43. More

Eccle-

Eccleſiaſtico à veſperis initium ſumit, num.51. Ciuilis ſpatio vigintiquatuor horarum concluditur, H. 20. num.1. & H. 24. num. 2. Obitus & funeris, pro vno reputantur quoad effectum computandi nouẽdiales ferias hæredibus conceſſas, hora 24. num. 21. Impedimenti computatur in termino, hora 24. num.43. Quoad obligationem colendi feſtum, à media nocte incipit, *ibid.* num. 70.

Digestio Poſt horam quartam à ſumptione cibi an facta credatur, hora 4. num.22. Specierum Sacramentalium quando facta cenſeatur, *ibid.*

Dilvcvlvm Pars eſt noctis, hora 1. num.4.

Discipvli Quare hora decima ad Dominum acceſſerint? hora 10. num.3.

Discontinvatio diuini officij, vide *interruptio.*

Dispensare Poteſt Prælatus iuſta de cauſa, vt cum futura eſt proceſsio, inſignis contio, aut alicuius magni viri aduẽtus expectatur, circa obligationem recitandi officium debitis horis in choro, hora 1. num.10.

Distribvtiones Quotidianę quare ſic dictæ, hora 1. num.87.

Div Adueruium horam importat, A. num.19.

Doctor Poteſt ferrarium à vicinio expelere, hora 4. num.29. Alta voce legens, tacere cogitur, *ibid.* 30. Ferrarium præueniens eliciet, ſine appellatione, *ibid.* Prohibere poteſt immodicum campanæ ſonum, *ibid.* num.32.

Dolores, Partum per tres horas regulariter præcedunt, hora 3. num. 27.

Domos ædificantibus apud Romanos in præmium annona elargiebatur, hora 11. num.29.

Dormire Per ſilentia noctis humanum eſt, hora 11. num. 6. An presbyter aut laicus teneantur poſt cænam, vt ſacrificare, vel cõmunicare poſsint die ſequẽti? H.12.n.74.

Dotis Inſtrumentum licet ſine hora, præfertur altera eiuſdem diei, A. num.79. & 85. contrarium verius, num. 85.

Dvarvm Horarum quantitas eſt parua materia reſpectu totius diei vigintiquatuor horarum, hora 2. num.26.

Dvellvm Non dicitur prouocatio, quæ fit abſque certi temporis, aut horæ aſsignatione, A. num. 132.

Dvobvs Horis ante mortem celebrãtis renunciatio, vel actus geſtus, ſuſpicione laborat, hora 2. num.29.

E.

Ecclesiasticis In rebus non pũctualiter, ſed moraliter proceditur, hora 7. num. 7. Non ſecuntur veros, ſed medios motus Solares, & lunares, *ibid.*

Electio Epiſcopi, quę poſt obitum anteceſſoris fieri poteſt; non niſi poſt ipſius tumulationem permittitur, hora 24. num.13. Regis ex iure noſtro antiquo, quæ ab hora defuncti prædeceſſoris licebat, poſt illius tantum humationem permittebatur, *ibid.* Vt facta omnium eligentium citatione, poſsit à maiori parte venientium fieri, horæ aſsignatio deſideratur, *ibid.* num.13.

Eleemosyna Veſperi non poterat apud Arabes peti, hora 9. num. 10.

Entremes Quod noſtri dicimus, quem originem in comędijs habuerit, hora 6. num.13.

Episcopi, In locum Apoſtolorum ſucceſſerunt, hora 3. num. 15. An poſsint conſecrari Dominici diei hora tertia, qui continuato ieiunio, mane ipſius fuit presbyter creatus? num.16. Conſecratio die Dominico, hora tertia celebrabatur, hora 9. num.23. Licet prohibere poſsint fructuũ aſportationem abſque præſentia alicuius, ne fraus in decimis committatur; id tamen vltra duodecim horas diurnas præcipere nequeunt, hora 12. num. 12. debent

in quadrageſima cum dies inclinat Litanias recitare cum familiaribus, Hora 11. num. 31. An poſsint prohibere quod poſt duodecimam noctis feriæ tertię carnis priuij laici choreas minimè ducant? Hora 22. num. 82.

EPISTOLIS Familiaribus hora qua ſcribebantur adijci ſolebat, A. num. 109.

EVCHARISTIA In Sacrario prò infirmis reponitur, H. 4. num. 39.

EXACTIO Omnis contra defunctum, ipſiuſque hæredes per nouem dies ceſſare debet, H. 24. num. 19.

EXCEPTIO Vltima hora termini obiecta, falſitatis notatur, Hora 12. num. 10.

EXCOMMVNICATORVM Nomina prę foribus Eccleſiæ conſtituebantur, vt ab ingredientibus conculcarentur, Hora 6. num. 8.

EXECVTATVS, vide DEBITOR.

EXECVTIO Apud noſtros horæ præteritione infringitur, A. num. 75. Solùm vitiatur prætextu neglectæ horæ, vbi debitor intra diē ſoluere deſiderat, ſecus verò, vbi nec ſoluit, nec depoſuit, n. 76. Illius creditoris præfertur reſpectu aliorum, qui horam adiecit, num. 103. Ipſius actis Tabelio horam factę executionis adijcere debet, Hore 24. num. 26.

EXPENSARVM Taxa an poſsit à iudice ſententia reſeruari, ita vt poſt diem, quo lata fuit valeat fieri? H. 24. num. 73.

F.

FABRI FERRARII In certam inſulam, quæ ideò *Ferrariorum* dicebatur, relegari à ciuitate ſolebant, & quare? H. 4. num. 26. Vſque ad noctis horam nonam ex more laborāt, H. 9. num. 32.

FAVORABILIS Non eſt cauſa de integritate anni nouiciatus, Hora 1. num. 72.

FACIE: Et manibus illotis ad Euchariſtiā accidere, veniale eſt, H. 2. n. 36.

FACTVM Eodem die, cenſetur factum in continenti, niſi adiecta ſit hora, A. num. 123. Non præſumitur ab aliquo tempore quo non licet, Hora 1. num. 103.

FALSVS Præſumitur, qui cum dici & horæ meminit, factum illa hora negat, H. 1. num. 144.

FAMILIAM Tres conſtituunt, Hora 1. num. 130.

FAMVLVS, Qui per annum ſeruire tenebatur, & poſt ſex menſes recedens à Dominica domo, ſi poſtea reuertatur, vt reliquum ſemeſtre ſeruiat in arbitrio Domini eſt illum recipere, H. 1. num. 56.

FANATICVS An ſit morboſus, & quis dicatur? H. 1. num. 87.

FATALIS Secundus in cauſa appellationis, an integer concedatur, ſi impedimentum primi, vnius tantum horæ fuit? H. 1. num. 108. Quando impedimentum modici temporis, vt horę abſoruit effectum primi, ſecundus integer conceditur, alioqui nō niſi alterius horæ ſpatium indulgetur, num. 109.

FEBRIVM Tempora, horas medici appellant, A. num. 19.

FERIATVM Tempus non præſtat excuſationem in his, quæ ſine prætore fieri poſſunt, H. 24. num. 38. Cum in illud finis termini incidit, eo res peragi poteſt, H. 24. num. 40. Si in terminum incidat, an excuſetur, qui certis adhibitis ſolemnitatibus ſoluere tenetur, H. 24. num. 46.

FERIAE Meſsium, & vindemiarium quare fuerint inductæ? A. num. 111. Nouendiales, & ludi, qui? H. 24. num. 18.

FESTVS DIES, vide DIES, Ipſius pars conſiderabilis ad laborandum ſex horarum ſpatium habetur, H. 6. num. 8. Infringitur ab eo, qui ſpatio octo horarum ſeruilia exercet, H. 8. num. 3. Eo ab omni opere, etiam forenſi eſt quieſcendum, H. 24. num. 41. Ipſius præceptum durat ſpatio viginti & quatuor horarum, H. 24. n. 69. Poteſt ab Eccleſia pro parte præcipi, vt obſeruetur, *ibid.*

Fictio Legis Corneliæ, qua hora locum habeat? H.1. num.95.

Fidelitas Hiſpanorum antiquiſſima, H.24. num.68.

Filius Per horam viuens à morte patris, de iure communi ipſi ſuccedit, H.1. num. 25. De iure noſtro, vt patri ſuccedat vigintiquatuor horas viuere debet, num 26. Non aliter natus, quoad patris ſucceſſionem iure noſtro creditur, quam ſi viuus totus in orbem prodierit, & ita viginti quatuor horis permanſerit, H. 24. num. 48. Etiam execto matris vtero natus, per vigintiquatuor horas viuat oportet, vt patri ſuccedat, num.53. Illegitimo, & immaturo tempore natus, etiam ſi vltra viginti quatuor vixerit horas, inſucceſſibilis habebitur, H. 24. num. 54. Quare viginti & quatuor horarum ſaltim vitam habere debeat, vt patri ſuccedat? num.55.

Fisci Advocatvs Qua hora debeat in Senatum venire, H.7. num.31.

Foeminae Cum viris ſimul adeſſe nocturno tempore non debent, Hora 5. num.15.

Fons Cantabriæ duodecies in die exſiccatur, A. num.16.

Formae In his, quibus conſtituitur, obſeruatur rigor, H. 1. num. 60. debet præciſè ſeruari, *ibid.* 129.

Frvctvs Horarij dicuntur, qui non perdurant, A. num. 18. Licet prohiberi poſſit ab Epiſcopo ne colligantur, abſque præſentia alicuius, ne fraus in decimis committatur; id tamen vltra duodecim horas diurnas præcipere nequit, H. 12. num. 12. Illos poterit impunè vaſſallus triturare, & condere, ſi facta denũciatione Baroni, vt œconomũ mittat ad aſsiſtendum ipſorũ collectioni, id facere diſtulerit, num.13.

Fvnera Publica non niſi poſt nouem dies ducebantur, H. 24. num.18.

Fvrata Veſperi certo loco vendi ſolebant, vt & nunc, quem *Baratillo* dicimus, Hora 9. num. 10. Præſumuntur ſi eo loco vendentur, vbi furtiuæ veneunt, *ibid.* Ab hoſtibus, vt capientium fiant, an pernoctatio ſola apud hoſtes ſufficiat, Hora 24. num. 58. Mari ſi in ipſorum caſtra deuenerint, capientium fiunt, & nõ aliter, num. 59. Minimè ipſorum fiunt licet apud eos pernoctauerint, aut in caſtra fuerint deducta ſi à veris dominis perſequantur, num.60. Leges de illis loquentes, an obligẽt in conſcientia? num. 61.

Fvrta Tria in continenti, & vno impetu, etſi diuerſis horis facta vnum tantum reputantur, Hora 2. num. 16. & H.3. num.26.

Fvr Vno loco rem ſubripiens, ſi ad alium deferat, non poterit ibi puniri, niſi per horam ſteterit, Hora 2. num.80.

Fvrti Actio, vt aduerſus aleatorem locum habeat, ipſa ludi hora commiſſum probari debet, A. num.125.

G.

Gabella Intra quod tempus peti à Publicano debeat? Hora 6. num. 22.

Gallvs Campanario antiquitus apponi ſolebat, & quare, A. num.44. Hora decima, noctis duodecim horarum, ſiue duobus horis ante primam lucem incipit canere, H. 2. num.18. & H.12. num.97. ſuo cantu an probet mediæ noctis lapſum? H.12. num. 96. Probat in fauorem ordinarij prouidentis beneficia, vt ſuo menſe vacantia, *ibid.* 97. Pro diuerſitate regionis cantat, vel non, *ibid.* num 98. an ſuo cantu probet arbitrio relinquitur iudicantis, *ibid.* num.99.

Gratia Beneficij, & obitus beneficiarij ſi eodem die concurrant, & hora mortis probetur, mortẽ præceſsiſſe gratiam creditur, A.n.96.

Gratiae Deo veſperi poſt cibos omnes referebantur, H.3. num.12.

H.

Habitare Perpetuo & continue dicitur, qui congruis horis habitat, Hora 5. num.10.

Habitvs Religioſi continua delatio, eſt præcipua auſteritas religioſa; quo circa nouitius, qui alterius religionis habitu indutus probationis annum egerit, nil egiſſe videtur, H. 1. num.75. Dimiſsio in clericis, etiã per horam, nullam culpam inducit, num.76. Illum mutare non poſſunt clerici abſque cauſa rationabili, *ibid.*

Herba Fullonum, quæ? Hora 5. num. 17.

Hora Græco-Latina dictio, A. num. 1. Non ita Latinis ac Græcis frequens, num.2. Ipſius vſus, vt Romanis, & Græcis diu latuit, num.3. Legibus duodecim Tabularum minime ſcripta occurrit, ſed ortus & occaſus Solis tantum fit mentio, n. 4. A Sole, qui Græcis *Horoſ* dicitur nuncupatur ſecũdum aliquos, num. 7. Ab *Oru*, quæ Græcè *Vrina* dicitur, nominatur ab aliquibus, & quare? num. 13. Ab *Oro* verbo Latino deducitur à nonnullis, quorum opinio reprobatur, num.16. Cum adſpiratione ſcribitur, & aliquando abſque ea, *ibid.* Abſque aſpiratione, alicuius rei extremitatem, cum aſpiratione ſolius temporis ſignificat, num. 17. Aliquando accipitur pro tempore oportuno ad aliquid agendum, num. 18. Punctus temporis eſt, ex Solis tranſitu rapido, num. 19. Nonnunquam abſolutè pro tempore vſurpatur, *ibid.* Aliquando pro modico tempore, num.20. Scribitur nonnunquã pro anno, & pro temporibus anni, *ibid.* Ponitur etiã pro fælicitate, & pro eo tempore, quo quid eſt in proprio vigore, vnde & pro pulchritudine, num.23. Diem apud aliquos ſignificat, num. 24. Lucina quæ? *ibid.* Quamlibet anni partem ſignificat, num.25. Pro mortis articulo, num.17. Ipſius vera definitio traditur, num.28. Diuiditur in momenta, puncta, & minuta, num.31. Quatuor puncta continet, *ibid.* In ſexaginta minuta diuiditur, num. 35. Vbi ipſius ſimpliciter fit mentio, non de brumali, aut æſtiuali, ſed æquinoctialis erit ſubaudiendum, num.41. Illius appoſitio in citatione non eſt neceſſaria, num.50. Quacunque comparens, qui certo die ſoluere tenetur, non liberatur; ſed illa dumtaxat, qua pecuniam accepturus, vel Officialis domi, vel officio eſſe ſolet, *ibid.* Si in citatione vna apponatur, & alia fuerit negotiũ expeditum, ſententia erit irrita, *ibid.* Suprema, quæ? n. 51. A tertia ad meridiem Magiſtratus in foro adeſſe ſolebant, num.52. Eam qui premit, reprimetur ab hora, quo ſenſu diceretur, 64. *Dea,* numẽ iuuentutis appellabatur, num. 70. Illius omiſsio aliquando actum viciat, num.75. Ipſius præteritione executio infringitur, *ibid.* Eius omiſsio in executiuis, tunc ſolum viciat, vbi in executiuis exactio decimæ eſt in vſu, num.76. Debet renunciationi appellationis in Gallia adijci, *ibid.* Ipſius adiectio, non eſt de ſubſtantia inſtrumenti, num.76. Inſtrumentis adiecta, confert ad prælationem, vbi duo inueniuntur eodem die ſcripta, num. 77. & 85. Etiam ſi non ſit in dotis inſtrumento, illud præfertur altero eiuſdem diei, num.79. & 85. Inſtrumenti ad effectum prælationis, teſtibus probatur, num. 85. In publicis inſtrumentis debet apponi vbi eam ſcire expedit, 80. Ipſius adiectionem in inſtrumento, neque ad prælationem prodeſſe multi voluerunt, quorum rationes referuntur, num.81. Contrarium verius defenditur, num 83. Ipſius probatio eſt certior probatione diei, num. 84. De ea qui probat magis concludit, quam qui oſtẽdit de die, & magis, qui de momẽto, quam qui de ea, *ibid.* Si in inſtrumento ad ſit, & duo ſint eiuſdẽ diei, illud præfertur, quod horam habet, etiam ſi alterum ſit rei; dotis, vel alterius priuilegiati, num. 85. Si adſit in inhibitione ex cauſa appellationis, ſententia verò ea careat, quæ anterior præſumatur? n. 86. Ex eò ſolum quod ſcripta inuenitur

nitur in inſtrumento, quo de ſtillo apponi non ſolet, ſuſpitioni locus non eſt, num. 87. Si adſit in inſtrumento poſsidentis, an præcedat inſtrumentum ſine hora? num. 88. Vltima diei ſi fuerit appoſita in inſtrumento, an præcedat cæteros eiuſdem diei? 89. Ratione ipſius datur prius & poſterius, num. 90. Ipſius appoſitio ſolum in inſtrumentis à diuerſis notarijs eodem die factis prioritatem inducit; non verò in illis, quę ab vno eodemque Notario fuerunt ſtipulata; quia potius hoc caſu ordini prothocoli ſtandum eſt, num. 92. Qui eam probauerit ex pluribus nominatis eadem die ab Ordinario, vel à Papa & Ordinario, ille præfertur, qui ſuæ nominationis horam probauerit, num. 93. Qui adſcriptione illius habet poſſeſsionem virtute expectatiuæ, debet reſtitui, & preferri contra habentem poſſeſsionem eiuſdem diei ſine hora, num. 94. & 97. Si fuerit ab accuſatore, etiam abſque neceſsitate libello adiecta, illam probare debet, num. 108. In noui operis nuntiatione neceſſariò extat adſcribenda, n. 107. Si vna actus permittatur, & alia prohibeatur, non recte fiet niſi cum horæ adiectione, num. 108. In Cartis adijci debet vbi peſtis graſſatur, num. 109. Appellationis libello eſt adijcienda, num. 110. Dardanarijs ſiue Propolis, debet certa à Magiſtratibus præſcribi, à cuius lapſu, & non antea, poſsint edulia comparari, num. 115 & ſeqq. Deſideratur quoties tempus debet à momento in momentum computari, n. 121. Debet apponi vbicunque negotio expedit temporis coarctatio, num. 122. Niſi fuerit adiecta, factū eodem die, cenſetur factum incontinenti, num. 123. adijci debet inſtrumento renunciationis officij, ad effectum cōputandi viginti dies ſuperuiuentiæ, num. 127. Si renunciationis non appareat, viginti ſuperuiuentię dies, non ab ipſo renūciationis, ſed à ſequenti erunt numerandi, num. 129. Certa eſſe debet ad ſubhaſtationem, num. 131. Certam obſeruare ad aliquid faciendum eſt ſuperſtitioſum, A. num. 133. Eſt neceſſaria in duelli indictione, num. 132. Vnius ſpatium pro longa dilatione accipitur, Hora 1. num. 18. Vnius ratione, vnum dicitur alio prius, *ibid.* Prætextu vnius, præuētioni eſt locus in omni actu, n. 19. Captiuitatis & redditus pro vna reputantur, H. 1. num. 94. Vna, ſubita canicies, metu mortis & pœnarum, aliquando accidit, n. 107. A qua ſingula Canonica nomen accipiat? H. 3. num. 2. & 3. Quod vltima termini fit, rectè factum habetur, H. 12. num. 7. Vltima termini ſoluere intendens, ſi Camerarius, cui ſolutio facienda eſt haberi nequeat, nullam pœnam incurrit, n. 8. Phyſicè & Mathematicè ſumpta, primo pulſu impleta videtur; moraliter verò non niſi ictu poſterioris pulſus, H. 12. num. 25. Mathematicè impleta, cenſetur etiam primò pulſu nolæ, quæ ante horā quadrātes deſignat, num. 26. Tempus propter quod pulſatur, magis debet attendi, quam ipſius pulſus, Hora 24. num. 52.

Hora Prima Poſt ſolis ortum, *Prima Canonica* perſoluitur, H. 1. num. 2. Chriſtus ligatus coram Pilato ſtetit, num. 3. Poſt reſurrectionem Chriſtus conuiuium cum ſeptē Diſcipulis celebrauit, num. 4. Etiam à gentilibus Dijs ſacrata, *ibid.* Debet Prima Canonica recitari non ſolum in choro, ſed etiam in priuata cuiuſvis clerici Oratione, num. 5. Noctis ſententia ferri nequit, num. 85. Noctis, nocturno tempori adſcribitur, *ibid.* Semper melior, Hora 7. num. 30.

Hora Secvnda Noctis ordines collati valent, H. 2. num. 15. Noctis tranſactio facta tenet, num 17 Noctis apud Romanos, quæ nobis fuerit? *ibid.* Noctis, vel primā nuptiæ celebrari conſueuerūt, num. 21. Nil memoratu dignū fuit in Scriptura,

au t

aut Redemptionis noſtræ myſterio ea operatum, H.3. num,8.

Hora Tertia Diei fuit Chriſtus columnæ alligatus, flagellatus, & Iudęorum linguis Cruci affixus, H.3. num.4. & 6. Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, num.5. & 10. Miſſæ ſolemnes diebus feſtiuis dici debent, num.9. Sacra appellabatur, num.11. Ante illam minſme ſacerdotibus licebat cibum ſumere, aut conuiuia facere, *ibid.* Ientaculum ſumi ſolebat, num. 12. Epiſcoporũ conſecrationes celebrari debent, n. 14. Apoſtoli ſuper Paulum & Barnabam manus impoſuerũt, num.15. Non eſt de ſubſtantia conſecrationis Epiſcopalis, ſed tantùm de ſolemnitate, num.17. Conueniebant in forum Magiſtratus, Prætores, Iudices, Litigatores & Aduocati, apud Romanos, num.18. Ea quo ſenſu D. Marcus dixerit, Chriſtum Crucifixum? H.6. num.3.

Hora Qvinta Infelix vocatur, H.5. n.1. Matutina noſtri, aut Gallici Horologij laborandi initiũ præſtat, num.2. Illa Deo Bruta laudes effũdunt, vt & cæteræ creaturæ reliquis horis, num.10.

Hora Sexta, Sexti diei, qua peccauit Adam, & fuit de Paradiſo eiectus, Chriſtus mori, & affligi voluit, H. 6. num. 1. Ipſius nomine cur Euangeliſtæ tempus Paſsionis nominarunt, & non meridiei? n. 2. Cur ea preces eſſe afferendas decreuerit Eccleſia? num. 6. Miſſa in profeſtis debet decantari, num. 7. Quietis eſt hora; num.13. Diei, cur meridies vocatur? num.14. In ciuitatibus ſolet ea ad nolam Canonicam pulſari, H.9. num.1.

Hora Septima Filius Reguli à febre liberatur, H.7. num.1. *De Septenario Numero*, Summaque ipſius præſtantia, Vide Bungum, *de Numeris*; Fabium Paulin. *in libris Septem de Septenario*, Anton. Zara. *in Anatom. Ingenior*: *Membr.7. Sect. 2.* & Cyprian Vbert. *in tract. de Cruce, lib. 1. à capit. 27. ad 38.* Vbi plura ſingulariter idcirca.

Hora Octava Brumali tempore Magiſtratus, tenetur ex præſcripto noſtrarum lęgũ ſingulis diebus ingredi ſenatum, H.8. num.1. Decuriones ciuitatis concilium inire debent, *ibid.*

Hora Nona Canonica ita appellatur, quia diei hora nona recitatur, H.9. num.1. Ad Canonicam ſolet in ciuitatibus hora diei ſexta pulſari, *ibid.* Chriſtus Spiritum emiſsit, deſcendit ad inferos, & lateris vulnus fuit perpeſus, num 2. Diſcipuli Domini ad Orationem conveniebant, num.3. Fuit primus homo de paradiſo eiectus, num. 4. Rebus ſerijs expeditis, ea voluptati & libidini veteres indulgebant, num.4. Quia illa meretrices præſtituendi cauſa cellas aperiebant, *Nonariæ* fuerunt dictæ, num.5. Ab ea vſque ad decimam hyemali tempore cãpana quietis ſingulis noctibus pulſari apud noſtros debet, H. 9. num.6. Miſſæ ſolemnes diebus quadrageſimalibus celebrari conſueuerãt, num.7. Poſt illam veſpertinum officium perſoluebatur, num. 8. Prandij erat maximè diebus ieiunij, nunc verò ſexta, num. 11. Baptiſmi ſolemnia illa celebrari conſueuerant, num.20. Illa Sacros ordines celebrare erat conſuetum, num.27.

Hora Decima Teſtamenta in foro, & Baſilica, apperiebantur, H. 10. num.1. Significat diem exactum, n. 2. Quare Diſcipuli ad Dominum acceſſerunt? num. 3. Apud noſtros ſingulis noctibus campana quietis pulſari debet, num. 5. Incipit nox quoad delationem armorum, n.6.

Hora Vndecima Otij & deſidię tẽpus, H. 11. num. 2. Finitur ea dies artificialis, n. 3. Poſt eam nocturno tempore licet omne immundum proijcere, n.5. Decrepitam ætatem præfigurat, num. 8. Qui nocturna hac hora diuinum officium perſoluit, dummodò ante duodecimam expleuerit, non peccat, num. 9. Ea recipiens ſubdiaconatũ, profeſsionem

nem, vel beneficium, non tenetur ad Matutinum & reliquas minores horas antecedentes, ſed ad ſequentes tantum, num. 10.

Hora Dvodecima ædificare, quid veteribus? H. 12. num. 1. Non ſemper pro vltima, ſed frequenter pro meridiano tempore accipitur, H. 12. num. 14. Poſt eam, & in veſperis edictum præſumitur affixum ſi non appareat, qua hora id factũ fuerit, num. 15. Ab ea nocturna ieiunium ſiue naturale, ſiue Eccleſiaſticum, incipere debet, n. 16. Dubitans an noctis ſonuerit, licet biberit, & aliquid ſumpſerit, ſacrificare, vel communicare poterit mane ſequenti, num. 17. Si cum fuiſſet in opinione, an noctis ſonuerit, vel non aliquis manducabit, à communione non arcebitur, n. 18. & ſeqq. Qui illam noctis eſſe certo ſciret, quæ ſonare incipit; à primò ipſius pulſu, debet à cibo abſtinere, ſi communicare, vel ſacrificare deſiderat, num. 29. Qui poſt hanc nocturnam horam in ſolemnitate Paſchatis reſurrectionis ſacrificat, & populum communicat, vt citius carnibus veſcantur, peccat, num. 30. Qui paululum ante eam cæpit diuinum officiũ recitare, ita vt maiorem ipſius partem poſt mediam noctem perſoluerit, an adimpleat præceptum, n. 31. Nocturnæ huius horæ qui cum maſticaret buccellam panis audiuit vltimum pulſum, non poteſt deglutire, ſi communicare, aut ſacrificare velit, num. 58. Si ad illam tantùm inuigilauerit, qui tota nocte id facere debebat, de poſtea commiſſis tenebitur, Hora 12. num. 68.

Hora Decimatertia Diei, qui apud noſtros & gallos adeſſe promittit veniendi voluntate carere videtur, H. 12. num. 2.

Hora Decimaqvinta Diei vigeſimiprimi menſis ſeptimi partus edi debet, vt ſeptimeſtris habeatur, H. 15. num. .

Horarivm Paſsionis Chriſti cuiuſdam annonymi refertur, H. 6. n. 5.

Horae Canonicae Septem, quare in Eccleſia adinuentæ? H. 7. n. 5. Adde hicque de Septenario ſupra *Hora Septima*, remiſsiuè notatum.

Horae Cœli portis præerant, & tẽporum moderatrices credebantur, A. num. 8. Aurigæ Mineruæ, & ſolis famulæ appellantur, n. 9. Equos Solis iungebant, num. 10. Præſides temporum & florum, quarum officiũ erat floribus ornare, quem alijs muneribus Dij condecorabant, putantur ab aliquibus, num. 11. Virgines ſunt iuxta alios, quæ textrinæ perpetuò vacabant, n. 12. Ipſis, & Soli quotãnis pompa Athenis ducebatur, *ibid.* Illis conſecratus, de quo dictum, num. 22. Ponuntur à Plinio & Ptolomæo pro ipſa cæli inclinatione & diſpoſitione, n. 26. Singulis ſinguli Angeli ſunt deputati, num. 30. Non ſemper equales, æſtiuales, hibernis, longiores, & è conuerſo hibernæ æſtiualibus contractiores, num. 36. Aequinoctiales quomodò ciuilibus reſpondeant, num. 37. & ſeqq. Ciuiles dici à media nocte, Naturales verò ab exortu ſolis numerantur, num. 31. *Cuiuſcunque* diei quales? num. 43. Quibus ſuæ lites expediuntur Honorati ſiue Curiales prohibentur foro intereſſe, A. num. 53. Puerorum voce antiquitus euulgabantur, num. 68. Earum diuerſitas, actuum diuerſitatem conſtituit, num. 74. Hominis ætates ſignificant; H. 11. num. 8. Naturales dicuntur æquales, hora 24. num. 50.

Hornvm quid ſignificet? A. n. 25.

Horologia Erant antiquitus, quibus horæ, non ſolùm ciuilis, ſed & naturalis diei deſignabantur, A. n. 61. quandò fuerint à Romanis recepta? num. 62. Erant in foro publico, & in campo Marcio apud Romanos, num. 63. Publica, ad curam cenſoris pertinebant, *ibid.* Fuere etiam priuatis ædibus, num 64. Cõtra ſeruitutem altius non tollendi facere videtur, qui extollendo ædificium ab illis ſolem auertit, vel

etiam

etiam ab Heliocamino, *ibid.* Parua ſecū adducere antiquis, vt & noſtris viſitatiſsimum, num. 65. Noſtris ſimilia, quę motu horas monſtrarent, ſerò Romani receperunt, num. 66. Romanis nulla fuere ſonū edentia; Hebræi tamen habuere; n. 67. Ictu Homunculorum ſonum edentia, quale Toletanum noſtrū, vnde originem traxerint? num. 71. Illorum vſus maximè in iure neceſſarius, num. 74. Pluribus exiſtentibus, qui vnius horam duodecimam noctis audiuit, poteſt abſque fractione naturalis ieiunij, donec alius ſonuerit manducare, Hora 12. num. 20. & 27. Habent ſe tanquam plures opiniones probabiles, quorum vnum alijs relictis ſequi poteſt, niſi de ipſius errore planè conſtet, num. 21. & H. 24. num. 37. Vbi ſunt plura ad ſimilitudinem teſtium maiori, & certiori numero accedendū erit, *ibid.* Si fuerint plura cui ſtandum eſt, *ibid.* num. 95. De ipſorum crepitaculis diſputare non eſt Iuriſconſultis indignum; nam de minutiſsimis rebus diſſerere illis conuenit, *ibid.* Eorum ea eſt natura, vt ſæpe ſæpius vacilent, H. 24. num. 52.

Horologii Græci Literæ; quibus ſeptima, octaua, nona & duodecima hora ſignificantur, *ζηθι* componunt, H. 6. num. 13. Sonitus ſi fauorabilis ſit reo, ſtandum eſt primo Horologio, ſecus verò ſi fuerit odioſus, H. 24. num. 35.

Horologivm Campanam habens, quando fuerit apud noſtros receptū in Caſtellæ Regnis? H. 7. num. 31. An liceat vnū ſequi pro ieiunio Eccleſiaſtico, & aliud pro naturali? H. 12. num. 22. Vbicum ſi exiſtat, communicaturus an debeat audito primò pulſu horę duodecimæ nocturnæ, à cibo & potu abſtinere, vel poſsit donec vltimus pulſus ſonuerit edere? H. 12. num. 23. Eſt teſtis horæ, num. 24. Primum, vel ſecundum in quibus caſibus ſit ſequendum? H. 24. num. 36.

Horrea Publica non debent nocturno tempore aperiri, H. 11. num. 27.

Horvs Annus dicebatur, A. num. 7.

I.

Ieiunare Etiam vltra biduum, vbi non timetur defectus naturæ, non eſt peccatum, H. 24. num. 6. Solebant fideles à Paraſceue, vſque ad Auroram Reſurrectionis, *ibid.*

Ieiunans A prandio recedens animo reuertendi, etiā ſi per duas, vel tres horas reuertatur, poteſt iterum abſque ieiunij fractione edere, H. 2. num. 13. Animo non reuertendi à menſa recedens, ſi poſt horę quadrantem, aut paulò plus tantùm reuertatur, prandium proſequi poterit, num. 14.

Ieiunivm Communione non frangitur, H. 3. num. 9. Nec traiectione oſsiculi, cartæ, ligni, vngium, & aliorum non comeſtibilium, *ibid.* Non frangitur ab eo, qui pluribus exiſtentibus horologijs, poſt auditam ab vno horam duodecimam noctis manducauit, donec ab alio eadem hora ſonuerit, H. 12. num. 20. & 27. Pro Eccleſiaſtico an liceat vnum ſequi horologium, & aliud pro naturali? num. 22. Vltra viginti horas nullo cibo ſumpto ab Eccleſia non permittitur, Hora 24. num. 3. Non inducitur ab Eccleſia, vt famem excitet in extremo gradu, ſed indigentiam tantùm primi generis, num. 4. Patrum heremi ſex dierum erat, H. 24. num. 7.

Ientacvlvm, A precibus offuſis ſumebatur, Hora 3. num. 12. Ideò à precibus dictum voluerunt aliqui, *ibid.* Solius panis erat, *ibid.* Hora diei tertia ſūmebatur, *ibid.*

Immvndvm Proijcere licet vndecima Hora noctis, Hora 11. num. 5.

Imperitvs Quamuis legitimè curſibus peractis ad doctoratus gradum accedat quacunque facultate, tamē peccat, H. 1. num. 31.

Incontinenti Fieri dicitur, quod fit vno impetu, licet actus duret per horam, Hora 1. num. 79. Quæ fiunt

incſſe

ineſſe videntur, H. 12. num. 35. & H. 24. num. 72. Quæ fiunt ineſſe nõ videntur, quando factum pro forma requiritur, num. 53.

Individvvm Non eſt omne vnicum, H. 12. num. 49. eſt, quod neque naturales, neque intellectas partes recipit, H. 12. num. 56.

Indigestio Traiecti cibi ante mediã noctem an impediat communionẽ? H. 12. 59.

Indvlgentia Qua hora finiatur? H. 12. num. 81.

Infirmvs Licet in vltimis laborans poſsit, vt ieiunus viaticum recipiat, per duas horas noctis ſpectare duodecimam, id tamen facere non tenetur, H. 2. num. 32. Vide *Moriens*, poteſt ferrarium expellere, Hora 4. num. 33. Prohibere poteſt carrucarum tranſitus, occluſa via, *ibid.* 34.

Inhibitio Ex cauſa appellationis, ſi horam habeat, ſententia verò ea careat, quæ anterior præſumatur? A. num. 86.

Impedimentvm Futurum ne ſolueret, qui potuit præuidere, ſi eius cauſa à ſolutione ceſſauerit, moroſus habebitur, H. 24. num. 39.

Ira Si vltra duodecim horas diurnas perſeueret, in odium vertitur, H. 12. num. 77.

Instrvmentvm Non requirit horã de neceſsitate, A. num. 66. Illa tamen adiecta confert ad prælationẽ, vbi duo inueniuntur eiuſdem diei inſtrumenta, *ibid.* num. 77. & 85. Dotis, etiam ſine hora, præfertur altero eiuſdem diei, num. 78. & 85. Ipſius hora ad effectum prælationis teſtibus probatur, *ibid.* Si publicũ fuerit debet habere horam, vbi eam ſcire expedit, num. 80. Adiectionẽ horæ in eo, neque ad prælationem prodeſſe multi voluerunt, quorum rationes referuntur, num. 81. Suſpectum ex eo ſolùm non eſt, quod horam habeat contra ſtillum, num. 87. Poſsidentis an præcedat aliud eiuſdem diei cum hora? num. 88. Si habeat vltimam diei horam, an præcedat alterum eiuſdem diei? *ibid.* Habens clauſulam, *ſpectauimus ad capiendam poſſeſsionem, quod Beneficiati venirent ad veſperas*; cenſetur habere horam, num. 98. Rogatum ante tertiam diei horam, prius eſt rogato poſt veſperas, *ibid.* Vbi plures ſubſcribere debent, donec vltimus ſubſcripſerit non eſt perfectũ, H. 8. n. 6. Vltima hora termini producta falſitatis notatur, H. 12. n. 10.

Integrvm Dicitur illud, cui nec minimum deficit, H. 1. n. 44. & 58.

Interrvptio Roſarij, Coronæ, Officij diuini, aliarumque Orationum tam ex præcepto, quam ex voto, aut pœnitentia, ſi duas horas excedat an ſit lethale? H. 2. num. 6. Niſi modici ſit temporis facit alium actum, num. 7. Quaruncunque precum, & ſi duas vel tres horas excedat, nullam culpam inducit ex veriori ſententia, n. 8. Orationis, vel Officij diuini abſque iuſta cauſa nõ caret ſcrupulo, num. 10. Illius ratione illæ cauſæ excuſant à veniali in orationibus, quæ ſaluti, & famæ alicuius conducunt, H. 2. num. 12.

D. Ioannes Perez de Lara in R. Patrimonij Senatu Regius Conſiliarius commendatur, A. n. 127.

D. D. Ioannes Solorzanvs Regius Conſiliarius laudatur, H. 12. n. 63.

Itineris Seruitutem habens diurnis tantùm horis ea vti poterit, & quomodo hoc accipiatur, H. 4. num. 36.

Ivbil. Qua hora finiatur? H. 12. n. 81.

Ivdex Ordinarius habet certum locũ & tempus iudicandi, A. n. 54. Pedaneus omnibus horis iudicare tenebatur, *ibid.* Pedaneus vnde dictus? *ibid.* Qui ex accidenti vltra horas præſcriptas ius dicit, nullam culpã admittit, n. 114. Qui certis horis foro adeſſe tenetur, adfuiſſe probare debet, num. 126. Qui dum recitat aliqua expedit, aut præcipit, non peccat, H. 2. num. 12. Apud noſtros ſingulis noctibus oberrare tenetur, & qua forma, H. 12. n. 67. Ipſius prima & maior obligatio eſt oberratio nocturna, quam *Ronda* dicimus, n. 67. Qui oberrare negli-

git de omnibus commiſsis in nocte pro ratione temporis & horæ tenebitur, *ibid.* Quamuis incompetens aliquem detinens ſuo carcere, priuati carceris non tenetur, H. 20. n. 19. Incapax, vt laicus detinens vltra viginti horas clericum, priuatũ carcerem committit, H. 20. n. 20. Debet intra eundem diem latæ ſententiæ de acceſſorijs omiſsis pronũtiare, Hora 24. num. 72.

Ivdicia Noctu proferri nequeunt, H. 12. num. 6.

Ivdicivm Vniuerſale qua die & hora ſit futurum, H. 1. num. 86.

L.

Labor Aſsiduus in homine non eſt conſiderandus, hora 5. num. 9. Pro eo an ſex horæ diurnæ ſufficiant, H. 6. num. 12. Quotidianus non vltra octo horas regulariter producitur, hora 8. num. 3.

Laborans Diebus feſtiuis, vide *Dies*, ſiue vnica, ſiue diuerſis diebus feſtiuis vltra duas horas, peccat lethaliter, hora 2. num. 27. & 28.

Lactare Filium à qua hora poſt partum mater teneatur? hora 6. num. 27.

Lavdes Vocantur preces matutinæ, hora 12. num. 57. Quo tempore poſsint recitari? *ibid.* & H. 3. n. 30.

D. Lavrentivs Ramirez de Prado, Regius Conſiliarius laudatur, A. num. 2.

Larva Clericus incedens, laruales-que ludos agens, quos nos *Maſcaras* dicimus, quamuis per horam, læthalem culpam non committit, H. 1. n. 76. Peccat Religioſus ea vtés quocunque modico tempore, *ibid.*

Lavacrvm Antiquitus nemini licebit ingredi æſtate ante horam octauam, hyeme verò ante nonam, hora 9. num. 25. Ad illud hora conſueta lauãdi nolę ſigno vocabãtur, n. 26.

P. Leander Taxatur exiſtimans probabilius aduerſus noſtrã ſententiã, poſſe quem iuſte ea die ordinari, cuius veſpera legitimam explet ætaté, H. 1. num. 33. Reijcitur affirmans diem, quoad officium diuinũ à media nocte computari, hora 4. n. 12.

Lectionibvs Ex temporaneis magis memoria, quam ſcientia legentis experitur, hora 1. num. 99. Ex eò quod oppoſitorum non interfuerit eligens, non priuatur voto, n. 100. Deficientes lubrico memoriæ, ſi cæteros competitores ſcientia præcellant, eligi ad cathedram Canonicatum, & ſimilia poterunt, num. 101.

Legatario, Cui habitatio cum hærede relicta eſt, debetur clauis domus, vt poſsit ad libitum ire & reddere, dum congruit horis id faciat, H. 11. num. 7.

Legatvm Si fiat à teſtatore Miſſarũ, quæ debeant veſpertino, aut nocturno tempore dici, an valeat? hora 7. num. 22.

Legere Debet per horam, qui examinis cauſa ad cathedram, Canonicatum, beneficium, vel Collegium id facere tenetur, hora 1. num. 98. Per dimidiam horam tenentur oppoſitores in examine beneficiorum concurſus Toletani, *ibid.*

Lex, Quæ ſimpliciter de tempore, aut anno loquitur, non de vtili, ſed de continuo debet intelligi, H. 1. n. 54.

Licentia Prælati ad abſentiam nouitij, vtrum ipſum præſentem conſeruet? hora 1. num. 66. & 71. Abbatiſſæ ad egreſſum Monialis à monaſterio, nihil operatur, quia ipſius conceſsio generali competit, n. 67. Nec ea interueniente licet intra nouiciatus tempora à clauſtro nec per horam egredi, num. 68.

Lictores Tenentur apprehenſos ſtatim incarcerare, niſi nocte apprehẽderint, quia tunc mane ſequẽtis diei ad iudicem deferre poſſunt, hora 20. num. 24.

Ligare Non poteſt, qui ad horam aliquem detinere valet, H. 1. n. 96.

Lvcernarivm Officium veſpertinum, hora 11. num. 19.

Lvcernarvm Hora quæ? A. n. 39. & hora 11. num. 19.

Lvcvs Olim ſacrificiorum locus, erat ſacer, H. 11. n. 17.

LVDENS Clericus tantùm per horam ſine ſcandalo, recreationis, & non auaritiæ cauſa, licet aliàs ſit ludo aſſuetus non peccat, hora 1.n.77. Per horam, breue tempus luſiſſe dicitur, num.78.

LVNAR Defectum (quem *Eclipſe* vocamus) Gentiles vociferationibus veſpertino tempore emiſsis ſubleuari credebant, hora 9. num.10.

M.

MAGISTRATVS Ad horam vſque diei ſextam ſolummodò litibus operam dabant, A. n. 48. A tertia ad meridiem in foro eſſe ſolebant, num.52.

MANE, Meridies, occaſus, & ſuprema tempeſtas partes erant, quibus, antiquitus dies diuidebatur, A.n.5. Incipit à media nocte, H. 4. n. 16. Vnde dictum? hora 7. n.30. Omnia fauſta eo, & infauſta veſpere accidere, *ibidem*.

MANIBVS Et facie illotis ad Euchariſtiam accedere, veniale eſt, Hora 2. num.36.

MANVTENIBIL. Poſsio, vide *Poſſeſsio*.

MARIS Aeſtus ſex horarum ſpatio accedit, & recedit, P. num 42.

MARITO Licebat deprehenſum adulterum teſtandæ eius rei cauſa viginti horis detinere, A. num. 6. & H. 20. num.2. Licet vxorem domi ligare, & moderatè caſtigare, hora 1. num. 96. Si à teſtatore onus iniungatur habitandi cum aliquo, de habitatione tantũ diurna debet intelligi, hora 12.num.71. In adulterum non niſi diaria poteſtas erat, H. 20. num. 3.

MARTYR Eſt, qui ſtudijs ſe dedicat, hora 24. num.67.

MATRIMONIVM Primo diluculo contractum, dicitur clandeſtinum, & non in facie Eccleſiæ, hora 2.n.21.

MATVTINO Tempore longe nos ad agendum promptiores, A.num-43. Pueri Scholas frequentabant, n.44. Si toto Scholaſtici ſtudijs operam dederint, qui recitare tenentur, nõ peccant, poſt prandium penſum officij perſoluentes, *ibid.* Huius temporis horæ bonæ appellantur, *ibid.* Semper ius dicebatur, etiam apud noſtros, idque vocatur hora audiẽdi, ſiue *de hazer Audiencia*, n. 50.

MATVTINVM Ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine media nocte celebrari ſolebat, H.4. num.1. In priuata recitatione præueniri poteſt à tempore veſpertino diei præcedentis, num.2. Poteſt ſecundũ aliquos hora ſecunda præcedentis diei recitari, num.5. Die quadrageſimali, quo veſperæ dicuntur ante prandium, poteſt ex ſententia aliquorum diei poſt meridiem, num.7. Non ſecunda, ſed tertia hora poſt meridiem recitari poſſe, qui doceant? n. 10. Verius eſt diei ſequẽtis, nõ niſi hora quarta poſt meridiem antecedentis diei poſſe recitari: Et ſi cęteræ opiniones ſint ſatis probabiles, n. 11. Diei ſequentis poteſt recitari poſt veſperas diei antecedentis, hora 12. num.33. Recitari veſperi, & laudes mane ſequentis diei, non eſt peccatum, hora 12. num.57.

MEDIA Tempora non nocent, hora 1. num.49.

MEDICINA Muta, quare dicta? hora 6. num.17.

MEDICVS Verboſus ægrotanti alius morbus, hora 6. num.17.

D. MELCHIOR de VALENTIA In Supremo Iuſtitiæ Senatu Regius Conſiliarius laudatur, hora 1. num.95.

MELIOR Pars diei priores decem horæ, hora 10. num.3.

MEMORIA Polentes, ſæpe iudicio carent, hora 1. num.99.

MERETRICES, Quare *Nonariæ* dictæ? hora 9. num.5.

MERIDIAN. Spectacula quę? H.6.n.13.

MENS Turbatur poſt immoderatos cibos, hora 8. num.5.

MENSIS A qua hora computetur? hora 12. num.93.

MERCES Debet poſtrema diei hora ſolui operarijs, hora 12. num. 79. Pauperi initio diei ſoluitur, *ibid.*80.

MERIDIANO Tempore, vel pomeridiano,

ridiano, domum iudicis ingredi nõ licebat, A. num. 49.

Meridies, Mane, occaſus, & ſuprema tempeſtas, partes erant, quibus antiquitus dies diuidebatur, A. n. 5. Finis regendi Curiam dicebatur, n. 49. Ad effectum celebrãdi Miſſam, non punctualiter, ſed moraliter eſt numerandus, hora 7. num. 7.

Metatores Regij, quot horis & diebus qualibet hebdomada conuenire debeant? hora 3. num. 21.

Minoris Fauore ſi non cõſtat de hora natiuitatis, expectandus eſt totius diei exitus, & ſi non de die, ſed de ſolo menſe, aut anno totus menſis, vel annus, hora 1. num. 35.

Minvtvm In ſexaginta ſecunda; ſecundum in ſexaginta quarta; quartũ verò in totidem quinta, & ſic ſucceſsiuè diuiditur, A. num. 37.

Missa Ante Auroræ initium non poteſt celebrari, hora 1. num. 13. Poteſt inchoari per horam, & quadrãtem alterius, ante ſecundum aliquos per horam & dimidiã, vel per duas horas ante ſolis irradiationem, n. 14. Iuſta cauſa intercedente multo ante duas horas ab irradiatione ſolis poteſt incipi, num. 16. S. Ildephonſi in Toletana Eccleſia ſingulis diebus celebratur, & quo tempore? *ibid.* An poſsit à ſacerdote iter facturo dici ante præſcriptum auroræ tempus? *ibid.* Quo tempore dici poſsit, vt operarij audiant ad laborem profecturi? Ad communicandum infirmum morti proximũ; Nocte Sancta Natiuitatis; ex diſpẽſatione Epiſcopi? *ibid.* Intra mediã horam finiri debet, hora 1. n. 110. Quibus horis ante aurorã celebrari poſsit ab his, qui ex priuilegio ius habent celebrandi ante auroræ aduentum, hora 2. num. 1. Celebrari poteſt a regularibus S. Franciſci, & S. Dominici tribus horis ante ſolis ortum, horâ 2. num. 2. Solemnis diebus feſtiuis tertia hora dici debet; priuata vero quacunque matutina, hora 3, num 9. Solemnis fuit celebrata ab Apoſtolis die Pentecoſtes, cum Spiritus Sanctus ſuper illos deſcendit, num. 10. An poſsit à Canonicis dici, cum diuina officia celebrantur, abſque amiſsione diſtributionum; Et quid ſi ſuperioris licentia acceſſerit? hora 6. n. 7. Qua hora poſt meridiem poſsit celebrari? hora 7. num. 6. & 8. Ipſius reſpectu meridies non punctualiter ſed moraliter debet numerari, n. 7. Priuilegia ipſam celebrãdi poſt meridiem Pius V. reuocauit, n. 8. An poſsit dici à Regularibus vi ſuorum priuilegiorũ tribus horis poſt meridiem? n. 9. & ſeqq. Poteſt iuſta intercedente cauſa, (vtputa alicuius ſolemnitatis) poſt tertiam horam à meridie dici, n. 10. Inchoari valet à ſacerdote iter facienti, poſt meridiem, n. 11. Vt dicatur horis pomeridianis, an poſsit ab Epiſcopo diſpenſari, vel à Commiſſario S. Cruciatæ? n. 12. & 13. Permittitur poſt meridiem pro communicando infirmo, ſi ſpecies Sacramentales deficiant, n. 14. Si cum dicitur, ægrotauerit ſacerdos, poterit finiri ab alio ſacerdote, etiam pranſo, alio ieiuno non exiſtente, *ibid.* Cum fuerit ante meridiem inchoata, poſt illum rectè finitur, n. 16. Incipi poteſt poſt horã tertiam à meridie, in celebratione ordinum, ſi ipſorum ſolemnitas fuerit ante meridiem cepta, n. 17. Ipſius præceptum, an ſolum pro tempore ante meridiẽ, vel pro omni eo obliget, quo poſsit, etiam ex inopinato aliquo caſu inueniri? n. 18. Si audiatur ſtatim à media nocte, ſufficit pro adimpletione præcepti, n. 19. Auroræ ſi audiri negligatur ab eo, qui certo ſcit aliam eo die non futurã, peccatum admittitur, n. 20. Audiri debet ab incola illius loci, vbi feſtum colitur, etiam ſi breui ſpatio temporis futurus ſit alio loco, vbi dies non colitur, n. 21. Solemnis diebus quadrageſimalibus celebrari conſueuerat hora nona, h. 9. n. 7. Poteſt inchoari ante meridiẽ, etiã ſi ſacerdos preuideat nõ poſſe eã finire niſi poſt meridiem, h. 12. n. 34 & 52.

Momentvm Eſt pars horæ, A. n.31. Eſt quadrageſima pars vnius horæ, n.32. Accipitur pro hora, num.34. Qui de eo probat magis, quam qui de hora probaſſe videtur, n.84. Ratione ipſius datur prius & poſterius, num. 90.

Moneta Nocturno tempore cudi nequit, H.11.num.30.

Monialis, A qua hora eum ſæcularibus loqui prohiberetur? Hora 9. num.10.

Monitoriales Quando ſint in Eccleſia legenda? H.6. num.8.

Montarii Dicti *de Epinoſa*, (Nobiliſsimum homiuum antiquũ genus) quibus horis in aula Regia vigilias agant? H.2. num.33.

Mora Ipſo iure an inducatur, vel æſtimatio cauſetur ex lapſu horæ ſolutioni deſtinatæ? H.1. num.104. & ſeqq.

Moralibvs In rebus non eſt locus Mathematicæ menſuræ, H.1. num. 15.

Morbosvs An ſit tertianarius, aut quartanarius illis horis, quibus non vexatur? H.1.num.87.

Moriens Si aliquid geſſerit ipſo mortis articulo, ſuſpectum habebitur, H.2. num. 29. In extremis agens, quamuis non ieiunus poteſt Euchariſtiam ſuſcipere, num.31.

Mortis Articulus qualis, Hora 2. num.30.
Inopinatæ, & acerbæ, erat ſolemnis breuis tumulatio, Hora 24. num.17.

Mortvos Sepeliri quam citiſsimè Reipublicæ intereſt, Hora 24. num.20.

Mortvvs Poſt horas viginti quatuor ſolet ſepeliri, H.24. n.16. Inſepultus & inhumatus per aliquod tẽpus detinebatur, ne viuus ſepeliretur, H.24. num.22.

Mvlier Enixa prima hora partus potes gratias redendi cauſa Eccleſiam ingredi, H. 1.num. 114. Illius voluntas nec per horam durare præſumitur, H.1.num.139. Mutabilis, *ibid.* num. 140. Nunquam alterius amica, *ibi.*141. Mendax & periura, *ibid.*142.

Mvlio, Qui inchoatam tempore licito mercium tranſportationem, feſto die proſequitur, non peccat, A. num.114.

Mvsica Nocturna prohiberi debet, Hora 4. num.37.

N.

Nativitatis Cuiuſque horam obſeruare, vt vitę iura ex noſtris cognoſcantur, vaniſsimum, Hora 1. num 145.

Negativa Per coarctationem temporis probari debet teſtibus deponentibus de certa hora, A. num. 124.

Nobilitatis Poſſeſsio, ſiue proprietas poſſeſſoria an poſsit probari teſtibus, qui minimè notas habuerint litigatoris, patris, & aui perſonas? Hora 1. num. 116. Status filiorum quam maximè parentibus intereſt, *ibid.* num. 118. Poſſeſsio, ſi in loco habitationis litigatoris, & aſcendentium eſt probanda, teſtes etiam de cognitione perſonarum deponere debent, *ibid.* 119. Actio, realis eſt, *ibid.* 120. & ſeqq. Poſſeſsio vt acquiratur, viginti anni ita continui eſſe debent, vt nec per horam diſcontinuentur, 123. Poſſeſsio vnico actu contrario, etiam momentaneo viciatur. Si aſſenſus poſsidentis accedat, ſecus ſi reclamet, 125. Vnius horæ an in litigatore ſufficiat, ad patris & aui poſſeſsionem perficiendam? 127. In poſſeſſorio, an in litigante requiratur poſſeſsio, ſaltim vnius horæ? 129. Poſſeſsio, quare trium perſonarum eſſe debeat? 130. Poſſeſsio an in priuatiuo, vel affirmatiuo conſiſtat? 137. Poſſeſsio ex quibus actibus quæratur? *ibid.* Poſſeſsio non poteſt niſi à ſui iuris homine acquiri, 138.

Nobilium Praefecti vulgò *Alcal de Hijoſdalgo*, qua hora in Senatum venire debeant? Hora 7. num. 31.

Nocte Sancta natiuitatis poteſt Miſſa celebrari, Hora 1. num. 16. A non ieiuno Cardinali in Capella Pontificia quotannis Miſſa celebratur, *ibid.*

Nocturna Matutini officij etiam ſine cauſa poſſunt diſcontinuari, Hora 2. num. 11. & latius Hora 3. num. 29. Illorum recitationi non media nox, ſed integra erat aſsignata, Hora 4. num. 20. Ad ipſorum recitationem in primitiua Eccleſia Presbyteri, & Populus ter ſurgebant ſingulis noctibus, *ibid.*

Nocturno Tempore collatio beneficij fieri poteſt, A. num. 91. Fieri poteſt reſignatio beneficij, *ibid.* Et pręſentatio, *ibid.* Antiquitus nemo incidebat, Hora 11. num. 7. Oberrare non honeſtorum hominum, ſed furum erat proprium, *ibid.* Supplicium ſumi an debeat? Hora 12. num. 7.

Nominati Si plures ſint ad prebendam ab Ordinario, vel à Papa & Ordinario ille præfertur, qui ſuæ nominationis horam probauerit, A. num. 93.

Notarius Qui in inſtrumento noctu confecto adiecit *tali die* Scriptum, falſum non committit, A. num. 38. Debet etiam noctis horam inſtrumentis adijcere, Hora 12. num. 100.

Novendiales, vide Feriae.

Novitius Qui intra annum probationis ex mandato ſui Prælati præfuit negotijs magni ponderis in curia, an poſsit profiteri? Hora 1. num. 64. Peregrinationis cauſa cum licentia, ſi intra probationis annum monaſterium deſerat, an poſsit quaſi intra clauſtra probationis annum expleuiſſet, ad profeſſionem admittit? num. 64. Qui alterius religionis habitu indutus probationis annum egerit, nil egiſſe videtur, Hora 1. num. 75.

Nox Duodecim horarum eſt, cuius frequens in iure mentio, Hora 1. num. 59. Licet ipſius hora regulariter non debeat à Tabellione inſtrumentis adijci, tamen ad maiorem cautelam, & in collatione beneficij vacantis vltima hora poſtremæ noctis menſis, apponi debet, Hora 1. num. 102. In quatuor vigilias diuiditur, Hora 3. num. 30. In ordine ad diem viginti & quatuor horarum, non eſt in conſideratione, Hora 4. num. 16. Quoad delationem armorum non à primis tenebris, ſed à decima hora computatur, Hora 10. num. 6. Poteſt à lege minui vel augeri, maximè quoad delicta, *ibid.* Ex die Reſurrectionis ad diem S. Michaelis, quoad delationem armorum ab hora vndecima computatur, Hora 11. num. 4. In duodecim horas diuiditur, & totum ſpatium dicitur, quo Sol eſt infra Orizontem, Hora 12. num. 2. & 64. Media dicitur cum incipit ſonare hora duodecima, & ſi omnes pulſus non finierint, *ibid.* 94.

Nullum Quòd eſt, nullum producit effectum, Hora 12. num. 46.

Numerus Vndecimus incompoſitus, & inops habetur, Hora 11. num. 1.

Nuntiatio Noui operis horæ adiectione fieri debet, A. num. 107.

Nuptiae Hora prima, vel ſecunda noctis celebrari conſueuerant, Hora 2. num. 21.

O.

Obligatio Prior cæteris præfertur, Hora 12. num. 73.

Observatio Primę vocis poſt duodecimam noctis S. Ioannis, ad augurium matrimonij, vaniſsima eſt, Hora 12. num. 90.

Occasus, Mane, Meridiei, & ſuprema

ſuprema tempeſtas, partes erant, quibus dies diuidebatur, A. num. 5.
Occisi Corpus vt ſanguinem evulnere emittendo indicium faciat intra ſeptem horas coram ſuſpecto de homicidio conſtitui debere putant aliqui, Hora 7. num. 23.
Officium Divinum Pridie recitans, non implet præceptum diei ſequentis, Hora 4. num. 12. Qui ſingulis diebus recitare tenetur, an poſsit per aliquot dies illud in annuo omittere? Hora 5. n. 12. Qui paulò ante duodecimam noctis cœpit recitare, itavt maiorem ipſius partem poſt mediam noctem perſoluerit an adimpleat præceptum? Hora 12. num. 31. An ſit vnica oratio? num. 32. Quo ad illud dies computatur à media nocte in mediam noctem, Hora 12. num. 41. Vnius diei non poteſt alio perſolui, num. 44. Ipſius omiſsio, an plura, vel vnum tantum peccatum inducat? num. 46. Vnius partes ſunt omnes horæ Canonicæ, num. 50. Omittens recitare & ſi peccet, non tamen ad ipſius recitationem die ſequenti adſtringitur, numer. 54. Etiam per Pſalmos & orationes diſcontinuari poteſt, num. 56.
Onager Rugitu horas diei & noctis demonſtrat, A. num. 15.
Operae Diurnæ meliores ſunt quam nocturnæ; & an debeantur nocturnæ operis promiſsis? Hora 5. num. 3.
Operarij Ex noſtris legibus ſummo mane inſtrumentis ſuæ artis ſingulis diebus foro adeſſe tenentur, Hora 5. num. 6. Ad laborandum conducti, toto die laborare debent, num. 8. Non laborantes pro rata temporis amiſsi mulctantur, *ibid.* Quieſcere debent meridiano tempore, num. 9.
Operarios Conducens pro die duodecim horarum, non verò viginti quatuor conduxiſſe videtur, A. num. 60.
Oppositores Cathedrarum, Canonicatuum, beneficiorum & Collegiorum intra viginti quatuor horarum ſpatium per horam legere debent, Hora 24. num. 63.
Orare Perpetuò dicitur, qui ſtatis horis tantum orat, A. num. 153.
Ordinatus Die ſuæ ordinationis non tenentur ſtatis horis officium perſoluere; ſed ab ea tantum, qua ordines ſuſcipere, Hora 1. num. 9.
Ordines Hora noctis ſecunda collati valent, Hora 2. num. 15. Noctu celebrari de iure præcipitur, at hodie aliud obſeruatur, num. 16. Minores conferre an liceat Epiſcopo poſt horam diei ſextam, noſtris duodecimam? Hora 6. num. 19. Celebrare hora nona erat conſuetum, Hora 9. num. 27. Vbi ex aliqua cauſa non licuit Sabbato conferre, continuato ieiuno poſſunt mane diei ſequentis confici, *ibid.* An poſsit facere Epiſcopus mane diei Dominici celebrare, ſi in Miſſa Sabbati ablutionem ſumpſit? num. 28. Præceptum illos non conficiendi niſi Sabbatis quatuor temporum, adimpletur ordinando etiam mane Dominici ſequentis, Hora 12. num. 36. An poſsint ſuſcipi mane illius diei, cuius veſpere quis adimplet neceſſariam ætatem? num. 37.
Oro Verbum latinum, abſque adſpiratione ſcribitur, A. num. 16. Ab eò malè aliqui horæ nomen deducunt, *ibid.*

P.

PAnem Venalem aſportantes, minutatim vendere debent, Hora 3. num. 25.
Pars Pro toto, eſt *Synodoche* figura iure vſitata, Hora 4. numer. 24. Quarta cuiuſque rei regulariter minima habetur, Hora 6. numero 9. Quarta ordinarij prandij meridiani,

ni, an excedat quantitatem ſerotinæ collationis in die ieiunij? *ibid.*

Partvs, An vitalis futurus ſit nec ne, ſeptem horis diſcernitur, Hora 7. num. 33. Septimeſtris centum & octuaginta duorum dierum & quindecim horarum eſſe debet, Hora 15. num. 1.

Parvm Pro nihilo non reputatur, vbi pro forma expletio deſideratur, H. 1. num. 32.

Patri, Et marito, licebat deprehenſum adulterum, teſtandæ eius rei cauſa viginti horis detinere, A. num. 6. Licet filios in neceſsitate vendere, Hora 24. num. 68.

Patris Poſſeſsio an etiam filij dicatur? Hora 1. num. 135.

Patrvm Sanctionibus, quod non eſt ſtatutum, ſuperſtitioſa inuentione non eſt præſumendum, Hora 1. num. 50.

Pavlo, Plus, vel minus, in materia recitationis officij diuini, vſque ad tres horas accipiunt aliqui, Hora 1. num. 6.

D. Pavlvs Ferrarium vicinum ægrè ferebat, Hora 4. num. 31.

Peccatvm Vnicum committitur violatione vnius tantùm præcepti, H. 12. num. 50.

Pedanevs Iudex, omnibus horis iudicare tenebatur, A. num. 54. vnde dictus? num. 55.

Pernoctare Quid ſignificet? Horà 12. num. 64. Maritus non poteſt extra domum relicta vxore, num. 71.

Pernoctatio Vxoris extra domum mariti (vtpote adulterij præſumptionem inducens) diuortij cauſam præſtat, Hora 12. num. 70.

Pervigilia Quæ fuerint? Hora 11. num. 14.

Personalia Debent ab ipſa perſona adimpleri, Hora 1. num. 135.

D. Petrvs Pantoja de Ayala Regius Senator laudatur, A. num. 125.

D. Petrvs de la Escalera Gvevara, I.C. & Patricius Hiſpanus. extollitur, Hora 2. num. 34. & H. 3. num. 21.

D. D. Petrvs Michael de Heredia Medicus Regius laudatur, H. 3. num. 28.

Pestis Vbi graſſatur, cartis hora inſeri debet, A. num. 109.

Pollvtio Intra viginti quatuor horas habita, an impediat Miſſæ Sacrificium vel communionem? Hora 24. num. 75.

Possessio Cum die & hora virtute expectatiuæ, præfertur poſſeſsioni eiuſdem diei ſine hora, A. num. 94. Si ſit pœnes eum, qui inſtrumentum habet ſine hora, an debeat præferri habenti inſtrumentum eiuſdem diei ſine hora? num. 88. Si à duobus eodem die ſit capta, anterior habetur horam continens, num. 97. Cum die & anno melior eſt poſſeſsione incerti temporis, num. 99. Si ſit penes aliquem cum hora vndecimam, videlicet iam declinantem, & penes alium cum hora duodecima, ſed nondum pulſata, ſequeſtro locus erit, num. 100. Ipſius anterioritas ſufficienter probatur per horam, hora 1. num. 22. Illa debet manuteneri, quæ eſt anterior, *ibid.* Manutenibilis eſt, quæ per horam ſaltim præcedit, num. 23. Licet momentanea eſt poſſeſsio, *ibid.* num. 128. Realis non eſt tranſmiſsibilis, Hora 1. num. 136.

Precedentia Competit ratione vnius horæ antiquitatis, hora 1. n. 20. Quæ ratione antiquitatis Regularibus in publicis proceſsionibus conceditur à Gregorio XIII. quomodo intelligatur? *ibid.*

Praefectvs Vigilum tota nocte oberrare debebat, Hora 12. num. 65.

Pretivm Idem cum re dicitur, H. 24. num. 68.

Prandivm Hora nona ſumi ſolebat, hora 3. num. 12. Maxime diebus ieiunij, hora 9. n. 11. Poteſt præueniri

uenìri diebus ieiunij per dimidiam horam, 12. num. & 18. Ipſius horam vndecimam eſſe, qui aſſerant? num. 13. Cum tardius ſumitur, religioſius ieiunium ſeruatur, num. 14. Etſi anticipandi in diebus ieiunij Regulares habeant Priuilegium, non niſi dimidia hora poſt conſuetam horam ſolent refectorium ingredi, num. 15. Ipſius horam notabiliter anticipare diebus ieiuniorum licere multi docent, n. 16. Ipſius hora adeò eſt de eſſentia ieiunij, vt notabilis illius anticipatio grauem culpam ingerat, num. 17. Eius hora moraliter eſt computanda, num. 18. Illius horam licet anticipare legitima exiſtente cauſa, num. 19. Qui habere debet in menſa alicuius, tenetur ſingulis diebus hora duodecima preſto eſſe, *ibid.* Ipſius hora in ieiunijs poteſt præueniri ab ſtomacho laborantibus, Hora 24. num. 5.

Praelatio In beneficio ratione horæ, habet locum etiam in prouiſionibus factis in Curia, A. num. 95.

Praeses Cvriae Antiquior tenetur ſingulis diebus ante meridiem ſummum Caſtellæ Præfectum de illis omnibus certiorare, quæ inter oberrandum nocturno tempore acciderunt, Hora 12. num. 69.

Praesentatio Beneficij noctu fieri poteſt, A. num. 91.

Praesides Cvriae, quos *Alcaldes de Corte* dicimus, quibus horis in Prouincijs adeſſe debeant? Hora 3. num. 21.

Prima tonsvra Carens non poteſt beneficium obtinere, etiam ſi certum ſit die ſequenti habiturum, hora 1. num. 33.

Primvm Quod eſt Deo offertur, H. 1. num. 1. & 4. Alijs præfertur, H. 12. num. 73.

Prima Canonica, Hora Prima poſt Solis ortum perſoluitur, Hora 1. num. 2. Debet prima diei hora recitare non ſolum in choro, ſed etiam in priuata cuiuſvis clerici Oratione, num. 5. Non debet ita præciſe dicta hora recitari, vt non poſſit paulò ante, vel poſt effundi, n. 6. An poſſit finitis laudibus decantari? n. 7. Qui aſſignata hora non recitat, licet peccet, non tamen ab obligatione recitandi manet liber, num 8. Prohibitio illam recitandi ante Solis ortum, quomodò accipiatur? H. 4. num. 18.

Probatio Certi temporis, præualet probationi incerti, A. num. 78. Certior eſt horæ, probatione diei, num. 84. Horæ magis concludit, quam diei; & magis quæ de momento fit, quam quæ de hora, *ibid.* Certi temporis & loci ei incumbit, qui certo tempore & loco adeſſe debet, num. 116. Horæ fieri debet ad incurſionem pœnæ, vbi ingreſſus alicuius loci, vt Palatij, certa hora ſub pœna prohibetur, H. 1. num. 103.

Privilegivm Aliquid addere debet conceſſo à iure communi, Hora 2. num. 3.

Professio Nulla defectu integritatis anni probationis, non poteſt ratificatione validari, Hora 1. num. 46. Illius, qui cum nouitius eſſet in paterna domo de licentia ſui Prælati aliquantum permanſit, fuit irrita à Sacra Rota declarata, Hora 1. num. 70. Vitiatur defectu legitimæ ætatis etiam ſi non excedat ſpatium vnius horæ, Hora 6. n. 10. & 11.

Prospervs Farinacivs Tantus in materia criminalia fuit, vt dicendum nil alijs reliquerit, Hora 20. n 6. V. Quebed. *de Indic. in princ.*

Prothocoli Ordini ſtandum eſt in inſtrumentis ab eodem Notario, eadem die factis, A. num. 92.

Propolis vide Dardanarii.

Provisio Facta ipſo die obitus, cum derogatione regulæ *de veriſimili notitia*, valet, etiam ſi probetur

tur delatio ad ſepulturam eadē die, A. num.91.

Pvnctvm Eſt quadrageſima pars horæ, A. num. 31. Continet decem momenta, *ibid.* Ratione ipſius datur prius, aut poſterius, num. 90.

Q.

Qvadragesimam Qui continuato ieiunio obſeruare nequit, id facile conſequitur, ſi inter diem & diem ieiunij alium refectionis interponat, Hora 1. num.69. & ſeqq. Vt ingrediantur an oportat ludis homines delectari? Hora 12. n.83.

Qvadrantibvs Auditis, an hora completa, cenſeatur ante ſonum campanæ, quæ numerum horarum deſignat? H. 12. num.26.

Qvartanarivs An illis horis, quibus non vexatur ſit morboſus, quoad effectum redhibitoriæ? Hora 1. num. 87. An teneatur dictis horis diuinum officium recitare? *ibid.* Vtrum poſsit torqueri? *ibid.* An ſi morbo ſontico laboret? *ibid.*

R.

Recitandi Obligatio reſpicit ſingulos dies, H.12. num.40.

Recitans Horas minores intra vigintiquatuor horas, implet præceptum quoad ſubſtantiam; licet non adimpleat, quoad horam ab Eccleſia ſingulis horis Canonicis deputatam, H 4. num.19.

Redemptio Noſtra ſeptem horis fuit à Chriſto perfecta, Hora 7. num.3.

Regvlares Poſſunt ab Epiſcopo prohiberi, ne vltra debitas horas Miſſam celebrent, A. num. 134.

Religionem Ingrediens, ſi elapſis ſex menſibus probationes egreſſus fuit, & pœnitentia ductus regreditur, licet per alios ſex menſes in nouiciatu extiterit ad profeſſionem admitti nequit, Hora 1. num. 62. Si ex iuſta cauſa à monaſterio egreditur cum licentia ſuperioris, an nouiciatus annus intercurrat? num.63. *ibid.*

Renvntiatio Officij debet horam continere, vt ab ipſo renunciationis die, & non à ſequenti vigiti ſuperviuentiæ dies numerantur, A. num. 127. & 129. Filij legitimati, aut quilibet alius actus, ex eo fraudulentus præſumitur, quod duobus horis ante mortem celebrantis fuerit effectus, Hora 2. num.29.

Reo Nouem Horæ dabantur in foro Romano ad ſui defenſionem, Hora 6. num.15. & Hora 9. num. 29. Ex iure maiores dilationes conceduntur, quam actori, numer. 30. Examinando, vel interrogando, debet de futuro examine ante diem admoneri, H.24. num.14.

Residere Continuò dicitur, qui debitis horis in Eccleſia reſidet, H.5. num.10.

Revm Citatum poteſt iudex per aliquot dies ſpectare, actorem non poteſt, Hora 9. num. 31. An liceat exquiſitiſsimis tormentis affligere? Hora 24. num. 9. Furca ſuſpendere vtrum liceat nondum elapſis viginti quatuor horis à ſuſcepta Euchariſtia? num.62. & ſeqq.

Reservatio Pronunciandi de acceſſorijs, vt de expenſis, an tollat ius ſubaddendi intra eundem diem, quod alias haberet? Hora 24. num. 73. Expenſarum licet in ſententia, nec vitiatur ſi extra eadem diem latæ ſententiæ fiat taxatio, num. 74.

Resignatio Beneficij nocturno tēpore facta tenet, A. num.91.

Resvrrectio Chriſti qua hora fuerit facta? H.1. num.4.

Retractvs Cauſa ſi res ita fuerit ad iudicata, vt intra vigintiquatuor horas pretium ſoluere teneatur, quarum pars incidit in feſtum, vel diem ſolemnis proceſsionis, an ſequenti

quenti die ſoluens liberetur? Hora 24. num.45.

Rex Vel Imperator, nullam determinatam prandij horam habere debent, Hora 9. num.17. Sed *Aulico more contrarium*, obſeruatur.

Roma Poſt horam ſecundam fuit cōdita, Hora 2. num.23.

S.

Sacerdos Qui in ſacrificando non niſi vnicam horam conſumit pro labore, nequaquam meretur totius diei alimentum, Hora 1. num. 110. Honeſto artificio victum quærere debet, num.111. Nemo creari debet abſque patrimonio, *ibid.* Non poteſt à pluribus tot ſtipendia accipere, quot ſufficiant pro ipſius diurna ſuſtentaione, num.112.

Sangvini Effuſione tres priores diei horæ adſcribuntur, H.6.n.4. Ipſius effuſio e vulnere occiſi, an indicium faciat ad torturam? Hora 7. num. 27. Non facit indicium, niſi ad inquirendum, num.28.*ibid.*

Satellites, vide *Lictores*.

Scholasticvs. Vt curſum lucretur, ſingulis lectionibus ex neceſſarijs, vnius horæ ſpatio adeſſe debet, Hora 1. num. 27. Poteſt ſcribentem compedibus detinere, vt iuxta pactum librum conſcribat, Hora 20. num.18.

Senatores, Regijque Conſiliarij apud noſtros tribus horis ſingulis diebus Senatu intereſſe debent, Hora 3. num.19. & 20. Debere perpetuò habitare in loco vbi ius dicunt, qui affirment? num. 20. Qua horas ſingulis diebus Senatum ingredi debeant? Hora 7. num.31. Brumali tempore tenentur ex præſcripto noſtrarum legū hora octaua ſingulis diebus ingredi Senatum, Hora 8. num.1.

Sententia Noctu pronunciari non valet, Hora 1. num.84. & Hora 2. num. 19. Nec prima hora noctis ferri poteſt, num. 85. Noctu lata valet vbi vrget conſuetudo iudicandi de nocte, vt in curia Romana, & apud noſtros in tribunali Nuncij Apoſtolici, Hora 1. num. 86. Conſenſu partium noctu prolata tenet, Hora 2. num.20.

Septen. Numero Spiritus Sanctus ſignificatur, Hora 7. num.2. Adde ſupra notata circa Septenariū, litera H. verb. Hora Septima.

Servitvs Conſtituta alternis horis, amittitur non vtendo, Hora 1.num. 87.

Servvs Qui ad conſequendam libertatem per ſeptenium continuum ſeruire debet, ſatisfacit, ſi poſtquam intra ſeptenium fugit, deinde fugæ tempus nouo ſeruitio ſupplet, Hora, 1. num. 48. Qui continuò per annum ſeruit iam non eſt nouitius, ſed veteranus, Hora 1. num.55. Si eodem inſtanti vocetur à Domino, & ab vxore debiti exſoluendi cauſa, cui prius accedere debet? Hora 12. num 72.

Servitvtem Aquæductus habens, quibus horis ea vti debeat? Hora 12. 88.

Siesta Verbum apud noſtros, vnde originem traxerit? Hora 6. n.13

Signatvra Papæ Ordinaria, ſit ſemper circa meridiem, Extraordinaria verò noctu fit, & diu, & hora matutina, A. num. 93. Habens horam præfertur non habenti, quamuis eiuſdem diei num. 102.*ibid.*

Simoniacvs Non videtur Sacerdos, qui cum animum ſacrificandi non haberet ea die, ipſius hora vndecima, pecūnia ab aliquo inductus, mutauit ſententiam, Hora 11. num. 11.

Sindicationis Terminus ad obijciendum contra iudices, vel eos accuſandum, numeratur ab hora euulgationis ipſius, ad ſimilem poſt triginta dies huic rei legibus deſignatos, Hora 24. num. 32. In ipſius computatione, an primo horologio ſtandum ſit, cum alia nondum ſonauerint? num. 34.

SOL Singulis vigintiquatuor horis orbem luſtrat, Hora 24. num. 1. Duodecim radios habet, Hora 12. num. 2.
SOLEM Impediens vicino primis tribus horis, maius ei nocumentum infert, quàm ſi reliquis impediret, H. 3. num. 28.
SOLI QVOTANNIS Pompa Athenis ducebatur, A. num. 12.
SOLIDA Hora pro integra, A. num. 35. Dies, quæ? *ibid.*
SOLVTIO Præſupponit debitum, H. 4. num. 3. Facta nondum exiſtente obligatione eſt irrita, *ibid.* Quæ minutatim fieri nequit, pro dimidia parte conſiſtit, Hora 5. num. 4. Quacunque hora licet, & intempeſtiuè facta releuat, dummodò intra terminum fiat, Hora 24. n. 47.
SOMNVS Duodecima hora noctis eſt grauior, ideòque tunc ſuſcitari difficile, Hora 2. num. 32. & ſeqq. An excuſet à negligentia? Hora 11. num. 26. Cauſatur à triſtitia, *ibid.* Alimentum an digerat? Hora 12. num. 75. Ebriorum vſque ad ſextã horam meridianam eſſe ſolebat, *ibid.*
SPECTACVLA Matutina beſtiariorũ; & meridiana gladiatorum erant, & quare? H. 6. num. 13.
SPONSI Poſt acceptam benedictionem ſaltim decem horis à carnalibus abſtinere debent, H. 10. num. 17.
STIPVLATIO Etſi continuam ſeriem requirat, tamen ex reſponſione ex interuallo adhibita nõ vitiatur, H. 1. num. 49.
STVDENDI Quæ ſit congruentior hora? Hora 4. num. 25.
SVBHASTATIO Rerum fiſcalium & priuatorum, adiectione certæ horæ fieri debet, A. num. 131. Ea hora fiat opportet, qua homines in foro conueniunt, *ibid.* hora diei ſexta fieri debet, H. 6. num. 23.
SVPPLICIVM Noctu an ſumi debeat? Hora 12. num. 7.
SVPREMA Tempeſtas vna ex partibus diei erat, A. num. 5.
SVRDVS Etiam ſi poſt horam quietis ſit cum armis inuentus, nullam pœnam meretur, H. 10. num. 14. Intellectum habens omnia facit, quæ quilibet maior facere poteſt, *ibid.* 15. Eſt in triplici differentia, *ibi.* 16.
SYVARITAE Artes, quæ cum ſtrepitu exercentur eiecerunt, H. 4. n. 28.

T.

TABACVM Nec ante Miſſam, vel communionem, aut duas horas ſequentes ſumi debet, H. 2. n. 35.
TABELLIONES Nobilium aulis Præfectibus aſsiſtentes, qua hora illis adeſſe debeant? H. 7. n. 31. Sub grauiſsimis pœnis tenentur ex iure noſtro horam in actu executionis adijcere, H. 24. num. 26.
TEMPORI Certo innitens, illud probare debet, A. num. 82.
TEMPOR. Coaceruatio non admittitur regulariter, H. 1. n. 56. Coaceruatio in cauſa pia & fauorabili admittitur, vt in libertate, H. 1. n. 72. Conſtitutio Iulij II. de coaceruatione ad nouiciatus annum, an ſit in vſu & an extra mendicantes de quibus loquitur vires ſuas exerat? H. 1. num. 73. & ſeqq.
TEMPVS Significatur horę vocabulo, A. n. 18. æſtiuum hora vocatur, *ibi.* Omne regulariter computatur de momento ad momentum, niſi aliud ſit expreſſe diſpoſitum, H. 1. n. 105. Ipſius anguſtia ſolutioni præſcripti, moram excludit, n. 106. Ipſius aſsignatio formam ſubſtantialem inducit, H. 12. n. 53. Nõ recipit functionem alterius temporis ſi certum requiritur, *ibid.* num. 54.
TERMINVS Durat vſque ad vltimum momentum termini, H. 12. num. 8. Ipſius vltima hora comparens, aut ſoluens ita liberatur, ſi eo tempore neceſſaria ad actũ poſsint expediri? n. 9. Intra illud aliquid ſub pœna facere obligatus, ſi ad illam termini extremitatem peruenerit, qua factũ abſolui nequit, pœnam debet, H. 12. num.

12.n.42. Niſi liber aſsignetur, integer dari non videtur, H. 24. n. 44.

Tertia Hora Canonica, vnde nomē acceperit? H.3.n.1. Cum Primam ſequatur, cur ita & non ſecunda appelletur? num.7.

Tertiana Vel quartana laborans, an illis horis, quibus non vexatur morboſus? hora 1. num.87.

Testament. Cum hora ſcriptum reuocat aliud eiuſdē diei abſque hora, A.n.101. Vt à poſteriori reuocetur dicitur prius ſi per horam aliud antecedat, H.1.n.24. Ipſius editio non ſolū abſque die, & conſule, ſed etiā abſque hora fieri debet, *ibid.* In foro & Baſilica inter horam ſecundā & decimam diei aperiebatur, H.10.n.1. Illo debet ea dies à Notario adijci, qua abſoluitur, non qua ſcribi incepit, H.12. num.43.

Testib. Hora inſtrumenti probatur, ad effectum prælationis, A.n.85. Diuerſitas temporis in illis non viciat, quando dictum vnius comprehenditur ſubdicto alterius, n. 120. Vltima hora termini publicatis, nulla fides adhibetur, H.12.n.11. Deponentibus vidiſſe aliquem deferri ad ſepulchrum pręſumendum eſt à communiter accidentibus, deceſſiſſe per vigintiquatuor horas antea, hora 24. num.16.

Testis Examinatus ad probationem delicti patrati nocturno tempore, non probat, niſi delicti horam teſtetur, eaque Lunam ſplendorē habuiſſe, quo potuit rem agnoſcere, A. n. 105. Examinatus ad exonerationē delicti nocte commiſsi fidem facit, etiam ſi de hora, vel Lunę ſplendore nihil adijciat, niſi de eo fuerit interogatus, n. 106. Nil probat niſi de die, & hora deponat, vbi ſcientia requiritur diei, & horę, n. 119. Varius dicitur ex horæ varietate, n.120. In actione perſonali de cognitione perſonarum litigantium deponere debent, ſecus in reali, H.1. n. 117. & 121. non dicitur falſus ſi de continua habitatione deponat cum debitis horis habitantē vidit, H.5.n.10, Deponens delictū commiſſum eſſe de nocte, nō ſatis probat, niſi teſtetur admiſſum inter campanā & cāpanam, H.10.n.7. Vltima hora termini productus, ſi ſolus iuxta intentionem producentis deponat, falſus præſumitur, H.12.n.10. Dictum de hora eſt incertum, H.24.n.52. Dubitatiuè de tempore deponens, an magis probet, quamqui affirmatiue teſtatur? *ibid.*

Tormentvm Vigiliae, vide *Vigiliæ tormentum.*

Torqvend. Non debet longa prius viginti quatuor horarum inedia affligi, H.24.n.8. Non debet ligatis manibus teneri per ſpatium temporis ante torturam, num.9.

Torqveri Non poteſt reus vltra horam, quamuis fuerit de crimine vehementer ſuſpectus, H.1.n. 88. De crimine ſuſpectus, non poteſt per duas, vel tres horas, ſed ad horam & quartum ad ſummum, n.89. Vltra horam præſumitur, ſi ex dictis ab eo Tabellio octo folia ſcripſerit, n.90. Nemo debet niſi horologium adſit vt de tempore inflictæ torturæ appareat, *ibid.* Nemo poteſt niſi octo ſaltim horis à cibo, & potu elapſis, H.8. num.4.

Tortvs Debet ſpatio viginti horarū quieſcere ante ratificationem, H. 24.n.11. Semel non debet niſi elapſis vigintiquatuor horis iterum torqueri, hora 24.num.15.

Transact. Hora ſecunda noctis facta valet, hora 2. num.17.

Ternar. primus eſt numerus multitudinis, hora 1. num.131.

Tria multa dicuntur, hora 1. n. 131.

Tribvn. Plebis non poterat minimā partem noctis, vel maiorem diei ab vrbe abeſſe, A.n.46. & 56. Ipſius fauore inductum eſt, vt ſaltem minori diei parte, ab vrbe poſsit diſcedere, *ibid.*

Tvba Hora prandij in aulis nobiliū ſonabat, & hodie ſonat: & quare? H. 9.num.11. Iter faciebant & faciunt Principes, *ibid.* Chriſtus veniet vltimo aduentu & quare? *ibid.*

V.

VALE Salutatio erat veſpertina antiquorum, vt & *Aue*, aut *Salue* matutina, H.24. num.74.

VERBVM, CONTENTAMIENTO, Quem ſenſum habeat? H. 24. num. 28.

VERITAS Imagine naturæ obumbrari nequit, H. 2. num.71.

VERITATE Inſpecta in cauſis apud noſtros proceditur, A. num.75.

VESPERTINO Tempore niſi ex magna cauſa, etiam apud noſtros iudicia ſilent, A. num.48. Eccleſia ſignificat primum Dei aduentum, qui fuit vltima mundi ætate, H.9. n. 9. Chriſtus pedes Diſcipulorum lauit, Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit, manifeſtauit ſe Diſcipulis in Emaus, fuit depoſitus de Cruce, *ibid.* Pulſatur quotidie campana ad Aue Mariam, quare, & à quibus inſtitutum? H.11. num.23.

VESPERTINVM Officium poſt horam nonam perſoluebatur, hora 9. n. 8. vnde dictum? *ibid.*

VICTVALIA Afferentes ad aliquem locum ſponte, poſſunt compelli, vt per duas vel tres horas ea minutatim vendant, ſecus ſi compulſi attullerint, hora 3. num.24.

VIGILIAE Noctis erant quatuor, & quælibet trium horarũ, H.3. n. 30. Tormentum per quadraginta horas infligebatur, H.24. num.67. Sanctorum in domibus non celebrabãtur, H.11. num.16. Quare fuerint ſublatæ? H. 5. num. 15. Vna hora antequam non adueniat in Caſtris debent immitti, H.11. num.24. Si obdormiantur puniuntur, *ibi*: 26.

VISITATOR Epiſcopi congruas viſitationis horas ſingulis diebus deſignare debet, eaſque, quibus agricolæ, vel artifices ab operibus non retrahantur, A, num.11. Non congruis horis viſitans, peccat, & quomodo hoc accipiatur? num.113.

VNICVM Omne non eſt indiuiduum, hora 12. num.44.

VNIVS HORAE Spatium pro longa dilatione accipitur, hora 1. num. 18. Ratione ipſius vnum alio prius dicitur, *ibid.* Eius prętextu tantum præuentioni eſt locus in omni actu, num.19. Pręcedentia ratione illius, habet locum in terminis Bullæ Gregorij XIII. De præcedentia inter fratres Mendicantes, num.20. Qui ipſius ſpatio eſt prior, cæteris creditoribus potior habetur in concurſu ad Hypothecam, num. 21. Spatio res poterit deteriorari, hora 1. num.107. Si fuit impedimentum primi fatalis in cauſa appellationis, an ſecundus integer concedatur, num.108.

VOMITVM Patientes quando poſſent Euchariſtiam ſuſcipere? hora 6. n. 24. Qualiter contingat, *ibid.*

VOTVM Ab vxore factum aſsiſtendi quotidie horis matitunalibus, non valet, A. num.43.

VRBES Poſt horam ſecundam, & ante tertiam condebantur, hora 2. num. 23.

VSVCAPIONIS Tempus non computatur de momento ad momentum, hora 1. num.39.

VVLNERATI Cadauer, vt ſanguinem emittendo indicium faciat, intra ſeptem horas coram ſuſpecto de homicidio conſtitui debere putant nõnulli, hora 7. num.23. Adducuntur huius opinionis rationes, & tandem quæſtio reſoluitur, numeris ſeqq.

VXORATO Relictum, vt cum aliquo commoretur, de commoratione tantum diurna erit interpretãdũ, hora 12. num.71.

VXORI Lex præcipiens, non eſſe ſuam horam negandam, quid ſignificaret? hora 4. num.24.

FINIS.

4A A 1533357

72
12

166.
7.
21.